

„IRJÁTOK A MI TOLLATOKRA JÖN”
Egressy Gábor családi levelezése (1841–1865)
II.

CSOKONAI KÖNYVTÁR. FORRÁSOK
(Régi kortársaink)

19.

Sorozatszerkesztők:

Debreczeni Attila, Imre Mihály,
S. Varga Pál

A borítón:

A TUDÁS FÁJA

(Címlapnyomatvány és könyvdísz XVII–XVIII. századi
debreceni nyomtatványokban)

„Iráatok a mi tollatokra jön”

Egressy Gábor családi levelezése
(1841–1865)

II.

Sajtó alá rendezte:
SZÁLISZNYÓ LILLA

Debreceni Egyetemi Kiadó
Debrecen University Press
2017

A kötet az MTA–DE Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport programja keretében
jött létre. Megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap Könyvkiadás Kollégiuma támogatta

A sajtó alá rendező a Jegyzetek című rész munkálatai időszakában
az MTA Posztdoktori Kutatói Program ösztöndíjasa volt.

A Magyar Tudományos Akadémia Textológiai Munkabizottsága által elismert kritikai szövegkiadás

Lektorálta:
DEÁK ÁGNES
RAJNAI EDIT

Belső szerkesztő:
ZENTAI MÁRIA

Az idegen nyelvű szövegrészeket fordította:

SERMANN ESZTER (olasz)
TAMÁS ÁGNES (német)

© Szalisznyó Lilla, 2017
© Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen University Press, 2017

ISSN 1418-3242
ISBN 978 963 318 671 8

Kiadta: a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár
Debreceni Egyetemi Kiadója, az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének a tagja
Felelős kiadó: Karácsony Gyöngyi főigazgató
Tervezőszerkesztés: Juhászné Marosi Edit
Készült Debrecenben, 2017-ben

Tartalom

I. kötet

Előszó.....	7
A kötet anyaga	7
A levelezőtársak	11
A kiadásról	20
A szövegközlés elvei.....	20
A magyarázó jegyzetek.....	24
Köszönetnyilvánítás	28
LEVELEK.....	29

II. kötet

JEGYZETEK.....	607
Összesített magyarázatok.....	951
Gyakran említett személyek.....	951
Színdarabok jegyzéke.....	955
Pénz- és mértékegységek	962
Mutatók.....	963
Irodalom- és rövidítésjegyzék	963
A levelek időrendi mutatója.....	978
Névmutató.....	996
Helynévmutató.....	1027
Darabcímmutató	1036
Képmelléklet	1041

JEGYZETEK

1. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Pest, 1841. február 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 1. sz. levél.

Magyarázatok:

A Nemzeti Színház prózai tagozata és technikai személyzete 1841-ben:

igazgató: gróf Ráday Gedeon

titoknok: Szigligeti Eduárd

rendező: Fáncsy Lajos (próza), Udvarhelyi Miklós (opera)

ügyelő: Bengyel Gábor

színészek: Balog István, Bartha János, Egressy Benjámin (operákban is fellép), Egressy Gábor, Fáncsy Lajos, Fülöp János, Hubenay Ferencz, Komáromy Sámuel, László József, Szentpétery Zsigm., Szerdahelyi József (operákban is fellép), Szigligeti Eduard, Szilágyi Pál, Udvarhelyi Miklós (operákban is fellép), Zsivora József

színésznők: Bartháné Anna, Hubenayné Luiza, Kovácsné Mária, Laborfalvy Róza, Lendvayné Anna, Lipcsey Klára, Miskolczy Julia

sűgők: Gillyén Sándor, Keresztessy Ambrus

néma személyek vezetői: Illés György, Laicsek István, Mikus János, Toth József

penztári személyzet: ellenőr, jegyőr, pénztárnok, pénzszedő, bérletjegyőr

nézőtéri dolgozók: 2 páholynyitó, 2 zártszéknyitó, 5 jegyszédő

könyvtári személyzet: könyvtárnok, hangműtárnok, 2 kotta- és darabmásoló

ruhatári személyzet: főruhatárnok 3 segéddel, 2 öltöztető asszony, mosóasszony, hajfodrász segéddel

díszátményi személyzet: festő, festősegéd

gépszemélyzet: gépmester 9 segéddel

gazdasági személyzet: gazda, őrmester, szertárnok, házmester, légszuszogató (Zsebkönyv 266, 1–8).

Téltű: február.

most pedig mikor fizetést kaptam: a második félhavi fizetést. A Nemzeti Színház színészei a rendszeres havi keresetüket két részletben kapták: a hó első és tizenhatodik napján. Egressy fennmaradt fizetési nyugtatóit lásd: OSZK SZT. Fond 4/129, 599–633. sz. 1841-ből nem maradt fenn szerződése és a fizetése felvételét igazoló nyugtató, így az ez évi keresetének pontos összegét nem ismerjük. 1839-ben és 1840-ben havi 200 váltóforintot (80 pengőforintot) kapott (OSZK SZT. Fond 4/114, 11–12. fol.; *Iratok a Nemzeti Színház történetéhez*, 1938, 154).

ma fizethettem meg Etelkám Iskolapénzét: Egressy Etelka 1907-ben egy Egressy Ákosnak írott levelében azt állítja, hogy három évig Tóth Terézia nevelőintézetében volt bentlakó diák: „Én nem bejáró voltam a Tóth Terézia akkor első rendű nevelő intézetébe de benn lakó, 3 évig. Keresztapám Fáy András neveltetett, s néha nagyobb ünnepen engedték meg csak hogy kihozzanak. A Rákosra pedig különösen kikértek. Hogy a szünyogok ismét agyon marjanak »jegyzé meg a nevelőné. Ugye?« nem szívesen engedve szülőim kérelmének” (OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelka Egressy Ákosnak [9 levél, 15 fol.], 9. sz. levél, 9. sz. boríték). Egressy Ákos ezt az információt örökítette tovább két évvel később a nyil-

vánosság elé tárt visszaemlékezésében (EGRESSY 1909, 22). Noha Egressy Etelka múltidéző levelének valóság tartalmát források híján nemigen lehet ellenőrizni, Egressy Gábornak az 1840 és 1844 között vezetett kiadási naplójából annyi kiderül, hogy Fáy András nem feltétlenül állta az iskoláztatás teljes költségét (a tandíját és a bentlakásos ellátást is), a színész ugyanis a kiadásai között többször is feljegyezte, hogy havonta mekkora összeget fordított lánya taníttatására (OSZK Kt. Oct. Hung. 611, I, 1, 17, 23). Ám a rendszertelenül vezetett napló és a szórt adatok (ezek ráadásul többnyire nem azonosak a havi kimutatásokban), kevésnek bizonyulnak ahhoz, hogy az egyébként is rendkívül szerény, a magyar leánynevelő intézetek történetével foglalkozó szakirodalom segítségével megállapíthassuk: az az önrész, amit Egressy fizetett, a teljes költség mekkora hányadát tette ki.

Egy iberokot is most varraték kis lányomnak: Überrock: felsőkabát (ném.).

utolsó két levelemre: a vonatkozó levelek nincsenek meg. A családi levelezés első darabja ez, az 1841. február 16-án írt levél.

Róza: valószínűleg Szentpétery Zsigmond harmadik feleségéről van szó, aki a Nemzeti Színház színésznője és kardalosa volt. Az intézmény zsebkönyvei 1837 és 1842 között Szentpéteryné Rozáliaként (?–1842) vagy „Szentpéteriné assz.”-ként említik. A zsebkönyvekből tudjuk, hogy a kezdetektől, 1837-től tagja volt az intézménynek, és már ebben az évben férjezett nevével szerepelt a társulati névsorban. Az 1838., az 1839. és az 1842. évre kiadott zsebkönyv színésznőként tünteti fel (*Zsebkönyv* 263, 6; *Zsebkönyv* 264, 7; *Zsebkönyv* 267, 9), az 1840. és az 1841. évre kiadott pedig kardalosként (*Zsebkönyv* 265, 8; *Zsebkönyv* 266, 3). Egressy Béni felesége, König Róza 1841-ben, mint lehetséges rokon, még nem jöhet szóba, mert csak 1842-ben lett Egressy öccsének a hitvese.

Ráday által ki vagyok játszva édes, megígérte a Rendezőseget más kezekre bízni: gróf Ráday (IV.) Gedeon (1806–1873). Jogász, politikus, többször is a Nemzeti Színház igazgatója. 1838 és 1840 között a Pesti Magyar Színház választmányának alelnöke, részvényese. 1840 decemberétől 1841 húsvétjáig a Nemzeti Színház igazgatója. 1844-ben az intézmény „országos főigazgatója”, 1855-től 1860-ig műigazgatója, 1869-ben intendánsa. A 19. század közepén a Nemzeti Színháznál a rendezői feladatokat a legkülönbözőbb művészeti meggyőződéssel bíró vezető színészek látták el némi jövedelemkiegészítésért cserébe. A színház 1837 és 1841 között érvényben lévő törvénykönyve szerint a rendezők jogköre a következő volt: segítik az igazgatót a játérend összeállításában, kialakítják a szereposztást (a végső szerepnévsor csak az igazgató láttatásával emelkedik jogerőre), irányítják a próbákat, határoznak a színpadi viseletekről, a színházi munka során a soros rendező jelenti, ha a személyzet valamely tagja kihágást követ el (*A pesti magyar színésztársaság törvényei*, 1900, 364, 366, 368–370). Az 1840–1841. évadban a drámákat Fánicsy Lajos és Komlóssy Ferenc, az operákat Udvarhelyi Miklós rendezte. 1841 szeptemberétől 1842 szeptemberéig Fánicsy Lajos volt a prózai darabok egyedüli rendezője. Egressy először 1844 szeptemberében kapott rendezői feladatokat (*A Nemzeti Színház műsora*, 1987, 220–225). Rendezői munkájáról lásd: MÁLYUSZNÉ 1962, 76–89; *Egressy Gábor válogatott cikkei*, 1980, 88–109, 205–210.

A Horatiusokba vékonyan voltam öltözve Rómainak: Heinrich Joseph von Collin *Horatiusok és Curatiusok* című szomorújátékában. A darab azon előadása, amikor Egressy meghűlt, február 12-én volt (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 15).

czugba: helyesen Zug: huzat (ném., rég.).

directionak: igazgatóságnak; itt: a Nemzeti Színház igazgatóságának (lat.).

Tegnap Szzigligetinek egy új darabjába, az Ál-Endrébe alig tudtam járni: Szzigligeti Ede történelmi drámájának 1841. február 15-én a bemutatója volt (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 33).

Megyeri holnapután lép fel itt: Megyeri (Stand) Károly (1799–1842). Színész, fordító, drámaíró, az 1820–1830-as évek nagy tehetségű komikus és intrikus színésze. 1837-től kisebb megszakításokkal a Pesti Magyar, később Nemzeti Színház tagja. Az említett, 1841. február 18-i előadást szerződtetését követő első fellépéseként hirdették. Jean-François-Alfred Bayard és Emmanuel Théaulon *Az aggszínész és leánya* című vígjátékának (ford. Fánicsy Lajos) főszerepét, Sugár aggszínészt (a francia eredetiben Gaspard a főszereplő neve) alakította (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1841, 49. fol.).

Nem telik bele három hét edes, én nálad leszek: Egressy Szegedre utazott. Színészno felesége Komlóssy Ferenc (1797–1860) társulatának volt a tagja. Az együttes 1840. október 4. és 1841. szeptember 5. között tartózkodott Szegeden (SÁNDOR 2007, 571). Szentpétery Zsuzsanna hollétét Egressy két egykorú kézírata is igazolja. 1840 novemberében feljegyzí naplójában, hogy „nöm Szegeden, – hol Komlóssy társaságánál úgy szólva oskolázik a’ színészet gyakorlatában” (OSZK Kt. Oct. Hung. 611, I, 7), valamint 1841. március 29-én ezt írja Krizbay Miklósnak: „Nöm Szegeden, praxison” (SZENTIMREI 1956, 1880).

ugy készüljetek Lear-rel hogy a’ mint megérkezem, más nap rögtön adhassuk, és harmadik nap indulhassunk haza, mert igen kevés időm van engedve: a színházi évad közben a Nemzeti Színház színészei csak az előre meghatározott szabadságidejük terhére mehettek vidéki vendégszereplésekre. Egressy, saját bevallása szerint, 1841-ben egy hónap szabadságot kapott: „Végtelenül vágyom látni fiamat [Egressy Ákos Kolozsvárott tanult], de hiába, ez most hamarjában nem történhetik meg. Nekem ez évben csak egy hónapi szabadságom van, s ebből két hetet már Győr foglalt le még a’ mult évben; meglássuk mit hoz az idő” (Egressy Gábor Krizbay Miklósnak, Pest, 1841. május 25. = SZENTIMREI 1956, 1881).

Szentpétery is most indul Debreczenbe vendég szerepekre: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*. A Nemzeti Színház vezető színészei a színházi nyári szüneteket, valamint év közbeni szabadságidejüket általában vidéki vendégszereplésekkel töltötték. A vidéki társulatigazgatók közönségvonzó erőt láttak a pesti színészek meghívásában, s azt remélték, hogy általuk növelhetik társulatuk népszerűségét, illetve magasabb jövedelmekre tehetnek szert. A pesti színészek számára jól jövedelmező forrás volt a vendégszereplés, azonban már az 1840-es évek elejét tekintve is úgy tűnik, ez a jövedelemkiegészítés nem ahhoz kellett, hogy tisztessz szinten meg tudjanak élni (ehhez többnyire elegendő volt rendszeres pesti keresetük). A vidéken szerzett bevételeket általában életszínvonaluk emelésére (a gyermekek megfelelő iskoláztatására, külföldi tanulmányutak finanszírozására, külföldi szakmai könyvek vásárlására, fürdőkúrákra, igényes, az egykorú polgári életmódot tükröző lakberendezésre stb.) fordították.

a’ napokban megtudjuk ki lesz a’ Director: 1841 húsvétjától 1842 decemberéig Simontsits János (1783–1856) volt a Nemzeti Színház igazgatója. 1849 és 1851 között újra ő töltötte be a posztot. 1852-ben gazdasági igazgatóvá nevezték ki. Egressy 1841-ben arra, az igazgatóválasztást is érintő, a színházvezetés körüli testületi változásra utalt, amelyet az 1840. május 13-án megszületett *A pesti magyar színházról* szóló törvénycikk szentesített, ti. amikor az intézmény kezelése Pest vármegye közgyűlésének kezéből az országgyűlés kezébe került. Simontsits megyei tisztviselőként (helyettes másodalispánként) tagja volt a Pesti Magyar Színház igazgatóválasztmányának, amely 1837. augusztus 1-jétől 1841. január 1-ig működtette az intézményt. 1841. január 1-jétől az igazgatóválasztmány helyébe az

országos kiküldöttség által kijelölt kormányzóválasztmány került. Ezt a testületet gróf Ráday Gedeon, báró Orczy György, Simontsits János és Patisz Károly alkotta. Az igazgató Ráday lett. A testület összetételét 1841 húsvétjától megváltoztatták: elnöke báró Orczy György lett, tagjai pedig Zalay Alajos, Reviczky Imre, Szluha Imre, Fráter Pál, Schreiber Ferenc és Patisz Károly. Ekkor lett ideiglenes igazgató Simontsits (KERÉNYI 2002, 137–147). Egressy 1841. március 29-én Krizbay Miklósnak így írt a változásról: „Soha még illy brutális marhák kezében nem volt ügyünk, mint most ezen alválasztmánynál. [...] Nincs Igazgató, mert Ráday most kilép. Májusban Pestmegyében tisztújítás, Simontsits kimaradand, bizonyosan ez a számár lesz igazgatónk” (SZENTIMREI 1956, 1881).

2. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Kolozsvár, 1842. február vége – március eleje]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak, Pest, [1842.] március 21.: „Leveledre mingyárt válaszoltam.”

3. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

[Pest, 1842. március első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak, Pest, [1842.] március 21.: „Leveledre mingyárt válaszoltam el is akartam postán küldeni de gondoltam mért fizetnél mikor L Róza megy és elviszi de én nem tudom mi baja történt nem indult akkor mikor megmondá most már tudhatod okát levelem késsésének mert nem hanyagságból történt és most küldöm ezt postán hogyha ezt hamaráb meg kapnád a másik levélbe írtam hogy sies haza.”

4. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, [1842.] március 21.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 4. sz. levél. Szentpétery Zsuzsanna a levél keltezésekor évszámot nem írt. Az autográf fejlécére idegen kézzel, valószínűleg a kézirat közgyűjteményi iktatója által ceruzával írt évszám: „1845” – hibás. A levélben említett két haláleset (Erdélyi Jánosné Vachott Kornélia és Schedel Ferencné Tarnóczy Ida gyermekági halála) alapján egyértelmű, hogy az autográf 1842-ből való.

Magyarázatok:

L Róza: Laborfalvi Róza (1817–1886). Színésznő. Leginkább tragikaként lépett színpadra. Benke Judit néven született, művésznévnek a család nemesi előnevét használta. A budai Várszínházban kezdte pályáját, először 1833. október 27-én szerepelt. 1834-ben Kassán, 1835 és 1837 között ismét Budán játszott. A Pesti Magyar Színház egyik alapító tagja. 1869-ben nyugdíjba ment. 1848-ban Jókai Mór felesége lett.

igazisd a dolgotat Simontsitsal edes ezek már mind szerzőtek: Egressy Gábor 1842 tavaszán felmondott a Nemzeti Színháznál, és vidéki vendégszereplésekre indult. 1842. március 1.

és április 13. között Kolozsvárott volt (OSZK Kt. Oct. 611, I, 26). Innen nem tért vissza Pestre, a *Nyugdíjképességem igazolása* (1853) című beadványa szerint Kolozsvár után Marosvásárhelyre, Győrbe, Pápára, Veszprémbe, Balatonfüredre, Kaposvárra, Szombathelyre, Losoncra, Rimaszombatba, majd ismét Győrbe és Debrecenbe utazott. Ezt, a kilenc hónapig tartó távollétet azzal magyarázta, hogy külföldi színházlátogató tanulmányútjaihoz (Bécs, Párizs) igyekezett pénzt gyűjteni. Döntésében azonban közrejátszott a Nemzeti Színház egyre tarthatatlanabbnak tűnő helyzete is: az állandó műsorgondok (harc az operával, régi darabok), az előadások 10%-os látogatottsága, a megfelelő pártolás hiánya. A prózai színészeket a létbizonytalanság fenyegette. A vezetés színházpolitikája a prózai tagozat többi vezető színészét is felháborította. Bartha Jánosné Meszlényi Anna, Lendvay Mártonné Hivatal Anikó, Laborfalvi Róza, László József, id. Lendvay Márton, Megyeri Károly, Szentpétery Zsigmond és Egressy 1842. február 16-án szövetséget kötöttek egymással, és megállapodtak abban, hogy öt éven keresztül együtt maradnak, a Nemzeti Színházban vagy máshol. Az 1842-re már igencsak elavultnak számító vezető színészi klikkesedés a vándorszínészi évek gyakorlatából volt ismert (*Egressy Gábor válogatott cikkei*, 1980, 137). Érdekvédelmi szövetségük nyilatkozata, amelyet a Nemzeti Színház kormányzó választmányának is megküldtek, így szólt: „Mi alulírottak, úgymint: Bartháné Anna, Egressy Gábor, Laborfalvi Róza, László József, Lendvay Márton, Lendvayné Anna, Megyeri Károly, és Szentpétery Zsigmond, magyar színészek, és színésznők adjuk tudtára mindenkinek: hogy mi egyesült erővel óhajtván haladni a művészetben, nem gondolván pályánkon előfordulni szokott szenvedések bajaival, hosszas tanakodás, bővebb meghányás, és érett megfontolás után, a művészet iránti vonzalom és szeretet által indítva, következő általunk e folyó évi alulírt naptól számítandó öt egész évig rendülhetlenül megtartandó egységre léptünk.

1. Minthogy célunk egyesült erővel, igyekezettel és szorgalommal haladni a művészetben: mindnyájan öt évig elválhatlan társulatban maradunk.

2. Azért arra kötelezzük magunkat mindnyájan és egyenként, hogy akár Pesten a nemzeti, akár más vidéki színházban egyedül megoszolhatlan társulatképen folytatandjuk a kikötött öt év alatt játékszíni előadásainkat.

3. Hogy pedig ezen társulatunk és művészegyesületünk annál biztosabb és eloszolhatatlanabb legyen: abban egyeztünk meg mindnyájan, hogy a ki e társulatot a ki kötött öt évnél lefolyta előtt, köz megegyezés nélkül, akármi szín alatt elhagyja; azt társai az 1832/6:20. és 1840:11 törvénycikkek értelmében szóbeli rövid per útján 2000 pengőforintban marasztalhassák, és e bánatpénzt rajta bíróiképp azonnal megvehessék.

Költ nyolc egyenlő párban, Pesten, 1842-ki február 16-kán” (*Iratok a Nemzeti Színház történetéhez*, 1938, 155–156). Szentpétery Zsuzsanna viszont e levélben arról értesítette Egressyt, hogy szövetségesei nem tartottak ki a megállapodás mellett, és már szerződést is kötöttek a következő évadra (a Nemzeti Színházban az új évad mindig áprilisban kezdődött) az intézmény akkori igazgatójával, Simontsits Jánossal (lásd az 1. levél jegyzetében). A szövetségesekek közül hárman patthelyzetbe kerültek, rákényszerültek a szövetség felrúgására. Szentpétery Zsigmond és Laborfalvi Róza már aláírták az éves szerződésüket, amikor szövetségre léptek a többiekkel, vagyis őket törvényes úton kényszeríthették a szerződés szabálypontjainak betartására. Bartháné, annak ellenére vált „lázadóvá”, hogy fizetésemelést kapott, vagyis őt törvényes úton elbocsáthatták, ha a jelenlegi szerződésének határnapja bekövetkezik. Végül Egressy kivételével mindannyian szerződtek.

megyeri: lásd az 1. levél jegyzetében.

járt bátyámbhoz: Szentpétery Zsigmondhoz – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

fáynénál voltam: Fáy Andrásné Sziráki Zsuzsánál – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

egressynétől hallotta: Egressy Benjáminné König Rózától (1822–1904). Egressy öccsének, Béninek (1814–1851) a felesége. Röviddel első férje halála után Csengery Antal (1822–1880) felesége lett. Több francia és német nyelvű színdarab fordítója. Születési és halálzási dátumának meghatározásakor nekrológiára (VU, 1904/20, 343–344), valamint gyászjelentésére támaszkodtam. Szinnyei József *tévesen* 1825-öt adja meg születési dátumaként (SZINNYEI 1893, II, 263), és ezt a hibás adatot örökíti tovább Samu Nagy Dániel és Sziklavári Károly is (vö. SAMU NAGY 2005, 41; SZIKLAVÁRI 2011, 387–388).

te nem maratsz anyira: Egressy a havonta kapott 200 váltóforintos (80 pengőforintos) fizetését kevesellte. Amikor a többi drámai színésszel együtt fizetésemelést kért, a Nemzeti Színház igazgatósága arra hivatkozva hártotta el követelését, hogy a prózai tagozat tagjai bármikor pótolhatók vidéki színészekkel (*Iratok a Nemzeti Színház történetéhez*, 1938, 154–155).

botosné [...] vegyél te is edes az asszonyoknak valamit a mért ákost szerete: Bothos Istvánné Szathmári Julianna (1792/1793–1871), Bothos István (1809–1874) első felesége. A férj a kolozsvári evangélikus egyház orgonistája és a református kollégium énektanára volt. Később főkormányszéki hites írnok lett. Egressy 1860. június 27-én Gyulai Pálnak írott levele szerint Bothos 1830 táján, amikor a színész Kassán játszott, sokat időzött a társulatnál (GYULAI 1961, 421) – valószínűleg innen az ismeretség. Bothosék az 1840-es évek elején kosztos diákként befogadták Egressy Ákost, amikor Kolozsvárott tanult. Vendégszerető házukban a színészismerősökön (Egressy Gábor, Szerdahelyi József, id. Lendvay Márton) túl Petőfi Sándor is megfordult (HORY 1892, 102).

it könnyen halnak a gyermek ágyas asszonyok 15^{kén} a kis erdélyné 19^{kén} Sédelné: Erdélyi Jánosné Vachott Kornélia (1817–1842) és Schedel (Toldy) Ferencnek a második felesége, Tarnóczy Ida (1809/1810–1842). Vachot Kornélia március 15-én halt meg, kislánya március 6-án született (T. ERDÉLYI 2006, 360). Schedel felesége március 19-én halt meg; haláláról Bajza József is írt 1842. március 23-án Stettner Györgynek: „Szegény Schedel ismét eltemette feleségét. [...] Az asszony gyermekágyban halt meg” (BAJZA 1900, VI, 395).

Krizbayt üdvözlöm: Krizbay Dezső Miklóst (1817?–1864). Születésének ideje nem ismert, Szentimrei Jenő egy főszolgabírói okiratra hivatkozva azt állítja, hogy 1817. április 30-án keresztelték meg Kolozsvárott (SZENTIMREI 1956, 1872). Krizbay ügyvéd és újságíró volt; 1838-ban az Erdélyi Főkormányshéknél tett szolgálati esküt, 1843-ban pedig ügyvédi oklevelet szerzett. 1849. február 20-án a kolozsvári rögtönítélő hadi és polgári vegyes bíróság közvádlójává nevezték ki. 1849 augusztusában a Kolozsvárott Szabadság címmel megjelenő „politikai hírlap” felelős szerkesztője. Krizbayt a fegyverletétel után várfogságra ítélték. Szabadulása után a tartományi főszámvevő hivatalhoz került járulnökként. Egressyvel az 1830-as évek közepe körül ismerkedhetett meg, évtizedeken keresztül leveleztek (OSZK Kt. Levelestár, Krizbay Miklós Egressy Gáborhoz; SZENTIMREI 1956, 1873–1883). Az 1840-es évek első felében Krizbay gondoskodott a kolozsvári református gimnáziumban tanuló Egressy Ákos megfelelő neveltetéséről és ruháztatásáról: „Járt e a’ gyermekhez nevelő diák, nem tudom, ha igen, tudósíts, hogy díjját hasonlólag elküldjem, azt is ird meg, miféle tartozásai vannak még fiamnak, például csizmadiának, szabónak stb. mert ha jól emlékezem, Sárosit megkértem, hogy ha a fiúnak ruhára leend szüksége, szíveskedjék hitelezni olyat neki; de én tudom, hogy ti nem is hagytátok őt rongyoskodni, vagy öltözet-

félében szükségét szenvedni. Mindenesetre úgy küldendem a pénzt, hogy téli ruhára is teljék neki belőle, mert a hidegek beállottak. Névszerint valami jó vastag olcsó posztóból csináltass neki nadrágot, rövid kaputot és kis gallér köpenyegyet, vagy zekét. Sapka és csizma szintén szükségesek lesznek” (Egressy Gábor Krizbay Miklósnak, Szeged, 1840. október 23. = SZENTIMREI 1956, 1879). Krizbay 1860-ban az Egressy szerkesztette Magyar Színházi Lap munkatársa lett, sőt az is felmerült, hogy Pestre költözik, és a hetente megjelenő színházi szaklap segédszerkesztője lesz. Erre azonban a lap 1860. decemberi megszűnése miatt már nem került sor (SZALISZNYÓ 2013, 71).

5. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUSZANNÁNAK Szeged, 1843. augusztus 21.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiainak, 1. sz. levél. Az „Édes fiam!” megszólítás miatt a hagyaték közgyűjteményi rendezője a levelet tévesen abba a palliumba tette, amelyben a színész Egressy Ákoshoz és Árpádhoz írott levelei találhatóak.

Magyarázatok:

A Szegeden játszó színtársulat 1843. július 22. – szeptember 3. között:

színigazgatók: Bartók József, Egry János

színészek: Bartók József (pénztárnok), ifj. Bartók Antal (felügyelő), Bernárdi Ferenc, Demjén Mihály, Egry János (főrendező), Futó Lajos, Kövessy József, Tóth Károly

színésznők: Bartókné Darvas Etelka, Demjénné Janka Mária, Egryné Kratochvill Antonia, Kövessyné Nehezovics Petronella, Molnárné Navarra Nina

gyermekszínész: Demjén Károly

sűgő: Turcsányi Imre

technikai személyzet: színmester, 3 színlaposztó, ruhatárfelügyelő, 2 jegyszedő, zártszéknyitó, világosító (*Zsebkönyv* 967, 9–10).

Édes fiam!: a levél címzettje Szentpétery Zsuzsanna, aki színésznő. A tartalom (nincs kinek eljátszania Eugène Scribe *Egy pohár víz* című művének női főszerepét; jelmezeket kell elkérni a Nemzeti Színház főruhatárnokától) egyértelműen alátámasztja, hogy a két fiú, az 1843-ban tizenegy éves Egressy Ákos és a hétéves Árpád nem lehet a levél megszólítottja.

Én ma esti 10 órakor szerencsésen megérkezém ide: Egressy 1843. augusztus 22. és szeptember 3. között lépett fel Szegeden – a következő időpontokban és darabokban: augusztus 22.: Eugène Scribe: *Egy pohár víz* (ford. Nagy Ignác); augusztus 23.: Étienne Arago – Eugène Guinot: *Az ördög naplója* (ford. Egressy Benjámín, zene: Szerdahelyi József, Egressy Benjámín); augusztus 24.: Johann Ludwig Deinhardstein: *Garrick Bristolban* (ford. Csató Pál); augusztus 26.: Charles Desnoyer – Eugène Labat: *Egy színész élete* (ford. Egressy Benjámín); augusztus 27.: Karl August Lebrun: *Humoristikai tanulmányok* (ford. Egressy Gábor, Egressy Benjámín) és X.-B. Saintine – Félix-Auguste Duvert – Augustin Théodore de Lauzanne de Vauroussel: *Egy úr és asszonyság* (ford. Egressy Benjámín); augusztus 29.: Édouard-Joseph-Ennemond Mazères: *A fiatal férj* (ford. Jakab István); augusztus 31.: id. Alexandre Dumas: *Az özvegy férje* (ford. Keresztury József) és August von Kotzebue: *Legjobb az egyenes út* (ford. Fekete Soma) – jutalomjáték; szeptember 2.: Roger de Beauvoir –

Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville: *Saint Georges lovag* (ford. Csepregi Lajos); szeptember 3.: August von Kotzebue: *Legjobb az egyenes út* (*Zsebkönyv* 967, 11–13).

Téged is vártak 's nagy zavar van a' pohár vitzzel, mert senki sem készült a' királynéra, mivel reád számoltak: Eugène Scribe *Egy pohár víz* című vígjátékában Szentpétery Zsuzsannának Anna királynő szerepét kellett volna játszania.

rögtön küld St Georges Lovag darabot a' legelső gyorskocsival. Nekem alkalmasint meg lesz nyomtatva valamelyik Színházi Zsebkönyvben: Roger de Beauvoir – Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville *Saint Georges lovag* (ford. Csepregi Lajos) című darabját. A darab magyar fordítása nyomtatásban a következő zsebkönyvben érhető el: *Erdélyi magyar nemzeti színházi zsebkönyv 1842-dik évre*, kiad. NAGY Ferenc, FARKAS Lajos, Kolozsvár, Ev. Ref. Főiskola, 1841. Ha Szentpétery Zsuzsanna a levél kézhezvétele után azonnal intézkedett, Egressy akár már szeptember 25-én, pénteken (a levelet 21-én, hétfőn írta) megkaphatta a darabot, ugyanis 1843 májusától Pestről Szegedre szombat kivételével naponta indult gyorskocsi, s az utat egy nap alatt tette meg (PH, 1843/225, 136).

ha pedig nem volna meg, Réti által küldessd: Réthy Mihály (1810–1875). 1840 és 1843 között a Pesti Magyar, később Nemzeti Színház ügyelője, majd a prózai tagozat színésze. A könyvtárnok a Nemzeti Színház 1842-ben érvénybe lépett törvénykönyve szerint az igazgatóság tudta és engedelmével a rendezőn kívül másnak nem adhatott ki semmiféle darabot. Ha ezt megtette, egynegyed havi bérét levonták a fizetéséből. Réthynek ügyelőként a rendező utasításait kellett végrehajtania, s jogkörénél fogva valószínűleg mindenféle felsőbb jóváhagyás nélkül vehetett ki darabokat a könyvtárból (*A Nemzeti Színház bővített törvény-könyve*, 1842, 23–24). Egressy nyilvánvalóan ezt a kiskaput kihasználva irányította hozzá feleségét.

küld a' Podráczkytól elkérendő ruhadarabokat: Podráczky (Podhráczky, Podhoráczky) Ferenc-től. A Nemzeti Színház főruhatárnoka, jelmezkészítője.

Kalapot, Rococot: széles karimájú díszes kalapot.

nem bánám ha itt volnál, mert látom hogy mennyi bajom lesz itt, és semmi segélyem nincs: mivel Egressy a legkülönbözőbb összetételű, létszámú és szakmai színvonalú vidéki színházaknál vendégszerepelt, arra nem számíthatott, hogy a színházvezetők az előadásokat ugyanúgy szigorú törvénykönyvi szabályok betartásával igyekeznek gördülékenyen lebonyolítani, mint a Nemzeti Színházban. Vidéken az egyes feladatkörök még nemigen különültek el egymástól egy társaságon belül, sokszor a színészek látták el az ügyelői, sűgői, díszletrendezői, öltöztetői, színlapírói, darabmásoló stb. feladatokat is. Egressy annak érdekében, hogy vendégszerepléseit fennakadások nélkül lebonyolíthassa, a saját és a Nemzeti Színháztól kölcsönként jelmezeket és kellékeket gondosan összekészítve tudja, az 1840-es években Szentpétery Zsuzsannát, 1854-től kezdve pedig Etelka lányát időnként magával vitte vidékre, hogy segítsék a munkáját.

Kerepesi út, Beniczki ház, a' fehér Elefántnál: a Beniczky-ház a Kerepesi út (ma: Rákóczi út) 68. sz. alatt volt. A Kerepesi úton húzódott a Pestet körülvevő egyik vámvonal. A Pesti Magyar Színház épülete szintén a Kerepesi úton (ma: Rákóczi út 1.) állt. Franz Schams egykorú leírása szerint a Fehér Elefánt harmadosztályú fogadó volt (SCHAMS 1821, 338).

6. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Pozsony, 1843. szeptember 21.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 3. sz. levél.

Magyarázatok:

A Pozsonyban játszó színtársulat 1843. május 21. – december 31. között:

igazgató: Fekete Gábor

rendező: Chiabai Tóth Pál

színészek: Arday János, Benke Béla, Czeglédy Pál (ügyelő), Deésy Zsigmond, Farkas József, Gyöngyösy Pál, Gyulai Ferencz, Hegedüs Lajos, Hody János, Kecskés K. (énekrendező), Kovács Sámuel, Némethy György, Országh János, Szerbényi János, Szöllösy János (táncmester), Szatmári Dániel, Tavaszy Endre

színésznők: Chiabainé Klára, Feketéné Mária, Gusztinyi Júlia, Horváth Terézia, Kecskésné Mária, Szathmáriné Luiza

technikai személyzet: dízmester, színmester, ruhatárnok, 4 jegyzedő, 2 színi szolgáló (*Zsebkönyv* 840, 19–20).

Két egész nap és két éjjel jöttünk Posonyba: Egressy 1843. szeptember 24. és október 13. közötti pozsonyi fellépései a következők voltak: szeptember 24.: August von Kotzebue: *Legjobb az egyenes út* (ford. Fekete Soma); szeptember 25.: Csató Pál: *Fiatal házások, vagy: Megházasodtam*; szeptember 27.: Karl Töpfer: *Falusi egyszerűség* (ford. Nagy Ignác); szeptember 29.: James Robinson Planché: *XII. Károly Rügen szigetén* (ford. Komlóssy Ferenc); október 2.: Vahot Imre: *Országgyűlési szállás*; október 3.: Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville – Hippolyte Roux-Ferrand: *A párisi adós* (ford. Szemere Pál); október 5.: Johann Ludwig Deinhardstein: *Garrick Bristolban* (ford. Csató Pál); október 7.: Charles Dupeuty – Eugène Cormon: *Párizs éjjel* (ford. Egressy Benjámín); október 10.: William Shakespeare: *Hamlet* (ford. Vajda Péter); október 13.: François Ponsard: *Lucretia* (ford. Egressy Benjámín) – jutalomjáték (*Zsebkönyv* 840, 21–26).

a' gőzös, a' víz sekélysege miatt zátonyra ült Posonytól valami két órányira: Pestről Pozsonyba mindennap reggel 7 órakor indult a gőzhajó, minden szerdán és vasárnap reggel pedig egy rakhajó is közlekedett a két város között (Je, 1843/76, 406).

Vahot Imrével tegnap estve beszéltem: Vahot Imre (1820–1879). Színműíró, lapszerkesztő, ügyvéd. 1843-ban a Pesti Hírlap levelezője Pozsonyban (VAHOT 1880, 124). Egressy és Vahot kapcsolata fennmaradt levelezésük szerint leginkább Vahot drámaírói működésével volt kapcsolatos. Vahot drámaszerzőként 1843. október 2-án Pozsonyban mutatkozott be; Egressy Gábor és Szentpétery Zsigmond alakításának köszönhetően az *Országgyűlési szállás* című vígjátéka sikerdarab lett, átkerült a Nemzeti Színház színpadára is. Vahot inentől kezdve darabjai nemzeti színházbeli bemutatása érdekében Egressy megnyerni pártfogónak. Többször bizonygatta neki drámaírói ambícióit, valamint dramaturgiai tanácsokat remélt és várt tőle. Az volt az ideája, hogy amennyiben Egressy maga mellé állítja, sikerdarab lesz egy-egy újonnan írt drámájából. Akárhányszor befejezett egyet, a színészt támogatásáért cserébe egy új főszerep eljátszásával kecsegtette. Vahot sohasem lett igazán befutott és sikeres drámaszerző, a Nemzeti Színház drámabíráló bizottságától kapott sérelmeit többször is szemére vetette Egressynek, valamint jogorvoslatot is

várt tőle egyes művei igazságtalannak érzett mellőzése miatt (Egressy Gáborhoz írott leveleit lásd ESZTEGÁR 1903, 239–244; OSZK Kt. Levelestár, Vahot Imre Egressy Gáborhoz).

Vachot Imrének sincs most már legkisebb kedve sem a' cigányokkali útra: Egressy Gábor, Egressy Béni és Vahot Imre 1843. május 29-én Pozsonyban szerződést kötött cigányzenészekkel egy közös külföldi turné reményében. A fennmaradt szerződés szerint 1843 októberében indultak volna, s egy év elteltével tértek volna vissza Magyarországra. Egressy Gábor a szerződésre rájegyezte, hogy a vállalkozás a tervezett formában nem valósult meg, egyedül Egressy Béni indult európai körútra a zenészekkel.

„Alulírottak, Vachot Imre, Egressy Gábor és Egressy Benjamin egy magyar népzene és táncz társaságot külföldre vezérelni vállalkozván, e' végre Sárközy Ferencz, Sárközy Imre, Sárközy János, Farkas János, Kecskeméti Elek, Földvári Imre, Kremsar Sándor, Poós János zenészekkel következő szerződésre léptünk.

1. Mi fentnevezett Vállalkozó Igazgatók, a' Zenésztagoknak egyenként 50 ötven pengő forint havi fizetést biztosítunk, melly fizetést a' hónap 16dikán, és utolsó napján szolgáltatunk ki; még pedig egy pengőforintra három ezüst huszast számítva.
2. A társaságnak fuvarozási és szállásbeli költségeit szinte a' vállalkozó igazgatók tartoznak fizetni.
3. Farkas János, Földvári Imre, és Kecskeméti Elek Feleségeinek fuvarbérét is az igazgatók fizetendik.
4. Azon esetre ha Londonban a' Zenészek élelmi költsége tetemesen fellebb rugna mint egyéb városokban, akkor az igazgatók kötelesek lesznek a' Zenészek havi fizetéseit a' Londonban leendő mulatozás alatt megjavítani.
5. Ha valamelyik Zenésztag utban megbetegednék, az igazgatók tartoznak azon tagnak havi fizetéséből illő gyógyíttatásáról gondoskodni mind addig, míg a' beteg felgyógyúl és a' társaság után jöhet.
6. Ha majd a' társaság külföldről megtérend és magyarhont is átutazván a' szerződés megszűnik: az igazgatók azon magyar ruhákat mellyeket számokra készítettek, a' Zenészeknek fogják ajándékozni.
7. Más részről pedig ezen zenésztársaság fejenként tartozik a' fentnevezett igazgatók rendelkezésének engedelmesskedni, és sehol és semminemű előadást az ő tudtok és akaratjok ellen el nem vállalhatnak.
8. Ha a' Zenészek egyes főuri házakhoz estvélyre meghívatnak, és ezen estvély valamely más előadásnak hátra maradást nem okoz, ezen estvélyek jövedelmének egy harmada a' Zenészeket illeti; két harmada pedig az igazgatókat.
9. Ha ezen szerződésnek a' következő pontban kitett határideje külföldi utközben telnék ki, ezen szerződés egész erejében mind addig megmarad, míg a' társaság egészben magyarhonba vissza nem jutand.
10. Ezen szerződés kezdődik folyó 1843-dik évi October első napjától, a' fizetések ideje pedig kezdődik azon naptól fogva mellyben a' társaság utazását megkezdi, és tart egy évig, az az: 1844-dik évi October hónapig.
11. Ha ezen szerződést akár az Igazgatók akár a' Zenészek egészben vagy egyesenként meg szegnék, úgy hogy az utazásnak e' miatt el kellene maradni, vagy csak akadályoztatni is, azon esetben a' kötelezés szegő fél tartozik a' másik félnek fejenként 200 kétszáz váltó forintot fizetni, melly summát a' követelő felek a' kötelezés szegőkön a' legrovidebb szóbeli per útján meg vehetnek.

Hogy ezen szerződés minden pontjaira nézve minden részről tökéletesen megegyeztünk saját nevünk aláírásával ezennel megismerjük és bizonyítjuk Költ Posonyban, Majus 29^{dikén} 1843” (OSZK Kt. Analekta 1239, 5. sz.).¹ Egressy Gábor ezen levele és a kéziratos hagyatékából előkerült, idézett szerződés nagyon szorosan kapcsolódik azokhoz a forrásokhoz, amelyeket Szilágyi Márton az 1850-es évekbeli, Lisznyai Kálmán és Vahot Imre páros által cigányzenészek közreműködésével rendezett dalidók kapcsán összegyűjtött és értelmezett (SZILÁGYI 2001, 96–118). Az 1843-ban szerződő felek szakmai összetételéből nyilvánvaló, hogy egy ugyanolyan, szavalati és zenés betétekből álló előadóest-sorozatot akartak életre hívni, mint amelyet később, 1858 és 1863 között Vahot és Lisznyai, szűkebb földrajzi keretek között és mellőzve egy profi színpadi ember jelenlétét, pénzkeresés céljából többször is rendezett. Szilágyi Márton kutatásaiból tudjuk, hogy noha a Lisznyai–Vahot-féle vállalkozás központi szereplőjének a saját költeményeit szavaló Lisznyai számított, Vahot is vállalt színpadi fellépést, mások műveiből olvasott fel. Feltehetően egy ehhez nagyon hasonló sémára épült volna az Egressy testvérek és Vahot tervezett kooperációja. A prózai műsorszámok kiválasztása és előadása valószínűleg Egressy Gábor és Vahot Imre feladata lett volna, noha a szavaláskor az elsőbbség nyilvánvalóan a színészt illette volna. Egressy Béni, akit a Nemzeti Színház az 1840-es években prózai színészként is foglalkoztatott, ugyan lehet, hogy részese lett volna a prózai egyveleg összeállításának és előadásának, ám az, az Egressy Gábor által közölt adat, hogy egyedül öccse indult előadókörútra a cigányzenészekkel, inkább azt bizonyítja, hogy neki elsődlegesen a zenei műsor összeállítása és a zenészek irányítása lett volna a feladata. Ám míg a Lisznyai-féle dalidók esetében feltételezhető, hogy a műsor színvonala élesen kettévált: a hivatásos cigányzenészekhez képest a szavalók amatőr színpadi előadóknak számítottak, még ha a hazafias jellegű szavalati darabok kiválasztásával igyekeztek is ellensúlyozni gyakorlatlanságukat, addig 1843-ban a cigányzenészekkel együttműködő Egressy testvérek és Vahot Imre egy minden tekintetben színvonalas előadóestet tudhatott volna magáénak.

velem még sem jöhet magánosan: Egressy 1843 őszén párizsi színházlátogató útra készült. 1843 novemberében indult és 1844. január elején tért haza. Párizsba november 21-én érkezett.

valami Almanachba veri a'pénzét, azt akarja kiadni: Vahot Imre 1843-ban Pesten az *Országgyűlési almanachot* jelentette meg.

Dobozi: Dobozy Károly (1817–1860). Zenész, zeneszerző. Cigányzenészekkel összefogva az 1840-es években nyugat-európai előadókörútra indult. Veszter Sándorral (1810–1864) közösen tánc- és zenetársaságot is létrehozott. 1843-ban a Nemzeti Színházban is felléptek.

restauratoria mentek: megyei tisztújításra (lat.).

azon kell iparkodnom hogy akár Sárival, akár nélküle ki mehessek: Sály Fannival (1828–1905). Egressy útítárásként a Nemzeti Színház balett-táncosnőjére várt, aki az 1840-es évek közepén Fáy István gróf (1809–1862) zeneszerző, műgyűjtő anyagi támogatásával a párizsi Királyi Táncakadémián (Académie Royale de Danse) folytathatta tanulmányait.

Feketével is beszéltem, de még felöled nem: Fekete Gáborral (?–?). Vidéki színész, színigazgató. Jó üzleti érzékkel bírt, színtársulatát kifejezetten a pozsonyi országgyűlés miatt vitte a német etnikumú Pozsonyba. Alakját és színigazgatói működését Szuper Károly örökölte

¹ A kéziratot betűhíven közlöm, de az Egressy kezétől származó átírásokat és a szerkesztői javításokat nem jelölöm.

meg (SZUPER 1889, 5–15, 22–28). Egressy Szentpétery Zsuzsannát illetően azért szeretett volna Feketével beszélni, hogy a színésznő lehetne-e addig a pozsonyi társulat tagja, amíg ő Párizst megjárja.

Lendvayné ajánlatára nem igen hajlandó, mert octoberben már Szerdahelyivel van egyezése:

Lendvayné Hivatal Anikó (1814–1891), a Nemzeti Színház prózai tagozatának színésznője vendégszereplésre ajánlkozott Pozsonyba. Fekete Gábor végül meghívta társulatához a színésznőt. Fellépései a következők voltak: 1843. november 21.: Friedrich Schiller: *Ármány és szerelem* (ford. Szenvey József); november 13.: Arthur Martin Dinaux – Prosper-Parfait Goubaux – Ernest Legouvé: *Lignerolles Lujza* (ford. Tompa Imre); november 14.: Jean-François-Alfred Bayard – Dumanoir: *Charlotte kapitány* (ford. Egressy Benjámin, Csepregi Lajos); november 16.: Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville: *Senneterre marquisné, vagy: Egy napi kacérság* (ford. Egressy Benjámin). Szerdahelyi József (1804–1851), a Nemzeti Színház énekes színésze a társulat által kiadott zsebkönyv szerint 1843 őszén nem lépett fel Pozsonyban (*Zsebkönyv* 840, 27–28).

várjuk be hát Bartayt, majd meglátjuk, hogy mit fog mondani: Bartay Endrét (1799–1854). 1843. január 1. és 1845. január 18. között a Nemzeti Színház bérlőigazgatója. Egressy azt szerette volna tőle megtudni, hogy amíg ő Párizsban lesz, Szentpétery Zsuzsannát alkalmazná-e a Nemzeti Színháznál.

elfelejtettem Garaynak írni, hogy a' könyvemet hirdesse ki, azért pecsételd le azon kis hirdetésményt melyet piros papírosra írva az asztalon hagytam, s Réti által küld el neki: Réthy lásd az 5. levél jegyzeteinél. A Regélő Pesti Divatlap szerkesztőjének, Garay Jánosnak (1812–1853) elküldendő jelentés a lap 1843. szeptember 28-i számában jelent meg, és így szólt: „Figyelmeztetjük a' t. közönséget a' következő érdekes röpiratra, mely e' napokban ment sajtó alá:

Egy pillantás színházügyünkre,
és
Magyar színészeti iskola iránti javaslat.
Devrient Edvárd porosz kir. színész'
terve szerint
Egressy Gábortól.

Az emberszerető szerző e' röpirat' bevétele a' miskolczi károsultaknak némi felsegélésére szentelte. Találjon minél hőbb pártolást!” (RegPDI, 1843/26, 822).

Podráczkitől kérd el [...] Azon római öltözetet, melyet Coriolánra szoktam használni, az az: testszín trikót és reklit [...] római fejér tunica: Podráczkyt lásd az 5. levél jegyzeteinél. Egressynek azokra a ruhadarabokra volt szüksége, amelyeket a Shakespeare-darabban Coriolanus szerepét játszva viselni szokott a Nemzeti Színházban. (Erről lásd a jelmezkönyvet: OSZK SZT. Nemzeti Színház kötetes iratok 786, 354). Reklit: a felsőt testen viselt rövid ujjú trikószzerű ruhadarabot; római fejér tunica: a tóga alatt viselt könnyű rövid alsóruha.

tollamat: kalapdíszemet.

Én a' fekete sasnál vagyok szállva: a Fekete Sas fogadóban. Az Irgalmas barátok piacán állt, és leginkább bányavárosi kereskedők és fuvarosok szálltak meg benne (FÉNYES 1843, II, 436). **anyádat:** id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannát – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

nekem anyám sincs többé: Egressy Gábor édesanyja Juhász Julianna (1787–1842) volt. Abaújszántón született. Komjáthy Ábrahám Parasznyán szolgáló lelkész nevelt lánya volt. 1806. június 24-én lett Egresi Galambos Pál (1771–1827) felesége (SZIKLAVÁRI 2011, 384–385).
Fáy Andrásékat gyakrabban meglátogassd: Fáy Andrást és Sziráki Zsuzsát. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

7. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

[Pest, 1843. szeptember 24–26. körül]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Pozsony, 1843. szeptember 28.: „Soha nem esett még lelkemnek olly jól emberi szó, mint e’ mostani leveled.”

8. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pozsony, 1843. szeptember 28.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 4. sz. levél.

Magyarázatok:

A Pozsonyban játszó színtársulat 1843. május 21. – december 31. között: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

Bartay édes még csak egy óráig sem állott itt meg: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

Patay bátsi, Zsiga által igen üdvözölt bennünket, és kért, hogy menjek fel Bécsbe: Patay János (?–?) Szentpétery Zsigmond (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) által. Lelkész, a bécsi egyetem evangélikus teológiatanára. Az Egressy családdal már az 1810-es évek második felétől ismeretségben állt. Mint Egressy Ákos 1851. december 26-án írt leveléből (74. levél) kiderül, apja és Patay fia, Patay János István gyermekkori játszótársak voltak Sajókapolnán, ahol az Egressy család 1816-tól élt. Patay lánya révén rokoni kapcsolatba is került Egressyékkel. Lánya Egressy Gábor apjának, Egresi Galambos Pálnak (1771–1827) volt az első felesége, és édesanyja a színész legidősebb testvérének, Pálnak (SZIKLAVÁRI 2011, 388).

passusomat is felküldém: útlevelemet (lat.).

Szákfiné: Szákfy József (1798–1886) színész felesége. Az 1842-re Pozsonyban kiadott színházi zsebkönyv szerint Fekete Gábor pozsonyi társulatának a tagja (*Zsebkönyv* 835, 11).

Ma küldök Fáy Grófhoz is levelet és megkérém benne, hogy ha Sárít küldeni akarja tehát igazítsa el a’ dolgot: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

Én már hármat játsztam Feketének: Egressy pozsonyi vendégszereplésének műsorát lásd a 6. levél jegyzeteinél.

Bátyád a’ Tudtán kívül kémben lépett fel: Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville vígjátékában (ford. Csepregi Lajos). Szentpétery Zsigmond 1843. szeptember 26-án lépett fel ebben a darabban (*Zsebkönyv* 840, 26), a Perrin Mihály nevű szereplőt alakította.

ma pedig a’ veszedelmes nagy nénét akarta adni, de a’ költség be nem jövéen, a’ játék elmaradt: Albini vígjátékát (ford. Szigligeti Ede). E darabot Szentpétery Zsigmond vendégszereplésével végül színre vitte a pozsonyi társulat 1843. október 8-án (*Zsebkönyv* 840, 26).

'S ketten csak egy negyed részt kívánunk játékdíj fejében, 's Feketének igen jól esett hogy vele illy barátságosan bánunk: az előadás tiszta jövedelmének negyedét. Fekete Gábor (lásd a 6. levél jegyzeteinél) azért érezhette ezt a díjazást „barátságosnak”, mert felemelt jegyárak mellett az előadás napi költségeinek kifizetése után a pesti vendégszínészt általában a jövedelem egyharmada illette meg.

Hétfőn akarom adni jutalomjátékomul az Országgyűlési szállást: Vahot Imre 1843-ban írt vígjátékát. Bemutatója 1843. október 2-án volt Pozsonyban. Egressyt ezen az estén a tiszta jövedelem fele illette meg. Vahot nevét saját kérésére nem tették közzé a színlapon, Egressy szerzői névként csak egy T. szignót íratott rá. Vahot Egressy Gábor és Szentpétery Zsigmond fellépéséről így ír emlékiratában: „midőn a legkedélyesebb nagy magyar komikus színész, Szentpétery által oly remekül képviselt pozsonyi polgár a színpadra lépett, még meg sem szólalt, s már csak élethű maszkirozása, mimikája, furcsa arcjátéka, taghordozása homéri kaczajt idézett elő kivált az ifjuságnál, mely a szállást pénzért sem szivesen adott pozsonyi német házi urakat annyira szerette gúnyos élczei, tréfás boszantásai cél-táblájaul kitűzni. Én azt gondoltam, hogy az ifjuság haragudni fog e gyűlölt alakra, de az én Szentpétery barátom kedélyes humora, dúsgazdag komikai ere, s a magyar érzésű polgárleány beszédének czáfoló, letromfoló hatalma egészen elnézővé tette őket a német sógor gyöngéi, előítéletei iránt. Hát még midőn a még akkor fiatal férfikora virágában volt Egressy Gábor a furfangos eszű, agyafúrt, de igen szeretetre méltó, a nők előtt plane csókolni való országgyűlési patvarista, megyei irnok szerepében föllépett, s élénk, könnyű és finom modorú játékaival mindenkit elbájolt! [...] Egressyt és Szentpéteryt, jellemző, nemes, finom komikai játéka miatt számtalanszor megtapsolták, kihívták, s magam is bámultam, mit képes egy jó színész geniális alakító tehetségével teremteni a holt betűből” (VAHOT 1880, 129–130). Egressy Schlossberger, az uzsorás zsidó, Szentpétery pedig a Burmann nevű pozsonyi polgár szerepét játszotta.

Bárány Háni le megy pestre, [...] a' kereskedő öccse megbukott 's azért megy le, hogy annak ügyeit rendbe szedje: Bárány Johannáról (?–1879 után) és pesti fűszerkereskedő unokaöcs-cséről, Bárány Ferdinándról van szó. Bárány Johanna 1839-ben pénzt ajándékozott rokonának azért, hogy önálló fűszerkereskedést nyithasson Pesten: „Én alulírott jelen általam sajátkezűleg aláírt okmány alapján ajándékozok nemes Bárány Ferdinand úrnak a hozzá való különös hajlamból és minden irányban tanúsított szolid magaviseletére való tekintettel, hogy magát mint pesti kereskedő önállóvá tehesse saját vagyonomból 6000 huszas forintot azaz hatezer forintot pengőpénzben 3 darabot 1 firtra számítva olyaténkép, hogy erről a készpénzről tetszés szerint mint saját vagyonáról rendelkezzen. Nagyobb hitelül és hogy szükség esetén unokaöcsém magát a tekintetes hatóság előtt is kellőleg igazolhassa, a történeteket erősítik az erre felkért tanuk. Győrött 1839 április 25-én Bárány Johanna sk. (P. H.) Tóth József sk. kanonok és városi plébános. (P. H.) Hogy a fönt kitett nyilatkozást Ns Bárány Johanna kisasszony előttünk szóval is megerősítte légyen s olly tetemes vagyonnal bir, hogy a fönt nevezett hat ezer ftot pengőben ajándékozhatta, ezzel bizonyítjuk” (PÓLYA 1896, 498).

Kovács Pál igen szeretne téged Györbe vén asszonyokra, mert ott az nincs jó; de ezt én édes nem akarom: Kovács Pál (1808–1886). Homeopata orvos, szépíró, a Kisfaludy Társaság egyik alapító tagja. 1835-től gyakorló orvos Győrben. A város társadalmi és kulturális életének aktív résztvevője, a győri színjátszás lelkes támogatója.

A' skatulyát a' ruhákkal megkaptam: utazóládát. A kért jelmezeket lásd a 6. levél jegyzeteinél.
Fáyné: id. Fáy Ferencné Máriaassy Ilona – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Fáy András urékat üdvözlöm: Fáy Andrást és Sziráki Zsuzsát. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

9. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK [Pozsony, 1843. október 2.]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 2. sz. levél. A levelet Egressy nem keltezte, de abból az információból, hogy „ma adtuk az Imre darabját, az Országgyűlési Szállást” pontosan megmondható, hogy a levelet 1843. október 2-án írta. A levél kéziratári katalogizálásakor a fólió jobb felső sarkába idegen kézzel, ceruzával írt dátum: „(1842)” – téves.

Magyarázatok:

A Pozsonyban játszó színtársulat 1843. május 21. – december 31. között: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

Vachot Imre: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

Szentpétery Zsigával: Szentpétery Zsigomddal – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.
ma adtuk az Imre darabját, az Országgyűlési Szállást: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

Feketével: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

A' mai előadás jövedelmének fele jutalom játékom volt: az előadás tiszta jövedelmének fele.
Lásd a 8. levél jegyzeteinél.

édes ezen a' bétén el akarom itt végezni vendég játékaimat: Egressy pozsonyi vendégszereplésének műsorát lásd a 6. levél jegyzeteinél.

várom Fáy gróf válaszát is, és akár jön akár nem Sári: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

én e' hónap végével indulni akarok: lásd a 6. levél *velem még sem jöhet magánosan* jegyzetét.

Fáyné: id. Fáy Ferencné Máriaassy Ilona – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a' Pálffy teremben levő magyar színházba utasítsd leveledet: Pálffy-teremnek hívták a Pálffy grófok pozsonyi palotájának kertjében (mai neve: Pálffyho zahrada) álló színházat (STAUD 1964, 60–62). Fekete Gábor valószínűleg ezt, az akkor már nem használt, kerti színtermet újjáépítette fel (RegPDI, 1843/50, 1579).

10. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Pozsony, 1843. október 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 5. sz. levél.

Magyarázatok:

A Pozsonyban játszó színtársulat 1843. május 21. – december 31. között: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

Vachot Imrétől: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

Szerdahelyinek 12. 30: Szerdahelyi Józsefnek (1804–1851) fizetendő házbér. A színészként, zeneszerzőként és operaénekesként egyaránt ismert Szerdahelyi a Nemzeti Színház egyik alapító tagja volt.

Etelkéért az oskolába: lásd az 1. levél jegyzeteinél.

Szerdahelyiné: Szerdahelyi Józsefné Schwertner Júlia. Mályuszné Császár Edit szerint német katonacsaládból származott, bába volt. Második férje Gyergyai Ferenc lett (M. CSÁSZÁR 1956, 14).

Béni: Egressy Benjámin (1814–1851). Egressy Gábor öccse. Zeneszerző, színész, énekes, drámaíró és –fordító, operaszövegkönyv-író. Bátyja példáját követve az előadóművészi pályát választotta, a Nemzeti Színház prózai és énekes színészként egyaránt alkalmazta. A *Szózat* zeneszerzője, 1843-ban ő nyerte meg a vers megzenésítésére kiírt pályázatot.

bátyádtól: Szentpétery Zsigmondtól – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Patay bátsitól kaptam levelet de úgy látom, hogy nekem a' te ott lételeid igen sokba kerülne: Patayt lásd a 8. levél jegyzeteinél. Patay arról értesítette Egressyt, hogy mennyibe kerülne Szentpétery Zsuzsanna ellátása Bécsben addig, amíg a színész visszatér többhetes párizsi színházlátogató útjáról.

mig Párist megjárom: lásd a 6. levél *velem még sem jöhet magánosan* jegyzetét.

Ha Bartay önként, magától felszólít, jó, isten neki, nem bánom ha szerződöl vele: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

semmi színpadi ruhád nincs: a Nemzeti Színház férfi színészeinek rendelkezniük kellett saját keresetükből vásárolt alapruhatárral, ez általában a kortárs darabokban használatos jelmezeket jelentette. A színésznőknél azonban szinte az egész repertoárjukat felölelte, mert számukra a színház ebben az időben még nem tudott öltözetet biztosítani. Szentpétery Zsuzsanna a Pesti Magyar, később Nemzeti Színháznál kisebb-nagyobb megszakításokkal 1837-től segédszínésznő volt, ezért nem rendelkezett saját ruhatárral. Egressy az *Utóhangok a' színészek' évdíja fölötti zajokra* című cikkében így ír a problémáról 1841. április 4-én: „Más színészi kellék, melly a' színész' évdíját terheli, például: privát ruhatára. Színházunknak a' nőszemélyzet' számára általában nincs ruhatára, a' férfitagok számára pedig csupán a' mult kor' costumjeit szolgáltatja ki; amannak tehát minden kor és nép' öltözetét; emennek a' jelenkor' csaknem minden osztályáét évdíjából kell kiállítania; olly megjegyzéssel, hogy e' saloni ruhatárt – mellynek ha finomságra nem is, de változatosság- és menyenyiségre nézve egy lordéval kell vetélkednie – a' francia szeszélyü divat félév mulva az antiquitások' sorába vagy a' zsibáros piacra kárhoztatja” (Ath, 1841/10, 639).

correpetitióra: gyakorlásra, próbára (lat.).

a' Fáy családon kívül semmi teremtéshez ne menj: id. Fáy Ferencné Máriaássy Ilonához, Fáy Andrásához és Sziráki Zsuzsához. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a' gyermekek költségei: Egressy Etelka 1843-ban nevelőintézetbe járt – lásd az 1. levél jegyzeteinél. Ákos és Árpád pedig a miskolci református gimnáziumban tanult, s Egressy egykori színésztanáránál, Rácz Sándornál voltak kosztos diákok. A gyermekek ellátására fordított költségekről a következőket tudjuk a színész kiadási naplójából: a két fiú kosztjáért 1844-ben hat hónapra 200 váltóforintot kellett fizetnie. Emellett – az összeg feltüntetése nélkül – Egressy rendkívüli költségek gyanánt feljegyezte még a gyermekek ruháztatását, a fiúk iskolapénzét és a tanítóknak szánt ajándékok vásárlását (OSZK Kt. Oct. Hung. 611, I, 22–24).

a' régi passusra nem adnak Bécsben Passust: Egressy útlevelének elévülése valószínűleg azzal magyarázható, hogy a Helytartótanács 1836 és 1843 között többször bővítette az útlevelbe kötelezően beírandó adatokat. 1843-ban már fel kellett tüntetni az utazó teljes nevét, életmódját, családi állapotát, vallását, születési helyét, lakhelyét, életkorát, külalakját (termete, haja, szeme, arca, orra), megkülönböztető jegyeit, az utazás célját, a beutazandó tartomány nevét, valamint az útlevel érvényességi idejét és keltét (HORVÁTH 2005, 35).

a' Pest megyei alispántól Dubraviczkitől: Dubraviczky Simontól (1791–1849).

Bárány Háni: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

Szákfiné: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

trikó pantalonomat mosd ki: helyesen tricot pantalon: kötött nadrág, harisnyanadrág (fr.).

a' téli kaputomra: hosszú felsőkabátomra (ném.).

London mappáját: London térképét.

Feketénél: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

jutalom játékomat sem tudom hogy veszem ki [...] Vachot Imre darabjából 150 forint esett volna nekem: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

fogadóban: a Fekete Sas fogadóban. Lásd a 6. levél jegyzeteinél.

Csütörtökön akarok utólszor fellépni jutalomjátékomba, Lucreciát adom: Egressy pozsonyi vendégszereplésének műsorát lásd a 6. levél jegyzeteinél. Az említett fellépéséről a Regélő Pesti Divatlap 1843. október 22-én így ír: „Egressy Gábor, Pozsonyban utolsó vendég 's egyszersmind jutalomjátékaul Ponsard' Lucretiáját adá, mellyet olly nagyszámú közönség látogata meg, hogy sokaknak hely' szüke miatt el kelle hagynia a' színházat; melly körülmény azon szomorú hírek után a' pozsonyi magyarság' részvétlenségéről bizonyosan különösnek fog tetszeni” (RegPDI, 1843/33, 1047–1048). Ezen az estén Egressyt a tiszta jövedelem fele illette meg.

meg lehet édesse, hogy majd kiváltom a' drágaságainkat: Egressy az egykorú kiadási naplója szerint a pozsonyi takarékpénztárban elzálogosított ékszerekért 320 forintot kapott (OSZK Kt. Oct. Hung. 611, I, 22). A pozsonyi zálogházat 1772-ben alapították. Egy forinttól több ezer forintig adott kölcsönt „ezüstre, drágaságokra vagy könnyen el nem romolható ruha 's szoba eszközre”. A kölcsön ideje 14 hónapig tartott (FÉNYES 1843, II, 434).

Nekem édes Bécsen igen vigyázva kell keresztül sietnem: Egressy valószínűleg Béccsel kapcsolatban arra céloz, hogy az osztrák titkosrendőrség megfigyeli. Különösen felerősödhetett az Egressy személye és tevékenysége iránti besúgói figyelem, miután 1842. március 1-jei dátummal A pesti magyar nemzeti színház megsértett közönsége aláírással egy folyamodványt intéztek a császárhoz, panaszt téve azon nyolc színész ellen, akik felháborodván a Nemzeti Színház politikáján, 1842. február 16-án érdekvédelmi szövetséget kötöttek egymással (lásd a 4. levél *igazsá a dolgotat Simontsitsal édes ezek már mind szerzőtek* jegyzetét). A felségfolyamodványban a következőkre hívták fel a császár figyelmét: „A gonosz, mellyet itt árnyékolni akaránk, lappang már rég óta a pesti magyar színház 8. cselszövevényes színészeiben és színésznőiben, név szerint Egresi Gábor, Megyeri, Szentpéteri, Lendvai, László, Lendvainé, Laborfalvi s Bartháné asszonyban, és ezeknek főingerlőkben, jelesen: Bajza József, Vörösmarti, Vajda nevű magyartudóstársasági academicusokban s ezeknek a rágalom igéit hirdető, és az ifjuságot lázító gonosz cimboráikban, úgymint: Garai, Wachot, Erdei, Frankenburg, Paksi, Szigligeti, s több e féle nemű embereikben” (*Iratok a Nemzeti Színház történetéhez*, 1938, 157).

Kanonokékkal: Tóth Józseffel (1786–1864). Győri kanonok, a győri papnevelő intézetben szemináriumi aligazgató.

Kovács Pálékkal: lásd a 8. levél jegyzeteinél. Kovács felesége Welsz Emília (1816–1891) volt (VU, 1891/19, 310).

a marchand módságot egy pár hónap alatt egészen kitanulbatnád: helyesen marchande de mode: divatáru-kereskedő, ill. kalapos (fr.).

11. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Bécs, 1843. november 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 6. sz. levél. A kézirat 2v oldalán Patay János 1843. november 3-án Bécsben kelt levele olvasható, a levél megszólítottja: „Édes kedves Erzi Húgom asszony!” A kézirat katalogizálásakor a levélpapír e verzójára írott ceruzás megjegyzés: „*Patay István, bécsi professzor, rokon, levele*” a keresztnévet illetően nem helytálló.

Magyarázatok:

Meg ne ijedj hogy Bécsből kapod leveletem; nincs semmi baj: lásd a 10. levél *Nekem édes Bécsen igen vigyázzva kell keresztül sietnem* jegyzetét.

Passust: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

Gondol ur: Gondol Dániel (1815–1891). Teológiát végzett. Hivatalnok, műfordító, író. Ekkoriban nevelő volt Bécsben a Huszár családnál.

5 pengő forintba kerítette, [...] mert különben, mint mások mondják a' Passust ingyen szokták adni: Egressy erről valószínűleg nem tájékozódott kellőképpen. A külföldi utazásokkor fizetni kellett az útlevéért, a díj megfizetésétől a hatóság esetleg akkor tekintett el, ha valaki hivatalos irattal igazolta, hogy a kiszabott összeget nem tudja megfizetni (HORVÁTH 2005, 33).

indulni is akartam Linzbe, de a' Gözös csak holnap megy: a Dunán a rendszeres gőzhajóforgalom 1829-ben indult. Az Első Duna Gőzhajózási Társaság 1835 és 1842 között a Fekete-tengerig kiterjesztette útvonalát.

passir scheint: helyesen Passierschein: kilépési engedély (ném.). Ahhoz, hogy valaki Bécsből külföldre utazhasson, az útlevél mellé ezt a jegyformátumú kilépési engedélyt is igényelnie kellett a rendőrhataloságnál. Senki nem hagyhatta el Bécsset, vagy nem haladhatott át a külső vonalakon anélkül, hogy ezt a jegyet be ne mutatta volna (*A handbook for travellers*, 1837, 130).

polizeytól: helyesen Polizei: rendőrség (ném.).

Giczey nem kapott Feketétől semmit: Giczey Samu (1819–1898). Ügyvéd, váltójegyző. Egressy valószínűleg azzal bízta meg, hogy hajtsa be Fekete Gábertől (lásd a 6. levél jegyzeteinél) a tartozását (lásd a 10. levelet).

A' posonyi szállásomon: a Fekete Sas fogadóban. Lásd a 6. levél jegyzeteinél.

skatulyát: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

Patay bácsi: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

Ajánló levelem van elég, s még ma Varga doctortól talán Apponyi grófhoz is kapok egyet: Egressy a párizsi útjáról szóló leveleiben nem említi, hogy járt volna gróf Apponyi Antalnál (1782–1852), a Habsburg Birodalom párizsi követénél.

Nováktól: valószínűleg Novák Sándortól (1820–1882). 1841-ben a Nemzeti Színház karnok, később színész és karmester különböző vidéki társulatoknál.

Réti: lásd az 5. levél jegyzeteinél.

Zsiga barátom: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknek*l.

ha Fáy gróftól valami kedvező levél jönne, ird meg neki édes, hogy [...] egy hét múlva épen Münchenbe érek, [...] Sárít ott bevárhatom: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

post restante: helyesen poste restante: a levél a postán őriztessék, amíg a címzett érte nem megy (fr.).

kérj Fülöptől egy kis irást arról, hogy a' vászon mennyi volt és hogy adtuk el: Fülöp Lászlótól.

A Nemzeti Színház egyik öltöztetője és a főszabó segédje volt.

Hevesi az a' színigazgató: Hevesy Imre (1818–?).

Üdvözlöm anyánkat, bátyádat: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannát, Szentpétery Zsigmondot. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Diósi urat: Diósy Mártont (1818–1892). Publicista, drámaíró és fordító. Az 1848–1849-es szabadságharc alatt Kossuth Lajos titkára. A fegyverletétel után Londonba emigrált. Egressy Ákos visszaemlékezése szerint az 1840-es években tagja volt annak a társaságnak, amely Egressy Gábor anyósához járt kosztosként ebédelni. „Az asztali csemegéhez tartozott olykor-olykor a szellemes *Diósi Márton* mnemonikai bemutatkozása, mely abból állt, hogy: miután az asztaltársaság egy iv papirt teleirt a legkülönfélébb, összefüggésnélküli szavakkal, e szóhalmazt Diósi, egyszeri átolvasásra, hiba nélkül elmondta. Az emlékező tehetség erejét, atyám, mint mechanizmust, határozottan a gyakorlatnak tulajdonította; de a Diósi sajátos képessége mégis bámulatba ejtette s mindnyájunk csodálkozását vonta magára.” (EGRESSY 1909, 30, 32. Kiemelés az eredetiben.)

12. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1843. november 8.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 1. sz. levél.

Magyarázatok:

bozzon hozánk szerencsésen vissza: lásd a 6. levél *velem még sem jöhet magánosan* jegyzetét.

a Gróf még mindekoráig nem írt neked [...] talán nem is fog menni Sáry: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

neméljek azt is mondják már hogy nem is a Gróf fogja küldeni: Fáy István gróf. Ez valószínűleg csak egy rosszindulatú pletyka volt, a Honderü ugyanis 1843. december 16-án arról tudósított, hogy Fáy István az ígért összeget átadta a Nemzeti Színháznak: „Örömmel értesítjük nemzeti színházunk' barátait azon körülmény felől, hogy a nemzetiség és művészetért mindig áldozni kész lelkes Fáy István gróf, minap tett ígéretének következtetésében, színházunk' reményteljes egyik tánczosnéjának a kis Fannynak művészi kiképezésére szánt tetemes öszveget kezünkhöz küldötte. Mi az e honfias czélra áldozott pénzeket magunk ugyan – miként a nemes gróf kívánta – át nem vettük, hanem törekedtünk felőle úgy rendezkedni, miként azt legczélszerűebbnak lenni véltük. Sáry Fanny k. a. szülői által is aláírott kötelezvényt adott magáról, miszerint a nemes gróf' nagylelkű pártfogása általi kiképzettsége után több évekig tartozni fog a nemzeti színpadon működni. [...] A pénz továbbá Emich Gusztáv ur' párisi bankárához küldendő, ki havonkint fogja a szükséges pénzmennyiséget kiszolgáltatni (Hond, 1843/24, 765).

Fáyné: Fáy Andrásné Sziráki Zsuzsa – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Lendvayné: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

Diósy urat: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

Édes Anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

két Fáyék: Fáy András, Sziráki Zsuzsa, valamint id. Fáy Ferencné Máriássy Ilona, ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár, Kazinczy Gáborné Fáy Emília. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Bátyámnak is írjal: Szentpétery Zsigmondnak – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

13. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK München, 1843. november 11.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 7. sz. levél.

Magyarázatok:

barmad fél óra: két és fél óra.

Az én czélom Páris: lásd a 6. levél *velem még sem jöhet magánosan* jegyzetét.

Post restante: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

Diósi ur: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

adresst: helyesen Adresse, adresse: cím, címzés (ném., fr.).

Zsigának majd Párisból írok: Szentpétery Zsigmondnak – lásd a *Gyakran említett személyeknél*. A vonatkozó levél: Egressy Gábor Szentpétery Zsigmondnak, Párizs, 1843. november 23., OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Szentpétery Zsigmondhoz, 1. sz. levél.

Madame d'Egressy Gábor. au Theatre National. en Hongrie. a Pesth: helyesen Madame Egressy Gábor au Théâtre National en Hongrie à Pest: Egressy Gáborné asszonynak, a Nemzeti Színházhoz, Magyarországon, Pesten (fr.).

14. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK [Pest, 1843. november közepe]

Kézirat: elveszett. Utalások a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Párizs, november 21.: „Képzeld édesse örömemet hogy a' postán, megérkezésem napján levelet találok tőled! Nem mondhatom ki milly jól esett ez édes; mintha veled személyesen találkoztam volna csudaképen; mintha te engem megelőzvé itt vártál volna tárt karokkal. Münchenbe irt leveled volt, melly csak itt ért utól.” Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Párizs, 1843. december 2.: „Válaszodat Müncheni levelemre megkaptam, de miért nem írsz többet édes rólatok, akármi csekélyégeket bár?”

15. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Párizs, 1843. november 21.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 8. sz. levél.

Megjelenés: *Egressy Galambos Gábor emléke*, saját műveiből [sajtó alá] rend. fiai [EGRESSY Ákos, EGRESSY Árpád], Pest, Emich Gusztáv, 1867, 72–73.

Magyarázatok:

kék ingesek s más fűgenczek: kifutófiúk, küldöncök, hordárok.

elindultam a' Szajna túlpartjára Puskást és Bátorit felkeresni: Puskás Pált és Báthory Józsefet. Bölöni Farkas Sándor 1831. január 9-én így ír Puskásról: „Puskás Pál váci fi, még 1814-ben megtelepedett itt, megházasodott és a Pont Neuf végében kávéházat állított. Nála van többnyire az ittvaló magyarok egybejövetele. Puskás hajdan magyar huszár volt. 1809-ben általjött a franciákhoz, s szolgált Napoleon elmenetelig mint katona. Magyarul még igen jól beszél [...]” (BÖLÖNI 1984, 132). A kávéházat Puskás az 1840-es évek elejéig üzemeltette. Puskást és e kávézót Szemere Bertalan is felkereste nyugat-európai útja során, 1836-ban: „e napon egy magyar kávést látogattam meg. A francia háborúban, mint falusi kocsisbul lett huszár közlegény háromszor elfogtatván, végre itt maradt, s írni, olvasni megtanulván (magyarul sem írni, sem olvasni nem tud) szorgalom által apródonként oda vergődék, hogy most csinos kávéházat tart, és egypár év múlva visszalép, négy-ötezer frankot kamatozó tőpénzébül úrilag élendő” (SZEMERE 1983, 123). **Báthory József** a párizsi törvényszék tolmácsa volt. 1845-ben Erdélyi János is találkozott vele Párizsban: „Báthory hazánkfia, hogy életéről is mondjak valamit, török kéz alatt születék kibújdosott szüléktől, az orosznál lépett katonai iskolába, majd szolgálatba is, honnan egy merész fordulat a tüzes ifjút a szabadságért küzdő lengyel hazafiak rendébe állítá, s lón sorsuk részese mindenben, pályatársuk minden úton, mígnem a reménylett hazából is száműzve a többi menekvőkkel együtt a bujdosás nyomtalan útain, Párisba jutott elvégre, hol a nemeslelkű francia nemzet fogadá mindnyájokat menedékkal s irgalomkenyérrel. De az alamizna csak koldust boldogít, s Báthory kötelességül látá belészokni a francia életbe, mi neki annál könnyebben sikerült, mivel otthonos volt teljesen a nyelven még szüléi házából. Így nyert ő alkalmazást a kormánytól, és egyszer Quadaloupe szigetre, másszor az afrikai seregekhez küldeték tolmácsul a franciák és arabok között, tisztí ranggal, de ott nem állhatván az égaljat, visszakívánkozott Párisba, hol jelenleg is mint törvényszéki tolmács hivatalodik” (ERDÉLYI 1951, 163–164).

egy findsa: egy csésze (tör.).

Tuillériák: helyesen Tuileriák, a francia uralkodó lakhelye Párizsban.

Luxori obeliskus: Párizsban 1836 óta áll a II. Ramszesz fáraó idejéből származó, 220 tonnás hegyes végű, csonka gúla alakú, Egyiptomból származó kőoszlop (PADBERG 2008, 157).

miért nem ülsz mellettem mint Bécsben: Egressy és felesége 1842 szeptemberében járt együtt Bécsben. A színész ekkor harmadszorra utazott a császárvárosba színházlátogató tanulmányútra. Először 1837. április 17. és május 30. között (a Pesti Magyar Színházhoz való szerződötése előtt) látogatta a Burgtheatert, harmincegy előadást nézett meg. Másodszor 1838 tavaszán töltött ott öt hetet. Fennmaradt színlapgyűjteménye szerint 1838. május 23. és június 26. között tizenhat előadást látott (OSZK Kt. Fol. Hung. 1078; *Egressy Gábor válogatott cikkei*, 1980, 117, 123).

Theatre Français: helyesen Théâtre-Français (Comédie Française). Franciaország nemzeti színháza, egyben a világ legrégebben működő nemzeti színháza. Molière halála (1675) után társulata egy másik színtársulattal egyesült, 1680-tól hívják őket Comédie Française-nek. 1812-ben császári dekrétum szabályozta a repertoárját, miszerint a színház fő feladata a klasszikusok (Pierre Corneille, Jean Racine, Molière) műveinek előadása.

A' Saraczent adták édes. Mivel ismerem, igen jól esett legelőbb is illyet látnom. Ki az én szerepemet adta: id. Alexandre Dumas *Charles VII chez ses grands vassaux (VII. Károly a nagy vazallusainál)* című szomorújátékát. Magyarra a darabot Heinrich Schmidt német átdolgozása után Szigligeti Ede fordította. Schmidt átdolgozói címvasztása (*Der Sarazene*), melyet Szigligeti átvett, az egyik szereplővel függött össze: a fiatal arabot, Jacobot (a

francia szövegkönyv szerint: Yaqoub) ugyanis többször szaracénnak nevezik. A Pest megye pártfogolta színtársulat a budai Várszínházban *Szaracén* címmel, Egressy Gábor jutalomjátékként adta először 1836. július 2-án. Ebben az előadásban Egressy Jacobout játszotta (*Zsebkönyv* 261, 12; OSZK SZT. Színlapgyűjtemény, Buda, 1836, VII–IX, [1. sz.]). A darab bemutatója a Pesti Magyar Színházban 1838. május 31-én volt; Jacobout Fánicsy Lajos játszotta (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1838, 189. fol.). Később, a színmű 1848. február 23-i előadásában Egressy Savoisy Károlyt alakította.

Francia módon játszott: a francia színészek játékát Egressy így értékelte párizsi színházlátogató újtjáról közölt egyik cikkében: „A francia színész’ játéka például a németé mellett éneklőnek, tulzónak, őrzöngőnek, szóval természetlennek fog tetszeni, valamint viszont a német a’ francia mellett száraznak, hidegnek, pedansnak, unalmasnak” (*Francia színészetről*, RegPDI, 1844/4, 49). Egressy, aki a színpadon már 1842-ben archaizált, megörült annak a fennmaradt és élő historikus stílusnak, amelyet a Théâtre-Français színészei gyakoroltak a klasszikus tragédiák előadása során. Ez az énekbeszéd határán járó stílus a magyar romantikus színpadi szavalattal rokon volt. A taglejtések szenvedélyességében igazolva látta saját korábbi színpadi kísérleteit, és megerősítették abban a hitében is, hogy az igazán jó színész a tehetség és a tudatosság kettősének jegyében játszik (*Egressy Gábor válogatott cikkei*, 1980, 147–149).

az a’ színésznő, valami Noblet nevű, ki Béragéré-t, a’ Kántorné egykori szerepét adta: Alexandrine-Louise Noblet (1810–1876). Francia színésznő, 1827-től 1830-ig, illetve 1833 és 1855 között volt a Théâtre-Français tagja (LYONNET [1904], 489–490). **Kántor** Gerzsonné Engelhardt Anna (1794–1854) Egressyvel együtt tagja volt a budai Várszínházban játszó társulatnak. A *Szaracén* budai bemutatóján játszotta Berengariát (*Zsebkönyv* 261, 4–5; OSZK SZT. Színlapgyűjtemény, Buda, 1836, VII–IX, [1. sz.]).

Schröderné: Sophie Schröder (1781–1868). Német énekesnő és színésznő. Egressy 1837-ben Bécsben látta fellépni Friedrich Schiller *Stuart Mária* című drámájában, Erzsébet angol királynő szerepében (*Egressy Gábor válogatott cikkei*, 1980, 119).

Rachel: Élisabeth-Rachel Félix (1821–1858). Francia színésznő.

Szállásom: Rue du Musée, Hôtel de Beauvais N° 3. 1re Étage (Egressy Gábor Szentpétery Zsigmondnak, Párizs, 1843. november 23., OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Szentpétery Zsigmondhoz, 1. sz. levél). A 17. században épült szálloda ma a 68 rue François Miron címen található, és a Cour Administrative D’Appel de Paris hivatalnak ad otthont.

kaszten: helyesen Kasten: szekrény (ném.).

teppich: helyesen Teppich: szőnyeg (ném.).

sindel volt padlásom: Egressy padlásszobában lakott. Szentpétery Zsigmondnak így mutatja be a szálláshelyet: „ideiglenes szobát, mely inkább galamb fészeknek mondható mert ha a’ kezemet a’ zsidelyen át dughatám: az eget érem” (OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Szentpétery Zsigmondhoz, 1. sz. levél).

Makintossal: helyesen mackintosh: esőkabát (ang.).

Post restante: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

Fáyné Ö Nagyságát: id. Fáy Ferencné Máriaassy Ilonát – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

András úrékat: Fáy Andrást és Sziráki Zsuzsát. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Diósi urat: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

16. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Párizs, 1843. december 2.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 9. sz. levél.

Magyarázatok:

Meg kaptátok-e a' miket Nov. 22dikéül először irtam innen hozzátok: Egressy rosszul emlékezett, az említett levelet 1843. november 21-én keltezte.

Mennyi verítéknek árán van ez a' kis tapasztalás megvásárolva: Egressy 1853-ban a *Nyugdíj-képességem igazolása* című beadványában megírja, hogy 1842 tavaszán „a művészetbeni haladás szükségének érzetétől kényszerítve, elhagytam Pestet, oly czéllal, hogy a már szépen jövedelmező vidéki vendégszerepezés útján bizonyos összeget szerezzek, mellyel az európai nagyobb színházakat meglátogathassam, s e mellett népes családomat is gondtalan állapotban hagyhassam itthon. Megjártam tehát vendégszerepeimmel Debreczent, Kolosvárt, Maros Vásárhelyt, Gyórt, Pápát, Veszprémet, Balatonfüredet, Kaposvárt, Szombathelyt, Losoncot, Rimaszombatot, majd ismét Gyórt és Debreczent. Időközben néhány napra fölrandultam Bécsbe is. Visszakerültem ezen évi decemberben, tehát ekkori távollétem tartott *kilencz hónapig*. 1843-dik évi februárban elindultam régóta tervezett külföldi nagy utamra. Bécsben ekkor is megállapodván, szorgalmasan látogattam a színházakat, – különösen az udvariakat, – május közepéig, tehát harmadfél hónapig. Ekkor további utazásomban véletlen akadályok által föl levén tartóztatva: még egy kör utat kelle tennem vissza Pozsonyba, innen Sopronyba, innen Szegedre, és ismét Pozsonyba; s miután az országgyűlési rendek előtt még egy sor vendégszerepet lejátsztam, s miután újra kellőleg elláttam magamat utiköltséggel: ugyanezen évi szeptemberben [csak novemberben indult külföldre – Sz. L.] osztria, bajorhon, württemberg és Baden herczegségen keresztül Párizsba utaztam, az ottani színművészet tanulmányozása végett” (OSZK Kt. Fol. Hung. 1078, 2–3).

Hallasz-e Miskolczról valamit?: lásd a 10. levél *a' gyermekek költségei* jegyzetét.

A' Fáy családot általában és egyenként igen üdvözlöm: Fáy András, Sziráki Zsuzsát, valamint id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonát, Kazinczy Gáborné Fáy Emiliát és ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárt. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

harmadfél: lásd a 13. levél jegyzeteinél.

A kávé 13 garas egy findsával: lásd a 15. levél jegyzeteinél.

bilétekkel: helyesen biléta (billet): cédula, jegy; itt: színházjegy (fr.).

Kunwald: a Kunwald nevét említő szakirodalom csak Egressy révén tud e Párizsba költözött magyar kiletéről. A színész párizsi utazásáról írott hírlapi beszámolóiban és a Párizsból 1843. december 2-án feleségének írott levelében említi e nevet. Nagy Csaba szerint „Kunwald személyéről mindössze annyit tudunk, hogy a magyarok közül feltehetően ő készített először daguerotypját” (NAGY 1984, 496).

gyönyörű szállást tart: Kunwald Párizsban a Rue des Pyramides 2. szám alatt lakott (EGRESSY Gábor, *Párisnak magyarosító ereje van*, Hond, 1844/6, 177).

Daguerrotyp képek: Louis Jacques Daguerre által 1839-ben Párizsban nyilvánosságra hozott, elsőként gyakorlati alkalmazásba került képrögzítési technika. Az eljárás során ezüstlemezre vagy ezüstrrel bevont rézlemezre vették fel a képet a camera obscurában. A daguerrotip képek még nagyon érzékenyek voltak, fény hatására kifakultak, ezért általában zárható keretben tartották őket.

butellia: helyesen butélia (bouteille): palack (fr.).

Legjutalmasabb a' szállás, igaz hogy olly nyomorult szük, hogy alig mozoghatok benne: lásd a 15. levél *Szállásom* jegyzetét.

Anyánkat: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannát – lásd a *Gyakran említett személyek*-nél.

17. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1843. december 5.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 2. sz. levél.

Magyarázatok:

ilj nagyon de igen nagyon messze még nem valánk egy mástól: lásd a 6. levél *velem még sem jöhet magánosan* jegyzetét.

andrás napkor fáyéknál voltam: november 30-án Fáy Andráséknál. Lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Vachotal sokat beszéltem róllad: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

kaptam egy levelet Egerből Abdaytól hogy meny hozzá vendég szerepre: Abday Sándortól (1800–1882). Vidéki színész, színigazgató.

fáyné: Fáy Andrásné Sziráki Zsuzsa – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

ugy mennyek hozzá reggel és egész estig otvagyok: lásd az 1. levél *ma fizethettem meg Etelkám Iskolapénzét* jegyzetét.

most Szigligetinek a Szököt Katonáát adják: Szigligeti Ede *Szökött katona* című népszínművét először 1843. november 25-én játszották a Nemzeti Színházban. A levél keletkezéséig ötször volt műsoron: november 25., 26., 28.; december 2., 3. Száznegyvennégy előadással a Nemzeti Színházban 1933. július 25-ig volt a repertoár része (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 45). Bartay Endrének, a Nemzeti Színház bérlőigazgatójának 1843 januárjában közzétett pályázatára készült: „ajánlok 50 aranyat egy a magyar nép-életből merített, minden aljasságtól ment, jó irányú, látványos színműért, melly által a köznép is a színházba édesgettetvén, ízlése nemesíttessék, s magasabb mű-élvezetekre előkészíttessék; mellyben a szerzőnek egyszersmind szabad mező engedtetik diszitmények, ruházatok s minden egyéb költségek kiállításával, de természetesen csak arányos belső tartalmasság mellett, színműve hatását emelni”. A pályázon második helyezést nyert *Szökött katona* egy új színpadi műfaj, a népszínmű első darabjának számított (KERÉNYI 2007, 234).

talán még nagyobb tetczéssel mint a tiszt ujítást: utalás Nagy Ignác *Tisztújítás* című vígjátékára. A bemutatója 1843. augusztus 5-én volt. 1843. december 5-ig tizenkilencszer játszották. A Nemzeti Színházban 1885. július 26-ig volt műsoron, negyvenháromszor adták elő (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 44). A darab 1842-ben a Magyar Tudós Társaságtól drámai jutalomban részesült (*Évkönyv*, 1845, 101).

Bartaynak: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

Lászlónál: László Józsefnél – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Lendvay, Szp Szigligeti: id. Lendvay Márton (1807–1858), Szentpétery Zsigmond (lásd a *Gyakran említett személyek*nél), Szigligeti Ede (1814–1878). **Lendvay** prózai és énekes színész, valamint rendező volt. Városi írnokként dolgozott, amikor az 1820-as évek második felében színésznek állt. Az 1830-as évektől kezdve Egressy Gábor színésztársa volt: előbb

Kassán és Kolozsvárott, majd a budai Várszínházban játszottak együtt. 1837-ben mindketten a Pesti Magyar Színház alapító tagjai voltak. Lendvay kedvező testi adottságainak (délceg termet, csengő hang) és alkotókészségének köszönhetően eleinte leginkább hősszerelmes szerepeket játszott, majd pályája második felében már tragikus hősöket is alakított. Harcolt az 1848–1849-es szabadságharcban. 1854. január 31-én Birch-Pfeiffer Charlotte *Lowoodi árva* című darabjának előadása után rosszul lett, agyvérzést kapott. Többet már nem lépett színpadra. **Szigligeti** 1834-ben kezdett színészkedni a budai Várszínházban. 1837-től a Pesti Magyar Színház társulatának tagja. Színészként Pesten leginkább karakterszerepeket játszott. A Nemzeti Színházban 1845 és 1859 között ügyelői, titkári és könyvtárosi feladatokat is ellátott. Az 1870-es években az intézmény igazgatójává választották. Az 1865-ben nyílt Színészeti Tanodának előbb titkára, majd tanára volt. Kora legtermékenyebb drámaírójának számított, 114 színművet írt.

azt is mondják hogy husvétkor ismét Simonsics lesz igazgató: ez álhír volt. 1845. január 18-ig Bartay Endre maradt az intézmény bérlőigazgatója. Simonsits – lásd az 1. levél *a' napokban megtudjuk ki lesz a' Director* jegyzetét.

anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

18. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1843. december 15.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 3. sz. levél.

Magyarázatok:

végtelen meszszínek tetczik ide páris: lásd a 6. levél *velem még sem jöhet magánosan* jegyzetét.

ha már egyszer meg láttad azt a híres színésznét: Élisabeth-Rachel Félix – lásd a 15. levél jegyzeteinél.

a fiukról nem tudok semmit: lásd a 10. levél *a' gyermekek költségei* jegyzetét.

Etelka jól van napról napra balad a zongorán: Egressy kiadási naplójából tudjuk, hogy Etelka mellé zongoratanárt fogadtak. Ez 1844-ben a családnak havi 12 forint kiadást jelentett (OSZK Kt. Oct. Hung. 611, I, 40).

az oskolába nem járt volt kéthétig: lásd az 1. levél jegyzeteinél.

fáyné: Fáy Ferencné Máriássy Ilona – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

az öreg Udvarhely: Udvarhelyi Miklós (1790–1864). Színész, énekes, színigazgató. A Pesti Magyar Színház egyik alapító tagja.

Sodelné [...] ma lép először Bátor Mária szerepében föl: Schodel Jánosné Klein Rozália (1811–1854). Említett fellépése Erkel Ferenc *Bátori Mária* című operájában volt. A mű ősbemutatóját 1840. augusztus 8-án tartották a Nemzeti Színházban (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 32). Az Európa-szerte ismert szoprán énekesnő 1838-tól 1841-ig, majd 1843 és 1849 között a Pesti Magyar, később Nemzeti Színház primadonnája volt. 1849-ben visszavonult, és élettársa, Nyáry Pál nyáregyházi birtokán élt. Pályájának monografikus igényű feldolgozását lásd TALLIÁN Tibor, *Schodel Rozália és a hivatásos magyar operajátás kezdetei*, Bp., Balassi, 2015.

bólnap pedig MÉG EGY tiszt újítás először: Vahot Imre *Még egy tisztújítás* című vígjátéka. Az 1843. december 16-i bemutatót követően még kétszer (1843. december 17., 1844. március 19.) játszották (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 45).

édes anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyek*-nél.

16^{kán} indul Sáry is párisba: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

párisból hozzal a két fánának valami csekélységet: Fáy Andrásné Sziráki Zsuzsának és id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonának. Lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

19. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Párizs, 1843. december 28.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 10. sz. levél.

Megjelenés: Honderü, 1844/2 (január 13.), 65–66.

Magyarázatok:

az itteni magyarok [...] többnyire kézművesek voltak: 1830-tól Franciaország is része lett a magyar vándoriparosok útvonalának. A Párizsban évek óta tartózkodó kézművesek törzshelye eleinte a szintén kitelepült Puskás Pál kávéházában (lásd a 15. levél jegyzeteinél) volt. 1843-ban a párizsi magyarok száma elérte a 300–350 főt, s ennek egyharmadát az iparosok adták. Vezetőjük és szószólójuk Báthory József (lásd a 15. levél jegyzeteinél) volt (NAGY 1984, 489–518). A vándoriparosok egyletszerű külföldi szervezkedéséről Egressy is hírt adott: EGRESSY Gábor, *Párisnak magyarosító ereje van* című cikkében (Hond, 1844/6, 173–177).

midőn Coriolánban először fel léptem: Egressy első Coriolán-fellépése 1842. január 25-én volt a Nemzeti Színházban. Ez volt a darab első nemzeti színházbeli előadása, Egressy jutalomjátékként. A főszerepet, Caius Marcius Coriolanus szerepét játszotta. A művet Egressy Dobrossy Istvánnal közösen fordította le. A Nemzeti Színházban majdnem harminc évig az ő fordításukban játszották (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 37). (A Petőfi Sándor-féle fordítás alapján először 1870. május 25-én adták.)

Ivanovics: Ivanovich (Ivánovits, Joannovits) András (1806–1873 után). Homeopata orvos, szakíró.

életemnek még csak ezután akarnám valódi hasznát venni: Egressy a párizsi út során „több gondolatkörben keresett igazolást saját nézeteire”. Foglalkoztatta a színház és a színészmesterség társadalmi megbecsülésének ügye, a színjátszás nyelvművelő és erkölcsnemesítő funkciója, az eredeti drámairodalom pártolása. Kerényi Ferenc úgy véli, a Párizsban látottak és tapasztaltak hatására a francia színjátszásról közölt írásaiban már szemléletesen megjelenik nála egyfajta radikális eszmevilág, a polgári szabadság gondolata; érezhetően a színjátszás nyelvművelő és erkölcsnemesítő funkcióját, valamint az eredeti drámairodalom pártolását ekkor már egy közvetlen politikai célnak rendeli alá. Ez a Párizs hatására megerősödött radikalizmus egészen 1848-ig jellemzi Egressy elméleti munkásságát (*Egressy Gábor válogatott cikkei*, 1980, 147). Ugyancsak a párizsi útnak köszönhető, hogy a német színészeti stílustól (bécsi, müncheni, stuttgarti) eltérő játéktechnikát is megismert. Lásd a 15. levél *Francia módon játszott* jegyzetét. A párizsi út tapasztalatai visszaköszönek majd Egressynek az 1846-ban írt *Színház és nemzet* című, a Pesti Hirlapban megjelent cikkorozatában. Ezzel kapcsolatban lásd RAJNAI 2015, 138–148.

még Rachelt akarom meg nézni édes Phedraban: Jean Racine *Phaedra* című drámájában. Lásd a 15. levél jegyzeteinél.

Kunvald: lásd a 16. levél jegyzeteinél.

Opera Comiquba: Opéra Comique. 1807-től a hivatalos neve: Théâtre National de l'Opéra-Comique. Francia operatársulat és színház. A társulat 1714-ben alakult, és 1783-ban költözött abba az épületbe a Place Boieldieu-n, amely (többszöri leégés és újjáépítés után) most is otthont ad az intézménynek.

Ezen ide zárt iratot a' franczia színészetéről rögtön küldjétek edes Erdélyibez: Erdélyi Jánoshoz (1814–1868). Költő, kritikus, esztéta, ügyvéd, a Kisfaludy Társaság tagja, majd titkára (lásd ItK 2014/4. és 2014/5. számának tanulmányait; T. ERDÉLYI 2015). 1848–1849-ben a Nemzeti Színház igazgatója. Egressy itt a Regélő Pesti Divatlap társkiadójaként említi. A következő cikk kéziratát kellett hozzá elvinni: EGRESSY Gábor, *Francia színészetéről*, RegPDI, 1844/4, 49–54. A cikk folytatása: RegPDI, 1844/16, 241–245.

Sáriékat én be nem várom: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

a' táncz itt is csak olyan mint másutt haszontalanság; láttam őket, Grizit meg Petipát: Carlotta Grisi (1819–1899) olasz balett-táncosnő és Lucien Petipa (1815–1898) francia balett-táncost és koreográfust. Egressy az 1840-es évek elején színházművészetben kizárólag a „szavaló színészetet” érti. 1843-ban a balettel szembeni rosszalló véleményét a *Pest és Páris között* című cikkében fejtette ki: „A' ballet, ugy látszik, mindenütt egyforma. Orsópergés, merészkedés minden jelentőség nélkül. Eduard és Kunigunda. A' különbséget legfeljebb némi mozgási kellem, könnyűség, 's a' személy' kitűnő szépsége tesz ki” (RegPDI, 1843/50, 1586–1587).

Zsigáékat üdvözlöm: Szentpétery Zsigmondot (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) és feleségét, Éder Lujzát (?–?), aki másodénekesnő volt a Nemzeti Színháznál.

Telepi barátomnak: Telepy Györgynek (1794–1885). Színész, díszletfestő, színháztechnikus, díszlettervező, drámaíró és fordító. 1826-tól a kassai társulatnál, 1833 és 1837 között a budai Várszínházban játszott. A Pesti Magyar Színház egyik alapító tagja. Az 1854-ben nyíló szabadkai színház nézőterének díszítője, továbbá vállalta a színpadi felszerelések és a különféle gépezetek elkészítését is. Egressyvel már Kassán színésztársak voltak, gyermekeik révén pedig rokonok lettek. Telepy fia, Károly Egressy Etelka második férje volt.

Diosi urnak: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

Delavigne Casimir: Jean-François Casimir Delavigne (1793–1843). Francia költő, drámaíró.

Hugo victor: Victor Hugo (1802–1885). Francia költő, regény- és drámaíró.

Montalivet a Civil lista főnöke: Marthe Camille Bachasson (1801–1880), Montalivet harmadik grófja. A civillista az 1832. évi törvény értelmében a francia királyi udvartartás költségvetése volt, melyet a belügyminiszter, ekkor Montalivet grófja felügyelt.

Samson: Joseph-Isidore Samson (1793–1871). Francia színész és drámaíró, a Comédie Française tagja, valamint a Conservatorium de Musique et de Déclamation színésztanára. Az Egressy által említett és látott Élisabeth-Rachel Félix nevű színésznő tanára volt.

Mellesville: helyesen Mélesville. Honoré Marie Joseph Duveyrier (1787–1865) francia drámaíró álneve.

egy marok lengyel földet hintett a' Varsovienné irojának szem fedelére: helyesen *La Varsovienné* (*Warszawianka*, 1831). Jean-François Casimir Delavigne 1830–1831-es, az Orosz Birodalom elleni lengyel felkelés, a „novemberi felkelés” hírére írt verse, amelyet Karol Sienkiewicz (1793–1860) fordított lengyelre, és Karol Kurpiński (1785–1857) zenésített meg.

Tegnapelőtt egy Kirsch nevű légbajós sok ezer bámulónak szemei előtt emelkedett a' légbé a' Barrière Monceaux-on: az esemény a Le parc de Monceau-ban, a Philippe d'Orléans által a 18. század utolsó harmadában létrehozott nyilvános parkban volt. Valószínűleg arról a

Carl Kirschről van szó, aki 1850. szeptember 2-án Bécsben a Praterben is utaztatta az érdeklődőket hőlégballonjával (az eseményről a Washingtonban lévő Smithsonian National Air and Space Museumban található és az intézmény honlapján elérhető plakát tájékoztat). Egressy párizsi tartózkodása után nem sokkal, 1844 áprilisában gróf Gyulay Lajos is szemtanúja volt Kirsch hőlégballonnal történő repülésének, illetve sikertelen kísérletének: „Ma *Kirch* nevű lég hajós fog felemelkedni ujj találmányu léghajójával, mire nekem is nagy kedvem volna, meg látom, előbb alkotmányát és személyét szeretném ismerni, addig bajos nyakat veszélyeztetni. *A' Monceaux-i* Parkban lesz ezen spectaculum, 2 ora után ma. – [...] Tegnap az *ascensio* [felemelkedés] rosszul ütött ki, több órai várakozás után, míg a' ballon telt, éppen mikor már indulóba lett volna elszakadt, és megkezdett gyúlni. [...] Lég hajója régi mód szerint tüzzel fűtve, nagyon tökéletlen, és veszélyes is, meg bizonytalan, vele azért utazni nem fogok” (GYULAY 1844, 41–43).

Th. Français: lásd a 15. levél jegyzeteinél.

Tegnap nyitotta meg a' király a' kamarát: I. Lajos Fülöp (uralk. 1830–1848) megnyitotta a képviselőházat.

Tuillériáktól: lásd a 15. levél jegyzeteinél.

Stuart Mariát adta: Friedrich Schiller drámájának egyik főszerepét, a skót királynő szerepét játszotta.

egyik Calderontól, a' másik Schillertől: Pedro Calderón de la Barca (1600–1681). Spanyol drámaíró, költő. Friedrich Schiller (1759–1805). Német költő, drámaíró.

Párizsi érsek: Denis Auguste Affre (1793–1848). 1840–1848 között volt Párizs érseke.

Molière emlékének felavatásán: Joseph Régnier, a Comédie Française társulatának tagja kezdeményezte egy Molière-szobor felállítását Párizsban. Az emléket 1844. március 29-én látó gróf Gyulay Lajostól tudjuk, hogy a szobor azzal az épülettel szemben helyezkedett el, ahol Molière meghalt (GYULAY 1844, 16).

ki száműzve volt és ki Tartuffe-ot irta: a *Tartuffe*-öt 1664-es bemutatója után Párizs érseke betiltatta. Molière-t egyháza nem exkommunikálta, de halálakor, 1673-ban, a párizsi érsek – hivatkozva egy régebbi, színészeket sújtó rendelkezésre – csak sötétedés utáni időpontban engedélyezte a temetését.

Diósi úr közölhetné a' neki szolló részt a' honderüben: az említett, Párizsból írott Egressy-levél megjelent a *Honderüben: Egressy Gábor levele D... M....hoz.* címmel. Lásd *Hond*, 1843/26, 836–839.

Béni: lásd a 10. levél jegyzeteinél.

harmad fél: lásd a 13. levél jegyzeteinél.

à Madame Madame d'Egressy Gábor au Théâtre National Hongrois en Hongrie a Pesth: lásd a 13. levél jegyzeteinél.

20. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK München, 1844. január 14.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 12. sz. levél.

Magyarázatok:

míg gyermekeimet neveletleneknek tudom: itt: tanulatlanoknak, iskolázatlanoknak.

Ki jött-e már az utolsó cikkelyem? Béni menjen el mindjárt Erdélyihez, s üdvözlétem mellett mondja neki hogy a' Francia színészet című cikkem kiadásával sietne ha lehet: Egressy

Bénit lásd a 10. levél jegyzeteinél. Erdélyit lásd a 19. levél jegyzeteinél. A vonatkozó cikk 1843. december 21-én jelent meg: *Pest és Páris között*, RegPDI, 1843/50, 1580–1592. Egressy francia színészeiről írott cikksorozatának többi darabja: *Francia színészeiről*, RegPDI, 1844/4, 49–54; 1844/16, 241–245; *Párisi jegyzeteimből: Rachel*, PDI, 1844/7, 220–221. Az utolsó rész már a Petrichevich Horváth Lázár szerkesztette Honderüben jelent meg: *A párisi színi világból (Páris, télelő 6-kán, 1843, a Dán kávéházban.)*, Hond, 1845/3, 37–38. A teljes cikksorozatot Egressy halála után *A francia színészeiről* címmel fiai tették közzé. Vö. *Egressy Galambos Gábor emléke*, 1867, 80–104.

à *Madame Madame d'Egressy Gábor au Théâtre National. en Hongrie a Pesth*: lásd a 13. levél jegyzeteinél.

21. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Pest, 1844. július 17.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 13. sz. levél.

Magyarázatok:

A' gyermekek megérkeztek: lásd a 10. levél *a' gyermekek költségei* jegyzetét.

instructor: házitanító (lat.).

Rácz: Rácz Sándor (1785–1859). Egykori vidéki színész. Pályáját 1810-ben kezdte. 1823-ban Miskolcon telepedett le, s a városban megforduló színtársulatokkal lépett fel. Amikor Egressy Gábor 1826-ban színész lett, megismerkedett vele, s élete végéig jó barátok voltak. Egressy Ákos és Árpád miskolci tartózkodása alatt Rácznál volt kosztos diák. Rácz 1848-ban a nevét Sándorfira változtatta. 1856-ban *Emléklapok egy aggszínész életéből* címmel könyvet jelentetett meg.

Veron: Egressyék cselédje.

a' bált meg akarod várni: a balatonfüredi Anna-bált. Az elsőt 1825-ben rendezték. A 19. század első felében még a fürdőszézon idenyzáró eseményének számított.

exament tesznek: vizsgát (lat.).

Üdvözlöm t. Horváth urat: a Szentgyörgyi Horváth család valamelyik tagjáról van szó; a legvalószínűbb, hogy Szentgyörgyi Horváth János (1777–1841) József vagy László nevű fiáról.

nem kevesebbé Rózának: Egressyék ismerősi körében több Róza is volt ekkoriban: Déry Istvánné Széppataki Róza (lásd a 228. levél jegyzeteinél), Laborfalvi Róza (lásd a 4. levél jegyzeteinél) és Egressy Benjáminné König Róza (lásd a 4. levél jegyzeteinél).

Csodálkozom hogy Zsiga sem jö, holott szombatra a' Zsidóra készülünk mellyben neki szerepe van: Egressy Szentpétery Zsigmondot (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) várta Pestre, aki Balatonfüreden volt vendégszerelő. Szigligeti Ede *Zsidó* című népszínművét az 1844. július 18-i színlap (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1844, 134. fol.) július 20-ára hirdette, de a következőkre hivatkozva elhalasztották: „a' nevezett színmű azért halasztatott el, mert Lendvayné és Hubenayné asszonyságok az napon, mellyen a' »Zsidó« adatása előre hirdetve volt, nem kívánt egészségben érkeztek meg Rudnórról 's kinyilatkoztaták, hogy szombaton nem játszhatnak, mit a' következők igazolt is, mert Hubenayné csak nyolcz nap mulva reá, Lendvayné pedig még akkor sem játszhaték, 's azon szerepet, mellyet egyik- vagy másíknak kellett volna játszani a' »Zsidó« előadásánál, Laborfalvi Róza vevé által, ki időközben váratlanul érkezett meg. Továbbá Szentpétery

sem érkezett meg azon napon, melyre várták. Végre, hogy a' színház megnyitása óta az először adatott művek rendszeresen (mert körülmények miatt van kivétel) kétszer hirdettetnek előadásuk előtt, tehát a' »Zsidó«-val sem történhetett e' részben kivétel" (Élk, 1844/6, 188). A bemutatót végül 1844. július 27-én tartották. Szentpétery Földesi vidéki nemes, Egressy Krida nagykereskedő szerepét játszotta (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 47).

Horváth-ház Balaton Füred: a fürdőváros legnagyobb szállodája, az Anna-bálok helyszíne. Szentgyörgyi Horváth Zsigmond és Gludovátz József építtette a 18. század legvégén. A copf stílusban épült ház már a 19. század legelején szállóként üzemelt.

22. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Várgede, 1845. október 12.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 14. sz. levél.

Magyarázatok:

Csőtörtökön, 16-dikán baza szándékozom, mivel batáridöm is eltelik akkor: a Nemzeti Színháztól kapott szabadság. Egressynek az 1845. február 3. és 1846. április 1. közötti időszakra vonatkozó szerződése három heti fizetés nélküli szabadságot engedélyezett (OSZK SZT. Fond 4/117).

Vasárnap, az az 19dikén mulhatatlanul megyek; ezt édes mond meg Fánacsynak mint rendezőnek, vagy a' Grófnak: Fánacsy Lajosnak (1809–1854) vagy gróf Ráday (IV.) Gedeonnak (lásd az 1. levél jegyzeteinél). Fánacsy 1828-ban állt színésznek. Először Kassán, Nagyváradon, majd Debrecenben játszott. 1837-ben a Pesti Magyar Színház egyik alapító tagja volt. Színészként és rendezőként egyaránt foglalkoztatták. Az intézmény számára németből és franciából színdarabokat is fordított. Az 1845–1846. évadban Egressy Gábor, Szentpétery Zsigmond és id. Lendvay Márton mellett a prózai darabok egyik rendezője volt. Egressy azért kérte Szentpétery Zsuzsannát arra, hogy Fánacsyt vagy Rádayt értesítse a hazatéréséről, mert mindketten érdekelték voltak a Nemzeti Színház műsorrendjének összeállításában és a szereposztásban. Az 1842-től érvényben lévő törvénykönyv szerint a játékrendet az igazgató a rendezői bizottsággal (egy drámai rendező és négy színész), a karmesterekkel, a titoknokkal „s mindazokkal, kiket e végre meghivat” készíti el, egy hónapra előre (*A Nemzeti Színház bővített törvény-könyve*, 1842, 9–10). Nyilván egy vezető színésznek a távolléte komolyan befolyásolta a műsorösszeállítást és a szereposztást, vagyis Egressy ezért szerette volna mihamarabb tudatni az érdekeltekkel hazaérkezésének időpontját.

Losonczon és Rimaszombatban színészek vannak: a Pesti Divatlapban 1845. szeptember 20-án megjelent hír szerint Losoncon Latabár Endre társulata tartózkodott (RegPDI, 1845/27, 868).

A fizetésemet édes, a' mi még benn van, az az 50 forintot vedd ki; reménylem hogy kiadják. – Lehúzás belőle csak 5 ft van, büntetés pénz: Egressy második félhavi fizetéséből a kihágásaiért fizetendő büntetéspénzt vonták le. 1845-ben félhavi fizetése 150 váltóforint (60 pengőforint) volt. Az, hogy e levélben 50 pengőforintot említ, valószínűleg azzal magyarázható, hogy a pénztárnoktól valamikor előlegként már felvett 10 pengőforintot. A fennmaradt fizetési nyugta szerint Szentpétery Zsuzsanna átvehette a pénzt, az 1845. október 16-i dátummal kiállított nyugtatványt ő írta alá (OSZK SZT. Fond 4/129, 612. sz.). Az 1842-től érvényben lévő színházi törvénykönyvből úgy tűnik, az 5 forintos büntetés nem egyszeri,

hanem több kihágás bírságából tevődött össze. A Nemzeti Színház törvénykönyve szigorúan szabályozta az intézmény személyzetének munkarendjét. A színészeket pénzbeli büntetéssel sújtották, ha késtek vagy elmaradtak a próbáról, ha a próbákon nem tudták megfelelően a szövegüket, ha az előadás kezdete előtt negyedórával nem voltak felöltözve darabbeli jelmezükbe. Szankcionálták továbbá színházon kívüli és belüli erkölcsi viselkedésüket. Fegyelmezetlen magatartásnak minősült a civakodás, a pörlekedés, a sértegetés, a gorombáskodás, a nőtagok trágár vagy kétértelmű szavakkal való sértegetése, a lármázás, a heves ellentmondás; a színházépületen belüli dohányzás, az élő állat bevitele, a munkaidő alatti részegség. Továbbá megbüntették őket, ha rosszindulatú híreket terjesztettek a színházzal vagy a színre kerülő darabokról (*A Nemzeti Színház bővített törvénykönyve*, 1842).

50 xr Lángnak: 50 krajcár Láng Ádám Jánosnak (1772–1847). Énekes színész, drámaíró, fordító. Itt Egressy a Nemzeti Színház pénzszedői ellenőreként említi. Láng a színészi pályáját Kelemen László (1762–1814) mellett kezdte, a társulat hősszerelmese volt. A Nemzeti Színház 1842. május 5-én a Kelemen László-féle társulatnak az 1792-ben a Reischl-házban megtartott első előadására emlékezve díszelőadással ünnepelte fél évszázados színészi jubileumát. A jeles alkalom kézzel fogható tárgyi emlékeként jelentették meg a *Nemzeti Színházi emlék-könyv 1842 Május 5-dikéről*, Landerer és Heckenast, Pest, [1842] című kiadványt.

Kubinyi Rudíhoz hasonló vendégszerető becsületes ember nincs több a' világon: Kubinyi Rudolphoz (1816–1896). Ügyvéd. 1840-ben kinevezték Gömör vármegye tiszteletbeli aljegyzőjévé. 1861-ben megyei főjegyző, 1865 és 1867 között Gömör megye főispánja volt. Az 1840-es években az Athenaeumban és a Pesti Divatlapban publikált. Esztétikai és kritikai jellegű cikkeket írt, de szépírói próbálkozásai is voltak. Várgedei birtoka a társasági élet egyik regionális központjává vált. A magyar kulturális élet több képviselőjével kapcsolatban állt; 1845 júniusában Petőfi Sándor vendégeskedett nála (PETŐFI 1956, 30–32).

Kubinyinét: Kubinyi Rudolfné Trajtlér Zsuzsannát (1820–1877). 1842-ben lett Kubinyi felesége.

23. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK [Óbecse, 1848. július közepe]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, A Tisza hátán, Buda gőzösön, 1848. július 26.: „Nem mondtam-e meg pontosan, hogy fiamtól a' táborból Vasárnap fogok levelet kapni? és lám ezt azon perczen mondám, midön fiam épen levelét ír.”

24. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK A Tisza hátán, Buda gőzösön, 1848. július 26.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 15. sz. levél.

Megjelenés: *Egressy Galambos Gábor emléke*, saját műveiből [sajtó alá] rend. fiai [EGRESSY Ákos, EGRESSY Árpád], Pest, Emich Gusztáv, 1867, 143–144; EGRESSY Ákos, *Emlékeim az 1848–49-dik évi szabadságharcz idejéből*, Bp., Bartalits Imre, 1893, 21–23; *A forradalom*

és szabadságharc levelestára, kiad. V. WALDAPFEL Eszter, I, Bp., Közoktatásügyi, 1950, 346–348.

Magyarázatok:

fiamtól a' táborból Vasárnap fogok levelet kapni: Egressy Ákos az óbecsei táborban volt. Az 1848-as toborzáskor a rendes (mobilis) nemzetőrséghez került. (Az elnevezéssel érzékelteni akarták, hogy ők nem a törvényben előírt állandó nemzetőrség.) Idővel az alakulatot honvédnek nevezték s zászlóaljakra osztották. A mobilis jelző arra utalt, hogy az önkénteseket nem helyőrségi, hanem tábori szolgálatra osztották be. Gróf Batthyány Lajos miniszterelnök úgy rendelkezett, hogy ezek az önkéntesek a sorkatonaság mintájára legyenek felszerelve és kiképezve. Parancsára 1848. május közepén többször is közzétették a toborzó felhívást (URBÁN 1998, 75–84). Egressy Ákos a visszaemlékezésében így ír a toborzásról: „A múzeum-épületben levő sorozó-bizottság elnöke a hős Perczel Mór volt [...], a ki kész örömmel avatott föl bennünket az első zászlóalj honvédei közé. [...] Minthogy azonban a közvitézi szolgálatra testileg még fejletlen voltam: Perczel, atyám iránti barátságos indulatból, mindjárt »tisztületbeli« káplárnak jegyzett a névsorba. Az első zászlóaljhoz, mint előbb jelentkezők, nagyrésztben zsengekoru, 15–16 éves ifjak lettek fölvéve, míg a második zászlóalj már érettebb, pályavégzett férfiakból állt, kik közt családunknak sok jóismerőse, barátja volt. Atyám tehát, ifju koromra való tekintetből, megnyugtatóbbnak találta, hogy én ez idősebb bajtársak körében, mintegy az ő felügyeletük alatt honvédeskedjem. Így történt, hogy mielőtt Pestet elhagytuk volna: a 2-dik zászlóaljhoz lettem áttéve. [...] Egyhuzamban haladtunk vasuton Szolnokig; innen gőzhajón szállítottak tovább Ó-Becséig, hol azonnal táborba szálltunk” (EGRESSY 1893, 8–12). Egressy Ákos 1848 júliusában került a délvidéki (bácskai) harcok egyik színterére, az óbecsei táborba. Ennek a tábornak a feladata az volt, hogy Bácsföldvárnál és Szenttamásnál a magukat elsáncolt szerb felkelőket megfigyelje (URBÁN 1963, 425).

szellemi magnetismus: szellemi erő, jó megérzőképesség.

a'vésznek órái, melyek élébe az elszántság nyugalmaival megyek: Egressy 1848-ban a Nemzeti Színháztól kapott hathetes nyári szabadsága alatt honvédnek állt, és az óbecsei táborba ment.

Statusnak: állam (lat.); itt: Magyarország.

Brutusokat: utalás Hugó Károly *Brutus és Lucretia* című drámájának férfi főszereplőjére. A darabot a Nemzeti Színházban először 1847. március 15-én mutatták be. 1848. március 24-ig ötször állították színpadra. Egressy volt a darab rendezője és egyik szereplője, Junius Brutus megszemélyesítője (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 56).

Mátyásokat: utalás Gaál József *Mátyás király Ludason* című drámájának címszerepére. A Nemzeti Színházban először 1837. szeptember 2-án mutatták be. E darabot Pesten összesen háromszor játszották; az ősbemutatón, 1839. szeptember 15-én és 1842. május 16-án is Egressy alakította Mátyás szerepét (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 5). 1848-ig több Mátyás királyt szerepeltető darabot is bemutattak a Nemzeti Színházban, de ezekben Egressy vagy nem játszott – Balog István (Berki álnéven): *Mátyás diák* és Franz Carl Weidmann *Mátyás király Moldvában* (ford. Czövek István) című drámáiban –, vagy nem Mátyás szerepét játszotta (Szigligeti Ede *Mátyás fia* című darabjában János szerepét osztották rá).

Coriolánokat: lásd a 19. levél jegyzeteinél. William Shakespeare *Coriolán* című drámája Egressy óbecsei táborba való elutazása előtt nem sokkal, 1848. július 18-án tizedszerre volt

műsoron a Nemzeti Színházban. Egressy a főszerepet játszotta (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 37).

badd néztek amaz undok vampyrok' sötét sárga szemébe: utalás a Habsburg császári színekre, a feketére és a sárgára.

öreg barátom Sándor: Rácz Sándor – lásd a 21. levél jegyzeteinél.

„Szent hazánk! / Megfizettük mind, mivel csak tartozánk!”: az idézet Vörösmarty Mihály *Fóti dal* című, 1842-ben írt versének utolsó két sora.

Egresi: az Egressy névalak fonetikus írásmódja az ún. forradalmi helyesírással magyarázható. Az 1848–1849-es dokumentumokban a forradalmi helyesírás hatására a történelmi családnevek fonetikus írásmódja figyelhető meg (KERÉNYI 2008, 367). Egressy az óbecsei táborból küldött leveleit az Egresi névalakot használva szignózza. A feleségének 1848. október 26-án, a szegedi kormánybiztossága idején írt levelén viszont már az Egressy névalak szerepel aláírásként, s a családnév fonetikus írásmódja a későbbi leveleinek zárásakor sem fordul elő.

25. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Óbecse, 1848. július 30.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 16. sz. levél.

Megjelenés: EGRESSY Ákos, *Emlékeim az 1848–49-dik évi szabadságharcz idejéből*, Bp., Bartalits Imre, 1893, 23–27; *A forradalom és szabadságharc levelestára*, kiad. V. WALDAPFEL Eszter, I, Bp., Közoktatásügyi, 1950, 359–363.

Magyarázatok:

Becsén vagyok: az óbecsei táborban. Lásd a 24. levél jegyzeteinél.

királyi biztos: itt: kormánybiztos. A kormánybiztosság rendszere az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc sajátos közigazgatási intézménye volt. István nádor és gróf Batthyány Lajos miniszterelnök az első biztosí kinevezéseket 1848. március 23-án eszközölte ki. 1848 júliusában a délvidéket két királyi biztosra bízták. A bánági megyék (Arad, Krassó, Temes) királyi biztosa Vukovics Sebő (1811–1872), a bácskaiaké (Bács, Torontál, Csongrád, Csanád) Szentkirályi Móric (1809–1882) lett. Feladataik közé tartozott a védelmi intézkedések megszervezése, valamint a katonai és polgári hatóságok közötti kapcsolattartás biztosítása. A bánági területi kormánybiztosság 1849 februárjáig maradt fenn (HERMANN 1998, 28–32).

nemzetőri segítséget: az 1848. március 15-én kiadott 12 pont ötödikként nemzeti őrsereg felállítását követelte. Az 1848-as pozsonyi országgyűlés a XXII. törvénycikkben rendelkezett a nemzetőrség felállításáról. A nemzetőri intézményért felelős szervezetet, az Országos Nemzetőrségi Haditanácsot gróf Batthyány Lajos 1848. április 20-án hozta létre. Lakóhelyükön végzendő nemzetőri szolgálatra (foglyok és börtönök őrzése, éjjeli őrzéjat, őrt állás, a vidéki vásárok rendjének fenntartása) kötelezték azokat a 20 és 50 év közötti egészséges férfiakat, akik fél jobbágytelek nagyságú birtokkal, illetve 200 forint értékű ingatlanal bírtak. Egy-egy nemzetőregység a századosi rangig maga választhatta meg tisztjeit, az őrnagyokat és segédtsíztjeiket pedig Batthyány előterjesztésére a nádor nevezte ki. A szerb és horvát felkelések idején a magyar kormány a nemzetőrséget tábori szolgálatra rendelte. Ezeknek az alakulatoknak a harcértéke nem volt számottevő. Nehézséget okozott az is,

hogy a nemzetőrnek besorozott paraszti lakosság a mezőgazdasági munkák miatt csak 2-4 hét táborig szolgált. Ezért Batthyány 1848. augusztus 13-án önkéntes nemzetőri alakulatok felállítására kötelezte a hatóságokat. A jelentkezőnek a harc végéig vállalnia kellett a szolgálatot (URBÁN 1998, 78). A nemzetőrség alapegységének a zászlóalj számított, egy városban általában egy volt. A zászlóaljakat századokra, azokat pedig szakaszokra osztották. 1848 nyarán a létszám elérte a 350–380 000 főt Erdély, a határőrvidék és a horvátországi nemzetőrség nélkül (HERMANN 2001, 48).

Tiborcz jutott eszembe, s Katona Józseffel azt sobajtam: Magyar hazám!: utalás a *Bánk bán* harmadik felvonásának következő jelenetére:

„TIBORCZ: Van más kigázolás? – vitézkedést / Ugyan ne várjanak tőlem; de híz / a' háborúban szabad fosztani. / E' gondolat legjobbnak láttzatott.

BÁNK (*búsan néz ki az ablakon*): Magyar Hazám! –” (KATONA 1983, 225–226).

Harczias kalandor alakom: Egressy Ákos apja 1848. március 15-i megjelenését így jellemzi: „E napra már atyám bajuszt és szakállt növesztett; piroshajtókás, pitykés gombos kék dolmányt viselt, vöröstollas pörge kalappal a fején s karddal az oldalán. Balkarját széles nemzeti színű szalag övezte s a mellére hasonló színű gyöngygyel himzett, *korona nélküli* magyar czimert tűzött. Elöl, a kalapja mellett, egy fehér bádogg-lemez a magyar czimerral s ezzel a körirattal: »Jogot a népnek.«” (EGRESSY 1909, 71. Kiemelés az eredetiben.) Egressy kokárdáját a Petőfi Irodalmi Múzeum őrzi: „Piros-fehér-zöld selyemszalag lapos csokorba hajtogatva. Középen kongré alapon piros-fehér-zöld gyöngyből kézzel himzett koronás magyar címer arany kontúrozással” (RADNÓTI 2000, 201).

Cserei őrnagyot: Cserey Ignácot (1803–1897). A második honvédszászlóalj parancsnoka. A zászlóalj 1848. június végétől a délvideki harcok színterén tartózkodott. Cserey gróf Batthyány Lajos 1848. május 29-én nevezte ki őrnagynak (URBÁN 1963, 412, 425).

Moholi ráczokat: a Vajdaságban, a Bácska északi részén élő szerbeket.

Bechtold: Philipp Bechtold (1787–1862). Császári-királyi altábornagy, az 1848–1849-es szabadságharcban a császári csapatok egyik vezetője, a délvideki erők főparancsnoka.

Éder: Friedrich Eder (1782–?). Vezérőrnagy, szegedi dandárparancsnok.

virányos: frissen zöldellő, virágos mező.

Hol az a' rácz isten melly ezt mitőlünk elvehesse?: 1848 nyarán a szerbek célja az volt, hogy a Bánságban elfoglalják a nagyikindai kerületet. A területfoglalásról és a harcokról lásd: HERMANN 2001, 106–114.

markotányosoknál: olyan férfi (nem katona) vagy nő, aki követi a csapatokat a táborba, s olyan élelmiszereket, illetve felszerelést juttat el hozzájuk, amelyekről a katonai élelmezés nem gondoskodik.

Ma estve Ákos százada van előrségre rendelve: az óbecsei táborig alakulatból naponként három század ment előrségre (URBÁN 1963, 425).

A' földvári csatát egészen másképen adják elő itt harczosaink mint a' Bechtold tudósításában közölve volt, hol olly német nevek vannak megdicsérve, kik a' csatában részt sem vettek: a bácsföldvári csatáról van szó. 1848. július 14-én Philipp Bechtold altábornagy igyekezett elfoglalni a szerbek egyik legfontosabb táborát, Szenttamást. A szerbeket a támadás nem érte váratlanul, már napok óta tudtak róla, sikerült is visszaverniük. Ezután a szerbek 1848. július 14–15-én és 16–17-én elfoglalták Bácsföldvárt (HERMANN 2001, 109). Egressy Bechtold 1848. július 18-án kelt jelentésére utalt. „14-én és 15-én Földvárnál az ütközet egész nap tartott. 16-án az ellenség részéről megtámadás nem történt, 17-én Földvárnak teljes birtokában voltunk, akkor éjjelre kirendelém előöreimet. – A föld itt oly fekvésü,

hogy a lázadók a római sánczokból észrevétlen annyira előnyomulhatnak, hogy előöreinket egyszerre ágyulövésekkel megtámadták és 3 óráig tartó 3, 6, sőt 12 fontos ágyukból tett lövöldözésekkel a mi tüzeinket a működésre teljesen képtelenné tevék. Így a csatár-láncnak ágyuival együtt a legsebesebben vissza kelle magát huzni. – Ekkor az ottani parancsnok Ferdinand-huszárezredbeli alezredes, Ripp és Bergmann százados a Ferencz-Károly főherczeg gyalogezredtől, a sereget rohanó-csapatokra osztá, kik is az ellenséget annyira zavarba hozák, hogy az magát, bár folytonosan csatázva, sebesen visszahuzta, és mi a falunak birtokában maradtunk.

Az ellenség azalatt baromi kegyetlenséget tanusított, rabolt, gyilkolt, gyujtott, és még a csecsemőknek sem kegyelmezett, a sebesülteket pedig megcsonkította.

Mi ezen ütközetben, mely 14-ike reggelétől 18-ika délutánjáig tartott, 10 halottat, 14 sebesültet s csonkítottat, 3 megölt s több sebesített lovat számlálunk; az ellenség vesztesét 40–50-re tehetni.

Azon körülmény, miszerint Földvár, a több ezer fegyverestől megszállott római sánczoktól alig fekszik 1400 lépésnyire, azon határozatot teteté velem, hogy Földvárt elhagyjam, és előöreimet Ó-Becse és Földvár közé huzzam.

A csatában különösen kitüntették magukat, Bergmann, ki ritka vigyázata, s rettenthetlensége által több megtámadásokat kitünő bátorsággal visszaveretett, s több napokig magát igen csekély erejével fentartotta. – Szinte Ripp alezredes a Ferdinand-huszároktól, Márjássy százados a honvéd 2-ik zászlóaljtól, magát egész századával különösen vitézül viselé, s a faluba legelőször rohant, valamint Hambeck és Redel hadnagyok a főherczeg Ferencz-Károly gyalogságtól, Almássy százados és Takácsi főhadnagy a Ferdinánd-huszároktól az utolsó rohanás alkalmával elszántan előnyomultak, és a megfutott ellenséget minden oldalról kergették.

Különösen elismerést érdemel a honvéd 2-ik zászlóalja, s a Ferdinándhuszárok kitünő bátorsága, valamint főherczeg Károly és Don-Miguel-ezred csapatai.

Böhm főtüzér, született magyarnak, az egész csata alatt tanusított vigyázatteljes működése különös figyelmet érdemel.

Részemről nagyon sajnálom, hogy az ellenség magát mindenütt hozzáférhetlen mocsárok között besánczolván, vele nyílt téren nem végezhettem.

A római sánczok mögött, s a Titel felé nyomuló sánczolatokban valami 8–9000-nyi többnyire szerbekből s határőrkatonákból, s mintegy 1000 szerb lovasból álló, – Perlesznel 6–7000, s Alibunárnál 4–5000 főből álló sereg létezik.

Megjegyzendő, hogy a lázadók részére a karloviczi metropolita által 2000 dzsidákkal fölfegyverzett lovag állítottat. Ezenkívül 100 különféle üregű ágyuval bírnak, s a hazában alá s fel barangolnak, rabolnak, fosztogatnak” (*Okmánytár*, 1868, I, 314–315).

A földvári és Szent tamási ütközetekből erre majd össze szedem az adatokat: Egressy az óbecsei táborból Pestre visszatérve, 1848 augusztusában *A rác lázadás és a magyar ügy* címmel arról írt röpiratot, hogy a délvidéki magyar katonai kudarcok a késleltetett csatakezdésekkel, valamint az indokolatlan visszavonulásokkal magyarázhatók. E röpirat kiadását Petőfi Sándor kezdeményezte 1848. augusztus 27-én. Nyomtatott formában magyarul augusztus végén, németül szeptember elején jelent meg (KERÉNYI 2008, 408–409). Egressy kilenc pontba foglalva terjeszti elő az ország védelmére tett javaslatát – úgy véli, ezek elfogadásával már tíz nap alatt döntő győzelmet lehetne aratni. A röpiratot lásd EGRESSY 1893, 36–46.

a' római sánczokba: a bácskai sáncokról van szó, a nagyobbik Apatintól Temerinig, a kisebbik Újvidéktől Bácsföldvárig húzódik.

A' ráczok azt üzenik, hogy akkor kibétkülnek [...] ha e' Vajdaság Bácsot, Baranyát a' Bánátot magába foglalja: először a pesti szerbek írtak petíciót a követeléseikről, majd 1848. március végén az újvidéki szerbek is elkészítették a maguk petícióját (törvényileg biztosítsák a szerb nyelv használatát a hivatalos ügyek intézése során, ismerjék el a szerbeket nemzetként). Követeléseiket Pozsonyban is előterjesztették, ahol Kossuth Lajos értésükre adta, hogy nemzetként történő elismertetésükre ne számítsanak. Az 1848. áprilisi karlócai gyűlésen a délvidéki szerbek már önálló Szerb Vajdaság (Szerémség, Bácska, Temesköz, Baranya egyesítésével) létrehozását és annak a Háromegy (Horvát–Szlavón–Dalmát) Királysággal való egyesítését sürgették.

Csereit el akarják innen vexálni: Cserey Ignác őrnagy 1848. július 21-én írt beszámolójában arról tájékoztatta felettesét, hogy az önkéntesek kiképzése a hadszíntéren nemigen halad előre, a helyőrségi szolgálat és az előőrségi megfigyelések miatt nem lehet a kiképzést hatékonyan végezni. A sátrak és a meleg ruha hiánya pedig folyamatosan tizedeli a létszámot. Úgy vélte, ha nem érkezik utánpótlás, akkor az ellenség gond nélkül feloszlattja az alakulatot (URBÁN 1963, 425).

vexálni: vexare: háborgat, gyötör (lat.); itt: leváltani.

polákok: lengyelek (rég.).

A' Szent tamási nagy csata körül belől 7^{dikén} vagy 8^{ikán} fog történni: Philipp Bechtold vezetésével a magyar csapatok 1848. augusztus 19-én több irányból támadtak a szerbekre Szenttamásnál. A roham magyar részről kudarcra végződött.

Rádai: lásd az 1. levél jegyzeteinél.

Egresi: lásd a 24. levél jegyzeteinél.

26. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK

Pest, 1848. augusztus 7.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 5. sz. levél.

Megjelenés: *A forradalom és szabadságharc levelestára*, kiad. V. WALDAPFEL Eszter, I, Bp., Közoktatásügyi, 1950, 371–372.

Magyarázatok:

láttalak mind kettőtöket együtt mikor a hajóról le száltál: lásd a 25. levelet.

bátyám: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a másik leveled [...] a mit bátyám mindjárt Bajzához küldöt hogy nyomassa ki: Bajza Józsefhez (1804–1858). Költő, kritikus, lapszerkesztő, 1837 és 1849 között kétszer a Nemzeti Színház igazgatója; a Magyar Tudós Társaság és a Kisfaludy Társaság tagja. 1848-ban a Kossuth Lajos által kiadott Kossuth Hirlapja című napilap felelős szerkesztője. Egressy 1848. július 30-án Szentpétery Zsuzsannának Óbecséből küldött leveléből (25. levél) 1849. augusztus 9-én valóban közöltek kivonatot. Lásd Kossuth Hirlapja, 1848/34, 155.

első leveled petőfi is akarta hogy oda adjam az Élet képekbe de én nem adtam: Egressynek A Tisza hátán, Buda gözösön, 1848. július 26-án írt leveléről van szó. Az Életképeket Frankenburg Adolf alapította 1844-ben. A hetente megjelenő folyóirat szerkesztője 1847-ben Jókai Mór lett, s mellette 1848. április 30-tól Petőfi dolgozott társszerkesztőként. A lap 1848. december 31-én megszűnt.

Rádai: lásd az 1. levél jegyzeteinél.

Erdéljivel beszéltem: lásd a 19. levél jegyzeteinél. Szentpétery Zsuzsanna itt a Nemzeti Színház igazgatójaként említi Erdélyi Jánost.

grófnál: gróf Ráday Gedeonnál.

fél fizetést fognak adni 16^{kán}: a második félévi fizetés felét. Egressynek 1848-ból nem maradt fenn fizetési nyugtatványa. 1847 decemberében havi keresete 68 pengőforint 20 krajcár volt (OSZK SZT. Fond 4/129, 629. sz.). A Nemzeti Színház fizetési rendjét lásd az 1. levél jegyzeteinél.

Csereinek: lásd a 25. levél jegyzeteinél.

bécsbe tegnap volt nagy nap melj talán ránk nézve is jó hatással lenne ha meg adnák magokat az austriaiak frankfurtal ha egyesülne: az 1848-ban Európán végigsöprő forradalmi hullám hatására a német egység rendezésének kérdése napirendre került. Frankfurtban 1848. május 18-án összeült az alkotmányozó gyűlés, amely július elején Habsburg–Lotaringiai János főherceget, I. Ferenc egykori osztrák császár öccsét választotta ideiglenes államfőnek (Reichsverwesernek). 1848 augusztusára világossá vált, hogy a frankfurti gyűlés nem fogja érdemileg befolyásolni Bécs politikáját.

istván Batthyányi bécsbe van és Jelasics is ot van: gróf Batthyány Lajos 1848 augusztusának első hetében már nem volt Bécsben. Szentpétery Zsuzsanna valószínűleg a miniszterelnök harmadik bécsi útjára gondolt, amely 1848. július 24-től 31-ig tartott. Július 26-án Batthyány után utazott István nádor (Habsburg–Lotaringiai István Ferenc Viktor főherceg) is. Josip Jelačić (1801–1859) megérkezésének pontos dátumát titkolták, valószínűleg később, csak július 27-én érkezett a császárvárosba. János főherceg azért hívatta Bécsbe Batthyányt és a horvát bánt, a császári–királyi tábornagy Jelačićot, hogy a magyar–horvát megegyezésről tárgyaljanak. Batthyány és Jelačić valószínűleg kétszer tárgyalt egymással János főherceg jelenlétében: július 29-én és július 30-án reggel. Az esetleges megegyezést illetően számottevő eredményt nem sikerült elérni. Arra nézve nincs biztos adatunk, hogy a tanácskozásokon maga a nádor is jelen volt-e (URBÁN 1986, 425–433).

turcsányi: Turcsányi Imre. Különböző vidéki társulatoknál sűgő, 1848–1849-ben a Nemzeti Színháznál ügyelő.

a táborba vagy: az óbecsei táborban. Lásd a 24. levél jegyzeteinél.

Szentpéteri bátyának: Szentpétery Zsigmondnak.

27. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Óbecse, 1848. augusztus 8.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 17. sz. levél.

Megjelenés: EGRESSY Ákos, *Emlékeim az 1848–49-dik évi szabadságharcz idejéből*, Bp., Bartalits Imre, 1893, 29–31; *A forradalom és szabadságharc levelestára*, kiad. V. WALDAPFEL Eszter, I, Bp., Közoktatásügyi, 1950, 376–378.

Magyarzatok:

táborban levén: az óbecsei táborban. Lásd a 24. levél jegyzeteinél.

Török Miklósék: Török Miklós (?–?). Énekes színész, tenorista. 1838 és 1848 között kisebb megszakításokkal a Pesti Magyar, később Nemzeti Színház kórusában énekelt, és különféle vidéki színtársulatokhoz járt fellépni.

Szervianok: török fennhatóság alatt álló szerbiai szerbek, akik önkéntesként érkeztek Magyarországra a magyarok ellen harcolni. Stevan Petrović Knićanin (1807–1855) volt a vezetőjük.

nemzetörök: lásd a 25. levél jegyzeteinél.

rácokat: lásd a 25. levél jegyzeteinél.

Szent tamási csatát: lásd a 25. levél jegyzeteinél.

kitelvéen szabadságidőm: lásd a 24. levél *a' vésznek órái, mellyek elébe az elszántság nyugalmával megyek* jegyzetét.

olábokét: románokét. Az elnevezést a 19. század közepétől kezdve inkább pejoratív értelemben használták.

valóságos káplárnak neveztetett ki: tizedesnek (rég.).

Lendvay Marczi, szegény, kimaradt, mert viselete ellen sok a' kifogás: ifj. Lendvay Márton (1830–1875). Id. Lendvay Márton és Jeremiás Karolina fia. 1847-ben Székesfehérvárott lett színész. Eleinte vidéki társulatoknál játszott, Pozsonyban, Győrben, Kolozsvárott, Temesváron. 1855-ben a Nemzeti Színház szerződtette.

Ákosék tegnap czélba löttek: az óbecsei táborba került 2. zászlóalj kiképzését csak a hadszíntéren kezdték meg. A kiképzéseket az előőrsszolgálat és a harcok szüneteiben tartották (URBÁN 1963, 425).

Miért nem közlitek leveleimből azon részeket, mellyek újságba valók: lásd a 26. levél jegyzeteinél.

Gózon: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Petőfinek is irtam a' napokban. Ő igen sokat ártott magának egy pár utóbbi lépésével: ez a levél nem ismert. Petőfi Sándor 1848. május 12-én egy népgyűlésen a következő szavakkal illette a Batthyány-kormányt: „én e minisztériumra nem a hazát, de egymagammat, sőt a kutyámat sem bízám” (PETŐFI 1956, 113). A pesti polgárság azonban nem osztotta a márciusi ifjak véleményét, s aláírásgyűjtésbe kezdtek a kormány támogatására. Május 15-én pedig Petőfit egyenesen honárulónak neveztek. Noha a Petőfiék elleni provokáció bevallottan szervezett volt, elszigetelésük sikerrel járt (KERÉNYI 2008, 380–382). A Petőfi elleni hangulatról Egressy magának a költőnek is írt később, 1848. december 6-án: „Egy gondolat bánt engemet: / Ágyban, párnákon [sic!] halni meg!» Ezt mondád egykor. Az emberek jogosítva voltak, a martiusi napok után téged a harcosok élén látni, a csaták tüzeiben. És az emberek tudták, hogy kettőnket benső viszonyok fűznek össze. Vádat kellett hallanom a következtelenségről, az ellenmondásról, mellyben dalod, és életed állanak szemközt. – És az igazolás, mit helyzeted nyujthatott, nem elégitett ki senkit” (PETŐFI 1964, 181).

würtemberg huszárok: helyesen Württemberg huszárok. A 6. huszárezred. A szabadságharc kitörésekor Galíciában állomásoztak. A magyar minisztertanács 1848. április 12-től folyamatosan sürgette, hogy a Magyarországon állomásozó, nem magyar kiállítású ezredeket cseréljék ki a Galíciában, Morvaországban és Ausztriában állomásozó magyar ezrekkel. Az erről született megegyezés értelmében 1848 nyarán vezényelték haza többek közt a Württemberg huszárezred hét századát. A huszárezred egyik százada már 1848. május végén Magyarországra jött, pontosabban: hazaszökött (HERMANN 2001, 40–41). Őket üdvözölte *Lenkei százada* című versével Petőfi Sándor.

A' Debreczeni zászlóalj is megérkezett, a' veszprémi színte: Debrecenből 1848. július 28-án indult Délvidékre a 10. honvédszászlóalj (HERMANN 1998, 41). A veszprémi a 6. honvédszászlóalj volt.

Don miguel gyalogok: helyesen Don Miguel-gyalogok. A 39. sorgegyezred. Az alakulat 1. és 2. zászlóalja a bácskai katonaság legfontosabb bázisának számító pétervárad-i erődben állomásozott.

Kis Ernő huszárai: a Kiss Ernő (1799–1849) vezette 2. (Hannover) huszárezred. Kiss ezred-, majd dandárparancsnok volt. 1848 tavaszán alakulatával a Bánságban állomásozott, a szerbek ellen harcolt. Első komoly harci sikere a perlaszi szerb tábor 1848. szeptember 2-i bevétel volt. Október 12-én honvéd tábornokká léptették elő, s ő lett a bánsági hadtest parancsnoka. A világosi fegyverletétel után golyó általi halálra ítélték.

a' romai sánczbeliek együtt: lásd a 25. levél jegyzeteinél.

Pecsovics gazfi: a konzervatívok gúnyneve az 1840-es években.

quietáltak: a rangjuk megtartásával kilépett tisztek (lat.).

Rádai Palival: gróf Ráday (IV.) Pállal (1830–1879).

vilhelm ezredbeli polákok: Wilhelm Hammerstein galíciai főhadparancsnok és lovassági tábornok alakulatához tartozó lengyel katonák, akik Magyarországra szöktek harcolni.

Egresi: lásd a 24. levél jegyzeteinél.

Lászlónak: László Józsefnek – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

28. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Óbecse, 1848. augusztus 14.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 18. sz. levél.

Megjelenés: EGRESSY Ákos, *Emlékeim az 1848–49-dik évi szabadságharcz idejéből*, Bp., Bartalits Imre, 1893, 32–34; *A forradalom és szabadságharc levelestára*, kiad. V. WALDAPFEL Eszter, I, Bp., Közoktatásügyi, 1950, 388–390.

Magyarázatok:

biában töltöm itt alatt egész szabadságom idejét: lásd a 24. levél *a' vésznek órái, melyek elébe az elszántság nyugalmával megyek* jegyzetét.

bétről bétre halasztják az ostromot: a szerbek elleni támadást. Az 1848 júliusában a Délvidéken tartózkodó 41 490 fős haderő kétharmadát nemzetőr-alakulatok alkották. Ez a szám nagyon rövid idő alatt 35 100 főre csökkent, s ebben a reguláris alakulat csak 14 400 főnyi volt. A nemzetőrség leginkább csak helyőrségi és biztosító feladatok ellátására volt alkalmas, tényleges hadműveletek során nem volt bevethető, így a délvidéki haderő mindössze arra vállalkozhatott, hogy megakadályozza a szerb felkelők előretörését, a szerb táborok felszámolására és a felkelés elfojtására nem volt elegendő kapacitásuk.

ráczoznak: lásd a 25. levél jegyzeteinél.

patrolaink: patrol: őrtjárat (ang.).

Takácsi nevű huszár hadnagyot: Takácsy Józsefét. 1848 nyarán, a délvidéki harcok idején főhadnagy a Ferdinánd-huszároknál (*Okmánytár*, 1868, I, 315).

oláh: lásd a 27. levél jegyzeteinél.

Württemberg huszár: lásd a 27. levél jegyzeteinél.

Most már a' csata kezdete felől bizonyost írhatok: a szenttamási ütközetről van szó. Lásd a 25. levél jegyzeteinél.

Bechtold: lásd a 25. levél jegyzeteinél.

római sánczok: lásd a 25. levél jegyzeteinél.

nemzetőrség: lásd a 25. levél jegyzeteinél.

A' Károlyiak: a nagykárolyi nemzetőrség.

a' kocka elvettetett: utalás a kocka el van vetve (alea iacta est) latin közmondásra, szállóigére.

29. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

[Pest, 1848. augusztus 14.]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak, Pest, 1848. augusztus 15.: „Tegnap küldém el a levelet ameljbe küldöm a husz pengött és a mi miat nagy szorongásba vagyok de hogy nem a postán küldém annak egyenesen bácsi az oka mert épen a levelet beakarám pecsételni mikor jön az az Asszony kinek a férje Ákossal van századba kinek te is vittél levelet Vendler Jánosnak hívják ha tehát ezt a levelet hamaréb kapod meg mint a pénzest a nevérol keresd meg a férjét.”

30. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1848. augusztus 15.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 6. sz. levél.

Megjelenés: *A forradalom és szabadságharc levelestára*, kiad. V. WALDAPFEL Eszter, I, Bp., Közoktatásügyi, 1950, 390–391.

Magyarázatok:

bácsi: valószínűleg Rác Sándor. Lásd a 21. levél jegyzeteinél.

itthon nagy zavar van a bankókal nem akarják váltani mert a minisztérium a bécsi bankót

betiltotta: Kossuth Lajos a Batthyány-kormány pénzügyminisztereként 1848. június 17-én szerződést kötött a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankkal. A bank vállalta, hogy ötmillió arany- és ezüstpénz ellenében tizenkétmillió forint névértékben bankjegyeket bocsát ki. Ezek a bankjegyek voltak az első Magyarországon gyártott hivatalos papírpénzek. Augusztus elején megjelentek a kétforintos papírpénzek. Később kibocsátották még az egyforintos bankjegyeket, illetve az 5, 10 és 100 forintos államjegyeket. Ez utóbbiak abban különböztek a bankjegytől, hogy nem állt mögöttük nemesfémfedezet, csak az állam közjövödelme, illetve hitele (PALLOS, TORBÁGYI, TÓTH 2012, 108–110). Az osztrák kormány megtiltotta az állampénztáraknak a magyar pénz elfogadását, s cserébe Kossuth is megtiltotta az osztrák 1 és 2 forintos bankjegyek elfogadását (*A forradalom és szabadságharc levelestára*, 1950, I, 391).

mészáros miniszter mert az estve jött meg az alsó vidékről de még nem tudni mit végzet hólnap fogja az alsó házba elmondani mi sikerrel járt: Mészáros Lázár (1796–1858). Az 1848–

1849-es szabadságharcban honvéd altábornagy, 1849. április 14-ig, a trónfosztásig hadügyminiszter. A szabadságharc bukása után emigránsként Törökországban, Franciaországban, Angliában és az Amerikai Egyesült Államokban élt. 1848. augusztus 22-én a következő hadügyminiszteri értesítést tette: „Hogy a külön csatákban szenvedett veszteségek a közönségnek hiteles tudomására jussanak, az illető tábornokoktól felküldendő táblázatok-

ból azok közhírré fognak tétetni; ez alkalommal a duna-tiszai tábor parancsnokától vett hivatalos jelentések nyomán ezek adatnak tudtul:

A Szt.-tamási csatában jul. 14-én Ferdinand főherceg huszárezredbeli két katona nehéz sebet kapott, kik közül egy meghalt; hat ló elveszett, egy megsebesített; az első lovasgryuteleptől Merz Eduárd káplár könnyű sebet kapott.

Ugyanakkor a 3-ik honvédzászlóaljtól Faragó Pál tizedes és 7 honvéd, nevezet szerint Kiss József dobos, Szathmári Dani, Szigethy Kálmán, Bauernfeind Gyula, Székessy Károly, Fónyad József, Tóth István nehéz sebbe esett; ezek közül Kiss József dobos, és az utána nevezett 3 honvéd meghalt; két honvéd, ugymint Kelemen Mihály és Blaskó András könnyű sebbe esett.

Ugyanaz nap Turiánál Ferencz Károly főherceg gyalogezredtől három legény könnyű sebet kapott.

Julius 17-dikén Tiszaföldvár mellett Ferdinánd főherceg huszárezredbeli 3 ló elesett, 1 megsebesített, 2 elveszett; a szekerező katonaságtól 2 ló elesett, 1 megsebesített; a rendes katonaságtól 1 legény elesett, Dobranich Ferencz őrmester hiányzik, 3 legény nehéz sebbe esett, kik közül kettő, ugymint Vilmos-féle gyalogezredbeli Thurz Vaskó és Ferencz Károly főherceg gyalogezred 3-ik zászlóaljától Radits Ferencz meghalt, 3 könnyű sebet kapott, 5 honvéd a 2-ik zászlóaljtól elesett, ezek nevei: Strauch György, Kovács Pál, Baris Lajos, Rosenfeld Lipót, Mayer Mózes; 12 nehéz sebbe esett, névszerint: Pozsgai Sándor, Gonda Gergely, Perger Móríc, Tóth János, Dávid Sándor, Taub Markus, Harnos László, Gyökér Ferencz, Világfi Ádám, Meixner Vincze, Kosztolányi György, Szlanyinka János; ezek közül az 5 első meghalt; – 5 honvéd könnyű sebbe esett, ezek nevei Hertelendi Imre, Barát Imre, Hamar Gyula, Ringelhán Frigyes, Bárány Sándor.

Jul. 8-tól aug. 7-ig Écska, Kumand, Aradác, Elemér, Neuzina, Ernesztháza és Szárca helyeknél 12 legény elesett, ezek közt Sztranga Tamás, a Don-Miguel-ezredtől és Bállind János a hannoverai huszároktól, mindakettő aug. 6-án Neuzinán lövés által. Ugyanez alkalommal Józsa Mihály a Don-Migueléktől, midőn egy lázadót üldözött, a Temesbe fuladt; – 16 megsebesített, ezek közt a nemzetőrökből a következők nevei tudatnak: Balázs Albert Aradácson aug. 3-án arcán lövés által, Pintér József Neuzinán, aug. 5-én fején vágás történt; Krankel Pál ugyanez alkalommal, csipőjén lövés által sebesített meg, Don-Miguel ezredbeli Flóra János Neuzinán aug. 6-án a csata után nem találtatott; 13 ló elveszett.

Jul. 13-án Kumandon hannoverai huszárezredbeli Brandl hadnagy és 6 legény, ugymint Moldoványi János tizedes, Pap György, Hajdu Miklós, Bakucz János, Krecsuj János, Broiny György mint levélvivők, 16-án pedig Don-Miguel gyalogezredbeli Kozsak Mihály közlegény mint szemlélő, fogságba estek.

Budapest, aug. 22-én 1848. – Hadügyminiszter: Mészáros Lázár” (*Okmánytár*, 1868, I, 377–378).

a király már Bécsbe van 12^{dike} óta: V. Ferdinánd (uralk. 1830–1848). 1848 májusában a forrongó Bécsből Innsbruckba távozott. Augusztusban valóban visszatért Bécsbe, de októberben Olmützbe menekült. Itt mondott le a trónról Ferenc József javára.

beszéli hogy 20ra pestre jön: a király ekkor nem tett látogatást Magyarországon.

üdvözlém Csereit: lásd a 25. levél jegyzetébenél.

31. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Óbecse, 1848. augusztus 15.]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 20. sz. levél.

Magyarázatok:

Kovácsnak: Kovács Sebestyén Endrének (1814–1878). Sebész, az 1840-es években a Nemzeti Színház egyik orvosa (*Zsebkönyv* 270).

Csókollak [...] Sándorral együtt: Rácز Sándorral együtt. Lásd a 21. levél jegyzeteinél.

Egresi: lásd a 24. levél jegyzeteinél.

32. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Szeged, 1848. október 26.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 19. sz. levél.

Megjelenés: EGRESSY Ákos, *Emlékeim az 1848–49-dik évi szabadságharcz idejéből*, Bp., Bartalits Imre, 1893, 56–58. *A forradalom és szabadságharc levelestára*, kiad. V. WALDAPFEL Eszter, II, Bp., Közoktatásügyi, 1952, 239–240.

Magyarázatok:

sokfelé ágazó munka: Egressyt az Országos Honvédelmi Bizottmány 1848. október 15-én népfelkelési biztosnak nevezte ki. Törvényhatósági területe Szeged, Csongrád és Csanád megye volt. A népfelkelési biztosok feladata az volt, hogy a szabadságharc idején a horvát haderővel szembeni népfelkelést megszervezzék. Noha Egressy már e levelében, 1848. október 26-án kormánybiztosnak nevezi magát, más források szerint ezt a megbízatást hivatalosan csak november 2-ától töltötte be, Szeged és környéke törvényhatósági teljhatalmú országos biztosa lett. Hivatalából december 14-én felmentették. A kormánybiztosoknak a megnevezett törvényhatóság (megye) fölött teljes intézkedési joguk volt. Feladatuk elsősorban a helyi védelmi intézkedések megszervezése volt – Egressynek különösen az önkéntesen mozgó csapatok megszervezése –, de akár politikai és közigazgatási ügyekben is eljárhattak (HERMANN 1998, 38, 43). A színész feladatairól 1848. december 6-án így írt Petőfinek: „teljes hatalmu kormánybiztos vagyok itt Szegeden. Hatásom köre kiterjed a Kis Kunságra, Csongrád és Csanádmegyékre és torontálnak tiszai vidékeire. [...] Föladatom: rendezni, utba igazítani az alvidéknek e ponton összeágazni szokott tömérdek ügyeit, különösen a hadiakat. Az alsó hadak támogatásaul koronként mozgó nemzetör csapatokat küldeni kerületemből stb. stb. [...] Én eljöttem előbb Népfelkelést rendezni a Kikindai kerület ellen. [...] Másodsor a honvédelmi bizottmány azt ajánlaná, hogy e helyet állandóul tartsam meg. Én elfogadtam, s most itt lakom Szegeden, és innen teszem kirándulásaimat, egy vidékröl a másikra, egyik táborból a másikba” (PETŐFI 1964, 182). Kormánybiztosi pecsétnyomóját a Magyar Nemzeti Múzeum őrzi (RADNÓTI 2000, 201–202). Egressy kormánybiztosi működésével kapcsolatos kéziratok katalógusa: KÖRTVÉLYES 1957.

transportok: fuvarok, szállítmányok (lat.).

értekeztem Kiss Ernövel: lásd a 27. levél jegyzeteinél.

rácz: lásd a 25. levél jegyzeteinél.

Kikindai kerületre: kiváltságokkal rendelkező közigazgatási kerület.

irtó operatióra: itt: mérsárlás (lat.).

nemzetört: lásd a 25. levél jegyzeteinél.

Róza Sándor csapatját: Róza Sándor (1813–1878). 1848. október 13-án az Országos Honvédelmi Bizottmány mentelmével 150 fős szabadcsapatával csatlakozott a szabadságharc-hoz. A szabadcsapatot 1848 novemberében feloszlatták, mert amikor egy román falu lefegyverzésére vezényelték ki, a települést kirabolta, és 36 lakosát megölte.

Jókayné öccse: Jókai Mórné Laborfalvi Róza (lásd a 4. levél jegyzeteinél) öccse Benke Albert (1830?–1849?) volt. Benke Bebusnak becézték, így említi Mikszáth Kálmán is a *Jókai Mór élete és kora* című könyvében (MIKSZÁTH 1982, 191). Hegedüs Sándorné Jókay Jolán így ír róla: „Gyönyörű szép ember volt, szálás legény, tüzes fekete szemekkel, fekete fürtös haja még érdekesebbé tette olajszin arcát, gyönyörű hangja volt, igen szépen énekelt” (HEGEDÜS 1927, 64). Jókai visszaemlékezése szerint elesett az 1849. augusztus 3–5-i szegedi csatában (JÓKAI 1912, 277). Jókay Jolán viszont a családi hagyományok alapján azt örököltette meg, hogy „Bebus hazajött [a szabadságharcból], de akkor már csak romja volt önönmagának, tele sebekkel, úgyhogy Róza néni azonnal beadta a Rókusba gyógyítás végett” (HEGEDÜS 1927, 64). Jókai a bujdosása alatt álnévként használta elhunyt sógora nevét. Benke Albert neve Jókai *A tengerszemű hölgy* című regényében is feltűnik.

Zsigát: Szentpétery Zsigmondot – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Nagymamát: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannát – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

33. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK [Szászsebes–Déva, 1849. augusztus 10–13. körül]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 26. sz. levél. Egressy e levelet egy erősen szakadozott papírra írta. Egressy Ákos a későbbiekben így határozta be keletkezési idejét: „1849-ben a Bém táborából írta apám. – E. Ákos.”

Magyarázatok:

élek, de kimondhatlanul kinos életet: Egressy 1849. július 1-jén Pestről Erdély felé indult. 1849. július 27-én Marosvásárhelyen, augusztus 7–10. között Szászsebesen, augusztus 11–12. között Déván, augusztus 13–14-én Lugoson, augusztus 16-án Dobrán, augusztus 20–22. között Orsován tartózkodott. Augusztus 23-án már az akkor török fennhatóság alatt lévő Vecserován volt. Bem táborába Petőfi Sándorral együtt érkezett, Józef Zachariasz Bimmel Marosvásárhelyen találkoztak (EGRESSY 1851, 5–17).

jó az isten, és nem hagyja el az igaz embert!: a teljes közmondás: Jó az isten, jót ad: nem kell elkeseredni, minden jóra fordul egyszer (O. NAGY 1982, 309).

Ákosról sem tudok semmit [...] felkeresem öt Arad tájékán: a szabadságharcban honvédként harcoló Egressy Ákos 1849. augusztus 10-én érkezett alakulatával Aradra. Az 1848–1849-es eseményekről írott visszaemlékezésében nem szól arról, hogy itt találkozott volna az apjával (EGRESSY 1893, 146–160).

a' baza el van veszve: utalás az 1849. augusztus 13-i szőlősi (világosi) fegyverletételre.

Ráczhoz megyek: lásd a 21. levél jegyzeteinél.

ha megbocsátást nyerhetek haza megyek: Julius Jacob von Haynau 1849. július 1-jén kibocsátott főhadparancsnoki kiáltványa így rendelkezett a megtorlásról: az 1848. október 3-án kibocsátott, majd október 8-án a magyar országgyűlésen kihirdetett császári manifesztum alapján Magyarországot hadi törvények alá vonták. A megjelölt dátumtól kezdve a magyar pártütéssel összekötetésbe kerülők, a polgári személyek is, hadtörvényi eljárás alá estek. A hadi törvényszéki eljárás kiváltképp a következőkre vonatkozott: először is felelősségre kell vonni azokat a felső- és képviselőházi tagokat, akik annak ellenére, hogy a manifesztum feloszlatta a magyar országgyűlést, folytatták tevékenységüket. Másodszor: megtorlás alá vonandó az Országos Honvédelmi Bizottmány minden tagja. És harmadszor: pártütőknek minősülnek a magyar kormány által kinevezett kormánybiztosok. Egressy 1849. augusztus elején – látva a magyar szabadságharc közelgő bukását – ennek a kiáltványnak arra a rendelkezésére utalhatott, amely egykori szegedi kormánybiztosi (lásd a 32. levél *sokfelé ágazó munka* jegyzetét) tevékenysége miatt rá is vonatkozott. Haynau kiáltványát lásd *Az aradi vértanúk*, 1979, II, 7–8.

keresetek fel ott a' hol a télen voltunk: Egressyék 1849 elején Miskolc környékén tartózkodtak.

34. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Vidin, 1849. augusztus 30. – szeptember első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Vidin, 1849. szeptember 18.: „Már harmadik leveletem írom neked innen számkivettetésem és iszonyú rabságom helyéről; vajha csak egyik is eljuthatott volna hozzád!”

35. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Vidin, 1849. szeptember első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Vidin, 1849. szeptember 18.: „Már harmadik leveletem írom neked innen számkivettetésem és iszonyú rabságom helyéről; vajha csak egyik is eljuthatott volna hozzád!”

36. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Vidin, 1849. szeptember 18.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 21. sz. levél.

Megjelenés: *A forradalom és szabadságharc levelestára*, kiad. V. WALDAPFEL Eszter, IV, Bp., Gondolat, 1965, 389–393.

Magyarázatok:

Viddinből, törökországból: a 19. század utolsó harmadáig török fennhatóság alatt lévő bolgár város. Egressy törökországi naplója szerint a magyar menekültek 1849. augusztus 30-tól november 2-ig tartózkodtak itt. Egressy így ír a városról: „Viddin nem annyira vár, mint lapályon épült erősség. Belvárosa nem nagyobb mint Kassa. Mély sáncz és magas bástyafal környezi, – négysegű faragott kövekből építve, – mellynek egyik oldalát a Duna mossa.

Ezen bástyafalon kívül terül el a külváros félkörben, mellyet ismét árok, és magas földhányás kerít. A benső várnak négy kapuja van, a külső sáncznak három. A Dunáról közvetlenül a belvárosba juthatni. A belváros kapuin belül szűk, tekervényes utak visznek mindenfelé, két három ölnyi magas deszkakerítések és sövényfalak között, melly utóbbiak sárral tapasztvák és meszeletlenek. E kerítéseken imitt amott zárt ajtók” (EGRESSY 1851, 29). Egressyt több száz menekülttel együtt a Duna-parton szállásolták el. Mivel egyedül érkezett, s a tisztek között sem volt ismerőse, eleinte nem kapott sátrat, legényével a szabad ég alatt éjszakázott. Később egy kocsmában bérelt szállást, ahol a telt ház miatt többedmagával az udvaron, az eresz alatt éjszakázott. Többször körbejárta a városi bazárt, kávéházakban, fogadóknak időzött, s időnként részt vett szavalással, zenével, énekléssel töltött esteken (EGRESSY 1851, 21–82).

számkivettetésem és iszonyú rabságom helyéről: a szőlősi (világosi) fegyverletétel után Egressy a Török Birodalomba menekült. 1849. augusztus 23-án lépte át a török határt. 1849. augusztus 30-tól november 2-ig Vidinben, november 23. és 1850. február 26. között Şum-lában tartózkodott. 1850 áprilisától június 10-ig Belgrádban volt, majd az utána utazó családjával június 25-től augusztus közepéig Konstantinápolyban élt.

Görgei árulása s maga megadása után: Kossuth Lajos 1849. augusztus 11-én Görgei Artúr katonai főparancsnokká nevezte ki, majd annak követelésére lemondott a kormányzóságról, s így a polgári főhatalom is Görgei kezébe került. Miután a katonai kudarcokról és a hadtestek felbomlásáról sorra érkeztek a hírek, Görgei az orosz hadsereg előtti feltétlen fegyverletételről döntött. Az összehívott 80 fős haditanács 78 tagja elfogadta javaslatát. 1849. augusztus 13-án a magyar sereg Világosról a szőlősi sík felé indult, s itt kapitulált. Görgei augusztus 15-én szerzett tudomást arról, hogy az oroszok csak az ő életét tudják garantálni, tisztjeit nem. Az oroszok a legénységet és a tiszteket augusztus 23-án átadták az osztrákoknak. Kossuth a fegyverletétel miatt árulással vádolta Görgeit. A vádat arra alapozta, hogy míg a főparancsnok amnesztiát kapott, addig katonatársait kivégezték (HERMANN 2001, 387–390). Kossuth Görgei árulásával kapcsolatos vádja az ún. vidini levélben olvasható. Az egykori kormányzó 1849. szeptember 12-én így írt az angliai és franciaországi magyar követekhez és diplomáciai ügynökségekhez: „Szegény szerencsétlen hazánk elesett. Elesett nem ellenségeink ereje, hanem árulás s alávalóság által... Ó, hogy ezt megértem, s mégsem szabad meghalnom. Görgeyt felemeltem a porból, hogy magának örök dicsőséget, hazájának szabadságot szerezzen. És ő a hazának gyáván hóhérvá válna.” (KOSSUTH 1994, 508. A teljes levél: 508–529.)

oláh országon keresztül: Havasalföldön keresztül.

muszka szpion: orosz kém, besúgó (fr., ném.). A muszka elnevezést Moszkva városáról kapták.

ma kaptunk egy Szerb hírlapot: a Südslawische Zeitungot. E német nyelvű lap 1849 és 1852 között jelent meg Zágrábban. A szintén törökországi emigrációban élő Perczel Miklós naplójából tudható, hogy Egressy erre a lapra gondolt (PERCZEL 1977, 50).

Kossuth Anyját és három gyermekét el fogták Guyonnéval együtt: Kossuth Lászlóné Weber Karolinát (1770–1853), Kossuth Ferenc Lajos Ákost (1841–1914), Kossuth Vilmát (1843–1862), Kossuth Lajos Tódor Károlyt (1844–1918) és Guyon Richárdné Splény Máriát (1813–1870). Kossuth anyja, négy lánytestvére és azok gyermekei Nagyváradon estek fogságba. Az orosz parancsnokság külön szállást biztosított számukra – ekkor a fogság még házi őrizetet jelentett. Miután az osztrákoknak átadták a családot, Julius Jacob von Haynau az Újépületbe záratta őket. Guyon Richárdné Splény Mária Pozsonyban raboskodott, s ott tartották fogva Kossuth három gyermekét is. Kossuth gyermekeit 1849

nyarán Marton Antónia bújtatta a Zámory-kastélyban, de egy besúgónak köszönhetően rájuk találtak az osztrákok – így kerültek nyolc hónapig pozsonyi várfogságba.

Nyári: Nyáry Pál (1806–1871). Pest vármegye első alispánja, az Országos Honvédelmi Bizottmány alelnöke. Az 1849-es debreceni országgyűlésen a Békepárt egyik vezéralakja. A fegyverletétel után hétévnyi várfogságra ítélték.

Bezerédi: Bezerédy Lajos (1818–1868). Az 1848–1849-es szabadságharcban honvéd vezérkari alezredes, majd a VII. és III. hadtest vezérkari főnöke. A szabadságharc bukása után várfogságra ítélték.

Duschek: Duschek Ferenc (1797–1873). A Batthyány-kormány pénzügyi államtitkára, a Szemere-kormány pénzügyminisztere. Az 1848–1849-es szabadságharc után várfogságra ítélték.

Péter-várad, Arad, és Komárom szinte megadták volna magokat: a Kiss Pál vezérőrnagy által vezetett pétervári őrség 1849. szeptember 7-én tette le a fegyvert és nyitotta meg az erőd kapuit. A Damjanich János vezette aradi őrség 1849. augusztus 17-én adta át az erődöt az orosz csapatoknak. A komáromi haderő Klapka György vezetésével augusztus 20-ig tartotta magát, de csak szeptember 27-én állapodtak meg Julius Jacob von Haynauval a megadásról, azzal a feltétellel, hogy a polgári személyek és a várőrség tagjai amnesztiát kapnak, a katonák és a politikusok pedig szabadon külföldre távozhatnak. A komáromi vár átadására 1849. október 2–4. között került sor. Ezzel az eseménnyel ért véget a magyar szabadságharc (HERMANN 2001, 394, 398).

Magyarország kormányzója valami Gyulai Gróf lett: gróf Gyulay Ferenc (1798–1868) nem volt Magyarország kormányzója. A császári és királyi altábornagy, a 33. gyalogezred, a Gyulay-zászlóalj tulajdonosa-névadója a szabadságharc leverése után az osztrák Schwarzenberg-kormány hadügyminisztere lett.

az osztrák császár visszakövetelne bennünket a török szultántól: I. Ferenc József az 1718-as pozsareváci, valamint az 1739-es belgrádi békére hivatkozva jogosan követelte alattvalóit. Ezekben ugyanis kölcsönös kötelezettséget vállaltak egymás menekülteinek be nem fogadására, illetve arra, hogy a menekülteket távol tartják a határtól és őrzik. A megegyezés azt is tartalmazta, hogy a Törökországba menekülteket ki kell adni a muzulmán vallásra áttértek kivételével (CSORBA 1999, 3).

itteni basától: Zia pasától. Vidin kormányzója.

Kossuthot: Kossuth Lajost (1802–1894). A Batthyány-kormány pénzügyminisztere, az Országos Honvédelmi Bizottmány elnöke, kormányzó elnök. A szabadságharc bukása után haláláig emigrációban élt.

Bemet: József Zachariasz Bem (1794–1850). Lengyel származású honvéd altábornagy az 1848–1849-es szabadságharcban – az erdélyi magyar hadsereg főparancsnoka. A török emigrációban áttért a muzulmán vallásra, török tábornokként halt meg.

Mészáros: lásd a 30. levél jegyzeteinél.

Dembinszkit: gróf Henryk Dembińskit (1791–1864). Az 1831-es lengyel felkelés tábornoka. Az 1848–1849-es szabadságharcban honvéd altábornagy, fővezér, majd hadseregparancsnok. A fegyverletétel után előbb Törökországba, majd Franciaországba emigrált.

kijelentette Bem a tisztí kar előtt, hogy ha a török szultán őket ki akarná adni, azon esetben ők renegátokká lennének: nincs pontos adatunk arról, hogy a magyar emigránsok közül hányan tértek át a muzulmán vallásra, egyes források szerint 1849. október 29-ig 216-an, más forrás szerint 334-en. (A legújabb török munka 241 főt említ.) József Zachariasz Bem

lengyel és magyar követői muzulmán nevet vettek fel. Bem Murad pasa, Kmety György Iszmail pasa, Stein Maximilián báró Ferhád pasa, Guyon Richárd Hürsid pasa, Dyonizy Zarzycki Oszmán bej, Józef Woroniecki Juszuf bej, Grimm Vince Musztafa bej, Baróthy László Oszmán bej, Thoulst István Ibrahim bej, Fiala János Ömer bej, Hollán Hugó Iszkender bej, Nemegyei Bódog Ömer bej, Albert Ignác Szelim bej, Orosdy Adolf Ömer bej, Schinberk Tahir bej lett. A renegátok zsoldot és egyenruhát kaptak (DERINGIL 2011, 147; CSORBA 1999, 4).

török szultán: I. Abdul Medzsid (uralk. 1839–1861).

feleltünk öt hatalmasság alkudozik: a diplomáciában keleti kérdésként ismertté vált probléma öt nagyhatalmat érintett: Nagy-Britanniát, Franciaországot, Ausztriát, Oroszországot és a Török Birodalmat. A 19. századtól napirendre került keleti kérdés a nagyhatalmak közötti, Török Birodalommal összefüggésbe hozható ellentéteket jelenti. A három kontinensre terjedt Török Birodalom olyan geopolitikailag fontos területekkel bírt, amelyek a többi ország számára a gyarmatokért, illetve az azok megtartásáért folytatott küzdelmekben kulcsfontosságúak voltak. Éppen ezért az európai hatalmak a 19. században folyamatosan beavatkoztak a törökországi ügyekbe, ugyanis területi érdekek folytán egyikőjük sem szeretne volna, hogy az „Európa beteg emberé”-nek nevezett Törökország fölött bármelyik nagyhatalom megszerezze az egyedüli befolyást. Amikor Törökország a magyar szabadságharc bukása után menedéket adott a magyar és a lengyel menekülteknek, Oroszország és Ausztria a Portával kötött kiadási egyezményre hivatkozva kérte az emigránsok kiadását. A török szultán azonban nem teljesítette a szerződésben foglaltakat, hanem angol és francia segítséget kért. A brit flotta figyelmeztetésképpen 1849 novemberében áthaladt a Dardanellákon. E krízis végül diplomáciai úton rendeződött: az osztrákok kb. háromezer menekültnek kegyelmet adtak, az oroszok pedig visszavonták a kiadási kérelmet (ORMOS, MAJOROS 2003, 40, 107).

Hajniknál volt szolgálatban: Hajnik Pálnál (1808–1864). Ügyvéd, 1848-ban országgyűlési képviselő. Az 1848–1849-es szabadságharc alatt országos rendőrigazgató. A szabadságharc bukása után emigrált, 1858-ban tért vissza Magyarországra.

À Monsieur Gabriel de Galamboche, – tailleur: Galambos Gábor úrnak – szabó (fr.). A színész Egressy Galambos Gábor néven született, de ő és testvérei a második vezetéknevüket már nem használták. Egressy az emigrációban azért kéri feleségét arra, hogy levelét Galambos Gábor úrnak küldje, mert valószínűleg azt reméli, hogy a leveleit felbontogató osztrák hatóságok a Galambos Gábor nevet nem azonosítják Egressy Gáborral.

osztrák császár: Ferenc József (uralk. 1848–1916).

Theater Lexicon nevű könyveimet: *Allgemeines Theater-Lexikon oder Encyclopädie alles Wissenswerthen für Bühnenkünstler, Dilettanten und Theaterfreunde*, Hrsg. Robert BLUM, Karl HERLOSSON, Hermann MARGGRAFF, Altenberg–Leipzig, I–VIII, 1839–1846. Az Egressy Ákos által készített könyvjegyzék szerint Egressynek a II., a IV. és a VI. kötet volt meg (OSZK Kt. Fol. Hung. 1961).

Shakespeare: mint az 59. levélből kiderül, Egressy itt nem drámákra, hanem Shakespeare-rel kapcsolatos német nyelvű szakirodalomra gondol. Az Egressy Ákos által összeállított könyvjegyzék szerint Egressynek a következő német nyelvű Shakespeare-könyvei voltak: *Viola: Lustspiel in fünf Aufzügen nach Shakespeare's Was Ihr wollt*. Für die Bühne bearbeitet von Dienhardstein, Wien, 1841; *Shakspeare-Gallerie: Illustrationen zu Shakspeare's*, Leipzig, 1847; Shakespeare-Werke sorozatból 1 db, *Shakspeare's dramatische Kunst*, Hermann ULRICI, Leipzig, 1847 (OSZK Kt. Fol. Hung. 1961).

azon hírlapokat melyekben munkáim megjelentek: Egressy Gábor rendszeresen publikált színháztudományi jellegű és színházügyi kérdéseket tárgyaló tanulmányokat, publikációs tevékenysége a színészek között egyedülálló a 19. század közepén. Publicisztikájáról tétel-les bibliográfiai jegyzék még nem született, így a felsorolás a teljesség igénye nélkül készült.

Levéltöredék Bécsből, Honm, 1837/49, 389–391.

Levéltöredék Bécsből. (Vége.), Honm, 1837/50, 397–398.

Javaslat a' színészet' ügyében, Ath, 1838/8, 118–123.

Hamlet' ismertetése, Ath, 1839/36, 564–571; 1839/37, 579–587; 1839/38, 599–604; 1839/40, 629–635; 1839/41, 647–654.

A' magyar színészet' évilapjaiból, Ath, 1840/20, 308–313; 1840/21, 324–329; 1840/22, 341–345; 1840/23, 358–362; 1840/24, 372–375. (Korányi álnéven.)

Végszavam a' dráma' ellenségeihez, Ath, 1840/43, 677–681; 1840/44, 694–698.

Utóhangok a' színészek' évdiája fölötti zajokra, Ath, 1841/40, 637–640.

Színészetünk' ügyében, Ath, 1841/59, 941–944.

Színészeti studiumok, Ath, 1841/8, 161–164; 1841/11, 161–164; 1841/12, 177–180; 1841/13, 193–196.

Coriolán Shakspear-tól, Ath, 1842/7, 97–101; 1842/8, 113–119.

Szebeklébihez, a' Kegyencz' bírálójához, Ath, 1842/17, 269–271.

Párbeszéd Szebeklébi és Egressy Gábor között, színészeti dolgokról, Buda, A' Magy. Kir. Egyetem Betüivel, 1842.

Pest és Páris között, RegPDI, 1843/50, 1580–1592.

Párisnak magyarosító ereje van, Hond, 1844/6, 173–177.

Franciaia színészetről, RegPDI, 1844/4, 49–54; 1844/16, 241–245.

Párisi jegyzeteimből: Rachel, PDI, 1844/7, 220–221.

Színházügyünk és Sziglieti, Hond, 1844/12, 373–377.

A párisi színi világból (Páris, télelő' 6-kán, 1843, a Dán kávéházban.), Hond, 1845/3, 37–38.

Színház és nemzet I–VI, PH, 1846/793, 381; 1846/795, 389–390; 1846/796, 393–394; 1846/797, 397–398; 1846/798, 401; 1846/801, 413–414.

1848^{ki} életképek két legelső száma [...] dolgozatom van bennök: Egressy rosszul emlékezett a lapszámokra, az Életképek januári számában megjelent dolgozata nem kettő, hanem öt részletben jelent meg: EGRESSY Gábor, *A' művészet szabadsága*, Élk, 1848/1, 4–6; 1848/2, 33–37; 1848/3, 65–68; 1848/4, 97–101; 1848/5, 129–133. A másik, szintén az 1848-as Életképekben megjelent cikke: *Indítvány a' szellemhonosítás ügyében*, 1848/8, 225–230.

Szemere Pálnak: Szemere Pál (1785–1861). Író, költő, az 1826–1827-ben megjelent *Élet és Literatura* című folyóirat társszerkesztője. A Magyar Tudós Társaság és a Kisfaludy Társaság tagja. 1860-ban az Egressy Gábor szerkesztette Magyar Színházi Lap munkatársa.

Épen e pillanatban kapott Kossuth levelet Konstantinápolyból Gróf Andrási Gyulától, [...] azt írja, hogy a' muszka czár követeli a' lengyeleket vissza, különben háborút üzen a töröknek, s hogy reánk is hasonló sors vár: gróf Andrássy Gyula (1823–1890). 1848-ban Zemplén vármegye főispánja, a szabadságharc idején honvéd ezredes, 1849-ben a magyar kormány konstantinápolyi megbízottja. A szőlősi fegyverletétel után emigrációban élt. 1857-ben térhetett haza. Az Egressy által említett Andrássy-levelet 1849. szeptember 11-én kelt Konstantinápolyban: „Mint előbbi levelemből tudva, a cár Radziwill herceget küldte ide saját kezű levelével. Ezen levélben a magyarországi háború bevégeztéről tudósítván, tíz lengyel kiadását követeli. A levél hangja fenyegető, sértő, többek között kinyilatkoztatja,

hogy egyetlen egy egyének elszökését vagy elszöktetését kénytelen volna casus bellinek tekinteni. A magyarokra nézve azt tanácsolja, hogy az ő szövetségésének, Ausztriának adassanak ki.” (PERCZEL 1977, 43–44. A teljes levél: 43–45.)

muszka czár: 1825 és 1855 között I. Miklós uralkodott Oroszországban.

muszka czár követeli a lengyeleket vissza: Törökország és Oroszország között az 1774-es kücsük-kajnardzsi béke értelmében kiadási egyezmény volt érvényben, vagyis a lengyel menekülteket a megállapodásra tekintettel ki kellett volna adnia Törökországnak.

Civilisták: itt: polgári menekültek (lat.).

passust: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

Ráczot: lásd a 21. levél jegyzeteinél.

vas konyhát: takaréktűzhely, sparhelt.

anyámmal: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannával – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Zsigával: Szentpétery Zsigmonddal – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

legutolsó szükség esetében török szolgálatba lépek örnagyi ranggal, Perczel táborkarában: Perczel Mór (1811–1899) és öccse, Miklós (1812–1904), az aradi vár kapitánya huszonöt fős kísérettel indult Törökországba. Perczelék nem léptek török szolgálatba, Perczel Mór az időközben Törökországba utána utazó családjával 1851-ben Angliába ment.

Leuchtenberg herceget az orosz czár fiát kiáltották volna ki a magyarok királynak: Maximilien Joseph Eugène Auguste Napoléon de Beauharnais (1817–1852), Leuchtenberg III. hercege. 1839-től Marija Nyikolajevna Romanovának, I. Miklós cár lányának a férje. Az a hír, hogy Leuchtenberg herceg legyen a magyar király, Görgei Artúr visszaemlékezésében is szerepel: „Kossuth már jóval 1849. ápr. 14-e előtt a haza megmentése felől már akkor kétségbeeső hazafiakat azzal a biztatással vigasztalta, hogy ő már megkezdte a diplomáciai tárgyalásokat a külföldiekkel avégett, hogy a legrosszabb esetben – azzal a kötelezettséggel, hogy Oroszország protektorátusa alatt alkotmányosan kormányoz – Leuchtenberg herceg foglalja el a magyar királyi széket” (GÖRGEY 1988, II, 349). E hírről Egressyvel egy időben a szintén törökországi emigrációban tartózkodó Perczel Miklós is ír naplójában: „Estefelé az oláh adminisztrátor eljött, s örömtől sugárzó szemekkel beszélt el, hogy Görgey 13-án világosnál seregestől az oroszoknak megadta magát, s hogy Leuchtenberg herceg fogna magyar király lenni. [...] A Leuchtenberg királysága iránti balga hírt egy pillanatilag sem hihettük [...]” (PERCZEL 1977, 33–34).

37. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Vidin, 1849. október 8.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 22. sz. levél.

Magyarázatok:

török országnak e dunaparti városában Viddinben: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Csász. Kir. Agenst: Gabriel Jasmagyt (1816–?). Az osztrák titkosrendőrség keleti hálózatának irányítója, a konstantinápolyi osztrák követség fordítója. A Törökországban vele személyesen találkozó Perczel Miklós így ír róla: „Többek között van itt egy csinos barna fiatalember, valódi nevét senki sem tudja, beszél jól törökiül; a törökök Jasmagnak hívják, mi írótkészen, nemsokára jöttünk után érkezett ide, eleintén igen liberális volt, de most már nemigen titkolja nemes professzióját, ajánlja magát – pénzért – többeknek megszőktetésére”

(PERCZEL 1977, 46). Egressy Jasmadsi Gulrik és Jasmadsi alakban is írja a nevét. Ügynöki pályafutásáról lásd FRANK 1985, 46. A törökök 1850 februárjában Jasmagy felügyeletével kezdték meg az emigráció törökországi szétszórását. Az Egressyvel való kapcsolatáról csak szórt adataink vannak. Egressy 1850. április 30-án feleségének írt levele szerint Vidinben ismerték meg egymást. Egressy törökországi naplója szerint Şumlában szintén kapcsolatba kerültek (EGRESSY 1851, 162). Az a színész leveleiből kiderül, hogy Jasmagy folyamatosan egyengette sorsát, de hogy mindez Egressy részéről milyen szintű együttműködést igényelt az osztrák titkosrendőrséggel, arról csak sejtéseink lehetnek. Ennek felfejtését leginkább két tényező gátolja: személyes találkozásai miatt könnyen elképzelhető, hogy Egressy élőszóban tájékoztatta Jasmagy a megfigyeléseiről, illetve az osztrák ágensek a Bécsbe küldött riportjaikba általában beépítették a konfidensek beszámolóját, s nem tüntették fel név szerint, hogy kitől származik az információjuk. Annyi azonban biztosnak tűnik, hogy Egressy nem volt fizetett besúgó, a közreműködésért cserébe életútjának egyengetését kérte: Jasmagy segítsen felvenni feleségével a kapcsolatot, segítsen neki eljutni Belgrádba, majd eszközöljön a család számára útlevelet, illetve hazatérésük után biztossítsa osztrák felettéseit arról, hogy Egressy jószolgálatokat tett az osztrák titkosrendőrségnek (SZALISZNYÓ 2014a, 31–37).

expediálni: kézbesíteni (lat.).

Consuli agentióhoz: itt: osztrák külképviseleti hivatalhoz (lat.).

An der K. K. Consulat – Agentie (Bulgarien). in Vidin: Cs[ászári]-k[irályi] konzulátus – ki-
rendeltség (Bulgária). Vidinben (ném.).

a' posta vagy gözös expeditio: a küldemény továbbítása (lat.); itt: a küldemény elküldésével
megbízott személy.

itteni basához: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

ki fogunk adatni Ausztriának: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Szultán: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

**ki renegát lesz, az a' kiadatást kikerülheti, [...]. E' birre szinte kétszázan, fő tisztek és magyar
honvédek azonnal át tértek:** lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Császár: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

a' pesti fő törvényszék elnökéhez: Ferenc József császár 1849. november 3-án kiadott rendelete átszervezte az igazságügyi apparátust. A hétszemélyes táblát megszüntették, és felállították a bécsi legfőbb ítélő- és semmítőszéket (Oberster Gerichtshof). Az országon belül a legmagasabb bíróságok a császári-királyi kerületi főtörvényszékek (Distrikttual Obergericht) voltak, nevük 1854-től országos főtörvényszék (Oberlandesgericht) lett. A főtörvényszékek székhelyeit az olmützi alkotmány irányelvei nyomán öt kerületre (pesti, pozsonyi, soproni, kassai, nagyváradi) osztott országban az első három kerület központjával azonos helyen, a kassai kerületben Eperjesen, a nagyváradi kerületben pedig Debrecenben (1854-től Nagyváradon) állították fel 1850 elején. A Szerb Vajdaság és Temesi Bánság főtörvényszéke Temesváron, Erdélyé Nagyszebenben, Horvátországé Zágrábban működött.

Ráczból: lásd a 21. levél jegyzeteinél.

Zsiga: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Anyámnak: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannának – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

velem a' kormány, mint nemzetőrségi tiszttel egyenesen parancsolt mikor Szegedre küldött biztosul: lásd a 32. levél *sokfelé ágazó munka* jegyzetét.

a' Császári manifestumról: lásd a 33. levél *ha megbocsátást nyerhetek baza megyék jegyzetét.*

Vindischgrécz herczeg: Alfred Candidus Ferdinand zu Windisch-Grätz (1787–1862). Császári-királyi tábornagy, 1848 októberétől az osztrák császári haderő főparancsnoka (kivéve az olaszországi hadtesteket). Ferenc József 1849. április 12-én leváltotta.

én biztosi hivatalomról azonnal lemondottam még a mult évi decemberben: Egressy *nem* lemondott a szegedi kormánybiztosi megbízatásáról, hanem Kossuth Lajos, mint az Országos Honvédelmi Bizottmány elnöke, 1848. december 14-én felmentette hivatalából: „Alsó vidéki ügyeinknek az ottani táborok ellátására illető menete a rendes kerékvágásba térvén vissza, [...] mihez képest a kormánybiztos urnak eddigi fáradozásaiért és munkálkodásáért köszönetet szavazva, további működés alól felmenti [...]” (*Egressy Gábor és kortársai*, 1908, 35).

vissza tértem előbbi békés pályámboz a' színészethex: Egressy 1848 decemberében véget ért kormánybiztosi megbízatása után is aktív résztvevője maradt a szabadságharcnak, s nem tért vissza a színészi pályához. Szemere Bertalan 1849 tavaszán a Felvidék védelme érdekében védsereg felállítására tett kísérletet. Ezt az irreguláris haderőt hét védseregi osztályra osztották, s 1849. április elejétől május 1-ig Egressy Gábor lett a borsodi osztály vezérkapitánya. Feladata hadieszközök rendelése volt, illetve számadást kellett vezetnie a katonák bérééről, az élelmezési költségekről és a lovak ellátására fordított összegről. Egressy hagyatékában fennmaradt egy Egressy Ákos kezétől származó, 1849. március 26-án kelt egykorú összeírás *A borsodmegyei önkénytes védsereg névjegyzéke, 1849-ben* címmel, amely ábécérendben közli a tisztek és a közbédők névsorát (OSZK Kt. Analekta 1229, 2. sz.). Rakodczay Pál szerint Egressy 1849-ben csak kétszer lépett fel a Nemzeti Színházban (RAKODCZAY 1911, I, 423).

a' török állodalom holnaptól fogva folyvást mindenkinek tartás pénzt fizetend: a törökök azt kérték Kossuth Lajostól, hogy a magyar menekültek neve mellett mindenkinek a katonai rangfokozatát tüntessék fel. Egressyt, annak ellenére, hogy polgári menekült volt, őrnagynak tekintették, s így havi nyolc aranyat kapott.

Felettünk edes öt hatalmasság alkudozik: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Verslagot: helyesen Verschlag: fabódé (ném.); itt: faláda.

quäkkert: posztóból készült férfi zakót (ném.).

szördamaszt magyarkámat: mintás szövésű hosszabb szabású zsinóros kabát.

A' mult esztendei életképeknek két első számát: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Komlói ur: Komlóssy Ferenc (1797–1860). Színész, vidéki színigazgató, drámaíró, fordító. 1813-tól különféle vidéki társulatok tagja, 1839 szeptemberétől a Pesti Magyar Színház rendezője és gazdasági főügyelője. 1841-ben elhagyta Pestet, és vidéki színtársulatokat vezetett. Az 1840-es évek közepén visszatért a Nemzeti Színházhoz, s az intézmény könyvtárnoka és gondnoka lett.

Szemere Pálnak: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Komlosiékat üdvözlöm: Komlóssy Ferenc családját. A feleségét, Czégényi Erzsébetet (1805–1855) és két lányát, Idát (1825–1893) és Paulinát (?–?). Színészcsalád. Czégényi Erzsébet rövid ideig a Pesti Magyar Színháznak volt a tagja, de túlzott modorossága (síró-éneklő) miatt eltanácsolták Pestről. Komlóssy Ida 1845-ben került a Nemzeti Színházhoz. Paulina 1837–1838-ban volt a Pesti Magyar Színház színész- és énekesnője.

„an der Consulat-Agentie” (in Bulgarien.) zu Vidin: konzulátus – kirendeltség (Bulgáriában) Vidinben (ném.).

38. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Vidin, 1849. október 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 23. sz. levél.

Magyarázatok:

egy osztrák császári tábornok jelent itt meg: Franz Ritter von Hauslab (1798–1883). Osztrák tábornok, az 1848–1849-es szabadságharcban az osztrák tüzérség vezére. Hauslab 1849. október 13-án érkezett Vidinbe. A következőkről tájékoztatta a magyar menekülteket: a legénység hazatérés esetén kényszersorozással járó amnesztiát kap, a tisztek, ha különös szerepük nem volt a szabadságharcban, szintén teljes körű kegyelmet kapnak, de az osztrák hadseregbe közlegényként sorozzák majd be őket. Azoknak viszont, akiknek nagyobb „vétkük” volt a szabadságharcban, hazatérés esetén törvényszék elé kell állniuk (HAJNAL 1927, 134–154). Egy török forrás szerint a tábornaggal október 22-én 2732 magyar tért haza (CSORBA 1999, 4). Hauslab megérkezéséről lásd még Perczel Miklós naplóját: PERCZEL 1977, 48.

hadi törvényszéki vizsgálat: Julius Jacob von Haynau 1849. július 1-jén Győrött kiadott kiáltványában elrendelte a császári–királyi rendkívüli haditörvényszékek felállítását. Katonai és politikai bűnügyekben egyaránt intézkedtek.

Battyáni Lajos és Károlyi István agyon lövették: gróf Batthyány Lajos (1807–1849) és gróf Károlyi István (1797–1881). Batthyány 1848. március 31-től szeptember 10-i lemondásáig Magyarország miniszterelnöke volt. 1849. október 6-án végezték ki. Gróf Károlyi István a szabadságharc alatt Pest vármegye főispánja volt. Főton nemzetőrséget szervezett, és felállította a Károlyi-huszárezredet. Az osztrákok 1849 februárjában fogták el és börtönözték be. Őt végül nem végezték ki, 1850-ben szabadon engedték, de cserébe váltságdíjat kellett fizetnie. A törökországi magyar menekültek körében valószínűleg azért keringett az a téves információ, hogy őt is kivégezték, mert először Batthyányval együtt Laibachba, majd Olmützbe hurcolták.

Damjanics és Kis Ernő felakasztattak: Damjanich Jánost (1804–1849) 1849. október 6-án akasztották föl. Honvéd tábornok volt, 1849 januárjától a bánági hadtest parancsnoka. Kiss Ernő (lásd a 27. levél jegyzeteinél) halálos ítéletét kötél általi halálról golyó általi halálra módosították, mert az osztrák seregek ellen nem vezetett haderőt.

miből fogtok élni: az Egressy családban 1848-tól kezdve Egressy volt az egyedüli pénzkereső. Szentpétery Zsuzsanna 1848-ban felhagyott a színészi pályával. A két fiúgyermek, Ákos és Árpád még nem dolgozott a szabadságharc kirobbanásakor. Árpád 1848-ban még csak 12, a honvédnek állt Ákos pedig 16 éves volt. A családnak nem volt ingatlana, amit pénzzé lehetett volna tenni. Egressy távollétében Szentpétery Zsigmond támogatta Egressy otthon maradt családját.

Engem örnagyi rangba levőnek tekintenek, és most fizették ki Septemberi tartáspénzemet: lásd a 37. levél jegyzeteinél.

Havi fizetést csak azok kapnak, a' kik törökökké lettek: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

a' menekvők ki fognak adatni az Ausztriai császárnak: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

basa: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Szultán: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

új épületben: Újépületben. Egykori kaszárnya Lipótvárosban (ma: Szabadság tér). Felépítését II. József rendelte el. A 18. század végén már börtönként is működött. A szabadságharc

bukása után börtön és kivégzőhely, a szabadságharc utáni elnyomás jelképe. 1897-ben lebontották.

Zsiga: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Ha igaz, hogy még a' Komáromi vár tartja magát: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

császár: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

39. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Şumla, 1849. november 25.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 24. sz. levél.

Magyarázatok:

Sumlán, török országban: Egressy Gábor törökországi naplója szerint a menekültek 1849. november 2-án hagyták el korábbi tartózkodási helyüket, Vidint, s 3 heti lóháton történő utazás után november 23-án érkeztek Şumlára. Egressy 1850. február végéig tartózkodott itt. 1849. december 11-én a şumlai magyar katonai és polgári menekültek száma 491 fő volt (1849–1866: *Adalékok a kényuralom ellenes mozgalmak történetéhez*, 1871, 9–13). Egressy a naplójában így ír a városról: „Az utolsó napokban két akkora hegyeket kellett hágnunk, mint a királyhágó. Ez, mellynek tetőpontján állunk: Sumla természeti bástyája. A legfőbb hadi pont keleti és nyugoti Europa között. [...] Alant a völgyben Sumla terület szemeink előtt, tizenkilencz minarettjével, s három nagy kaszárnyájával a város külső pontjain” (EGRESSY 1851, 104). A katonaviselt embereket a laktanyában, a renegát katonákat a lovas kaszárnyában, a többieket pedig a bolgárok házaiban szállásolták el. A színész a nagyon hideg éjszakákat Kmety Györgynél a lovas laktanyában tölti, a többi napon pedig úgy igyekszik átvészelni a telet, hogy házról házra járva csavarog. 1850. január 1-jétől Házmán Ferencsel, Grimm Vincével és Tímári Imrével közös szállást bérel. Társasági összejövetelekről nemigen ír, részletesen csak a török fürdők látogatását tárgyalja (EGRESSY 1851, 104–162).

utóbbi elválásunk alkalmával: a törökországi napló datálása szerint Egressy 1849. július 1-jén hagyta el a családjával közös tartózkodási helyét, Pestet (EGRESSY 1851, 2).

Perczelnét is befogták, és tizenhárom más fogoly nővel van egy kis szobába zárva: Perczel Mór-né Sárközy Júliát. Pozsonyi várfogságban volt. Elbocsátó levele 1849. november 15-én kelt (OSZK Kt. Fond 89/5). Splény Béla emlékirata szerint Perczelnével egy szobában raboskodott Üchtritz Emilné Amade Dominika grófnő, Guyon Richárdné Splény Mária s ennek anyja, Splény Ignácné Szily Mária. Egy másik szobában pedig Marton Antónia volt Kossuth három gyermekével (lásd a 36. levél jegyzeteinél). A testvérét és édesanyját a pozsonyi várban meglátogató Splény Béla így ír a nők fogságáról: „ez egy nagy, négyzetes, fásoros udvar azon oldalán volt, mely a régi várkastély falára támaszkodott. Földszintes épület volt az, két sor szobából álló [...]. Az udvaron a főajtó előtt őr állott; ez az ajtó, amelyet a porkoláb nagy kulcsával felnyitott, kis csarnokra vezetett, melyből balra-jobbra ajtó nyílt, vagy inkább zárva volt; balra Marton kisasszony volt a három Kossuth gyermekkel, jobbra családom, Üchtritzné, Perczelné” (SPLÉNY 1984, II, 146). Splény Egressyhez hasonlóan szintén szól arról, hogy a nők többedmagukkal voltak összezárva, igaz, ő azt állítja, hogy a szobalányokkal és a dajkákkal együtt tizenhatan raboskodtak Pozsonyban, de úgy, hogy a személyzetnek külön kisszobája volt (SPLÉNY 1984, II, 142).

a' magyar és Lengyel menekülteknek 5 nap múlva Sumlára kell menniök: a lengyel menekültek 1849. október 30-án, a magyarok november 2-án indultak el Šumlára (HAJNAL 1927, 181).

Elburczoltatom Viddinből: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

viddini basánál: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

öltözöben tudakozván Szentpétery Zsuzsika hol létét, ott neki az adatott válaszul, hogy: „többé nincs Pesten.”: a Nemzeti Színház öltözőjében. Egressy családja nem hagyta el Pestet az 1848–1849-es szabadságharc bukása után.

Sándor barátom házába: RácZ Sándor – lásd a 21. levél jegyzeteinél.

Szultán: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

a' Szárdíniai Királyi Consul hivatalánál levő egyik segédhez, Dumont Gusztáv urhoz: Zerffi Gusztávhoz (1820–1892). A Dumont az egyik álneve volt. Hírlapíró, 1848 előtt a Honderű munkatársa. A magyar szabadságharc bukása után az osztrák államrendőrség ügynöki hálózatának tagja. Perczel Miklós a naplójában azt írja, hogy Zerffi 1849. október 24-én érkezett Šumlára: „Zerffi jött Belgrádból. [...] a szárdíniai konzul, Carossini oltalma alatt tartózkodik Belgrádban” (PERCZEL 1977, 52). Frank Tibor szerint Zerffi konfidensként maga mellé vette Egressyt, s jelentéseiért cserébe azt ígérte neki, hogy segíti feleségével való levélváltását, de valószínűleg ennek nem minden esetben tett eleget (FRANK 1985, 69–70). A meglehetősen szórt adatok miatt együttműködésüket nem lehet megnyugtatóan tisztázni, de a források alapján a következő állapítható meg: Egressy a családjával való kommunikáció reményében (1850. április 30-ig nem kapott kézhez levelet feleségétől) írt leveleket Zerffinek, s azt szerette volna elérni, hogy patthelyzete feloldásában segédkezzen. Valószínűleg 1849. október közepétől írt leveleket az ügynöknek, s tisztában volt azal, hogy Zerffi a levélközvetítésekért cserébe beszámolókat vár tőle. Ám úgy tűnik, volt olyan eset, hogy Egressy igyekezett kibújni a besúgó munká alól, s Zerffi honfitársi jóindulatára bízta a családi kapcsolatfelvétel esetleges sikerét (SZALISZNYÓ 2014a, 28–36).

Mi lett Ákosomból?: Egressy Ákos az osztrák hadsereg katonájaként Itáliában állomásozott. Julius Jacob von Haynau 1849. augusztus 18-án kiadott hadparancsa szerint az 1848–1849-es szabadságharc során a magyar seregben szolgált honvédeket és huszárokat kötelező érvénnyel be kellett sorozni az osztrák seregbe. Ennek következtében 40–50 000 fő került a császári hadsereg állományába. A kényszersorozás a „legtömegesebb megtorló rendszabály volt”. 1852-ben a hadvezetés elrendelte, hogy a szabadságharcban harcolókat nem szabad „ex-honvédnek” nevezni, s múltjuk emlegetésével sem szabad visszaélni (HERMANN 1999, 93–95). Egressy Ákos az 1848–1849-es szabadságharcról írott visszaemlékezésében arról számol be, hogy őt harminchat társával együtt a krajnai gyalogezredbe sorozták be. Állomáshelyük Ancona volt. Az ezredet századonként vagy zászlóaljanként a város különböző pontjain helyezték el, laktanyákban és klostromokban. A magyarokat elkülönítették egymástól, csak naponta egy-két óra erejéig tudtak találkozni, amikor kimenőjük volt (EGRESSY 1893, 160–161). Egressy Ákost 1851 júliusában tizedessé léptették elő (lásd a 72. levelet).

Zsiga: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

RácZ: lásd a 21. levél jegyzeteinél.

a' főbb emberek kivégeztettek: lásd a 38. levél jegyzeteinél.

oláh földre: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Muszka: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

agenseknek: ügynököknek (lat.).

a' bolgár még a' rácznál is rosszabb: lásd a 25. levél jegyzeteinél.

örnagyi ellátást kapok a' török kormánytól: lásd a 37. levél jegyzeteinél.

40. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Šumla, 1849. december 2.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 25. sz. levél.

Magyarázatok:

magyarország elbukása után: lásd a 33. levél jegyzeteinél.

azon borzasztó hírek után, mik az otthoni ki végeztetések felől ide hozzánk, töredékesen, vagy talán elferdítve eljutnak: lásd a 38. levelet és jegyzeteit.

boszuló eljárást, [...] azon nőkkel is éreztetné ausztria, kiknek férjeik külföldre menekültek: lásd a 36. és 39. levél jegyzeteinél.

europai hatalmak között még mind eddig véghatározat és megállapodás nincs: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Viddinből ide Sumlára hoztak bennünket: lásd a 36. és 39. levél jegyzeteinél.

azon harmincz között volnék kik Filippopolisba vitetnének: a törökök 1850 februárjától osztrák nyomásra megkezdték az emigráció szétszórását (lásd a 43. levél jegyzeteinél), de Philippopolisba nem vittek senkit.

Szultántol: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Dumont Gusztáv: lásd a 39. levél jegyzeteinél.

Anyámról: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannáról – lásd a *Gyakran említett személyek*-nél.

Zsigárról: Szentpétery Zsigmondról – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

41. EGRESSY ÁKOS – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Ancona, 1849. december eleje]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak, Pest, 1849. december 12.: „Leveled vételére nem mondhatom ki örömem milj nagy volt és milj meg nyugtatólag hatott reám már azt gondoltam hogy egészen meg feledkeztél Szegény Szentvédő anyádról édes fiam.”

42. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1849. december 12.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Ákoshoz (15 levél, 30 fol.), 1. sz. levél.

Magyarázatok:

rólta hallok és tudok valamit G – irt: Egressy Gábor.

most ugyan ne nézük hogy hogy jutottál hozzá: lásd a 39. levél *Mi lett Ákosomból?* jegyzetét.

Gáborról is írök ö török országba van Sumlába: lásd a 39. levél jegyzeteinél.
még akkor Viddinbe volt: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

43. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Šumla, 1850. február 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 27. sz. levél.

Magyarázatok:

a kétségek pokoli kinainak, mellyek hét iszonyu hónap óta égetik immár lelkemet: lásd a 36. levél számkivettetésem és iszonyú rabságom helyéről jegyzetét.

Sándorfiról: Rác Sándorról – lásd a 21. levél jegyzeteinél.

Anyámról: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannáról – lásd a *Gyakran említett személyek*-nél.

Zsigárol: Szentpétery Zsigmondról – lásd a *Gyakran említett személyek*-nél.

Él-e Ákos, és hol van?: lásd a 39. levél jegyzeteinél.

bü Salamon, Sándor: utalás Salamon prédikátorra. Sándor pedig Rác Sándor.

Szultán: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Viddini vár fogságunkból [...] Sumlára: lásd a 36. és a 39. levél jegyzeteinél.

Balkán nevü roppant hegyek [...] a' régi görögök korában Hemos hegyeknek neveztettek: helyesen Haemus (lat.), Haimosz (gör.).

Belizár [...] Itt éltek a' hősök kik a' lámpa fénynél általam is személyesítettének: Justinianus keletrómai császár hadvezérééről van szó. Egressy itt Eduard von Schenk *Belizár* (ford. Kis János) című drámájára utal, amelyben egykor Alamirnak, Belizár kedvenc alán rabszolgájának szerepét játszotta.

Tizen ketten közülünk elvitetnek Ázsiának egy Kiutachia nevü városába: a Porta osztrák nyomásra 1850 februárjában a renegáttá nem lett, legveszélyesebbnek ítélt emigránsokat távol az orosz és az osztrák határtól, Kütahyába internálta. Kossuth Lajos vezetésével február 15-én negyvenöt (Csorba György szerint ötvenhatan) indultak el Šumlából Kis-Ázsia felé. Az internáltak között volt olyan, akinek kötelező volt távozni (pl. Kossuth mellett Batthyány Kázmér, Perczel Mór), de voltak olyanok is, akik önként csatlakoztak hozzájuk (pl. Mészáros Lázár). A kitelepítettek április 12-én (Csorba szerint március 31-én) érkeztek meg Kütahyába (HERMANN 2002, 89; CSORBA 1999, 5).

A' renegátok egy másik városába tétetnek át Ázsiának: Aleppóba: az oszmán állampolgároknak tekintett renegátok egy részét, harmincöt főt, Józef Zachariasz Bommel az élen az Egressy által említett szír városba vitték (CSORBA 1999, 5).

Mi többiek franczbonba, Marseille-be vitetünk a' tengeren: ez valószínűleg kősa hír volt csupán, Egressy később nem kapott olyan utasítást, hogy Marseille-be kellene mennie. Azok a magyar menekültek, akiket nem érintett a kitelepítés, 1850 első felében még Šumlán maradtak (CSORBA 1999, 5).

Achmet bég: helyesen Ahmed effendi. A Porta főhivatalnok. Őt jelölték ki az 1848–1849-es szabadságharc alatt Konstantinápolyba követként küldött Andrassy Gyula mellé kapcsolattartónak. Török részről ő volt megbízva a magyar emigráció szétszórásával, ő felelt Kossuth Lajos és köre internálásáért (HAJNAL 1927, 99, 361).

Kőszegi testvéröccse: Egressy egy szakmabeli ismerős testvérét említi. A színészszakma ekkoriban két Kőszeghyt ismert: Kőszeghy (Purt) Károlyt (1820–1891), a Nemzeti Színház

operaénekesét, és Kőszeghy (Szabó) Endrét (1819–1901), vidéki színészt, színingazgatót. Kőszeghy (Szabó) Endréről tudott, hogy harcolt az 1848–1849-es szabadságharcban. Az említett testvér kiléte viszont nem ismert. Szabó nevű emigráns több is volt Törökországban (Szabó Sámuel, Szabó Vilmos, Szabó Ferenc, Szabó Károly, Szabó József, Szabó Ignác, Szabó Péter), Kőszeghy vagy Purt vezetéknevvel viszont senki sem szerepel a sumlai menekültekről 1849. december 11-én összeállított listán (*1849–1866: Adalékok a kényuralom ellenes mozgalmak történetéhez*, 1871, 9–13).

Németi is, a' [fér]fikarból: Némethy György (1826–1901). A Nemzeti Színház kardalnok. Az 1848–1849-es szabadságharcban József Zachariasz Bem irányítása alatt harcolt. Mint Egressy Gábor törökországi naplójából kiderül, az emigrációban Harczy Gyula volt az álneve (EGRESSY 1851, 154). Ezzel a névvel szerepel az 1849. december 11-én kelt, a sumlai menekültek nevét tartalmazó összeírás is (*1849–1866: Adalékok a kényuralom ellenes mozgalmak történetéhez*, 1871, 10). A törökországi emigrációból való hazatérése után operett- és népszínműénekes lett. 1855-től 1866-ig a Nemzeti Színház tagja, 1881-től 1898-ig pedig a pénztárnoka.

44. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1850. március 16.

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak, Pest, 1850. április 16.: „Épen ma egy hólnapja hogy neked levelet küldék és benne 15 pengőt szükség fedezésére és még eddig töled választ reá nem kaptam.”

45. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Belgrád, 1850. április 14.

Kézirat: elveszett. Utalások a levélre: „Belgrád, april 14. 1850. Megirtam Pestre, hogy itt vagyok, s azért jöttem illy közel a kapu elébe, hogy vagy én menjek be rajta, vagy ők jőjjenek ki mindnyájan” (EGRESSY 1851, 175). Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Belgrád, 1850. április 17.: „Innen Belgrádból ez már negyedik levelem.”

46. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Belgrád, 1850. április közepe]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Belgrád, 1850. április 17.: „Innen Belgrádból ez már negyedik levelem.”

47. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Belgrád, 1850. április közepe]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Belgrád, 1850. április 17.: „Innen Belgrádból ez már negyedik levelem.”

48. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA ÉS EGRESSY ETELKA –
EGRESSY ÁKOSNAK
Pest, 1850. április 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Ákoshoz (15 levél, 30 fol.), 2. sz. levél.

Magyarázatok:

gondold meg hogy milyen nagyon szegények vagyunk: lásd a 38. levél *miből fogtok élni* jegyzetét.

bátyám: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

kapczát: lábfejre tekert, harisnyát helyettesítő textilcsík.

örvezető vagy: lásd a 39. levél *Mi lett Ákosomból?* jegyzetét.

Rátz Sándornak: lásd a 21. levél jegyzeteinél.

Gáborról semmi bizonyost nem tudok: Egressy Gáborról.

a török nem ereszti ki a menekülteket: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

nagyanyád: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Zsigmond bácsi: Szentpétery Zsigmond.

49. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Belgrád, 1850. április 17.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 28. sz. levél.

Magyarázatok:

Egy osztrák kormánybiztos: lásd a 37. levél *Csász. Kir. Agent* jegyzetét.

sükerült végre kinos török rabságomból kimenekülöm: lásd a 36. és a 39. levél jegyzeteinél.

más fél hónapi nyomorteljes utazás után ide jutottam Belgrádba: Egressy 1850. február végén

Gabriel Jasmagy közbenjárásának köszönhetőn útlevelet kapott, és elindult Belgrád felé. Kétnapi lovaglás után, március 1-jén Ruszcsukba érkezett. Március 6-tól kezdve egy sószállító vitorlás hajón utazott, s április 14-én ért Belgrádba. (Az útról részletesen lásd EGRESSY 1851, 162–175). A családja június 5-én érkezett meg hozzá. A törökországi naplóban így írja le a várost: „A várban és a külsánczok dunaparti területén belől törökök laknak mintegy 10 ezeren. E városrész ismét teljes hasonmása kicsinyben a többi török városoknak. Vannak moshéi [mecset], minarettjei, fördői, duttyánai [nyitott oldalú sátor], kávéházai, tekervényes sikátorai, csibukos népe és mumusasszonyai. A vár roppant erősség, mind fekvése mind alkotása tekintetében. Fent a fellegvárban a pasha és hozzátartozói laknak, rongyos faházakban. Van benne egy moshé is. Alant, a dunaparti bástyafalak belterületén laktanyák, fegyvertárak, szertárak, egy moshé, kávéházak, boltok, és mintegy négy ezredből álló török őrség van. [...] A szerb városrész európai módra kezd épülni. A gazdagabb kalmárok házai Pestre is beillenének. [...] A szerbek általában szálas, erőteljes és szabatos természetűek. Arczvonásaik vaskosak; bizonyos pörgög van rajtuk kifejezve. Fajképök szépnem mondható” (EGRESSY 1851, 176–177). Egressy itt töltött napjairól törökországi naplójában alig árul el valamit. Mindössze két magával kapcsolatos eseményről ír: olvasdába jár újságot olvasni, és időnként találkozik a szintén Belgrádban tartózkodó Zerffi Gusztávval.

a' földet, mellyen kívül a' világon nincsen számomra hely: utalás Vörösmarty Mihály *Szózata* második versszakának első két sorára. Pontosán idézve: „A nagy világon e kívül / Nincsen számomra hely”. A *Szózat* jelentőségéről Egressy hagyatékában lásd: SZALISZNYÓ 2017b: 153–165.

mennyire vágyom látni az én Cordeliámat is: Egressy Etelkáról van szó. Egressy becenévként adja lányának a *Lear király*ból ismert nevet; a darabban így hívják Lear egyik lányát. Egressy Etelka apja egykori kedveskedő gesztusára emlékezve Cordeliának nevezi majd el egyik lányát.

Dumont ur: lásd a 39. levél jegyzeteinél.

leveledet így címezd de német nyelven „Fraulein Elisabeth Schmidt”: Elisabeth Schmidt kisasszony (ném.). Elképzelhető, hogy azért kellett ezt a nevet ráírni a borítékra, mert Egressy és felesége belgrádi találkozását Zerffi Gusztávon kívül a színészt Belgrádba juttató Gabriel Jasmagy jobbkeze, Kovács (Schmidt) Pál királyi fiskális is segítette. Kovács 1849 nyarán Gabriel Jasmagyval érkezett Törökországba (DEÁK 2015, 125).

„Herrn David Heim”: David Heim úrnak (ném.). A levél kontextusa szerint Zerffi Gusztáv egyik álneve; a Zerffi életpályáját feldolgozó Frank Tibor nem említi könyvében ezt a feltételezett álnevet.

50. EGRESSY ÁKOS – SZENTPÉTERY ZSUSZANNÁNAK [Ancona, 1850. április második fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak, Pest, 1850. május 3.: „Leveledet kaptam mit már nyugtalanság közöt vártam mert nem tudtam elgondolni hogy mi let veled és így leveled egészen megnyugtatót felöled hogy egészséges vagy.”

51. SZENTPÉTERY ZSUSZANNA – EGRESSY GÁBORNÁK Pest, 1850. április 26.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 7. sz. levél.

Magyarázatok:

el hagyád a menedéket: lásd a 39. levél *Sumlán, török országban* jegyzetét.

hogy jöttél ide hol most vagy: Egressy Belgrádban volt. Lásd a 49. levél jegyzeteinél.

a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül: 1856-ig belső útlevelelrendszer (útlevelelkezés) volt érvényben, a lakóhely elhagyásához is rendőrségi engedély volt szükséges.

király: lásd a 36. levél *osztrák császár* jegyzetét.

fiunk olaszbonba van: lásd a 39. levél *Mi lett Ákosomból?* jegyzetét.

tudod édes mik és mink volt ezélt 18 évvel és még is gazdagok boldogok voltunk: utalás arra, hogy Egressy Gábor és Szentpétery Zsuzsanna 1850-ben már tizennyolc éves házasságuk is elmúltak. 1831-ben házasodtak össze.

május vagy június elein foglal látni édes: Egressy feleségével és két gyermekével, Etelkával és Árpáddal, 1850. június 5-én találkozott Belgrádban. Innen továbbhajóztak Konstantinápolyba. Konstantinápolyi napjaik céltalanul teltek, Egressy nem boldogult a családfenntartó szereppel, ezért augusztus 13-án úgy döntött, hazautaznak (Egressy Gábor – Szentpétery Zsigmondnak, Konstantinápoly, 1850. augusztus 13., OSZK Kt. Levelestár).

52. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Belgrád, 1850. április 30.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 29. sz. levél.

Magyarázatok:

Mélyen tisztelt jóakaróm: Zerffi [Dumont] Gusztáv. Lásd a 39. levél jegyzeteinél.

Sumlai helyzetem: lásd a 39. levél jegyzeteinél.

Németit: lásd a 43. levél jegyzeteinél.

elment Kossuthbal Ázsiába: lásd a 43. levél jegyzeteinél.

Szultán: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Abmed effendi: lásd a 43. levél jegyzeteinél.

Jasmadsi Gulrik: lásd a 37. levél *Csász. Kir. Agenst* jegyzetét.

expediáltak: itt: kitelepítették (lat.).

Bemet harminczad magával Syriába: lásd a 43. levél jegyzeteinél.

biztosítja eddigi rangunk vagy osztályzatunk szerinti fizetéseinket: lásd a 37. levél jegyzeteinél.

Menyiben volt részem a' forradalmi dolgokban, arról már értesülve volt: lásd a 32. levél *sokféle ágazó munka* jegyzetét és a 37. levél *vissza tértem előbbi békés pályámhoz a' színészethez* jegyzetét.

a' császár Augusztusban szándékozván magát megkoronáztatni akkor bizonyosan számíthatunk az Amnestia egy nemére: egy a keringő hamis hírek közül.

osztrák Consul: Theodor Teja Radosavljević. Alezredes, belgrádi osztrák főkonzul. Az osztrák titkosrendőrség keleti információszerzésében fontos szerepet játszott (DEÁK 2015, 125).

hat egész hétig tartó iszonyatos utazás után ide eljutottam: lásd a 49. levél jegyzeteinél.

török basa: valószínűleg a belgrádi török parancsnokról, Wasif pasáról van szó (FRANK 1985, 52).

francia consul: valószínűleg Antoine Odilon Amédée Fabre (1819–1871).

szerb belügyminiszter: Ilija Garašanin (1812–1874). 1843–1852 között volt szerb belügyminiszter. Egressy Gábor törökországi naplójában tévesen Karasanin néven említi: „A szerb miniszterek mind bugyogós, vörös sapkás, irástudatlan urak, kik egészen törökösen élnek. Közöttök, – mondhatni, – csak egy európai féle személyiség van, s ez: *Karasanin*, a belügyminiszter” (EGRESSY 1851, 144, 177. Az idézet: 177).

amerikai követ: a konstantinápolyi amerikai követről, George Perkins Marshról (1801–1882) van szó. 1849 és 1852 között töltötte be a tisztséget. Egressy törökországi naplójában többször is tévesen „Mash ur”-ként említi (EGRESSY 1851, 212, 216).

engagirozna: engager: alkalmaz (fr.).

igazgatósággal: a Nemzeti Színház igazgatója ekkor Simontsits János volt. Lásd az 1. levél *a' napokban megtudjuk ki lesz a' Director* jegyzetét.

tegnap hallom, hogy bizonyos előkelő nők, szövetkeztek volna a' végett hogy ügyemben, az az hazatérhetésemért legfensőbb helyre folyamodjanak. A' pozsonyi újságban olvasták: a Hölgyfutár 1850-ben kétszer is ír arról, hogy bizonyos hölgyek azt szeretnék elérni a hatóságoknál, hogy Egressy Gábor büntetlenül hazatérhessen Törökországból. A lap 1850. április 16-i számának Hírharang rovatában a következő jelent meg: „Egressy Gábor mellett számos magyar hölgy folyamodni szándékozik, hogy hazánkba mielőbb visszatérhessen, hol színművészetünk őt olly sajnosan nélkülözi” (Hölgyf, 1850/87, 371). Az 1850. április 29-én megjelent szám Hírharang rovatában pedig a következő olvasható: „Egressy

Gábor ügyében szépen halad a folyamodó hölgyek törekvése” (Hölgyf, 1850/98, 415). Ezt a hírt vette át a Pressburger Zeitung. Az újsághírekkel kapcsolatban lásd az 57. levelet.

Augustus 18-dikán Amnestia adatik: Ferenc József születésnapja alkalmából nem került sor nagyobb szabású amnesztiára.

Bosniában lázadás van: Boszniában 1831 óta időről időre felkelések voltak a törökök ellen. Végül a Porta 1878-ban elvesztette a terület feletti uralmát, a berlini kongresszuson az Osztrák–Magyar Monarchia igazgatása alá került.

Hezler Senátorhoz: valószínűleg Heszler Józsefhez (1793–1857).

Egressy Gábor’ neje számára nincs többé hely a’ Nemzeti Színház névsorában?: Szentpétery Zsuzsanna 1837 és 1848 között megszakításokkal a Nemzeti Színház segédszínésznője volt. 1848-ban befejezte pályafutását. Lásd erre vonatkozóan a 397. levelet.

Elköltöztél-e a’ nagy szállásról: Egressyék az 1840-es évek második felétől a Marczibányi-féle ház ötszobás lakásában laktak (PETŐFI 1964, 79, 209, 372).

Ákos fiam örvezető: lásd a 39. levél *Mi lett Ákosomból?* jegyzetét.

Egykori legnagyobb üldözöm Zerfi: lásd a 39. levél jegyzeteinél. Egressy valószínűleg azért nevezi „egykori legnagyobb üldözö”-jének Zerffi Gusztávot, mert 1847-ben a Honderüben egy éles hangú kritikaszorozatot közölt a színész III. Richárd-beli alakításáról. Lásd Hond, 1847/8, 154–157; 1847/9, 177–179; 1847/10, 195–196; 1847/13, 255–259.

megszűnt a’ török kormánytöli járandóságom: lásd a 37. levél jegyzeteinél.

Ómer pasa: Omer pasa. Eredeti neve: Mihajlo Latas (1806–1871). Szerb születésű török tábornok, a császári seregből kadétként szökött Törökországba.

quäkkeremet: lásd a 37. levél jegyzeteinél.

Zsigától: Szentpétery Zsigmondtól – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

NB: nota bene! Jól jegyezd meg! (lat.).

Nézd meg a’ belső borítékra mi van jegyezve: az említett boríték nem maradt fenn.

53. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Belgrád, 1850. május 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 30. sz. levél.

Magyarázatok:

Jazmadsi: lásd a 37. levél *Csász. Kir. Agenst* jegyzetét.

bennünket szétozlasson: lásd a 43. levél jegyzeteinél.

a török porta küldöttével: Ahmed effendivel. Lásd a 43. levél jegyzeteinél.

bat héti kinos utazás után ide jutottam: lásd a 49. levél jegyzeteinél.

Fizetésem mit havonként huztam a’ török kormánytól: lásd a 37. levél jegyzeteinél.

Augustusban midőn a’ Császár koronáztatja magát: Ferenc Józsefet 1867. június 8-án koronázták magyar királlyá.

az igazgatóságot: lásd az 52. levél jegyzeteinél.

kasztenek: lásd a 15. levél jegyzeteinél.

Mind azon hirlapokat szereztessd meg, mellyekben művészeti dolgozataim 1837 óta megjelentek: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

1848^{ki} Életképekből a’ két első számot: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Szemere Pálnak: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Ráczot: lásd a 21. levél jegyzeteinél.

anyád: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

An Herrn G. Fraube: G. Fraube úrnak (ném.).

vidd el a' Pesti Napló szerkesztőségéhez, [...]. Megkértem a' tisztelt laptulajdonos urat, hogy válaszd hozzám juthatását eszközölje: a politikai napilapot Császár Ferenc (1807–1858) alapította 1850 márciusában. 1850. június 30-ig ő volt az orgánium kiadó-tulajdonosa. A jogi végzettségű Császár költőként, fordítóként, jogtudományi íróként, lapszerkesztőként volt ismert.

Magyar Hirlap: a bécsi kormány által 1849. november 15-én indított napilap. 1853-ban címet Budapesti Hírlapra változtatták.

À Madame Mad. Susanna d' Egressy née de Szentpétery chez le théâtre National a/ Pesth: Egressy Zsuzsanna asszonynak, született Szentpétery a Nemzeti Színházhoz Pestre (fr.).

54. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1850. május 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Ákoshoz (15 levél, 30 fol.), 3. sz. levél.

Magyarázatok:

a harmadik csalán: utalás Egressy Árpádra.

apád török országba van: lásd a 36. levél *számkivettetésem és iszonyú rabságom helyéről* jegyzetét.

várom Haynau Ő Exellenciáát hogy hozzá mehessek mert ut levelet kérek tőle: Julius Jacob von Haynau bárót (1786–1853). Császári-királyi tábornagy. Az 1848–1849-es szabadságharc nyári hadjáratai idején a magyarországi osztrák hadsereg főparancsnoka. A szabadságharc bukása után 1850 júliusáig Magyarország teljhatalmú katonai parancsnoka. A Szentpétery Zsuzsanna törökországi utazását engedélyező útlevelet Haynau aláírásával lásd OSZK Kt. Analekta 1239, 60. sz.

el mehessek én is török országba: lásd az 51. levél jegyzeteinél.

minden jövedelem nélkül nincs ki kereszen: lásd a 38. levél *miből fogtok élni* jegyzetét.

kapczát: lásd a 48. levél jegyzeteinél.

dagerottibba levétetheted magad: lásd a 16. levél jegyzeteinél.

a delizsánczon el hozzák: kocsipostán (fr.). A postakocsik járatokba szervezett forgalma Mária Terézia uralkodása alatt indult meg. 1750-től elkülönítették egymástól a személyeket és a leveleket szállító postakocsikat, és a személyszállítást szintén végző, de döntően csomagot és pénzt fuvarozó kocsipostákat. Ez utóbbi volt a delizsánsz. Mindkettő a Bécsi Kocsiposta Főigazgatóság irányítása és felügyelete alatt állt (FÁBRI 2009, 141).

apádat is lefestettem: Egressy Gáborról az 1850-es évekből egyetlen festmény ismert. A 63 × 50 cm-es olaj mellképet Grimm Rezső (1832–1885) készítette. A kép pontos keletkezési ideje nem tudott, és bár a szakirodalom az 1850-es évek végére teszi a keletkezését, elképzelhető, hogy Szentpétery Zsuzsanna ezt említi. Ma az Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tárának szakolasójában látható (RADNÓTI 2000, 207).

nagy mama: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a kis Telepi Károlyj: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

55. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Belgrád, 1850. május 9.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 31a. sz. levél.

Magyarázatok:

Zsiga: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

passust: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

gözös conductort: kalauz, jegykezelő a hajón (lat.).

Ezen jó ur: Gabriel Jasmagy – lásd a 37. levél *Csász. Kir. Agenst* jegyzetét.

NB: lásd az 52. levél jegyzeteinél.

a Madame Madame Susanna Egressy, née de Szentpétery. Kerepescher Strasse, N° 7. a Pesth Apotheke zum Salvator: Egressy Zsuzsanna asszonynak, született Szentpétery. Kerepesi út 7. sz. Pestre a Salvator gyógyszertárhoz (fr., ném.).

56. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Belgrád, 1850. május 9.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 31b. sz. levél.

Magyarázatok:

Majus végén szét kell oszlani a' Sumlai magyar menekvők maradványainak: lásd a 43. levél jegyzeteinél.

Passust: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

török basa: a belgrádi török pasa. Lásd az 52. levél jegyzeteinél.

miért jött el ön Sumláról: lásd a 39. levél jegyzeteinél.

miért mondott le önkényt a' török kormány segélyéről: lásd a 37. levél jegyzeteinél.

Zsiga: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

czimezd Németül Schmidt Eliza kisasszonynak: lásd a 49. levél jegyzeteinél.

„an Herrn Salamon Alkalai”: Salamon Alkalai úrnak (ném.).

à Madame Madame Susanna d' Egressy née de Szentpétery. chez Théâtre National à Pest: lásd az 53. levél jegyzeteinél.

57. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁNAK
Pest, 1850. május 14.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 8. sz. levél.

Magyarázatok:

színházba el akartam menni tehát fizettem mert még Septemberbe elvették jegyemet: a Nemzeti Színházról kapott szabadjegyekről van szó. A családi levelezésből úgy tűnik, Egressy révén a családtagok időnként ingyenjegyeket kaptak. Esetenként ezeket családi ismerősöknek adták. Ezt a kedvezményt vonták meg Egressy Gábor feleségétől.

Simonsics az igazgató: lásd az 1. levél *a' napokban megtudjuk ki lesz a' Director* jegyzetét.

fánsci az igazgató segéd és minden: lásd a 22. levél jegyzeteinél.

jésuita: itt: képmutató, kétszínű (lat.).

eljött katonád: Krajcsovics Márton. Lásd a 38. levelet.

andrás bácsinak: Fáy Andrásnak – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a harmadikat Ko...tól kaptam: Kozmovszky Antaltól (1817–1894). Marczibányi István titkára és a Marczibányi-házak gondnoka volt. A szabadságharcban nemzetőrként szolgált.

leveledbe ügyvivőségről is írsz: lásd az 53. levelet.

főrangú hölgyek felsőb heljen fognának érted kérni ez édes keződöt a nagy ignác *Hölgy futár nevű lapjába*: lásd az 52. levél jegyzeténél.

bátyámmal: Szentpétery Zsigmonddal – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

az a fiu: Egressy Árpád.

kaptam Ákostól levelet írja [...] tizedesnek ki van nevezve: lásd a 39. levél *Mi lett Ákosomból?* jegyzetét.

rácznak írt hogy segítse: lásd a 21. levél jegyzeténél.

Édes anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

58. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

[Pest, 1850. május első fele]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 47. sz. levél.

Magyarázatok:

bátyámnál: Szentpétery Zsigmondnál – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

ő mikor haza jött: Szentpétery Zsigmond is harcolt a szabadságharcban.

fáji ferinéhez: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonához – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

policzájnal: lásd a 11. levél jegyzeténél.

Sikornak is iljen rosz fia van: Sikor Ferencről és Lajos nevű fiáról van szó. Sikor Lajosnak Egressy Gábor volt a keresztapja. Egressy Ákos másolatában fennmaradt Sikor Lajos 1853-ban Egressy Gábornak írott újévi köszöntője – abban nevezi a színészt a fiú keresztapjának (OSZK Kt. Quart. Hung. 2310, 4. kötet, 12). Egressy Ákos az 1848–1849-es szabadságharcról írott visszaemlékezésében így ír apja és Sikor barátságáról: „Atyám is adott egy búcsuvacsorát »kerepesi«-uti lakásán, melyben családunk tagjain kívül, meghittebb barátjai: Petőfi, Sükei, Szentpétery, Sikor vettek részt. Ez utóbbi adott szülőimnek barátságos, biztos menhelyet Pest bombáztatásakor, a kerepesi vámon túl levő házában, melynek nagy udvarán és kertjében még számos pesti lakos talált oltalmat a Hentzi vandalismusa elől” (EGRESSY 1893, 125). A családról közelebbi adatokat nem találtam. Az apa keresztnevét Egressy Gábor Konstantinápolyból 1850. július 2-án Szentpétery Zsigmondnak írott leveléből tudom (OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Szentpétery Zsigmondhoz, 4. sz. levél).

Jasmadsi Gulrik: lásd a 37. levél *Csász. Kir. Agenst* jegyzetét.

59. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Belgrád, 1850. május 25.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 32. sz. levél.

Magyarázatok:

a' Sumlai menekvők sorsa: lásd a 43. levél jegyzeteinél.

Szultán: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Zsigának: Szentpétery Zsigmondnak – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a' négy nagyobb billikomot [...] elzálogosítanád: serlegeket. Eredetileg Willkommbecher, a willkommen (légy üdvözölve) szóból (ném., rég.). Egressy a lelkes közönségtől és vidéki pályatársaitól ajándékba kapta az ezüstbillikomokat. A Petőfinek 1847. augusztus 7-én írt levele szerint a szabadságharc előtt már öt serleg tulajdonosa volt (PETŐFI 1964, 79). Azt, hogy 1866-os haláláig hányat kapott, nem lehet tudni, de a közgyűjteményekben ma fellelhető hagyatéka szerint a későbbiekben is megajándékozták ezüstserlegekkel. 1845-ben a következőt kapta: „[k]erek tagolt talpán és kuppájának alsó kétharmadában trébelt leveles-kagylós gyűrűkkel, a fedél azonos díszítésű, közepén álló nőalak plasztikus figurája”. Az oldalán körülfutó vésett felirat: „Egressy Gábornak tisztelet és méltánylat jeléül a művészet Budapesti baráti Télihó 8 kán 1845”. A 32 cm magas dísztárgyat ma a Magyar Nemzeti Múzeum őrzi. 1847 nyarán Kassán vendégszerepelt, s mint Petőfinek írja, „jutalom játékom alkalmával ismét egy igen szép billikomot kaptam egy nehéz tálcával” (PETŐFI 1964, 79). Egressy ezt nevezi „tálczás pohárnak”. 1860-ban egy 23,5 cm magas és 9,5 cm átmérőjű fedeles serleget kapott. „A kalapált, domborított, cizellált, vésett serleg felirata: »Egressy Gábornak – A rozsnói nők – 1860.«” Ez a billikom az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézetben látható. 1861-ben egy 13,5 cm magas és 7,5 cm átmérőjű széles, Bécsben készítettett serleggel ajándékozták meg. „Kerek talpán trébelt szőlőlevél dísz, kuppájának alsó kiöblösödő részén ugyancsak dús szőlőleveles és fürtös díszítés, oldalán koszorúban vésett felirat: »Egressy Gábornak vidéki pályatársai« és »Reszler István Szintársulata Debreczen Otcob. 4. 1861.«” A Nemzeti Múzeum őrzi (RADNÓTI 2000, 202–203).

Andris bácsi: Fáy András – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

takarék pénztárban: a Pesti Hazai Első Takarékpénztárban. Fáy András kezdeményezésére alakult meg egyesületi formában 1839-ben. Bankként 1840 januárjában kezdte meg működését. Az első önálló magyar pénztárat volt. 1845-ben részvénytársasággá alakult. Üzletköre betétek kamatoztatására, váltókölcsonökre és ingatlanokra kihelyezett jelzálogkölcsonök folyósítására terjedt ki.

Hamlet. Othello. Coriolán. Machbet. Lear. Negyedik Henrik: Shakespeare-drámacímek.

Vörösmarty minden köteteit: VÖRÖSMARTY' minden munkái, kiad. BAJZA József, SCHEDEL Ferenc, Pest, Kilián György, 1845–1848, I–X. Az Egressy Ákos által összeállított könyvjegyzék szerint Egressynek a gyűjteményes kiadásból az I., III., V., VII., IX., X. kötet volt meg (OSZK Kt. Fol. Hung. 1961).

Petőfi összes műveit egy kötetben: *Petőfi összes költeményei egy kötetben*, Pest, Emich Gusztáv, 1847.

A' német Shakspeart: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

8 kötet Theater Lexicont: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

A' népdalok és mondákat mind: Magyar népköltési gyűjtemény: *Népdalok és mondák*, szerk., kiad. ERDÉLYI János, Pest, Kisfaludy-Társaság, 1846–1848, I–III.

Tompát: TOMPA Mihály, *Népregék, népmondák*, Pest, Beimel József, 1846. Az Egressy Ákos által összeállított könyvjegyzék szerint Egressynek csak ez volt meg Tompától (OSZK Kt. Fol. Hung. 1961).

Kölcseit: KÖLCSEY Ferencz *minden munkái*, I–II. [I. – Versek; II. – Elbeszélések és vegyes beszédek] egybekötve, Pest, Heckenast Gusztáv, 1840.

Seidelmant: Heinrich Theodor RÖTSCHER, *Seydelmann's Leben und Wirken*, Berlin, Verlag von Alexander Ducker, 1845; August LEWALD, *Seydelmann: Ein Erinnerungsbuch für seine Freunde*, Stuttgart, Verlag von Karl Göpel, 1841. A Rötischer-féle könyvet Egressy Petőfi Sándortól kapta.

A honderüöl azt a' mibe czikkem van, ugyanazt a' Divatlap és Életképekből, és az Athenaeumból, (ebbe Korányi név alatt is irtam): lásd a 36. levél jegyzeteinél.

hozd a' Nagy írott könyvet: Egressy Gábor egy cím nélküli, fél ív nagyságú (24 × 39 cm), 106 fólió terjedelmű vegyes tartalmú kéziratos kötetét nevezte így. A kötet a következő tartalmi egységekből épül fel: *Aesthetikai, s rhetorikai jegyzetek Blair Hugo-ból*; jegyzetek John Dryden drámai költészetéről szóló esszéjéből; bepecsételt csomagban borostyámfű, amelyet Vachott Sándor Iffland sírjáról Berlinből hozott; megjegyzések a tragédiáról és a drámai egységről; összeírás arról, hogy a bécsi udvari színház vezető színészei havonta hány szerepet tanulnak be; értekezés *Természet, mesterség, critica* címmel; egykorú versek másolatai; Egressy saját versei; részlet az *Antonius és Cleopatrából*, valamint *A velencei kalmárból*; a gyorsírás abc-je. Lásd: OSZK Kt. Fol. Hung. 1754.

a' Pesti hirlapból bele tett számokat: Egressy Gábor itt bizonyára azokra a Pesti Hirlap-beli lapszámokra gondol, amelyek 1841-ben a pesti színészek bérigényével és a Nemzeti Színház igazgatásával kapcsolatos sajtóvita részét képezték. A polémiához kapcsolódó cikkek a Pesti Hirlapban és az Athenaeumban jelentek meg. A téma kapcsán felszólalt Kossuth Lajos, Fáy András, Fánicsy Lajos, Bartha Jánosné Meszlényi Anna, Vahot Imre, Egressy Gábor és egy máig pontosan nem azonosított -y szignójú szerző (Kerényi Ferenc úgy véli, Vörösmarty Mihály, Toldy Ferenc vagy Nyáry Pál). A Pesti Hirlap-beli cikkek a következők: Kossuth Lajos, *Nemzeti játékszín ügye*, PH, 1841/19, 149–150; Fáy András, *Nyílt szó az országos színház ügyében*, PH, 1841/19, 154–155; 1841/20, 163–164; FÁNICSY Lajos, *Igazolás*, PH, 1841/20, 164; Kossuth Lajos, *Játékszini dolgok*, PH, 1841/31, 257–258. A vitával kapcsolatos további írásokat lásd: *Egressy Gábor válogatott cikkei*, 1980, 183–185. A polémia egyes vonatkozásait az 1842. január 25-i *Coriolanus*-bemutató kapcsán elemzi még Paraizs Júlia. Lásd PARAIZS 2015, 108–137.

Homéért: Egressy valószínűleg Homérosz eposzaira gondol. 1848 előtt az *Iliásznak* és az *Odüsszeiának* egyaránt egyetlen magyar fordítása volt. Az *Iliász* Vályi Nagy Ferenc fordításában jelent meg 1821-ben; az *Odüsszeia* pedig *Ulissesnek, ama' híres, és nevezetes görög királynak csudálatos története*i címmel 1780-ban Dugonics András fordításában.

pakétba: helyesen Paket: csomag (ném.).

az itteni Angol consulhoz: a belgrádi angol konzulról, Thomas de Grenier de Fonblanque-ról (1793–1861) van szó.

1848diki Életképek két legelső számát: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Szemere Páltól: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Ne felejtse el az 1848diki Életképek két legelső számát Szemere Páltól visszakérni, – vagy Jókaitól: Jókai Mórtól (1825–1904). Egressy azért gondolja úgy, hogy Jókaitól meg lehetne

szerezni az Életképek vonatkozó számaikat, mert egy ideig a lap szerkesztője volt. Lásd a 26. levél *első leveled petőfi is akarta hogy oda adjam az Élet képekbe de én nem adtam* jegyzetét.

A képeim közül Zsigát, Megyerit, Hubenayné Vörösmartit, Petőfit Kazinczit Siedelmant fáy Andrást: Szentpétery Zsigmond, Megyeri Károly, Hubenay Ferencné Magda Lujza, Vörösmarty Mihály, Petőfi Sándor, Kazinczy Gábor, Carl Seydelmann és Fáy András portréjáról van szó. Egressy Gábor fennmaradt hagyatéka alapján nem tűnik nyomon követhetőnek, hogy milyen portrékkal kell számolnunk: ajándékba kapott olajminiatűrrel, akvarellrel (ezek leginkább a rokon, Szentpétery Zsigmond esetében lennének elképzelhetők), újságból kivehető metszetről vagy önálló papírlapon lévő litográfiáról van-e szó. Carl Seydelmann német színész kivételével valamennyien Egressy személyes ismerősei voltak, színésztársak és barátok. A képek a polgári lakáskultúra részét képezték, megszokott gyakorlat volt, hogy a sajtóban közölt képeket bekeretezték, majd falra akasztották, vagy az asztalon őrizték. A felsorolt személyek egy részéről több portré is fennmaradt 1848 előttről, ezért a teljesség igénye nélkül csak azoknak a felsorolására szorítkozom, amelyek vagy elérhetőek voltak a nyilvánosság számára, vagy önálló könyvformájában kaphatta Egressy. **Szentpétery** Zsigmondról megjelent egy acélmetszet a Nemzeti Színház 1841-re kiadott zsebkönyvében, és Barabás Miklósnak a kőrajza 1846-ban a Pesti Divatlapban, amely Zách Felicián szerepében ábrázolja a színészt. **Megyeri** Károlyról a Honművész közölt portrét 1834-ben. **Hubenayné** Magda Lujza kőrajzát a Nemzeti Színház 1843. évre kiadott zsebkönyve tette közzé (*Magyar színészportrék katalógusa 1790–1944*, 1973, 98, 153, 211). **Vörösmarty** Mihályról Barabás Miklós rajza nyomán az 1837-re kiadott Aurorában jelent meg egy metszet, illetve 1844-ben a Vörösmarty Mihály minden munkái első kötetében, ami szintén egy Barabás-féle rajz után készült. **Petőfi** Sándor esetében az első szóba jöhető kép, amely a *Petőfi álló derékképe* címet viseli, a Pesti Divatlap 1845. július 3-i számának mellékleteként jelent meg. Számításba jöhet még a Barabás Miklós *Petőfi mellképe* című, 1846-os tusrajz után 1847-ben készült Tyroler József-féle metszet is. Ezt ugyanebben az évben önálló acélmetszetként is forgalomba hozták, majd közzétették 1848-ban a Reform című orgánus egyik mellékleteként. Később ennek a metszetnek 1848-ban még három változata jelent meg, s 1849-ig ezeket különféle folyóiratokban is közreadták. 1848-ban önálló darabként jelent meg a Barabás Miklós *Petőfi álló térképe* című rajz Walzel Ágost Frigyes által nyomtatott változata is. S esetleg számolhatunk még a szintén Barabás Miklós *Petőfi mellképe* című tusrajz után Magyarai Lajos által készített litográfiával (1846) is. E könyvnek nincs ismert példánya, de annyi tudható, hogy megjelent mellékletként a Kis Követ című hetilap 1846. december 20-i számában. Mivel az 1848-as, Walzel Ágost Frigyes-féle könyv lehetséges megvásárlásáról csak július végén hirdetett a sajtó, nem valószínű, hogy az akkoriban a szerb határnál katonai szolgálatot teljesítő Egressy azzal foglalatalkodott volna, hogy ezt a képet mindenáron megszerze, és mielőbb bekereteztesse. Ezt az érvet támogathatja az is, hogy a szabadságharc alatt a színész meglehetősen keveset tartózkodott Pesten. Úgy tűnik tehát, hogy Petőfi esetében leginkább az 1845-ös vagy az 1847-es litográfiával számolhatunk (*ARCpoetica*, 2012, 40–43, 48–52, 63–66, 106). **Kazinczy** Gáborról Barabás Miklós ceruzás rajza után 1847-ben készült egy 360 × 550 mm-es litográfia a Walzel-féle könyvombában. **Fáy** Andrásról szintén ugyanott és ugyanekkora méretű litográfia készült 1845-ben Barabás Miklós ceruzás rajza nyomán. De Fáy Andrásról 1841-ben Franz Eybl osztrák festő rajza után is készült egy 360 × 550 mm-es litográfia. **Seydelmann** képéhez Egressy valószínűleg

külföldön jutott hozzá. A német színészt például az a Franz Eybl is lerajzolta, aki Fáy-t is. Az e rajz után készült litográfia 1831-es.

Mondd azon asszonyságnak, hogy férje Aleppóban van: Albert Ignác (1819–1893). Egykori honvédtiszt. Később a nevét Albert Anzelmre változtatta. Török alattvalóvá lett, az emigráció 1850. februári szétszórásakor Józef Zachariasz Bommel együtt Aleppóba kellett mennie. Török neve Szelim bej volt.

Fuchs nevű dohánykereskedőhöz: a lőcsei származású Fuchs Keresztély (?–1846) több leszármazottja is szóba jöhet. Fuchs Keresztély eleinte dohányáru-kiskereskedő volt, majd 1832-ben nagykereskedői jogért folyamodott. 1833-ban nagykereskedő lett, és rá egy évre dohánygyártó üzeme is megkapta a gyári privilégiumot. Ekkor kiskereskedését megszüntette, és üzletét unokaöccsének, Fuchs Károlynak adta át. Fuchs Keresztély halála után a nagykereskedés két fia, Rudolf (1809–1892) és Gusztáv (1816–1888) kezébe került. Ők 1850 után, a dohányárusítás állami monopóliumának bevezetésekor, az üzemet eladták (BÁCSKAI 1989, 107–108).

Balassa orvosnak: Balassa Jánosnak (1814–1868). A magyar sebészet megalapítója.

öreg Liedemannénak: talán Liedemann Frigyesné Riecke Rózának (1796–1884).²

Jazmagit: lásd a 37. levél *Csász. Kir. Agenst* jegyzetét.

Haynautól: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

Museum: Magyar Nemzeti Múzeum.

anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Ferinének: id. Fáy Ferencné Máriaassy Ilonának – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Komlósiekat: lásd a 37. levél jegyzeteinél.

60. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1850. május 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 9. sz. levél.

Magyarázatok:

mebetek hozzád igen édes Vasárnap indulok és már Kedden nállad leszek: lásd az 51. levél jegyzeteinél.

anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

61. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Belgrád, 1850. május 30.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 33. sz. levél.

Magyarázatok:

Zsigánál: Szentpétery Zsigmondnál – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

kaszteneket: lásd a 15. levél jegyzeteinél.

négy legnagyobb billikomra: lásd az 59. levél jegyzeteinél.

takarék pénztárból: lásd az 59. levél jegyzeteinél.

² Köszönöm Kóvér György segítségét a név azonosításában.

Andris bácsitól: Fáy Andrástól – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Kassai poharat: lásd az 59. levél *a' négy nagyobb billikomot [...] elzalogositanád* jegyzetét.

Vörösmartinak minden köteteit: lásd az 59. levél jegyzeteinél.

Petőfjt: lásd az 59. levél jegyzeteinél.

Kölcseit: lásd az 59. levél jegyzeteinél.

Tompát: lásd az 59. levél jegyzeteinél.

Garait: Garay Jánosnak 1848 előtt több kötete is megjelent (pl.: Garay János, *Az Árpádok: történeti balladák- 's mondákban*, Pest, Emich Gusztáv, 1847; GARAY János *újabb versei*: 1843–1847, Pest, Beimel József, 1848), nem tudni, Egressy pontosan melyikre gondolt.

Bajza történetét: BAJZA József, *Világtörténet: A' legrégebb időktől korunkig*, I, *A hajdankor*, Pest, Hartleben K. Adolf, 1846.

Horvát történetét: HORVÁT István, *Rajzolatok a' magyar nemzet legrégebb történeteiből*, Pest, Trattner Mátyás, 1825.

Plutarchot: *Párhuzamos életrajzok Plutarchból*, ford. Székács József, Pest, Eggenberger József, 1847.

Fényest: FÉNYES Elek, *Magyarország leírása*, Pest, Beimel József, 1847, I–II.; FÉNYES Elek, *Magyarország statistikája*, Pest, Trattner-Károlyi, 1842–1843, I–III. Ezek a kötetek megvoltak Egressy könyvtárában (OSZK Kt. Fol. Hung. 1961).

Homért: lásd az 59. levél jegyzeteinél.

Bitniczet: BITNICZ Lajos, *Magyar nyelvtudomány*, Pest, Trattner-Károlyi, 1837, I–II.

athenaeumot: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

műveimet szeretném bírni, de hiszen azokat valamelyik jó barátom által majd később összeszedetem, és kiadatam: Egressy azzal a tervvel, hogy az 1837 és 1848 között a különféle sajtóorgánumokban megjelent színészetelméleti publikációit valakivel összeszedeti és gyűjteményes kötetben kiadatja, 1850 nyarán kezdett komolyabban foglalkozni. Először Konstantinápolyból 1850. június 7-én sógorának, Szentpétery Zsigmondnak írt róla: „Valjon Zsiga, ha színművészetre vonatkozó munkaimat, – mik 1837 óta majd minden lapban koronként megjelentek, – valaki által összeszedetni, 's eladni akarnám kiadás végett: találkoznék-e Pesten, ki összeszedésére a kézirat megvásárlása 's kiadására vállalkoznék? Ha ebben lehetőséget látsz, 's a' körülményekkel összeférhetőnek találod kivitelét: kérlek szólj ez iránt Fáy András, vagy Toldi Ferencz ural. E derék ferfiú kinek irodalmunk minden ágazata, történeti tekintetben is kedves foglalkozásai közé tartozik, 's az illy ügyekben legavatottabb 's talán nem fogná megvonni szives közre munkálását, ha öt erre nevemben tisztelettel 's bizalommal fölkérné. És ha öt talán elfoglaltatása nem engedné vállalkozni e nem kis bajjal járó munkára, legalább e részben jó tanácsot és utasítást fogna adhatni. – Rajtam! mostani helyzetemben bármi csekély összeg, mit e kézirat behozna, – igen sokat segítene” (OSZK Kt., Levelestár, Egressy Gábor Szentpétery Zsigmondhoz). Majd szűk egy hónappal később, 1850. július 2-án Fáy Andrásnak írt hasonló tárgyú levelet: „Ohajtanám tisztelt jó akaróm véleményét és tanácsát hallani arra nézve, valjon a' jelen körülmények otthon alkalmasak-e arra, hogy én összes Aestheticai műveimet, melyek 13 év óta különböző lapokban megjelentek összeszedessem, 's kiadassam: És valjon találkoznék-e ezen műnek vevője 's kiadója a' könyvárusok között?” (OSZK Kt., Levelestár, Egressy Gábor Fáy Andrásához). A válaszlevelet ugyan nem ismerjük, de a színházi életben otthonosan mozgó barátok minden bizonnyal nem tartották ezt kifizetődő ötletnek – a hagyatéknál későbbi darabjaiból úgy tűnik, senki sem kezdte összegyűjteni az írásokat. Egressy nyilvánvalóan népszerűségére, valamint a szakma előtt ismert elméleti tudására, képzett-

ségére hagyatkozva remélt jövedelmet ettől a vállalkozástól. De mivel egy éve semmilyen színházi hír nem jutott el hozzá, valószínűleg fel sem mérte, hogy a szabadságharc leverése után lassan éledezni kezdő magyar színjátszás részéről az 1850-es évek legelején nem lett volna igény ilyen jellegű kötetekre, még akkor sem, ha egy magyar nyelvű színészeti könyv kiadását a színházértő elit már az 1830-as évek végén sürgette.

Kazinczy Gábor: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Shakespeare: lásd a 36. levél jegyzetébenél.

Theater Lexiconok: lásd a 36. levél jegyzetébenél.

Lessing: valószínűleg Gotthold Ephraim Lessing 1767 és 1769 között írott *Hamburgische Dramaturgie* című művéről van szó.

Seidelman élete, a' mit Petőfitől kaptam és a' kisebbik a' mibe képek vannak: lásd az 59. levél jegyzetébenél.

Thürnagel: Emil THÜRNAGEL, *Theorie der Schauspielkunst*, Heidelberg, Druk und Verlag von August Ofswald's Universitäts-Buchhandlung, 1836.

Képeim közül hozd el Vörösmartyt, Petőfit Fáy Andrást, Zsigát, Seidelmant Arany Jánost, Kazinczy Gábort, Vajdát, Moliert, Megyerit, Hubenainét, a' kisebbik Rachelt: lásd az 59. levél jegyzetébenél. Arany János esetében valószínűleg arról a Barabás Miklós rajza nyomán készült könyomatról van szó, amely 1848-ban a Hölgyfutárban megjelent. Vajda János esetében szintén Barabás Miklós rajza nyomán megjelent litográfiáról lehet szó, arról, amely 1895. március 17-én a Vasárnapi Ujságban is megjelent Jókai Mór, Degré Alajos és Dobsa Lajos arcképeivel együtt a következő képaláírással: „A még élő »márcziusi ifjak« arcképei. – Barabás Miklós rajzai után.” Molière és Élisabeth-Rachel Félix francia színésznő portréit Egressy valószínűleg 1843-ban Párizsban vásárolta, vagy egy francia újságból kivágta.

findsáinkat: lásd a 15. levél jegyzetébenél.

Ütlevelet [...] akármí féle névre szerezhetsz, [...] itt senki nem ismer benneteket: a 19. század első évtizedeiben személyi azonosításra leginkább a születési anyakönyvet használták. Kizárólag a személyi azonosságot igazoló hivatalos okiratról csak 1857. február 9-én rendelkeztek. A rendelet értelmében, aki belföldi utazásra indult, annak igazoló jeggyel kellett rendelkeznie. Azonban azt is csak 1876-ban vezették be, hogy ezen hivatalos okiratokra a születési anyakönyvi kivonatokban szereplő adatokat átvezessék. Fénykép még ezeken sem volt.

Jazmadzsi: lásd a 37. levél *Csász. Kir. Agenst* jegyzetét.

General-Commandónál: hadsereg-parancsnokságnál.

Perczelné is kapott ütlevelet: Egressy valószínűleg Perczel Mórné Sárközy Júliára gondolt. Miután Perczeléket Kütahyába száműzték, Egressy levelezett Perczel Mórral. Perczel Mórné Sárközy Júlia 1850. július 9-én érkezett Konstantinápolyba, ahol Egressy fogadta. A hölgy innen indult tovább Kis-Ázsiába, ahová szeptember 22-én érkezett meg. Perczel Miklós felesége, Latinovits Hermina 1850. június vége felé érkezett Törökországba. Először Konstantinápolyba ment, s egy hét után onnan indult Kütahyába (PERCZEL 1977, 105–116). A színész a hírt, ti. azt, hogy Perczelné is kapott ütlevelet, a törökországi naplóban írt állítása szerint a Belgrádban olvasott lapokból tudta meg (EGRESSY 1851, 187).

62. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK
Konstantinápoly, 1850. augusztus 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 2. sz. levél.

Magyarázatok:

Én még a' mult esztendei augustus' 23-dikán, több szerencsétlen sorsosimmal együtt törökországba vándorolván: lásd a 36. levél *számkivettetésem és bizonyú rabságom helyéről* jegyzetét.

Nagy Sándor hadosztálya, Komáromtól fogva egész Világosig mindenütt az utó csapatát képezvén Görgei seregének: a Nagysándor József (1803–1849) vezette hadtestnek a Görgei Artúr (1818–1916) által irányított 1849. nyári hadműveletben való részvételéről van szó. Lásd: EGRESSY 1893, 127–139. Görgei az 1849. április 1–26. közötti tavaszi, az 1849. június 9–21. közötti Vág menti, az 1849. június 28. – július 11. közötti Duna jobb parti és az 1849. július 13. – augusztus 13. közötti felső-magyarországi és tiszántúli hadjáratban önálló hadseregarancsnok volt (HERMANN 1999, 4).

olaszban vagy: lásd a 39. levél *Mi lett Ákosomból?* jegyzetét.

Szentpétery bátyád: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

nagyanyád: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

édes anyád [...] arra szánta el magát, hogy Etellel és Árpáddal együ[tt] [Török]országba kiköltözzenek: lásd az 51. levél jegyzeteinél.

Most itt vagyunk két hónap óta mindnyájan Constantinápolyban: az Egressy család 1850. június 10-én indult el Belgrádból Konstantinápolyba. Június 25-től augusztus közepéig tartózkodtak ott. Egressy a körülményeiről így ír Szentpétery Zsigmondnak 1850. július 2-án: „Mihelyt magunkat elszállásolók, fő gondom volt az után látni, hogy Ahmed effendinek Sumlán a' Porta nevében tett ígéretei szerint a' török kormány további gyámolítását részemre ujlag megnyerhessem és egyszersmind valamely állodalmi intézet körül alkalmaztatásomat szorgalmazzam. Legelőbb is bizonyítványt szereztem a' Sumlai kormánybiztos Faik beytől a' felől, hogy mint a' magyar menekvők egyike, a' porta mindazon kegyeire, s' pénzbeli gyámolításaira igénynyel birok, mellyben sorsosim részesültek távollétem egész ideje alatt, midön t. i. Belgrádban időztem, családom kihozatala végett. Épen ez órában megyek egész családommal együtt Ali Pashához a' külügyminiszterhez bizonyítvánnyal, s' reménylek egyelőre anyit, hogy fent érintett járandóságom fejében legalább is ezer piasztert kapni fogok (100 p forint). Jövendő alkalmazásomra nézve minő választ kapok arról még ez uttal mit sem irhatok. Reményem e részben igen kevés van, mások példájából következtetve, kik alkalmaztatásukat sürgették, és mindeddig süker nélkül. De bármilly bizonytalanságban vagyok jövőmre nézve, mégis ennél sokkal nagyobb teher gyanánt fekszik rajtam azon adósság, mellyet Zsuzsika csinálni kénytelen volt, mert még eddig teljességgel nincs kilátásom, hogy azt a kitett határidőre lefizetni képes lehessenek. Pedig más részről igen nagy csapás lenne reánk, ha még azon néhány becsebb butor darabokat is el kellene vesztenünk, mellyek még megmaradtak, mert akkor teljességgel semmink sem lesz, és ha isten dolgainkat jobbra fordítván, lehetőséget adand visszamenetelünkre, mellyért mindnyájan fohászodunk naponként: akkor nem lesz fejünket hová lehajtanunk; új gazdaságunkat adósságcsinálásokkal kellend kezdenünk, mellyek bennünket lelkileg testileg végképen megnyomorítandanak. [...] Csupán kegyelemből kaptunk egy ideiglenes szállást 200 piaszterért három hétre, hol ebédünk naponta 24 piaszterbe

kerül. Lakunk a' Galathea nevü város részben, a Hotel de la Mediterranéaban" (OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Szentpétery Zsigmondhoz). Egressy semmilyen hivatali állást nem kapott Konstantinápolyban, augusztus 13-án megírta Szentpétery Zsigmondnak, hogy hazautaznak. 1850. szeptember 12-én érkeztek Pestre.

63. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1850. szeptember 27.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 3. sz. levél.

Magyarázatok:

Ez előtt két héttel érkeztem vissza magyarországra törökhonból: lásd a 36. levél *számkirottetésem és iszonyú rabságom helyéről* jegyzetét.

A' keleti forró égöv alatt Anyád és testvéreid egy év alatt mind elhaltak volna: lásd az 51. levél jegyzeteinél.

„a nagy világon e kívül nincsen számunkra hely! / Áldjon vagy verjen sors keze: itt élnünk halnunk kell!”: Vörösmarty Mihály *Szózat* című verse második versszakának parafrázisa. Pontosan idézve: „A nagy világon e kívül / Nincsen számodra hely / Áldjon vagy verjen sors keze / Itt élned halnod kell.” A *Szózat* jelentőségéről Egressy hagyatékában lásd: SZALISZNYÓ 2017b: 153–165.

Eddig még elég kiméletesen bántak velem, mi onnan is látszik, mert szabad lábon vagyok: Gabriel Jasmagy arról tájékoztatta bécsi feletteseit, hogy Egressy Törökországban együttműködött az osztrák titkosrendőrséggel. Deák Ágnes úgy véli, a színész ennek a közbenjárásnak köszönhetette, hogy a törvényszéki eljárás alatt végig szabadlábban védekezhetett (DEÁK 2015, 371–372).

Igazolásomat legelőbb írásban kellett beadnom: Egressy 1850. augusztus elején írásba adta hazatérési szándékát Konstantinápolyban az osztrák konzul előtt, s kijelentette, hogy a politikától teljesen elhatárolódva művészetének és családjának szeretne élni hazatérése után (GONDA 2006, 117). Valószínűleg erre a kérvényre érkezett az az elutasítás, hogy színészi pályáját nem folytathatja.

A' törvény szék elé még nem idéztek: Egressy első hadbírószági kihallgatása 1850. október 4-én zajlott. Az október 3-án kelt hadbírószági idézést lásd: OSZK Kt. Analekta 1239, 6. sz.

Zsiga bátyád: Szentpétery Zsigmond. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

egy fillérünk sincs: miután Szentpétery Zsuzsanna 1848-ban befejezte színésznői pályafutását, a családban Egressy maradt az egyedüli pénzkereső. Őt azonban a törökországi emigrációból való hazatérése után eltiltották a színpadtól. A családnak 1851 elejéig nem volt semmiféle jövedelme, bevételhez először akkor jutottak, amikor az osztrák hatóságok 1851. január végén engedélyezték, hogy Egressyt rendezőként alkalmazzák (az 1852–1853. évadban a prózai tagozat egyik rendezője, az 1853–1854. évadban operarendező) a Nemzeti Színháznál. A vidéki vendégszerepléseket csak 1854-ben folytathatta, a Nemzeti Színház pedig 1855 áprilisában alkalmazhatta újra.

billikomokat: lásd az 59. levél jegyzeteinél.

Legalább nehány hold földet szerezhettünk volna: az Egressy családnak nem volt ingatlanvagyon. Amikor a színész édesapja, Egresi Galambos Pál (1771–1827) meghalt, az apai birtokból (kis szőlő és ház) Egressy és öccse, Béni nem kért részesedést, az ingatlan lánytestvérükre, Eszterre szállt (RAKODCZAY 1911, I, 9).

„**Ki megszorított: meg is vigasztal még!**”: népdalrészlet. Az Erdélyi János által összeállított *Magyar népköltési gyűjtemény: Népdalok és mondák* (lásd az 59. levél jegyzeténél) harmadik kötetébe két olyan szerelmi dal is bekerült, amelyben az Egressy által említett sorok szerepelnek. A 31-es számú dal első versszaka így szól: „Ne szomorkodj, légy vig, / Nem lesz az mindig így, / Ki megszorított, / Meg is vigasztal még.” E dal Jászságban elterjedt változatának első versszaka pedig így hangzik: „Ne szomorkodj, légy vig, / Nem lesz az mindig így, / Ki megszorított, / Meg is vigasztal még.”

Tudom ugyan, hogy mondhatlanul fáj lelkednek, miszerint ifjabb éveidet szived és elméd kiművelésére nem használbatod: lásd a 39. levél *Mi lett Ákosomból?* jegyzetét.

Dante-val: Dante Alighierivel (1265–1321). Itáliai költő, filozófus.

Petrarcá-val: Francesco Petrarccával (1304–1374). Itáliai humanista író, költő, filozófus.

Nagymamád: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyek*-nél.

Én is 17 éves koromban hagytam el az atyai hajlékot: Egressy 1826-ban miskolci gimnáziumi tanulmányait félbehagyva lépett színészi pályára. Apja lelkésznek szánta, s kettejük között a pályaválasztás miatti vita odáig fajult, hogy Egressy apja haláláig többé nem tért vissza a szülői házba (RAKODCZAY 1911, I, 10–12).

Árva lettem én is, mint a' levél, – melyet elkap a' forgó szél: részlet Kisfaludy Károly *Szülőföldem szép határa!* című verséből. Pontosan idézve: „Távol estem mint a levél, / Melyet elkap a forgószél”.

Most újra kell kezdenem ismét az életet, ott, a' hol kezdém 24 év előtt!: Egressy Gábor színészi pályáját 1826 májusában vagy júniusában kezdte, Kakas János színtársulatához szegődött Pelsőcön. Első fellépése Rozsnyón volt, Gombos Imre *Szent a törvény, szent az esküvés* című szomorújátékában, Angelo, egy szolga szerepében.

Kisértsd meg fiam, néhány hónapi szabadságért folyamodni: a kényszersorozással az osztrák seregbe került egykori honvédek 1852-től kezdve kényszerszabadságra kezdték küldeni. Ennek leginkább fegyelmi okai voltak, az osztrákok tartottak a honvédtisztek esetleges lázító erejétől (HERMANN 1999, 95). Egy időre Egressy Ákos is hazatérhetett, de mivel a színész és fia fennmaradt levélváltásában Ákos 1851. december 26-án Velencéből írott levelét a Pardubitzból 1855. március 12-én küldött levele követi, s Egressy 1852. április 24-i levelét pedig az 1857. január 31-én kelt, nem lehet pontosan meghatározni, hogy Egressy Ákos mettől meddig volt kényszerszabadságon. Ő maga 1909-ben Rakodczay Pálnak azt állítja, hogy 1853-ban Pesten tartózkodott, s ekkor a Nemzeti Színház alkalmazta (Egressy Ákos – Rakodczay Pálnak, Budapest, 1909. július 15., RAKODCZAY Pál *leveles ládája: Színészeti*, OSZK Kt. Fol. Hung. 1484, I).

64. EGRESSY GÁBOR ÉS SZENTPÉTERY ZSUZSANNA –
EGRESSY ÁKOSNAK
Pest, 1850. november 23.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 4. sz. levél; OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Ákoshoz (15 levél, 30 fol.), 14. sz. levél. Szentpétery Zsuzsanna levelét nem datálja, de tartalma alapján valószínűsíthető, hogy ide tartozik.

Magyarázatok:

Zsiga bátyád: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Buziási úr: Buziásy Károly. Egressy Ákos katonatársa. Az 1848–1849-es szabadságharc bukása után őt is besorozták az osztrák seregbe, de 1500 pengőforint megfizetésével felmentette magát a katonai szolgálat alól (EGRESSY 1893, 165). 1854-ben már a győri püspökségi uradalom mérnöke volt (Buziási Károly – Egressy Ákosnak, Győr, 1854. június 13., OSZK Kt. Levelestár, Buziásy Károly Egressy Ákoshoz).

veletek, Honvédekkel kíméletesen bánnak: lásd a 39. levél *Mi lett Ákosomból?* jegyzetét.

Nagymamád: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a mi hazajövetelünk előtt: lásd az 51. levél *május vagy június elein foglak látni édes* jegyzetét. Az Egressy család 1850. szeptember 12-én érkezett vissza Pestre Törökországból.

Wohlgemuth: Ludwig von Wohlgemuth báró (1788–1851). Császári-királyi altábornagy, az 1848–1849-es szabadságharc nyári hadjáratában az osztrák hadsereg tartalékhadtestének parancsnoka. 1849 és 1851 között Erdély polgári és katonai kormányzója.

Császártól: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Hadi törvényszék előtt már kétszer voltam kihallgatva: Egressy Gábor első hadbíróági kihallgatására 1850. október 4-én, a másodikra október 11-én került sor.

kereset nélkül: lásd a 63. levél jegyzeteinél.

folyamodtam az itteni főparancsnoksághoz, hogy [...] engedjék színészi pályámat folytathatnom: Egressy 1850 novemberében kérvényezte másodsor, hogy színészi pályáját folytathassa. A hadbíróóság elutasította a kérvényt, arra hivatkozva, hogy a színész vizsgálat alatt áll (GONDA 2006, 121).

Podolskitól: Eduard Podolskytól. A magyarországi császári-királyi hadsereg hadparancsnokságán belül működő rendőri ügyosztály vezetője 1849 júniusától 1850 novemberéig (DEÁK 2015, 42).

itt Pesten, még most eleinte nehezen engedik meg fellépésemet, hanem vidéken igen: Egressy 1850 és 1853 között vidéki fellépéseket sem vállalhatott, a szabadságharc bukása után először 1854 májusában léphetett színpadra, Székesfehérváron játszott.

mindenfélé újonczoznak, midőn a' háboru küszöbén állunk: az osztrákok hadkészültsége 1850-ben a német egység, vagyis a német nemzetállam létrehozására tett kísérletekkel kapcsolatos. Az Európa hatalmi viszonyairól rendelkező 1815-ös bécsi kongresszus a Német Szövetséget Habsburg-uralom alatt teremti meg. Az 1848–1849-es európai forradalmi hullám során nem sikerül a német egység megvalósítása, Ausztria 1849 áprilisában visszahívja képviselőit a frankfurti gyűlésről, IV. Frigyes Vilmos porosz király pedig nem fogadja el a forradalmi erőktől a koronát, s felosztatja a nemzetgyűlést. 1849 májusában a porosz király elnöklelte alatt porosz–szász–hannoveri szövetség születik, s a szövetséghez a német államok többsége is csatlakozik. Ausztria ezt az egyesülést nem támogatja. A döntőbírának felkért I. Miklós orosz cár a porosz tervezetet elutasítja, s 1850. november 29-én az Olmützben kötött porosz–osztrák szerződés a szövetséget újra osztrák vezetés alá vonja. A kérdés ekkor diplomáciai úton rendeződik.

Ideiglenes szabadságot reménylek eszközölhetni számodra: lásd a 63. levél jegyzeteinél.

Dogék: itt: velencei dózsák. A 9. századtól 1797-ig fennálló Velencei Köztársaság legmagasabb rangú tisztviselője (ol.).

Conversations Lexicon: *Conversations-Lexikon mit vorzüglicher Rücksicht auf die gegenwärtigen Zeiten*. A nyolckötetes lexikon 1796 és 1808 között jelent meg Lipcsében.

földírat: földrajz (rég.).

Etelka [...] már pénzt is keres munkája által: Egressy Etelka kötéssel és varrással foglalkozott. Lásd a 48. levelet.

muszka: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

A' tegnapi lapban állott, hogy a' magyar menekvők főnöke... Kossuth Kisásziából megszökött volna, az angol kormány segélyével. A török szultán pedig megmérgeztetett... az oroszok segélyével: e két hír nem ugyanabban, az Egressy által említett 1850. november 22-i lapszámban jelent meg. Csak Kossuth Lajos esetleges szökéséről számolt be a Magyar Hírlap november 22-én: „A tárgyalások, mik a porta s a cs. austriai kabinet közt a Kiutahiában fogva tartott magyar forradalmi főnökök elbocsáttatása ügyében folytak, azon férfiak titkon eltávozása által, kit a magyar zavarokbani kitünő tevékenysége és Magyarország alsó néposztályaiban még most is fölötte jelentékeny népszerűsége (értem Kossuth Lajost) Magyarország nyugalmára legveszélyesebbnek tüntetett föl, most minden látszat szerint váratlan kifejlést nyertek. A holnap reggeli brussai postán várjuk a tudósításokat, melyek eltávozása tényéről és részleteiről, ha az csakugyan valósul, bennünket fölvilágosítanak. Eddig csak nagyon hiteles hír, melynek eredete az angol követség körületére visszavezethető, s mely Perában is általános hitelt nyert” (MH, 1850/313, 1407). A szultán megmérgezéséről november 23-án írtak: „Az Agramer Zeitung f. hó 18-áról írja: »Omer pasának hivatalos uton Sarajevoból ide érkezett tudósítása szerint a török császár megmérgeztetett»” (MH, 1850/314, 1410).

Én most törökországi jegyzeteim rendbeszedésével foglalkozom: az Egressy Gábor törökországi naplója 1849–1850, Pest, Kozma Vazul, 1851 című könyvről van szó. Keletkezéstörténetéről nagyon keveset tudunk. A nyolcadrét alakú, idő- és helymegjelölésekkel tagolt kötet 1849. június 29-re datált, Pesten kelt bejegyzéssel indul, s 1850. augusztus 23-i dátummal végződik. Egressy a Törökországból Szentpétery Zsuzsannának írott leveleiben nem említi, hogy naplót vezet, Egressy Ákosnak ír először arról, hogy vannak az emigrációról feljegyzései. Egyelőre nem került elő olyan adat vagy kéziratköteg, amely igazolná, hogy Egressy folyamatos narrációjú naplót vezetett Törökországban. A jelenleg rendelkezésünkre álló szórt adatok azt sejtetik, hogy az emigránsokat közvetlenül érintő eseményekről Törökországban készített rövid, valószínűleg címszavakból álló feljegyzéseket, a napló többségét kitevő útirajzszerű leírásokat (a törökök, a bolgárok nemzetkarakterológiája, szokásaik, életmódjuk stb.) pedig itthon írta. A napló keletkezés- és kiadástörténetéről lásd SZALISZNYÓ 2014a, 38–47.

Nagy anyád: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyek*-nél.

65. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK

[Vence, 1850. november – 1851. január]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Egressy Ákosnak, Pest, 1851. január 29.: „Meleg részvétellel olvastuk azon utóbbi leveledet, mellyben élénken rajzolod ama benyomásokat, miket a' tengeri és Velencei utad közben láttok és tapasztaltok ifju lelkedre tőnek.”

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 5. sz. levél.

Magyarázatok:

Folyó hó 4-dikén újra hadi törvényszék elé idéztetvén: az ítélet reám meghozatott: az 1851.

január 4-i hadbírószági meghallgatás után úgy döntöttek, hogy Egressyt felségárulás miatt és a forradalomban okozott károkért teljes vagyonekbobzás mellett kötél általi halálra ítélik (GONDA 2006, 121–124). Alexander Bach azonban a minisztertanács 1851. július 16-i ülésén az 1848–1849-es tevékenységekkel kapcsolatos perekről, ítéletekről előterjesztett beszámolójában már úgy nyilatkozott, hogy Egressy a Šumlában és Vidinben végzett be-sűgői tevékenysége miatt teljes felmentést kap (*Die Protokolle des österreichischen Minister-rates 1848–1867*, 2013, 105). A teljes vagyonekbobzást fenntartották.

Auditorom: hadbíró (lat.).

ő felsége: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

fejem felett a' Démoacles kardja függ: Damoklész történetét Marcus Tullius Cicero a *Tuscu-lumi eszmecsere* című művében így meséli el: „Egyébként ez a zsarnok [II. Dionüsziosz türannosz] saját maga fölött mondott ítéletet arról, hogy boldog-e. Egyik talpnyalója, Da-moklész, egy beszélgetés során felemlegette seregeit, kincseit, méltóságát, bővelkedését minden jóban, királyi palotájának pompáját, s kijelentette, hogy soha senki sem lehetett boldogabb nála. Erre ő így szólt: »Damoklész, ha ennyire tetszik neked ez az élet, van-e kedved belekóstolni és megtapasztalni az én szerencsémet?« Amikor Damoklész kifejezte ezt a kívánságát, gyönyörűen hímzett terítővel letakart, arany heverőre fektette, ezüst és arany domborműves edényekkel rakatott meg tálaló asztalkákat. Az asztal mellé ritkaszép fiúkat állított, akik minden intésére figyelve, gondosan kiszolgálták. Felékesítették koszo-rúval, kenetekkel, illatos füstölőket gyújtottak, az asztalokat megrakták válogatott, ízletes ételekkel. Damoklész végtelenül meg volt elégedve. E ragyogó pompa közepette egy villo-gó kardot akasztottak fel egy szál lószőrön a mennyezetre, hogy pontosan a boldog ember nyaka fölött függjön. Damoklész ettől fogva rá sem nézett a szép felszolgáló fiúkra és a remekművű ezüstkészletre, hozzá sem nyúlt a rakott asztalhoz, a koszorúk lehulltak fejről. Végül könnyögött a zsarnoknak, hogy engedje távozni, mert nem akar tovább boldog lenni. Ugye elég világosan kimutatta Dionüsziosz, hogy semmi sem teheti boldoggá azt, akit állandóan veszedelem fenyeget?” (CICERO 2004, 229.) Ebből az anekdotából maradt ránk a *Damoklesz kardja* kifejezés, amellyel a bármelyik percben bekövetkezhető veszélyt, vesze-delmet szokták illetni.

az én apám testvéérének nagyobbik fia Egressy Lajos az osztrák könnyű lovasoknál szolgál, mint kapitány:

Egressy Gábor apjának, Egresi Galambos Pálnak (1771–1827) a testvére Egressi Galambosy Sámuel, monori lelkész volt. Két fia volt, Egressy Samu (lásd a *Gyakran emlí-tett személyeknél*) és az említett Lajos. A császári kapitányról Rakodczay Pál a következő-ket írja: „császári kapitány, 1848 óta nyugdíjazva. Elnémetesedett ember, ki Grázban, majd Pozsonyban találta jól magát; itt is halt meg. A forradalom alatt legalább annyit megtett, hogy nyugdíjba ment. Gábor ezzel, mint osztrák érzelművel, nem szívesen érintkezett, bár Lajos úr a már nagyhírű művészhez el-ellátogatott. Gábor, mint idegen érzelmű magyar-tól, idegenkedett tőle; Telepi [Telepy Károly] azonban, Gábor későbbi násztársa kedvében járt és örökölt is tőle” (RAKODCZAY 1911, I, 4).

volt Honvéd elől a' tisztirang el van zárva: az 1848–1849-es szabadságharcban harcoló honvédeket a kényszersorozás során egykori katonai rangjuktól függetlenül közlegényként vették fel az osztrák hadsereg állományába. Lásd még a 38. levél *egy osztrák császári tábornok jelent itt meg* jegyzetét.

Dorninger őrnagynak: Johann Dorninger von Dornstrauch (1808–1868). 1851-ben a Gustav Hohenlohe-Langenburg herceg tulajdonában lévő 17. gyalogezredben szolgált (*Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes*, 1851, 192).

szekaturáknak: kellemetlenségeknek (ol.).

káplár: lásd a 27. levél jegyzeteinél.

constructioban: itt: mondat (lat.).

epithetonokkal: jelzőkkel (gör.).

a' Színháztól, régibb szerződésem jogánál fogva, valami csekély részét havi díjammak kapni fogom addig is, míg működöm megengedtetnék: lásd a 63. levél *egy fillérünk sincs* jegyzetét. Egressyvel 1848-ban a Nemzeti Színház három évre kötött szerződést, s valószínűleg a színész abban bízott, hogy ennél fogva jogosult lesz némi jövedelemre. Nincs nyoma annak, hogy a színpadtól való eltiltása idején a Nemzeti Színháztól egykori szerződésének értelmében pénzt kapott volna.

Zsiga bátyád: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Nagymamád: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Telepi Károly elutazott Münchenbe a' festési academiába [...] 's ha lehet olaszbon is meglátogatja: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*. A müncheni intézményt 1808-ban alapították Képzőművészeti Királyi Akadémia néven. Telepy Münchenben feltehetően tájképfestéssel foglalkozott, ebben az időszakban készült képei: *Bajor hegyekből, Alpokból, Bajor hegyek közül*. Az 1851-ből és 1852-ből fennmaradt vázlatkönyve is a bajor hegyvidékről készített tanulmányrajzait őrzi. Ám 1852-ben mint katonaköteles fiatalember (a szabadságharc bukása után Magyarország elveszítette közjogi önállóságát, megszűnt a katonaaállítás terén is a többi tartománnyal szemben élvezett különleges helyzete, bevezették a személyi összeírást és a nyilvántartott védkötelesek időnkénti behívását) kénytelen volt hazautazni. Végül nem sorozták be, 1852 végén már velencei tanulmányútra utazhatott (TELEPY 1980, 11).

67. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[Vicenza, 1851. február]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Egressy Ákosnak, Pest, 1851. március 3.: „Szegénységünkhöz képest igyekeztünk kívánatodat teljesíteni. Ma indítottuk utnak császári gyorskocsin, hozzád Vicenzába, – feltéve, hogy még ott vagy, – a' következő tárgyakat: 1. Két uj inget 's két új gatyát. 2. egy német nyelvtant, a tiédet. 3. egy új francia nyelvtant, német magyarázattal, 4. egy francia Magyar Zsebszótárt, 4. egy Német-francia, 's francia német zsebszótárt. [...] Itéletemet kéred a' »matrócz keresztje« című versedre, mellyet nevem napja emlékére készítél.”

68. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1851. március 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 6. sz. levél.

Magyarázatok:

Egressy Lajos lovas kapitány nagybátyád: lásd a 66. levél jegyzeteinél.

Zsiga bátyád: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Dorninger örnagy: lásd a 66. levél jegyzeteinél.

rendezői állásomat elfoglalhatandom: lásd a 63. levél *egy fillérünk sincs* jegyzetét.

a' költészetet és az írás művészetét illető általános alap elveket és szabályokat neked ut mutatás és tájékozásul elősorolom: a 19. század közepére már magyar nyelven is több retorikai kézikönyv elérhető. Az egyik legnagyobb hatású, Hugh Blair *Lectures on Rhetoric and Belles Lettres* (1783) című művének magyar fordítását (*Blair Hugo retorikai és esztetikai leczkéi*, ford. Kis János, 1838) Egressy biztosan ismerte, részleteket is kimásolt belőle a „nagy könyv” névvel illetett kéziratos kötetébe (OSZK Kt. Fol. Hung. 1754), de az ebben a levélben vázolt műfaji felosztás inkább Bitnitz Lajos *A' magyar nyelvbeli előadás' tudománya* (1827) című művét követi. Bitnitz is a költői műfajok egy pótosztállyal kiegészített négyes felosztását (líra, epika, dráma, oktató költészet) írja le, de Egressy tanácsai nem idézetek, inkább summázza olvasmányjaiból leszűrt véleményét.

non plus ultrája: utolérhetetlen, felülmúlhatatlan dolog (lat.).

czikornyátlanabb: nem mesterkél, túlzásoktól mentes.

mostani kapitányodnak: Ignaz Fuchsnak (?–1853). Főhadnagy a dalmáciai helyőrségnél (*Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes*, 1851, 442). Az OSZK Kézirattárában fennmaradt egy Fuchs kapitányhoz írott Egressy-levél 1851. december 19-én kelt pizkozatpéldánya (OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Fuchs kapitányhoz).

NB: lásd az 52. levél jegyzeteinél.

69. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[Trieszt, 1851. április vége]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Egressy Ákosnak, Pest, 1851. május 4.: „Adriából irt leveledben sem teszesz említést egy betűvel is a' felől, hogy a' mult Aprilhóra küldött 8 pengő forint, Kapitányod által kezedhez jutott-e?”

70. EGRESSY GÁBOR ÉS SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1851. május 4.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 7. sz. levél; OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Ákoshoz (15 levél, 30 fol.), 15. sz. levél. Szentpétery Zsuzsanna levelét nem datálja, de tartalma alapján valószínűsíthető, hogy ide tartozik.

Magyarázatok:

Ma tettünk a' postára egy levelet Fuchs kapitány urhoz: lásd a 68. levél *mostani kapitányodnak* jegyzetét.

kérvényt adtunk [...] hogy néhány óra szabadsággal haza bocsássonak: lásd a 63. levél jegyzeteinél.

színpadi pályámat folytathatnom megengedtetik: lásd a 63. levél *egy fillérünk sincs* jegyzetét.

Herrn Achatius v. Egressy: Egressy Ákos úrnak (ném.).

Gefreiter im Regimente: Fürst Hohenlobe III-tes Batallion, 13e Compagnie: a Herceg Hohenlohe nevű III. zászlóalj 13. századának őrzetője (ném.).

Zsiga bátyád: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Lajos irt melletted: Egressy Lajos – lásd a 66. levelet és jegyzetét.

71. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1851. június 20.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 8. sz. levél.

Magyarázatok:

bátyád: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Nagymamádnak: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannának – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Ötven pengő forint havi fizetéséből: Egressy itt a Nemzeti Színháztól kapott rendezői fizetésére gondol. Lásd a 63. levél *egy fillérünk sincs* jegyzetét.

magunkon mellékes keresettel nem segítenénk: Egressy itt egyrészt az *Egressy Gábor törökországi naplója 1849–1850* című könyvre meghirdetett prenumerációra gondol, másrészt Egressy Etelka varrásból és kötésből befolyt keresetére. A törökországi napló hirdetését Egressy 1851. június 1-jén tette közzé, megjelenését az augusztusi vásárra ígérte. A fennmaradt kéziratos források szerint 353 gyűjtőívet küldött szét ismerőseinek. Végül a könyvadásokon túl 114 egyéni gyűjtő vett részt a terjesztésben. A kiadó-nyomdász Kozma Vazul által 1852. március 4-én Egressy nevére kiállított nyugta szerint a naplót kétezer példányban nyomtatták ki. A Magyar Hírlap tudósítása szerint 1851. október közepén jelent meg (SZALISZNYÓ 2014a, 38–45).

Komáromi: Komáromy Alajos (1832–1904). Színész, rendező. Pályáját 1850-ben kezdte. A Nemzeti Színháznak csak három évig volt tagja: 1855-ben, 1859-ben és 1861-ben. Leginkább intrikus és szerelmes szerepeket játszott. Egressy Ákos 1848–1849-es szabadságharcról írott visszaemlékezése szerint Komáromyt a szabadságharc bukása után az osztrákok ugyanabba a krajnai gyalogezredbe sorozták be, mint őt, de Komáromyt az 1500 pengőforintos váltságdíj kifizetése után felmentették a katonai szolgálat alól (EGRESSY 1893, 161, 165).

azon honvédtisztet, ki szabadságot kér bizonyos időre, el kell bocsátani, ha eddigi magaviselete ellen semmi kifogás nincs: lásd a 63. levél jegyzeteinél.

a váltságdíjra szükséges összeget: a kényszersorozással sújtott egykori honvédek egy része bizonyos összeg megfizetése után (500 forint) a kezdetektől felmenthette magát a szolgálat alól. Mint Hermann Róbert írja, ekkora összeget csak a tehető, leginkább nemesi származású családok tudtak megfizetni (HERMANN 1999, 95). Egressyék családi levelezésében a későbbiekben nincs nyoma annak, hogy a „váltságdíj” megfizetését számba vették volna. Egressy Ákos a szabadságharcról írott visszaemlékezésében azt írja, hogy a váltságdíj összege 1500 pengőforint volt, „de hát a véráldozattal kimerült, tönkrement családok

megbirhatják-e ezt az iszonyu sarcot?... Visszamaradt honfitársaink nagy száma bizonyítja, hogy nem” (EGRESSY 1893, 165).

Kapitányod: lásd a 68. levél jegyzetébenél.

ezredesed: Emanuel Lober. A dalmáciai helyőrség ezredese (*Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes*, 1851, 442).

72. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1851. július 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 9. sz. levél.

Magyarázatok:

Zsiga bátyádnak: Szentpétery Zsigmondnak – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

tizedesi kellékeidet: lásd a 39. levél *Mi lett Ákosomból?* jegyzetét.

73. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1851. augusztus 11.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 10. sz. levél.

Magyarázatok:

jövedeled szinte hibetetlennek tetszik: lásd a 63. levél jegyzetébenél.

Zsiga bátyád: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

előfizetés Naplómra: lásd a 71. levél *magunkon mellékes keresettel nem segítenénk* jegyzetét.

Rácznak: lásd a 21. levél jegyzetébenél.

oskolai pályádat félbe szakasztád: Egressy Ákos az 1840-es években előbb Kolozsvárt, majd Miskolcon járt iskolába. A miskolci református gimnáziumban csak az alsóbb osztályokat járhatta ki, 1848 tavaszán nemzetőr lett.

74. EGRESSY ÁKOS – SZÜLEINEK

Velence, 1851. december 26.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 1. sz. levél.

Magyarázatok:

ismerősünk Dr Patay, (atyafi) Chef-arzt der öst. Marine: Patay János István. Az osztrák haditengerészet főorvosa (ném.).

említé édes Atyámat, még mint Kápolnai gyermekkori játszó társát: Sajókápolnáról van szó. Egressy Gábor édesapja, Egresi Galambos Pál 1816 és 1826 között ezen a településen volt lelkész (SZIKLAVÁRI 2011, 385).

Atyjától: Patay Jánostól. Lásd a 8. levél jegyzetébenél.

Catarhusomból: helyesen Catarrhus: légúti, hurutos megbetegedés, nyálkahártya-gyulladás (lat.).

Rácz: lásd a 21. levél jegyzetébenél.

Garnisons Spitalsba: helyőrségi kórházba (ném.).

75. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1852. január 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 11. sz. levél.

Magyarázatok:

ismerősünk: lásd a 74. levél jegyzeteinél.

Ráczot: lásd a 21. levél jegyzeteinél.

a főszolgabíró: a Borsod megye miskolci kerületében lévő közigazgatási főszolgabíróról van szó. 1852-ben Soltész-Nagy János töltötte be a tisztséget (*Nemzeti Kalendárium*, 1852, [38]).

Doleszál: Doleschall Gábor (1813–1891). Orvos, botanikus. Pesten szerzett orvosi diplomát 1840-ben. 1843-tól Miskolcon segéd-, majd főorvos. A Miskolci Orvosegyesület megalapítója.

az igazgatóság végre maga folyamodott ügyemben a herceghez: Egressy Ákos 1848–1849-es szabadságharcról írott visszaemlékezése szerint Egressy reaktiváltatását Fáy András és Ráday Gedeon kérvényezte. Egressy Ákos szerint Liechtenstein herceg volt segítségükre (EGRESSY 1893, 170). Rakodczay Pál szerint viszont a Magyarország kormányzójának 1851 szeptemberében kinevezett Albrecht főhercegről van szó (RAKODCZAY 1911, I, 504–505).

az igazgatónak: gróf Festetics Leónak (1800–1884). Színházigazgató, lapszerkesztő, szakíró. 1852 és 1854 között a Nemzeti Színház igazgatója. 1853-ban Délibáb címmel irodalmi és színházi folyóiratot indított. 1864-ben a Színészeti Tanoda megszervezésével bízták meg, 1865-től 1880-ig ugyanezen intézmény főigazgatója lett.

a rendőrfőnök: Joseph Protmann (1808–?). Ferenc József 1850. november 7-én nevezte ki pest-budai városparancsnoknak. E posztot 1860. október 15-ig töltötte be (DEÁK 2015, 45, 48, 95).

Bátyád: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Nagymamád: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

76. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1852. március 27.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 12. sz. levél.

Magyarázatok:

jó ismerősünket: lásd a 74. levél jegyzeteinél.

Zsiga bátyád: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

kolozsvári leányt: Glatz Franciskát – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

gróf Teleki Miksáné: Jacqueline (Jerry) Coock (1825?–?). Teleki Miksa (1813–1872) első felesége. 1840-ben kötöttek házasságot.

László barátom: László József – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

77. EGRESSY ÁKOS – SZÜLEINEK

[Velence, 1852. április első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Egressy Ákosnak, Pest, 1852. április 24.: „Édes fiam! Midőn hozzánk, elhagyottakhoz, az öröm, mint ismeretlen vendég, véletlenül betéved: alig akarunk hinni valóságában; azt gondoljuk, hogy álmodunk. Így vagyunk utóbbi leveled tartalmával.”

78. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1852. április 24.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 12. sz. levél.

Magyarázatok:

stadiumba: állapotba (lat.).

superarbitrium bizottmány: felülbírálati bizottmány. A katonaságnál a katonai kórház által kiállított, orvosokból és tisztekből álló bizottság, amely dönt a hadiszolgálatra való alkalmasságról (lat.).

ismerősünket: lásd a 74. levél jegyzeteinél.

79. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

[Parád, 1853. július 15–16.]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 5. sz. levél.

Magyarázatok:

A szállás naponkint 1 f váltó: Szentpétery Zsuzsanna és Egressy Etelka a parádi gyógyfürdőben volt. Egy magánháznál béreltek szobát, egy idős házaspárnál. Az éppen 1853-ban megjelent fürdői zsebkönyv így ír a gyógyvíznél lévő szálláslehetőségekről: „A mi Parádon a szállásolást illeti, van ugyan mind a kénes forrásoknál, vagy is a mint a köznép hívja *Cseviczénél*, melly annyit tesz mint savanyúvíz, mind pedig a timsós fürdőknél összesen mintegy 79 a vendégek külön rangjához képest különbözőleg butorozott vendégszoba, részint a fürdőépületekben, részint a Cseviczénéli régi fürdőházban, részint a timsós fürdőknél, új épületben; ezeken kívül találni mind a faluban, mind az üveghutában, mind pedig a falusiaknak a fürdők közelébeni házaikban, alkalmas szállásokat; mind a mellett jól teszi mindenki, ha szállásról, a parádi haszonbérőről, vagy az uradalmi ispány uraknál előre gondoskodik. A szobák ára a Cseviczénél egy napra 30 kr., egy padlásszoba 12 kr., a timsós fürdőnél 36–48 kr. – 1 ft p.p.” (*Fürdői-zsebkönyv*, 1853, 100. Kiemelés az eredetiben.)

utleveledet sürgesd hogy hozzánk mielőb eljöhes: lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

az orvos régi ismerősünk: Erdey Pál (1816/1817–1871). 1845 óta debrői uradalmi orvos és parádi fürdőorvos. 1853-ban *Parádi gyógyvizek* címmel könyvet adott ki.

42töbe mikor bécsbe voltunk: lásd a 15. levél jegyzeteinél.

burgi színház: a „rég” Burgtheater. A 16. században épült a Hofburg alsó kertjében, a Michaelerplatzon, eredetileg bálteremnek. Mária Terézia 1741-ben engedélyezte, hogy színházzá alakítsák. Ezt az épületet 1888-ig használták játszóhelyként.

bécsbe egygyüt néztük a Vadon fiát: Eligius Franz Joseph von Münch-Bellinghausen (1806–1871) Friedrich Halm álnéven írt *Der Sohn der Wildnis* című, 1842-es drámáját. A Nemzeti Színházban Remellay Gusztáv fordításában 1843. március 11-én játszották először (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 42).

Sükei: Sükei Károly (1823–1854). Költő, újságíró, a márciusi ifjak egyike. Egressy írónoka volt Szegeden 1848 őszén, kormánybiztosi megbízatása idején.

80. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Parád, 1853. július 17.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 1. sz. levél, 1. sz. boríték.

Magyarázatok:

Molnár ur: Molnár István. A Nemzeti Színház ruhatári személyzetéhez tartozott, szabó, öltöztető volt.

minimus bödönök: különböző kémiai összetételű parádi gyógyvizeket szállító edények.

tegnap fölkeresve az orvost: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

szállásunkra: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

a fürdőt reggeli 5 órakor venni: a parádi timsófürdőt. Maga a fürdőorvos 1853-ban így jellemzi: „A timsófürdőviz nem tökéletesen átlátszó, de tiszta; szagnélküli: fanyar, összehúzó ízű, téntaféle utóizzal; [...] a benn fürdők kezeit, s ujjait redőkbe szedi, mit ugyan a többi fürdők, még a meleg is tesz; de ezen tünetny itt sokkal hamarabb tapasztaltatik”. Használták köszvény, idült lábfekélyek, bőrbetegségek (különféle kiütések, sömör), görvéllykór, angolkór, végtaggyengülés, hasüregi problémák kezelésére. Kimondottan nők esetében a következő jótékony hatása lehetett: „a szépnem kellemeit csalárdul aláásó, a fiatalág vidor kedvét kegyetlenül elrabló, a testet épségétől, tömörségétől, az arcot biborától, a nőt keble titkos vágyától az anyai örömek élvezhetésétől mostohán megfosztó, a legbájosabb hölgyi alakot íjesztő csontvázvá torzítható, a szülőrészek lágyképletei gyengeségén, petyhúdtságán alapuló vér- és fehérfolyás. A mint a tapasztalás évenként számtalan olly kórosakat tüntet elénkbe, mellyekben a p. timsófürdő jótevőleg visszaadá az elrablott női kellemeket, s testi épséget, úgy az elmélkedni szerető orvosi tan is némi bizonyossággal a kérdéses vizek alkatrészeiből következtetni tudja azon dús eredményt, melly hason bajokban a fürdők használatát koronázni szokta, s e tekintetben a tapasztalatokon épített gyakorlat a teoriával barátságosan kezert fog.” Alkalmazási módja: „A timvíznek gyógytekinetből alkalmazása közönségesen fürdők által tétetik. A víz sok költséggel készített, s erős falakkal védett tartóikból csöveken a fürdőházba vezetetik, hol egy része egy nagy kádba eresztetik, a közellévő gőzgépben készített gőz által felmelegítettik, és csinos vízvezetési készülétek által fürdőkádakba eresztetik, hol a más csövön hidegen eresztett timvízzel vegyítetik, míg az óhajtott melegségi fok eléretik. A hideg fürdővíznek gőz általi melegítése legjutalmasabban és legcélszerűsabbban történik, mert ezen kezelés mellett a fürdővíz alkatrészeiben vegybontást nem szenved, s így salakot nem tesz le, mi a főzés által történő melegítés mellett elkerülhetetlen. Bár pedig a vízmelegítés még így is nagyobb költséggel

jár, a miért is a p. timsófürdő több honi természetes hévvezeinknél valamivel drágább: ezek előtt mindazonáltal azon előnnyel bir, hogy a fürdőbeteg nincs kötve a fürdő természetes hőmérsékletéhez, hanem ezt saját egyéniségéhez, a betegség természetéhez, s a gyógy-mód igényeihez képest maga alkalmazhatja, mi a fürdésnél számtalanszor fökellék” (ERDEY 1853, 50, 53–64).

8 orakkor pedig inni a cseviczét eleinte csak egy iczényit savóval s ivás közben mérsékelve jár-kálni: egykorú leírása a következő: tiszta, színtelen, átlátszó savanyúvíz. Szaga olyan, mint a záptojásé, íze „kellemetesen” savanyú. A következő betegségeket gyógyították vele: „mérésékelt izgatással oszlatólag hat a nyirk, és mirigyrendszerre, egyszersmind a bőr működését emelvén, és a takonyhártyák elválasztását – különösen a lehelleti művekben – előmozdítván”. Használták továbbá tüdőbajok gyógyítására, a köhögési inger mérséklésére, emésztési problémák, bélrendszeri megbetegedések és aranyér kezelésére, gyomorerosítóként, a máj okozta betegségek (sárgaság) és különböző bőrbetegségek gyógyításakor. A csevicét két kút forrásából nyerték, és ez a mennyiség annyira kevés volt, hogy ezt a gyógyvizet fürdővízként nem lehetett használni, csak ivóvízként. Használati módjáról a parádi fürdőorvos, Erdey Pál így ír: „Az italt mérsékelt séta kövesse, korántsem azonban erőtetett ügetés, melly a mellett hogy kifáraszt, s gyengít, fölösleges is, mérsékelt mozgás azon állapot, melly mellett a gyomor a nagyobb mennyiséggel magába vett vizet legjobban megemésztí. A ki még hozzá nem szokott a cseviczéhez, eleinte az érezhető záptojás szag, melly ivás után is a gyakori felbőfögések által alkalmatlan, annak szaglási idegeit kellemetlenül fogja illetni, de ezen a kútnál frissiben ivott viznél kevesbé tapasztalható kellemetlenség néhány nap alatt eltűnik, az orr a szaghoz könnyen hozzá szokván, s ez később akarva is alig éreztetvén, mik után a Cs. egy valódi kedves itallá váland” (ERDEY 1853, 68–84).

savóval még ma nem éltem [...] az orvos ur [...] hozatja a fürdő beteg számára másként semmi uton módon hozzá nem juthatni: a vasas savanyúvízről van szó. Egykori lelőhelye: „Parád helység közepén álló nagy hidtól délfelé egy hosszabb utca vezet ki a faluból, kívül majdhamar ritka tölgyes erdőbe érhetni, mellyben lefelé menve kis Óhuta nevű faluba visz az út, mellynek dél-keleti szélén mélyebb szűk katlanban [...] csinos kápolna alakú de már omladozni készülő tető alatt akadhatni egy szende kis forrásra, mellyből sárral, fagallyakkal, s falevelekkel bepiszkolt, és faragott kövekkel körül rakott medenczébe bugyog ki – némellyek állítása szerint – a parádi gyógyvizek legnevezetesebike [...]. Ha a medencze alapzatát tevő agyag fel nem zavartatik, a víz tiszta, színtelen, átlátszó; ha felzavartatik, vagy inkább ha felráztatik üvegben, és borral vagy Czitromsavval vegyítetik, hólyagocskákat képez, és szabad szénsav kibocsátása mellett felpezseg. Szaga nincs. Íze kellemetesen savanyú, s mérsékeltén csipő, utóízében a téntához hasonlító savíz kivehető. Hőmérséklete a Reaumur szerinti 10° soha sem haladja felül.” Gyógyhatása: „1-szor. Petyhüdt izmok, röst, hideg véralkat, halavány kinézés által jellemzett ideggyengeségben, főleg megfeszített testi, s lelki munka, s túlzott szerelmi kéjelgések következtében így különösen az innen eredt méh- és rásttkórban. 2-szor. A vér rossz vegyületéből – főképp hol a pirnye hibázik – származott bajokban, millyen kitünőleg a sápkór a havi tisztulás nehézsége. 3-szor. A nemzörészek petyhüdttségén, s gyengeségen alapuló nyavalyákban, s az ezen okból eredő férfiúi tehetetlenségben, sat.” A parádi vasas gyógyvíz csekély mennyisége miatt csak belsőleg, ital formájában volt használható, fürdővízként nem. A forrásból naponta kb. 300 pint (ma 450 liter) vizet nyertek (ERDEY 1853, 89–95).

n. anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.
Zsiga bácsinak: Szentpétery Zsigmondnak – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

81. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Pest, 1853. július 20.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 34. sz. levél.

Magyarázatok:

Bókai: Bókay [Bock] János (1822–1884). Orvos, sebészdoktor, a pesti Szegénygyermek Kórház igazgatója. Az 1850-es években a Nemzeti Színház egyik orvosa.

berbatét: gyógyteát.

Gerendayval találkoztam: Gerenday Ambrussal (1815–1867). Ügyvéd, az 1850-es években a Nemzeti Színház egyik ügyvédje.

Paksival: Paksi Lajossal (1820–1899). Ügyvéd, városi ügyész. Egressy Etelka és László József válóperében a férj ügyvédje.

elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté: Egressy Etelka és László József megromlott házasságáról van szó. Egressy Etelka néhány hónapos együttélés után válókeresetet kívánt benyújtani, arra hivatkozva, hogy férje többször nemtörődömséget mutatott irányába, és szeretőt tartott, a Nemzeti Színház egyik kardalnokával, Kovacsics Júliával a házasságkötés után is folytatta viszonyát. 1853. január 22-én házasodtak össze. László József ekkor negyvenöt esztendő, Egressy Etelka tizenhét éves volt (1853 májusában töltötte be a tizennyolcat). A lány 1853. május 12-én elhagyta férjét, és visszaköltözött szüleihez. Együttélésük végérvényesen befejeződött. A válóper 1854-ben kezdődött, és öt évig elhúzódott. 1859-ben választották el őket, és Egressy Etelka a pénzbeli követeléseit is megkapta. A bontóper során a Magyarországon 1853. május 1-jén hatályba lépett osztrák polgári törvénykönyv (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch) rendelkezései szerint kellett eljárni. Házasságuk történetének két, egymástól jelentősen eltérő leírását ismerjük. Az egyiket maga az Egressy család fogalmazta. A *László Józseffeli egybekelés története* című, Egressy Gábor kézírásában fennmaradt, 1853. július 2-án kelt kéziratban Egressy Etelka idézi fel a férj 1852-ben tett házassági ajánlatától a különélésük kezdetéig történeteket. Az autográf egyes szám első személyben íródott, és László Józseffel folytatott párbeszédnek is helyet kaptak benne. A másik leírás Mályuszné Császár Edit keze alól került ki. A színháztörténész e kézirat forrása ismerete nélkül az Egressy család leveleire hivatkozva foglalja össze a házasság és a válóper történetét. Erősen torzítja az e tárgyra vonatkozó leíráseket, több olyan határozott állítása is van, amelyekről a korrespondenciában egyáltalán nem olvashatunk. Téves az a kijelentése, hogy a házasságkötésre Egressy Gábor törökországi tartózkodása alatt, tehát valamikor 1849 augusztusa és 1850 szeptembere között került sor: László József „nőül veszi Egressynek nála több, mint negyedszázaddal ifjabb leányát, a Petőfi-költeményben ünnepelt, legendás szépségű Etelkét. – A késői krónikás teljesen értetlenül áll evvel a ténnyel szemben. Nemcsak azon csodálkozik, hogy egy negyven-egynéhány éves embernek, ha mégolyan kedves egyéniség, híres művész is, hogyan juthat eszébe egy alig felserdült kislányt magához kötni, de még inkább azon, hogy a leány családjának sem volt több belátása – anya, nagymama, nagybácsi, fivér végtére is nem voltak mind Törökországban! –, s hagyták a két embert vesztébe rohani” (MÁLYUSZNÉ CSÁSZÁR 1959, 8).

ügyvédünkkel: Simon Florenttel – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Marcelléknél is voltam: talán Kisudvarnoki Marcell István ügyvédéről van szó.

Lesz bizonyítvány 3 vagy 4: az Egressy Etelka válókeresetével kapcsolatos bizonyítványokról, tanúvallomásokról van szó. A *László Józseffeli egybekelés története* című kézirat szerint

Egressy Etelka végül nyolc bizonyítvánnyal igyekezett igazolni a bíróságnak, hogy férje megbocsáthatatlan bűnököt követett el ellene, jogos a válóperi igénye. A házasság történetét elmesélő kéziratba bekerült, hogy László Józsefnek mely „ballépéseit” igazolja bizonyítványokkal. Az első bizonyítvány Kovács Sebestyén Endre orvostól származik. Azt igazolja, hogy Egressy Etelka férje nemtörődömsége miatt megbetegedett, valószínűleg elvetélt: „Mintegy öthetes nő valék, midőn férjem azt kérdezi tőlem: szoktam-e fürdőbe járni? Én azt felelem: igen; s hogy leány koromban, otthon a háznál is fürödni szoktam. Ő erre viszont azt mondja: most az idő kedvező, tegyek félre minden házi dolgot, s menjek fürdőbe. Én készülök az induláshoz és kérdezem: kivel fogok menni? Magad, – mondja ő; – vagy odáig majd elkísérlek én. De hátha valami bajom talál lenni a fürdőben? – viszontzám neki. – Hát vidd magaddal a cselédet, – feleli ő. – De a cselédnek most sürgető dolga van, – mondom én; – minthogy a cseléd éppen a mosó-teknő mellett volt. – Akármi dolga van, hagyja félbe, s menjen veled, mert ez előbbvaló, – feleli ő. E pillanatban anyám lépett be hozzánk, s ő jött el velem a fürdőbe. [...] Férjem meghagyása szerint a fürdőben nem voltam tovább húsz percznél. A mint belőle kiléptem: annyira el voltam alélva, hogy anyám segélyével kellett a pamlagra dőlnöm; s csak egy fél órai pihenés után jutottam annyi erőhöz, hogy felöltözhessem, s hogy anyám csendesen haza vezethessen. Ez történt Márczius 12-dike táján. – Másnap reggel, a mint fölkeltem ágyamból: elszedültem; nem sokára magamhoz jöttem ugyan, hanem igen elvalék gyengülve; derekam és ágyékomban különös fájdalmakat éreztem. Mind e mellett napi foglalkozásomat rendesen teljesítém, s a hideg idő daczára, – szokásom szerint, – a napi szükségletek bevásárlása végett – a piacra is elmentem. A következő nap még roszzabbul levék. Igen szenvedtem; miről azonban férjemnek nem szólék, minthogy e bajt még mindig mulékony természetűnek s következmény nélkülinek tartám. Más nap ágyék- és derék-fájásom még lázasabb volt; délután anyám meglátogatott; igen megijjedt rajtam, elbeszéltem neki a velem történeteket, s ezek közt azon különös körjelenségeket, – melyeket itt előadnom nem lehet, – csupán annyiban érintenem, hogy azok, – anyám állítása szerint, – *anyai állapotra mutattak*. – Anyám erre rögtön az orvoshoz vitt. Férjem ekkor nem volt hon, minthogy délután 4–5 óra tájban rendesen elmegy hazulról. T. Kovács orvos úrnak én és anyám részletesen elbeszélvén bajomat, orvos úr a többek között azt jegyzé meg reá: *hogy illyenkor a fürdőbe menni nem kellett volna*. Roszala még azt is, hogy a fürdőből gyalog és nem kocsin vitettem haza; azt is, hogy ekkor hozzá gyalog mentünk, – minthogy folyvást lázas állapotban valék. Gyógyszert és rögtöni lefekvést rendelt.” A második, harmadik és negyedik bizonyítvány azt igazolja, hogy László József megcsalta Egressy Etelkát: „Nagyanyámmal találkozom a piacon..... igen ingerültnek látszott.... szinte megijjedtem rajta..... kérdezem: mi lelte? s ő elmondja nekem, hogy én megvagyok csalva hitetlenül, hogy éppen most találkozott egy ismerősével, az öreg Liptainéval, ki nem tudva, hogy László házas ember, és hogy neje én vagyok: elbeszélte neki, hogy *miszerint László majd mindennap Kovacsics Juliához jár a Reisinger házba. Sőt László néha kétszer is meglátogatja naponta Kovacsics Juliát*.” Az ötödik és hatodik bizonyítvány a Tóth Katalin által elmondottakat tartalmazta: „Volt szakácsnénk, Tóth Katalin, – ki már Lászlónál lakott, mikor nejévé lettem, – azt beszélte nagymamának, hogy *egybekelésünk előtti napon Kovacsics Julia Lászlóra ment, házához, s több szemrehányásai között sirva azt mondá neki: hogy mi lesz ő belőle, ha László már csakugyan házasodik?* Kati továbbá azt is hallotta, hogy László csillapította a leányt, és csak azon ígérettel rázhatta le nyakáról, hogy *majd meglátogatja, s róla gondoskodni fog*. Igy hát való volt, mit László, mint *vőlegényem, ármánynak mondott: ő ezen leánnyal titkos viszonyban élt*

ugyanakkor, midőn kezemet kérte!.....” A hatodik bizonyítványban Egressy Etelka László József következő szavait is idézte: „csak is szájalomból vettelek el; Ó ne hidd, hogy olyan nagyon jártam volna utánad. Hanem, hogy a haláltól megmentselek, tehát aláírtam a szerződést: így aztán mindjárt nem haltál meg.” A hetedik bizonyítvány szerint „Kovacsics Julia nővére, Liza, – ki szinte kardalnoknő a színháznál, – maga beszélte ki László viszonyát Juliával; nevezetesen azt is, hogy László, *menyegzőnket megelőző estve, Juliát csakugyan meglátogatta, mint ezt neki megígérte volt*”. A nyolcadik bizonyítványban Egressy Etelka azt állítja, hogy midőn elhagyta férjét, és hazaköltözött szüleihez, „László pedig ugyanazon pillanatban ment hírt vinni erről kedvesének, kivel azóta is folytonos viszonyban él –.” (MNL OL, R 26 Egressy [Galambos] Gábor, 1–47. Kiemelések az eredetiben.)

Anyád itt volt: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Gúth már várja a pénzt: Vincentius Guth. Cseh születésű asztalos és bútorkészítő mestertanár. 1809-ben szerzett pesti polgárjogot. Egressy Árpád az 1850-es évek első felében inas volt mellette. Az Egressyék részére készített bútorokról kiállított számláit lásd: OSZK Kt. Analekta 1243, I, 61. sz., 68. sz.

gázsit megint nem adnak: a második félhavi rendezői fizetést. Egressy, akit a Nemzeti Színház 1855 áprilisáig csak rendezőként alkalmazhatott, a színészekhez hasonlóan két részletben kapta havi keresetét: a hó első és tizenhatodik napján. Havonta 96 pengőforintot keresett (lásd a 91. levelet). Lásd még a 63. levél *egy fillérünk sincs* jegyzetét.

Az adóért is itt volt egy egész bizottmány: 1850-ben az osztrák adórendszert vezették be Magyarországon. A közvetlen (egyenes) adónemek körét a személyes kereseti és jövedelemadóval bővítették, Egressy Gábor ezekre gondol.

Édes lányom, az orvos rendeleteit pontosan megtartsd: lásd a 80. levelet és jegyzeteit.

Ez a fürdőszak reád nézve életfontosságú: Egressy Etelka azért utazott a parádi gyógyfürdőbe, mert mint a *László Józseffeli egybekelésem története* című kéziratból kiderül, a házasság „lélekgyilkoló” volt számára, 1853 márciusa óta betegeskedett: „a fürdés óta napról napra sorvadok, sőt már köhögök is; ezen felül szívdobogásaim is gyakrabban és erősebben jönnek elő.” (MNL OL, R 26 Egressy [Galambos] Gábor, 46. Kiemelések az eredetiben.)

Molnár: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

82. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK Parád, 1853. július 22.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 1. sz. levél.

Magyarázatok:

Etelkán én még legkisseb változást nem tapasztalok: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

az első egy pár fürdőbe a lélegzete igen szorult: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

orvos: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

ma már 6 pohárral kel inni savóval vegyes: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

a pénzről [...] írjal mert amiatt látom hogy igen aggodik: arról az ötezer forintról van szó, amit László József jegyajándékként adott Egressy Etelkának. (László és Egressy Etelka házasságáról és válásáról lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.) A *László Józseffeli egybekelésem története* című kéziratban a jegyajándékról a következő olvasható: „»*Én [László József] egész nyugalommal megyek*

Gerendaihoz a házassági szerződésért, hogy azt átvevén, vele majd születésed napján meglepjelek; s midőn tőle kérem azt: ő mintegy meglepetve kérésem által, azt feleli, hogy az már a menyasszony szülőinél van. Szégyeltemben nem tudtam egyebet mondani, mint hogy: jól van, s azzal eljöttem. Hiszen én azt az egész ajándék levelet megsemmisíthetem, ha törvényesen lépek föl, s ha olly alacsony akarnék lenni, mint apád, ki alig várta, hogy azt kezei közé kaparíthassa, s biztosítva lássa magát; mert azt nekem még a menyegző előtt alá kellett írnom, különben téged ide sem adtak volna; hiszen téged árultak, mint 'Tamás bátyában' azokat a rabnőket; de téged még aljasabb módon adtak el, mert ők engem kiraboltak, kényszerítettek; hiszen én azt sem tudom, hogy mit írtam, – hogy mit írtattak velem: annyira sietteték; annak az esküvő előtt kellett megtörténni, mert féltek, hogy később talán majd nem fognám alá írni, ha történetből a leányukat nem találnám olyannak, minőnek kürtölték.....»

Az istenért, – de hát ki kényszerített téged mindezekre? – szólék közbe – hiszen szülőim inkább ellenezték házasságunkat.....

»Igen, – ugymond, – el akart mulni, – az az félben szakadt: – a pénz miatt. Mert én mindenek előtt elmentem Fáy Andrásához, hogy elmondjam neki szándokomat, s hogy ez ügyben közbenjárását fölkérjem, miszerint menne el hozzád nevemben, s kérne meg számomra. Ez alkalommal mindjárt kijelentvén előtte, hogy én neked nem csak szívemet, hanem egész vagyonomat följánlom; s erre Fáy András azt mondja: nem úgy, hanem adjon az úr neki menyasszonyi ajándokul öt ezer forintot; aztán beszéd közben megvallá hogy a mint az ajtaján beléptem: azonnal arcomról olvasta le szándokomat; e szerint az alkalmat úgy kívánta kizsákmányolni, hogy mint kalmár alkudja ki tőlem az öt ezer forintot. Pedig miután én egész vagyonomat ajánlám: mi szükség volt előre csikarni ki tőlem valami összeget?..... Hanem ez már így volt kettőjük közt kicsinálva, s kijátszanak. Így alkudoztak velem fölötted. [...] Azért maradt aztán félbe az egész: mert én látva, hogy ez valóságos kalmári alkudozás: kereken megmondtam: hogy történéjk bár mi, én alá nem írom. [...] De nekem azt mondták, hogy meghalsz belé, ha el nem veszek; *csak is szánalomból vettelek el; Ó ne hidd, hogy olyan nagyon jártam volna utánad. Hanem, hogy a haláltól megmentselek, tehát aláírtam a szerződést: így aztán mindjárt nem haltál meg.*» (MNL OL, R 26 Egressy [Galambos] Gábor 36–39. Kiemelések az eredetiben.)

a cseviczéhez [...] mi is el sétállunk: a forrás földrajzi fekvését az 1853-ban megjelent *Parádi gyógyvizek* című könyv így határozza meg: „Ha a gyöngyös-egri úton jövő vendég a Cseviczéhez készül, a timsófürdőben ne álljon meg, hanem azon az úton egyenesen nyugotnak folytassa utazását, egy negyed óra mulva elérendi Parád falut, mellyen keresztül menvén szántóföldek között egy az útát kigyózdzó tekergésével többször keresztülfutó patak mente ellenében valódi regényes árnyas erdőbe jutand, mellynek széleit sugár égerfákkal szegett patakocská mossa, majd hamar az erdő szélesebb völgybe nyílik ki, mellyben díszesebb épületek elszórva képezik a másik parádi fürdőintézetet, melly közönségesen Csevicze név alatt ismeretes, nevét a Csevicze nevű savanyúvizétől vesz; Csevicze az azon vidéki palócok nyelvén sem többet sem kevesebbet nem jelent mint savanyúvíz (ERDEY 1853, 66).

öreg gazdánk: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

[Vach]ot Imre: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

[anyám]mal: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliánával. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

mólnár: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

Paksihoz: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

a mi az adót illeti: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

a zálog házba levőket is ne feled el: valószínűleg az elzálogosított értéktárgyak után fizetendő kamatokról van szó. Egressy 1849–1850-es törökországi emigrációja során a család komoly adósságokat halmozott fel. Kölcsönöket vettek fel (magánszemélyektől is) és több értéktárgyukat elzálogosították. (Mindezt részben azért, hogy Szentpétery Zsuzsanna, Etelka és Árpád a színész után utazhasson Törökországba.) Noha azt a családi levelezés vagy a fellelhető kéziratok hagyaték alapján nem lehet megmondani, hogy pontosan mely értéktárgyakat zálogosították el, annyi viszont Egressy 1850. május 25-én Belgrádból feleségének írott leveléből sejthető, hogy leginkább azok az emléktárgyak (pl. az ezüstbillikomok – lásd az 59. levél jegyzeteinél) kerültek zálogba, amelyekkel a színészt a közönség vagy a vidéki pályatársak megajándékozták.

Kendelenyi nevű ügyvéd kinél G Fáti István letette a 25 ezer forintot a déco számára: gróf Fáy Istvánt lásd a 6. levél jegyzeteinél. A déco valószínűleg a décompter: leszámítás, levonás francia szó rövidítéséből származik. Szentpétery Zsuzsanna valószínűleg váltóleszámítólásra, egy olyan pénzügyi műveletre gondol, amely során megvásárolják a váltólevelet annak lejárta (fizetési határideje) előtt bizonyos százalék levonásával.³ Nem tudjuk, hogy Egressyékét miért érdekelte ez a tranzakció, a továbbiakban nem említik.

83. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Pest, 1853. július 25.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 35. sz. levél.

Magyarázatok:

Molnárt: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

Vabottal tudod hogy nem a legjobb lábon állunk: lásd a 6. levél jegyzeteinél.

Kérdezd meg az orvost: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

Azt is tud meg tőle, hogy igaz e, amit a könyvből olvastam, hogy valamelyik Parádi víz használata jó a szalagféreg ellen is?: ezt Egressy az 1853-ban megjelent *Fürdői-zsebkönyvben* olvashatta: a parádi kénes forrás jó a „[b]élféreg, még a szalagféreg ellen is” (*Fürdői-zsebkönyv*, 1853, 95).

köppölyöztetni szoktad magadat: a köpölyözés a vérmennyiség eloszlására és szabályozására szolgáló eljárás. A gömbölyű vagy henger alakú üveg vagy érclemezből készült edény segítségével a sebészek vért eresztenek le. A beavatkozást általában a háton végezték.

Kati itt volt, elbeszélte a mit tudott, s van bizonyítvány: Tóth Katalin. Egressy Etelka és László József (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) szakácsnője. A bizonyítvánnyal kapcsolatban lásd a 81. levél jegyzetét.

az ügyvéd: Simon Florent. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Marcelle ismét beszéltem: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

A zártszéket nem akarják elfogadni: lásd az 57. levél *színházba el akartam menni tehát fizettem mert még Septemberbe elvették jegyemet* jegyzetét.

a pert meg nem kezdte: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

³ Köszönöm Kóvér György segítségét.

Édes leányom, [...] egy pár bús nap többet ront az egészségeden, mint a mennyit egy fürdő évszak helyrehozhatna: lásd a 81. levél *Ez a fürdőszak reád nézve életfontosságú* jegyzetét.

ott mindenképp szórakozás kell, másként a gyógymódnak hatása nincs: a fürdőorvos 1853-ban így ír a helyi szórakozási lehetőségekről: „A parádi szokott mulatozások közt főhelyen áll a táncz. A Cseviczénél e célra fenáll egy tágas terem, melly néhány óráig rendszeren minden istenadta nap tanúja a fiatalság örömmámorának; vasárnapokon éjszaka a világitás, és fizetés mellett rendes táncmultságok adatnak, mellyek fényre, s népességre nézve sok városi farsangi bálokat meghaladnak; a timsófürdőnél nem lévén még rendes tánczterem építve, mi szinte a jövő évre van kilátásban, az eddigi szűk ebédlő, vagy az udvar sima földje pótolja azt. A zenére megkivántató költségeket a vendégek szabad ajánlatai fedezik, s zenészeinknek – főleg az utolsó években – legkisebb okuk sincs elégületlenségre. Midőn Terpsichore pihen, Thalia szokta őt felváltani; vándorpapjai némi élvezetet nyújtani törekedvén a tisztelt közönségnek a fürdőházak körül rögtönözött arenákban adni szokott kisebb szindarabjaikkal” (ERDEY 1853, 34–35).

Fizetést még most sem adtak: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

Guthot megkértem, hogy Augustus elsőjeig várjon: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

84. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ETELKÁNAK Pest, 1853. július 25.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Etelkának (4 levél, 8 fol.), 1. sz. levél.

Magyarázatok:

Hallom, hogy még eddig nem volt nagy hatással egészségi állapotodra a parádi gyógymód: lásd a 81. levél *Ez a fürdőszak reád nézve életfontosságú* jegyzetét.

a parádi gyógymód: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

A mi házassági viszonyaidat illeti: lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

az ügyvéd: Simon Florent – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Hasselné és Joung nagyon kiestek a közönség pártfogásából: Anna Maria Wilhelmine van Hasselt–Barth (1813–1881) és Friedrich Young. Hasselt–Barth holland születésű énekesnő volt. Young tenoristaként lépett fel a Nemzeti Színházban és 1852–1854 között szerződött tagja is volt.

Leszniewszka: Ludvika Lesniewska (1830–1882). Szoprán énekesnő, 1853–1855 között a Nemzeti Színház tagja.

Aldridge vendéjátékai is a jövő heti rendben vannak kitézve: Ira Aldridge (1807–1867). Afroamerikai színész. 1853. augusztus 23-án és 26-án az *Othelló*ban, augusztus 24-én *A velencei kalmár*ban, augusztus 30-án a *Macbeth*ben és Isaac Bickerstaff *The Padlok (A lakat)* című bohózatában, szeptember 1-jén a *III. Richárd*ban (csak az első felvonását adták), *A velencei kalmár*ban és ismételten a már említett bohózatban játszott (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1853–1854, 182., 183., 185., 189., 191. fol.).

Nagymama: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Zsiga bácsiék: Szentpétery Zsigmond és Glatz Franciska. Lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

a Gut házában: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

Rózsai: Egressyék cselédje.

85. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
Parád, 1853. július 30.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 2. sz. levél.

Magyarázatok:

Bérczi Károly beszélt velünk aki nejével egygyüt van itt: Bérczy Károly (1821–1867). Költő, újságíró, lapszerkesztő, az első magyar nyelvű sportlap szerkesztője. Felesége Frivaldszky Anna (1829–1912) volt. Bérczy, mint Gyulai Pálnak 1853. július 1-jén kelt leveléből kiderül, július 3-án indult Parádra, és legalább négy hetet szándékozott ott tölteni (GYULAI 1961, 162).

a cseviczéhez gyalog indultunk el: lásd a 82. levél jegyzeteinél.

a timsósba: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

Fejért: Fejér Károlyt (1790–1877). Vidéki színész, színigazgató.

Ilkey fiukkal: Ilkey Sándorral (1824/1825–1900), Móriccal és Lászlóval. Ilkey Sándor a Nemzeti Színház részvényese volt, majd 1838. június 6. és augusztus 29. között Szentkirályi Móric (1807–1882) mellett társigazgatója, 1839. április 15-től 1840. december 30-ig pedig igazgatója. Később Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főjegyzője lett.

arszlánkodik: arszlán: piperkőc, divatfi.

Latkóczy: Laczkóczy Ferdinánd (?–?). Eredetileg katonatiszt volt, állítólag a Nemzeti Színháznál játszó színésznő felesége, Farkas Lujza (1818–1893) kérésére kezdett el színigazgatóként működni az 1850-es évek elején.

az öreg Bot Pállal találkoztam: talán Albisi Bod Pálról (1793–1864) van szó. Pesti ügyvéd. Családja ugyanúgy Miskolc környékéről származik, mint Egressy Gábor és Szentpétery Zsuzsanna. A Bod család több tagja református lelkész volt, ugyanúgy, mint az Egressy házaspár mindkét tagjának apja, tehát ebből a körből származhat az ismeretség. Szentpétery Zsuzsanna többször is fölcseréli a „d” és a „t” betűt, valószínűleg itt is ez történik.

üveg hutát nagyon szerettem volna látni: Parádon először II. Rákóczi Ferenc létesített üveghutát 1710-ben. A gyár a 19. században Károlyi György tulajdonába került, 1847-ben már 20 000 láda üveget állítottak elő. Mivel a huta közvetlenül a parádi gyógyvíz szomszédságában volt, különösen nagy hangsúlyt fektettek az orvosi, vegyszeti és gyógyszerári célokra szolgáló üvegek gyártására (CSIFFÁRY 2006, 501–502).

a kuthoz csak anyira van mint a mű lakásunk a színházhoz: a Nemzeti Színház épülete a Kerepesi úton (ma: Rákóczi út 1. sz.) volt. Egressyék pedig a Kórház utca 2. sz. alatt laktak.

etelka egy kicsit arczba telik és a karjai is mintha telnének azt mondja hogy erősebb is valamivel úgy érzi de a köbögést még sem hagyta el egészen: lásd a 81. levél *Ez a fürdőszak reád nézve életfontosságú* jegyzetét.

édes anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyek*-nél.

Szigligetinét: Szigligeti Edéné Sperling Franciskát (1817–1893). Énekesnő, az 1840-es években a Nemzeti Színház tagja.

86. EGRESSY ETELKA – EGRESSY ÁKOSNAK
Parád, 1853. július 30.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelka Egressy Ákoshoz (5 levél, 12 fol.), 1. sz. levél, 1. sz. boríték.

Magyarázatok:

Különösen ügyemet illetőleg: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté jegyzetét.

ügyvédemnek: Simon Florentnek – lásd a Gyakran említett személyeknél.

A mi az én egészségi állapotomat illeti az még eddig semmi különös változást nem szenvedett: lásd a 81. levél *Ez a fürdőszak reád nézve életfontosságú* jegyzetét.

fürdő erősítő hatását: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

a szobánk, földes és oly szűk: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

minden pohárvétel után mintegy félórát, járnom kell: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

jó kis kirándulás volt, szinte egy órányi távolságra, az úgy nevezett „veres tó”hoz: erről így ír a parádi gyógyfürdőről szóló egykorú könyv: „A timsósfürdővendégek legkedvencebb kirándulási helye a ¼ órányira fekvő Hagymás nevű kis telepítvény melletti timsólúg- vagy közönségesen veres tó – *). *) Hajdan itt timsó főzetetvén, a kis tavacska erre használt kút volt, jelenleg szája megszálesedvén, s medre a legtömöttebb timsóvasgáliczos vízzel mindenkor telve lévén, ha ez egy ideig nem zavartatik, s a nap belé süt, a legtökéletesb veres tükröt képezi, mellyben a timsóások által összevissza vagdalt körülötti dombok tetejökön csak soványul éldegélő nyírfáikkal visszatükrözve a legérdekesebb látványt ábrázolják, melly minden eddigi nézőit bámulattal eltelő kép közvélemény szerént méltó a legelső művész ecsetére.” (ERDEY 1853, 36. A csillaggal jelölt szövegrész lábjegyzetben olvasható.)

valami Bérczi nevű [...] nejevel: lásd a 85. levél jegyzeteinél.

adott ide két „Pesti Napló”t abból olvastam az Ira Aldridge leendő megérkeztét Pestre: Egressy Etelka bizonyára az 1853. július 24-én megjelent tudósításra gondolt: „Ira Aldridge hírszerint még e hó folytán fogna ide megérkezni, és pedig társasága nélkül, egyedül” (PN, 1853/1012). Lásd még a 84. levél jegyzeteinél.

bolmi vitatkozásait Fesztetitsnek, a szerződötések felett: Festicset – lásd a 75. levél *az igazgatónak* jegyzetét. Egressy Etelka valószínűleg arra, a Pesti Napló 1853. július 29-i számában megjelent olvasói levélre gondol, amely Hetényi Laura pesti mellőzését teszi szóvá: „A nyári saison – mint minden alföldi városban – kevés élvel kínálkozik. Egyetlen nyilvános multságunk a sétatér, melynek létezését az ernyedetlen buzgalmu Gyenes mérnöknek köszönhetjük oly helyen, hol az előtt kiapadhatlan pocséta volt. Színészeink – s a tavaszon át ezt volt egy másik főélv – Szegedre távoztak. E lapokban olvastam – s szomoruan tapasztaltam magam is Pesten létem alatt – minő hiányt szenved a nemzeti színház vaudeville énekesnőben. Mintegy másfél év előtt – tehát a másik színházi regime korábban, midőn még magam is pesti lakos valék – Hetényi Laurát, az itt volt Hetényi társaság első színésznőjét – fölléptették. Jól emlékszem: a közönség zajosan fogadta, a lapok megdicsérték s mégis (vagy tán épen azért!?) nem szerződötték. Pedig H. Laurának kellemdús szinpadi alakja, tiszta csengő erős hangja, gyönyörű zeneképzettsége s ügyes gyakorlott játéka van. Panaszkodunk, hogy nincs vaudeville énekesnőnk, s ki volna az nem kell... legalább nem kellett, mert a mostani directoról fel akarom tenni, hogy a régibűneiben nem osztakozik.

Aztán Hetényi Laura sokoldalu színésznő, még fiatal s Pesten képeztetve a legszebb jövő reményeire jogosít” (PN, 1853/1016).

nagy anyámról: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannáról – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Zsiga bácsi s az övéi: Szentpétery Zsigmond és Glatz Franciska. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Sikorék: lásd az 58. levél jegyzeteinél.

valami furiozot halbassak [...] valami Liszt féle fantáziát: furioso: dühödten (zenei szakkifejezés). Lehetséges, hogy Egressy Etelka Liszt Ferenc *Magyar fantázia* (Phantasie über ungarische Volksmelodien) című zongoraversenyére céloz, amelynek az ősbemutatója 1853. június 1-jén volt a Nemzeti Színházban.

87. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Pest, 1853. július 31.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 36. sz. levél.

Magyarázatok:

bizonyítványaink mind rendben vannak: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

ügyvédünk: Simon Florent – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Minő hatása van Etelkára a timsólugos fürdőnek?: lásd a 81. levél *Ez a fürdőszak reád nézve életfontosságú* jegyzetét.

Fáyéknál is voltam: Fáy Andrásnál és Sziráki Zsuzsánál. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.
ott találtam keresztanyádat lányom: id. Fáy Ferencné Máriaassy Ilonát – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

azt mondja, hogy ha ő bejöhett volna akkoriban, semmi sem lett volna abból a házasságból: lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Komlossi Ida: lásd a 37. levél jegyzeteinél.

Andrisné nénédnek: Fáy Andrásné Sziráki Zsuzsának.

Parádon a timsós fürdőben: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

88. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ETELKÁNAK Pest, 1853. augusztus 2.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Etelkának (4 levél, 8 fol.), 2. sz. levél.

Magyarázatok:

örülök rajta, hogy pár nap óta is már tapasztalod hatását a gyógyviz jótévő erejének: lásd a 80. levél jegyzeteit.

ezután mindinkább javítandja egészségedet: lásd a 81. levél *Ez a fürdőszak reád nézve életfontosságú* jegyzetét.

Házassági ügyedre nézve: lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

mindenféle bizonyítványokkal ellátva az ügyvéd készen van: a bizonyítványokkal kapcsolatban lásd a 81. levél jegyzetét. Az ügyvéd: Simon Florent – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Nagymamánk: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Sikorék: lásd az 58. levél jegyzeteinél.

a színházba gyakran eljárnak zártszékeikre: a Nemzeti Színházról kapott szabadjegyekről van szó. Lásd az 57. levél jegyzeteinél.

Szigligetiné: lásd a 85. levél jegyzeteinél.

Komlósy Ida: lásd a 37. levél jegyzeteinél.

Franciska: Szentpétery Zsigmondné Glatz Franciska – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

A színházi szabó Molnár: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

Zsiga bácsival: Szentpétery Zsigmonddal – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

NB: lásd az 52. levél jegyzeteinél.

89. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Parád, 1853. augusztus 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 3. sz. levél, 3. sz. boríték.

Magyarázatok:

Etelka hogylétéről job egészségéről [...] tudósítlak: lásd a 81. levél *Ez a fürdőszak reád nézve életfontosságú* jegyzetét.

orvos: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

Etelkának [...] 30 fürdőt kel venni: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

öreg gazdánk: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

küldenek egy ívet mibe minden vendég neve fel van írva és kérnek hogy adjak én is a Czigány

Zenészeknek: lásd a 83. levél *ott mindenek felett szórakozás kell, másként a gyógymódnak hatása nincs* jegyzetét.

a bizonyítványoknak nagyon örülök: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

Kovács: Kovács Sebestyén Endre – lásd a 31. levél jegyzeteinél.

90. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK ÉS EGRESSY ÁKOSNAK

Parád, 1853. augusztus 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelka Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 2. sz. levél.

Magyarázatok:

Idának is irtam: Komlóssy Idának – lásd a 37. levél jegyzeteinél.

az orvos: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

30 fürdővételt kell hogy bevégezzem: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

rocska: vödör, vízhordó edény (rég.).

A mi egészségemet illeti, az már hála a mindenhatónak javuloban van: lásd a 81. levél *Ez a fürdőszak reád nézve életfontosságú* jegyzetét.

n. anyámat: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannát – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

zsigabácsit: Szentpétery Zsigmondot – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a bizonyítványok is rendben vannak: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

ügyvédem: Simon Florent – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

andrás néni: Fáy Andrásné Sziráki Zsuzsa – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

kereszt anyám: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilona – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

tudositson mielőbb ha lehet mind ügyemről: lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

91. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1853. augusztus 5.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 37. sz. levél

Magyarázatok:

első Augustusra járó fizetésemet még most sem kaptam ki: az első félhavi rendezői fizetést. Lásd a 63. levél *egy fillérünk sincs* jegyzetét és a 81. levél jegyzetét.

Gútnak kell belőle fizetnem: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

négyet meg Rózfinak: ismeretlen személy.

ötöt lebuznak a fáért és nyugdíjra: Egressy a Nemzeti Színháztól kapott havi rendezői fizetéséből levonandó papénczra és nyugdíjárulékra gondol.

A mult julius 16-dikai fizetésből: a második félhavi rendezői fizetésből.

Rábiztam tebát Molnárra: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

két üveg bűdös víz: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

ügyvédünknel legalább tízszer voltam hiába: Simon Florentnél – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Gerenday: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

Tóth Lőrincz: Tóth Lőrinc (1814–1903). Ügyvéd, drámaíró, a Kisfaludy Társaság első titkára. **ügyünk állását voltaképen ismerjétek:** Egressy Etelka és László József válóperéről van szó.

Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Szigetit: Szigeti (Tripámer) József (1822–1902). Színész, színműíró, a Nemzeti Színház 1844-ben szerződtette. Igazán elismert színésszé az 1860-as években vált.

Kati is adott igen pompás bizonyítványt: lásd a 81. és a 83. levél jegyzeteinél.

eddigelé már nyolcz darab, szabályosan készült, és teljes erejű bizonyítvány van készen: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

csak bélyegeztetni kell: a peres felek valamennyi beadványa és az azokhoz csatolt mellékletek illetékkötelesek voltak (NAGY 2012, 95).

Feleki kapott levelet Haraytól, hanem ez a nyomorult ember ötöl hatol, s fölkeri Felekit, hogy az Éder Luizávali historiát ne fesszege: a *László Józseffeli egybekelésém története* című kézirat szerint László József annak érdekében, hogy előző feleségétől, Éder Lujzától (énekesnő, színésznő, a Nemzeti Színház tagja) „megmenekülhessen, azt a módot gondolta ki, hogy egy barátját, H. V-tort [Haray Viktort (1818–1882), vidéki színész, drámaíró] fölkeríte: udvarol-

na E. L-nak, mikor ez egyedül van otthon. S mikor ezen barátja H. V. – tervek szerint – egyedül volt a szobában, László kedvesével, s nyájas helyzetben: akkor László bírtelen benyitott, dühöséget színlelt, a hűtlenül megcsalt szeretőt játszotta: s a leányt elkergette. Ezt apámnak mostanában Feleki ur beszélte el, László saját vallomása után.” (MNL OL, R 26 Egressy [Galambos] Gábor, 47. Kiemelés az eredetiben.)

Marcellal úgy intézkedhetünk: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

azon pert, melyet Decau Mari László ellen indított [...] Lászlónak tudtával és megegyezésével folytatta Decau, viszonyát B. Kázmér gróffal: De Caux Mimi (1825–1906). Énekesnő, színésznő. László József (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) második felesége volt. Állítólag azért váltak el, mert De Caux Mimi viszonyt folytatott gróf Batthyány Kázmérral (1807–1854).

Paksi: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

B-Zsinétól: valószínűleg Balázs Józsefnétől (1812–1881), a Nemzeti Színház kardalnokának feleségétől.

M...kácsinétól: Munkácsy Pálné Mészáros Annától (1817–1893). Vidéki színésznő. 1842-ben Székesfehérváron együtt játszott De Caux Mimivel.

92. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Parád, 1853. augusztus 8.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 4. sz. levél.

Magyarázatok:

innen az éjjel fog indulni a postára a levél az az gyöngyösre és úgy pestre: a parádi fürdőről 1853-ban megjelent könyv így tájékoztat a levelek postázási körülményeiről: „Parád állomása Gyöngyös, honnan nyáron majdnem naponként általküldetnek a levelek a Cseviczét kezelő tiszthez, ki által az illetőknek kézbesítetnek” (ERDEY 1853, 44).

pak: helyesen pakk (ebből: Pack): csomag (ném.).

öreg gazdánk: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

harmincz fürdő: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

orvos: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

93. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1853. augusztus 9.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 38. sz. levél.

Magyarázatok:

A mult első augustusi fizetésemből: az első félhavi rendezői fizetésből. Lásd a 63. levél *egy fillérünk sincs* jegyzetét és a 81. levél jegyzeteinél.

Gútnak adtam: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

16-diki fizetésemből: a második félhavi rendezői fizetéséből.

Molnárral: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

orvos: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

jó lenne egypár láda vizet hoznotok: parádi gyógyvizet. Lásd a 80. levél jegyzeteinél.

Ügyünkben semmi ujság: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Ha húsz pengőforintom volna: rögtön megszerezhetnők a mi még hiányzik a pör megkezdéséhez: lásd a 91. levél *csak bélyegeztetni kell* jegyzetét.

László lába kificzamodott.... bár ez egyéb tagjával történt volna!: utalás arra, hogy László József megcsalta Egressy Etelkát. Lászlót lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Ákos ismét egy új szerepet kapott: Egressy Ákos a levél keltezését, augusztus 9-ét követően augusztus 17-én lépett fel a Nemzeti Színházban Ernest Serret *A családok* (ford. Országh Antal) című drámájában, Raoul szerepében. E darabot ekkor játszották először (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1853–1854, 177. fol.).

Festetics rudja pedig kissé kifelé áll: Festetics – lásd a 75. levél *az igazgatónak* jegyzetét. A Nemzeti Színház műsorpolitikája az 1850-es évek első felében a Habsburg Monarchia, illetve Európa színházi életét is jól ismerő, megnyerni kívánt arisztokrata közönség igényeihez és ízléséhez igazodott. Erre utalt az, hogy Festeticset tették meg igazgatónak az 1850-es évek első felében. Átszervezte a drámaíró bizottságot és dalműbíró bizottságot hozott létre. Az operaműsort részesítette előnyben, s emiatt sok támadás érte. A drámapártiak Festetics intézkedéseit támadásként élték meg, attól tartottak, hogy a prózai műfajok lassan kiszorulnak a Nemzeti Színház színpadáról.

94. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Pest, 1853. augusztus 12.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 39. sz. levél.

Magyarázatok:

Manóra rontottam, [...] összecsinálja 16-diki fizetésemet: Manno Károlyra. A Nemzeti Színház pénztárnoka. A fizetést lásd a 81. levél jegyzeteinél.

még Rózsit sem fizethettem ki: lásd a 84. levél jegyzeteinél.

elmentem Nagy Istvánhoz: valószínűleg Hidaskúrti Nagy Istvánról (1799/1800–1863) van szó. Főtörvényszéki ülnök, majd a hétszemélyes tábla bírása.

Zsoldos Ignác: Zsoldos Ignác (1803–1885). Szolgabíró, főszolgabíró, vármegyei főjegyző, jogtudós. 1850-től Bécsben a legfelső semmitőszék magyar osztályának udvari tanácsosa.

találkoztam Schodelnéval: lásd a 18. levél jegyzeteinél.

Etelka ügye: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Marcel: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

megkapjuk a városi levéltárból a tudvalevő pert, és ezzel a nekünk szükséges bizonyítványokat:
De Caux Mimi és László József válóperével kapcsolatos tanúvallomásokat. Lásd a 91. levelet.

elmentem Munkácsynéhoz: lásd a 91. levél jegyzeteinél.

ismertetne meg László és Decaux viszonyaival [...] a gr. B. Kázmérrali viszonyról hallottunk:
lásd a 91. levél jegyzeteinél.

anyád: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Árpádot Guth elküldte: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

95. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK

Parád, 1853. augusztus 12.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 5. sz. levél.

Magyarázatok:

itt [...] nincsen bizonyos ember a kinek csak épen az a kötelessége volna hogy a gyöngyösre érkezet levelet el hozná: lásd a 92. levél jegyzeteinél.

a cseviczétől hozta el: lásd a 82. levél jegyzeteinél.

mind gazdám mind pedig neje: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

lehetne vinni akár 50ven üveg savanyu vizet: lásd a 80. levél jegyzeteinél.

annak a gaz embernek mért nem tört ki a nyaka: László Józsefnek. Lásd a 81. levél *elrémult* midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté jegyzetét.

Ákos hogy szerepet kapot örülök: lásd a 93. levél jegyzeteinél.

anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél.*

Rózsai: lásd a 84. levél jegyzeteinél.

herbatejet: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

96. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1853. augusztus 14.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 40. sz. levél.

Magyarázatok:

pénzt Manótól kaptam: lásd a 94. levél jegyzeteinél.

A házbértekre: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

Az orvosnak: lásd a 79. levél jegyzeteinél.

97. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNÁK

Pécel, 1853. október 21.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelka Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 3. sz. levél.

Magyarázatok:

nem kezdtek e még el a peremet: lásd a 81. levél *elrémult* midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté jegyzetét.

98. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ETELKÁNAK

[1854. április – május első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Etelka – Egressy Ákosnak, Székesfehérvár, 1854. május 31.: „Kimondhatlan örömet szerzett mind két leveled ’s különösen kedvesen vettem pár soraid’ melyben rólam meg emlékezel ’s tudni ohajtod körülményeimet.”

99. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ETELKÁNAK
[1854. április – május első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Etelka – Egressy Ákosnak, Székesfehérvár, 1854. május 31.: „Kimondhatlan örömet szerzett mind két leveled ’s különösen kedvesen vettem pár soraid’ melyben rólam meg emlékezel ’s tudni ohajtod körülményeimet.”

100. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK
[Pest, 1854. május első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Etelka – Egressy Ákosnak, Székesfehérvár, 1854. május 31.: „én jelenleg itt Sz. Fehérvárt vagyok Ked. Apámmal; mit úgy hiszem meg is írt volt Neked utolsó levelében t. i. hogy itt fog vendég szerepelni, miután Pesten azokat egyelőre bevégezte”.

101. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Székesfehérvár, 1854.] május 30.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 41. sz. levél.

Magyarázatok:

A Székesfehérvárott játszó színtársulat 1854 tavaszán:

igazgató: Újfalussy Sándor

színészek: Benkő Kálmán, Fehérvári Antal, Gyulai Ferenc (rendező), Hódi János, Jánosi Mihály, Kolocsányi Antal, Sükei, Szaplanczay Mihály, Szilágyi Sándor, id. Tóth István, ifj. Tóth Jenő, Veszprémi, Zóلمي Ferenc

színésznők: Balogné Makriovszki Erzsébet, Benkő Baráth Alojzia, Fehérváriné Hollay Anna, Újfalussyné, Váradiné, Szilágyi Ernesztina, Tóthné Ida, Veszpréminé Vilma, Zólominé Júlia (CENNER 1972, 152).

Jól fogadtak, de nem volt épen tömött ház: Egressy közel öt éves kényszerszünet után (lásd a 63. levél *egy fillérünk sincs* jegyzetét) 1854 májusában szerepelhetett újra. Vidéki vendégszerepléseket előzetes hatósági bejelentést követően és útlevél birtokában – amelyben megnevezték azokat a településeket, ahol föllépni szándékozott – 1854 májusától vállalhatott. Először Székesfehérvárra ment. Hét előadásban lépett fel, az első május 28-án, az utolsó június 8-án volt (Cenner Mihály tévesen június 5-ét ír, vö. CENNER 1972, 88). A második vendéjáték kivételével a műsorát is ismerjük. 1854. május 28.: id. Alexandre Dumas: *Kean*; június 1.: Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville – Hippolyte Roux-Ferrand: *A párisi adós*; August von Kotzebue: *Legjobb az egyenes út*; június 3.: Eugène Scribe: *Egy pohár víz*; június 5.: Roger de Beauvoir – Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville: *Saint Georges lovag*; június 7.: Ludwig Deinhardstein: *Garrick Bristolban*; június 8.: William Shakespeare: *Lear király* (FRIGYIK 2003, II, 23).

csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt: a napi költségek kifizetése után maradt bevétel. Az OSZK Kézirattárában Egressy 1850-es évekbeli vendégszereplései kapcsán fennmaradt néhány kézirat arról, hogy a vidéki társulatoknak általában milyen állandó költségeik voltak egy-egy előadás alkalmával. A legtöbbször fizetniük kellett színházbért, darab- és szerepirási díjat, fizettek továbbá a világításért, a zenéért, a színlap nyomtatásáért, a kéményseprőknek, a jegyszedőknek, az esetleges díszletekért és jelmezekért (vö. OSZK Kt. Analekta 1243, I, 123. sz., 124. sz., 126. sz.). Egressyt vendéggjátékai során felemelt jegyárak mellett az előadás napi költségeinek kifizetése után általában a jövedelem egyharmada, a jutalomjátéka estéjén pedig a fele illette meg. A díjazással kapcsolatban lásd például: Csabai Pál Egressy Gábornak, Debrecen, 1854. szeptember 10., OSZK Kt. Levelestár, Csabai Pál Egressy Gáborhoz; Hegedüs Lajos Egressy Gábornak, Szabadka, 1856. december 18., OSZK Kt. Levelestár, Hegedüs Lajos Egressy Gáborhoz.

Ujfalusi: ifj. Újfalusy Sándor (?–1871). Vándorszínész, társulatigazgató. Az 1854 és 1856 között Egressy Gáborhoz írott leveleit lásd OSZK Kt. Levelestár, Ujfalussy Sándor Egressy Gáborhoz.

szabad asztalt ajánlott: ingyen étkezést.

Szálláson édes ott vagyunk a hol a dotyka (Etelka) még a földön csuszkált: az Egressy család 1837. tavaszi székesfehérvári tartózkodásáról van szó. Egressy Etelka ekkor két éves volt, 1835. május 22-én született. A budai Várszínházban játszó társulat, amelynek Egressy és Szentpétery Zsuzsanna is a tagja volt, 1837. március 19-én befejezte budai működését. Mivel még hónapok voltak a Pesti Magyar Színház 1837. augusztus 22-i megnyitásáig, a társulat egy része Székesfehérvárra ment, ahol április 22-től nyár elejéig a balatonfüredi színészekkel együtt játszott (CENNER 1972, 67).

102. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK [Székesfehérvár], 1854. május 30.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 4. sz. levél.

Magyarázatok:

de nem földabroszt ide! – mint „Lear” mondja: a pontos idézet: „Azomban én titkolt szándékomat / Kinyilvánítom, földabroszt ide!” A citátum Vajda Péter és Jakab István Lear-fordításából való, az első felvonás második jelenetében szerepel. Nem véletlen, hogy Egressy Etelka éppen ebből a színműből idéz, a Lear-szerep apja repertoárjának része volt, a nagy szerepei közé tartozott. William Shakespeare *Lear király* című tragédiájának nemzeti színházbeli bemutatója Egressy Gábor nevéhez fűződik, 1838. április 30-án jutalomjátékként adták. Magának a színműnek a magyarra történő átültetését is Egressy kezdeményezte, s azt is lehet tudni, hogy miután Vajda Péter és Jakab István elkészült az átültetéssel, a színész a kért fordítást helyenként átírta. A sugókönyvet és a fordítás keletkezésének körülményeit lásd Kiss 2016.

nem volt eléggé jól oda erősítve a kashoz: a kocsikashoz. Vesszöböl font szekérrész. A szekérderekba illesztették, hogy megakadályozza a kocsiban szállított dolgok kihullását.

a Pitlít félórával meg előztük: Büttel Károly kocsisát. Boross Mihály visszaemlékezése szerint a köznyelvben Büttelt neveztek Pitlinek (BOROSS 1881–1882, 11, 14–15). A becenév valószínűleg a foglalkozásából adódott, a pitli ugyanis a puttony szó elterjedtebb alakja volt a

Dunántúlon. Gyorskocsijai Buda és Székesfehérvár, valamint Balatonfüred között jártak. A gyorskocsi a Buda és Székesfehérvár közti távot egy nap alatt tette meg.

hol vagyunk szállva annál a háznál a hol már anyámék, [...] ezelőtt tán 17 évvel 's a hol én járnai tanultam: lásd a 101. levél jegyzeteinél.

Zsiga bácsiék: Szentpétery Zsigmondról (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) és valószínűleg a harmadik feleségéről, Rózáról (lásd az 1. levél jegyzeteinél) van szó.

E' színház igen csinos: a székesfehérvári színház 1818-tól a Győry-házban működött. Az épület egyik felében a Pelikán fogadó, a másikban a színház (a fogadó nagyterme) volt. A színházterem 1873-ban összedőlt (DEMETER, GELENCSEI 1990, 178–179).

mint Aldridge mikor itt volt: lásd a 84. levél jegyzeteinél.

a közönség igen eszélyes maga viseletü: helyesen gondolkodó, „eszével” gondolkodó.

Pribékéket felkerestem: Villei Pribék Vilmos (1783–1854) Fejér vármegyei táblabíró, földbirtokos családjáról van szó. Pribék a székesfehérvári színjátszás támogatója volt, 1818-ban egy thermolámpával (nyílt lángú, valószínűleg olajmécsesekből álló csillárral) ajándékozta meg a helyi színházat (*A vándorszínésztől a Nemzeti Színházig*, 1987, 150). Pribék Vilmos neve több egykorú folyóirat és szépirodalmi mű előfizetői között felbukkan.

103. EGRESSY ETELKA – EGRESSY ÁKOSNAK Székesfehérvár, 1854. május 31.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 5. sz. levél.

Magyarázatok:

itt fog vendég szerepelni, miután Pesten azokat egyelőre bevégezte: Egressy székesfehérvári vendégszereplésével kapcsolatban lásd a 101. levél jegyzetét. A színészt az 1848–1849-es szabadságharcban való részvétele miatt évekre eltiltották a színpadtól (lásd a 63. levél *egy fillérünk sincs* jegyzetét). A Nemzeti Színházban 1849 júniusa után először 1854. május 10-én játszhatott, de csak mint vendég. Az intézmény szerződött tagja 1855 áprilisától lehetett újra. Vendégszínészként Pesten 1854. május 10-én William Shakespeare *Lear király*, május 12-én id. Alexandre Dumas *Kean*, május 15-én Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville – Hippolyte Roux-Ferrand *A párisi adós*, május 17-én Shakespeare *Hamlet*, május 22-én Shakespeare *Coriolán* és május 24-én Johann Ludwig Deinhardstein *Garrick Bristolban* című művében lépett fel (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1853–1854, 419., 421., 424., 426., 431., 433. fol.).

utlevele Apámnak csak 14 napra szól: lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

tudhatod mily leverő 's nyomasztó ez az én állapotom: Egressy Etelka a valóperére céloz. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesít* jegyzetét.

elmentem a megyeházához, a referenshez ebben az én ügyemben H...hoz tudakozódni: Hubay Józsefhez (1808–1878). Királyi ügyigazgatási ügyvéd, királyi személynöki ítélmester, a pesti református egyház felügyelője, gondnoka, ügyvédje.

az alperesre: László József – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

S. F.hez: Simon Florenthez – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a felső törv.széken csupán csak azért is vissza vethetik: Pesti Cs. Kir. Kerületi Főtörvényszék.

104. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
Pest, 1854. június 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 6. sz. levél, 6. sz. boríték.

Magyarázatok:

az ő ügyiben voltam Hubainál: lásd a 103. levél jegyzeteinél.

az a gazember: László József – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Simon: Simon Florent – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

budán a híd fogadónál fogom etelt várni: a Híd Szállónál. Korábban a Fogadó a Hídnál (Das Einkehrhaus an der Brücke) nevet viselte. A tabáni fogadók közé tartozott. A Duna-parton állt, a repülőhíd, később hajóhíd előtt fekvő térre szögelt ki (*A magyar vendéglátóipar története*, 1943, 199–200).

biába veszem fel a Sárga iberokot nincs kívül zsémbelni: helyesen Überrockot: felsőszoknyát (ném.). A sárga ruhadarab láttán Egressy morgolódná, ugyanis, mint a feleségének 1854. október 16-án Debrecenből írott leveléből kiderül, utálta a sárga színt: „Azonban téli kabátot ne küldj, hanem csak asték őszi és tavaszi viseletűt, – béllés nélküli vastag posztóból, s mind a két felére használható; *lehet akárminő színű, csak sárga ne legyen.*”

Etel pere: Egressy Etelka és László József válópere. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

a Színháznál Sz. Fehérjvártt: lásd a 102. levél jegyzeteinél.

105. EGRESSY ETELKA ÉS EGRESSY GÁBOR –
SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Székesfehérvár, 1854. június 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 42. sz. levél.

Magyarázatok:

A Székesfehérvárott játszó színtársulat 1854 tavaszán: lásd a 101. levél jegyzeteinél.

Szombaton estvére várhat benünket, de csak titokba [...] a színi ruhatár miatt, mit ha előre tudva hogy haza megyünk az illetők azonnal vissza követelhetik azt Kedves Apámtól: a Nemzeti Színház ruhatárának jelmezei voltak Egressynél. Az intézmény 1848. április 1-jétől érvényben lévő törvénykönyve szerint ezeket önkényesen senki sem tarthatta magánál. A törvénykönyv értelmében a ruhatári személyzetet sújtották büntetéssel, ha előzetes engedély nélkül bármelyik tagja jelmez vagy kelléket adott valakinek személyes használatra („az igazgatóság engedelmével a szabók ¼ havi fizetés elvesztése alatt semmit sem fognak a ruhatárból valakinek hazulra kiadni”), illetve „[ha] valamely ruhatári kellék, vagy paróka, szakál valaki által elrontatik, vagy elveszne, az illetők azonnal jelenteni fogják, különben a kárt ők térítik meg” (*A Nemzeti Színház törvénykönyve*, 1847, 31). Egressy 1854 májusától vidéken vendégszerepelt, s nyilvánvalóan továbbra is szüksége volt a jelmezekre. Hazatérését tehát azért kellett titokban tartani, mert azokat nem szándékozott visszaadni.

az ő otthoni ügyét a jó Istenre bizzuk ez alkalommal: Egressy Etelka és László József válóperét. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

ügyvédünkre: Simon Florentre – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a gazembertől: László Józseftől – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

az én jelszavam édes – tudod, ez: „Jó az Isten!!!”: lásd a 33. levél jegyzeteinél.

Megkérendjük a Pitli kocsisát, hogy ezt a levelet [...] neked rögtön kézbesítse: lásd a 102. levél jegyzeteinél.

Hetényitől Miskolcraól levelet kaptam: Hetényi Józseftől (1795–1872). Vidéki színész, szín-
házigazgató. Főbb állomáshelyei: Székesfehérvár, Győr, Nagyvárad, Debrecen, Szeged. Az
Egressyhez írott leveleit lásd: OSZK Kt. Levelestár, Hetényi József Egressy Gáborhoz.

Ujjfalu: lásd a 101. levél jegyzeteinél.

Etelkém híven elvégez mindent körültem, csakhogy néha egyet-mást itthon felejt: lásd az 5. le-
vél nem bánám ha itt volnál, mert látom hogy mennyi bajom lesz itt, és semmi segítségem nincs
jegyzetét.

Holnap, csütörtökön lesz jutalomjátékom és utolsó fölléptem Lear: Egressy vidéki vendégsze-
replései során gyakran választott magának Shakespeare-drámát záródarabnak. Vendégjá-
téka díjazásával kapcsolatban lásd a 101. levél *csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt* jegy-
zetét.

nekem Vörösmarty be üzent ide Nyékről, hogy hazamenőben őt látogassuk meg: Vörösmarty
Mihály (1800–1855) 1853 májusában költözött Kápolnásnyékre, szülőfalujába a családjá-
val. Az ún. Kazay-házat kapták meg, amelyet a helyi közbirtokosság tartott fenn menedék-
hely gyanánt a bajba jutott tagoknak (KERÉNYI 2005b, 100). Az 1848–1849-es szabadság-
harc bukása után Vörösmarty korábbi megélhetési forrásai elapadtak. Noha akadémikus-
ként továbbra is kapott rendszeres fizetést, a publikációit korábban befogadó sajtótermékek
megszűntek, és az Akadémia korlátozott működése miatt abban sem lehetett bízni, hogy
akadémiai díjak vagy szépirodalmi pályatételek folytán jelentősebb egyszeri jövedelmekre
tehet szert. 1850-ben megszűnt a gróf Batthyány Kázmértól kapott évjáradéka is. Mivel
Pesten a megélhetés drágább volt, mint vidéken, Vörösmarty úgy döntött, hogy családjával
Fejér megyébe költözik, és haszonbérlet útján gazdálkodásba kezd. 1850-ben Szentiván-
pusztán telepedtek le, innen költöztek át Nyékre. A költő dinnye- és dohánytermesztésbe
fogott, de nem sok sikerrel (SZILÁGYI 2015, 68–69). Egressy Gábor és Vörösmarty az
1830-as évek második felétől kezdve barátok voltak. Mindketten tagjai voltak annak a
művészekből, irodalom- és kultúrappártolókból álló társaságnak, amely a Pesti Magyar
Színház megnyitásától, 1837-től kezdve eleinte a Lamacs-féle vendéglőben, majd a Csiga
vendéglőben tartotta összejöveteleit. Az írókhoz és színészekhez idővel ügyvédek, orvosok
és hivatalnokok is csatlakoztak, s egyesületté alakult a társaság, először Kör, irodalom és
művészet barátainak egyesülete, majd Nemzeti Kör néven.

**ugy ha[tottak] reám mint „Ernaniban don Silva Kürthangja” a midön Ernani k[is]zenvedve
mélto jutalmát venné:** utalás Giuseppe Verdi Victor Hugo színdarabját felhasználó *Ernani*
című operájának azon részletére, amikor Ernani a kürt hangját hallva ígéretéhez híven
öngyilkosságra kényszerül. A történet szerint egy spanyol nemes hölgy, Elvira kezéért
hármán versengenek: Ernani, a rablóvezér, Don Silva, a spanyol grand és az I. Károly né-
ven hamarosan a spanyol trónra kerülő Habsburg Károly (Don Carlos). Elvira Ernani
szereti. A kürtnek Ernani és Don Silva megállapodásában van szerepe, amikor ugyanis
Don Carlos elrabolja Elvirát, ők ketten szövetségre lépnek kiszabadítása érdekében. Az
egyezség szerint viszont, ha Silva belefúj Ernani kürtjébe, az köteles önkezével véget vetni
életének. Amikor Károlyt királlyá koronázzák, megkegyelmez az összeesküvőknek, köztük
Silvának és Ernainak, és Elvirát nőül is adja Ernanihoz. Ernaniról időközben kiderül,

hogy ő Don Juan, az aragóniai herceg. A boldog végkifejlet azonban elmarad, mert az esküvőn megjelenik Don Silva, megfűjja a kürtöt, és Ernani ígéretéhez híven megöli magát.

106. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Pécs, 1854. július 4.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 43. sz. levél.

Magyarázatok:

Velem ugyan megjáratta az Áprilist az a semmirevaló: Áprilist járat valakivel: elbolondítja, becsapja (O. NAGY 1982, 49).

Ujjfalu: lásd a 101. levél jegyzeteinél.

az arany hajónál, hol szállva vagyok: Pécs legrégebbi szállója, létezését 1802-ben dokumentálták először.

Az itteni színház tulajdonost már háromszor kerestem: 1853-ban Pichler József pécsi polgár magántulajdonába került a pécsi színház (MÁRFI 1993, 88).

Mohácson találok egy pillanatra Benczével: Bencze Ignáccal (1808–1859). Mohácsi ügyvéd, járási esküdt, 1848-ban a mohácsi járás egyik követe. A szabadságharc alatt követte a magyar kormányt, Debrecenben is ott volt. A fegyverletétel után Törökországba menekült. Azt, hogy Egressy Gáborral mikor és hol ismerkedett meg, nem lehet tudni, de az *Egressy Gábor törökországi naplója: 1849–1850* című kötet szerint Vidinben és Konstantinápolyban is találkoztak – az önelbeszélés Bencze nevét háromszor is említi (EGRESSY 1851, 23, 212, 229). Neve a sumlai menekültekről 1849. december 11-én összeállított listán is szerepel (1849–1866: *Adalékok a kényuralom ellenes mozgalmak történetéhez*, 1871, 9). Perczel Miklós naplójából pedig kiderül, hogy Törökországban Bencze Ignác, a szintén mohácsi származású Hatos Gusztáv és Egressy Perczeléket látogatva rendszeresen összejártak (PERCZEL 1977, 78). Bencze 1851 nyarán hazatért; vagyonelkobzásra és halálra ítélték. Végül egy év börtönbüntetés után kegyelmet kapott.

Hatost nem láttam: Hatos Gusztávot (1813–1862). Mohácsi ügyvéd, 1841 és 1848 között Mohács főjegyzője; 1848-ban nemzetőrparancsnok; 1849-ben, majd 1861-ben a mohácsi járás főszolgabírája. A szabadságharc bukását követően Törökországba emigrált. Egressy Gábor, ha korábban nem is, törökországi emigrációja során biztosan találkozott vele – az *Egressy Gábor törökországi naplója: 1849–1850* című kötetében kétszer is említi a nevét (EGRESSY 1851, 23, 229). Hatos neve a sumlai menekültekről 1849. december 11-én összeállított listán tévesen Hatos Gusztávként szerepel (1849–1866: *Adalékok a kényuralom ellenes mozgalmak történetéhez*, 1871, 10). Hatos 1850 októberében uralkodói engedelemmel visszatért Mohácsra. 1851-ben kegyelmet kapott. 1854 végétől újra ügyvédként tevékenykedhetett (NAGY 1989, 69–77).

Katicscsal itt találok: Katits Istvánnal. Ügyvéd, egykori pécsi városkapitány, a szabadságharc idején a nemzetőrség egyik vezetője.

Ismét el kezd a balsors bennünket üldözni, de hiszen jó az Isten! – ki legyen velünk: lásd a 33. levél jegyzeteinél.

107. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Mátyfalva, 1854. július 22.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 44. sz. levél.

Magyarázatok:

conductorok: lásd az 55. levél jegyzeteinél.

Valami gróf Odescalchi is jött velünk, ki talán téged meg fog nem sokára látogatni Pesten, hogy kis asztalt csináltasson általad: talán herceg Odescalchi Gyula (1828–1896). Főhadnagyként szolgált az 1848–1849-es szabadságharcban. Egressy Gábor itt valószínűleg a családi szellemidézések során használt speciális, e célra csináltatott asztalra gondol, arra, amelyről Egressy Ákos is ír az emlékiratában: „A segédeszköz egy tányérnagyságu fa-asztalka volt, a kisujj nagyságának megfelelő, három falábbal, egyenlő háromszögben melléerősítve, melyek egyikét írón helyettesítette (EGRESSY 1909, 95).

Gerzeni Gábor sógorunk: Gerzsenyi Gábor. Vásárosnamény lelkésze. Szentpétery Zsuzsanna révén a család rokona. Egressy Gáborhoz írt levelét lásd: OSZK Kt. Levelestár, Gerzseni Gábor Egressy Gáborhoz.

Mózer nevű rokonához be vitt: Mózer Vilmoshoz (1816–1874). Az 1848–1849-es szabadságharcban tüzér őrnagy. Bereg megyei tisztí főmérnök, részt vett a Tisza szabályozásában. Műkedvelő színjátászó.

az egész Székely család: a Barbéli Székely család. Az édesanya, Székely Albertné Técsői Móricz Katalin és három fia: Lajos (1820–?), Imre (1823–1887) és István (1824–1893). (A negyedik fiú, az 1822-ben született Sándor csecsemőkorában meghalt.) Székely István felesége Bohn Mária, Imréné Halasy Madelaine (1834–1899) volt. Székely Imre és Halasy Madelaine házasságából hat gyermek született, de csak ketten érték meg a felnőttkort: az 1858-ban született Ilona és az 1864-ben született Irén. Székelyék az ötszáz hold mátyfalvai birtokon túl a környékbeli településeken 115 telekkel, valamint erdővel, malmokkal és szőlőkkel bírtak. A mátyfalvai birtokot Lajos és István örökölte. Az apa, Székely Albert, aki Ugocsa vármegye főszolgabírája volt, nagy gondot fordított fiai neveltetésére. Mindhárman tanultak zenélni: Lajos hegedülni, Imre zongorázni, István pedig gordonkázni. Az apa, látva Imre fia zenei tehetségét, birtokát bérbe adva valamikor az 1830-as évek elején családjával Pestre költözött. (Székely Albert a költözést követően Pest-Pilis-Solt vármegye táblabírája lett.) Fáy András Kalap utcai házának földszintjén laktak (KÉRY 2015, 1–4; OSZK Zt. Ms. mus. th. 239/a; OSZK Zt. Ms. mus. th. 239/b).⁴ Badics Ferenc szerint Székelyék az 1840-es években Fáy szűk baráti köréhez tartoztak (BADICS 1890, 618). Székely Imre európai hírű zongoraművész, zeneszerző lett, Lajos és István pedig visszatért Mátyfalvára, és a birtokügyeket intézte. Egressy, aki szintén Fáy belső baráti körének volt a tagja, valószínűleg Pesten ismerkedett meg a családdal.

árnikés víz: az árnika nevű gyógynövényt homeopátiás szerként horzsolások, zúzódások, ficamok gyógyítására használták, használják.

megigérté Pázmánnak hogy elvissz hozzá Szigetre: Pázmán Mihálynak (?–1873). Vidéki színész, színikazgató. Vendégként a Nemzeti Színházban is fellépett. 1860-ban az Egressy

⁴ A Székely családdal kapcsolatban adatokat bocsátott rendelkezésemre Székely Lajos leszármazottja, Dorotha Esztergályi. A kapcsolatfelvételben Kéry János volt segítségemre. Ezúton is köszönetet mondok mindkettőjüknek.

szerkesztette Magyar Színházi Lap előfizetője volt (OSZK Kt. Fol. Hung. 1961). Egressy Máramaroszigetre készült.

sokat emlegetnek téged is, anyámat is Zsigával együtt: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannát és Szentpétery Zsigmondot. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Én Imreékkel vagyok egy házban: Székely Imreékkel.

Etel pedig Istvánékkal van, más háznál a szomszédban: Székely Istvánékkal.

108. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK

Pest, 1854. július 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 7. sz. levél.

Magyarázatok:

anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

mikor reá gondolok úgy dobog a szívem csak nem mint mikor itt léptél fel először: Egressy a Pesti Magyar Színházban először a nyitóelőadáson, 1837. augusztus 22-én lépett fel. Vörösmarty Mihály *Árpád ébredése* című drámai prologusában a Költő, Eduard von Schenk *Belizár* (ford. Kis János) című szomorújátékában pedig Alamir szerepét játszotta.

úgy meg törődöm hogy ha otthon felejtetek valamit mit csinálsz azért édes Etelkém vigyáz és gondos légy: lásd az 5. levél *nem bánám ha itt volnál, mert látom hogy mennyi bajom lesz itt, és semmi segítségem nincs* jegyzetét.

ha Szigetre mégy elviszed Etelt vagy otthagyd Székelyéknél: Máramaroszigetre. A Székely családnál. Lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Etelnek az ügyébe voltam Simonnál: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesít* jegyzetét. Simon Florentet lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

az öreg papné: valószínűleg Pap Józsefnek, a Nemzeti Színház főruhátárnokának, főszabójának a családtagjáról van szó.

Remyvel Rémitik a közönséget: Rémy Lajossal (?–1887). Operaénekes, az 1850-es években kisebb-nagyobb megszakításokkal a Nemzeti Színház tagja, illetve vendég előadója. Olasz és francia színpadok után Bécsben is szerepelt.

a minap az utcán taláтам Felekit és megkínált a Sávbbegyri lakásával hogy menyek ki: Feleki Miklóst (1818–1902). Színész, rendező, színházigazgató, színműíró és fordító. Eleinte különböző vidéki társulatoknál játszott, a Nemzeti Színház 1852-ben szerződtette. A Svábhegy az 1850-es évek elejétől vált a pesti polgárság és értelmiség városközeli nyaralóhelyévé. Itt volt háza többek között báró Eötvös Józsefnek, Jókai Mórnak, Rupp Jakab levéltárosnak, Patachich Károly budai tiszti főorvosnak, Reisinger Jánosnak, a pesti orvostudományi kar dékánjának, Frivaldszky Imre természettudósnak, Emich Gusztáv könyvkiadónak, Benza Károly operaénekesnek, valamint Tasner Antal ügyvédnek, Széchenyi István titkárának (GÁRDONYI 1933, 162–180).

azok falusiak meglátogattak Emmi Feri manczai néni: a péceli Fáy család. Kazinczy Gáborné Fáy Emília, ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár, id. Fáy Ferencné Máriássy Ilona. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

az aztallal ne kinezd sokat etelt: az asztaltáncoltatással. Egressyék az 1850-es évek elejétől kezdve kísérleteztek a korban rendkívül divatos szellemidézéssel. A családi levelezésben több olyan utalást is találhatunk, amikor a család egy jövőbeli esemény kimenetelét asztal-

táncoltatás segítségével igyekszik megtudni. Szellemidézéseik közül a Petőfi szellemével való „társalásaik” igen nevezetessé váltak. Egressy Ákos az egyik ilyen alkalmat meg is örökíti Petőfiről írott visszaemlékezésében, azt, amikor 1853-ban Egressy Etelka Petőfi, Egressy Gábor pedig anyja szellemével „társalog”. Szintén ebből az emlékiratból tudjuk, hogy miért Egressy Etelka társalgott a szellemekkel. „A segédeszköz egy tányérnagyságu fa-asztalka volt, a kisujj nagyságának megfelelő, három falábbal, egyenlő háromszögben melléerősítve, melyek egyikét írón helyettesítette. Utasítás szerint: a társaság egyik gyöngébb idegzetű tagjának kellett az ujjait az asztalkára tennie s ez a jó szellemhez intézett kérdésre, megmozdult, s az aláhelyezett papirosra írta a feleleteket. A kis asztalt atyám megcsináltatta. Leggyöngébb idegzetű volt családukban Etel nővérem. Ő tette az asztalkára az ujjait; eleintén valamennyit. De pár heti gyakorlat után, már két-három ujjá is elég volt ahhoz, hogy funkcióját végezze. [...] Megdöbrentünk. Atyám kérdésre-kérdést halmozott. Hetekig, hónapokig álltuk körül a kis asztalt, legtovább az éjjeli órákban, midőn atyámnak legtöbb érkezése volt” (EGRESSY 1909, 95–102). Egressy kéziratos hagyatékában a spiritizmussal kapcsolatosan lásd *Egressy Gábor spiritiszta köreinek írásai*, OSZK Kt. Analekta 1324; *Egressy Gábor társalgása a szellemekkel*, OSZK Kt. Analekta 1237. A spiritizmusról mint egyfajta kordivatról lásd TARJÁNYI 2002.

109. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Tiszaújlak, 1854. július 31.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 45. sz. levél.

Magyarázatok:

Székely Pista: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

két hétre átrándulok Szigetre Pázmánékhoz: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

két buszas bementi ár mellett: 40 krajcáros színházjegy. A húszas vert réz fémpénz volt.

a napi költséget leszámítva belőle 180 pforint tiszta hasznom maradt: lásd a 101. levél *csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt* jegyzetét.

Etelkám ügye miben van?: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesít* jegyzetét.

azonnal küldök neked néhány forintot; mert a Betlen szavába nem sokat bízom: Egressy abban nem bízott, hogy ifj. gróf Bethlen Miklós (1831–1899) hamarosan megadja a tartozását. Egressy 1853-ban jövedelemkiegészítés gyanánt (lásd a 63. levél *egy fillérünk sincs* jegyzetét) magánúton gyakorlati színészkutatást vállalt. Az ugyan a családi levelezésből nem derül ki, hogy pontosan mennyi ideig tanította a Nemzeti Színházban 1854-től Bolnai álnéven fellépő Bethlent, csak azt lehet tudni, hogy 200 pengőforintot kért tőle. A „növendék” fizetési kötelezettségének sokáig a többszöri felszólítás ellenére sem tett eleget, és csak hónapokkal később, részletekben adta meg a kívánt összeget. Az erdélyi arisztokrata családból származó Bethlen csak apjának, id. gróf Bethlen Jánosnak (1792–1851), az erdélyi kancellária tiszteletbeli titkárának a halála után kötelezte el magát a színészpálya mellett, noha a színjátszás iránti vonzalma korábban kezdődött. Bethlen házitanítója Kolozsvárott az ifjúkorában állítólag nagy színházrajongó hírében álló Gyulai Pál volt. A gróf az 1840-es évek második felében a kolozsvári Református Főtanoda bölcsészhallgatója volt. Az 1850-es évekből fennmaradt szórt adatok szerint Bethlen erősen igyekezett, hogy minél képzettebb színész legyen: 1859-ben beiratkozott egy párizsi színészközlőbe. A Nem-

zeti Színházon kívül fellépett Kolozsvárott is, 1856-ban pedig Hamburgban vendégszerepelt, németül játszotta Hamlet szerepét. 1859-ben egy Szigligeti Edének írt levelében egy párizsi színházhoz való szerződését emlegette. A Nemzeti Színházban először 1854. október 9-én William Shakespeare *Julius Caesar* című drámájában lépett fel, Antonius szerepében. A darabot az adott napon Feleki Miklós (lásd a 108. levél jegyzeteinél) jutalomjátékként adták. 1854 októberében egy újabb Shakespeare-szerepben lépett színre: a Hamlet főszerepét játszotta (BARTHA 2010, 178–192).

Hát Ákos még sem irt?: Egressy Ákosnak 1854-ből nem maradt fenn levele.

Fáy Andráséknak, és Feriéknek: Fáy Andrásnak, Sziráki Zsuzsának, ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárnak, Kazinczy Gáborné Fáy Emíliának, id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonának. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

NB: lásd az 52. levél jegyzeteinél.

110. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Mátyfalva, 1854. augusztus 1.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 46. sz. levél.

Magyarázatok:

Ha talán addig Betlen a 200 pengőt kifizetné: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

ebből a (buszonöt pft) 25 pengőből pedig rögtön a kamatokat a takarékpénztárba és zálogházba: a Pesti Hazai Első Takarékpénztárnál lévő rövid lejáratú, váltólevélen alapuló hitel (váltóhitel) kamatairól van szó. A családi levelezésből úgy tűnik, Egressyéknek nem feltétlenül a mindennapi megélhetéshez szükséges a hitel, hanem afféle biztosítéknak kell. Egyfelől azért, hogy amikor a színész hosszabb vidéki vendégszereplésekre indul, legyen nála elegendő pénz – tudja miből fizetni az utazásokat és a mindennapi költségeket, illetve ne kerüljön pénzzavarba, ha valamilyen rendkívüli kiadással kell számolnia. A vidéki vendégszereplések jövedelme kiszámíthatatlan volt, arra semmiképpen sem alapozhatta a megélhetését akkor, amikor Pesttől távol volt. Másfelől a feleségének is hagynia kellett otthon pénzt a mindennapi kiadásokra. A zálogházi kamatokkal kapcsolatban lásd a 82. levél jegyzetét.

Etelkánk ügye miben van?: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

az asztal nem igen biztat, hogy a tartáspénzt megkapjuk: Egressy Gábor és Etelka egy asztaltáncoltatás során a szellemektől arról érdeklődött, hogy Egressy Etelka megkapja-e a válóper során a László Józseftől követelt tartáspénzt. A törvényszék 1858-ban úgy ítélte meg, hogy László Józsefnek évente 150 pengőforint tartáspénzt kell fizetnie. Lásd a 221. levelet.

Igen nyugtalan vagyok hogy a könyvem határideje közelget: Egressy az egykorú sajtó szerint 1854-ben *Magyar színészet könyve* címmel Kozma Vazul (1806–1876) pesti nyomdász kiadásában színészetelméleti munkát szándékozott kiadni. Már ekkor olyasfajta tankönyvet akart megjelentetni, mint a keze alól 1866-ban kikerülő *A színészet könyve*. Egy színészetelméleti könyv megírása már 1838-ban foglalkoztatta. Amikor 1838-ban a Kisfaludy Társaság pályázatot írt ki egy színészet-i tankönyvre, Kazinczy Gábor a pályázatét kihirdetését követően, 1838. december 16-án a következő levelet intézte a színészhez: „Nem

volna jó a Kisfaludy-Társaság kérdésre felelnünk? Én a theoriát, Te a praxist?” (Egressy Gábor és kortársai, 1908, 14). A közös vállalkozásból ugyan nem lett semmi, Egressy viszont 1839-től kezdve rendszeresen publikált színészetelméleti cikkeket. Az 1849–1850-es törökországi emigrációban pedig komolyan foglalkoztatni kezdte az a gondolat, hogy ír egy színészetelméleti könyvet. 1854-ben a könyvkiadással elsősorban a család anyagi gondjain szeretett volna enyhíteni. (Amikor 1865-ben nekilát *A színészet könyve* megírásának, már csak szakmai érdekek vezérlik: tankönyvet adni a Színészeti Tanoda hallgatóinak kezébe.) A Pesti Napló és a Hölgyfutár 1854. február 4-én arról tudósított, hogy Egressy Gábor *Magyar színészet könyve* címmel hamarosan kötetet fog megjelentetni. A Hölgyfutár bevégzett munkaként említi, a Pesti Napló pedig a terjedelmét és az árát ismertette tudatja az olvasókkal, hogy a júniusi vásárra megjelenő könyvre Kozma Vazul nyomdásznál már lehet prenumerálni. Egressy ehhez a határidőhöz nem tudta tartani magát, és novemberre halasztotta a kiadást. Ám a *Magyar színészet könyve* címmel tervezett munka a kijelölt novemberi határidőre sem készült el. A kiadó által az előfizetőktől beszedett pénzből Egressy részesedést kapott, így amikor a későbbi, 1854-es leveleiben a Kozmának fizetendő tartozásról ír, akkor a prenumeránsoktól beszedett összeg nála lévő hányadára gondol, arra, amit a könyvkiadás megghiúsulása miatt kénytelen volt visszafizetni (SZALISZNYÓ 2012, 108–115).

Irj édes egy kis harczi ujságot is: Egressy az 1854-ben kirobbant krími háborúra gondolt. A viszály fő elemét a Török Birodalmat érintő angol–orosz ellentét adta. Míg a Török Birodalom integritása Anglia számára biztosította az India felé vezető kereskedelmi utat, addig Oroszországot akadályozta a déli irányú terjeszkedésben. A Mediterráneumot érintő konfliktusba a másik két európai nagyhatalom, Franciaország és Ausztria is beleszólt. Anglia azon az állásponton volt, hogy az oroszok által 1853 nyarán elfoglalt dunai fejedelemségekből az ellenség csapatait Ausztriának kell kiűznie. Ferenc József császárnak sikerült elérnie, hogy a cár kivonja seregeit a dunai területekről, helyükre nyolcvanezer osztrák katona vonult. Ausztria ennél több aktivitást nem mutatott a krími háborúban.

Székely Imre ad hangversenyt: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

A Beregmegyei főnök, valami Tabódi majd meggyűjtötte a bajomat: Tabódy Pál. A Károlyi grófok jogügyi igazgatója, később császári–királyi megyefőnök. A Bach-korszakban a megyék adminisztratív irányítását a főispánoknak alárendelt megyefőnökök végezték. Tabódy Pál valószínűleg az 1850-ben kibocsátott, birodalmi szintű *Színházi rendszabálynak* azt a rendelkezését kívánta érvényesíteni, amely a műkedvelő színielőadások engedélyezését az egyes előadási alkalmakhoz kötve a megyefőnökök, illetve a helyi rendőrhatóság hatáskörébe utalta (*A' belügyministeriumnak 1850-ki november 25-kén kelt rendelete...: Színházi rendszabály*, 2. § = Magyarokoronaországot illető országos törvény- és kormánylap, 1851, 139).

Székely Pistával: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

a fő szolgabíróhoz, Lebóczkyhoz: Lebóczky Lajoshoz (1808–1855).

Fáy Ferinéék, és Andrásék ö nagyságukat igen tisztelve üdvözljük: ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárt, Kazinczy Gáborné Fáy Emiliát, id. Fáy Ferencné Máriaassy Ilonát, valamint Fáy Andrást és Sziráki Zsuzsát. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

pénzes posta az az delizsánsz: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

111. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK
Pest, 1854. augusztus 5.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 8. sz. levél.

Magyarázatok:

azon gaz embernek 30 napot adtak válaszra az. Etel fojamosdványára és követelésére nézve:

Egressy Etelka a László József ellen benyújtott válóper során (lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét) tartáspénzt követelt (lásd a 110. levél jegyzeteinél), illetve a szerződésben kikötött jegyajándékot (lásd a 82. levél *a pénzről [...] írjál mert amiat látom hogy igen aggodik* jegyzetét).

polgár: ifj. Polgár Mihály (1814–1874). 1837-ben lett ügyvéd Pesten. 1847-től a Dunamelléki Egyházkerület világi főjegyzője volt.

itt a színháznál szörnyű rosszszul megy ma már 5^{dik} és fizetést nem kapot más csak a kardalnokok szegény bátyám nem tud hová lenni: a Nemzeti Színház színészei, így Szentpétery Zsigmond (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) is, az első félhavi fizetésüket nem kapták meg. A Nemzeti Színház fizetési rendjét lásd az 1. levél jegyzeteinél.

a neje 6 hétig fog lenni fordön: Glatz Franciska – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a huszonött pengőt azon leánynak: mint Egressy 1854. augusztus 18-án kelt leveléből kiderül, egy Erzsi nevű rokonnak tartoztak.

ugy kébzellek most mint mikor Kubinyiéknál voltunk: lásd a 22. levél jegyzeteinél.

ha Szatmárma elmégy édes Cseresnyés Tanárt fölkeresd: Felsőeöri Cseresnyés Sámuel (1785–1855). 1817 és 1855 között a szatmári református gimnázium tanára és igazgatója volt (Kiss 1878, 808).

tudom hogy a könyvedbe nem sokat dolgoztál: lásd a 110. levél jegyzeteinél.

Ákos még most sem írt: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

a napokba megpróbáltam az asztalt iratni: lásd a 108. levél jegyzeteinél.

112. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Máramarossziget, 1854. augusztus 9.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 6. sz. levél.

Magyarázatok:

Pázmán: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

a mit ügyemről említ e' levelében t. i. hogy két év előtt szó sincs a tökéletes elválasztásról: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Imréék: Székely Imréék. Lásd a 107. levél jegyzeteinél.

És a Pénzre nézve is mi kilátásom lehet: Egressy Etelka a László József ellen benyújtott válóper során tartáspénzt követelt (lásd a 110. levél jegyzeteinél), illetve a szerződésben kikötött jegyajándékot (lásd a 82. levél *a pénzről [...] írjál mert amiat látom hogy igen aggodik* jegyzetét).

ha Bethlen Miklos meg adná a pénzt: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Erzsinek Adjon Ked. Anyám 30 pfirt: lásd a 111. levél *a huszonött pengőt azon leánynak* jegyzetét.

Singert elégtse ki: Singer József szabónak fizetendő tartozásról van szó. Az Egressy nevére 1854-ben kiállított számláit lásd: OSZK Kt. Analekta 1243, I, 14. sz., 62. sz.

Apám 3^{dik} levelét is venni fogja mit még Ujlakrol küldött a diligenceon 25 pfrrtal: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

valami Váradí Gábor nevezetű földbirtokos: Várady Gábor (1820–1906). Testőrtiszt, az 1848–1849-es szabadságharc alatt nemzetőr, százados. A fegyverletétel után bujdosott, majd kegyelmet kapva visszatért Máramaroszigetre, és ügyvédi irodát nyitott. 1860-tól aktív szerepet vállalt a politikai életben. Várady Egressy Ételka válóperes ügyvédjének, Simon Florentnek (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) volt a sógora. Várady felesége Hegedűs Krisztina (1822–1905), Simon Florent második felesége pedig Hegedűs Zsófia (1817–1867) volt.

előre tudositjuk jöveteliünkről Székely Pistáékat: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Ujhelyben lakó Ujhelyiek: egy Tiszaújhelyen élő családról van szó. Az Egressy és az Ujhelyi család kapcsolatának történetét a fennmaradt kéziratok alapján nem lehet pontosan felfejteni. Annyi bizonyos, hogy Egressy Ujhelyi Ágostonné a keresztanyjának szólítja (OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Ujhelyi Ágostonnéhoz). A családtagok közül öten említődnek: Kálmán, Szirmay Kalos [Egressy Kallós névalakban írja] Károlyné Otília, Laura, Árpád és Ödön. Egressy Gáborhoz írott leveleikből úgy tűnik, testvérek (OSZK Kt. Levelestár, Ujhelyi Laura Egressy Gáborhoz, Ujhelyi Laura és Ödön Egressy Gáborhoz, Ujhelyi Kálmán Egressy Gáborhoz). Ujhelyi Kálmán (1828–1895) a szabadságharcban állítólag hadnagy volt egy lovascsapatnál (BONA 1999, III, 391). Laura egy Szatmár megyei birtokos, Csabay Gyula felesége lett. Ujhelyi Árpád 1857-ben egy ideig Egressyéknel lakott Pesten, azzal a szándékkal, hogy egy kereskedőnél elhelyezkedjen (lásd a 191. levél jegyzeteinél). Ujhelyi Ödönről nem találtam közelebbi adatokat.

most Kedves Anyám megyek a Színházba [...] apámnak is segítségemre van szüksége: lásd az 5. levél *nem bánám ha itt volnál, mert látom hogy mennyi bajom lesz itt, és semmi segítségem nincs* jegyzetét.

Tegnap estve ismerkedtem meg az itteni hotvolékel: helyesen haute foule; itt: helyi előljáróság (fr.).

valami báro Stoykánéval 's családjával: Perényi Klára bárónővel és férjével, Sztojka Imrével (1776–1858). Sztojka a reformkori országgyűléseken Máramaros megye alsótablái követe-ként, valamint a főrendiház örökös tagjaként vett részt. 1848-ban a felsőház korelnöke volt.

a soaknánál: a sugatagi sóskútról van szó. Magát a Máramaros vármegyei német-oláh–magyar falut Akna-Sugatagnak nevezték (FÉNYES 1851, II, 45).

113. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK Pest, 1854. augusztus 13.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 9. sz. levél, 9. sz. boríték.

Magyarázatok:

Zalogházba a jövő hólnapba kel csak fizetni: lásd a 82. levél jegyzeteinél.

a leánynak a 25 pengőt küld meg: lásd a 111. levél *a huszonött pengőt azon leánynak* jegyzetét.

bátyám: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a neje: Glatz Franciska – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a postán mindenünnen lehet pénzt küldeni kérdezd meg Pázmánt hogy szokot küldeni Gózonnak:
Pázmán Mihály Gózon Antalnak. Pázmánt lásd a 107. levél jegyzeteinél; Gózont lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Etel dolgából vallami: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

voltam Hubainál: lásd a 103. levél jegyzeteinél.

az a gaz ember: László József – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Simont soha sem találom hon: Simon Florentet – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

az asztaltól kérdém hogy Simon hogy veszi az Etel ügyét azt felelte nem mind arany a mi fénylik: az asztaltáncolatásról van szó. Lásd a 108. levél jegyzeteinél.

titeket nem biztat az asztal hogy a tartás pénzt megkapja: lásd a 110. levél jegyzeteinél.

polgár: lásd a 111. levél jegyzeteinél.

gerendayt kel elő venni: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

most Betlenről: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

a könyved határ ideje közelget: lásd a 110. levél jegyzeteinél.

Én még mindéig nem voltam Péczelen: Szentpétery Zsuzsanna a Pécelen élő Fáy családhoz járt rendszeresen látogatóba. Ott élt ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár, Kazinczy Gáborné Fáy Emília, id. Fáy Ferencné Máriaassy Ilona. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Kazincziné: Kazinczy Gáborné Fáy Emília.

Battyányi Kázmér megholt Párisba: gróf Batthyány Kázmér (1807–1854). Az 1844-ben megalakult Védegyelet elnöke volt. 1848-ban Baranya megye főispánja, majd kormánybiztos, a Szemere-kormány külügyminisztere. A szabadságharc bukása után emigrációban élt, előbb Törökországban, majd Párizsban.

De Cau Mari itt van és nem sokára fel fog lépni párt fogója az a gaz ember azoknak édes tervek van egygyüt: lásd a 91. levél jegyzeteinél.

Naményba el fogsz é menni mint első leveledbe írtad kérlek ha csak lehet meny el hozzájok had ismerjenek meg téged is Etelt legaláb: Vásárosnaményban Gerzsenyi Gábor élt. Lásd a 107. levél jegyzeteinél.

114. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
ÉS EGRESSY ETELKÁNAK
Pest, 1854. augusztus 17.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 10. sz. levél.

Magyarázatok:

kaptam Betlentől 50 pengő forintott: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Érzsinek ki is fizettem 30 forintott pengöt belőlle: lásd a 111. levél *a huszonött pengöt azon leány*nak jegyzetét.

Etel levelét vettem és nem szeretem hogy hát mint írja napokat ügyén aggódik: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

azon gaz embernek hagy maga győzelmet tenni: László Józsefnek – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Kazinczyné: Kazinczy Gáborné Fáy Emília – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

talán a Högyésziné lakadalma is akkora fog lenni [...] igaz ottlikhoz megy férhez: talán Tóth Saroltáról (1809–1893) van szó, aki Ozori és Kohanóczi Ottlik Istvánhoz (1797–1875) ment feleségül 1855. január 17-én. Ottlik első felesége, Fáy Johanna (1815–1841) révén rokona volt a péceli Fáy családnak.

a hölgy futárba igen szépen volt meg említve hogy Tisza ujlakon miljen nagy tisztelettel voltak apád játéka iránt: a Hölgyfutár 1854. augusztus 11-én a *Vidék* című rovatában így írt Egressy vendégszerepléséről: „Ugocsai levelezőnk írja, miként az ottani műkedvelők között néhány nap óta Egressi Gábor vendégszerepel; eddigelő »Hamlet«, »Legjobb az egyenes ut« és »Garrick Bristolban« című színművekben lépett föl. – Az elragadtatásnak, – melyet előidéz – szolgáljon kommentárjaul az, hogy előadásaira a népnek azon osztálya is tolong, mely – mint tudósítónk írja – munkaverítéssel keresi be garasait. – Egressi Ugocsából Szigetre ránduland” (Hölgyf, 1854/169, 687–688).

mi Imréék boldogságát illeti: Székely Imrééről van szó. Lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Janka levelet irt bátyámnak hogy küldjön neki kótákat melt a Glófné énekelni taníttatja: Szentpétery Zsigmond feleségének, Glatz Franciskának (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) a testvéréről, Glatz Jankáról van szó. A grófnét lásd a 76. levél jegyzeteinél.

Én azt kérdém az én szellememtől lesz é Gábornak oljan szerencséje Szigeten mint ujlakon vólt: Szentpétery Zsuzsanna egy asztaltáncoltatás során azt szerette volna megtudni, hogy férjének ugyanolyan sikeres lesz-e a máramarosszigeti fellépése, mint a tiszaujlaki volt. Egressyék asztaltáncoltatásaival kapcsolatban lásd a 108. levél jegyzetét.

azt mondja a nóta jó az isten jót ad nékem héj szolgabíró vesz el engem: Szentpétery Zsuzsanna erre a szerelmes dalra gondolt: „Esik eső a harasztón, / Nem kapok én a parasztón; / Jó az isten, jót ad nekem. / Hej szolgabíró vesz el engem. / Én ezután már nem bánom, / Kocsi jöjjön értem, három, / lovaslegény tizenhárom, / Hej, de nem leszel az én párom” (*Népdalok és mondák*, 1848, III, 3).

ma nagy szerü ki világitás lesz a színházba az énekesek megjöttek és ma lépnek fel először a Kunokba mind: Ludvika Lesniewska (lásd a 84. levél jegyzeteinél) és Füredi Mihály (1816–1869) fellépéséről van szó. A Hölgyfutár 1854. augusztus 19-én így írt az ünnepről: „Aug. 17-én Ő császári kir. Apostoli Felsége születése napján, a színhely teljes kivilágítása mellett, és a néphymnus eléneklése után: Kunok eredeti opera Császár Györgytől. A mai este, minden tekintetben díszelőadás volt; ez estve léptek föl először műutazásaikból visszatérve Lesniewska és Füredi, operánk két legjelesebb tagja, s közönségünknek két legkedveltebb egyéne. Közönség is oly nagyszámban jelent meg e mai ünnepélyes alkalomra, melyet színházunkban egy idő óta csakugyan ritka tüneményként említhetni föl. A mellett a legélvezetesebb előadás. Két hó alatt annyira elszoktunk már a jó operától, hogy alig merénk hinni saját füleinknek hogy mindezt színházunk sajátjaként élvezhetjük (Hölgyf, 1854/175, 711).

115. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Máramarossziget, 1854. augusztus 18.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 47. sz. levél.

Magyarázatok:

Gózon: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

dilixsánsz: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

25 pforint az Erzsé: lásd a 111. levél *a huszonöt pengőt azon leánynak* jegyzetét.
utlevelem September 16-dikán kitelik. Azért édes rögtön menj el a rendőrbivatalba Kirchner tanácsnok urhoz: lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét. Josef Kirchnerhez. A pest-budai rendőrigazgatóság rendőrtanácsnoka volt. Az útlevevények még 1789-ben kerültek a rendőri hatóságok illetékességi köréhez (DEÁK 2015, 19).
Mi az asztallal nem iratunk soba, biszen megtiltottad: lásd a 108. levél jegyzeteinél.
Etel jegypénzére nézve teljesen nyugodt lehetsz: lásd a 82. levél *a pénzről [...] írjal mert amiat látom hogy igen aggodik* jegyzetét.
Gerendai: lásd a 81. levél jegyzeteinél.
László: László József – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.
Simonnak kell kívánni: Simon Florentnek – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.
Naményba mindenestre elmegyek, mert szavamat adtam Gerzseninek: lásd a 107. levél jegyzeteinél.
Iszonyu a katonaság száma s még 170 ezer jön erre a vidékre: lásd a 110. levél *Irj édes egy kis harczy ujságot is* jegyzetét.

116. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK
 Pest, 1854. augusztus 23.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Szentpétery Zsuzsa Egressy Gáborhoz (1 levél, 2 fol.).

Magyarázatok:

Etel dolgába tehetnétek valamit: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Benkő Kálmán ott van és talán akkorra már ott lesz a rendelet hogy kihalgassák: Benkő Kálmán (1824–1890). Színész, drámaíró. Az 1850-es évek legelején a Nemzeti Színház tagja, majd vidéken játszik, 1855 elejétől Debrecenben. 1857-től a Nemzeti Színház színésze és könyvtárosa. Egressy Etelka válóperének ügyében kellett volna kihallgatni.

az ő perének nem kel fel menni Bécsbe csak azoknak kik azért lettek Reformátossá hogy elválhassanak az új rendelet szerint az ilj házassokat nem szabad elváltasztani egészen csak ágytól asztaltól: az 1853. május 1-jén Magyarországon is hatályba lépett osztrák törvénykönyv a kánonjognak megfelelően úgy rendelkezett, hogy az esküvő alkalmával még katolikus valláson lévő fél által kötött házasság felbonthatatlan (NAGY 2012, 117).

aligha a Feleki pere is nem így fog járni mert neje katolikus volt és Katolikus pap eskette meg: Feleki Miklós (lásd a 108. levél jegyzeteinél) és Szabó (Szákfy) Amália (1830–1901) válóperéről van szó. Szabó Amália vidéki színésznő volt. Szákfy József színész és vidéki színházigazgató nevelt lánya. Ezért gyermekkorában Szákfy Amália néven szerepelt. Szentpétery Zsuzsanna tévesen említi folyó ügyként ezt a bontópert, ugyanis már 1854. május 24-én lezárult. Sőt azt is rosszul tudta, hogy a színészt és színésznőt egy katolikus pap adta össze. A máramarosi lelkész előtt kötötték házasságot 1845. január 29-én. Feleki 1851. november 17-én adta be a válókeresetet. Ő született református volt. A kitért katolikus feleség még a válóper szóba került előtt, 1849. október 8-án áttért a kálvinista hitre Kolozsvárott. Feleki keresetében először neje nyomtalan eltűnésére, majd 1853. április 19-én „engesztelhetlen gyűlölség”-re hivatkozva kérte a házasság felbontását (NAGY 2012, 117). Molnár György

úgy emlékszik, hogy Szabó Amália az említett időszakban Gyulai Ferenc (1817–1866) színészbe volt szerelmes (MOLNÁR 1881, 36).

Pólgár: lásd a 111. levél jegyzeteinél.

ha a pénzed meg kaphatása: lásd a 82. levél *a pénzről [...] irjál mert amiatt látom hogy igen aggodik* jegyzetét.

Nagy István: valószínűleg Hidaskürti Nagy István (1800–1863). Főtörvényszéki ülnök, majd a hétszemélyes tábla bírója.

anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

az öreg Szilágyit mióta elmentél sem láttam: valószínűleg Szilágyi Pált (1793–1874). Énekes színész, fordító. Kelemen László színész unokaöccse. 1828 és 1834 között Kassán, 1834–1835-ben Kolozsvárott, 1835–1837 között a budai Várszínházban, majd 1837-től a Pesti Magyar Színházban Szentpétery Zsuzsanna és Egressy Gábor színésztársa.

bátyámat: Szentpétery Zsigmondot – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

itt az a hír felöled hogy Tisza újlakon 4 elő adásból 400 pengőt kaptál [...] eszt Vas gerebennek írták Tisza Újlakról: erről a Budapesti Viszhag egy hónappal később, 1854. szeptember 24-én írt: „Na, de mondjuk el még azt is, hogy vidéken, például Tisza Ujlakon Egressy Gábor egy műkedvelői előadásban vevén részt, körülbelül négyszáz pengő ftnyi jutalomban részesült” (BpViszh, 1854/21, 666). Az 1854 májusától megjelenő lapnak a címlap szerint Szilágyi Virgil (1824–1892) volt a felelős szerkesztője, Vas Gereben (1823–1868) pedig a főmunkatársa.

szegény Miskolczi Juliát mire meg jössz már el is fogják temetni legfeljeb még 2 napot él: Miskolczi Júlia (1821–1854). Színésznő, a Nemzeti Színház tagja. 1854. augusztus 26-án halt meg.

betlen 50 pengőt adott: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Erzsit ki fizettem: lásd a 111. levél *a huszonöt pengőt azon leánynak* jegyzetét.

Fáy andrásék nagyon tisztelnek benneteket: Fáy András és Sziráki Zsuzsa. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Székeljnének: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

117. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Szatmár, 1854. augusztus 28.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 48. sz. levél.

Magyarázatok:

A Betlentől kapott pénzből: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

a zálogjegyek évi kamatait fizessd ki: lásd a 82. levél jegyzeteinél.

a Naményiakat két levelemben is felbízattam hogy megyünk: a Vásárosnaményban élő Gerzenyi Gábort. Lásd a 107. levél jegyzeteinél.

tegnap még 7 órakor sem volt ember Marcellus szerepére: William Shakespeare *Hamlet* című drámájának egyik szerepére.

A jövedelmet még nem tudom; én két harmadát kapom: a tiszta jövedelem kétharmadát. A jövedelemelosztásból úgy tűnik, Egressy azért hajlott arra, hogy műkedvelőkkel is fellépjen, mert nagyobb volt a részesedése, mint mikor színtársulatokkal játszott. Vidéki vendégse-repléseinek díjazását lásd a 101. levél jegyzeteinél.

Váradí Gábor (Simon Florent sógora): lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Mán, és a Báró Sztojka család: Mann József (Mán József, Iosiv Man; 1817–1876) és felesége, Szalai Sztojka Klára bárónő (1827/1828–1908). Mann ősi helyi birtokos család egyetlen gyermeke volt; jegyző, majd al- és főszolgabíró. A szabadságharcban előbb segédkormánybiztos, majd 1849. március 13-tól a toronyai vidék kormánybiztosa. A **Sztojka** családot lásd a 112. levél jegyzeteinél.

itt Vajai, Fodorék és Kőszegiéknél: Vajay Károly (1825–1906), Fodor Imre és felesége, Weisz Cecília. Vajay a szabadságharcban előbb nemzetőr, majd főhadnagy és segédtsiszt. Az 1861-es országgyűlésen Szatmárnémeti követe. Szatmárnémeti utolsó választott főbírája. Az 1854 és 1860 között Egressy Gáborhoz írott leveleit lásd: OSZK Kt. Levelestár, Vajai Károly Egressy Gáborhoz. Fodor szatmári postamester volt. Kőszegiék ismeretlen család.

Az öreg Cseresznyést is meglátogattam: lásd a 111. levél jegyzeteinél.

ha utlevelem egy pár héttel még tovább tartott volna: lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

A rozsz kanapét búzassal be valami olcsó kanavássszal: len- vagy pamutszövettel (rég.).

Krammernét is fizessd ki: Krammer Fülöpnét. Egressyék pesti ismerőse. Egressy halála után is kapcsolatban maradt a családdal. Az Egressy Ákos és Árpád által szerkesztett *Egressy Gálambos Gábor emléke* című, 1867-ben megjelent kötet egyik előfizetés-gyűjtője volt. A levélbeli utalásból úgy tűnik, esetenként pénzt is hitelezett a családnak.

118. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

[Máramarossziget, 1854. augusztus vége]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhez, 31. sz. levél.

Magyarázatok:

a mi családi „Hymnusunk marad ez: hogy bár’ merre járt ám másutt is volt jó dolgom hej de szívem csak azt mondja jobb otthon”: utalás Kisfaludy Károly *Mi füstölög...* című verse első strófájának utolsó két sorára: „Messze jártam, másutt is volt jó dolgom; / Hej, de szívem csak azt mondja: jobb otthon”.

valami Váradi Gábor nevezetű e’ megye legelső Ügyvéde kinek neje Simon Florentnének édes testvére: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Bárá Stojkáékkal, Mánékkal, (kinek neje b. Stojka leány): lásd a 112. és a 117. levél jegyzeteinél.

valami Mihálékal kik szinte rokonságba vannak a fönt említetteknek mert Mihálné meg Mánának testvére: Apsai Mihályi Gábor (Gabriel Mihali; 1807–1875) és felesége, Mán (Mann) Julianna (1812/1813–1881). Mihályi román nemesi családból származott. Al- és főszolgabíró, majd 1845-től Máramaros megye másodalispánja volt. 1848 augusztusában kormánybiztossá nevezték ki.

Székely Lajos az itteni Kerület egyik főszolgabírója volt nálunk itt Szigeten a kis Lenkével: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

119. EGRESSY ÁKOS – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Pardubice, 1854. augusztus]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak, Pest, 1854. október 21.: „Ákos Édes nekem nem irt augustus óta soha nem foghatom meg mert én irtam neki és hogyha levelem veszi rögtön feleljen nekem de én bizony hiába írtam azt neki.”

120. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁKOSNAK
[Pest, 1854. augusztus]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak, Pest, 1854. október 21.: „Ákos Édes nekem nem irt augustus óta soha nem foghatom meg mert én irtam neki és hogyha levelem veszi rögtön feleljen nekem de én bizony hiába írtam azt neki.”

121. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Tiszaújlak, 1854. szeptember 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 49. sz. levél.

Magyarázatok:

Gócs és Laczkóczy: Gócs Ede (?–?) és Laczkóczy Ferdinánd (?–?). Gócs énekes színész, színigazgató és karmester volt. Laczkóczy eredetileg katonatiszt volt, állítólag a Nemzeti Színháznál játszó színésznő felesége, Farkas Lujza (1818–1893) kérésére kezdett el színigazgatóként működni az 1850-es évek elején. Gócs és Laczkóczy társulata 1854 nyaratól 1855 végéig Nagyváradon, Debrecenben, Szatmáron és Nyíregyházán játszott.

ezt csak azon esetre ígértem elfogadni, ha utlevelelmet meghosszabbítják: lásd az 51. levél a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül jegyzetét.

Vajai: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

a Naményi papot két levelemben is felbízattam, sőt napot is tüztem ki (Sept. 4dikét) hogy náluk lesznek: Gerzsenyi Gábort. Lásd a 107. levél jegyzeteinél.

ugy térjek haza, hogy családunk egész télére el legyen látva: 1848-tól kezdve a család egyetlen pénzkeresője Egressy volt, neki viszont 1854-ben nem volt állandó, rendszeres havi keresete. Az időszakos vidéki vendégszereplésekből származó jövedelemből kellett megélniük. Egressy 1849–1850-es törökországi emigrációja során a család komoly adósságokat halmozott fel, kölcsönökre szorultak, és több értéktárgyukat elzálogosították (mindezt részben azért, hogy Szentpétery Zsuzsanna, Etelka és Árpád a színész után utazhasson Törökországba). A hitelek törlesztését és a zálogkamatok kifizetését erősen nehezítette, hogy Egressyt az emigrációból való visszatérése után, az uralkodói kegyelem ellenére, évekre eltiltották a színpadtól, a Nemzeti Színháznak csak 1855 áprilisától lehetett újra szerződött tagja. 1852-ben rendezői állását ugyan visszakapta, a csekély jövedelem azonban a mindennapi megélhetésükre is alig volt elegendő. (A 19. század közepén a rendezőség nem volt önálló állás, a színészek másodállásként látták el a rendezői feladatokat.) A ked-

vező fordulat 1854-ben következett be: a hatóságok engedélyezték Egressynek a vidéki vendégszerepléseket. Az 1854-ből fennmaradt családi levelezés igazolja, hogy a színész az egzisztenciális válság fokozatos felszámolása érdekében az év második felét Pesttől távol, vendéjátékokkal töltötte. Az viszont kiszámíthatatlan volt, hogy mennyit fog vidéken keresni, a jövedelemből ki tudja-e fizetni a hitelezőit, kiválthatja-e a zálogba adott dolgokat, illetve meg tud-e takarítani annyi pénzt, ami 1854–1855 telén – amikor a vidéki társulatok elfoglalják téli szálláshelyüket és nemigen fogadnak vendégszínészt – a mindennapi kiadásait fedezi.

könyvem nyomtatásával fogok egyedül foglalkozni: lásd a 110. levél jegyzeteinél.

még egy nagy ok van mi rábírt hogy még most ne menjek haza – tudod édes – a színházi ruhák: lásd a 105. levél jegyzeteinél.

jól teszed édes ha azon felesleges pénzből mi kezében összejött, mint szándékozál, a zálogházi holmikat kiválsz: lásd a 82. levél jegyzeteinél.

Betlennek egy kemény levelet irtam: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Ákosnak az útja – újabb ezredéhez költséges: Egressy Ákos az osztrák hadsereg kötelékében a Pardubice környékén állomásozó 9. huszárezredhez került.

Erre Ujlak felé azért jöttünk, hogy Székelyéket, – ígéretünk szerint – meglátogassuk: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Itt Ujlakon Mózer Vilmos mérnök barátomnál vagyunk ma ebéden: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Etelnek [...] igen kevés hasznát is veszem. [...]. Mind-e mellett nem fogom őt többé magammal hozni, mert nekem a te segélyedre van utam közben szükségem, s ezt majdnem teljesen nélkülözni kell: lásd az 5. levél *nem bánám ha itt volnál, mert látom hogy mennyi bajom lesz itt, és semmi segélyem nincs* jegyzetét.

Az egész Fáy családot üdvözlöd nevében: Fáy Andrást, Sziráki Zsuzsát, valamint ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárt, Kazinczy Gáborné Fáy Emíliát és id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonát. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

122. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Vásárosnamény, 1854. szeptember 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 7. sz. levél, 7. sz. boríték.

Magyarázatok:

mennyi apám körül a teendő mikor játszik főleg itt Vidéken a hol se színházzsabo, sem öltöztető, se fodrász, hanem mind ezeket egy személyben csak bennem tisztelhetni: lásd az 5. levél *nem bánám ha itt volnál, mert látom hogy mennyi bajom lesz itt, és semmi segélyem nincs* jegyzetét.

„színről színre láthatjuk egymást v. is Ked. Anyámat újra” mint a hogy a szellem mondja: Egressy Etelka itt a család egy 1853-as asztaltáncoltatására, Petőfi Sándor szellemével való társalgására utal.

„Atyám: A nemzeti kormány idejében színész leszek-e én?

Petőfi: Oh nem! [Egy évvel előbb halt meg: 1866-ban.]

Atyám: Nem mondhatnád meg: mi leszek akkor én?

Petőfi: Várj.

Atyám: Amint látom: nem igen akartok velünk sokat tudatni titkaitokból?

Petőfi: Hát minek? Elég tudós vagy te itt a földön; ne készítsd előre magadat hozzánk; hadd maradjon akkorra is valami, ha majd *szinről-szinre láthatjuk egymást újra.*” (EGRESSY 1909, 98. Kiemelés tőlem. Sz. L.)

a kis asztalt vagy is a mi Szellemink közlönyét csak egyszer vettük igénybe mindössze is miolta itt vagyunk: lásd a 108. levél jegyzeteinél.

Váradi Gáboréknál: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

ujra belé estem a referádákba: elbeszélésekbe, előadásokba (lat.).

a Pénzbeli követelésem: lásd a 82. levél *a pénzről [...] írjal mert amiat látom hogy igen aggodik* jegyzetét és a 110. levél jegyzeteinél.

változhatlan akaratom a vállalásra valo nézve: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

vegye körül Gerendai Ambrust: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

„Mátyás király meg halt ’s azt tartja a példa szó hogy oda az igazság”: Meghalt Mátyás király, oda az igazság: nincs hova fordulni elégtételért, igazságért (O. NAGY 1982, 470).

Gerzeni Gábor bácsinak: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

most folyamodott apám az utlevél meg hosszabbításért: lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

Nagymamának: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannának – lásd a *Gyakran említett személyeknél.*

Zsiga bácsit: Szentpétery Zsigmondot – lásd a *Gyakran említett személyeknél.*

Vajjai Károly: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

van házias testvére Gábor: Vajay Gábor, felesége, Szentmihályuri Pap Julianna (1829–1911).

Szálláson Fodor Imrééknél voltunk fiatal pár 1 éves háziasok: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

Cseresnyéséket is fel kerestük: lásd a 111. levél jegyzeteinél.

Mondja meg Keresztanyáméknak: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonának, Kazinczy Gáborné Fáy Emiliának és ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárnak. Lásd a *Gyakran említett személyeknél.*

a Hőgyésziné lakodalmában: lásd a 114. levél jegyzeteinél.

Emmanéninek: Kazinczy Gáborné Fáy Emiliának.

Székelynének mondtam az Andris néni üzenetét: Fáy Andrásné Sziráki Zsuzsa (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) üzenetét Székely Albertné Técsői Móricz Katalinnak (lásd a 107. levél jegyzeteinél). Az üzenettel kapcsolatban lásd a 116. levelet.

Imrééket mind leli a hideg kivéve Imrét ő már jobban van de Madlain és a piczi még most is beteges: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Ujhelyi Árpádtól ki ottan Pestről jött ide baza családjához Ujhelybe: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

az öreg ur: Fáy András – lásd a *Gyakran említett személyeknél.*

A Ferinek készült Sípját: ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárnak – lásd a *Gyakran említett személyeknél.*

123. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK

Pest, 1854. szeptember 8.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 11. sz. levél, 11. sz. boríték.

Magyarzatok:

írod hogy utlevelet egy holnapra kértél de hát megfogod é egy rövid hólnap alatt azon heljeket járbatni: lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

Etel ügye iránt: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

bubay: lásd a 103. levél jegyzeteinél.

arday: Arday Balog Samu. Ügyvéd.

debreczenből Benkö itt van de míg ti ott lesztek haza fog menni azért Édes csak lássatok utána hogy míg ott lesztek kihalgassák: lásd a 116. levél jegyzeteinél.

irt nekem Bethlen [...] majd tudtára adom hogy octoberben bizony nagyon jo volna hogy ha adna vagy 50 pengőt: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

mint irám hogy a zálogházból ki fogom váltani nem tehetem: lásd a 82. levél jegyzeteinél.

Kramernét fizessem ki: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

kanavász: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

a diván behuzását gondoltam hogy Ghutnak adom által: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

Ákos még nem írt nekem levelet: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

orvos Magocsi: Mágocsy (Mágócsy, Magótsy, Magóczy) Vince. *Orvosi értekezés a' betegek' élet-rendéről* címmel írt disszertációt; a mű 1839-ben könyv formában is megjelent. Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc idején katonaoorvos.

Molnár nevő: Molnár György (1830–1891). Színész, rendező, később színházalapító és színházigazgató, színháztudományi szakíró. A Budai Népszínház megalapítója (1861). A látványos színpadi produkciók híve volt. Az illúziókeltést külföldi színházakban (pl. Párizs) tanulmányozta. 1870 és 1875 között a Nemzeti Színház tagja. 1854 szeptemberében Latabár Endre társulatában játszott Szegeden.

Váradiné: Várad Ferencné Németh Emília (1831–1917). Színésznő, komika.

munkácsi Flóra: Munkácsy Flóra (1836–1906). Színésznő. Eleinte vidéken játszott (Győr, Pozsony, Nagyvárad, Kolozsvár, Szabadka, Arad, Szeged, Temesvár stb.), majd 1855-ben a Nemzeti Színház szerződtette.

Doria aszony: Doria Lajosné De Caux Mimi. Lásd a 91. levél jegyzeteinél.

most meg várják Laczkóczinét Váradról kit ide szerződtettek a miskolczi Julia fizetésére: Laczkóczy Ferdinándné Farkas Lujzát (1818–1893). Első férje Szathmáry Dániel színész volt; ezért Egressyék ezzel a vezetéknevvel is említik. Miskolczi Júlia (lásd a 116. levél jegyzeteinél) halálát követően szerződtették a Nemzeti Színházhoz.

most éppen Fáyék vannak nállam az az feriek: ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár, Kazinczy Gáborné Fáy Emília, id. Fáy Ferencné Máriaassy Ilona. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

124. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Nagykároly, 1854. szeptember 11.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 50. sz. levél.

Magyarázatok:

Az előadásnak sok mindenféle malheurje volt: szerencsétlensége (fr.).

Laertest majd agyon ütötte: William Shakespeare *Hamlet* című drámájának egyik szereplőjét alakító műkedvelőt.

irtam Debreczenbe és Váradra az igazgatóknak: a debreceni színigazgató 1854 szeptemberében Csabay Pál (1804–1865) volt. A nagyváradai igazgatókkal kapcsolatban lásd a 121. levél *Gócs és Laczkóczy* jegyzetét.

Szathmáry-Laczkóczynét Pestre szerződtették: lásd a 123. levél jegyzeteinél.

Ha utlevelem rövidre szabná időmet, meg lehet azt ismét hosszabbítani: lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

Guttnak adod a divánt behuzatás végett: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

a vacsoráló compániának: vacsoráló társaságnak (lat.). Lásd a 123. levelet.

Betlennek is irok: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Nem akarnék addig baza menni, míg ezer pengőt tisztán nem vihetek haza, hogy abból adósságimat kifizethessem, és a télen át nyugalmasan és gond nélkül élhessünk: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

Fáyékat üdvözöljük: Fáy András, Sziráki Zsuzsát, ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárt, Kazinczy Gáborné Fáy Emíliát, id. Fáy Ferencné Máriaassy Ilonát. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Menj el édes Vidacs János nevű gépészhez, a Két nyul utczába: Vidacs Jánoshoz (1826–1873). A szabadságharcban honvéd százados, 1858-tól apja gépgyáranak vezetője. Annak a Vidats Istvánnak (1802–1883) volt a fia, aki az első mezőgazdasági gépgyárat létrehozta a Kétnyúl utca 8. szám alatt (ma: Lónyay és Erkel utca sarok), és idővel a kelet-európai régió legnagyobb gépgyáranak tulajdonosa lett.

Mándics András üdvözli öt Husztról: a Vasárnapi Ujság szerint a josephstadi (Csehország) börtönben raboskodott: Mándics András, huszti háztulajdonos és Mándics Pál honvéd százados, rögtönítélő bírósági elnök. Mindkettőjüket 6 évre ítélték (VU, 1862/18, 242).

125. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Nagykároly, 1854. szeptember 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 51. sz. levél.

Magyarázatok:

Debreczenből Csabai azt írta levelemre, hogy ott valami Kliesnig nevű Londoni majom játszik a színházban: Csabay Pál debreceni színigazgató 1854. szeptember 10-én a következőket írta: „Klieschnik a’ londoni majom itt van, előadását kedden, sept 12^a kezdendi meg, játszik 4e utolsó előadása 17^a de az is csak úgy, ha az idő engedi, színpadon kell játszania, mert a’ színház szét van bontva, egészben újra csináltatom beljét s újra festetem, ha tehát az idő a’ küll előadást akadályozza – továbbra nyulék előadása rendje. Ha ő 17^{ken} bevégezhet, te 19^a megkezdheted vendégszerepedet” (OSZK Kt. Levelestár, Csabai Pál Egressy Gáborhoz).

Eduard Klischniggről (1812/1813–1877) van szó. Londoni születésű artista, állatutánzó. Fő mutatványa az volt, hogy kitűnően utánozott majmot. Magyarországon leggyakrabban a következő szerepeket játszotta: Johann Nepomuk Nestroy: *Majom és vőlegény* (Mammok, majom) és Karl Hafner: *A néma és majma* (Marmizetto, majom).

Debreczenbe a színházhoz utasítsd leveledet: debreceni színházként ekkoriban a magtárból átalakított Nánássy-féle épületet használták (*A debreceni színészet története*, 1976, 37). A város kőszínházának megépítése csak az 1860-as évek elején kezdődött, és 1865-től játszottak benne.

Mi jut reám itt még nem tudom, mert az elosztást egészen a műkedvelők szabad tetszésére hagytam: lásd a 117. levél *A jövédelmet még nem tudom; én két harmadát kapom* jegyzetét.

Meg kérdeztem kedves jó Szellememet, mamit, hogy mit mond ezen rendetlen élethez és boriváshoz: Egressy az asztaltáncoltatások során gyakran megidézte édesanyja, Juhász Julianna (lásd a 6. levél jegyzeteinél) szellemét. Egressyék szellemidézéseivel kapcsolatban lásd a 108. levél jegyzetét.

Etelke is igen nagy bossúságot okozott már nehányszor; [...] engem igen elhagyagol: lásd az 5. levél *nem bálnám ha itt volnál, mert látom hogy mennyi bajom lesz itt, és semmi segélyem nincs* jegyzetét.

126. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Debrecen, 1854. szeptember 22.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 52. sz. levél.

Magyarázatok:

a Színház belsejét ujitották eddig: lásd a 125. levél jegyzeteinél.

sem Váradról, sem Aradról leveleimre választ nem kaptam: a nagyváradai igazgatókkal kapcsolatban lásd a 121. levél *Gócs és Laczkóczy* jegyzetét. Az Aradon lévő színtársulatot 1854 őszén Havi Mihály (1810–1864) és Szabó József (1816–1875) vezette.

Szathmárról már itt is fölkerestek bennünket, – a Postamesterék – Fodor Imre-ék: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

küldd el nekem ide gyorskocsin Clavigot, és Othellót [...] minthogy Othelloból több hiányos példány van nálam, tebát mind azt küldd el a mit csak Othello cím alatt találsz a darabok közt: Johann Wolfgang Goethe *Clavigo* és William Shakespeare *Othello* című drámáját. A *Clavigót* Egressy Gábor fordította. Fordításának tisztázatát Egressy Ákos kézírásában lásd: OSZK SZT. N. Sz. C 62. Az *Othello* hivatkozott példányai közül egyet tudunk azonosítani, ez Gondol Dániel fordítása. Lásd a 137. levél *kell még egy Othello darabnak lenni ott, a hol ez a többi volt; nincs bekötve, és úgy van írva, hogy a Jago szerepének üres helyek vannak hagyva, – az a jobb fordítás – a Gondolé* jegyzetét.

a fehérlónál vagyunk szállva: Fejér Ló vagy Fehérló. Debrecen első vendégfogadója; 1688-tól 1876-ig működött a Piac utcában. Az udvarán álló szekérszín a 18. század végétől nyaranta alkalmi játszóhely is volt (KERÉNYI 1976, 71–73).

Betlen: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Az a fiu nem írt azóta?: Egressy Ákos. Lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Valjon az a Festetics otthon a télen föl fog-e engem vendégül lépetni ha csak hatszor is: Festetics – lásd a 75. levél *az igazgatónak* jegyzetét. Egressyt az 1848–1849-es szabadságharcban való részvétele miatt évekre eltiltották a színpadtól (lásd a 63. levél *egy fillérünk sincs*

jegyzetét). A Nemzeti Színházban 1849 júniusa után először 1854. május 10-én játszhattott, de csak mint vendég. Az intézmény szerződött tagja 1855 áprilisától lehetett újra. 1854–1855 telével kapcsolatban Egressy azt szerette volna megtudni az igazgatótól, hogy lehetne-e ismételten alkalmi fellépő, úgy, mint 1854 májusában.

Lendvai hogy van már: id. Lendvay Márton (lásd a 17. levél jegyzeteinél) 1854. január 31-én Birch-Pfeiffer Charlotte *Lowoodi árva* című darabjának előadása után rosszul lett, agyvérzést kapott. Többet már nem lépett színpadra. 1858. január 29-én meghalt.

Fáncsi: lásd a 22. levél jegyzeteinél.

A Miskolczi Julia nagyobbik lánya: Miskolczi Júliát lásd a 116. levél jegyzeteinél. A debreceni színtársulatnak 1854-ből nem maradt fenn zsebkönyve. Az 1855-ös zsebkönyv több hajadon színésznőt is említ, de az apa nevének ismerete nélkül nem tudni, kiről van szó.

127. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1854. szeptember 27.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 10. sz. levél.

Magyarázatok:

kinomba az aztalhoz fordultam: lásd a 108. levél jegyzeteinél.

szegény Shódelnét 21én temették el nyáregyházán: lásd a 18. levél jegyzeteinél.

Fáncsi van olj annyira oda nem hiszik hogy pár hólnapig vigye: lásd a 22. levél jegyzeteinél.

Lendvai is megjött már a fürdőről és ő szegény hiszi hogy meg gyógyult: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

Bhetlent pedig most bátyám halgatja mert neki mondja fel azon szerepeit mit veled tanult: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

bátyám: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

ami pedig a te fellépésedet illeti itthon: lásd. 126. levél *Valjon az a Festetics otthon a télen föl fog-e engem vendégül lépetni ha csak hatszor is* jegyzetét.

a közönség nagyon kimutatja hogy a Drámát pártolja és nem hadják el veszni hagyni: lásd a 93. levél *Festetics rudja pedig kissé kifelé áll* jegyzetét.

128. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Debrecen, 1854. szeptember 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 53. sz. levél.

Magyarázatok:

Clavigot (enyimet a mit Ákos tisztázott le): lásd a 126. levél jegyzeteinél.

tedd a dilizsánszra: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

küldjed, Othelloval együtt, s ez utóbbinak mind a két vagy három példányát, a mi nekem meg van, – a szereppel együtt: lásd a 126. levél jegyzeteinél. Egressy nemcsak az *Othello* szövegpéldányait kérte, hanem az egyes szerepeket, vagyis a szövegpéldányból kiírt („kipparált”) szövegeket is. Lásd még a 137. levél jegyzetét.

Holnap adom jutalomjátékomul Leart [...] Eddig még harmad részben egyszer sem kaptam kevesebbet 30 pforintnál: lásd a 101. levél *csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt* jegyzetét.

Vannak ugyan itt is, mint majd mindenütt, kik a Naplómért haragusznak: az Egressy Gábor törökországi naplója 1849–1850, Pest, Kozma Vazul, 1851 című kötet miatt. A nyomdásztól fennmaradt nyugta szerint a napló kétezer példányban jelent meg (OSZK Kt. Analekta 1243, II, 167. sz.). Az Egressy iránti ellenszenvet valószínűleg azok a naplórészletek váltották ki, amelyekben a színész Kossuth Lajos, Szőlőssy Ferenc és az emigrációban a pénzüket elkártyázó „fensőbb rétegek” viselt dolgairól írt. A napló keletkezés- és fogadtatástörténetéről lásd részletesen: SZALISZNYÓ 2014a, 38–47.

zugprokátor félék: zugügyvédek (rég., pej.): tisztességtelen eszközökkel is élő ügyvédek.

Aradról még sem kaptam levelet: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

ezer pengőn alul baza nem megyek: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

Váradra ez uttal nem megyek: lásd a 121. levél *Gócs és Laczkóczy* jegyzetét.

Irj Betlenről: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

129. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Debrecen, 1854. október 1.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 54. sz. levél.

Magyarázatok:

valami Priell nevű kölyök: Prielle Péter (1838–1915). Színész, rendező, Prielle Kornélia öccse. 1853-ban kezdett színészkedni. Kiemelkedő tehetségű vidéki színész lett, 1884-ben a Nemzeti Színház szerződtette.

barétjába rejtve: helyesen barrette: lapos, kerek, ellenző nélküli sapka (fr.).

az Aradiaktól – az igazgatóktól – levelet kaptam: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

ha én most elegendő pénz nélkül baza megyek mit csinálók a sok adóssal, [...] mit csinálunk az egész télen kereset nélkül?: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

Pázmán: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Árpád felszabadulásán örülök: Egressy Árpád Vincentius Guth asztalosmester (lásd a 81. levél jegyzeteinél) mellett volt inas.

bívdssd el édes Schlikket: helyesen Schlick. Szabómester.

Balog: Balog Mihály. Csizmadia, cipész. Az Egressy Gábor nevére kiállított számláját lásd: OSZK Kt. Analekta 1243, I, 56. sz.

magyarkát: lásd 37. levél jegyzeteinél.

orleán bélléssel: helyesen orleans. Vászon- vagy panamakötésű gyapjúszövet; női ruhák és férfiöltönyök alapanyaga. Eredetileg a franciaországi Orléans-ban készítették, innen ered a neve.

Pap: Pap József. A Nemzeti Színház főruhatárnoka, főszabója.

Betlen csakugyan haládatlan semmi ember [...]. Minő sértő lenzés az, hogy ő nekem 20 pforintjával fizet!: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Mit gondolsz édes, hátba irnék innen Festeticsnek, s ajánlanám magamat neki vendégszerepekre: Festetics – lásd a 75. levél *az igazgatónak* jegyzetét. A vendégszerepléssel kapcsolatban lásd a 126. levél jegyzetét.

Utlevel hoszabbításért is most folyamodtam itt ujra: lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

Váradí Gáborék honn nem találhattak [...] neje épen olly áldott művelt nő mint férje, és Simon Florentnének testvére a nő: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Fáyéket üdvözzölj nevünkben mindig: Fáy András, Sziráki Zsuzsát, ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárt, Kazinczy Gáborné Fáy Emíliát, id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonát. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

130. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK
Pest, 1854. október 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 12. sz. levél.

Magyarázatok:

a jutalomjátékodban történt sok zavart: lásd a 129. levelet.

elő érzetem monda hogy az aradi utadból nem lesz semmi azok igen silány emberek: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

mit haza hozhatnál most az adóssoknak kellene adni és hogy már egyszer az adóssoktól mentek lehessünk csak keres bát: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

én bizton hiszem hogy ha többet nem de 3 vagy 4 jádczhatol egy hólnapban azért édes én azt mondom hogy ne írjal a grófnak: Festetics Leónak – lásd a 75. levél az *igazgatónak* jegyzetét. A vendégszerepléssel kapcsolatban lásd a 126. levél jegyzetét.

a vasárnapi ujság már írt is hogy ök Egressyt és Lendvayt akarják a színpadon az az a pestin látni: a Vasárnapi Ujság 1854. szeptember 24-i száma így ír: „Lendvay meggyógyulva tért vissza fővárosunkba. Reméljük, miszerint az igazgatóság sietni fog e nélkülözhetlen művészt, színházunk számára ujlag megnyerni. A művész betegsége lehetett ok arra, hogy az igazgatóság őt elbocsássa, hogy a napisajtó elfelejtse, de bizonyára a közönség sem elfelejteni, sem elbocsájtani nem tudja őt, s ha látni fogja, hogy Lendvay egészséges, igen érte-tőleg fogja megkérdezni, miért nincs szerződötve? Az új bérletidő jelen van s eddigelé a bérlők sehogy sem jelentkeznek, ez úgy hisszük, eléggé kézzelfogható tudtul adása annak, hogy a közönség szemébe ócska darabokkal, ütött kopott operákkal port hányni nem lehet. Lendvayt, Egressyt akarjuk látni a dráma személyzet között, az operáról úgy is gondoskodnak mások” (VU, 1854/30, 258).

Fáyékkal oda voltam fát venni: Fáy Andrással és Sziráki Zsuzsával. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

jó fa és száraz az Eszterházi kertből való: a budai Esterházy-faraktárról van szó. 1808-ból fennmaradt alaprajzát lásd: *A budai Eszterházy-faraktár és az alkalmazottak számára építendő lakóház*, MNL, T 2 No 1500.

árpádnak még egy holnap mulva lehet csak fel szabadulni mert nincsen kész a rajzával: lásd a 129. levél jegyzeteinél.

Ghut: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

a takarékné pénztárba is ismét kitelt az idő: lásd a 110. levél jegyzeteinél.

Bhetlenről annyit tudok hogy igen szegény: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

a lapok nagyon kürtölik hogy fel fog lépni és sokat várnak tőle mert a te tanítványod: a Budapesti Hírlap így ír erről: „Tegnap röviden említettük azon jó tulajdonokat, miket Bolnay ur első föllépésében kifejtett. Még a következőket jegyezzük meg: Bolnay szavalásából ha nem tudnók is fölismerhető, hogy mestere Egressy volt. A fogékony tanítvány hanglejtésében mesterének sok erénye, de hibája is van. Az elsőkhöz tartozik az erély, a meggondolt lélekűs előadás, az egyhangúság kerülése, azaz hangjáték. Az utóbbiakhoz némely szó-

tagnak visszatetsző elnyújtott kiejtése, az egészséges hangbóli kiesés és a mondatoknak túlgyors – úgynevezett hadarása; a szenvedélyek sok helyütt követelnek praeditatiót, de a művészi szép határai közt. Egyébiránt e részben a javítást és simításokat a színpadi gyakorlat sok tekintetben végbeviendi. Minden kezdő egyideig mesterét játsza, csak később énjének önálló tanulmányozása után kap erősb lábra az eredeti tehetség” (BH, 1854/543, 3065).

Szigeti német színpadra készül és tanul németül: lásd a 91. levél jegyzeteinél.

felmentem a színházhoz hogy Gózontól megtudnám hogy Miskólcson van é társaság: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Bátyámat: Szentpétery Zsigmondot – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Gróf Mikónak írjal: gróf Mikó Imrének (1805–1875). Kolozsvári színházpártoló mecénás, 1843-tól a kolozsvári színházat felügyelő országos (erdélyi) színházi bizottság elnöke. Az 1849-es szabadságharc után a bizottság Erdélyi Nemzeti Színház Országos Választmánya néven 1852-ben ülhetett össze újra, elnöke továbbra is Mikó Imre volt.

Julius Cézárra lép fel Felekinek a jutalomjátékába: William Shakespeare darabját Feleki Miklós (lásd a 108. levél jegyzeteinél) jutalomjátékként adták. Bethlen Miklós Antonius szerepét játszotta.

féltet egy kicsit a vidékiektől a naplód miat: lásd a 128. levél jegyzeteinél.

a debreczeni nagy templomot megnézted é már [...] nekünk Reformátusoknak debreczen róma: Debrecen már a 19. században is kálvinista Rómaként emlegették.

templomja már csak 49ről is nevezetes: az országgyűlés 1849. április 14-én a debreceni Nagytemplomban mondta ki közfelkiáltással Magyarország függetlenségét, a Habsburg–Lotharingiai-ház trónfosztását és Kossuth Lajos kormányzó elnökké választását.

Benköt kibalgatták é már: lásd a 116. levél jegyzeteinél.

Váradra ha írsz Faliczkinének irnál: Faliczky Jánosné Gaszner Franciskának (?–1855). Színműíró és fordító.

skatulyába: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

ha a Fáy andrás bundáját meg vetted azt is küld haza: Fáy András arra kérte Egressyt, hogy a debreceni vásárban vegyen neki egy fekete bárány- vagy birkabundát.

131. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Debrecen, 1854. október 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 55. sz. levél.

Magyarázatok:

takarék pénztárba – 5: lásd a 110. levél jegyzeteinél.

Lear adatásakori botrány: lásd a 129. levelet.

az utóbbi 3 játékból még is 40 pengő jutott reám harmadrészben: a tiszta jövedelem egyharmada. Egressy vendéjátékainak díjazásával kapcsolatban lásd a 101. levél *csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt* jegyzetét.

a Semmirevaló Aradi directorok: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

Csernovics: Csernovits Péter (1810–1892). Mecénás. A Pesti Magyar, később Nemzeti Színház részvényese és páholybérloje az 1840-es években. Az 1850-es években az aradi magyar

színháztámogatója. 1849 novemberében saját költségén bérelte ki az aradi színházat és a Szabó József vezette társulatot saját költségén működtette.

Hegedűs féle celebritások: Hegedűs Lajos-féle hírességek (lat.). Hegedűs Lajos (1818–1860). Vidéki színész, színgazgató, drámaíró. Először 1851 és 1853 között, majd 1859–1860-ban (ekkor már feleségével, Bodenburg Linával együtt) a Nemzeti Színház tagja. Színművei: *A hazatértek* (1851), *Rózsakirályné* (1851), *Bíbor és gyász* (1856), *Nagy Lajos és kora* (1856), *Róma leánya*.

Nagy bajt fog csinálni az utlevelem is: lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

irtam Festeticsnek; azt kérdeztem tőle, nem találná-e összeférhetőnek a nemzeti színház érdekeivel, hogy én ott a télen vendégszerepeket adjak?: lásd a 126. levél jegyzetébenél.

ugy teszek, mint 1843-ban tettünk, tudod, mikor megindultunk és nyakunkba vettük a világot: Egressy valószínűleg arra az 1842-es, kilenc hónapig tartó vidéki turnéjára gondol, amelyről 1853-ban a *Nyugdíjképességem igazolása* című beadványában így ír: „1842-dik év tavaszán a művészetbeni haladás szükségének érzetétől kényszerítve, elhagytam Pestet, olly czéllal, hogy a már szépen jövedelmező vidéki vendégszerepezés utján bizonyos összeget szerezzek, mellyel az európai nagyobb színházakat meglátogathassam, s e mellett népes családomat is gondtalan állapotban hagyhattam itthon. Megjártam tehát vendégjátékaimmal Debreczent, Kolosvárt, Maros Vásárhelyt, Győrt, Pápát, Veszprémet, Balatonfüredet, Kaposvárt, Szombathelyt, Losonczt, Rimaszombatot, majd ismét Győrt és Debreczent. Időközben néhány napra fölrándultam Bécsbe is. Visszakerültem ezen évi decemberben, tehát ekkori távollétem tartott *kilencz hónapig*.” (OSZK Kt., Fol. Hung. 1078, 2–3. Kiemelés az eredetiben.) Azt, hogy Egressy levelében téved a dátumot illetően (1842 helyett 1843-at ír), két dolog is alátámaszthatja. 1842-ben a felesége vele volt Bécsben (lásd a 15. levél jegyzetébenél), tehát valószínűleg ekkor voltak vidéken is együtt, illetve 1843-ban Egressy csak Pozsonyban, Sopronban és Szegeden vendégszerepelt, az év elejét Bécsben, a téli hónapokat pedig Párizsban töltötte. Pozsonyba a felesége nem tartott vele.

Kozmának úgy hiszem, tartozom – 200 pfttal: lásd a 110. levél *Igen nyugtalan vagyok hogy a könyvem határideje közelget* jegyzetét.

Kostyálnak – 120: Kostyál Ádámnak (1792–1863). Pesti szabómester, jelmezszerző.

Sikorné – 60: lásd az 58. levél jegyzetébenél.

Gútnak gondolom – 20: lásd a 81. levél jegyzetébenél.

Krammernének – 10: lásd a 117. levél jegyzetébenél.

Balogznak talán – 10: lásd a 129. levél jegyzetébenél.

Singernek itt kifizettem 100 pengőt: lásd a 112. levél jegyzetébenél.

egy reggeli kabátot kellett tőle vennem: köntöst, házi ruhát.

költségünk itt a fogadóban 100 pengőforintra megy: lásd a 126. levél jegyzetébenél.

És ha ezen 600 forintot kiosztjuk, mit csinálunk egész télen?: lásd a 121. levél jegyzetébenél.

Sajnálom hogy hon nem lehetek Betlen fölléptekor: lásd a 109. levél jegyzetébenél.

Jobb lett volna Pénz és becsületben föllépnie: François Ponsard drámájában (ford. Ország Antal).

helyeslem, hogy most bécsi utjáról letett: Bethlen Miklós bécsi meghívásáról a Hölgyfutár is beszámolt: „Bolnai fölhívást kapott a bécsi vár-színház igazgatójától néhány ott adandó vendégszerep iránt. Az ifjú művész azonban működését jelenleg egyedül nemz. színházunk körére szorítja, s csak mint bevégzett színész szándékozik hasonló meghívásoknak enged-

ni” (Hölgyf, 1854/265, 1071). Szintén a Hölgyfutár ad hírt arról, hogy Bethlen két évvel később, 1856 novemberében Hamburgban vendégszerepelt: „Gróf Bethlen-Bolnai f. hó 15-én csakugyan föllépett a hamburgi városi színházban, mint – Hamlet. Egy hamburgi német lap körülbelül így ír föllépéséről. »A közönség a legnagyobb részvétet mutatott a magyar gróf kísérlete iránt, midőn a német színi pályára készül. Tetszett és végül hivatott. A vendég kísérletét az első próba után nem merjük egészen sikerültnek nevezni. A nyelv – bár legfontosabb, nem egyedüli akadály idegenekre nézve, a német színpadon, mert német komoly dráma előadási s kifejezési módja igen különbözik más nemzetekétől.« E bírálat Bolnai hangját nem elég terjedelmes csengőnek, s beszédmódját nem elég folyékonynak találja még. Ilyenformákat jegyez meg e hamburgi lap »a magyar vendég átgondolt, szellemdús és sok helyt némely új fényponttal ellátott Hamlet előadásáról»” (Hölgyf, 1856/269, 1089).

a Naplóm miatt engem ne féltsen senki: lásd a 128. levél jegyzeteinél.

Csabainé: Csabai Pálné Szakáll Klára (1819–1879). Férje 1854-ben a debreceni színház bér-
lője, társulatigazgatója volt.

Vajaival: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

Fáy Andrásnak még kis bundát nem vettem: lásd a 130. levél jegyzeteinél.

132. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Debrecen, 1854. október 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelka Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 8. sz. levél.

Magyarázatok:

az öreg Székelynének egy izenetéről, is tettem említést, mit ő Andris néninek, küldött: Székely Albertné Técsői Móricz Katalin (lásd a 107. levél jegyzeteinél) üzenetét Fáy Andrásné Sziráki Zsuzsának (lásd a *Gyakran említett személyek*nél). Az üzenettel kapcsolatban lásd a 116. levelet.

ügyemről: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

az a semmi ember: László József – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Simon Florentnek: lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

A Benkő féle kibalgattatásból sem lehet semmi: lásd a 116. levél jegyzeteinél.

Ardai: lásd a 123. levél jegyzeteinél.

legyen oly jó megkérdezni Polgárt: lásd a 111. levél jegyzeteinél.

Váradí Gáborék ott jártak az olta Pesten [...] Bécsbe mentek a neje Apjához: lásd a 112. levél jegyzeteinél. Várady Gábor apósa Hegedüs Zsigmond (1789–1856) ügyvéd volt, *A' magyar nemzeti közbeccsület védpaizsa az 1847/8 országgyűlésen hozott törvények lelkéből*, Pózsony, Schmid Ferenc – Busch J. J., 1848 című mű szerzője.

exequválják: helyesen exequál: végrehajtást foganatosít rajta.

Csabaiéknál voltunk ebéden: Csabay Pál (lásd a 124. levél *irtam Debreczenbe és Váradra az igazgatóknak* jegyzeteinél) és felesége, Szakáll Klára (lásd a 131. levél jegyzeteinél).

Balog Pepi: Balog Jozefa (1831–1863). Színésznő. Balog István (1790–1873) színész lánya. Az 1840-es években a Nemzeti Színháznál gyerekszínész, majd vidéken játszik.

„*Luciából*”, azután a *Kovács Endre Magyar dalát énekelte el*: utalás Gaetano Donizetti *Lammermoori Lucia* (*Lucia di Lammermoor*) című operájára és Kovács Endre *A kesergő leány* című dalára.

Szathmári Fodor Imréék által: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

eljöttek ide rokonukhoz valami Lobmayerékhez: Lobmayer Józsefhez (1809–1875) és feleségéhez, Weisz Emíliához. Fodor Imre felesége, Weisz Cecília Lobmayer feleségének testvére volt.

megismerkedtem valami, Farkasékkal: Farkas Ferenczel (1809–1864) és feleségével, Than Józsefával (?–1874 után). Farkas vaskereskedő volt. Ő volt az 1862-ben nyílt Debreceni Városi Zenede megalapítója. 1861. március 17-én az ő elnökletével alakult meg a Zenede Egylet, majd ugyanebben az évben ő kezdeményezte a Debreceni Színügyi Egylet megalapítását is.

egy Fűszer kereskedést bíró családdal valami Berkhofferékkal: Berghofer István (1819/1820–1881) fűszer- és festékáru kereskedővel és feleségével, Budaházy Josefával (1834/1835–1908).

Szákfit: Szákfy Józsefet (1798–1886). Vidéki színész, színigazgató. 1854-ben, majd 1855-ben Csabay Pál debreceni társulatának tagja volt.

valami fiatal, Pesti nevezetű színészt: Pesty Bélát (1839–1878).

valóságos képmása Telepi Károlynak: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a sok korhely Lumpaciuss vagabundus: utalás Johann Nepomuk Eduard Ambrosius Nestroy *Lumpaci vagabundus, vagy: A három jó madár* (ford. Telepy György, zene: Adolf Müller) című bohózatára.

rüpkök: faragatlan, kihívóan szemtelen.

Vladárné: özv. Vladár Józsefné Lónyay Sarolta Karolin (1810–1890). Kazinczy Gábor (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) élettársa. Kazinczy a szabadságharc bukása után a nő bánfalvi kastélyába költözött, és élete végéig ott maradt.

Vladárné testvérjének: Vladár Kristófné Lónyay Ilonának (1807–1872).

Nagymamának fris egészséget kívánok nem különben Zsigabácsinak: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannának és Szentpétery Zsigmondnak. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

csokolom ezerszer Francziskát s Ferit is: Szentpétery Zsigmondné Glatz Franciskát és ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárt. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Sikorék: lásd az 58. levél jegyzeteinél.

Kereszt anyámékat is ezerszer csokolom: id. Fáy Ferencné Máriaassy Ilonát, Kazinczy Gáborné Fáy Emíliát, ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárt. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

mondja meg Ked. Any. Hőgyészinének, hogy az ő házassága azért megy oly nehezen v. is kötöttik hogy annál felbontatlanabb legyen: lásd a 114. levél jegyzeteinél.

Emminéninek is majd irok: Kazinczy Gáborné Fáy Emíliának.

ugy el vagyok én foglalva Apámmal: lásd az 5. levél *nem bánám ha itt volnál, mert látom hogy mennyi bajom lesz itt, és semmi segélyem nincs* jegyzetét.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 13. sz. levél; OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gábornéhoz (3 levél, 6 fol.), 1. sz. boríték.

Magyarázatok:

jó hogy annak a Singernek fizettél: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

azt írod hogy ugy tész mint már egykor sorba venni minden várost hól csak színészek vannak: lásd a 131. levél jegyzeteinél.

Gyergyay: Gyergyai Ferenc (1799–1874). Vezető tisztségviselő Kolozsvárott (ügyvéd; iktató, aljegyző, főjegyző, majd tanácsos a kolozsvári tanács jegyzői irodájában; 1848-as követ; a hétszemélyes tábla bírója), a kolozsvári kaszinó egyik alapító tagja, szépirodalmi és tudomány népszerűsítő írások fordítója, muzsikus (néhányszor operaénekesként is fellépett), nyelvész. Egressy szakirodalomként használja *A magyar nyelv sajátosságairól* című, 1856-ban megjelent művét. Gyergyai 1851-ben feleségül vette Szerdahelyi József özvegyét, Schwentner Júliát – lásd a 10. levél jegyzeteinél.

azokhoz a piszkos aradiakhoz ne meny: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

aradon a Fáncsi Etelka ad hangversenyt: Fántsy Etelka (1838–1872). Zongoraművész. Fáncsy Lajos (lásd a 22. levél jegyzeteinél) színész lánya; Dienes Lajos (1816–1874) író, hírlapíró felesége.

Festeticstől nem várnék semmit: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

a választmány fogja elhatározni hogy elfogadjanak é vagy sem: a Nemzeti Színház ügyeiben működő, a helytartóság által kinevezett Gazdászati Magas Választmány. Elnök: B. Augusz Antal cs. kir. Pest–Buda kerületi főispán. Tagok: B. Orczy György cs. k. kamarás; Simontsits János kir. tanácsos; Nyéki Mihály kir. tanácsos; Zlinszky János főtörvényszéki ülnök; Vezlerle Nepomuk Imre, az országos pénztár ellenőre; előadó: Palugyai Imre cs. k. kerületi tanácsos.

bátyámtól hallám hogy most ujra rebesgetik hogy a drámai színészeknek a fizetéseket le fogják huzni: Szentpétery Zsigmondtól – lásd a *Gyakran említett személyeknél*. Egy évvel később-ről, 1855-ből van adatunk arra, hogy a prózai tagozat férfi színészei közül éppen Szentpétery Zsigmond kapta a legnagyobb fizetést: évi 1500 forintot és két jutalomjáték tiszta jövedelmének felét, bérletszüneti napon (*A Nemzeti Színház 150 éve*, 1987, 40).

Bhetlent láttam jádczani: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

a mi szabad Jupiternek nem szabad az az ökörnek: Ami(t) szabad Jupiternek, nem szabad az(t) az ökörnek (Quod licet Iovi, non licet bovi.): nem teheti ugyanazt a fiatalabb ember, amire az idősebbnek már joga van (O. NAGY 1982, 321).

most Hamletbe fog legközeleb fellepni: ifj. gróf Bethlen Miklós Hamlet-szerepében először 1854. október 30-án lépett fel. A Hölgyfutár 1854. november 2-án így írt alakításáról: „Okt. 30-kán Latkóciné javára, s Bolnai föllépteül: Hamlet, szomorújáték. Szólhatnak mi is t. vendégünk dialektusa ellen, és tudnánk kijelölni momentumokat, midőn föllehete játékaiban ismerni a kezdőt, ki a szögleletességet még egészen le nem vetközheté, de mindez uttal arról győzött meg, hogy ő valódi tehetség, ő fogása szerint alakítva annyi bensőséggel adá, mennyit színünkön valóban ritkán láthatni; Bolnai a mit mond, tesz, teljesen átgondolja, s átérzi, költőileg átérzi, s ez az, mi által most is már mélyen hat, egykor pedig elfog ragadni – a többi: a szinhonosság, intonáció, sat. magától megjön” (Hölgyf, 1854/237, 960).

a színház tömve volt jól számolt feleki velle: Bethlen Miklós először William Shakespeare *Julius Caesar* című drámájában lépett fel, amelyet 1854. október 9-én Feleki Miklós (lásd a 108. levél jegyzeteinél) jutalomjátékként adtak. Szentpétery Zsuzsanna megjegyzése valószínűleg arra utal, hogy Felekinek jó „szimata” volt arra, hogy az arisztokrata Bethlen majd vonzza a közönséget. Nyilván ezért társult egy kezdővel.

Székelyné üzenetét megmondom: Székely Albertné Técsői Móricz Katalin (lásd a 107. levél jegyzeteinél) üzenetét Fáy Andrásné Sziráki Zsuzsának (lásd a *Gyakran említett személyeknél*). Az üzenettel kapcsolatban lásd a 116. levelet.

a kis ujlaki Árpád meg jött: Ujhelyi Árpádról van szó, Szentpétery Zsuzsanna eltéveszti a vezetéknevét. Lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Székely Pista: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Váradi: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Simonnál többször voltam és nejevel is beszélgettem de egygyik sem hozá elő őket: Simon Florentnél – lásd a *Gyakran említett személyeknél*. Felesége Hegedűs Zsófia (1817–1867) volt.

ami peredet illeti Édes leányom: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Szákfy: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

ami a pénzt illeti: lásd a 82. levél a *pénzről [...] irjál mert amiát látom hogy igen aggodik* jegyzetét.

Paksi: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

hubay: lásd a 103. levél jegyzeteinél.

a gaznak: László Józsefnek – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

amint a második 30 nap eltelt rögtön a becsomózást kel kérni: „a tárgyalás berekesztése után az írományok a bíroságnak kellő rendben becsomoztatnak. A tárgyalási jegyzőkönyv végén pontos írományjegyzék készítettik, a felek vagy ügyvédek által aláíratik, bíróilag hitelesítetik, s minden abban fölhozott írományok a bírónál átadatnak” (OLÁH 1853, 314).

jól mondá az asztal hogy nem mind arany ami fénylik ezt akkor mondá mikor ő felöle kérdém hogy viszi a te peredet: Szentpétery Zsuzsanna nem volt megalégedve Egressy Etelka válóperes ügyvédjének, Simon Florentnek a munkájával, s ebben egy asztaltáncoltatás során a túlvilági szelleme is megerősítette. Egressyék szellemidézéseivel kapcsolatban lásd a 108. levél jegyzetét.

hogyha az ött ezer forintot el engeded hát ugy az a gaz ember beleeggyez az elválásba: lásd ugyanezen levél *ami a pénzt illeti* jegyzetét.

bizay: Bizay Mihály (1791–1884). Nevét B. Zay alakban írta le, és báró Zaynak nevezte magát. Bárói címe sohasem volt, nagyzólása miatt a „nemzet bárója” gúnynevet ragasztották rá. Kétlaki életet élt: a nyarakat Balatonfüreden, az év többi részét Pest-Budán töltötte. Csaló, szélhámos, ingyenélő volt; Balatonfüreden szívesen mutatkozott színészek társaságában, valamint kártyapartik szervezőjeként. Alakjáról már életében legendákat szóttek. Írt róla többek között Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Krúdy Gyula és Gárdonyi Géza is.

a tavajli 25 pengőt megint elhozták hogy fizessem [...] azt aki betábláztatta annak kel megfizetni az ajándék levelet pedig te már akkor kaptad kezedbe mikor be táblásva volt: a betáblázás a pénzbeli követeléseknek az ingatlanvagyonnal való biztosítása volt. A 19. században városi ingatlanok esetén kezdetleges jelzálogjogi konstrukció. Betáblázni csak meghatáro-

zott összegű pénzkövetelést lehetet. A betáblázást az a törvényhatóság végezte, amelynek területén az adós ingatlana volt (BODZÁSI 2013, 145, 153).

Zádor Lila vagyis Rudnyáczkiné lebabázott leánya van és hogy írjam meg neked hogy név testvéred kis leánya: Rudnyánszky Béláné Zádor Lilla (1828–1879). Lánya, Rudnyánszky Etelka 1854. október 4-én született. Zádor Lilla Zádor (Stettner) Györgynek (1799–1866) volt a lánya.

ti szüreteltek engem is bivatnak fáyék de soha sem mehetek [...] a jövő héten mert ha bár a szüretnek vége lesz is mégis ki szeretnék péczelre menni: Szentpétery Zsuzsanna a Pécelen élő Fáy családhoz igyekezett: Kazinczy Gáborné Fáy Emiliához, ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárhoz, id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonához. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Sikorné: lásd az 58. levél jegyzeteinél.

Slik a szabó: lásd a 129. levél jegyzeteinél.

magyarkát: lásd a 37. levél jegyzeteinél.

mancki néni idebe volt ki akart szüretre vinni Samuhoz: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilona Pusztaszentkirályra szeretne volna vinni Egressy Etelkát az Egressy család egyik rokonához, Egressy Samuhoz (lásd a *Gyakran említett személyeknél*).

Balogh Pepi: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

134. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Debrecen, 1854. október 13.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 56. sz. levél.

Magyarázatok:

ifju Fodor Imre feleségestől: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

Haviéknak: lásd a 126. levél *sem Váradról, sem Aradról leveleimre választ nem kaptam* jegyzetét.

Vajna Miklós nevű ügyvéd: Vajna Miklós (?–1880). 1849 februárjában a tordai vadászszázadnál főhadnagy volt.

egész ajánlatuk ismét sértő, és megalázó célzatu. Hónapi fizetést ajánlanak, a minő most a pesti, s hogy az ő játékrendjök szerint játszam: Egressy felháborodása két dologból fakadt. Egyfelől abból, hogy az aradi színigazgatók a díjazásakor nem a megszokott gyakorlatot akarták követni, nem oly módon akartak a vendégszerepléseiért fizetni, mint ahogyan az egy Pestről érkező vendégszínész esetében korábban és a későbbiekben is megszokott volt. Felemelt jegyárak mellett az előadás napi költségeinek kifizetése után a pesti vendégszínészt általában a tiszta jövedelem egyharmada, a jutalomjátéka estéjén pedig a fele illette meg. Egressy nyilvánvalóan azért hangsúlyozza a levélben, hogy most havi fizetést ajánlottak neki, mert így jóval kevesebbet keresett volna, mint máskor, amikor minden egyes fellépése után kapott pénzt. Másfelől azt nehezményezte, hogy a kész repertoárt kellene játszania. Általában ugyanis az volt a gyakorlat, hogy a pesti vendégszínész volt a hangadó a műsorrend összeállításában.

Váradra sem mehetek, mert azok második levelemre nem is válaszoltak, – Laczkóczy igen haszontalan frater levén: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

Gyergyai Firi: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

Mikóval és Károlyival majd eligazítja, s hogy megbívatásomat oda kieszközli: Mikót lásd a 130. levél jegyzeteinél. Károlyi Lajossal (1819–1891), a kolozsvári társulat igazgatójával.

ezer pengőre multhatlanul szükségünk van tisztán, – hogy függetlenek legyünk és gondtalanok:

lásd a 121. levél jegyzeteinél.

Pázmán: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Bányára [...] nem mehettem, mert nem volt utlevelemben s nem volt színpadjok: Egressy Szentpétery Zsuzsannának írt 1854. október 1-i levele említi, hogy a nagybányai műkedvelőkkel azért nem tud játszani, mert nem készülnek el a színpadépítéssel. A színteremben valószínűleg nem volt állandó színpad. Pázmánék (rutinos hivatásos társulat) erre a helyzetre fel lehettek készülve (sok ilyen játszóhely volt), így ezt a helyzetet gyorsan korrigálhatták.

játszom, holnapután utoljára Poplaveczet: Szigligeti Ede *A rab* című színművéről van szó. Egressy darabbeli szerepe alapján emlegeti a drámát.

Menj el Singerhez: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

tedd a dilizsánszra: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

küld Szatbmárra, a Posta mesterhez, Fodor Imre urhoz [...] apja: Károlynak nyugalmazott directora, apósa pedig: a híres gazdag Weisz: lásd a 117. levél jegyzeteinél. Az apa valószínűleg Fodor Károly, gróf Károlyi György nagykárolyi birtokának egykori jószágigazgatója, számvevője. Az após pedig Weisz Gáspár.

Szegedi Kormánybiztos koromban: lásd a 32. levél *sokfelé ágazó munka* jegyzetét.

menj el Kozmához [...] mert November itt van, és az előfizetési pénzeket vissza kell neki fizetni: lásd a 110. levél *Igen nyugtalan vagyok hogy a könyvem határideje közelget* jegyzetét.

küldök egy nyilatkozatot is, melyet te a Pesti Napló szerkesztőségéhez viszesz, s megkéred Törököt hogy lapjában nyomassa ki... a könyvemet illetőleg; valamint Kozmának is át adod hogy a Hölgy futárban közölje: a *Magyar színészet könyve* elhalasztott kiadásáról kellett tájékoztatást kiadni a két lapban. A Hölgyfutár így tudósított 1854. november 8-án: „Egressy Gábor tisztelettel értesíti a »Magyar színészet könyve« előfizetőit, hogy nevezett műve kiadását későbbre kénytelen halasztani, méltóztassanak azért előfizetéseiket Kozma Vazul nyomdai irodájában [...] az illető nyugták kézbesítése mellett visszavenni” (Hölgyf, 1854/242, 980). A Pesti Napló 1854. november 4-én adta közre a tájékoztatást: „Egressy Gábor a »Magyar színészet könyvének« előfizetőit értesíti, hogy a nevezett munka ezúttal meg nem jelenhetik, s hogy ennélfogva az előfizetett pénzek az illető nyugták előmutatása mellett visszavehetők Pesten Kozma Vazul nyomdai irodájában, aldunasoron, a Piaristák épületében” (PN, 1854/253–1396). A hirdetést azért **Török** Jánoshoz (1807–1874) kellett elvinni, mert 1853 és 1855 között ő volt a Pesti Napló főszerkesztője.

Fáy Andrásnak [...] elindítom a kis bundát: lásd a 130. levél jegyzeteinél.

sár cipőt: gumiból vagy vastag bőrből készített cipő, amelyet egy másik lábbelire lehetett ráhúzni, hogy védje.

két magyar aranyat kaptam: ebben az időben az aranypénz már nem fizetőeszköz. Értéktárgynak, ajándéknak számít.

Az a háládatlan Betlen: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Az a komisz Festetics nem válaszolt a levelemre: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

135. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Debrecen, 1854. október 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 57. sz. levél.

Magyarázatok:

dilizsánsz: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

Megjártam a kis bundával [...] alig merek bele vágni, félvén hogy az öreg Fáy András nem fogja-e majd sokallani az árát: lásd a 130. levél jegyzeteinél.

Csabait vagy Szákrát: lásd a 124. levél irtam Debreczenbe és Váradra az igazgatóknak jegyzetét és a 132. levél jegyzetét.

Lobmayert, vagy Farkas Ferenczet: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

Szathmári Fodor Imrének: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

Slikknek elég lesz 14 pft: lásd a 129. levél jegyzeteinél.

mióta Várad és Aradban így csatlakoztam, azóta egy betűt sem irok komédiásnak: lásd a 121. és a 126. levél jegyzeteinél.

Szathmáron kell bevárnunk az újabb utlevelemet: lásd az 51. levél a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül jegyzetét.

Még sem kaptál a fiutól levelet?: Egressy Ákostól. Lásd a 109. levél jegyzeteinél.

sürgessd Singernél a Proféta-köpenyemet: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

rekkli: ingek (rég.).

sárczipő: lásd a 134. levél jegyzeteinél.

egy skatulyát: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

A magyar aranyat: lásd a 134. levél jegyzeteinél.

136. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Debrecen, 1854. október 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 9. sz. levél.

Magyarázatok:

3 pár szőr kapcsát: lásd a 48. levél jegyzeteinél.

egy egész dictiot, mondjak: beszédet (lat.).

skatulyát: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

Fodornéval: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

czaklis: fogazott szélű, cakkos.

emmi nénié: Kazinczy Gáborné Fáy Emíliaé – lásd a Gyakran említett személyeknél.

A másik ruhámat azt a fél vatmol koczkást: zöld alapú, feketével és zölddel kockázott szövet.⁵

meg van bélelve damisszal: mintás szövésű kelmével.

aufputz: helyesen Aufputz: dísz, díszítés (ném.).

a szeszljé pedig halcsont nélküli: derékfodor.

Singertől több ruhákat minden neműeket: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

also rekkiket: alsóingeket.

míg együtt nem lesz az ezerpengő addig haza nem megyünk: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

⁵ Köszönöm Török Zsuzsa segítségét.

ott kell bevárnunk utlevelünk meg érkezését Pestről hova hosszabbítás végett küldetett: lásd az 51. levél a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül jegyzetét.

Pázmán társasága: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Laczkoczy társasága: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

Gyergyai Firi: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

itt volt szálva a fehér Lóba: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

ma délben kaptuk meg mind a Fesztetics levelét [...] azt írja hogy majd mire haza megy Apám értekezhetnek a föllépésről addig bizonyost nem írhat: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

ügyemet illetőleg alig várom a tudósítást: Egressy Etelka a válóperére céloz. Lásd a 81. levél élműlt midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté jegyzetét.

a Benkő Kálmán féle kiballgatás elvan intézve: lásd a 116. levél jegyzeteinél.

fel szolítom Szááfit: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

Simon Florentnek: lásd a Gyakran említett személyeknél.

alperes: László József – lásd a Gyakran említett személyeknél.

Polgárt üdvözlöm: lásd a 111. levél jegyzeteinél.

Andris néniék kezeit csokolom: Fáy Andrásné Sziráki Zsuzsát és Fáy Andrást. Lásd a Gyakran említett személyeknél.

Idának is írnék: Komlóssy Idának – lásd a 37. levél jegyzeteinél.

András bácsiéknak elküldtük a kis bundát: lásd a 130. levél jegyzeteinél.

igyekezék Ked. Anyám annak árát az Andris bácsi kezeiből megkapni mert ha andris nénétől kell várnia el hegedült arrol szent Dávid azt lehet arra mondani: az Erdélyi János által összeállított és 1851-ben megjelent közmondásgyűjtemény szerint akkoriban háromféle változatban is használták ezt a közmondást: Hegedült arrol szent Dávid. Énekelt arrol szent Dávid, el is magyarázta. Régen elhegedülte azt szent Dávid, el is énekelt: nem fog az megtörténni, vagy régen elműlt már az (*Magyar közmondások könyve*, 1851, 83).

kis Zizától v. Zsuzsikától kaptam 3 szakasztoruhával együtt a Naményi papnétől Gerzsenyi Gábornétől: olyan vászondarabokról van szó, amelyeket belisztezve a szakasztókosár belsejébe tesznek, és a kiszakasztott kenyértésztát tárolják benne.

nagymama: id. Szentpétery Zsigmondé Szegő Julianna – lásd a Gyakran említett személyeknél.

Borcsa néniel: Szentpétery Zsuzsanna rokona.

Azt a Skatulja só faragványt száraz helyen tartsa Ked. anyám mert majd elolvad, a polczon elállhat: Máramarosziget környékén három sóbánya működött: Aknaszlatina, Aknasugatag és Rónaszék. A kitermelt sóból készült faragványokat – a helyre jellemző emléktárgyként – Egressyék Várady Gábortól és Hegedűs Krisztinától kapták.

itt küldjük levelemben zárva egy levelét Váradí Gábornak mit Apámhoz írt: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

valami Hóke nevű fiatal embertől: Hóke László. 1860-ban az Egressy szerkesztette Magyar Színházi Lapra is előfizetett (OSZK Kt. Fol. Hung. 1961).

Ujbelyi Laurának: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

a nagy sietésbe trémába: izgalomban (rég.).

cselelgesen pottyantottam ki: cselesen, ravaszul.

137. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Debrecen, 1854. október 17.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 58. sz. levél.

Magyarázatok:

az öreg Weisz, Fodor apósa: lásd a 134. levél jegyzeteinél.

Az aranyat a szürke magyarkám zsebében keressd: lásd a 37. és a 134. levél jegyzeteinél.

A Fáy András bundájaért: lásd a 130. levél jegyzeteinél.

skatulyában: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

azon sókristály faragványok vannak, miket Etel és én kaptunk emlékül Váradiektól Szigeten:
lásd a 136. levél jegyzeteinél.

Egy csomag levelet is fogsz itt találni, miket utazásunk közben kaptunk, – mulassd velök magadat, aztán tedd el, mert azok becses emlékeink: Egressy számára a kéziratok megőrzése a törökországi emigráció után vált különösen fontossá. Kéziratos hagyatékának legkorábbi darabja 1836-ból, legkésőbbi 1866-ból származik. A harminc év alatt felhalmozott autográfok időbeli eloszlása egyértelműen azt mutatja, hogy 1836 és 1849 között nemigen foglalkoztatta még az archiválás, az ebből az időszakból származó kéziratok fennmaradása esetleges. Ekkor még csak néhány kéziratnak tulajdonít különösebb jelentőséget (pl. a párizsi útjáról küldött leveleknek, a Vörösmarty Mihálytól kapott *A szent ember* című költeménynek). 1849 után viszont átértékelődik számára az önnön kezétől származó és a másoktól kapott kéziratoknak a funkciója, életeseeményeinek lenyomataként kezd rájuk tekinteni, és mint e levélben is jelzi, úgy véli, mindegyiknek megvan a saját értéke, más-más szempontból beszédesek, fontosak.

A szakasztó ruhákat, mikbe a bunda van begöngyölve, Gerzseniné adta Etelnek: lásd a 136. levél jegyzeteinél.

sürgessd Singert a köpenyért: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

dilizsánsz: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

Vajai Károly barátom: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

Fáyékat mindig üdvezeld nevéinkben: Fáy Andrást és Sziráki Zsuzsát. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

kell még egy Othello darabnak lenni ott, [...] a Jago szerepének üres helyek vannak hagyva, – az a jobb fordítás – a Gondolé: Gondol Dániel hivatkozott *Othello*-fordítása megtalálható az OSZK SZT. N. Sz. O 35/1 jelzet alatt. Jago szerepe a kéziratban valóban üresen van hagyva, ám külön papírdarabokon Egressy leírta, és a megfelelő helyekre mindenhova beraasztotta.

Az a gaz Festetics válasz nélkül hagyta leveletem: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

Irj Betlenről: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Van itt is egy afféle báróművész ki fölkért hogy hangversenyében szavaljak: báró Jósika Kálmán (1837–1910). Földbirtokos, újságíró, színműíró. Jósika Miklós unokaöccse.

naturalista: műkedvelő.

Az utlevéllel félek hogy meggyül a bajom. Szathmáron kell bevárnom: lásd az 51. levél a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül jegyzetét.

Pest, 1854. október 18.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 14. sz. levél, 14. sz. boríték.

Magyarázatok:

Singernél még a kabát 2 hét múlva lesz meg: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Kozmánál voltam és majd el küldi a számadást: lásd a 110. levél *Igen nyugtalan vagyok hogy a könyvem határideje közelget* jegyzetét.

a bundát a többi holmikkal egygyüt még nem kaptam meg: lásd a 130. levél jegyzeteinél.

küld el akkor a Sikorné 60 forintját is: lásd az 58. levél jegyzeteinél.

az öreg pribék megházasodot: Villei Pribék Vilmos (lásd a 102. levél jegyzeteinél) Aixinger Clementinát vette feleségül.

Szígeti német színész akar lenni és már az mert a német színházhoz szerződött: lásd a 91. levél jegyzeteinél.

Bhetlen is szerződött de a nemzetibez [...] fizetés nélkül 5 pengő fellepti díj mit ő a Nyugdíjnak ad: lásd a 109. levél jegyzeteinél. Fizetését a Nemzeti Színház 1852-ben létrejött Nyugdíjintézetének (lásd a 166. levél jegyzeteinél) adta.

Lendvait 800 pengővel nyugdíjazták: lásd a 126. levél jegyzeteinél. Szentpétery Zsuzsanna rosszul tudta, a megítélt nyugdíj évi összege *nem* 800, hanem 600 pengőforint volt. A Nemzeti Színház Nyugdíjintézetének 1854. október 5-én tartott ülése szerint Lendvai betegségére hivatkozva huszonnyolc év után kérte nyugdíjaztatását (OSZK SZT. Fond 4/168).

Kovácsné 500: Kovácsné Csávássy-Fekete Máriát (1802–1874). Pályáját 1816-ban kezdte. A nagyobb vidéki játszóhelyek után (Kassa, Székesfehérvár, Kolozsvár, Miskolc stb.) Pestre került, 1837-ben a Pesti Magyar Színház egyik alapító tagja volt. Kovács Mária néven *A kameliák a sírboltban* címmel 1858-ban regényt adott ki.

fáncsy pedig már nem hiszem hogy soká vigye: Fáncsy Lajos (lásd a 22. levél jegyzeteinél) 1854. december 22-én halt meg.

bátyám: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

gyergyai: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

most én vagyok Török országba mert nem hiszem hogy már ott neked rosszab let volna az egyedüliség: utalás Egressy Gábornak azokra a törökországi emigrációból küldött leveleire, amelyekben a család hiánya miatt érzett társstalanságra, magányosságra panaszkodott.

a konyha csak szabad tűzheljú: nyílt tűzhely; láng-, szikra- és füstfogóval, illetve kürtővel ellátott tüzelőhely. A szabad tűzhely nyílt lángja által kibocsátott lángot és szikrát egy, a tűz fölé boruló sátor fogta föl, és ez gyűjtötte össze a kürtőbe áramló füstöt is.

nem akar belé takarék tűzheljít: takaréktűzhelyt, sparheltet, németül der Sparherd (ném., rég.); olyan, általában vasból vagy vasból és téglából összeállított tüzelőhely, ahol a tűz fedett, zárt helyen ég.

Kozma kisaszszonynak: talán Kozma Vazul nyomdász lánytestvére.

Előfizetés van az új könyvre 65 f pengő: úgy tűnik, Egressy egy újabb dátumot kitűzve ismételt színeszetelméleti könyv kiadását tervezte. Lásd még a 110. levél *Igen nyugtalan vagyok hogy a könyvem határideje közelget* jegyzetét.

Fodor Imre: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

139. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK
Pest, 1854. október 21.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 15. sz. levél.

Magyarázatok:

Singernek nem volt más kabáttya kész: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

pakkot: lásd a 92. levél jegyzeteinél.

kézbe adhatom a bundát: lásd a 130. levél jegyzeteinél.

az utleveled hogy lesz most hátha Kolosvárra akarsz menni azért megint újra kel fojagodnod:

lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

ballották egy heljen 400 pengő volt jutalom játékok: lásd a 116. levél jegyzeteinél.

Ida: Komlóssy Ida – lásd a 37. levél jegyzeteinél.

Etel ügyéről: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elré múlt*

midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté jegyzetét.

majd sürgetem Simont: Simon Florentet – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

vettetek é neki sár czipőt: lásd a 134. levél jegyzeteinél.

Ákos Édes nekem nem irt augustus ólta: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

cseh országba micsoda városba van a szászadja: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

árpád mán egy hete rajzolni jár mindennap és még egy hétig jár akkor kész lesz és fel szabadítottják:

lásd a 129. levél jegyzeteinél.

az ő egész családja tudod miljen: lásd a 37. levél *Komlosiékát üdvözlöm* jegyzetét.

piszkos haraitól mert az oda való lakos: Haray Viktortól (1818–1882). Nagybányai születésű vidéki színész, drámaíró.

mátraynéval is találkoztam Váradról jött borzasztó dicsekvéssel hogy az ő Laurája miljen aranykarpereczet kapot egy hólnapig mint vendég jádczot most pedig már szerződött tagjai

Gócsnak: Mátray Istvánnéval. Mátray István vidéki színész, színigazgató feleségével. Két lánya volt: Mátray (Szaplanczay) Laura (1841–1904) és Mária. Mátray Laurát, aki Gócs Ede (lásd a 121. levél jegyzeteinél) társulatához szerződött, több lexikon is Mátray Júliaként tartja számon. A lányok mostohaapjuk után viselték a Mátray nevet.

bátyám: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

anyámnak: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannának – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

140. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Szatmár, 1854. október 26.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 59. sz. levél.

Magyarázatok:

Kozma árjegyzékét: lásd a 110. levél *Igen nyugtalan vagyok hogy a könyvem határideje közelget* jegyzetét.

Fodor: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

Vajai Károlynál vagyunk szállva: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

Pázmán társasága: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

a Nelli férje Kovács: valószínűleg Szerdahelyi Nelli (1827–1865) énekesnő, színésznő férjéről van szó, aki Mályuszné Császár Edit szerint vidéki ügyvéd volt (M. Császár 1956, 53).

Gyergyai: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

Laczkóczy: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

Mátray leányok: lásd a 139. levél jegyzeteinél.

Ujhelyi család: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Kallósék: Szirmay Kalos Károly (1820–1889) és felesége, Ujhelyi Otília.

Sikornéét: lásd az 58. levél jegyzeteinél.

dilizsánszra adom: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

Ujlakról írták valamelyik ujságnak, hogy ott négyszáz pengőt vettem be: lásd a 116. levél jegyzeteinél.

A vas tüzbhelyet: lásd a 138. levél jegyzeteinél.

Protman: Josef Prottmann. Pest-budai rendőrigazgató.

ideiglenes passirscheint: helyesen Passierschein: kilépési engedély (ném.).

garderob: helyesen Garderobe: ruhatár (ném.); itt: a Nemzeti Színház ruhatárának jelmezei.

Szabadkára lenne jó lemenni ha majd az ottani színház megnyílik: a szabadkai színház megnyitója 1854. december 16-án volt.

a szörkapczákat köszönöm: lásd a 48. levél jegyzeteinél.

141. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Szatmár, 1854. október 27.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 10. sz. levél, 10. sz. boríték.

Magyarázatok:

Zsiga bácsinak: Szentpétery Zsigmondnak – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

aprehendálom: helyesen apprehendál: rossz néven veszi, megsértődik.

jelenleg ügyemről mit sem tud: Egressy Etelka a válóperére céloz. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

az öreg Pribék csak ugyan megházasodott: lásd a 138. levél jegyzeteinél.

Azt olvasom az Oct. 10^{diki} Divatcsarnokban hogy Telepi Károly valami más külföldi festő kíséretében keresztül ment Pesten mint annak tanítványa: a vonatkozó hír a következő: „Grigoletti velencei festész, ki tanítványa Telepi Károly fiatal művész hazánkfia kíséretében Esztergomból fővárosunkba is lerándult, pár napi ittmulatása után Telepivel együtt eltávozott körünkből, Németország felé vevén útjokat. Telepi Róma műtermeit szándékoszik közelebb meglátogatni gyámolító pártfogója, a minden szép és jó iránt annyira buzgó hazafi, Csernovics Péter úr segítségével; tőle a folyó szeptember-októberi műtárlatban csinos tájkép látható (Dcs, 1854/56, 1320).

kandi vagyok: kíváncsi, minden apróságot látni vagy tudni vágyó.

valami „báró Jozsika Kálmán” hangversenyt adván: lásd a 137. levél jegyzeteinél.

naturalista: lásd a 137. levél jegyzeteinél.

Vajjai Károlynál vagyunk szálva: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

genant: helyesen gènant: kényelmetlen (fr.).

Kedves Anyám kezeit csokolom az ujjacskáért: ujjasért. Kiskabát.

Fodor Imre: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

a Smizliknek [...] szükébe vagyok: ingnek, hálóingnek. Eredetileg: Chemise, chemise (fr., ném.).

igen egyszerű gallért legyen szíves anyám nekem csinálni perkálbol: pamutszövetből.

a nagymamáét: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannáét – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Keresztanyámékat üdvözlöm: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonát, Kazinczy Gáborné Fáy Emíliát és ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárt. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

nem különben Andris bácsiékat is: Fáy Andrást és Sziráki Zsuzsát. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

142. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szatmár, 1854. október 27.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 60. sz. levél.

Magyarázatok:

Itt küldök Kozma Vazul számára 250 az az Kétszázötven pengőforintot: lásd a 110. levél *Igen nyugtalan vagyok hogy a könyvem határideje közelget* jegyzetét.

Sikorné: lásd az 58. levél jegyzeteinél.

Fodor Imrét: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

A Pesti Naplóba igtatandó jelentést Könyvemről egyenesen Török Jánosnak írom meg, kibez még egyéb irni valóm is van, könyvem érdekében: lásd a 134. levél jegyzeteinél. Egressy, mint az 1854. november 9-én Nagybányáról feleségének írott leveléből kiderül, azt szeretete volna megtudni Török Jánostól, hogy lát-e esélyt arra, hogy készülő színészetelméleti könyve folytatásokban megjelenjen a Pesti Naplóban.

143. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK

Pest, 1854. október 28.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 16. sz. levél.

Magyarázatok:

A bundát 23^{án} meg kaptam [...] meg van vélle elégedve az öreg ur: lásd a 130. levél jegyzeteinél.

a só faragványokból sem tört el semmi: lásd a 136. levél jegyzeteinél.

orlean köntös: lásd a 129. levél jegyzeteinél.

nyullal bétlet reklit: itt: otthonkát (rég.).

kuttogok itthon egyedül: gubbasztok, magamat meghúzva hallgatok (rég.).

semmi nemü darabot nem találok az asztalba vagy könyves szekrénybe mint Coriolánt és azt küldöm is: Egressy 1854. október 17-i levelében még Gondol Dániel *Othello*-fordítását kérte, ezt nem találta Szentpétery Zsuzsanna.

a sógornénak adom: Szentpétery Zsigmondné Glatz Franciskának – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

francziska: Glatz Franciska.

anyámnak: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannának – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Bbetlen: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Feleki: lásd a 108. levél jegyzeteinél.

neked Festetics nem felelt: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

ha még egy évig lesz itt Dráma de tovább bajosan: lásd a 93. levél *Festetics rudja pedig kissé kifelé áll* jegyzetét.

Sikornénak: lásd az 58. levél jegyzeteinél.

Etel ügyiről nem írhatok semmit: Egressy Etelka és László József válóperéről. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Simon: Simon Florent – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

nem kóser ember: nem alkalmas, nem megfelelő ember (héb.).

Etel megkért e valakit az ügyibe eljárni debreczenbe: Egressy Etelka válóperében kihallgató tanúkról van szó.

144. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[1854. október vége]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak, Pest, 1854. november 6.: „Ákos is levelet írt mit itt küldök neked”.

145. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1854. november 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 17. sz. levél; OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Etelhez (2 levél, 3 fol.), 2. sz. boríték.

Magyarázatok:

ne aggódjál hogy hát osztán hogy élünk meg: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

árpád tegnap szabadult föl: lásd a 129. levél jegyzeteinél.

Ákos is levelet írt: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Várady Gábor itt volt a nejét most sem láttam: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

nehogy azt gondolja hogy nem járok ügyébe: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

ő nem szegény embernek való ügyvéd: Simon Florent – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a pénzre való nézve: lásd a 82. levél *a pénzről [...] irjál mert amiat látom hogy igen aggodik* jegyzetét.

alperes: László József – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

becsomózást kérjen: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

Édes apjokom neked 3^{án} születés napod volt: Egressy Gábor 1808. november 3-án született.

Poste restante: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

146. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Tiszaújlak, 1854. november 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 61. sz. levél.

Magyarázatok:

Még az utlevél sincs kezemben mit Pestről várok: lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

passir schein: lásd a 140. levél jegyzeteinél.

Fodor Imréné: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

Ujhelyi Ágostonné, ez igen áldott jó családnál: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Ujlakon Mózerék: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Mátyfalván Székely Pista (mert az Annyok elment legnagyobbik fiához Lajoshoz Sugatagra: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Szirmában pedig Kallós Károlyék: lásd a 140. levél jegyzeteinél.

147. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Tiszaújlak, 1854. november 7.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 11. sz. levél.

Magyarázatok:

Ujhelyi család: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

az öreg Ujhelyi Gusztiné leányának Kallosnének szöllője van: lásd a 140. levél jegyzeteinél.

Mozer Vilmosékhoz: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

kimentünk Mátyfalvára Székely Pistáékhoz: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Tilka is átjött apro pereputyaival: Kalos Károlynak és Ujhelyi Otíliainak összesen tíz gyermeke született. 1854-ben Egressy Etelka láthatta Bertát (1850–1919), Erzsébetet (1852–?) és Mihályt (1854–1889). A családfát lásd: SZIRMAY 2007, 171.

Az utlevelet még se kaptuk meg: lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

Sikorné: lásd az 58. levél jegyzeteinél.

Kozma: lásd a 110. levél *Igen nyugtalan vagyok hogy a könyvem határideje közelget* jegyzetét.

Kostyál: lásd a 131. levél jegyzeteinél.

Singer: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Gut: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

a Zálogház vagyis zálogban lévők: lásd a 82. levél jegyzetét.

Bár csak azon a Gazemberen meg vennénk már azt a pénzt: László Józsefről van szó. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

tünődtem, nem annyira a pénzen ugyan, de azon is, hanem általában ezen a dolgon: lásd a 82. levél *a pénzről [...] írjal mert amiat látom hogy igen aggodik* jegyzetét.

Váradí Gábor jön vissza felé valjon beszélt e Simonnal szeretném tudni: Váradyt lásd a 112. levél jegyzeteinél. Simont lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Vajai Károly: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

148. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Nagybánya, 1854. november 9.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 62. sz. levél.

Magyarázatok:

itt Lendvai szelleme van: id. Lendvay Márton (lásd a 17. levél jegyzeteinél) Nagybányán született.

Fodoréknál: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

Pap Zsigmond [...] Előfizetés-gyűjtőm volt a Naplómra: Törökfalvi Pap Zsigmond (1823–1904). A jogvézett Pap festőként is tevékenykedett; Petőfi Sándorral és Jókai Mórról is készített miniatűr portrékat. Az 1851-ben megjelent *Egressy Gábor törökországi naplója. 1849–1850* című kötet ívtartója volt.

Harai: lásd a 139. levél jegyzeteinél.

gróf Degendfeldhez: gróf Degenfeld Schonburg Imréhez (1810–1883).

egy Rényi nevű: Rényi József.

Gyergyai Firi: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

Török Jánosnak írtam, hogy Könyvemet oda adom a Pesti Napló számára, hogy részenként közöljék, ha tudniillik Emich becsületesen fogja díjazni: Török Jánosnak (1807–1874), a Pesti Napló 1853–1855 közötti szerkesztőjének. Miután a *Magyar színészet könyve* kiadása meghiúsult, Egressy nem készült el vele a sajtóban meghirdetett határidőkre (először júniusra, majd novemberre), arra gondolt, hogy folytatásokban megjelentetné a Pesti Naplóban, azzal a kikötéssel, ha a lap kiadója, Emich Gusztáv (1814–1869) megfelelő honoráriumot ajánl érte.

küldd el nekem dilizsánszon Coriolánt (az enyimet, az irottat): lásd az 54. levél jegyzeteinél. William Shakespeare drámáját Egressy Gábor és Dobrossy István fordította le. A mű saját kezűleg írott példányáról nincs tudomásom.

149. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK
Pest, 1854. november 11.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 18. sz. levél, 18. sz. boríték.

Magyarázatok:

A Kozmának [...] a pénzeit: lásd a 110. levél *Igen nyugtalan vagyok hogy a könyvem határideje közelget* jegyzetét.

Sikornénak: lásd az 58. levél jegyzeteinél.

ki akarok menni péczelre Fáyékhoz: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonához, Kazinczy Gáborné Fáy Emíliahoz, ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárhoz. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Feri: ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár.

ma voltam Simonnál: Simon Florentnél – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

nagy ur a mi ügyünkhez: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Váradí: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

polgárt: lásd a 111. levél jegyzeteinél.

Édes ma 46 éve kereszteltek téged és ma 22 éve Ákost: Egressy Gábor 1808. november 3-án, Ákos 1832. november 9-én született.
azzal a rosz emberrel élt: László Józseffel – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.
Poste restante: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

150. EGRESSY ETELKA ÉS EGRESSY GÁBOR –
SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Nagybánya, 1854. november 13.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gábornéhoz (3 levél, 6 fol.), 1. sz. levél, 1. sz. boríték.

Magyarázatok:

„*A Pesti napló*” azon rovatát olvasva melyben Török János tudatja a közönséggel ’s Apám tisztelőivel hollétét, ’s így folytatja „*jeles művésznünk jelenleg N. Bányán nagy hatással szerepel*”: a Pesti Napló ezt a hírt 1854. november 4-én közölte: „A dráma és annak egyik legjelesebb képviselője Egressy Gábor barátait, tisztelőit érdekelni fogja tudjuk a felőlei értesítés. Jelen művésznünk jelenleg nagy hatással Nagy-Bányán szerepel. Művészi körutját Kolozsvárral kívánja befejezni, december közepe táján Pestre térendő, a telet, ha színházunk ügyei jobbra nem fordulnának, nyugalomban és studiumai közt töltse” (PN, 1854/253–1396).

Papp Zsigmond nevű hű előfizetőjét Apámnak a T. O. naplojára: lásd a 148. levél jegyzeteinél.
„*Eduardo és Kunigunda*” **vagy. Kun. és Eduárdo:** utalás Johann Nepomuk Eduard Ambrosius Nestroy *Lumpaci vagabundus, vagy: A három jó madár* (ford. Telepy György, zene: Adolf Müller) című bohózatának arra a betétdalára, amelyben csak az említett két nevet éneklilik soronként felcserélve sorrendjüket. A darab pesti magyar színházbeli bemutatója 1837. szeptember 24-én volt. 1849. augusztus 5-én játszották utoljára, összesen tizennégyyszer adták.

Laczkoczy társasága: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

Vajai: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

éppen most kapott apám valami Fok nevezetű N. Károlyi orvostól levelet: Fok Ignáctól. A vonatkozó levelet lásd: OSZK Kt. Levelestár, Fok Ignác Egressy Gáborhoz.

a Csabai szerencsétlen társaságával: lásd a 124. levél irtam *Debreczenbe és Váradra az igazgatóknak* jegyzetét.

151. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁNAK
Pest, 1854. november 14.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 19. sz. levél, 19. sz. boríték.

Magyarázatok:

elmentem a policzájra és Kbirner Tanácsos urat felkerestem: lásd a 115. levél jegyzeteinél.

Fáy András miljen kómisz a kis bundával: lásd a 130. levél jegyzeteinél.

bátyám a jövő hétfőn Szegedre megyen vendég szerepre: Szentpétery Zsigmond (lásd a Gyakran említett személyeknél) Latabár Endre (1811–1873) társulatához készült. Első fellépése 1854. november 25-én volt.

a szabadkai színház diszitménynyét Telepi festi: lásd a 19. levél jegyzeteinél.

a színház talán januariusba fog kinyílni: lásd a 140. levél jegyzeteinél.

Feleki egynebány napja hogy debreczenből megjött ezt ugyan tegnap olvastam a Hölgy Futárba: a Hölgyfutár 1854. november 13-án így ír Feleki Miklós (lásd a 108. levél jegyzeteinél) vidéki vendégszerepléséről: „Kedvelt színművészünk Feleki, vidéki műutazásából már visszaérkezett. Debreczenben ötször lépett föl, mindig nagy közönség előtt, melynek nemcsak jeles játéka által, hanem azon figyelmével is életet szerzett, melyszerint egy estét kivéve, mindannyiszor általa elvitt új darabokban vendégszerepelt. Ezek közül különösen Kövér »Szép Marquisnő«-je nyerte meg az ottani közönség tetszését” (Hölgyf, 1854/246, 995).

mindég új darabokban lépet fel persze hogy mind igen jó francziákba és egyet a Kövérét én ugyan semegyiket sem másikat nem ismerem: utalás arra, hogy Feleki Miklós könnyed francia vígjátékokat játszott Debreczenben. Az egyetlen ismert közülük Kövér Lajos *A szép marquisnő* című darabja volt, amelyet 1854. május 27-én mutatott be a Nemzeti Színház. Szentpétery Zsuzsanna azért hívta fel erre férje figyelmét, mert Egressy értékrendje szerint az ilyen darabok eljátszása nem volt igazi színészi kihívás.

a könyvedről jelentés is ki volt már hirdetve olvastam: lásd a 110. levél *Igen nyugtalan vagyok hogy a könyvem határideje közelget* jegyzetét és 134. levél jegyzeteinél.

az öreg pribék meg holt 1° Nov: lásd a 102. levél jegyzeteinél.

Klári: Sikor Klára.

Sikorné: lásd az 58. levél jegyzeteinél.

az az jezsuita: lásd az 57. levél jegyzeteinél.

Kolosvárra mentek talán jó lenne ha Gyergyaiékhoz szállnátok: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

menjete el édes Tompáékhoz: talán Tompa Imréről van szó. Tartományi hivatalnok.

152. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Nagybánya, 1854. november 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 63. sz. levél.

Magyarázatok:

Gyergyai: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

Laczkóczyék: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

Vajai: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

Fok Ignác: lásd a 150. levél jegyzeteinél.

Singernek: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Kostyálnak: lásd a 131. levél jegyzeteinél.

Köszönöm édesse, hogy maga rólam megemlékezett Nov. 3-án: lásd a 145. levél jegyzeteinél.

Az a komisz Bethlen: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

153. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Nagybánya, 1854. november 20.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 64. sz. levél.

Magyarázatok:

Gyergyaitól: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

Pap Zsigmond, egy itteni Gyűjtője Naplóm előfizetéseinek: lásd a 148. levél jegyzeteinél.

Az esti bevétel, melyet nekem kézbesítettek 80 pengőforint volt (de nem a tiszta): olyan jövedelem, amelyből még a napi költségeket ki kell fizetni.

Perceptor: adószedő (lat.).

Vajai: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

Laczkóczykkal: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

Csabai színészársasága: lásd a 124. levél irtam Debreczenbe és Váradra az igazgatóknak jegyzetét.

Szákfi: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

Pesti: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

Telepinek irtam innen Szabadkára, kérdezősködően az ottani új színház megnyitásáról:

Telepyt lásd a 19. levél jegyzeteinél. Egressy Gábor 1854. november 18-án Nagybányáról írt neki levelet, azt szerette volna tőle megtudni, hogy lát-e esélyt arra, hogy a szabadkai színház megnyitására vagy közvetlenül utána meghívják őt vendégszerepelni.

ha holmi silány Latabárok: id. Latabár Endre (1811–1873). Énekes színész, színigazgató. Az 1840-es években önálló társulatot szervezett. Ő avatta fel társulatával 1854-ben a szabadkai és 1857-ben az újjáépített miskolci színházat.

Tiszteljük a Nagyságos asszonyokat és Ferit: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonát, Kazinczy Gáborné Fáy Emiliát, ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárt. Lásd a *Gyakran említett személyek*-nél.

Etelkémmelel együtt ki keresztanyjának most készül irni: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonának.

Mózer Vilmos: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Székelyéknek: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Etel levélben fog az Andris bátyjának „szivből gratulálni”: Fáy Andrásnak névnapi üdvözlötletet küldeni a november 30-án esedékes András-napra.

az itteni Hotvolénál: helyesen haute foule: itt: helyi előljáróság (fr.).

Újfalusi Miklós, volt Szatmári követ ki Teleki grófnőt bir második nejéül: Újfalussy Miklós (1813–1902) említett felesége Teleki Sarolta (1815–?) volt.

154. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK
Pest, 1854. november 21.

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak, Pécel, 1854. november 28.: „édes 21^{én} bent voltam pesten és irtam neked hogy hogy vagyunk és hogy édes anyám igen el gyengült állapotba van”.

155. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Nagybánya, 1854. november 24.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 65. sz. levél.

Magyarázatok:

Ollyan színü kedvem van Édes, mint ez a papiros: a levélpapír színe középrózsaszín.

Laczkóczy ur: lásd a 121. levél jegyzeteinél.

bizonyos Hámoriné, özvegy tanácsnoknéhoz: talán a 19. század elején Nagybányára került Hammerschmied család egyik tagja. A család Hámori néven a város társadalmi életében több nemzedéken át részt vett. A város ligete, amelyet Petőfi Sándor és Jókai Mór Mária-liget néven említ, Hámori János magánparkja volt, és a városra hagyományozta. A család egy másik tagja, Hámori Pál, a Casinó Egylet bebútorozásához járult hozzá.

Tel is most ir Andris bátyjának köszöntő levelet: lásd a 153. levél jegyzeteinél.

156. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK
Pécel, 1854. november 28.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 20. sz. levél, 20. sz. boríték.

Magyarázatok:

édes anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyek*-nél.

Feri: ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

andrás estvéjére: Fáy András névnapj ünnepelésére.

mint jó madár a fészkébe várja be fiait mint petőfi mondá: Szentpétery Zsuzsanna talán Tompa Mihály *A madár, fiához* című költeménye negyedik versszakának első négy sorára gondol: „A bokorban itt az ősi fészek, / Mely növelte könnyü szárnyatok; / Megpihenni most is abba tértek, / Bár a fellegek közt járjatok!”

neki könnyü volt azt mondani mert ő szellemileg mindég velletek volt: utalás az asztaltáncoltatásra. Lásd a 108. levél.

itt édes az egész háznép üdvözl: a Pécelen élő Fáy család: ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár, Kazinczy Gáborné Fáy Emília, id. Fáy Ferencné Máriaácssy Ilona. Lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Emmi: Kazinczy Gáborné Fáy Emília.

tegnap estve volt Ráday Laczinak a bucsu vacsorája itt és ma már az Apjával el ment Óvárra gazdászatot tanulni: a Nemzeti Színház intendánsának és igazgatójának, Ráday (IV.) Gedeonnak (1806–1873) a rokonairól van szó, az említett apa, Ráday (I.) László (1804–1868) az intendáns testvére.

Högyészinét még sem akarják meg esketni: lásd a 114. levél jegyzeteinél.

157. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Nagybánya, 1854. december 5.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 66. sz. levél.

Magyarázatok:

Haray: lásd a 139. levél jegyzeteinél.

Clavigo szerepét: Johann Wolfgang Goethe *Clavigo* című szomorújátékának címszerepét.

indulunk a dilizsánszon: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

158. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Nagybánya, 1854. december 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 12. sz. levél.

Magyarázatok:

Keresztmamának: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonának – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Diligenceon mehettünk volna: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

Harait: lásd a 139. levél jegyzeteinél.

harmadfélnap: lásd a 13. levél jegyzeteinél.

paraszt szekeret fogadunk: gyorsparasztot. A gyorsparasztok a főútvonalak mellett fekvő falvak fuvarosai voltak. Általában egy-egy külvárosi fogadónál állomásoztak. A viteldíj alku tárgya volt, leginkább az időjárási viszonyoktól függött. A gyorsparasztal való utazás rendkívül kényelmetlen volt, a néhány perces lóváltásokat leszámítva az utasoknak egész nap a fadeszkán kellett ülniük (MAJDÁN 2014, 30).

N. híd utcai Fáy házánál: a Nagyhíd (ma: Deák Ferenc) utcai házról van szó.

Andris bácsinak is – „Gratulláltam”: lásd a 153. levél jegyzeteinél.

ügyemről szó sincs: Egressy Etelka és László József valóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elré-mült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Nagymama: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Ujfalusi Miklos ennek neje Teleki comtesse: lásd a 153. levél jegyzeteinél.

ugyan ennek van egy mostoha nevendék leánya „Árpádie”: Ujfalussy Arpadine (1838–1924).

Koszkának neje: Ófalvi Kosztká Jánosné Slavetich Orssich Katalin (1825–1900).

soiréjokba hívtak: helyesen soirée: estély, összejövetel (fr.).

159. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK
Pécel, 1854. december 9.

Kézirat: elveszett: Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Nagykároly, 1854. december 14.: „Decemb. 9-én írt leveledet ideérkezésünk órájában vettem”.

160. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Nagykároly, 1854. december 14.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 67. sz. levél.

Magyarázatok:

az itteni főbíró valami Kuthy nevű, rokona Lajosnak: Kővágó-Eőrsi Kuthy Károly (1821–1901). 1853-tól volt főszolgabíró Nagykárolyban (VÖLGYESI 2006, 72).

dilizsánszot bevárni: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

Telepítől választ kaptam egy levelemre mellyben a szabadkai színház viszonyai felől kérdezősködtem tőle: lásd a 19. és a 153. levél jegyzeteinél. Telepy György 1854. november 25-én a következőket írta Egressynek Szabadkáról: „a Színház December ¹⁵kei folyó évben fog Latabár Tarsasága által meg nyitlatni [...] Szentpéteri a megnyitásra (:mint bizonyos:) le váratik –, én akkor még Szabadkán vagyok. miután én a 12 függonyt csak holnap végzendem be és így a mellék darabok, némely részét, még megnyitás után is fogom mázolgatni – pro secundo – a Színház, szép – legalább. – [...] pro tertio a Színház ügyei vezetésével. – leginkább az építését és felszerelését – es egy társaság elő kuttatását illetleg. Tettes Antunovits Pál Föpolgár mester van megbizva –, ma vele nem leheték –, mert egy pár napra nints hon – téged a testvére kivel róllad gyakran szollék szivesen ohajt – de a közönség is, hiszem, örömmel fogna látni, – de már egy előre prenumerált társaság levén a vendegekkeli ellátás. és értekezés – (ugy hisziö) először is erre tartozik – – külömben. [...] annyit mondhatok. jó emlékbem vagy – egy is alkalmi prologot ha teremthetnél – megnyitásra a darab mint eddig hallani előlegesen [...] Bartsai lenne” (BÉKÉSI 2003, 431).

161. EGRESSY ETELKA – EGRESSY ÁKOSNAK
Pest, 1855. január 30.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Ákoshoz (5 levél, 12 fol.), 2. sz. levél.

Magyarázatok:

körútunkból haza térve: Egressy Etelka 1854-ben elkísérte apját vidéki vendégszerepléseire. 1854 májusában indultak el, és 1855. január közepén tértek vissza Pestre. Útvonaluk a következő volt: Székesfehérvár, Pécs, Mátyfalva, Tiszaújlak, Máramarossziget, Szatmár, Nagykároly, Debrecen, Nagybánya. Egressy hivatásos színtársulatokkal és műkedvelőkkel egyaránt játszott. Ez a turné azért volt ilyen szokatlanul hosszú, mert a színész ekkoriban kizárólag a vendégszereplések jövedelméből tartotta el családját. A törökországi emigrációból való visszatérésekor, 1850 szeptemberében, eltiltották a színpadtól, nem szerződhetett a Nemzeti Színházzal, és nem vállalhatott vidéki fellépéseket se. A vendégjátékokat 1854 tavaszán újból engedélyezték neki, előzetes hatósági engedéllyel vidékre bármikor elutazhatott szerepelni, de Pesten 1855 áprilisáig még csak alkalmi fellépő lehetett, szerződött tag nem. A nemzeti színházbeli korlátozott szereplési lehetőségei miatt rendszeres havi keresete nem volt, minden vidéki meghívást el kellett fogadnia ahhoz, hogy a családfenntartáshoz legyen elegendő pénze. A vidéki turnéval kapcsolatban lásd az 1854-es év leveleit.

valami Magocsi nevezetű orvos: lásd a 123. levél jegyzeteinél.

itt is fel szolítattott, a vendég szerepezésre: a Budapesti Hírlap 1855. január 17-én közli, hogy „Egressy Gábor ma kezdi meg fölléptei sorát a nemz. szinpadon” (BH, 1855/621, 3459). 1855. január 17. és március 31. között a következő darabokban lépett fel vendégszínészként a Nemzeti Színházban: január 17.: Marc-Jean-Louis Fournier – Auguste Arnauld: *Vasálarc*; január 19.: William Shakespeare: *Lear király*; január 24.: Johann Ludwig Deinhardstein: *Garrick Bristolban*; január 26.: Victor Ducange: *Harminc év egy játékos életéből*; január 31.: Szigligeti Ede: *Gritti*; február 9.: Johann Wolfgang Goethe: *Clavigo*; február 12.: id. Alexandre Dumas: *Özvegy férje*; Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville – Hippolyte Roux-Ferrand: *A párisi adós*; február 27.: Shakespeare: *Hamlet*; március 8.: Szigligeti Ede: *A rab*; március 13.: Shakespeare: *A makrancos hölgy*; március 22. és március 29.: Szigligeti Ede: *Csokonai szerelme*; március 31.: Léon Battu: *A ház becsülete* (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1855–1856, 16., 18., 23., 25., 30., 39., 56., 65., 70., 79., 85., 87. fol.).

Ráday már föl is szolítá apámat a szerződés meg kötése: Rádayt lásd az 1. levél jegyzeteinél. A Vasárnapi Ujság 1855. február 18-án adta hírül, hogy Egressy a következő színházi évadtól, tehát 1855. április 1-jétől ismét szerződött tagja lesz a Nemzeti Színháznak (VU, 1855/7, 56).

Apám kér 2 ezer pftot Ráday ígér ezer 5 százat jutalomjátékot nem belé számítva: Egressy Gábor javadalmazása 1855-ben a következőképpen alakult: évi 1500 forintos fizetés, nyolc hetes szabadság, valamint két és fél jutalomjáték béreltszünetben. Mindezt három évre biztosították számára. (A többi taggal csak egy évre kötöttek szerződést.) Ilyen kedvező javadalmazása Egressyn kívül csak Szentpétery Zsigmondnak volt. Szigeti József és László József évi 1400 forintot kapott, az újonnan szerződöttet Szerdahelyi Kálmán pedig csak 600 forintot, évi négyhetes szabadságot és fél jutalomjátékot bérletfolyamban (*A Nemzeti Színház 150 éve*, 1987, 41).

azon kellemetlen ügybeni járás kelés mivel tudod hogy csak meg vert engem a jó Isten: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémult midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

az Ajándék pénzt már követlém: lásd a 82. levél a *pénzről [...] irjal mert amiat látom hogy igen aggodik* jegyzetét.

ez ujjabban behozott rendszer 's német hivatalnokság – a megyénél: miután Ferenc József 1851. augusztus 20-án a birodalom államformáját abszolút monarchiaként deklarálta, Magyarország közigazgatását az új igazgatási elveknek megfelelően átszervezték. A helytartóságot öt közigazgatási kerületre osztották, amelyeknek központjai Sopron, Pozsony, Kassa, Nagyvárad és Pest-Buda lettek. A közigazgatási kerületeken belül megyéket hoztak létre, irányításukat a megyefőnökökre bízták. Az alapfokú közigazgatási egységek, a járások szintjén a közigazgatási és igazságszolgáltatási szolgabíróságokat, a központi, tisztán politikai járások kivételével összevonták, és ún. vegyes szolgabíróságokat hoztak létre. Az új járási beosztás 1854. április 29-én lépett életbe. A kerületi kormányzati hivatalok belső ügyviteli és levelezési nyelve a német lett, emellett lehetőség szerint a megyefőnököknek is németül kellett feleltéseikkel érintkezniük.

162. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK
[Pest, 1855. március legeleje]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Pardubice, 1855. március 30.: „Hálával telve vettem a küldött segélypénzt, becses soraival együtt, s e levellemmel azért késtem, mivel a tegnapon kitűzött próbatételhez kellett készülnöm”.

163. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK
Pardubice, 1855. március 12.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 2. sz. levél.

Magyarázatok:

Jövő héten kezdődnek examenjeink: Examen, examen: vizsga (ném., fr.). A szabadságharc bukása után a kényszersorozással az osztrák hadseregben szolgáló Egressy Ákos 1854 őszétől azon kiválasztottak egyike lett, akiket ősztől tavaszig Pardubicében egy dandártiszti iskolában (Brigadeoffiziersschule) lovastisztté képeztek ki. A vizsgákról és magáról az oktatásról lásd a 164. levelet.

ezredesünk: Carl Johann von Zaitsek (1838–1895). Az osztrák könnyűlovasság 9. huszárezredének ezredparancsnoka (*Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes*, 1855, 483).

A báli kiöltözésre [...] segélyért illedelmesen Samu bátyámhoz folyamodtam: Egressy Samuhoz – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

voltigirozás: a lovas le- és felugró gyakorlata (fr.).

classificatio: osztályozás, osztályokba sorolás (lat.).

őrmestereknek kinevezendők: a legénységi állományúak közé tartozó altisztek. Az őrmestert egy szakasz vezetésével bízták meg.

Bartha Gyuláról – ki az első századnál van – két hírt hallottam mostanában egymásután; – egy az, hogy négy évvel szolgálati idejét büntetésből meghosszabbították: Bartha János (1799–1852) színésznek, a Nemzeti Színház néhai tagjának és Meszlényi Anna (1813–?) színésznőnek a fia. Az 1848–1849-es szabadságharc bukását követően a kényszersorozásban kiszabott szolgálati idejét hosszabbították meg.

közbuszár: a legénységi állományúak közül a legalacsonyabb rangú katona. Az 1848–1849-es szabadságharcban harcoló honvédeket, bármilyen rangfokozatuk is volt, közkatonaként sorozták be az osztrák seregbe.

szeretett jó nagymamánk nevenapjára: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna névnapjára. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Zsiga bácsi Francziska: Szentpétery Zsigmond, Glatz Franciska. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Janka: lásd a 114. levél jegyzeteinél.

164. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK
Pardubice, 1855. március 30.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 3. sz. levél.

Magyarázatok:

a tegnapi kitűzött próbatételhez kellett készülnöm: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

gróf Waldstein tábornok: az 1855. évre kiadott osztrák katonai szemle több Waldstein grófot is említ, de tekintettel arra, hogy Egressy Ákos lovassági vizsgát említ, feltételezhető, hogy az osztrák könnyűlovasság negyedik huszárezredének egyik első lovaskapitányáról, gróf Joseph Waldstein-Wartenbergről van szó (*Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes*, 1855, 473).

berczeg Liechtenstein: Franz de Paula Joachim Joseph von Liechtenstein (1802–1887). Lovassági tábornok. 1849 és 1882 között a 9. huszárezred tulajdonosa (*Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes*, 1855, 483).

ezredtulajdonosnak testvérét: talán Friedrich Adalbert von Liechtenstein (1807–1885). Lovassági tábornok. 1861 és 1885 között a 13. huszárezred tulajdonosa.

több rendbeli lovakat lovagolunk magyar-nyeregen, kengyellel, fölvaltva angol nyereggel: a magyar nyereg abban különbözik az angol nyeregtől, hogy elől és hátul is van kápája (feje, felálló csúcsos része). Az angol nyereg első változatát François Robinchon de la Guérinière francia lovaglómester alakította ki, csak hátul volt kápája.

másfél órát voltigirozással töltünk el: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

Equitatio: helyesen équitation: lovaglás; itt: lovaglóvizsga (fr.).

őrmesteri és tisztii állásokra: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

Samu bátyám: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Az öreg Rácz bácsinak: lásd a 21. levél jegyzeteinél.

bátyámmal nagymamával [...] Francziskával: Szentpétery Zsigmonddal, id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannával, Glatz Franciskával. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Jankával: lásd a 114. levél jegyzeteinél.

165. EGRESSY ETELKA – EGRESSY ÁKOSNAK
Pest, 1855. május 2.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Ákosnak (5 levél, 11 fol.), 1. sz. levél.

Magyarázatok:

Ujfalussy Sánd.: lásd a 101. levél jegyzeteinél.

be mutatbatna Samu bácsinak: Egressy Samunak – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Manczi nénével: id. Fáy Ferencné Máriaassy Ilonával – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

elválasztanak már a jövő évre: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté jegyzetét.

Janka a Grofnéval oda volt tán nem is tudad? utazni orsz. világot látni: lásd a 76. és 114. levél jegyzeteinél.

Franciskáéknál: Szentpétery Zsigmondnál és Glatz Franciskánál. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Pepita: lásd a 19. levél jegyzeteinél.

Bethlen: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Holnap meg Hollosy lép fel mint ujjonnan szerződött tag: Hollósy Kornélia (1827–1890).

Szoprán énekesnő. Több európai operaszínpad kedvelt előadója volt. A Nemzeti Színháznak 1846 és 1849, valamint 1854 és 1862 között volt a tagja. 1862-ben visszavonult, később már csak alkalmi fellépő volt.

Lesnievska: lásd a 84. levél jegyzeteinél.

n.mamával: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannával – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

impertinens: helyesen impertinens: nevetlen, szemtelen (lat.).

166. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Pécs, 1855. május 7.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 68. sz. levél.

Magyarázatok:

A Péccsett játszós színtársulat 1855-ben: Újfalusy Sándor harminckét fős társulata 1855. április 2. – május 15. között játszott a városban (MÁRFI 1993, 108, 263).

bementi árak: a színházjegyek ára.

parterre: a színház nézőterének földszinti része (fr.).

a költség roppant csaknem 50 pft naponként: lásd a 101. levél *csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt* jegyzetét.

Tegnap bizonyos báró Vimmelsbergnél voltam ebéden: báró Wimmersperg Ferdinándnál (1829–1886). 1848. május 16-tól önkéntes a 8. honvédszászlóaljban. Részt vett a délvidéki harcokban. Szeptemberben hadnagynak, októberben főhadnagynak nevezték ki. Alakulata Eszék várának feladásakor, 1849 februárjában feloszlott (BONA 1999, III, 469).

Hatos Gusztinál: lásd a 106. levél jegyzeteinél.

Újfalusi: lásd a 101. levél jegyzeteinél.

Az aranyhajóba vagyok szállva: lásd a 106. levél jegyzeteinél.

Kostyálnak: lásd a 131. levél jegyzeteinél.

a nyugdíj-tartozást is be kell már fizetni: a pesti színészi fizetés mértéke alapján kiszabott nyugdíjárulékot. A Nemzeti Színház Nyugdíjintézete 1852-ben jött létre. Ügyeit egy kilenc tagból álló választmány intézte. A választmány tagnévsorát a minden évben kiadott színházi zsebkönyvben tették közzé. A nyugdíjintézet alapszabálya a következő volt: „Az intézet célja, a nemz. színház nyugpénz képes tagjainak, előregedés vagy betegség esetében, és bizonyos alább meghatározandó szolgálati évek elteltével, nyugpénzt biztosítani; s ez által a nemz. színházi tagokat jövendőjökre nézve megnyugtatván, a színművészeti pályát tehetségdusabb kezdőknek kecsegtetőbbé tenni, s a már jelenleg működő tagokat ez intézetnél állandósítván, bennük a nemz. színház művészi és erkölcsi céljaira minél buzgóbb közremunkálást ébreszteni.” A szükséges pénzalap az első évben kétféle forrásból állt össze: a büntetéspenzekből – ezt a színház személyzetének azon tagjai voltak kötelesek fizetni, akik a törvénykönyvének valamely pontját megsértették –, valamint a tagok fizetésének minden forintjából levont ½ krajcárokból, amelyeket a takarékpénztárba tettek kamatozás végett. Az elkövetkezendő években a tagok a mindenkori jövedelmük két száza-

lékát fizették be a nyugdíjalapba. A büntetéspénzeken és a tagok fizetéséből levont járulékon túl a nyugdíjalapba került 1852-től kezdve a vendégfellépők díjának öt százaléka, a nyugdíjintézet javára tartott évi két jótékony előadás jövedelme, valamint a szerzők illetőségéből egy százalék. Nyugdíjra jogosult volt a színház minden művésze és ügykezelő tagja. A nyugdíjképes kategóriába tartozott azon tag, aki a színháznál tíz évet eltöltött, de öregség vagy betegség miatt nem folytathatta pályáját. Egyébiránt nyugdíj annak a színésznek járt, aki már huszonöt éve a Nemzeti Színház kötelékébe tartozott (MH, 1852/872, 4172).

Berényit köszöntöm: Berényi (Szahlinger, Szálinger) Antalt (1829–1856). Földbirtokos, drámaíró. Két szomorújátékot írt: a *Vak Béla király* és a *Kálmán király* címűeket. Egressy Ákoshoz hasonlóan az 1848–1849-es szabadságharc bukása után őt is besorozták az osztrák seregbe, egy rövid ideig együtt szolgáltak a Hohenlohe nevet viselő, 17. krajnai gyalogezredben. Berényi ezeröt száz pengőforint megfizetésével kiváltotta magát (EGRESSY 1893, 161, 165). Az Egressy család valószínűleg Ákos révén ismerkedett össze vele.

a Szigligeti házát mulhatlanul vétesse meg Tomorival: Szigligeti Ede házát Tomori Anasztázzal (1824–1894). Elképzelhető, hogy Szigligeti svábhgyei házáról van szó. Szigligeti 1852. február 3-án 4 1/2 hold nagyságú telket vásárolt a Svábhgyen. Az 1854. évi telekkönyvi összeírás szerint állt ház a telken (GÁRDONYI 1933, 172, 175). A mérnöki végzettségű **Tomori** 1853-ban a nagykőrösi gimnáziumban matematikát tanított, Arany János tanártársa volt. 1854-ben hatalmas örökséghez jutott, pénzét a művészetek és a tudományok támogatására fordította. Egressy a házvásárlás ügyében nyilvánvalóan mecénási segítségben bízott.

Újfalusinének eddig a fia válaszolt: id. Újfalusy Sándorné Sáska Borbála (1800–1884) énekes színésznő fia, ifj. Újfalusy Sándor.

csak 14 napra levén szabadságom, nem akarnám a pesti játékrendet megzavarni: a Nemzeti Színház 1848. április 1-jén életbe léptetett harmadik és 1868-ig érvényben lévő törvénykönyve szerint „[a] játékrend egy hétre készítettik”, „[a] játékrenden változtatni az igazgató tudta nélkül nem szabad; (kivéve a rögtöni betegség esetét) kik azt tennék, személyenként egész havi díjakat vesztek el” (*A Nemzeti Színház törvénykönyve*, 1847, 12). Mivel Pesten tudták, hogy Egressy szabadsága a végéhez közeledik, bizonyára rá is osztottak szerepeket. Ha viszont nem ér vissza időben, akkor miatta módosítani kell a műsorrendet. Ez pedig kihágásnak minősül, és alighanem pénzbüntetés megfizetésére kötelezik. Szabadsága után 1855. május 22-én játszott először: Tarjáni Tárnoky Bálintot Léon Battu *A ház becsülete* (ford. és magyar színre alk. Bulyovszkyné Szilágyi Lilla) című drámájában. A színművet a Nemzeti Színház 1855. március 31-én adta először (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1855–1856, 87. fol.).

167. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ETELKÁNAK

Vysoké Mýto, 1855. május 9.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Etelkéhez (1 levél, 2 fol.).

Magyarázatok:

Janka: lásd a 114. levél jegyzeteinél.

főhadnagyunknak: Schwarzenbrunner János (1822–1911). Az 1848–1849-es szabadságharc alatt előbb hadnagy, főhadnagy, majd alszázados. Besorozták az osztrák seregbe, a köny-

nyűlovasság kilencedik huszárezredéhez (*Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes*, 1855, 484).

fiatal huszár létemre a Pardubiczi oskolából a többi vén lovasok között, mint legdicséretesebb tanítvány jöttem ki: lásd a 163. levél jegyzeteinél és a 164. levelet.

Grófné: lásd a 76. levél jegyzeteinél.

Samu bátyámat igen vágyám meglátogatni: Egressy Samut – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Zsiga bácsival, Nagymamával, Francziskával: Szentpétery Zsigmonddal, id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannával, Glatz Franciskával. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Komlóssy Idát [...] üdvözlöm, családjával: lásd a 37. levél jegyzeteinél.

168. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[Vysoké Mýto, 1855. október első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak, Pest, 1855. október 25.: „Apád heljet én irok mert ő vendég szerepen van baján és épen egyszerre vettem leveleiteket az az a tiedet a másodikat az elsőt ma küldém el apádnak mert hoszszas halgatásod már mindnyáunkat igen nyugtalanított.”

169. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[Vysoké Mýto, 1855. október közepe]

Kézirat: elveszett. Utalások a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak, Pest, 1855. október 25.: „Apád heljet én irok mert ő vendég szerepen van baján és épen egyszerre vettem leveleiteket az az a tiedet a másodikat az elsőt ma küldém el apádnak mert hoszszas halgatásod már mindnyáunkat igen nyugtalanított.” Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak, Pest, 1855. október 28.: „Ákos újra írt tegnap mibe tudatja hogy az Ezredes irányába figyelmét újra kimutatta mert 1st Novembertől *Pardubiczba* fogja az ezred oskolát járni egész tavaszig.”

170. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Baja, 1855. október 19.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 72. sz. levél.

Magyarázatok:

az a gazember: ifj. Újfalusy Sándor. Lásd a 101. levél jegyzeteinél.

ide mer-e jönni rosz társaságával: lásd a 166. levél jegyzeteinél.

Ha még el nem indítottad a Lelkiösmeretet, ne is küld: id. Alexandre Dumas drámáját (ford. Bulyovszkyné Szilágyi Lilla). Ez egy abszolút „friss” darabnak számított, a Nemzeti Színházban 1855. augusztus 21-én játszották először. Egressy rendezte, és az ő javára, jutalomjátékként mutatták be, Eduard Stevens szerepét játszotta (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 77; OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1855–1856, 219. fol.).

Még csak Szekszárdra sem mehetek utánok, mert a passusom nem oda szól: lásd az 51. levél a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül jegyzetét.

171. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Baja, 1855. október 22.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 69. sz. levél.

Magyarázatok:

Ujfalusi társaságának egy része: lásd a 101. és a 166. levél jegyzeteinél.

a városi levéltárnoknál voltam ebéden: Sámuel Pálnál.

a városi lövődébe hívtak meg: az épületet az 1830-as években építették. 1838-ban a Társalkodó így ír róla: „Bajának »non plus ultrája« s’ – mondhatni földíze, a’ lövészház. Ez a’ város-on kívül, a’ Sumarrával (a’ bajai »városerdővel:«) szemközt, egy, gyönyörű izléssel rendezett, angol kertben létez. Két külön főépülete van: a’ lövészház ’s a’ táncsterem, mellyeket labyrinthos séták, virító rózsabokrok, színes akáczfák, fejer-szegfűvel igézőleg körülszegélyezett zöld case-ok, egymást felváltó virágcsoportozatok ’s vidám gypágyak övedznek körül” (Társalk, 1838/47, 183).

Rózsa nevű fu: Rózsa János (1831–1889). A szabadságharcban a honvédtüzérségnél szolgált. Előbb tüzemester, majd 1849-től hadnagy a fel-dunai hadtestben, utána ütegparancsnok. 1850. május 23-án besorozták az Itáliában állomásozó 9. huszárezredhez. 1855-től hadnagy, 1859-től főhadnagy (BONA 1999, III, 60).

most terjesztette föl őt, örmesteri előléptetés végett: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

a főhadnagy Schwarzenbrunner: lásd a 167. levél jegyzeteinél.

kapitány herceg Rohan: Alain von Rohan herceg (1829–?). A 9. huszárezred első lovaskapitánya (*Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes*, 1855, 483).

Bethlen János: gróf Bethlen János (1811–1879). A kolozsvári színház választmányának tagja, színházi intendáns.

Berényi Tóni csak küldje a darabot, mibelyt elfogadták: lásd a 166. levél jegyzeteinél. Az említett darab a *Kálmán király* című. Nemzeti színházbeli bemutatója 1855. november 15-én volt. A színművet Egressy rendezte, s ő játszotta a főszerepet, Kálmán királyt is (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 78).

Mondd meg édes Szigligetinek, hogy Hamletben szeretnék föllépni ottthon, mához két hétre: Szigligeti Edének (lásd a 17. levél jegyzeteinél). Egressy azért neki üzen a műsorrend ügyében, mert ebben az időben ő volt a Nemzeti Színház titkára és egyik rendezője. Titkári tisztéből fakadóan az intézmény törvénykönyve szerint ő folytatott levelezést minden színházattal érintő ügyben, és a rendezők utasítása szerint ő készítette el az előadásokkal kapcsolatos cédulákat (pl. színlapokat) is (*A Nemzeti Színház törvénykönyve*, 1847, 29). Beosztásai révén tagja lehetett annak a körnek, amelynek a véleményére a színházigazgató adott a játékrend összeállításakor: „A játékrendet az igazgató egyedül vagy azokkal készíti, kiket e végre meghivat” (*Uo.*, 12). A *Hamletet* 1855. június 11-e után már nem játszották többet a szóban forgó évben, vagyis Egressy kérésének nem tettek eleget. A legközelebbi *Hamlet*-előadás 1856. január 9-én volt (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 29). Azt a gyakorlatot, hogy a pesti vezető színészek vidéki vendégszerepléseikről visszatérve rögtön a kedvenc szerepükben szeretnének fellépni a Nemzeti Színházban, a Vasárnapi Ujság 1856. január 13-án így kárhooztatja: „Rendes tagok ajánló felléptei. Ezt a szokást kénytele-

nek vagyunk egyáltalában rosszalni. Mikor a nemzeti színháznak egy egy szerződött rendes tagja elmegy vendégszerepekre, néha egy évben többször is, valahányszor visszatér, mindig azt kívánja, hogy egy egy kedvenc szerepében léptessék fel. E miatt a heti rend örökké változik; olyan darabok kerülnek színre, a miket a közönség szeretne már elfeledve tudni, vagy szeret ugyan látni, de nem minden hónapban egyszer. El lehetne már hagyunk egyszer ezt az örökös kicsinyes hiuskodást, és fölismerünk azt a viszonyt, hogy a színházban a színész a gazda, a közönség a vendég, s a gazda tartozik a vendéget elfogadni, nem megfordítva” (VU, 1856/2, 15). Egressy bajai vendégszereplését követően először 1855. november 15-én Berényi Antal *Kálmán király* című darabjában lépett színre a Nemzeti Színházban (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 78).

A bárány fogadóban vagyok szállva: az Arany Bárány fogadóban. 1740 körül épült copf stílusban (BÁRDOS 1990, 58).

172. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Baja, 1855. október 25.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 70. sz. levél.

Magyarázatok:

Ezek az emberek: ifj. Újfalusy Sándor társulata. Lásd a 101. és a 166. levél jegyzeteinél.

Sámuel nevű, városi levéltárnok: lásd a 171. levél jegyzeteinél.

az itteni rácz járásbíróssággal is bajom volt: Egressy valószínűleg a Bajai Cs. Kir. Vegyes Szolgabírórságra gondol. Az 1849. november 18-án kelt császári rendelet értelmében Szerb Vajdaság és Temesi Bánság néven új koronatarományt szerveztek. Hat járásában négy vegyes szolgabírórság alakult (Apatin, Baja, Kula, Zenta).

elfelejtettem a passusomat nekik bemutatni: lásd az 51. levél *a várost sem hagyhatom el jelentés nélkül* jegyzetét.

keresd fel Papot: lásd a 129. levél jegyzeteinél.

Vak Bélából: pontos címe: *Vak Béla király*. Berényi Antal szomorújátéka. A Nemzeti Színházban először 1855. június 6-án adták Egressy rendezésében. A színész Béla herceg szerepét játszotta (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 77; OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1855–1856, 145. fol.).

rácz policzáj: itt: szerb rendőrség.

két cikket irtam ez alatt a Magyar Sajtó számára. Itt küldöm az egyiket letisztázva: az Egressy keze alól kikerülő *Levelek a színvilágból* című cikksorozat III. és IV. részéről van szó. A letisztázottnak nevezett harmadik rész november 1-jén jelent meg. Lásd: MS, 1855/103.

vidd el mindjárt magad a Horváth-házba [...], a Magyar Sajtó” irodája: a Magyar Sajtó pesti szerkesztősége a Pollack Mihály által klasszicista formában tervezett háromemeletes sarokházban volt a Hatvani utcában (ma: Kossuth Lajos és Szép utca sarka).

add át Greguss Ágost-nak: Greguss Ágost (1825–1882). Esztéta, hírlapíró, ő vezette a Magyar Sajtó pesti irodáját 1855 végéig. A bécsi és pesti szerkesztőséggel egyaránt bíró lap pesti munkatársainak leginkább a tárcarovat szerkesztése volt a feladata (*A magyar sajtó története*, 1985, II/1, 389). Egressy azért küldeti feleségével a *Levelek a színvilágból* című cikksorozatának darabjait Gregussnak, mert az is a tárcarovatban jelent meg.

pár nap mulva a „IVdik levelet” is küldeni fogom neki: a *Levelek a színvilágból* című cikksorozat negyedik része 1855. november 9-én jelent meg. Lásd: MS, 1855/109.

Ne feledd el édes első Novemberben a gagéból a budai kamatokat kifizetni, valamint a zálogháziakat is: Gage: fizetés (ném.). Egressy az első félhavi fizetésére gondol. A Nemzeti Színház fizetési rendjét lásd az 1. levél jegyzeteinél. A zálogházi kamatokkal kapcsolatban lásd a 82. levél jegyzetét.

Juhászt: Juhász, Neupaur és Társa. Méteráru-kereskedés volt az Úri és a Kígyó utca sarkán. Az Egressy Gábor számára kiállított nyugtáit lásd: OSZK Kt. Analekta 1243, I, 34. sz., 44. sz.

Keresztessit: Keresztessy Sámuel pesti női szabót vagy Keresztessy H. Pál pesti férfiszabót. Egressy kéziratos hagyatékában egy fennmaradt számla szerint az 1840-es évek végén Egressy Etelka és Szentpétery Zsuzsanna Keresztessy Sámuelnél varratta ruháit (OSZK Kt. Analekta 1243, I, 170. sz.).

Julis bérét: a cseléd bérét.

69 pforintot fogsz. Manotol kapni, a nyugdíj és fa lehuzása mellett: Manno Károlytól – lásd a 94. levél jegyzeteinél. A nyugdíjjáruelékkel kapcsolatosan lásd a 166. levél jegyzetét.

Még sem irtak Erdélyből?: Egressy gróf Bethlen János (lásd a 171. levél jegyzeteinél) levelére várt, egy esetleges kolozsvári vendégszereplés ügyében.

Berényitől és Tomoritól leveleket kaptam: lásd a 166. levél jegyzeteinél.

Szigligetit tisztelem, hogy Szombaton 3-dikán már számolhat reám: lásd a 171. levél jegyzeteinél.

173. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

[Pest, 1855. október 25.]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 28. sz. levél.

Magyarázatok:

ezek a levelek már 22^{dike} óta itt várnak reád [...] a kolozsvári sűrűtös: Egressy gróf Bethlen János (lásd a 171. levél jegyzeteinél) levelére várt, egy esetleges kolozsvári vendégszereplés ügyében.

Váradí által írt darabot le fogom iratni: Váradí Ferenc (1820–1892) vonatkozó levele nem maradt fenn. A vidéki színész és színigazgató valószínűleg vagy valamelyik világirodalmi klasszikust kérte Egressytől, vagy egy újonnan írt, és a Nemzeti Színházban nem túl régen műsorra került eredeti magyar nyelvű drámát. Általában az volt a bevett gyakorlat, hogy a pesti vendégszínészek látták el a vidéki színtársulatokat a legfrissebb magyar nyelvű színdarabokkal vagy azokkal a világirodalmi klasszikusokkal, amelyek többnyire ritkán kaptak helyet repertoárjukban (pl. Shakespeare-művek), de egyes pesti színészek vendégszerepléseik során kimondottan ragaszkodtak színrevitelükhöz. Egressytől a vidéki színigazgatók gyakran kértek efféle segítséget. Például Hegedűs Lajos 1856-ban Szabadkán játszó társulata számára szerette volna megszerezni többek között Shakespeare-től a *Coriolánt* és a *Lear királyt*, valamint Obernyik Károly *Brankovics György* című drámáját. Vö. Hegedűs Lajos Egressy Gábornak, Szabadka, 1856. december 18., OSZK Kt. Levelestár.

Leikiösméretet le küldtem: lásd a 170. levél jegyzeteinél.

Tomori és Berényi szinte küldöttek neked levelet: lásd a 166. levél jegyzeteinél.

haragudtak ujjalúsira: lásd a 101. levél jegyzeteinél. Mint Egressy 1855. október 22-én Baján kelt leveléből kiderül, a vidéki színigazgató nem érkezett meg teljes társulatával Bajára az előre megbeszélte időpontban, és emiatt a pesti színész egy héttel később kezdhetett csak

meg vendégtájkát. Nyilván ezt mesélte el Szentpétery Zsuzsanna Berényi Antalnak és Tomori Anasztáznak.

174. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁKOSNAK
Pest, 1855. október 25.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Ákoshoz (15 levél, 30 fol.), 4. sz. levél.

Magyarázatok:

Rózsa nevü hadnagy: lásd. 171. levél jegyzeteinél.

Samu bátyádról mit tucz: Egressy Samuról – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

manczi nénéd: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilona – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

neje: Egressy Sámuelné Halász Amália (1817–1861).

Etel ügyéről még semmit sem írhatok: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté jegyzetét.

az a gaz ember: László József – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Etel szeretné hogy belé unna és hogy az ötezer forintról mondana le: lásd a 82. levél a pénzről [...] irjál mert amiat látom hogy igen aggodik jegyzetét.

bátyám: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

nagyanyád: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a Kholera oj borzasztó pusztitást tett hogy leírni nem lehet: az 1855-ös kolerajárvány Magyarország teljes területét érintette, 168 966 áldozata volt (SZALÁRDI 1885, 35).

bartáné fia: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

175. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Baja, 1855. október 27.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 71. sz. levél.

Magyarázatok:

vettem a sok levelet, már feleltem is Kolosvárra: Egressy gróf Bethlen János (lásd a 171. levél jegyzeteinél) levelére várt, egy esetleges kolozsvári vendégszereplés ügyében.

irassd le Váradinak [...] „Fürdőre kell mennie” címü kis vígjátékot: lásd a 173. levél jegyzeteinél. Váradi Ferenc Léon Gozlan *Fürdőre kell mennie* (ford. Feleki Miklós) című, a magyar színpadon viszonylag újnak számító darabját kérte. A Nemzeti Színházban 1854. augusztus 5-én adták először.

A Vakbela ezüst zubbonyát kértem egy ezüst sálat és vörös sapkát: lásd a 172. levelet és jegyzetét.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 22. sz. levél.

Magyarázatok:

az a semmi szabó: Pap József – lásd a 129. levél jegyzeteinél.

a köntöst mit el kellene küldenem: lásd a 172. levelet és jegyzetét.

nem értem azt a Szabót [...] olyan vonakodva akarta is nem is az adását a köntösöknek: a Nemzeti Színház 1855-ben érvényben lévő törvénykönyve szerint a ruhatári személyzetet a legkisebb vétség miatt is pénzbüntetéssel sújtották. Egyfelől „[ha] valamely ruhatári kel-lék, vagy paróka, szakál valaki által elrontatik, vagy elveszne, az illetők azonnal jelenteni fogják, különben a kárt ők térítik meg”, másfelől: „[az] igazgatóság engedelmé nélkül a szabók ¼ havi fizetés elvesztése alatt semmit sem fognak a ruhatárból valakinek hazulra kiadni” (*A Nemzeti Színház törvénykönyve*, 1847, 31). Pap József főszabó, főruhatárnok vonakodása nyilván a szabálpontok esetleges megsértésével indokolható. Ráadásul neki először át kellett tekintenie az egy hétre előre elkészített játérendet és főpróbarendet, ugyanis a törvénykönyv szerint a jelmezeknek már a főpróbára meg kellett lenniük (*Uo.*, 31).

a czikkedett éppen ahogy mentem által adni Gregusnak: lásd a 172. levél jegyzeteinél.

Berényivel találkoztam: lásd a 166. levél jegyzeteinél.

a Sajtó meg bukott [...] török nem tudja fizetni őket: a Török János (1809–1874) szerkesztésében megjelenő Magyar Sajtó mutatványszáma 1855. június 6-án, első száma július 1-jén jelent meg Bécsben. A vezércikkek előzetes cenzúrázását Bécsben név nélküli munkatárs-ként Kecskeméthy Aurél (a belügyminisztériumban dolgozott) végezte, Falk Miksa volt a lap külpolitikai cikkírója, Elefánthy Ferenc pedig a korrektora. A bécsi szerkesztőséghez tartozott még Török Sándor (a szerkesztő fia), Vajda János, Székely József és Ágay Adolf. 1855 októberére a lapkiadás körül komoly gondok voltak, mert a kiadáshoz szükséges kauciót hitelező Számwald Gyula már rögtön a lap megindulása után elvette a teljes előfi-zetési összeget. Majd valószínűleg Csengery Antalék megakadályozták, hogy gróf Károlyi István anyagi segítséget nyújtson Töröknek. A lapot a teljes bukástól az mentette meg, hogy Kecskeméthy közbenjárására Heckenast Gusztáv átvette a Magyar Sajtó tulajdon-jogát (*A magyar sajtó története*, 1985, II/1, 387–398).

Szigligetivel beszéltem és mondtam hogy jól van hogy hamletbe fogsz fellépni: lásd a 171. levél jegyzeteinél.

Jánosinét várják vendég játékra: Jánosi Emilné Gvozdanovics Júliát (1829–1880). Először műkedvelőként lépett színpadra Szabadkán. 1845 és 1863 között különböző vidéki társu-latok tagja. Az 1850-es években például Latabár Endre szegedi és Szabó József nagyvá-radi–aradi együttesében játszott. 1860-ban férjhez ment Paulay Edéhez. 1863-ban a há-zaspárt a Nemzeti Színház szerződtette.

lépjen fel Ohpéliába: helyesen Ophélie. William Shakespeare *Hamlet*jének szereplője.

ez mind olyan darabba lép különben fel mikbe te nem jádcsol: Jánosiné a következőkben lépett fel: 1855. november 6.: Salomon Hermann Mosenthal: *Deborah*; 1855. november 9.: Kö-vér Lajos: *A szép márkisné*; 1855. november 13.: Friedrich Schiller: *Stuart Mária*; 1855. november 16.: Eugène Scribe – Ernest Legouvé: *Női harc* (*Zsebkönyv*, 282). Mégis fellé-pett Egressyvel, de nem a *Hamlet*ben, hanem a *Stuart Mária*ban: Jánosiné Erzsébetet,

Egressy Dudley Robertet, Leicester grófját játszotta (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1855–1856, 301. fol.).

a Lendvai fia Matildba jádczota Lügártot: lásd a 27. levél jegyzeteinél. Félix Pyat és Eugène Sue *Matild* (ford. Irinyi József) című drámájában 1855. október 26-án lépett fel, Lugarto szerepében.

Ezredes: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

1° Novembertől Pardubiczba fogja az ezred oskolát jární egész tavaszig: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

ber fon Gáborszki: Gáborszki úr. Szentpétery Zsuzsanna a német nemességet jelző *von* előtaggal és a Gáborhoz csatolt *-szki* végződéssel tréfálkozik férje nevével.

ujfalusinak: lásd a 101. levél jegyzeteinél.

177. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
Pest, 1855. október 28.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 23. sz. levél.

Magyarázatok:

a Szabótól akkor kaptam meg a Köntösöket: Pap Józseftől – lásd a 129. levél jegyzeteinél. A küldendő jelmezekkel kapcsolatban lásd a 172. levelet és jegyzetét.

ma pedig úgy láttam hogy nem nagy kedvel adta ide a Szabó: lásd a 176. levél jegyzeteinél.

Telepy tegnáp ment el Tardonára: Telepy György – lásd a 19. levél jegyzeteinél.

178. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁKOSNAK
Pest, 1855. november 19.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Ákoshoz (15 levél, 30 fol.), 5. sz. levél.

Magyarázatok:

szegény Komlósiné Idával egyszerre lett beteg Komlósiné már meg is halt: lásd a 37. levél jegyzeteinél. Komlóssy Ferencné Czégényi Erzsébet 1855. november 5-én halt meg.

tegnáp pedig az öreg Vörösmarty holt meg: Vörösmarty Mihály 1855. november 19-én halt meg Pesten a Kappel-házban.

Barta gyula itthon van: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

Samu bátyádnak gyakrabban írjál: Egressy Samunak – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

manczi nénéd: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilona – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

egy Miskolczi tanuló társad kereset fel bizonyos Ferenczy Barna: valószínűleg Örkényi Ferenczy Barnabásról (1834/1835–1880) van szó. Születési éve alapján majdnem egykorú volt az 1832-ben született Egressy Ákossal, tehát lehetett a tanuló társa a miskolci református gimnáziumban.

írtál é valamikor Rácznak: lásd a 21. levél jegyzeteinél.

nagy anyád: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Berényi Antal barátod itt lakik pesten és Drámákat ír: lásd a 166. levél jegyzeteinél.
a Lendvay fia itt van ismét a színháznál: lásd a 27. levél jegyzeteinél.

179. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
Pest, 1855. november 20.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 24. sz. levél.

Magyarázatok:

Borszéki savanyú vizet igyál: híres erdélyi forrásvíz, már a 19. században kereskedelmi forgalomban árulták. Egy 1836-os orvosi értekezés így ír a hatásáról: „tisztá, színtelen, kellemes szagú, Savanyu csipős kedves ízű, orrot facsaró, csipős felbőfögéseket okozó. A’ fejet bábul-tá ’s nagyobb menyisége nehezzé teszi, sőt szédelgést is hozelő; [...] a’ széket nagyon könnyen elő mozditja a’ nélkül hogy a’ gyomorban vagy belekben fájdalmat, rágást, megnyomást tüntetne elő; Egy kupa – két itcze – sokaknak már a’ legbővebb széketételre elengedő, ’s e’ víz különös tulajdonsága az: hogy később nem többé a’ bél-hazamban, hanem vízellő útnak-működésében mutatja hathatoságát, midön is az étvágyot nagyon elősegíti” (ÖTVÖS 1836, 11).

ha szék ürítése nem volna rendszeren csak Rebarbarát végy be: a rebarbara (Rheum) gyökere hashajtó hatású.

olvastam már a Czikkedet a Sajtóba: a Magyar Sajtóban 1855. november 20-a előtt, 1855. november 9-én jelent meg írás Egressy neve alatt. A *Levelek a színvilágból* című cikksorozat IV. darabja. Lásd: MS, 1855/109.

majd ad neked ez a sok ujság író füttybegyit: utalás arra, hogy Egressyt a színpadi előadásai során majd kifüttyülik.

meg akarnak velled verekedni á la Buljovszki: Bulyovszky Gyula módján (fr.). Valószínűleg Bulyovszky Gyula (1827–1883) hírlapíró egykor párbajra hívta Egressyt valamelyik sajtóközleménye miatt.

Krizbaynéét fölkeresd: Krizbay Miklósné Halmágyi Rózát. Halmágyi Sándor (1832–1917) író, jogtudós testvére. Krizbayt lásd a 4. levél jegyzeteinél.

Gyergyaiékat: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

irjál Vajainak: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

180. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Kolozsvár, 1855. november 22.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 74. sz. levél.

Magyarázatok:

A kolozsvári színtársulat prózai tagozata és technikai személyzete 1855-ben:

igazgató: Károlyi Lajos

rendezőik: Gyulai Ferencz, Benedek József

színpészek: Balogh József (festő), Benedek József, Dozsa József, Filippovics István, Gyulai Ferencz, Hetényi Béla, Károlyi Lajos, Jakab István (súgó), Káli Soma, Kovács Benő (ügylő),

Kovács Elek (súgó), Nagy Miksa, Nagy Pista, Pesti Béla, Rónai Gyula, Szász Lajos (ügyelő), Sükei Lajos, Toth Soma, Turcsányi Imre

színésznők: Baranyiné, Benedekné, Filippovicsné, Gál Bertha, Hetényiné, Hidassi Priel Cornélia, Kovács Benőné, Kovács Elekné, Nagy Pistáné, Patakiné, Rónainé, Sükeiné, Toth Józsefné, Turcsányiné, Váczi Vilma

technikai személyzet: díszítmény felügyelő és festő, négy fős gépszemélyzet, asztalos, ruhatárnok egy segéddel, fodrász, könyvtárnok, két világosító, pénztárnok, napi pénztárnok, két jegyszedő, páholynyitó, zártszéknyitó, szertárnok és házmester egy segéddel, két színházi szolga, két színlaposztó, kályhafűtő (*Zsebkönyv* 570, 4–6).

Biasini fogadójaiba szállottam le: a Gaetano Biasini (1789–1847) által 1837-ben alapított kolozsvári fogadóban. Az épület előtt volt a Pesttől Bukarestig közlekedő gyorskocsijárat állomása. Egressy fennmaradt nyugtáját lásd: OSZK Kt. Analekta 1243, I, 58. sz.

Bethlen János: lásd a 171. levél jegyzeteinél.

Szombaton lépjek fel először, az az holnapután: Egressy kolozsvári fellépései 1855. november 24. és december 15. között a következők voltak: november 24.: William Shakespeare: *Hamlet*; november 25.: Victor Ducange: *Harminc év egy kártyás életéből*; november 27.: August von Kotzebue: *Legjobb az egyenes út* és Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville – Hippolyte Roux-Ferrand: *A párisi adós*; november 28.: Eugène Scribe: *Egy pohár víz*; november 29.: id. Alexandre Dumas: *A lelkiismeret*; december 1.: William Shakespeare: *A makrancos hölgy*; december 2.: Théodore Barrière – Lambert Thiboust: *Márványhölgyek*; december 4.: id. Alexandre Dumas: *Kean*; december 5.: Johann Wolfgang Goethe: *Clavigo*; december 8.: William Shakespeare: *Lear király*; december 9.: Félix Pyat: *A párizsi rongyszedő*; december 11.: Johann Ludwig Deinhardstein: *Garrick Bristolban*; december 12.: Marc-Jean-Louis Fournier – Auguste Arnauld: *Vasálarc*; december 13.: Vörösmarty Mihály: *Az áldozat*; december 15.: Berényi Antal: *Kálmán király* (*Zsebkönyv* 570, 9–10).

rögtön tettem lépést hogy úti költséget megkapjam: Egressy a legtöbb esetben előre megállapodott a vidéki színigazgatókkal arról, hogy milyen feltételek mellett vállalja a vendégszereplést. Szentpétery Zsuzsannának írott levelei szerint a vidéki játszóhelyeken a szállásról és a napi költségekről (étkezés) saját magának kellett gondoskodnia. Azt viszont nemigen lehet ilyen egyértelműen megállapítani, hogy az útiköltség kifizetését a színigazgatók minden alkalommal magukra vállalták-e, úgy tűnik, ez többnyire esetleges volt.

Gyergyai Firi: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

Krizbanyé: lásd a 179. levél jegyzeteinél.

Szerdahelyi Nelli: Szerdahelyi Kornélia (1827–1865). Énekesnő, színésznő. Színészcsaládból származott, apja, József és testvére, Kálmán is színész volt. Az 1840-es évek elején a Nemzeti Színházhoz került, majd vidéki társulatoknál játszott.

directio: itt: kolozsvári színházvezetés (lat.).

Károlyi: lásd a 134. levél jegyzeteinél.

zálogházi kamatokra 5: lásd a 82. levél jegyzeteinél.

Julis hátra lévő bére: lásd a 172. levél jegyzeteinél.

Hárászra a Ráday-szőnyeghez: könnyű gyapjuszövetre. Az anyag valószínűleg ahhoz a falikárpithoz kellett, amelyet a Nemzeti Színház színészei (Egressy mellett még biztosan Hivatal Anikó színésznő) Ráday Gedeonnak (lásd az 1. levél jegyzeteinél), az intézmény műigazgatójának feltehetően ajándéknak szántak az ötvenedik születésnapjára, 1856-ban. Lásd még a 183. levelet.

Magócsi orvost: lásd a 123. levél jegyzeteinél.

kapsz egy karmantyut: csőszerű kézmelegítőt, muffot.

Tóthnak mond meg [...] üzenetjüket elmondtam gróf Bethlen Jánosnak és azt felelte, hogy a kívánt összeget rögtön teszi postára, csak siessen a neje: valószínűleg Tóth Józsefről (1823–1870), a Nemzeti Színház színészeről és egyik drámarendezőjéről, valamint a kolozsvári színtársulat névsorában szereplő Tóth Józsefné Kovács Máriáról van szó, aki ekkor Győrben játszott, Láng Boldizsár társulatában; zsebkönyvükben Tóth Józsefné Kovács Irma-ként szerepel (*Zsebkönyv* 451). Egressy leveléből úgy tűnik, Tóth József azt kérte Bethlen János kolozsvári színházi intendánstól (lásd a 171. levél jegyzeteinél), hogy a Kolozsvárra utazó színésznő feleségének az útiköltséget előre küldjék meg.

a Jókay darabját kiosztották-e már, és kinek van adva Kálmán?: Jókai Mór *Könyves Kálmán* című történelmi drámáját a Nemzeti Színházban 1855. december 18-án játszották először. Könyves Kálmán szerepét Feleki Miklós kapta (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 79).

Csepregi sietne kissé a Bíbor és gyász küldésével: Egressy Csepregi (Csepreghy) Lajost (1820–1890) arra kérte, hogy a Nemzeti Színház könyvtárából mihamarabb küldje el neki Kolozsvárra Hegedűs Lajos (lásd a 131. levél jegyzeteinél) *Bíbor és gyász* című drámáját. A darabot 1856. január 5-én mutatták be a Nemzeti Színházban. Küldését Egressy azért sürgethette, mert ő volt a rendezője és a főszereplője, II. Istvánt játszotta (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 79). Az, hogy éppen Csepregi Lajost kérte meg a darab küldésére, az intézmény törvénykönyvi előírásaival magyarázható. Csepregi ekkoriban a Nemzeti Színház ügyelője és pénztári ellenőre volt. A könyvtárnok a Nemzeti Színház 1848-ban érvénybe lépett törvénykönyve szerint az igazgatóság tudta és engedelmével nélkül a rendezőn kívül másnak nem adhatott ki semmiféle darabot. Ha ezt megtette, egynegyed havi bérét levonták a fizetéséből. Csepreginek ügyelőként a rendező utasításait kellett végrehajtania, s jogkörénél fogva valószínűleg mindenféle felsőbb jóváhagyás nélkül vehetett ki darabokat a könyvtárból (*A Nemzeti Színház törvénykönyve*, 1847, 25, 29).

most jövök Botos Pistáéktól: lásd a 4. levél jegyzeteinél.

181. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK Pest, 1855. november 28.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 25. sz. levél.

Magyarázatok:

Ujbelyi Kálmán már 4 napja hogy itt van és még itt lesz két nap akkor megy haza: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Bartusekkel: valószínűleg Barthus Józsefről van szó. 1848-ban nemzetőr főhadnagy volt Zemplén megyében (*Az 1848–49-es I. magyar hadtest iratai*, 2002, 232–233, 272).

Vörösmartyról irhattam volna hogy meghalt: lásd a 178. levél jegyzeteinél.

használsz-e a borvizet: lásd a 179. levél jegyzeteinél.

a Gritti köntöst: Szigligeti Ede *Gritti* című darabjának ősbemutatóján, 1845. április 19-én Egressy Gábor játszotta a címszerepet, Gritti Lajos szerepét. A fennmaradt jelmezkönyv szerint felsőruházatként kék bársony magyar dolmányt és zöld magyar köpönyeget viselt (OSZK SZT. Nemzeti Színház kötetes iratok 787, 280).

azt ígért karmantyut: lásd a 180. levél jegyzeteinél.

Gyergyainét: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

Könyves Kálmánról semit sem tudok még: lásd a 180. levél jegyzeteinél.

Gozon a vagy Csepregi a hólnapi gyors szekeren küldi a Bibor és gyász darabot: lásd a 180. levél jegyzeteinél. **Gózon** Antalt lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

berényi: lásd a 166. levél jegyzeteinél.

182. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Kolozsvár, 1855. november 30.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 73. sz. levél, 73. sz. boríték.

Magyarázatok:

A kolozsvári színtársulat prózai tagozata és technikai személyzete 1855-ben: lásd a 180. levél jegyzeteinél.

Gyergyai Firiéknél leszek vacsorán: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

tegnap Gróf Kemény Sámuelnél voltam: Kemény Sámuel (1802/1803–1861) tudomány- és művészetpártoló mecénás, rokonával, Kemény Józseffel együtt tizenötezer kötetet meghaladó könyvtárat és több ezer darabból álló oklevél- és kéziratgyűjteményt ajánlott fel közcélra, megalapozva ezzel az Erdélyi Múzeum-Egyesület gyűjteményeit (SZABÓ T. 1942, 15–18).

A két első fölléptem teleházakat csinált, de a három utóbbi ház már nem igen tömött volt: Egressy kolozsvári műsorát lásd a 180. levél jegyzeteinél.

minden spectaculumot elő kell vennem: spectaculum, Spektakel: látványosság (lat., ném.). Egressy itt a Kolozsvárott játszott repertoárjából azokra a könnyfacsaró, izgalmas cselekményű, a színpadon nagyon hatásos francia romantikus drámákra (Victor Ducange: *Harminc év egy kártyás életéből*, id. Alexandre Dumas: *A lelkiismeret*, Félix Pyat: *A párizsi rongyszedő*, Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville – Hippolyte Roux-Ferrand: *A párisi adós*) utal, amelyekről az egykorú hazai irodalomkritika azt tartotta, hogy a bűnt, a vétket, az erkölcstelenséget vonzó módon, nagyon életszerűen jelenítik meg.

Székelyné javára a Makranczos hölgyet adom: Székely Józsefné Ungár Anna (1790–1862) javára. Az erdélyi származású színésznő pályáját 1806-ban kezdte. Játzott többek között Miskolcon, Pest-Budán, Kolozsvárott és Nagyváradon. 1838-ban visszavonult. Az 1850-es évektől a kolozsvári arisztokrácia támogatásából élt.

Vörösmarty családja részére pedig az Áldozatot adom elő: Egressy Vörösmarty Mihály *Az áldozat* című drámáját 1855. december 13-án adta Kolozsvárott. Szabolcs szerepét játszotta.

Czelesztin is most ment el tőlem; kért hogy lépjek föl vele a Haramiákban: Pergő Celesztin (1784–1858). Erdélyi színész, színigazgató. Néhány előadás erejéig játszott a budai Várszínházban és a Pesti Magyar Színházban is. A síró-éneklő színésziskola jellegzetes képviselője volt, letűnően lévő előadásmódja miatt a Nemzeti Színház nem vette fel tagjai közé. Friedrich Schiller drámájában szeretett volna fellépni Egressyvel.

Színvilági leveleimet itt rendkívül dicsöítik a művelt körökben: Egressy Gábor *Levelek a színvilágból* címmel egy tizenegy részes cikksorozatot jelentetett meg a Magyar Sajtóban 1855-ben és 1856-ban.

Balázs Sándornál voltam vacsorán: Balázs Sándor (1830–1887). Kolozsvári születésű író, újságíró, lapszerkesztő.

Kriza: Kriza János (1811–1875). Unitárius püspök, költő, műfordító, népköltési gyűjtő és különféle népköltési gyűjtemények szerkesztője.

Dopsa segéde volt, mikor ez kihivott párbajra: Dobsa Lajos (1824–1902). Jogi végzettséggel lett színész. Különböző vidéki társulatoknál játszott, vendégként a Nemzeti Színházban is fellépett. Később drámaíróként vált ismertté, több drámai pályázat jutalmazottja volt (Karátsonyi-jutalmat kapott 1861-ben a *Vígjátéki tárgy* és 1862-ben *Bűnt bűn követ* című színművekért). A szakirodalom csak az 1860-ban karddal vívott párbajukról emlékezik meg (RAKODCZAY 1911, II, 304–305).

Berényinek is irtam: lásd a 166. levél jegyzeteinél.

Kifizetted-e a zálogházi kamatokat?: lásd a 82. levél jegyzeteinél.

Deáki családja: Deáki Filep Sámuel (1784–1855) családja. Deáki 1835-től 1852-ig Bécsben az erdélyi udvari kancelláriánál dolgozott. A Magyar Tudós Társaság levelező tagjának választotta, igen termékeny műfordító és színműíró volt.

183. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1855. december 1.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 26. sz. levél.

Magyarázatok:

mikor vendég van: Ujhelyi Kálmán (lásd a 112. levél jegyzeteinél) volt Szentpétery Zsuzsannánál.

mi pedig andrás estvéén voltunk hol éjfélig mulattunk: lásd a 156. levél jegyzeteinél.

Vörösmarty halála: lásd a 178. levél jegyzeteinél.

ott voltak a gombai fáyak és péczeliek is: Gombán élt Fáy András és Sziráki Zsuzsa fia, Fáy Gusztáv (1824–1866) feleségével, Fáy Zsuzsával (a férj és feleség unokatestvérek voltak). Fáy Lőrinc (1827–1881) és testvére, Béla (1823–1891). Fáy Béla felesége, Halász Ida (1818–1907) volt, 1854-ben házasodtak össze. A Pécelről érkező Fáy család: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilona, Kazinczy Gáborné Fáy Emília, ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Kálmán: Ujhelyi Kálmán.

elbívtam Bátyámat családjával: Szentpétery Zsigmondot és Glatz Franciskát. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Magócsi: lásd a 123. levél jegyzeteinél.

szegény Lendvaynak is az a baja mi nekem volt: id. Lendvay Mártonnak – lásd a 17. levél jegyzeteinél. Szentpétery Zsuzsannának bélférgessége volt – lásd a 161. levelet.

ki van é már osztva a Jókai darabja: lásd a 180. levél jegyzeteinél.

előbb annak a gaz embernek lesz jutalomjátéka: László Józsefnek – lásd a *Gyakran említett személyeknél*. A Vasárnapi Ujság szerint az említett jutalomjátéokra Kövér Lajos *Hűség hűtlenségéből* című vígjátékának előadásával 1855. december 10-én került volna sor (VU, 1855/49, 399), de László betegsége miatt későbbre halasztották (VU, 1855/50, 407).

jutalomjátékára emléket fognak neki adni [...] Etellel tréfáltak is hogy kezdje meg az ívett ő: Egressy Etelka és László József között válóper folyt, s Fáy András ezért tréfálkozott azzal, hogy először a válófélben lévő feleség írja alá az ívet.

Tomory: lásd a 166. levél jegyzeteinél.

Vörösmarty családjának már 50 ezer pengő van egygyütt és a Kormányhoz foljамodtak hogy iveket legyen szabad a hazába szétküldeni: Dessewffy Emil és Eötvös József 1855. november 21-én a Vörösmarty árvák megsegítése ügyében gyűjtési tervezet nyújtott be a rendőrfőnökséghez. A tervezet előbb a budai Helytartótanácsához, majd a Cs. Kir. Katonai és Polgári Kormányzósághoz került.

Grof Károlyi György maga adott 25 ezer pengőt: gróf Károlyi György (1802–1877). Reformpolitikus, mecénás. Anyagilag támogatta a Magyar Tudós Társaságot és a Nemzeti Színházat is.

a temetést is egész a siring kísérte [...] ez édes oljan nagyszerű volt hogy Pest még nem látott oljat: Gyulai Pál így ír Vörösmarty temetéséről: „Temetése nov. 21-én ment véghez, Kisfaludy Károly halála napján, délután három órakor. Pest emberi emlékezet óta nem látott ily népes temetést. Húszezer embernél több követte a koporsót, s a fogatok számlálhatatlan sora lepte el az utcákat. Az élet[ét] nemzetének áldozott férfiú halálával is a nemzeti érzelm nyilvánulására adott alkalmat. A főváros népe, midőn a hazafiság és nemzetiség nagy költőjének ily fényes végtiszteletet adott, egyszersmind ki akarta mutatni hazafiúi érzelmeit, hogy »megfogyva bár, de törve nem, él nemzet e hazán«” (GYULAI 1985, 265–266). A temetést egy, a Vasárnapi Ujság címlapján közzétett fametszetű képen is megörökítették (VU, 1855/49, 393).

Berényit egyszer láttam mióta elmentél: lásd a 166. levél jegyzeteinél.

begedüs darabját adod: lásd a 180. levél jegyzeteinél.

Etel dolga: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Ráday szönyegre: lásd a 180. levél jegyzeteinél.

a kamatott is ki fizettem: a zálogházi kamatokról van szó. Lásd a 82. levél jegyzeteinél.

julist: lásd a 172. levél jegyzeteinél.

Székeljné javára jádczol: lásd a 182. levél jegyzeteinél.

itt küldöm a Gritti köntösöket: lásd a 181. levél jegyzeteinél.

az olta volt Bujovszkinének a jutalom játéka: Bulyovszky Gyuláné Szilágyi Lillának (1833–1909). Színésznő, drámafordító. 1858-ig a Nemzeti Színháznál játszott. Utána különböző nyugat-európai színházakhoz szerződött. Említett jutalomjátéka 1855. november 26-án volt: ifj. Alexandre Dumas *Gauthier Margit (A kaméliás hölgy)* című darabjában. Magát a drámát is Bulyovszkyné fordította.

pukedlizés: Buckerl. A nők könnyed térdhajlítása üdvözlés gyanánt (ném.).

a Vörösmarty temetése utáni napon az áldozatott adták Szabolcsot Szigeti: Vörösmarty Mihály 1840-ben megjelent *Az áldozat* című szomorújátékát. Egressyék számára azért lehetett érdekes, hogy Szabolcs szerepét Szigeti József (lásd a 91. levél jegyzeteinél) játszotta, mert a darab ősbemutatóján, 1841. április 26-án, Egressy Gábor volt Szabolcs (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 34).

Tóthnak meg mondtám üzenetedet de a neje csak akkor mehet ha györből ha le fogja a bérletet jádczani: lásd a 180. levél jegyzeteinél.

Fáncsészka: Glatz Franciska – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Latkócziné: Latkóczyné (korábban: id. Lendvay Mártonné) Hivatal Anikó (lásd a 6. levél jegyzeteinél). Latkóczy Lajos (1821–1875) festőművészhez 1848-ban ment feleségül.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 27. sz. levél.

Magyarázatok:

hogy Székelynének jádczol igen szeretem: lásd a 182. levél jegyzeteinél.

a Vörösmarty családjának ne jádczogy [...] nem akarnak ezen családnak így kéregetni mint

Garaynak ezt megsértésnek vennék Vörösmarty szellemét: valójában nem azért nem lehetett a Vörösmarty árvák megsegítésére hivatkozva színelőadást rendezni, mert az Vörösmarty költői nagyságához nem illett volna. Dessewffy Emil, Eötvös József, Deák Ferenc és a többi barát éppen a sajtónyilvánosságot kihasználva szeretett volna adományokat gyűjteni a család számára, ugyanúgy, mint 1853-ban Garay János halála után (Lovas 2004, 26–31). Dessewffy Emil és Eötvös József 1855. november 21-én a Vörösmarty árvák megsegítése ügyében gyűjtési tervezetet nyújtott be a rendőrfőnökséghez. A tervezet előbb a budai Helytartótanácshoz, majd a Cs. Kir. Katonai és Polgári Kormányzósághoz került. A kormányzóság a december 2-i döntésében arra hivatkozva, hogy országos hatókörű gyűjtés csak valamilyen elemi csapás esetén indokolt, megtiltott minden, a gyűjtésre vonatkozó vagy azzal kapcsolatba hozható sajtóközleményt, tervezett ünnepséget, színelőadást, táncmulatságot. Mindössze azt engedélyezték, hogy az arisztokraták és a Magyar Tudós Társaság eljuttassák adományait a családnak. Külön figyeltek arra, hogy a döntést az ország összes területén betartsák: a tiltó rendelkezést minden rendőrfőnökséghez elküldték. Igaz, a Magyar Sajtó szerkesztősége, abból kiindulva, hogy a tilalom csak magyarországi lapokra vonatkozik, az ő lapjuk pedig hivatalosan Bécsben jelent meg, közölt híreket az adományozókról, a Vörösmarty-ünnepségekről, és további gyűjtési ötleteket is adott. Végül az adományozók úgy kerülték meg a kormányzóság döntését, hogy más-más jótékonyági célra hivatkozva rendeztek különféle ünnepségeket, s ezekről a sajtó is hírt adott (NAGYRÉVI 1958, 113–122).

Grof Ráday is fog a színházba egy elő adást rendezni hol csupán Vörösmarty műveiből lesz össze állítva az elő adás: Rádayt lásd az 1. levél jegyzeteinél. A Vasárnapi Ujság 1855. november 25-én így ír a tervezett emlékünnepről: „a színház derék igazgatója néhány hét alatt egy nagyszerű emlékünnepelet rendezend a költő síremlékére, melly alkalommal Vörösmarty műveit fogják szavalni színházunk művészei; Erkel és más zeneszerzőink által dallamra teendő verseit énekelik, s hőskölteményeiből élő képletek fognak alakítatni, mint a Zalán futása, Cserhalom, s Egerostromából, a megfelelő részletek felolvasásával. Ez eszme nemcsak nemes, de valóban költőileg szép is s az igazgatóságnak méltán köszönettel tartozunk érte” (VU, 1855/47, 378). Nincs adat arról, hogy az ünnepséget végül megrendezték volna.

Grof Károlyi 25 ezer forintot adot de nem pengöbe váltóba: lásd a 183. levél jegyzeteinél.

jókané jutalomjátéka december 15^{én} lesz: Jókai Mórné Laborfalvi Róza (lásd a 4. levél jegyzeteinél) jutalomjátékára 1855. december 18-án került sor Jókai Mór *Könyves Kálmán* című drámájában (VU, 1855/49, 399). Ingoli szerepét játszotta (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 79). Az előadás színlapja nem maradt fenn.

Könyves Kálmán a ki osztásról nem tudok semmit: lásd a 180. levél jegyzeteinél.

Bátyám: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

etel már vagy két nap alatt el is végzi a szönyeg koczkát: lásd a 180. levél *Hárászra a Ráday-szönyeghez* jegyzetét.

Tomory Berényivel voltak nállam a napokba: lásd a 166. levél jegyzeteinél.

tegnap estve Kocsiséknál voltunk: talán Kotsis János férfiszabóról és családjáról van szó. A szabó által a színész számára kiállított nyugtákat lásd: OSZK Kt. Analekta 1243, I, 37. sz., 38. sz., 55. sz. Egressy 1859. június 11-én írt levelében így emlegeti e szabót Kazinczy Gábornak: „Igaz, hogy ez a Kocsis méregdrágán dolgozik; engem már vagy hat éve nyúz; most végre kifizettem, s ott is hagyom. Kár olyan nagyon sietned a fizetéssel, mert ezek a csalók a kamatokat is bőven bele számítják az árjegyzékbe” (KENYERES 1960, 22).

Kovácséknak sokszor odaadjuk a jegyet mert igen hideg van a színházba: valószínűleg Kovács Sebestyén Endréről (lásd a 31. levél jegyzeteinél) és feleségéről, Lumniczer Júliáról van szó. A színházi ingyenjegyekkel kapcsolatban lásd az 57. levél *színházba el akartam menni tehát fizettem mert még Septemberbe elvették jegyemet* jegyzetét.

mikor Kálmán itt volt: Ujhelyi Kálmán – lásd a 112. levél jegyzeteinél.

185. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1855. december 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 13. sz. levél.

Magyarázatok:

ezt ugyan az asztal is meg mondta: az asztaltáncoltatásról van szó. Lásd a 108. levél jegyzeteinél.

mély gyászba öltözteté azolta a sors Hazánkat újra, Vörösmarty halála által: lásd a 178. levél jegyzeteinél.

dicséretére válik Hazánknak mily nemesen gyámolítja ápolja a Nagy Költő árvaít családját: lásd a 184. levél jegyzeteinél.

gr. Károlyi maga tíz ezer pengőforinttal járult az öszveghez: lásd a 183. levél jegyzeteinél. 1 pengőforint = 2,5 váltóforint. Így érthető, hogy Szentpétery Zsuzsanna az 1855. december 6-i levelében miért említi huszonötezer váltóforintot.

azt írja kedves Apám legutóbbi levelében hogy a vörösmarty család részére is játszani fog: lásd a 182. levél jegyzeteinél.

kezem ugyan csak fázik – várja az ígért karmantyút: lásd a 180. levél jegyzeteinél.

Ujhelyi Kálmán ugcásból: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

a kis Árpád is vele együtt töbnyire nálunk volt 's még Mozer is: Ujhelyi Árpád – lásd a 112. és Mózer Vilmos – lásd a 107. levél jegyzetét.

Zsiga bácsihoz is elvittük: Szentpétery Zsigmondhoz – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Janka: lásd a 114. levél jegyzeteinél.

A napokban volt nálunk Tomori A Compagnie – Berényivel: lásd a 166. levél jegyzeteinél.

A Rádai szőnyegéhez tartozó koczkát a napokba végzem el: lásd a 180. levél jegyzeteinél.

a nagy kodlibettébe: helyesen quodlibet: egyveleg (lat.); itt: többek által készített, egyes összeállítású.

Vörösmarty Emlékére valami nagyszerű előadásra készülnek: lásd a 184. levél jegyzeteinél.

na de se baj lesz még szálló lágý kenyér: lesz még nekünk jó sorsunk (O. NAGY 1982, 651).

U. Kálmán hogy a télen feljön az édes Anyja is Laurával együtt: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 75. sz. levél.

Magyarázatok:

A kolozsvári színtársulat prózai tagozata és technikai személyzete 1855-ben: lásd a 180. levél jegyzeteinél.

orchestrumba is ültek: a zenekar helyén.

felébe 140 pft jutott rám: lásd a 101. levél *csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt* jegyzetét.

volt öt különböző vers, leszórv a karzatról: az ún. színházi szóróversek a meghajló színész lába elé hulló virágok, koszorúk és különféle ajándékok mellett a romantika sztárkultusza részének tekintendők. A szóróverseket dilettánsok írták, legtöbbször egy, a helyi diákokból összeállt csoport. Egressy az említett költeményeket szintén a kolozsvári diákságtól kapta, erre utal az, hogy a karzatról intézték hozzá a verseket – általában ezt a jegyárat engedhették meg maguknak a hallgatók. A versírók igényes nyomdai kivitelezésre törekedtek, a vers fölé általában egy metszetet helyeztek. A fejlécben klasszicizáló amorettek, biedermeier virágcsokrok vagy a nemzeti címer kapott helyet, attól függően, hogy a Nemzeti Színház valamely oszlopos tagját illeték-e patetikus hangulatú költeménnyel vagy egy pályakezdő, tehetséges színészt, színésznőt (KERÉNYI 2005a, 109–113).

Aranyat is kaptam hármat, gróf Kemény Sámueltól: az aranyat lásd a 134., Keményt lásd a 182. levél jegyzeteinél.

Ezt a jó Magócsinak szántam: lásd a 123. levél jegyzeteinél.

kilencz nap alatt hét olly roppant szerepeket játszik: Egressy kolozsvári fellépésének műsorát lásd a 180. levél jegyzeteinél.

Mond meg Szigligetinek, ne koptassák el Hamletet addig, mert abban fogok fellépni: lásd a 171. levél jegyzeteinél.

Teszek a tarisznyába, a Béhlen György rongyos táskájába valamit az enyémeknek!... ha egyebet nem egy darabka kenyeret és sültet: utalás Victor Ducange *Harminc év egy kártyás életéből* (*Harminc év egy játékos életéből*) című színműve harmadik felvonásának negyedik jelenetére. A magyarra Jakab István által fordított darab főszerepét, Béhlen György (az eredeti francia darabban Georges de Germany a főszereplő neve) szerepét Egressy játszotta. A Nemzeti Színházban 1838. június 27-től 1849. augusztus 26-ig tízszer adták. Hat évnyi szünet után éppen 1855-ben vették elő újra, a főszerepet ismét Egressy játszotta. A színmű Béhlen György életének harminc évét meséli el. A történet elején a főhős egy jómódú ifjú, akinek szenvedélye a kártyázás. A harminc év alatt minden vagyonát elkártyázza, nyomorba sodorja feleségét és leányát is. Éheznek. A harmadik felvonás egy falusi vendégfogadóban játszódik, ahol a fogadós, Bilmann és a megöregedett Béhlen György között a következő párbeszéd zajlik:

„Bilmann. (György elé egy pohár bort tesz, s egy tányéron sültet és egy darab kenyeret nyujt) Itt van, ne kételkedjél tovább, hogy könyörületes is tudok lenni!.. egyél, igyál – aztán menj békével, s bízzál az ég igazságában!

György. (hírtelen felkapja a poharat, de az utolsó szótól megborzadva, ismét leteszi; – mély hangon) Az ég igazságában?! (összeszedi magát, kenyerét kétfelé töri, s a hússal együtt tarisznyájába teszi) ezt az enyémeknek! – (a maradékot mohón eszi és iszika).” Az Egressy Ákos kézírásában fennmaradt színmű vonatkozó oldalát lásd: OSZK SZT. MM 5028, 32v.

187. EGRESSY ETELKA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1856. július 21.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Ákoshoz (5 levél, 12 fol.), 3. sz. levél.

Magyarázatok:

Samu bácsiékkal a Sz. királyi-Pusztáról bejöttem: Egressy Samuval (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) és Halász Amáliával (lásd a 174. levél *neje* jegyzetét).

Manczi nénivel: id. Fáy Ferencné Máriaassy Ilonával – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

az én szerencsétlen pörömmel kellett újra foglalkoznom: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

a milyen aljas ember az: László József – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

A pénzper már be volna csomozva: lásd a 82. levél a *pénzről [...] írjál mert amiat látom hogy igen aggodik* jegyzeteinél. A becsomózást lásd a 133. levél jegyzeteinél.

Jokaival együtt: Jókai Mórral.

Máli: Halász Amália.

188. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ETELKÁNAK

[Pest, 1856. szeptember legeleje]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Etelka – Egressy Gábornak, Pusztaszentkirály, 1856. szeptember 5.: „a Böröndöt a hajkefével együtt köszönettel vettem a levelet is olvastam”.

189. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pusztaszentkirály, 1856. szeptember 5.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 14. sz. levél.

Magyarázatok:

Samu bácsi: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

télire ezred iskolába ohajtna jutni: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

Ófölsége: lásd a 36. levél jegyzeteinél.

Török a referens: valószínűleg Török Zsigmond (1826–1885 után). Királyi törvényszéki bíró.

Tudasson velem pár sorban Ked. Apám ügyem állásáról: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

190. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK

Pardubice, 1857. január 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 4. sz. levél.

Magyarázatok:

tanítóim [...] megnyakgattak a lovagló iskolában: lásd a 163. levél jegyzeteinél és a 164. levelet. **jó szellemem, – mellyek engem soha még eddig el nem hagytak, – szereztek – és tettek – (mint írva volt) számomra enyhítő vigasztalást:** Egressy Ákos az asztaltáncoltatásra utal. Lásd a 108. levél jegyzeteinél.

Rózsa hadnagynál: lásd a 171. levél jegyzeteinél.

irjon minél előbb bátyjának: unokanagybátyjának, Egressy Samunak. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

ezredes: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

most három hely ürrült tisztí állomásra: Egressy Ákosnak az esetleges őrmesteri kinevezéséről van szó az osztrák hadseregben.

nagymamát – Zsiga bácsit, nejét: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannát, Szentpétery Zsigmondot, Glatz Franciskát. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Jankát: lásd a 114. levél jegyzeteinél.

per: Pressburg: Pozsonyon keresztül (ném.).

191. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNÁK

[Pest], 1857. január 10.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 15. sz. levél.

Magyarázatok:

most vettük a Samu bácsi levelét: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Egy uti társa ne hiányozzék: Egressy Etelka saját magára utal, illetve arra, hogy apja 1854-ben magával vitte vidéki vendégszerepléseire.

A kis Árpád tiszteletét küldi: Ujhelyi Árpád – lásd a 112. levél jegyzeteinél. 1857-ben egy ideig Egressyéknél lakott. Azért ment Pestre, hogy egy kereskedőnél elhelyezkedjen. Egressy ezzel kapcsolatban a következőket írta Ujhelyi Árpád anyjának, Ujhelyi Ágostonnének 1857. március 31-én: „Nőm és én ma mindjárt elindultunk Árpád öcsémnek helyet keresni; voltunk Pacsunál, Mercsénél, Juhásznál, kik ismerőseink, hanem ezeknél üres helyet nem találtunk. [...] Ez alkalommal Pacsu azt az észrevételt tette, hogy az Árpád nyelvhibája nem csekély hátránya az ő szerencséjének a kereskedési pályán, minthogy ugymond, a vevők nehezen értik meg. Hanem én nem vagyok e véleményben, mert én számos kereskedőt ismerek, és szerencséseket, kik még nagyobb nyelvhibákkal bírnak. Továbbá hibáztatja Pacsu a keresztmamát is, ki Árpádot, ugymond tulságosan pénzelté midőn még kereskedésében volt: hanem Pacsu részéről én ezen megjegyzést is kereskedői elfogultságnak tartom; ez egyik sem nézi jó szemmel, ha segítje talán csinosabban öltözik mint ő, a főnök. Mercse és Juhász megígérték, hogy körül fognak tekinteni, s mihelyt valami helyről értesülnek, azonnal fogják velem tudatni” (OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Ujhelyi Ágostonnéhez). Ujhelyi Árpád egyik testvére, Ödön 1857-ben arra kérte

Egressyt, hogy a küldött pénzből rendezze Ujhelyi Árpád kártyaadósságát (OSZK Kt. Levelestár, Ujhelyi Ödön Egressy Gáborhoz). Ujhelyi Kálmánnak az 1858-ban Egressyhez írott leveléből pedig az derül ki, hogy öccsének egyelőre nem sikerült semmilyen pályán sem elhelyezkednie, még mindig otthon, Tiszaujhelyen van (Ujhelyi Kálmán Egressy Gábornak, Tiszaujhely, 1858. március 3., OSZK Kt. Levelestár, Ujhelyi Kálmán Egressy Gáborhoz).

192. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Szabadka, 1857. január 13.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 76. sz. levél.

Megjelenés: *Színházi életünk: naplók, emlékezések, levelek*, gyűjt., vál., előszó GEROLD László, I, Újvidék, Forum, 1976, 138–139.

Magyarázatok:

A szabadkai színtársulat 1857-ben:

műigazgató: Havy Mihály, Hegedűs Lajos

férfiak: Alajos János, Boér János, Beke István (ügyelő), Cakó Sámuel, Dézsi Zsigmond, Erdélyi Sándor, Égeni Elek (súgó), Follinus János, Fehérváry Antal (fődíszítő), Farkas György, Góts Ede (karnagy), Havy Mihály (operarendező), Hegedűs Lajos (rendező), Hári János, Lakatos Sándor, Mezei Vilmos, Medgyaszay Adolf, Rákosi Márton, Szabó Mózes, Simonyi Károly, Zoltán Károly, Vadász József

nők: Alajosné, Boérné, Baranyiné, Dézsiné, Follinusné, Fehérváryné, Körösyné, Nagy Róza, Paráiczné, Schafhütl Minka, Sente Eliz, Veisz Karolina, Váradí Róza

technikai személyzet: pénztárnok, gazdasági felügyelő, három ruhatárnok, öt fős gépszemélyzet, házmester, kéményseprő, páholynyitó, négy jegyszedő, két szertárnok, színházi szolga, kályhafűtő (*Zsebkönyv, országos* 186, 24–25).

a színház igen jól van építve: a szabadkai színház felavatására 1854. december 16-án került sor, a nyitóelőadáson id. Latabár Endre társulata Jósika Miklós *Két Barcsai* című drámáját adta. A szabadkai színház 828 fő befogadására volt alkalmas. Különlegessége a „középlámpacsillár” volt. Ezt Schwendtner pesti bádogos és lámpakészítőnél rendelték. A csillár 24 lággal világította be a nézőteret. A színpadi világítást 120 rivaldalámpa adta (GEROLD 1990, 112). Telepy György így jellemzi a színházat Egressy Gábornak 1854. november 25-én írt levelében: „nem éppen nagy de czélszerű épületetsze – 32. páholy. 94. Zárt szék – Nobel galeria a második emeleten. mint Pesten és tágas galeria a populinak – a Színház szélesége a Prosceniumon 31 lab. az az öt öl egy lab, hátul a belső világa alfaltól álfalig 20. láb – mélysége. hátra fel hat öl. magassága, elől 20. hátul 18 láb azaz a pestinél két lábbal alacsonyabb” (BÉKÉSI 2003, 431).

Ollyan ez a színház belől, mint a Kassai: az 1780-as évek végére elkészült kassai színház egy épületkomplexumban kapott helyet. Az északi részben a földszinten kávéház volt, az emeleten táncterem, a déli részen több bolthelyiség és az emeletes színház. A színházépületen belül volt pénztár, ruhatár, ezt 1831-ben öltözővel bővítették. A nézőtér helytípusai a kö-

vetkezők voltak: földszinti páholy, emeleti páholy, emeleti zártszék, földszinti első hely, nobelgaléria (ezt 1831-ben megszüntették) és galéria.

Samu ajánlata igen szép: Egressy Samu (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) felajánlotta, hogy pénzt ad Egressy Ákos őrmesteri felszerelésére.

elég lesz-e Ákos felszerelésére: Egressy Gábor Szentpétery Zsuzsannának Szabadkáról 1857. január 25-én kelt leveléből kiderül, hogy egy, a lovasoknál szolgáló őrmester felszerelése legalább 800 pengőforintba került.

Rózsa hadnagytól: lásd a 171. levél jegyzeteinél.

Beszéltél-e már Füredivel? [...] sürgessd öt, hogy a Samu dalait minél hamarabb hozza színre:

Füredi Mihállyal (1816–1869). Énekes, nótaszerző, a Pesti Magyar Színház 1845-ben szerződött. Több operabemutató fűződik a nevéhez. Egressy Samu dalainak színre hozása valószínűleg azt jelenti, hogy kardal formájában kerüljenek beiktatásra különböző zenés darabokba.

A pecsét gyűrűvel, az Ákoséval már nem lehet egyebet tenni, [...] Etelke vigye el a Kirner és Winter kontóit Bánóczyhoz minél előbb. A gyűrű addig Winternél maradjon: Kirner György (1824–1888) aranyművesről és Winter Ignác pecsétnyomómetszőről, vésnökről van szó.

Treichlingerhez el ne feledd elmenni: Treichlinger Józsefhez (1837–1902). Könyv- és zeneműkereskedő. Boltja a Váci utcában volt. A Pest-budai Hangászegylet zenekari vezetője; hegedűművész.

Gózonnak mondjátok meg hogy Haviék már rég elindították a pénzt számára: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Haviék: Hegedűs Lajos (lásd a 131. levél jegyzeteinél) és Havi (Hidegh) Mihály (1810–1864). Énekes színész, színigazgató, fordító, színházi lapszerkesztő. 1835-ben a budai Várszínházhoz szerződött, 1837 és 1840 között a Nemzeti Színház kardalosa. Az 1840-es évektől vidéken játszik és társulatokat vezet. 1859–1860-ban a Kolozsvári Színházi Közlöny szerkesztője. A Szabadkán játszó társulatnál igazgatótársak voltak. Havi az operistákat, Hegedűs a prózai tagozatot irányította.

Báléj: Daniel Auber (1782–1871) francia zeneszerző operája.

Árpádot is üdvözlöm: Ujhelyi Árpádot – lásd a 191. levél jegyzeteinél.

193. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Szabadka, 1857. január 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 77. sz. levél.

Megjelenés: *Színházi életünk: naplók, emlékezések, levelek*, gyűjt., vál., előszó GEROLD László, I, Újvidék, Forum, 1976, 139–140.

Magyarázatok:

A szabadkai színtársulat 1857-ben: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

Holnapra volt bázi gazdánkhoz ifj. Magyar Imréhez vagyok ebédre hívva: Magyar Imre (1791–1871). Öttömösi földbirtokos, mezőgazdasági szakíró. A keszthelyi Georgicum növendéke, majd rövid ideig tanára. Később különböző uradalmaknál gazdatiszt. Aktív szerepet vállalt Szabadka közügyeinek intézésében, a művészetek támogatója volt.

bolnapután pedig báró Rudics Móriczhoz valami színházi tanács kormányra: Almási Rudics Mórchoz (?–1875). Mecénás, szabadkai közéleti ember. 1857-ben ötödmagával igazgatótag a szabadkai színháznál. Azt, hogy Egressy csak az igazgatótagokkal vagy velük és a választmányi tagokkal együtt tárgyalt-e, nem lehet tudni. Az igazgatótagok 1857 végén a következők voltak: báró Rudics József, Rudics Mór, Vojnics Barnabás, Vojnics Gábor, Mukics János. A választmányi tagok: Antunovics József, Bittermann Károly, Demerác Albert, ifj. Magyar Imre, Manojlovics Emil, Milko Leopold, Vér Ferenc és Czorda Bódog mint választmányi titkár (*Zsebkönyv* 939, 4).

az én tervem szerint akarják ez itteni színházat megalapítani, [...] melyet a „Kelet népében” megírtam: az említett cikk: *A színház hajdan és most*, Kelet Népe, 1856, I/1–2, 77–93. Főbb pontjai a következők: 1. az ideális színházépület: nyílt páholyok, zárt színfal, panoráma-gépezet, légfűtés, tág öltözők, festőterem, tágas rakhelyek; 2. a színházépület hasznosítása egyéb célokra: a nézőtér átalakítható legyen táncteremmé; 3. a színházépület telkén jövedelmező épületek épüljenek: kaszinó, táncterem, kávéház, vendéglő, boltok stb.; 4. a színházhoz tartozó épületek évenkénti jövedelméből négy különböző dolog fedezhető: szükséges beruházások, nyugdíjalapítvány, kamatok és adósságok; 5. egy színházi évad hat hónapig tartson (októbertől márciusig); 6. a társulat legfeljebb harminc, legalább huszonnégy főből álljon; 7. a színtársulatban legyenek népdalénekesek, akik a népszínművekben felléptethetők; 8. operatagozat nem kell, mert az opera nagyon költséges egy vidéki színház számára; 9. a színházi kellékekről az intendáns gondoskodjon; 10. a mindenkori színingazgató előre mutassa be az intendánsnak a darabjegyzékét, és ebből az intendáns jelölje ki azt a színdarabot, amit egy évad alatt a társulat eljátszik; 11. az igazgató egyetlen darabot se ismételjen egy évadon belül.

Antonovics József: Antunovics József (1821–1881). A Pesti Hírlap szabadkai tudósítója, az 1840-ben alakult első szabadkai irodalmi társulat tagja, drámaszerző. *A szabadkai színház* címmel 1857-ben cikket jelentetett meg a *Színházi naptár 1857. évre*, szerk. BETHLEN Miklós, DOBSA Lajos, TÓTH Kálmán, Pest, Emich Gusztáv, 1856, 19–26. 1860-ban az Egressy szerkesztette Magyar Színházi Lap előfizetője volt (OSZK Kt. Fol. Hung. 1961).

polgár mester: Antunovics Pál (1811–1883). 1849 és 1858 között volt Szabadka polgármestere.

Hegedűsék: Hegedűs Lajos (lásd a 131. levél jegyzeténél) és Havi Mihály (lásd a 192. levél jegyzeténél). 1857-ben a szabadkai színtársulat igazgatói.

A három kisasszony, [...] nagyon jó emlékezettel van Zsigárról, valamint itt mindenki: Szentpétery Zsigmond (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) a szabadkai színjátszás 19. század eleji történetének többször is részese volt. Az 1810-es évek végén és az 1820-as években vidéki színészként többször is fellépett a városban. A későbbiekben már a Nemzeti Színház színészeként érkezett a Szabadkán játszó társulatokhoz. 1854 elején egy olyannyira sikeres vendégszereplést tudhatott maga mögött, hogy az 1854. december 16-i színház-megnyitót levezénylő id. Latabár Endre színingazgató újra meghívta a társulatához vendégszínésznek, és már a nyitóelőadáson felléptette. Szentpétery Jósika Miklós *Két Barcsai* című, a megnyitón színre került drámájában Apafi Mihály erdélyi fejedelem szerepében lépett színpadra.

az itteni cigány banda felkért, hogy szerezzek számukra új magyar csárdásokot [...] rögtön irtam Samunak, hogy küldjön a magáéiból: Egressy Samunak – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Gózon: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

te édes lányom a keresetlent, aztán a lengyel andalgót: Egressy Samu két szerzeményéről van szó, a *Keresetlen csárdásról* (1857) és a *Lengyel andalgóról* (1856). Eredetileg mindkettő zongorára íródott.

a Füredinek adott nótákat küldd le: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

Hát Ujhelyi Árpádnak van e reménye valami állomásból: lásd a 191. levél jegyzeteinél.

194. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1857. január 19.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 16. sz. levél, 16. sz. boríték.

Magyarzatok:

Samu bácsi: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Kirnertől vettem már contót de Wintertől még nem: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

várákodik e' örömet Gyertya Szentelőig: a február 2-i Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepe-ről van szó.

ez a Kis Árpád: Ujhelyi Árpád – lásd a 191. levél jegyzeteinél.

Füredi meg ígérte hogy mihelyt alkalom lesz rögtön föl fogja használni: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

A Bud. pesti Viszhangtól ugyan még nem kértem vissza a Samu bácsi magyarját: Egressy Samu szerzeményét, ami bizonyára kottamellékletként megjelent, kellett visszakérni a szerkesztőségtől. 1852. február 3. és 1857. január 15. között megjelenő hetilap. Szilágyi Virgil alapította Értesítő címmel. 1852. május 9-én változtatta nevét Budapesti Viszhangra. 1853 áprilisában a Délibábbal egyesült, de 1854. május 7-től ismét önálló orgánusként jelent meg. Ekkor Szilágyi felvette maga mellé főmunkatársnak Vas Gerebent. 1856-ban képes újsággá alakították át, és Vahot Imre is bekerült a szerkesztők közé.

Treichlingernél is voltam készen van az Andalgó: lásd a 192. és 193. levél jegyzeteinél.

Ida F. Béláné: Fáy Béláné Halász Ida – lásd a 183. levél *ott voltak a gombai fáyak és péczeliek* is jegyzetét.

Máli: Egressy Sámuelné Halász Amália – lásd a 174. levél *neje* jegyzetét.

az ifju Lendvayt: lásd a 27. levél jegyzeteinél.

Ardai: lásd a 123. levél jegyzeteinél.

kibékülési szökváltást eszközölgön köztém 's László közt: Egressy Etelka és László József válópe-réről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midön a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Zsiga bácsi már annyira jobban van hogy ma már játszik is Dobsa „IV Lászlójában”: Szentpétery Zsigmond (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) 1857. január 19-én lépett fel Dobsa Lajos *IV. László* című drámájában, Turtul „kun főnök”-öt játszotta (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1857–1858, 18. fol.).

Szigeti pedig Debizonyos vagy akarám mondani Myze szerepében debutíroz: Szigeti József – lásd a 91. levél jegyzeteinél. Dobsa Lajos *IV. László* című drámájának szereplője, Myze „kikeresztelkedett arab, tanácsos, utóbb nádor”.

debutíroz: debutez: nyilvánosság előtt bemutatkozik, debütál (fr.).

avenairoz: avenir: jövőt mond (fr.).

195. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK
Pest, 1857. január 23.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 29. sz. levél.

Magyarázatok:

leveled vettem a melyikbe a kótákat kéred: lásd a 193. levelet.

gőzön: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

ittthon vár reád a jogászok táncz muladcságára a jegy: az 1857. január 18-án megrendezett pesti jogászbálról van szó. A bál az 1850-es években kibontakozó nemzeti divatmozgalom egyik kiemelkedő eseményének számított. Egykorú jelentőségét az adta, hogy az ifjúság nagy része atillában, a lányok pedig „magyar köntösben” jelentek meg. Ez a bál 1849 után az első olyan alkalom volt, amelyen a résztvevők szervezeten nemzeti öltözetben jelentek meg (LUKÁCS 2008, 53).

bátyám jádczott a mult bétén: Szentpétery Zsigmond – lásd a 194. levél jegyzeteinél.

jövő hétfőn lesz a jutalom játéka és mint mondják nagy szerepe lesz: 1857. január 26-án, hétfőn Jókai Mór *Könyves Kálmán* című történeti drámáját adták. Szentpétery Zsigmond nem lépett fel benne (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1857–1858, 25. fol.).

a fiut leverte a Samu által ígért csekély segély: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Schlik: lásd a 129. levél jegyzeteinél.

Bókayt el hívattam: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

száraz betegséget kaphat: itt: tüdőbajt.

a másik Árpád: Ujhelyi Árpád. Lásd a 191. levél jegyzeteinél.

Újságul irom [...] öreg Lendvay házasodik holnapután esküszik valami Bécsi leányt vesz el: nincs adatunk arra, hogy Lendvay 1857-ben újra megnősült volna. A színháztörténeti lexikonok szerint Lendvay Mártonnak csak két felesége volt. Az első Jeremiás Karolina, fiának, ifj. Lendvay Mártonnak az anyja, a második, Hivatal Anikó, akitől 1848-ban elvált.

196. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Szabadka, 1857. január 23.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 78. sz. levél.

Megjelenés: *Színházi életünk: naplók, emlékezések, levelek*, gyűjt., vál., előszó GEROLD László, I, Újvidék, Forum, 1976, 140–141. A levél datálásában az 1857 helyett tévesen 1875 szerepel.

Magyarázatok:

A szabadkai színtársulat 1857-ben: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

Az igazgatók mind a ketten igen előzékenyek irántam: Hegedűs Lajos (lásd a 131. levél jegyzeteinél) és Havi Mihály (lásd a 192. levél jegyzeteinél).

azt az ajánlatot tette Hegedűs, hogy mivel a bérlet itt most nagy, tehát nem barmadát hanem felét adják részemre minden jövedelemnek: a tiszta jövedelem felét. Ez a megszokott díjazáshoz képest nagyon kedvező ajánlat volt, ugyanis ekkora részesedést általában csak a jutalomjátéka estéjén kapott a pesti vendégszínész. Egressy vidéki vendégszerepléseinek általános díjazását lásd a 101. levél *csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt* jegyzetét.

még olly operára is a mit először adtak, – a Bájitalra: helyesen *Szerelmi bájitalra*. Gaetano Donizetti (1797–1848) operája. Egressy az 1857. január 13-án írt levelében Daniel Auber *Báléj* című operáját említi a szabadkai színtársulat első előadásaként; valószínűleg a hasonló hangzás miatt összekeverte őket.

Antunovics József: lásd a 193. levél jegyzeteinél.

Voltam ebéden Magyar Imrénél: lásd a 193. levél jegyzeteinél.

ifjabb báró Rudicsnál: lásd a 193. levél jegyzeteinél.

Czorda Felixnél: Czorda Félix (1828–1904). Ügyvéd. Családja a 19. században fontos szerepet töltött be Szabadka közéletében. Nagyapja, Czorda Ferenc nyitotta meg 1780-ban a város első patikáját, majd hosszú éveken keresztül a város polgármestere volt; az apa városi tanácsnok. Czorda Félix a szabadságharc alatt főhadnagy, majd százados a temesvári ostromseregnél. A szabadságharc után Szabadka jegyzője; az 1860-as években főügyész, majd főbíró.

Vojnics Tivadarnál: Vojnits Tivadar (1827–1892). Szabadkai közéleti férfi, a művészetek támogatója.

Voltam a Polgármesternél is: lásd a 193. levél jegyzeteinél.

Az itteni Ulánusok: császári-királyi 3. (Károly főherceg) dzsidásezred, galíciai kiegészítési körzettel. 1857-től 1859-ig állomásoztak Szabadkán.⁶

Ardái: lásd a 123. levél jegyzeteinél.

Hervei Idával: Hervei Ida (1834–1894). Vidéki színésznő, népszínműénekes. Alkalmanként a Nemzeti Színházban is fellépett.

az Etelke ügy: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elré múlt midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Török: lásd a 189. levél jegyzeteinél.

Gózon: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

egy pár magyarját Samunak ide küldeni, az itteni cigányok számára: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

A kalapomat Skrivántól hozassátok haza: Skriván Ferencről. Kalapüzlete a Kígyó téren volt.

A Samu bizományában járjatok el: lásd a 192. levelet és jegyzeteit.

A képről Németi többet tud mint Lendvai, tehat csak azt kérjétek meg, hogy a festővel végezzen: Egressy Etelka 1857. január 19-én kelt leveléből úgy tűnik, Egressy Samu megbízott valakit egy arckép megfestésével, de később meggondolta magát, és visszavonta a megbízást. Egressy Etelkának kellett a festőhöz eljuttatni az üzenetet. Ifj. Lendvai Márton (lásd a 27. levél jegyzeteinél) és Némethy György (lásd a 43. levél jegyzeteinél) magát a festőt ismerték, mint esetleges összekötők kerültek szóba.

197. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
ÉS EGRESSY ETELKÁNAK
Szabadka, 1857. január 25.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 79. sz. levél. Mindkét levél ugyanazon a levélpapíron olvasható, datálás csak a Szentpétery Zsuzsannának szóló részen van.

⁶ Köszönöm Hermann Róbert segítségét.

Megjelenés: *Színházi életünk: naplók, emlékezések, levelek*, gyűjt., vál., előszó GEROLD László, I, Újvidék, Forum, 1976, 141–144. A kiadásban a két levélrész önálló levélként szerepel, és az Egressy Etelkának szóló szövegegység datálásában tévesen január 23-a áll.

Magyarázatok:

A szabadkai színtársulat 1857-ben: lásd a 192. levél jegyzetébenél.

Tegnap volt a jutalom játékom Fox, tele házzal; kaptam felében 104 pforintot: lásd a 101. levél csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt jegyzetét.

a gavallérokodás egy spenczelben: rövid, testhezálló dolmányban.

Havi: lásd a 192. levél jegyzetébenél.

Ardaival: lásd a 123. levél jegyzetébenél.

László féle jellemű ember: László József-féle jellemű ember. Lásd a *Gyakran említett személyek*-nél.

Igy kitüntetve még itt senki sem volt, talán Zsiga sem: lásd a 193. levél jegyzetébenél.

az a híres Magyar László, a ki Afrikában egy fejedelem leányát vette nőül [...]. Az itteni lakos Magyar Imrének, volt házi gazdánknak természetes fia: Magyar László (1818–1864) földrajzi felfedező, Afrika-kutató. Kajája Kajángula biéi (ma Angola egyik tartománya) fejedelem tizennégy éves lányát, Ina-Kullu-Ozorót vette feleségül. Magyar Imrét lásd a 193. levél jegyzetébenél.

A jogászok jegyét küldjétek vissza: lásd a 195. levél jegyzetébenél.

Mi vendégünket illeti: Ujhelyi Árpádot – lásd a 191. levél jegyzetébenél.

Ma az itteni polgár mesternél voltam: lásd a 193. levél jegyzetébenél.

ulánus tisztek: lásd a 196. levél jegyzetébenél.

jobban fujják mint ott a greislernél, tudod, a Magyar-házban: Egressy valószínűleg a Politischer Greissler nevű kiskocsmára gondol Budán, ahol a Nemzeti Színház színészei gyakran megfordultak.

Ákosnak [...] az a 800 pft nem lesz elég a felszerelésére: lásd a 192. levél jegyzetébenél.

10 pft segély is igen koldus alamizsna: Egressy Samu (lásd a *Gyakran említett személyek*nél) havonta ennyi pénzzel segítette az osztrák hadseregben szolgáló Egressy Ákost.

198. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[Pardubice, 1857. január első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Egressy Ákosnak, Szabadka, 1857. január 31.: „Édes fiam! Etelke elküldötte hozzám leveledet, melyben bizonyosnak irod már előléptetésedet, s megnyugtatsz a felszerelésre nézve.”

199. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1857. január 27.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 17. sz. levél.

Magyarázatok:

Itt küldöm a kottákat: lásd a 193. levelet és jegyzetét.

Samu bácsit még inkább meg nyerte az által hogy őt szolgáltatta fel 's így mint zene szerzőt népszerűsíteni obajtotta: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Bánóczyhoz utasított a koták megszerzésére nézve: ismeretlen személy.

Müllert a Körösiek karmesterét: talán id. Müller József (1821–1879).

Fáy Béláné: lásd a 183. levél *ott voltak a gombai fáyak és péczeliek is* jegyzetét.

Tomory: lásd a 166. levél jegyzeteinél.

Az arcképet Szerdahelyire bíztam: az arcképpel kapcsolatban lásd a 196. levél jegyzetét.

Szerdahelyi Kálmánra (1829–1872). Színész és operetténekes. Színészcsaládból származott. Édesapja a Nemzeti Színház első nemzedékéhez tartozó Szerdahelyi József (1804–1851) volt, nővére pedig az 1839-ben színésznőnek állt Szerdahelyi Nelli. Szerdahelyi Kálmán eleinte vidéki színtársulatoknál játszott, időnként apjával közösen indult vendég-szereplésekre. Az 1850-es évek közepétől a Nemzeti Színház alkalmazásában állt.

a Jogászbálba csak egyedül Apámat bívták meg: lásd a 195. levél jegyzeteinél.

meg kell hogy magát köppölyöztesse a fürdőbe: lásd a 83. levél jegyzeteinél.

Bokay: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

Totné meg szökött a férjétől: Tóth Józsefné Kovácsy Mária színésznőről van szó. Lásd a 180. levél jegyzeteinél.

desperátus: elkeseredett, reményvesztett (lat., rég.).

200. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Szabadka, 1857. január 31.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 14. sz. levél.

Magyarázatok:

bizonyosnak irod már előléptetésedet, s megnyugtatsz a felszerelésre nézve: lásd a 190. levél *most három hely ürült tisztí állomásra* jegyzetét és a 192. levél jegyzeteinél.

Samu kissé szükmarkulag szabta ki a költséget: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

201. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szabadka, 1857. február 1.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 80. sz. levél.

Megjelenés: *Színházi életünk: naplók, emlékezések, levelek*, gyűjt., vál., előszó GEROLD László, I, Újvidék, Forum, 1976, 144–145.

Magyarázatok:

A szabadkai színtársulat 1857-ben: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

ne halassz a köppölyöztetést: lásd a 83. levél jegyzeteinél.

A kottákat megkaptam: lásd a 193. levelet és jegyzeteit.

Hegedüs: lásd a 131. és a 192. levél jegyzeteinél.

csak harmadrészt akar adni mint ballám: a tiszta jövedelem egyharmadát. A vidéki társulatokhoz érkező pesti vendégszínészek szokásos díjazása ez volt (lásd a 101. levél *csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt* jegyzetét), Egressy most azért méltatlankodott, mert az egyik szabadkai igazgató megígérte neki, hogy minden fellépése után a tiszta jövedelem felét kapja. Lásd a 196. levelet.

Singer: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Kocsis: lásd a 184. levél jegyzeteinél.

Jubász: lásd a 172. levél jegyzeteinél.

Gut: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

Slikk szabó: lásd a 129. levél jegyzeteinél.

Balog: lásd a 129. levél jegyzeteinél.

Tebát a billikomokat sem válthatjuk ki: lásd az 59. levél jegyzeteinél.

202. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pusztaszentkirály, 1857. április 14.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 18. sz. levél.

Magyarázatok:

Samu bácsi: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

A Boldog ünneplések kívánásával már egy kissé elkéstem: az 1857. április 12–13-ra eső Húsvétról van szó.

Az a törv. széki tanácsos Balog is kin volt, nejével s leányával: valószínűleg Géresi Balogh István (1813–1887). Felesége, Kászonjakabfalvi László Anna (1821/1822–1912). Lánya, Géresi Balogh Adéle (1844/1845–1899), később Jeszeniczei és Vadasi Jankovich Béla felesége.

Gubodi Gida – posta mester is: Gubody Gedeon (1822–1901). Nagykőrös utolsó postamestere. Később rendőrfőkapitány, majd tanácsnok. Az 1848–1849-es szabadságharc alatt nemzetőr főhadnagy volt.

Samu bácsi itt küldi Fáy Bélától az „Ismerkedjünkjét” ki nyomtatás végett: Fáy Bélát lásd a 183. levél jegyzeteinél. A sógora volt Egressy Samunak.

a ki kulcsárnak alkalmas volna 400 váltó fortnyi évi fizetéssel koszt és szállással ellátva: cseléd-tiszt. A nagyobb úri házaknál a kulcsok őrzője volt, különösen az éléstárra és a pincére ügyelt.

203. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ETELKÁNAK

[Pest, 1857. április közepe]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Etelka – Szüleinek, Pusztaszentkirály, 1857. április 29.: „Kedves jó Apám levelét mult héten vettem.”

204. EGRESSY ETELKA – SZÜLEINEK
Pusztaszentkirály, 1857. április 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 19. sz. levél.

Magyarázatok:

Bukovinszky nevezetű orvos: Bukovinszky József (1813/1814–1887).

S. bácsiék: Egressy Samu (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) és Halász Amália (lásd a 174. levél *neje* jegyzetét).

„A Napkelet” (Vahot Lapja) 16 számában ki jött néptalány: Napkelet: A hasznos ismeretek, társas élet, irodalom, művészet és divat érdekében, hölgyek és férfiak számára címmel Vahot Imre szerkesztésében 1857. január 8. és 1860. december 23., illetve 1862. január 1. és szeptember 28. között hetente megjelenő képes újság. Néptalány se az 1857. április 16-án megjelent számában, se az 1857. április 23-án megjelent 16. számában nincs, nem tudni, mire gondolt a levélíró.

Vannak e nagy előkészületek ö Föls. elfogadására?: Ferenc József 1857-ben már férjként és családapaként utazott Magyarországra, Erzsébetet, valamint két gyermekét, Zsófiát és Gizelát is magával hozta. Az előzetes tervek szerint a császári pár magyarországi körútja május 12-én kezdődött volna, de gyermekeik betegsége miatt csak május 23-án indultak el. Első állomásuk Jászberény volt. Egy hét alatt Szegedtől Debrecenig utaztak, meglátogatták Nagykőröst, Kecskemétet, Gyulát, Nagyváradot és Kolozsvárt. Zsófia hercegisasszony május 29-i halála miatt a császári pár megszakította utazását, és visszatértek Bécsbe. Ferenc József 1857. augusztus 8-án ismét Magyarországra érkezett, és a Dunántúl városait látogatta meg. Majd az augusztus közepére eső laxenburgi kitérő után a Felvidékre látogatott (augusztus 23. – szeptember 5.). A körút részleteit lásd: MANHERCZ 2012, 170–187.

Kérésztmamáék: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilona, Kazinczy Gáborné Fáy Emília és ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

abonírozom magamat hozzájok a Nagyhíd utczai ház egyik ablak zugába: aboníroz: kibérel, előfizet, itt: előre bejelent (rég.). A házat lásd a 158. levél jegyzeteinél.

Zsiga bácsi mint léte mindnyájunkat érdekel: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

E. G. urat „Béldi Pál”ban nem láthatám a személyzet számáról itélve hatalmas darabnak kell lenni: Szigligeti Ede szomorújátékáról van szó. A nemzeti színházbeli bemutatója 1857. április 24-én volt. Egressy Gábor Abafi szerepét játszotta. A darabnak harminc szereplője van.

levelem át adója a S. bácsi volt kulcsárja: lásd a 202. levél jegyzeteinél.

Máli: Halász Amália.

mantillám: könnyű női köpeny vagy fejlet és vállat takaró csipkefátyol (sp.).

205. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ETELKÁNAK

Pest, 1857. július 12.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 15. sz. levél.

Magyarázatok:

El ne feledd a tárgyalást: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Samuné ő Nagysága: Halász Amália – lásd a 174. levél *neje* jegyzetét.

a Muzeumig sem értél: lásd az 59. levél jegyzeteinél.

Fáy Emmi: Kazinczy Gáborné Fáy Emília – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Márjássy László birtelen megbalt: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonának (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) az egyik testvére.

206. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pusztaszentkirály, 1857. július 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 30. sz. levél.

Magyarázatok:

Samu: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

az ügyiről irjál: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

bát Károlyj: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

bátyám: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

anyám: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

207. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1857. július 17.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 81. sz. levél, 81. sz. boríték.

Magyarázatok:

Simon ezt a levelet tegnap reggel 8 ora után küldte: Egressy a saját levelét annak a levélnek az üresen hagyott oldalaira írta, amelyen Simon Florent (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) Egressy Etelkának szóló sorai olvashatók.

„696 – sz Pest Julius 15^{én} 1857.

Tisztelt Nagysád!

Folyó évi Junius 6^{én} 499. sz. a. levelemben értesítém Nagysádot, hogy László József elleni váló pörünk becsomózására a' holnap nap vagyis Julius hó 16^{énk} reggeli 9 óraja tüzetett ki.

Kérem azért Nagyságotat sziveskedjék magát holnap reggel nállam megalázni. Erre annyival inkább kérem, mivel éppen most kézbesitetett irodámba egy végzés, mely az 1854 évi Januar 12^{én} tartott szóbeli tárgyalási Jegyzőkönyvben hiányzó aláírások kipto-

lására fenn Augustus hó 19^{ik} napját tűzte ki határidőül ezen hiányt tehát részünkről a
holnapi becsomózás alkalmául kipótolhatónak vélem.

Tisztelettel vagyok
Nagysád

alázatos szolgája
Simon Florent
sk

Egressy Etelka Asszon Ö Nagyságának
Pesten”

a becsomózás megtörtént: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

baj lenne ha Etelka az Augusztus 16-dikára kitűzött tárgyalásról elmaradna: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Annak a gazembernek: László Józsefnek – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Telepi Károly: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

tegnapra meghívtam őt ebédre Tóth Somával mint gyermekkori pajtásával együtt: Tóth Soma (1830–1886). Színész, táncos, táncmester. Külföldön is szerepelt, de leginkább vidéki fellépései révén vált ismertté. A Nemzeti Színház komikus színészként alkalmazta.

Sokat beszélt Olaszországi tapasztalásairól: Telepy Károly 1852-ben a velencei festőakadémia diákja lett. Tanára Ludovico Lipparini (1800–1856) volt. Telepy az akadémián több magyarral tanult együtt: Haán Antallal, Jakobey Károllyal, Libay Károllyal, Vidéky Jánossal és Rákosi Nándorral. Tanulmányait az első évben részben Csernovits Péter (1848–49-ben temesi főispán) finanszírozta. Telepy későbbi velencei tartózkodását gróf Berchtold Antal és felesége, Strachan Matild tette lehetővé. A grófnő vele taníttatta három fiát rajzolni, illetve őt kérte fel egyik velencei palotája régi képeinek restaurálására is. Telepy fennmaradt vázlatkönyve szerint 1854 tavaszán és nyarán Chioggia, Torcello és Santa Croce környékét is bejárta, illetve valószínűleg megfordult Markó Károlynál Villa Appeggiben is. 1856-ban elhagyta Velencét, beutazta a német területeket, majd Milánóba és Firenzébe látogatott. 1857-ben Rómába ment (TELEPY 1980, 11–16).

elutazik Nagyorsziba, hol munka vár rá: gróf Berchtold Antal azzal bízta meg Telepy Károlyt, hogy a nagyorosi (itt volt a Berchtoldok egyik családi birtoka) templom számára két oltárképet fessen. A Hitetlen Tamást és a Bűnbánó Magdolnát ábrázoló festmények ma is láthatók a nagyorosi plébániatemplomban (TELEPY 1980, 14).

Most kérik Bovánkovicsék a jegyeiteket; azt irtam neki hogy használhatják: a Nemzeti Színháztól kapott szabadjegyekről van szó. Lásd az 57. levél *színházba el akartam menni tehát fizettem mert még Septemberbe elvették jegyemet* jegyzetét.

kívéve a Carrion fellépteit: Emanuele Carrion (?–1876). Olasz énekes.

a borbély lesz: Egressy Gioachino Rossini *A sevillei borbély* című operájának 1857. július 18-i előadására utal (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 4).

Anyáddal még azóta nem találkoztam: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliánával – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Bátyád: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Samuné: Halász Amália – lásd a 174. levél *neje* jegyzetét.

208. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Pusztaszentkirály, 1857. augusztus 4.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gábornéhoz (1 levél, 2 fol.).

Magyarázatok:

Samu bácsi: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Keresztmamáéknál: id. Fáy Ferencné Máriaassy Ilonáéknál Pécelen. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Béláék: Fáy Béláék – lásd a 183. levél *ott voltak a gombai fáyak és péczeliek is* jegyzetét.

Simonról álmodtam az éjjel: Simon Florentről – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

nem történt e' valami ügyemben?: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. Egészen másként értesíté* jegyzetét.

Zsiga bácsiék: Szentpétery Zsigmond és Glatz Franciska. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

nagymama: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Máli Idának is minden féléket elkészítettem már: Halász Amáliának (lásd a 174. levél *neje* jegyzetét) és Fáy Béláné Halász Idának (lásd a 183. levél *ott voltak a gombai fáyak és péczeliek is* jegyzetét).

209. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNÁK
Pécel, 1857. augusztus [12.]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 21. sz. levél, 21. sz. boríték.

Magyarázatok:

Feriéket hon nem találtuk: ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárt, Kazinczy Gáborné Fáy Emíliát. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Keresztmamát: id. Fáy Ferencné Máriaassy Ilonát – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a Gombaiakat az az a rokonságot is várják: lásd a 183. levél jegyzeteinél.

Fáy Béláék: lásd a 183. levél jegyzeteinél.

adjon Nagymamának pár forintot: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannának – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

(aranyos) leányzójának: Egressy Etelka az 1857 és 1859 között írott leveleiben többször is így utal önmagára. A szóösszetételt Szigeti József *Csizmadia mint kísértet* (az egykorú színlapon csak *Kisértet*) című népszínművéből kölcsönzi, a darabban a csizmadiamester, Sas István lányát, Zsuzsit emlegetik aranyos leányzóként (OSZK SZT. N. Sz. G 72). A színművet a Nemzeti Színházban először 1856. október 18-án játszották (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1855–1856, 596. fol.).

julisnak: lásd a 172. levél jegyzeteinél.

katulyája: doboza (rég.).

Herkulesi erővel bírandok: utalás a görög mitológiai hősré, Zeusz és Alkméné tirünzi királyné gyermekére.

210. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNÁK

Pécel, 1857. augusztus 15.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 20. sz. levél.

Magyarázatok:

Feri: ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Ilona estvőjét igen kedélyesen megülhetni: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilona (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) augusztus 18-i névnapjához van szó.

Kajdáciért: Kajdacs Istvánért (1812–1873). Pesti orvos. Az irodalmi élet számos alakját kezelte, például Lévay Józsefet, Fáy Andrást, Arany Jánost. 1845-től tagja volt a pesti Orvosegyesületnek. 1867-ben Pest megye főorvosává nevezték ki (ÁNGYÁN, BUZINKAY 1971, 194–195).

a gróf Ráday: gróf Ráday Gedeon – lásd az 1. levél jegyzetébenél.

211. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Nagyvárad, 1857. szeptember 20.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 82. sz. levél.

Magyarázatok:

A nagyváradi színtársulat 1857-ben:

igazgatók: Hetényi József, Molnár György

színészek: Csiki György (súgó), Fehérvári Antal, Fekete Imre (ügyelő), Hetényi József, Horváth György, Kölesí Antal, Molnár György (rendező), Morvai Alajos, Partényi János, Rajz János, Sánta Antal (ügyelő), Szathmári Károly, Szathmári Pál, Sükei Lajos, Takács Ádám, Tar Csatár, Török István, Török Zsigmond, Zombori József, Várad Gusztáv

színésznők: Fehér Karolina, Fehérváriné Nina, Feketéné Teréz, Hetényiné Amália, Hetényi Amália, Hetényi Antonia, Molnárné Laura, Morvainé Francisca, Szabóné Karolina, Sepsiné Anna, Sükeiné Mária, Takácsné Rózsa, Várainé Luiza

technikai személyzet: pénztárnok, ruhatárnok, két díszítő, két jegyszedő, színlaposztó két segéddel, színházi szolgáló (*Zsebkönyv* 768, 6–7).

Törökszentmiklóson vas pályára jutottam, s azon jöttem Püspökig: gróf Andrassy György és társai 1856. november 10-én szereztek privilégiumot többek között a Szolnok–Debrecen és a Püspökladány–Nagyvárad pályaszakasz munkálatainak befejezésére. A Szolnok–Debrecen közötti teljes szakaszon 1857. november 23-án indult meg a forgalom (CSEH 1997, 27–28).

egy paraszt kocsi felpakoltunk: lásd a 158. levél jegyzetébenél.

Kővári Lászlóval Kolosvárról, kinek neje a kocsi ült mikor felborult: Kővári (Kőváry) Lászlóval (1819–1907) és Knausz Johannával (1831–1918). Kővári erdélyi történetíró és statisztikus volt. Ő készítette Erdély első statisztikáját. Felesége Tilsch János könyvtáros és -kiadó unokahúga volt.

Molnár: lásd a 123. levél jegyzetébenél.

nejével és anyósával együtt: Molnár György felesége Hetényi Laura (1831–1874) színésznő volt, Hetényi József (1795–1872) vidéki színész és színigazgató lánya. Anyósa, Makriovszki Amália (?–?) szintén színésznő volt.

Holnapját szom Leart, aztán Kedden Keant, s így tovább: Egressy nagyvárad vendégszereplése során a következő darabokat adta: szeptember 21.: William Shakespeare: *Lear király*; szeptember 22.: id. Alexandre Dumas: *Kean*; szeptember 23.: Eugène Scribe: *Cárnó*; szeptember 24.: Shakespeare: *Hamlet*; szeptember 26.: Rudolf Gottschall: *Fox és Pitt* (jutalomjáték); szeptember 27.: Obernyik Károly: *Brankovics György*; szeptember 29.: Johann Ludwig Deinhardstein: *Garrick Bristolban* és Édouard Brisebarre: *Fehér Othello* (*Zsebkönyv* 768, 9).

A színpad parányi, a díszlet rongyos, silány; a Sas fogadóban van felállítva: a Sas vagy Fekete Sas 1714 óta működő földszintes fogadó volt.

Károlyt is üdvözlöm: Telepy Károlyt – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

212. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Nagyvárad, 1857. szeptember 25.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 83. sz. levél.

Magyarázatok:

A nagyvárad színtársulat 1857-ben: lásd a 211. levél jegyzeteinél.

Már négyet játsztam: Egressy nagyvárad vendégszereplésének műsorát lásd a 211. levél jegyzeteinél.

kaptam Csabainétól is levelet Debreczenből mellyben meghív oda: lásd a 131. levél jegyzeteinél.

Priell Cornelia vendégjátékaira: Prielle Kornélia (Priel Antónia; 1826–1906). Eleinte különböző vidéki társulatoknál játszott, majd 1859-től a Nemzeti Színház tagja lett. Ő kapta meg először a Nemzeti Színház „örökös tagja” címet. Nagyváradon 1857. szeptember 6. és szeptember 16. között játszott (*Zsebkönyv* 768, 8–9).

Molnár: lásd a 123. levél jegyzeteinél.

Kiváltottad-e a billikomokat: lásd az 59. levél jegyzeteinél.

Csernovics: lásd a 131. levél jegyzeteinél.

213. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK Pest, 1857. szeptember 25.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 31. sz. levél.

Magyarázatok:

eszembe jutott szegény Berényi ő is a kocsiból kiugrás miatt halt meg: lásd a 166. levél jegyzeteinél. Szinnye József ír arról, hogy amikor 1856-ban Berényi Antal Székesfehérvárról Pestre utazott, lovai egyszer csak megijedtek, ő pedig a kocsiból kiesve vagy kiugorva belehalt a súlyos sérüléseibe (SZINNYEI 1891, I, 928–929).

Komlóssy Ida tegnap esküdött meg Kövérrel Hollósy volt az öröm anya mindezt az ujságból tudom: Komlóssy Ida (lásd a 37. levél jegyzeteinél) Kövér Lajos (1825–1863) drámaíróval.

A *Magyar színművészeti lexikon* és a *Magyar színházművészeti lexikon* szerint csak 1861-ben házasodtak össze. A Magyar Sajtó szerint az esküvőre 1857. szeptember 24-én került sor. Lásd: MS, 1857/217, 874.

Hollósy: lásd a 165. levél jegyzeteinél.

Meggyasszay Pál: valószínűleg Meggyasszay Pál (1833–1911). Abaujkéri lelkész. Egressy Gábornak anyai ágon rokona volt.

bókay: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

a budai dolgot Károly elvégezte: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*. A zálogházi kamatokról van szó – lásd a 82. levél jegyzetét.

E... és K... boldogok: Egressy Etelka és Telepy Károly.

Samu: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

az öreg Szücsnével: özv. Szücs Lajosné Szücs Zsófiával (1790–1875). Egressyék pesti ismerőse. 1860-ban az Egressy szerkesztette Magyar Színházi Lap előfizetője volt (OSZK Kt. Fol. Hung. 1961). A családdal Egressy halála után is kapcsolatban maradt. Az Egressy Ákos és Árpád által szerkesztett *Egressy Galambos Gábor emléke* című, 1867-ben megjelent kötet egyik előfizetés-gyűjtője volt. Szücs Lajosné Jókai Mór anyjának, Jókay Józsefné Pulay Máriának az első unokatestvére volt (HEGEDÜS 1927, 25). Jókai elmondása szerint minden estéjét a Nemzeti Színházban töltötte (Utóhangok az „Arany ember”-hez). A vagyonos, pesti házzal és telkekkel, balatonfüredi villával rendelkező hölgy híres volt a jótékonykodásairól.⁷

bátyámat: Szentpétery Zsigmondot – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a gróf is kin volt nálla: gróf Ráday Gedeon – lásd az 1. levél jegyzeteinél.

feleki: lásd a 108. levél jegyzeteinél.

Kocsis: lásd a 184. levél jegyzeteinél.

Farkaséknak: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

A Sajtóba miskolczi ról jött a te cikkedre hogy ki hagyta belőle némely dolgokat például hogy érted poharat ki köszöntött és te is kiért Végre pedig az ifjuság körbe fogot és Zene szóval végig az utcára kísérték lakásodra: Egressy Gábornak a Magyar Sajtó 1857. szeptember 16-i számában megjelent *Levelek a színvilágból. XXIX.* című cikkével (MS, 1857/210, 845–846) kapcsolatos közleményről van szó. Egressy cikke a miskolci színház megnyitásától számol be. A cikkkel kapcsolatos észrevétel a következő:

„Miskolcz, sept. 18.

Tisztelt szerkesztő ur! Egressy Gábor ur e lapok 210 számában a miskolci színház megnyitása körül tett tapasztalatait közzé tevén, elég szerény volt mellőzni azon megtiszteltetést, melyben részesült.

Sietünk e hiányt pótolni, hadd lássa ön, hogy ha a színházi comité temérdek teendői között elmulasztotta is kedves pesti vendégeink irányában a magyar vendégszeretetet minden árnyéklaiban kellőleg elűntetni, a város művelt osztálya a pesti nemzeti színház ünnepelt tagjainak művészetét és áldozatkészségét örömezt kívánta megdicsőítve látni a közméltánylatban és lelkesedésben.

Alig végezek kedves vendégeink a megnyitási 3 előadást, sietett boldog boldogtalan a szivességnek s kegyeletnek legélénkebb jeleit tanusítani. A sok magán meghívások mellett e hó 7-én egy válogatott férfi- s nőtársaság által a Miskolcztól egy órányira fekvő regényes Hámor-völgybe kirándulás, majd este a Magyar korona vendéglő teremében egy bucsú

⁷ Köszönöm Hansági Ágnesnek, hogy önzetlenül megosztotta velem kutatásait.

banquett rendeztetett 100 terítékre, melyben Borsodmegye köztisztelői főnöke, a miskolci törvényszék elnöke, a megye s törvényszéki főbb hivatalnokok, a város első polgárai, s Latabár társaságának jelentékenyebb tagjai, részint mint vendégek, részint mint részvényesek részt vőnek. Soha Borsodban a művészet oly diadallal meg nem ünnepeltetett, mint ez este. Kedves költőnk Lévy József remekül köszöntötte fel kedves vendégeinket, egy ép oly szabatos mint költői toasztban, míg Egressy Gábor, a színház körül tanusított érdemei elismeréseül borsod szeretett főnökeért, Vahot Imre pedig a törvényszék érdemdús elnökeért s a sok érdemű Telepy Györgyért emeltek poharat. Öröm volt látni az általános jó kedvet és ihletettséget, mely sokszor szünni nem akaró harsány éljenekben tört ki. Növelte az általános örömet s elégtelenséget Bunkó Ferencz ismert jeleségű zenekara, mely szebbnél szebb dalokkal gönyörködtette a jó boroktól neki lelkesült kedélyeket.

Igy mulattunk be az éjszakába, míg kedves vendégeink a teremből távoztak. De a fiatalság nem válhatott el az estély hőseitől, egy varázsszóra körbe kapták Egressy Gábort s zeneszóval kísérték őt lakába végig az utcán, utközben Jókayné asszonynak – ki betegsége miatt a Banquettben részt nem vehetett – éjjeli zenében s harsány éljenekben mutatván be tisztelőket.

Igy bucsúztunk el Egressy Gábortól, kit büszkén vallunk sajátunknak, földinknek. Így bucsúztunk el Lendvaytól is, ki már feledhetlen atyjának érdemeiért is örökre kedves leendő előtünk” (MS, 1857/215, 866).

214. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Nagyvárad, 1857. szeptember 28.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 84. sz. levél.

Magyarázatok:

A nagyváradai színtársulat 1857-ben: lásd a 211. levél jegyzeteinél.

Csabayék és Láng: Csabay Pál (lásd a 124. levél *irtam Debreczenbe és Váradra az igazgatóknak* jegyzeteinél), felesége, Szakáll Klára (lásd a 131. levél jegyzeteinél) és Láng Boldizsár (1822–1890). Színész, színigazgató, rendező. 1841-ben lett színész, leginkább komikus szerepekben volt sikeres.

Farkaséknál: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

Engem itt édes nagyon kitiöntetnek, a mennyiben mindig tele ház előtt játszom: Egressy nagyváradai vendégszereplésének műsorát lásd a 211. levél jegyzeteinél.

Szalat azonban nincs rajtok az „enyimék” számára: lásd a 186. levél jegyzeteinél.

Kívánatra Arenában játsztam egyet tegnap: a Radák-kertben. 1857 nyarán készült el a fedetlen nyári színpód (INDIG 1991, 78).

215. EGRESSY ÁRPÁD – EGRESSY ÁKOSNAK [Pest, 1857. kora ősz]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Lázne Bohdaneč, 1857. október 16.: „Árpádnak pedig addig is míg igen kedvesen vett soraira válaszolnék: szívemből köszönöm testvéri megemlékezését.”

216. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Lázně Bohdaneč, 1857. október 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 5. sz. levél.

Magyarázatok:

egy szakasz van kezemre bízva: lásd a 190. levél *most három hely ürrült tiszti állomásra* jegyzetét.

kapitányom: lásd a 171. levél jegyzeteinél.

télen a pardubitz-i oskolába vagyok ismét rendelve: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

Samu bátyám: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Nagymamával és Zsiga bátyámmal együtt: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannával és Szentpétery Zsigmonddal együtt. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Telepy Károly ciprus lombokat készül hozni Rómából visszaterésével számodra: Telepy Károly (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) Egressy Etelkának udvarolt. 1857-ben római tanulmányútra indult, az eredeti tervek szerint négy évet szándékozott ott tölteni. Az olasz-osztrák háború azonban meghiúsította tervét, és 1859-ben hazautazott.

217. EGRESSY ETELKA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1857. december 19.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Ákosnak (5 levél, 12 fol.), 4. sz. levél.

Magyarázatok:

Julis: lásd a 172. levél jegyzeteinél.

a Színházba jegyeink egyikét ajánlhattuk volna föl neki: a Nemzeti Színháztól kapott szabadjegyekről van szó. Lásd az 57. levél *színházba el akartam menni tehát fizettem mert még Septemberbe elvették jegyemet* jegyzetét.

Samu bácsi: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Zsiga bácsi: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Nagymama: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Ügyemről annyit írhatok, hogy miután Ő felségéhez folyamodtam mintha mozgatnák már egy keveset: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

218. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szabadka, 1858. január 24.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 85. sz. levél.

Megjelenés: *Színházi életünk: naplók, emlékezések, levelek*, gyűjt., vál., előszó GEROLD László, I, Újvidék, Forum, 1976, 148–149.

Magyarázatok:

A szabadkai színtársulat 1857 végén: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

a kis Paulay: Paulay Ede (1836–1894). Színész, rendező, dramaturg, színésztanár, színház-igazgató. Pályáját valószínűleg 1852-ben kezdte. 1856-ban a Havi Mihály–Hegedűs Lajos vezette szabadkai társulathoz szerződött. Később többek között Nagyváradon, Kolozsvárott, Marosvásárhelyt játszott. A Nemzeti Színház 1863-ban szerződtette. Igazán ismertté a Nemzeti Színház igazgatójaként és rendezőjeként vált. Ő állította színpadra először egész estés darabként a *Csongor és Tündét* és *Az ember tragédiáját*.

Kedden Brankovicsot játszom. Ismétlésekért itt sem örömet fizetnek, mint mindenütt: Egressy egy évvel korábban, 1857. január 17-én játszotta Szabadkán Obernyik Károly *Brankovics György* című drámájának címszerepét. Lásd a 193. levelet.

Az itteni színházi választmány: lásd a 193. levél *holnapután pedig báró Rudics Móriczhoz valami színházi tanács kormányra* jegyzetét.

poszlovenszki lovasok: lásd a 196. levél *Az itteni Ulánusok* jegyzetét.

Szucsics Béla: Pacséri Szutsits Caesar Béla (1830–1859).

Czorda Felix: lásd a 196. levél jegyzeteinél.

Vukovics: Szabadkán több Vukovics is élt, nem lehet tudni, Egressy kire gondol. De biztos, hogy nem Vukovics Sebőről (1811–1872) van szó, ő ugyanis ekkoriban emigrációban élt, csak a kiegyezés után tért haza.

sár czípömet: lásd a 134. levél jegyzeteinél.

hogy van bátyád és Lendvay: Szentpétery Zsigmond (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) és id. Lendvay Márton (lásd a 17. és a 126. levél jegyzeteinél). Szentpétery 1857. március 13-án Fáy András *Régi pénzek* című drámájában lépett színre utoljára. 1858. december 13-án hunyt el. Lendvay 1858. január 29-én halt meg.

219. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK Pest, 1858. január 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 11. sz. levél.

Magyarázatok:

a szerecsenn (Aldridge) még el nem jött: lásd a 84. levél jegyzeteinél. Aldridge 1858-ban harmadszor járt Magyarországon vendégszínészként. Nyolcszor lépett fel, mindannyiszor Shakespeare-darabban. Február 10.: *Othello*; február 12.: *A velencei kalmár*; február 15.: *Othello*; február 19.: *Macbeth*; február 24.: *Lear király* (juttalomjáték); február 26.: *Macbeth*; március 1.: *Lear király*; március 5.: *Othello*.

Rubinstánott még kétczer léptette föl a grof: Anton Grigorjevics Rubinstejn (1829–1894). Orosz zongorista, zeneszerző, karmester. Három hangversenyt adott: 1858. január 18-án, 25-én és 28-án. Gróf Ráday Gedeon (lásd az 1. levél jegyzeteinél) hívta meg a Nemzeti Színházhoz.

Gózon: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

sárczipöt: lásd a 134. levél jegyzeteinél.

Kérded hogy van bátyám és lendvay mind kettő a legrosszszabbul: lásd a 218. levél jegyzeteinél.
a fiu nem törvényes: ifj. Lendvay Márton – lásd a 27. levél jegyzeteinél.

a kis botos irt szokás szerint egy borítékba 4, 5 levél tehat van öröm: valószínűleg Telepy Károlyról (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) van szó, aki itáliai tanulmányúton volt ebben az időben, és Egressy Etelkának küldte a leveleket. A két fiatal az 1850-es évek második felében szeretett egymásba. A kisbotos kifejezés itt átvitt értelemben értendő, Szentpétery

Zsuzsanna nyilván nem arra a szépirodalmi művekben is megörökített tűzoltósággal kapcsolatos diákhatározatra gondol, amely tűzoltáskor megkülönböztette egymástól a kis- és nagybotost. Tűz esetén a diáktűzoltók közül mindig a két botos haladt a vízfecskendő készülék, a machina előtt, hogy az utat szabaddá tegyék a gép előtt. Átvitt értelemben Telepy Károly azért „kisbotos”, mert apja, Telepy György, a „nagybotos”, kézügyességét örökölte. Az apa is foglalkozott festéssel, Telepy Károly pedig festőművész lett.

220. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Szabadka, 1858. február 2.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 86. sz. levél.

Megjelenés: *Színházi életünk: naplók, emlékezések, levelek*, gyűjt., vál., előszó GEROLD László, I, Újvidék, Forum, 1976, 149–150.

Magyarzatok:

A szabadkai színtársulat 1857 végén: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

bajnalban indulok Szegedre, onnan Aradra, vasuton-e vagy Gyorskocsival: még nem tudom:

Egressy Szegedről Temesvárig utazhatott vonattal, a két város közötti vasútvonal 1857-ben épült. A Temesvár és Arad közötti gyorskocsi-közlekedés 1853-ban indult.

hogyan temették Lendvayt: A Szépirodalmi Közlöny így ír a temetésről: „A koporsó, melyre egy babér, és még egy más értékes koszoru volt tűzve, hat lovas halottas kocsin nyugovék. Körülötte írók és színésztársai haladtak, égő fáklyával kezükben, mély megilletődéssel arcukon. A gyászmenet elláthatlan nagy néptömeg kíséretében vasutcai lakásáról a Sándor utcán és országúton végig a nemzeti színház elé tartott. Odaérve, megállt. Az elhunyt nagy művész végperceben ohajtá, hogy bucsuztassék el a művészet templomától, melynek ő 20 éven keresztül egyik első, lelkes papja volt, hol midőn ő sirt, sirtunk vele, és mosolyától megszületett lelkünkben az öröm. Innen a józsefvárosi temetőbe vittetett a koporsó, és átadatott a sirnak. És míg szemeinkben egy-egy köny remeg, lényét öröm és boldogság lengi át; mert könyeinkben színészetünk jövődjé fényét látja ő ragyogni. Béke hamvaira!” (SzépirodKözl, 1858/11, 886–887.) A Vasárnapi Ujság február 7-i beszámolója: „A tegnapi nap a művészet gyászünnepe volt; egy nagy requiem, nagyobb, mint a millyent valaha zeneköltő irt, mellyet 15–20 ezer ember, az Isten szabad ege alatt tartott, áldozva a művészetnek, könyezve a művészet felkentjének koporsójánál, kegyelettel gondolva az elhunyt jelesre, mintha tanúbizonyságot kívánt volna tenni arról, hogy a melly nép így tudja tisztelni dicsőültjeit, az méltán reménylheti, hogy a gondviselés, dicsők és jelesek nélkül soha nem hagyandja. A roppant számu gyászkíséret, melly mint a tengerár hullámmozott a vasutczától kezdve, a 'Sándor utcán' »országúton« és a »kerepesiut« egész hosszában, a legnagyobb rendben és legmélyebb illetődéssel vett részt e közgyászbán, melly befejezete volt azon vesztéségnek, mi két évvel ezelőtt nemzeti színházunkat id. Lendvay M. leléptével érte. Az irodalom, művészet, a haza notabilitásai, az elegáns világ, a legélénkebben volt e gyászmeneten képviselve. A gyász-ravalt, földig feketébe vont hatos fogat három gyászbaöltözött fullajtáros vezetése alatt vonta. A ravatalon állott borostyán- és egy kisebb fehér gyöngyű koszorú a koporsó körül két felöl, 24 fáklya lobogott színészek és írók által vive. A koporsó után, az elhunytnak szép reményű fia ment gyászoló édes anyjával, követ-

ve a nemzeti színház intendánsa, gróf *Ráday Gedeon*, számos notabilitás s az elhunyt tisztelői és barátai által. A hatos gyászfogat előtt a nemzeti színház diszegenruhás házmestere lépdelt, forgós csáköval, magyar mentében és kardosan. Előtte a nemzeti színház kardala és zenekara, melly az elhunynak »szívhangok« című románcza után Doppler által készített gyászindulót játszotta. A halottasháznál, a nemzeti színházi kardal előlénekése után n. t. Török Pál ur tartott megható egyházi beszédet, kiemelve a színész nehéz hivatását, ki minden föléptével »maga gyalul azon a deszkán, mellyből koporsója készül.« Innen a vasutczán, Sándor utczán, országúton keresztül a kerepesi ut felé indult a hullámozó gyászmenet; ember emberhátán, hogy a fáklyavivőknek vigyázniok kellett a sűrűn körülállóknek nemcsak ruhájára, de inkább szemére, noha az utcák elég szélesek. Az utra eső házak ablakai s kivétel nélkül minden emeletben, meg annyi díszes, elegáns népet mutatnak, mint a mennyi az utczán haladt, mintha a gyászmenet a házak ablakaiból csodásan készült óriás tükörben nézte volna maga magát. A kerepesi uton eső minden vendéglők utczára eső ablakai ki voltak bérelve s nem egy eset volt rá, hogy a vendéglős a szobát nyitatótól, az alkalom ünnepélyessége miatt nem fogadta el a pénzt. Az elhunyt végóhajtása szerint, koporsójával a nemzeti színház előtt megállapodtak, holott is n. t. Székács József ur tartott egy a szónoklat teljes erejétől ragyogó beszédet. Elbúcsúztatta a boldogultat a művésztől, mellynek élt, a háztól, mellynek lelke volt; a templomtól, mellynek föl-kent papja vala, a közönségtől, mellynek bálványja, pályatársaitól, kiknek disze, barátaitól, kiknek öröme, büszkesége volt; és azon megható szavakkal végezte lelkes szónoklatát, mellyet mi e gyászjelentés elején tőle eltanultunk, hogy »a melly nép becsülni és tisztelni tudja dicsőit és dicsőültjeit, abban időről időre, mindig fognak támadni dicsők és jelesek.« Sajnálandó, hogy a kitűnő egyházi szónok beszéde nem emeltebb helyről történt, s így az őt hallani kívánt nagyobb rész, férfias hangja daczára is azt tisztán nem hallhatta. A nemzeti színháztól, a kerepesi ut melletti temetőbe indult a gyászkiséret, csaknem olyan nagy számmal, mint előbb összeseregelve volt.

A vámházon kívül már számos urifogatok foglalák el e tért; ezen kívül nagy számú tömeg tódult a mellékutczákon s a városon kívül fekvő gazometer épület melletti szabad téren, ki a sírkertbe. A kisedet sirt körülállotta a 24 fáklyás, mintha meg akarta volna világítani nagy színészének azt a sötét éjszakát, mellyet a színházi lámpáktól megvilágítva annyiszor látott: aztán kioltották a fáklyadarabokat, levették róla a fátyolt s néhányan bedobták a fáklyát a sirba; mintha azt akarták volna mondani: minket csak a gyász, a fátyol illet, a világosság jelképe a fáklya, hadd oszoljon fel annak hamvai mellett, ki mig élt, a művészet legszebb lángú fáklyája volt. N. t. Török Pál ur most megáldotta a koporsót s imádkozván vele a boldogult lelkéért, a ki csak hozzá fért, szakított magának egy zöld levelet a koporsó zöld borostyánjából és hintett egy marok földet a koporsóra, hintett pedig annyit, hogy a sirásóknak nem is maradt tennivalójuk. Vajjon minő volt első álma a fagyos föld alatt, vajjon álmódott-e olyan szépet, mint a millyen szép jelenség volt ő, a deli férfi, a valóságban; ő, a ki mig mienk vala, a dicsőség és szerelem élő álma volt! Emлитést kell itt tennünk Sárosy Gyula négy sor verséről, mellyet időrövidség miatt már ki nem lehetett nyomtatni, de a mellyet menetközben, többen könyv nélkül megtanultunk: »Végigjártszottad magadat százféle alakban, / Mig szivednek örök képe az egy haza volt; / Élve halott voltál, élve halva: szerelmed örök mű, / Életet életből, így alakít a halál« (VU, 1858/6, 69). Lásd még: Egressy Etelka Egressy Gábornak, Pest, 1858. február 5.

hogyan van bátyád: Szentpétery Zsigmond – lásd a 218. levél jegyzeteinél.

Etel dolgában történt-e valami?: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

az a fiu: Egressy Árpád.

Ellinger: Ellinger József (1820–1891). Énekes. 1855 és 1861 között a Nemzeti Színház tagja. **Szép szalagok is vannak „az enyimeknek”:** lásd a 186. levél jegyzeteinél.

Gózon: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Egyébiránt vegye ki Danitól ha épen elakarja küldeni Miskolczra: Egressy valószínűleg Káli Dánielre gondolt. A Nemzeti Színház ügyelő személyzetéhez tartozott, drámai szolga volt.

221. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1858. február 5.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 22. sz. levél.

Magyarázatok:

ügyem miben léteiről tudósítani: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Simon Florent: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Ajándék Pénz iránt: lásd a 82. levél a *pénzről [...] írjal mert amiat látom hogy igen aggodik* jegyzetét.

L.: László József – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a másolatások – bélyegzések összevágat: lásd a 91. levél *csak bélyegzetetni kell* jegyzetét.

ittthon az igazgatóság nem akarja meg engedni hogy a 6 heti szabadság időt kitöltse ezuttal: Egressy Gábor szerződötetésének részleteit lásd a 161. levél *Apám kér 2 ezer pftot Ráday igér ezer 5 százat jutalomjátékot nem belé számítva* jegyzetét.

Szigligeti tán már irt is e' részben Ked. Apámnak: Szigligeti Ede (lásd a 17. levél jegyzeteinél) itt a Nemzeti Színház titkáráként említődik. Az volt az egyik feladata, hogy a színházigazgató szakmai levelezését intézze, a levelekre adandó válaszokat pedig egy jegyzőkönyvbe lemásolja vagy lemásoltassa (*A Nemzeti Színház törvénykönyve*, 1847, 29).

szegény Arthurka!: Egressy 1858. március legelején id. Latabár Endre (1811–1873) társulatához igyekezett Miskolcra. A „szegény Arthurka” valószínűleg Kazinczy Artúrra (1840–1909), Kazinczy Gábor és Fáy Emília fiára vonatkozik.

Aldridge már e' napokban ugy is meg érkezik 10ére várják: lásd a 84. és a 219. levél jegyzeteinél.

A Lendvay temetéséről: lásd a 220. levél jegyzeteinél.

az aranyos Léányzóé: lásd a 209. levél jegyzeteinél.

Török és Székács tiszteletes uraimék: Török Pál (1808–1883) református és Székács József (1809–1876) evangélikus lelkész.

ifj. L. Marczi: lásd a 27. levél jegyzeteinél.

Általában a Vörösmartyét kivéve oly nagyszerű temetés mostanság nem volt: lásd a 183. levél jegyzeteinél.

Szegény Zsiga bácsi [...] rosszul volt: Szentpétery Zsigmond – lásd a 218. levél jegyzeteinél.
Az (Enyimek) Számítanak is a sok szép Szallagra: lásd a 186. levél jegyzeteinél.
Anyámnak ismét szaggatós féle baja van minden tagjában: ízületi betegsége.

222. EGRESSY ÁRPÁD – EGRESSY ÁKOSNAK
[Pest, 1858. február eleje]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak, Pest, 1858. február 12.: „Árpád mondja hogy szinte irt neked de te neki sem irsz.”

223. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
[Pest, 1858. február első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Arad, 1858. február 12.: „Mikor e levelet végzem, akkor veszem a tiedet, a harmadikat.”

224. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
[Pest, 1858. február első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Arad, 1858. február 12.: „Mikor e levelet végzem, akkor veszem a tiedet, a harmadikat.”

225. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Arad, 1858. február 12.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 87. sz. levél, 87. sz. boríték.

Magyarázatok:

Az aradi színtársulat 1858-ban:

igazgató: Szabó József

színészek: Almási István (rendező), Berei József (súgó), Boér János, Bokor József, Egri Alajos, Ferdinand Ignác, Foltiny Vilmos, Chován Sándor (ügyelő), Komáromi Alaj. (rendező), Komáromi Lajos, Kovátsits Pál, Lukácsi Sándor, Medgyaszai Vilmos, Nagy József, Palatkai Gábor, Philipovits István, Reszler István, Szabó József, Szalay Kelemen, Tárnok Imre, Timár János, Zöldi Miklós

színésznők: Bodonyi Beata, Boérné Zsófia, Bokorné Agnes, Egriné Borbála, Farkas Mária, Felekiné Amália, Ferenczi Izabella, Fürst Leonora, Hillerné Anna, Kali Anikó, Kesziné Julia, Nagy Róza, Németi Irma, Philipovitsné Mária, Schafhütl Antonia, Schinek Josefa, Szerdahelyi Nelli, Szöllősi Piroska, Szöllősi Rózsa, Tóth Emma, Tőkés Emilia

technikai személyzet: pénztárnok, ellenőr, festő, ruhatárnok két segéddel, díszmester, fodrász, színlaphordó és szertárnok két segéddel, szereposztó (*Zsebkönyv* 27, 3–4).

Szathmáryné: Szathmáry Dánielné Farkas Lujza (1818–1893). Színésznő, főként komikus szerepekben játszott. 1844-től a Nemzeti Színház tagja.

a napi költség pedig 60–70 pft: lásd a 101. levél *csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt* jegyzetét. „*Azonban én titkolt szándékodat*” *kedves lányom – helyben hagyom:* ezzel kapcsolatban lásd a 221. levelet.

váló pörödben is történnék valami a mi földolog: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Szigligeti írt nekem a gróf nevében, hogy Martius 6-dikán legyek hon, mert akkor a vásár kezdődik: lásd a 221. levelet. Egressyt gróf Ráday Gedeon (lásd az 1. levél jegyzeteinél) valószínűleg azért kérte vissza Pestre, hogy jelenlétével emelje az intézmény színvonalát a vásárra érkező vidéki közönség előtt.

Hétfőn itt Bánk bánt játszom a vasálarczos helyett: Egressy 1858. február 15-én, hétfőn nem a *Bánk bán*ban lépett fel, hanem a *Hamlet*ben. Katona József tragédiája február 14-én, vasárnap volt műsoron (*Zsebkönyv* 27, 6). Marc-Jean-Louis Fournier – Auguste Arnauld *Vasálarc* című drámája nem szerepelt a vendégjáték műsorán.

Itt is megbódítottam már azon ellenségeimet, kik Naplóm miatt gyűlöltek és gyanúsítottak: lásd a 128. levél jegyzeteinél.

226. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1858. február 12.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Ákoshoz (15 levél, 30 fol.), 6. sz. levél.

Magyarázatok:

Etelkáról írhatom hogy ügye már jobbra kezd fordulni: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

a pénzt megítélte a törvényszék: lásd a 82. levél *a pénzről [...] írjal mert amiat látom hogy igen aggodik* jegyzetét.

és tartás pénzt is hónaponként miolta elbagyta: lásd a 110. levél jegyzeteinél.

Lendvay meghólt: lásd a 17. és a 218. levél jegyzeteinél.

a Színházi igazgatóságot: gróf Ráday Gedeon volt ekkor a Nemzeti Színház igazgatója. Lásd az 1. levél jegyzeteinél.

Török pál és Székács: lásd a 221. levél jegyzeteinél.

ilyen temetést csak kettőt láttam ezt és a Vörösmartyét: lásd a 183. és a 220. levél jegyzeteinél.

bátyámé lesz: Szentpétery Zsigmondé – lásd a 218. levél jegyzeteinél.

227. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Miskolc, 1858. március 2.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 87/a. sz. levél.

Magyarázatok:

A miskolci színtársulat 1858-ban:

igazgató: Latabár Endre

színészek: Bethlenfalvi István, Együd István, Harmath Sándor, Jánosi Emil, Károlyi Lajos, Kecskés Károly (rendező), Martén Frigyes (súgó), Martyr Károly, Paulay Ede, Szilágyi Béla, Veszpremi Antal, Virágh Lajos (ügyelő)

színésznők: Harmathné Jozefa, Jánosiné Julia, Károlyiné Mária, Kecskésné Mária, Kecskés Roza, Latabárné Mária, Makfai Nina, Olcsvai Emilia, Parajczné Eulália, Szilágyiné Ida
technikai személyzet: színlaposztó két segéddel, két ruhatárnok, színházi szolgáló (*Zsebkönyv* 692, [3]).

Apátfalván voltam Földváry Károlynál: Belpátfalván. Földváry Károly (1809–1883) a császári gyalogezredben hadnagy volt, majd a szabadságharc alatt honvéd ezredes lett. 1848 nyarán főhadnagyként a bánsági szerb felkelők ellen harcolt.

Kazinczy Gábornál voltam Bán falván: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

az asszonyt egész ott létem alatt nem láthattam: özv. Vladár Józsefné Lónyay Sarolta Karolint. Lásd a 132. levél jegyzeteinél.

Az asszony nővére: Vladár Kristófné Lónyai Ilona. Lásd a 132. levél jegyzeteinél.

irtam Telepinek hogy jöjjön be, s be is jött feleségestől: lásd a 19. levél jegyzeteinél. Telepy György négyszer nősült, Egressy itt Kozmovszky Máriát említi.

az estét Latabárnál együtt töltöttük: lásd a 153. levél jegyzeteinél.

Csillag fogadóba, hol szállva vagyok: a Csillag vendégfogadó vagy Fehér Csillag vendégfogadó az 1840-es években jött létre. 1847 és 1873 között Szombati József és felesége bérelte és üzemeltette (DOBROSSY 1985, 42–43).

a hallott hírekre mind ketten igen boldogoknak látszottak. [...] Ugy látszik, az asszony is tudja már a viszonyt: Egressy arra utal, hogy már Telepy felesége, Kozmovszky Mária is tud arról, hogy mostohafia, Telepy Károly és Egressy Etelka egymásba szerettek.

Én tegnap játsztam először Hamletet [...]. Már a harmadik előadásra is le vannak foglalva a helyek: Egressy miskolci vendéglőadásai a következők voltak: 1858. március 1.: William Shakespeare: *Hamlet*; március 2.: Johann Ludwig Deinhardstein: *Garrick Bristolban*; március 3.: Obernyik Károly: *Brankovics György*; március 4.: Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville – Hippolyte Roux-Ferrand: *A párisi adós* és August von Kotzebue: *Legjobb az egyenes út*; március 6.: Eugène Scribe: *Cárnő*; március 7.: id. Alexandre Dumas: *Kean* (*Zsebkönyv* 692, 13–14).

okvetlenül, hon kell lennem 9-dikén, különben másnap nem játszhatnám Peturt: 1858. március 10-én valóban Katona József *Bánk bánja* volt műsoron a Nemzeti Színházban. A színlap szerint Egressy játszotta Peturt (OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1857–1858, 381. fol.). Az intézmény törvénykönyve szerint, ha valaki miatt a kitűzött darabot el kell halasztani, akkor büntetésképpen ¼ havi fizetését elveszti (*A Nemzeti Színház törvénykönyve*, 1847, 12).

Gózonnak irtam hogy Keant rögtön küldje, mert ezeknek nincs meg, s tölem itt igen kívánják:
Egressy id. Alexandre Dumas drámáját kérte. Gózont lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

228. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
Pest, 1858. március 5.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 12. sz. levél.

Magyarázatok:

Gózon mondá hogy irtál neki és a darabokat még az nap el is küldé: Gózont lásd a *Gyakran említett személyeknél*. A kért darabot lásd a 227. levél jegyzeteinél.

Károlj: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

az apjának: Telepy Györgynek – lásd a 19. levél jegyzeteinél.

Simon Flórent itt volt Váradynéval meglátogatni: Simon Florent (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) a sógornőjével, Várady Gáborné Hegedűs Krisztinával (lásd a 112. levél jegyzeteinél).

Gróf Kottek Komája [...] ő el megy vele Kottekhez ki a hercegnek barátja: talán Karl Chotek von Chotkowitz (1783–1868), Csehország egykori kormányzójáról van szó. A herceg pedig Franz de Paula Joachim Joseph von Liechtenstein – lásd a 164. levél jegyzeteinél.

Aldridge még ma is jádcsik Otellót: lásd a 84. és a 219. levél jegyzeteinél.

Szegény Bajzát ma temetik hosszas szenvedései után: lásd a 26. levél jegyzeteinél.

Dérynét: Déry Istvánné Széppataki Rózát (1793–1872). A vándorszínészet sokoldalú primadonnája volt, énekes színésznő és drámafordító. Legfőbb állomáshelyei: Miskolc, Kolozsvár és Kassa. A Nemzeti Színházban is többször fellépett, játszott a nyitóelőadásán is, de állandó tagként nem szerződtek. 1846-ban visszavonult. Egressy a Nemzeti Színházhoz való csatlakozása előtt többször volt tagtársa a vidéki színtársulatoknál. Egressy Ákosnak Déryné volt a keresztanyja. A színésznő Egressy Ákos kedvéért 1868-ban színpadra is lépett Miskolcon. Egressy Ákos 1890 körül visszaemlékezést írt Dérynéről (OSZK Kt. Analekta 1198). Széppataki Róza az 1850-es években Diósgyőrben élt férjével. Férje halála után Miskolcra költözött.

az a pap szabó: Pap József – lásd a 129. levél jegyzeteinél.

kis Kbirner Villma itt van: Kirner Vilma Franciska. Kirner György (lásd a 192. levél jegyzeteinél) lánya.

Az öreg Urékat Üdvözöljök: Telepy Györgyöt és Kozmovszky Máriát. Lásd a 19. és a 227. levél jegyzeteinél.

hányan vannak az apró szentek: a „Hányan vannak az apró szentek?” kérdést aprószentek napján, december 28-án kérdezték az emberek egymástól. Aki nem tudott mindjárt felelni rá azzal, hogy „minden szegletben egy szakajtóval”, azt egy pálcáskával megütötték (*A magyar nyelv teljes szótára*, 1867, 39). Egressy Etelka a kérdés felelmesítésével bizonyára egy Telepy Györggyel kapcsolatos emlékére utalt.

229. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1858. március 24.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gábornak (1 levél, 1 fol.).

Magyarázatok:

Aranyos leányzó: lásd a 209. levél jegyzeteinél.

Poste-restante: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

230. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Hohenmauth, 1858. június 24.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 6. sz. levél.

Magyarázatok:

hadnagy vagyok: Egressy Ákos 1855-től az osztrák hadsereg 9. huszárezredében szolgált. Az ezred tulajdonosa Franz de Paula Joachim Joseph von Liechtenstein volt – lásd a 164. levél jegyzeteinél.

ma megyek Pardubitzba, az ezredesemnek magamat bemutatni: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

231. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Diósgyőr, 1858. június 24.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 24. sz. levél, 24. sz. boríték.

Magyarázatok:

malheurök: lásd a 124. levél jegyzeteinél.

a Korona vendéglőben le is tett bennünket: a Korona vendégfogadóban. Az egykori Piac utcában állt, már a 17. század második felében vendéglátóhelyként működött. A kétemeletes épületben az 1830-as évek eleji átalakításoknak köszönhetően a vendégszobákon túl egy ivó és egy kávézó is helyet kapott. Részletes leírását lásd: DOBROSSY 1985, 60–66.

Gyuri bácsiék karjába voltunk: Telepy Györgyről és Kozmovszky Máriáról van szó. Lásd a 19. és a 227. levél jegyzeteinél.

Mari néni: Kozmovszky Mária.

a Fönök Martonfi: Mártonffy Dionysos. 1856 és 1859 között borsodi megyefőnök.

A Pénz ügyre nézve mind Andris bácsiék mind Pol... 3 még számos jóakaróink tanácsait figyelembe véve elhatároztam törvényes jogomból mitsem engedni: Egressy Etelka a válóper során László Józseftől a házasságkötésük előtt szerződésben ígért jegypénzt (lásd a 82. levél a pénzről [...] írjal mert amiat látom hogy igen aggodik jegyzetét) és a különélésüktől számítva tartáspénzt (lásd a 110. levél jegyzeteinél) követelt.

Andris bácsiék: Fáy András – lásd a Gyakran említett személyeknél.

Pol...: ifj. Polgár Mihály – lásd a 111. levél jegyzeteinél.

ezt Simonnal tudatni: Simon Florenttel – lásd a Gyakran említett személyeknél.

Kos...onál is voltank: ismeretlen személy.

Monsieur: úr (fr.); itt: László József – lásd a Gyakran említett személyeknél.

Kozm..... is folyamodtak kölcsönért: Kozmovszky Antalhoz – lásd az 57. levél jegyzeteinél.

trafikált: titkos tervet szövögetett, tereferélt.

át adom a szerződést Kozm.....nak vegye meg 4000 pfrintért tőlem a többit vegye meg ő rajta süssék főzzék egymást nem bánom: úgy tűnik, hogy Egressy Etelka a törvényszék által megítélt 5000 pengőforintos jegyajándékot nem készpénzben kapta meg, hanem ingatlanban, az övé lett László József pesti háza.

A válópört illetőleg reményem van rövid időn ítéletet kaphatni: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Déry bácsi: Déry István (1792–1862). Széppataki Róza férje. Déry rövid ideig színész volt, utána ispáni és uradalmi tiszt lett. Élete utolsó éveiben a királyi kamara diósgyőri uradalmának gazdatisztje volt.

Várady Gáborékat Üdvözljük: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Molnár társasága van itt Laurával: lásd a 123. és a 211. levél *nejével és anyósával együtt* jegyzetét.

az a Gazember: László József.

232. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUSZANNÁNAK Szeged, 1858. július 8.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 88. sz. levél.

Magyarázatok:

A szegedi színtársulat 1858-ban:

igazgató: Havi Mihály, Hegedüs Lajos

férfiak, drámában és operában: Alajos János, Berzsenyi K. (rendező), Bartha Elek, Döme Lajos, Dózsa József, Égeni Elek (súgó), Gócs Endre (karnagy), Havi Mihály, Hegedüs Lajos, Hetényi Béla, Kőrösi Kálmán (ügyelő), Mezei Vilmos, Macsik Gusztáv, Orlai Ede, Pintér Ádám (kartanító), Paulay Ede, Prielle Péter, Rónai Gyula, Rákosi Márton, Simonyi Károly, Szilágyi Béla, Szuper Károly, Szabó Mócsi, Singer Bernát, Vadász József, Vince József
színésznők, drámában és operában: Alajosné assz., Baranyiné assz., Döméné assz., Egedi Mária, Hegedüsne assz., Hetényiné assz., Kőrösine assz., Rónainé assz., Sch. Minka, Szilágyiné assz., Singer Róza, Várad Róza

technikai személyzet: pénztárnok, gazdasági felügyelő, díszmester három segéddel, ruhatárnok három segéddel, szertárnok két segéddel, fodrász, szereposztó (*Zsebkönyv* 979, 5–6).⁸

hogy június 24-dikén lépett hadnagyi rangjába: lásd a 230. levél jegyzeteinél.

Rózsa: lásd a 171. levél jegyzeteinél.

Telepiéket: Telepy Györgyöt (lásd a 19. levél jegyzeteinél) és Kozmovszky Máriaát (lásd a 227. levél jegyzeteinél).

⁸ A zsebkönyv az együttes névsorát az 1857. októberi állapot szerint közli. Az 1858. évre kiadott zsebkönyv már az 1858. őszi társulatnévsort adja közre.

Dérynéeket: Déryné Széppataki Rózát (lásd a 228. levél jegyzeteinél) és Déry Istvánt (lásd a 231. levél jegyzeteinél).

233. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Szeged, 1858. július 9.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 89. sz. levél.

Magyarázatok:

A szegedi színtársulat 1858-ban: lásd a 232. levél jegyzeteinél.

Tegnap léptem itt fel először Brankovicsban, üres ház előtt: Obernyik Károly *Brankovics György* című drámájában. Az említett előadásról fennmaradt kimutatás szerint a nézők száma a következő volt: alsó páholy: 14 – elkelt: 2; felső páholy: 22 – elkelt: 1; zártszék: 230 – elkelt: 73; földszinti hely: 100 – elkelt: 46; karzat: 100 – elkelt: 76; katonajegy: 20 – elkelt: 8 (OSZK Kt. Analekta 1243, I, 125. sz.). Az eladott páholyok és jegyek számából kitűnik, hogy Egressynek valóban alig volt közönsége.

Három napi szünet után Hamletet és Leart fogom adni: a *Hamletre* érkező közönség száma: alsó páholy: 16 – elkelt: 16; felső páholy: 22 – elkelt: 21; zártszék: 230 – elkelt: 222; földszinti hely: 150 – elkelt: 109; karzat: 150 – elkelt: 123; katonajegy: 20 – elkelt: 5. A *Lear király* közönségszáma: alsó páholy: 18 – elkelt: 18; felső páholy: 22 – elkelt: 22; zártszék: 230 – elkelt: 230; földszinti hely: 200 – elkelt: 129; karzat: 200 – elkelt: 146; katonajegy: 16 – elkelt: 4 (OSZK Kt. Analekta 1243, I, 125. sz., 126. sz.). Vagyis Egressy mindkét darabot majdnem telt ház előtt játszotta.

Szigeti: lásd a 91. levél jegyzeteinél.

Tóth: Tóth József (1823–1870). Színész, rendező. Jogi, majd orvosi tanulmányait hagyta félbe a színészi pályáért. Vidéki színészként kezdte, a Nemzeti Színház 1851-ben szerződtette. Az 1850-es évek második felében Angliába utazott, hogy az ottani Shakespeare-előadásokat tanulmányozhassa. Egressy Gábor 1866-os halála után a Színészeti Tanodában a prózai színészosztályok egyik tanára lett.

Füredi: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

Telepi Gyuriékat: Telepy Györgyöt (lásd a 19. levél jegyzeteinél) és Kozmovszky Máriát (lásd a 227. levél jegyzeteinél).

Dérynéeket: Déryné Széppataki Rózát (lásd a 228. levél jegyzeteinél) és Déry Istvánt (lásd a 231. levél jegyzeteinél).

234. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK
Lázně Bohdaneč, 1858. július 9.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 7. sz. levél.

Magyarázatok:

mindjárt kineveztetésem napján (Junius 24-dikén) irtam: Egressy Ákost 1858. június 24-én huszár hadnagynak nevezték ki. Lásd a 230. levél jegyzeteinél.

magamat az ezredembeli tisztí-karnak bemutatva: Egressy Ákos az osztrák könnyűlovasság 9. huszárezredében szolgált.

ezredesem: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

Samu bátyámnak is irtam, s meg köszöntem irántami rokoni szeretetét: Egressy Samunak –
lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

235. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Szeged, 1858. július 13.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 90. sz. levél.

Magyarázatok:

ezredesétől: lásd a 163. levél jegyzeteinél.

A nyár többi részét [...] Péczelen tölthetitek: Szentpétery Zsuzsanna és Egressy Etelka többször vendégeskedett a Pécelen élő Fáy családnál: id. Fáy Ferencné Máriaassy Ilonánál, ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárnál és Kazinczy Gáborné Fáy Emiliánál. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Telepiéket: Telepy Györgyöt (lásd a 19. levél jegyzeteinél) és Kozmovszky Máriát (lásd a 227. levél jegyzeteinél).

Dérynéeket: Déryné Széppataki Rózát (lásd a 228. levél jegyzeteinél) és Déry Istvánt (lásd a 231. levél jegyzeteinél).

236. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Pest, 1858. július 18.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 91. sz. levél.

Magyarázatok:

Siessetek tehát a mint leveletem veszitek: Szentpétery Zsuzsanna és Egressy Etelka Diósgyőrben nyaralt.

akár gyorskocsin, akár postán: Egressy itt egyrészt valószínűleg a Pest–Miskolc–Lőcse állomásokat érintő, magánkézben lévő gyorskocsijáratra gondolt, másrészt a Bécsi Kocsiposta Főigazgatóság irányítása és felügyelete alatt álló Kassa és Pest között járó postakocsira.

Telepi Gyuri barátomnak köszönöm szíveségét nejével együtt: Telepy Györgynek (lásd a 19. levél jegyzeteinél) és Kozmovszky Máriának (lásd a 227. levél jegyzeteinél).

Déry úr: lásd a 231. levél jegyzeteinél.

237. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Pest, 1858. július 19.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 92a. sz. levél.

Magyarázatok:

post restante: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

indulbassatok baza: lásd a 236. levél jegyzeteinél.

Menjetek el a két Horváth nevű ügyvédhez Miskolcra: talán Horváth Antal és Horváth Lajos (1824–1911) ügyvédekről van szó.

diligencera: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

gyorskocsira nem számolhattok, miután azok telve szoktak Kassáról oda megérkezni: lásd a 236. levél jegyzeteinél.

T. Gyuriék szíves barátságát nevében is köszönjétek meg: Telepy Györgynek (lásd a 19. levél jegyzeteinél) és Kozmovszky Máriának (lásd a 227. levél jegyzeteinél).

Déryné kezét csokolom Déry urat tisztelem: Déryné Széppataki Rózát (lásd a 228. levél jegyzeteinél) és Déry Istvánt (lásd a 231. levél jegyzeteinél).

Fiad már desperál, hogy meg nem láthat benneteket: reményét veszti (lat.).

238. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Pest, 1858. július 19.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 92b. sz. levél.

Magyarázatok:

akár gyorskocsin akár postán haza jöhettek: lásd a 236. levél jegyzeteinél.

Telepi barátomé: Telepy György (lásd a 19. levél jegyzeteinél) és Kozmovszky Mária (lásd a 227. levél jegyzeteinél).

Szerdahelyiékkel: Szerdahelyi Kálmánnal (lásd a 199. levél jegyzeteinél) és Prielle Kornéliával (lásd a 212. levél jegyzeteinél). 1847-ben házasodtak össze. Életük történetét Mályuszné Császár Edit dolgozta fel az *Egy színészházaspár élete*, Bp., Művelt Nép, [1956.] című könyvében.

239. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK
[Pardubice, 1858. július vége – augusztus első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak, [Pécel, 1858. augusztus közepe]: „Édes Gáborom az estve kaptam meg leveled az Ákoséval egygyüt minék mindnyájan igen ürültünk csak azon íjjettem meg hogy a lovát csókra szoktatja.”

240. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Pest, 1858. július vége – augusztus első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak, [Pécel, 1858. augusztus közepe]: „Édes Gáborom az estve kaptam meg leveled az Ákoséval egygyüt minék mindnyájan igen ürültünk csak azon íjjettem meg hogy a lovát csókra szoktatja.”

241. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK
[Pécel, 1858. augusztus közepe]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 33. sz. levél.

Magyarázatok:

fay bela: lásd a 183. levél *ott voltak a gombai fáyak és péczeliek is* jegyzetét.

Kun jósi: talán Kun József (1797/1810–1876). 1848 tavaszától az aradi nemzetőri tüzéruteg tűzmestere, részt vett a szerb felkelők elleni harcokban. Később tüzér hadnagy Aradon (BONA 1998, II, 335–336).

tegnap jöttünk meg Gombáról: a Fáy család több tagja élt Gombán. Lásd a 183. levél *ott voltak a gombai fáyak és péczeliek is* jegyzetét.

242. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pécel, 1858. augusztus 21.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 23. sz. levél.

Magyarázatok:

Gróf Laczi: Ráday (I.) László – lásd a 156. levél jegyzeteinél.

Julis: lásd a 172. levél jegyzeteinél.

Károlynak írt levelem: Telepy Károlynak – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

243. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ETELKÁNAK

[Pardubice, 1859. január legeleje]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Etelka – Egressy Ákosnak, Pest, 1859. január 13.: „Azon édes örömet melyet arczképed elküldése szerzet, csak képzeld, mert leírni nem tudom.”

244. EGRESSY ETELKA – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1859. január 13.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Ákoshoz (5 levél, 12 fol.), 5. sz. levél.

Magyarázatok:

el vagyok választva testvéred szabad öt év kínzás után: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

Két bíróság ítélete ugyan még hátra van: a Pesti Cs. Kir. Kerületi Főtörvényszékről és a Legfelsőbb Törvényszékről (Oberste Gerichtshof) van szó. Az első fokon kimondott ítéletet először a Pesti Cs. Kir. Kerületi Főtörvényszéknek kellett helyben hagynia.

A pénz ügy előbbre haladt színte: Egressy Etelka a válóper során tartáspénzt követelt (lásd a 110. levél jegyzeteinél), illetve a szerződésben kikötött jegyajándékot (lásd a 82. levél *a pénzről [...] írjal mert amiat látom hogy igen aggodik* jegyzetét).

K'...ly is itthon van: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*. 1859-ben Itáliából tért haza.

Apja: Telepy György – lásd a 19. levél jegyzeteinél.

Szerencse hogy, K.z. ovszkynál van a rokonság utján: Kozmovszky Antalról van szó – lásd az 57. levél jegyzeteinél. Kozmovszky Telepy György negyedik feleségének, Kozmovszky Máriának volt a testvére. Vagyis nem vér szerinti rokonságról van szó, Telepy Károly csak a mostohaanyja révén ismerte.

mi előttem van betáblázva 3 ezer pft: lásd a 133. levél jegyzeteinél.

a Takarékpénztártól veszek fel 5⁰⁰ kamatra pénzt mely összeget mint ház tulajdonos tíz év alatt kellend lefizetnem csak: a Pesti Hazai Első Takarékpénztártól. Fáy András kezdeményezésére alakult meg egyesületi formában 1839-ben. Bankként 1840 januárjában kezdte meg működését. Az első önálló magyar pénzügyintézet volt. 1845-ben részvénytársasággá alakult. Üzletköre betétek kamatoztatására, váltókölcsonökre és ingatlanokra kihelyezett jelzálogkölcsonök folyósítására terjedt ki. Egressy Etelka ez utóbbi szolgáltatást vette igénybe.

Simonnal: Simon Florenttel – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Szegény Nagymama mint tudod hozzánk fog jönni lakni: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) színész fiával, Szentpétery Zsigmonddal (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) lakott Pesten, annak 1858. december 13-án bekövetkezett haláláig.

Végrendeletet hagyván Zsigabácsi: Szentpétery Zsigmond – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

szász faj: utalás Szentpétery Zsigmond özvegyen maradt feleségére, az Erdélyből jött Glatz Franciskára. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

245. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[Pardubice, 1859. január első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Etelka – Egressy Gábornak, [Pest], 1859. január 29.: „Éppen most vettük az Ákos levelét.”

246. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ETELKÁNAK

[1859. január második fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Etelka – Egressy Gábornak, [Pest], 1859. január 29.: „Becses Levelét véve köszönettel tartozom Atyai nagy lelküségéért.”

247. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

[Pest], 1859. január 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelka Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 25. sz. levél.

Magyarázatok:

a Jogászok magyar bálja: Egressy Etelka a bálozók öltözetére utalva azért nevezi a jogászbált „magyar”-nak, mert az az 1850-es években kibontakozó nemzeti divatmozgalom egyik kiemelkedő társaséleti eseményének számított. A nemzeti divatmozgalom nyitányának az

1857. január 18-án megrendezett pesti jogászbált tartották, ahová Egressy Gábor is hivatalos volt (lásd a 195. levelet és jegyzetét).

koty folé: lásd a 112. levél jegyzeteinél. Egressy Etelka az 1854. augusztus 9-én és az 1859. március 3-án írt levelében a „hotvolé” szóösszetételt használja az előljáróság megnevezésére. Itt a kifejezést játékosan elferdített fonetikával írja le.

Samu bácsinak: Egressy Samunak – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

bát Hegedűsnek egy darabját sem játszotta még?: lásd a 131. levél jegyzeteinél.

Magocsi: lásd a 123. levél jegyzeteinél.

248. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK Pest, 1859. március 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 34. sz. levél.

Magyarázatok:

Szigeti mondá hogy mindent meg irt neked: Szigetit lásd a 91. levél jegyzeteinél. 1859-ben Szigeti József, Tóth József és Egressy összekülönbözött a Nemzeti Színház igazgatóságával, mert azon kívánságuknak, hogy évi fizetésük 2500 pengőforint legyen, nem tettek eleget. Egressy ezután azt kérte, hogy legalább egyiküknek ítéljék meg a kért évdíjat. A vezetés ebbe sem egyezett bele, de arra hajlandó volt, hogy emelje az említett prózai színészek fizetését 2000 pengőforintról 2200-ra. Tóth végül meghátrált, Szigeti és Egressy viszont nem szerződött a Nemzeti Színházzal 1859 tavaszán. Hozzájuk hasonlóan döntött Réthy Mihály (1810–1875) is, noha Szigeti és Egressy ebben az évben váltott levelezésében nincs szó arról, hogy eredetileg ő is a szövetségesük lett volna. Mindhárman úgy hátróztak, hogy vidéki vendégszereplésekkel töltik ezt a színházi évadot. Mint Egressy Árpád 1860. április 23-án Ákosnak írott leveléből (289. levél) kiderül, apjuk 1859-ben nyugdíjaztatta magát a Nemzeti Színháznál, de 1860 áprilisától újra az intézmény aktív, szerződött tagja lett. Egressy az 1859. február 17-én írt levelére várt választ Szigetitől.

„Kedves Komám!

Ügyünk most új stádiumba lépett. Szigligeti ma délután nálam és Tóth Józsinál mint Rádayék küldöttje megjelenvén, felszólított, hogy ma estvére ne mondanók ki végszavunkat, miután nekik intézkedniök kell azon esetre, ha nem maradunk. Mi mindketten azt feleltük neki egész nyíltsággal, hogy ha mi ketten egy véleményben volnánk is – miben harmadik társunk megnyugodni tartoznék minden szemrehányás nélkül – még akkor sem követhetnénk el oly perfidiát, hogy mielőtt bármi elhatározó lépést tennénk, azt társunkkal ne tudassuk s véleményét vagy észrevételeit be ne várjuk. Sietek tehát kedves kománkkal tudatni mind a Szigligetiveli értekezésünk folytán hallottakat, mind pedig azon nézetet, melyben mi ketten egyetértünk a dolgok állásával szemben.

Körülöttünk mindenki szerződött és körülkerítve tőlük, hárman képezünk egy sziklát a hullámok közt. Feleki ugyan még nincs hon, de nincs kétség, hogy aláirandja a szerződést, miután neje, mint Tóth Józsi mondja, 2700 frt évdíjat kap, tehát 100 frrtal többet mint Jókayné. A mi kedves kollégáink és collegánéink sottognak közöttünk és barátságtalanul néznek ránk, akiknek mi nagy fizetést csináltunk, és mint észrevettük: Szövetkezni kezdének ellenünk az újságírókkal is. Ráday tökéletesen bezárta háta megett az ajtót, vagy jobban mondva elvágta a hidat, s ezzel a maga budgetjén való váltóztatás lehetőségét: ezt tisztán beláttuk. Egy fillér sincs, a mivel rendelkezessék; sőt miután Hubenay Ferencznét

kifejejtette a névsorából, ezt most nyugdíjaznia kell Latkóczynéval együtt. Rádayra nézve most nincs más mód, mint ismét lemondani s ezzel minden eddig kötött szerződést megsemmisíteni, már ha nélkülünk nem akarna igazgató maradni; vagy pedig helyettünk másokat hozatván, dráma nélkül hagyni a színházat, kisült Szigligeti beszédéből, hogy még akkor mindjárt, mikor mi Ráday szállásán voltunk, elment Ráday Jókayhoz és nejéhez, megmutatta nekik az ő fizetési tervét, s ezek akkor azt nemcsak helyben hagyták, de sőt biztosították őt, hogy azt mindenki el fogja fogadni, csak bátran lépjen föl vele, ami annyit tett, hogy azt a sajtó útján is kész Jókay érvényesíteni. Röviden oda megy ki a dolog állása, hogy Ráday minden áron intendáns akarván maradni, semmit sem tehet, ránk nézve kívánatot, ha csak magát a Comiténál comprommitálni nem akarja, vagy talán még így sem, mert a comitè kaczagja Rádayt, hogy ez velünk semmire sem mehet.

Kérdés, mit kell itt tenni? Tóth Józsi azon nézetben van, hogy a drámai fizetések ezen újabb fokozata, melyet Ráday tervezett, és mely szerint már szerződötött is, egyenesen úgy tekinthető, mint hármunk erőteljes föllépésének eredménye, és hogy e szerint a mi elvünk, melyet főntebb a hullámoktól csapkodott sziklához hasonlítottam, még azon esetben sem mondható bukottnak, ha mi a Ráday ajánlatát elfogadnók, minthogy a mi eddigi magatartása nélkül soha sem jutott volna Rádaynak eszébe sem, hogy a drámai fizetéseket csak egy fillérrel is emelje. Én osztom e nézetet, de távol vagyok attól, hogy ezzel kedves komámra rá akarjam beszélni a Ráday-féle 2200 frt. évdíj elfogadására. Csupán azt akarom ezzel mondani, hogy helyzetünk igen megnehezült az által, hogy mindenki, s különösen Jókayné szerződött. És összefoglalva mindent, amit e néhány nap alatt hallottam és tudok, de amik elmondására egy levél igen szűk tér: a legteljesebb nyíltsággal mondom önnek, amit gondolok.” (PERÉNYI 1917, 347–348. A levél zárása hiányzik.) Szigeti József erre a levélre március 1-jén válaszolt.

„Kedves Komám!

Figyelmeztetem önt, hogy azon esetben, ha még jövőjére nézve eldöntő lépést nem tett, úgy legyen óvatos és ne siessen, mert nekem igen fontos okaim vannak a legjobbat reményleni. A hangulat kivétel nélkül mellettünk van, most már nem valónak lenni állítják azon hírt, hogy a casinóban sok ellenségünk volna, sőt azt mondják, hogy sajnálnak bennünket, az az elhatározásunkat, s miután én mindent elkövettem, hogy a világ alaposan megismerje ügyünket, s miután most már az egész világ tudja, hogy mi másképen nem tehattunk, ha csak magunk előtt is becsületesnek lenni nem akartunk, most még a legnagyobb elleneink is méltányolják és őszintén tisztelik becsületességünket, de annál inkább kárhoztatják az igazgatóságot, ki 100 frtért minket a világ és magunk előtt becsületesnek tenni törekedett, hát még mikor elmondom, hogy ezen 100 frtnyi különbség sem áll, mert ön az igazgatóság által önnek ajánlott összegből kész volt ezen 100 frtot elengedni, csak-hogy legalább egy közülünk megkaphatná a 2500 frtot, de már ilyenkor a düh mindenütt legfőbb fokára hág s az igazgatóság ellen tényleges demonstrációval fenyegetődnek. A szerkesztők exaltálva vannak férfias magunkviselete által s ezen utoni haladásra nógatnak, minden lehető pártfogásukat ígérve, a közönség az igazgató nyakára jár, s mindenki szemrehányást tesz, nem csupán azért, hogy ilyen szót sem érdemlő csekélység miatt bennünket elbocsátott, hanem mivel 3 becsületes embert 100 frtért a becsületesség útjáról lelépni igyekezett erőltetni. Az igazgatóság hangulata is igen megváltozott és szelidebb lett. Én egy közbenjáró által fel vagyok szólítva a maradásra, de én a közbenjáró által azt izentem: hogy én Szigeti József magam magamat kötném a pellengérhez, ha oly becsületes tudnék lenni, hogy társaim nélkül a maradásra még csak gondolnék is. A közbenjáró

azzal távozott, hogy elmenetelünk lehetlen lévén, még mindennek jóra kell fordulni; az én végszavam azt volt, hogy 2800 pfrt évdíj egyikünknek s mindhármunknak szerződtetése, itt egyéb feltételről hallani sem akarunk, ő minden jót ígért. Ön azt kérdi, ki volt ezen közbenjáró? becsületszavam tiltja nevét megmondani, de az bizonyos, hogy ezen tárgyban competensebb közbenjáró már nem existálhat. Azért csak férfiaság és kitartás, most a visszalépésről vagy engedékenységről még kevésbé lehet szó, mint valaha, mert akkor aztán igazán még a kurvák is utánunk köpnének az utcán. A hűtlen barátok befizettek maguknak, nincs ember, ki ne kárhoztassa őket, becsületek igen kevés. Ma Falusiakat adjuk. Fülhegygel azt hallom, hogy demonstráció készül, de nem ám ellenem, mint rémíteni szoktak, hanem mellettem. Majd meglátjuk. Jókai barátunk és Szerdahelyi barátunk istenre kéri az újságírókat, nehogy mellettünk írjanak, mert az nekünk ártana csupán, ők pedig a mi javunkat akarják. Tóth J. barátunk mindent az ön nyakába igyekszik keríteni s azt mondja, hogy ön az oka, hogy ő gazemberré lett. Szép! ugye-e szép! – No ha megjön, szóval majd többet, addig is »Búcsuzzunk vén Brutus ha élünk úgy találkozni fogunk s akkor kacagni fogunk mostani dolgainkon, ha nem, úgy e búcsú vét helyes volt« (PERÉNYI 1917, 348–349).

Szabó irt Szegedről: Szabó József (1816–1875). Vidéki színész, színigazgató, a vidéki színjátszás egyik kiemelkedő alakja. Borkereskedését feladva 1837-ben a Nemzeti Színházhoz szerződött kardalosnak. 1842-ben önálló társulatot alapított Székesfehérváron. Általában társigazgatót vett maga mellé. Havi Mihállyal olyan magas színvonalú társulatot sikerült szerveznie, hogy külföldi vendégszereplésekre is elutaztak. Az 1859-ben Egressy Gáborhoz írott leveleit lásd: OSZK Kt. Levelestár, Szabó József Egressy Gáborhoz.

Gózon Latabártól levelet kapot ismét téged kér vendég játékra: Gózon Antal (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) közvetítőként lépett fel Egressy és a vidéki színigazgató, Latabár (lásd a 153. levél jegyzeteinél) között.

az aranyos leányzó: lásd a 209. levél jegyzeteinél.

itthon nagyon eped valaki: Telepy Károly (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) Egressy Etelka iránt.

ismeretlen házigazdának egész családját tisztelem: a Jászberényben élő Sismis Józsefről (1829–1911) és feleségéről, Ágoston Erzsébetről (1836–1906) van szó. Sismis József Sismis Mihály (1798–?) és Szendrey Franciska (1803–?) gyermeke volt. A Sismis családnak a jászberényi közéletben való szerepvállalása a 18. század elejétől dokumentálható. A Jászberénybe települő első családtag Sismis József dédapja, Sismis Ádám vargamester volt. Az apa, Sismis Mihály előbb Jászberény tanácsosa, majd 1832-ben elnyerte a Jászkun Kerület várnagyi tisztét. A feleség, Szendrey Franciska, Szendrey Júlia apjának, Ignácnak volt a testvére. Sismis Mihálynak és Szendrey Franciskának öt gyermeke született: Franciska, József, Rozália, Anna és Mihály. Sismis József pesti joghallgatóként honvédnek állt, majd a szabadságharc után ügyvédi vizsgát tett, Aradra került, később visszatért Jászberénybe. A Jászkun Kerületnél aljegyző lett, majd 1867-ben ügyvédi irodát nyitott. Jászberény város árvaszéki ülnöke, majd községi bírója, végül közgyámja volt. Szülővárosában aktív közéleti tevékenységet folytatott, alelnöke volt az 1868-ban létrejött Jászkerületi Honvédegyületnek, tagja volt a Palotásy Dalkörnek és a Jász Múzeum felügyelő bizottságának. Felesége, Ágoston Erzsébet a jászberényi női társas élet vezetője, a helyi nőegylet szervezője volt. 1856-ban házasodtak össze. Gyermeük nem született, nevelt lányuk Ferenczy Leona volt (PAPP 2008, 226–232).

Fáy Andrásék desperálnak hogy nem szerződtek: elkeseredtek (lat.). Fáy András és Sziráki Zsuzsa. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.
skatuljába: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

249. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Jászberény, 1859. március 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke anyjához, Egressy Gábornéhoz, 1. sz. levél.

Magyarázatok:

az „enyimek” része és tulajdona: lásd a 186. levél jegyzeteinél.

vagy 24 fáklyás isszonyu nép tömeggel közre veszik apámat ʼs a közönség is utánna masiroz a Rákóczi indulóján: a Rákóczi-induló a 19. században nemzeti ereklyének számított. Receptiótörténete egyértelműen azt mutatja, hogy visszatérő eleme volt a kulturális és politikai töltetű közösségi eseményeknek. „A Rákóczi-nóta, a Rákóczi-induló, általában II. Rákóczi Ferenc neve és emléke nemcsak a Tiszántúl hagyományaiban volt a függetlenségi szellem táplálója, hanem országszerte egygé forrt a nemzeti törekvésekkel, és míg a Fejedelemre, a szabadságharcra való emlékezés a dal alakjában is ihletője, lelkesítője volt mindazoknak, akik szembeszálltak a Habsburg elnyomással, a Rákóczi-nóta eléneklése, a Rákóczi-induló eljátszatása nyílt politikai hitvallás volt.” A Rákóczi-marsot akkor is szívesen énekelte a tömeg (vagy játszotta a zenekar), amikor egy közszereplőt akart kitüntetni figyelmével (BENDA 1953, 77–80; BERLIOZ 2010).

Ma pedig többen tisztelői az itteni Casinóban ugy nevezett – művészi ebédet adnak tiszteletére: a jászberényi kaszinó alapításának éve nem ismert, a helyi tanácsülési jegyzőkönyvben először 1836 januárjában említik (SZIKSZAI, CSAJKA 2015, 67).

egy művészi quartetben: négyes, négytagú együttes (ol.).

a legfőbb közreműködő Simonfi Kálmán lesz a már eddig elé is eléggé ismert magyar zene szerző: Simonffy Kálmán (1829–1881). A *Szerelmi vadrózsák* című dalgyűjteménye tette országosan ismertté.

tegnapelőtt Jankovicséknál ez az itteni hotvolét képezi ʼs különben is Jász Kunok főkapitánya: Jankovich Györgynél (1821–1890) és feleségénél, Kovács Ilonánál (1827–1905).

ez az itteni hotvolét képezi: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

a házi asszony több szép nép dalt énekelt Béni bácsitól: Egressy Béni dalairól van szó. Lásd a 10. levél jegyzeteinél.

b. Orczyval együtt: báró Orczy Emillel (1836–1904).

deputatio: küldöttség (lat.).

Hétfőn valami Horváth Pálnál voltunk: valószínűleg arról a Horváth Pálról van szó, akit 1848 áprilisában a Jász Kerület második táblabírájává neveztek ki.

én is „Jenny” szerepében: Johann Ludwig Deinhardstein *Garrick Bristolban* című vígjátékában Hild Tamás, bristoli gazdag polgár lányának szerepében.

„Hildet” játszta a mi szíves ifjító házi gazdánk Sismis Jozsefur: Hild Tamást. Sismist lásd a 248. levél ismeretlen házigazdának egész családját tisztelem jegyzetét.

„Frondbamet” Kempelen Győző: a költő szerepét. Kempelen Győző (1829–1865). Hírlapíró, a jászberényi gimnázium tanára, majd 1859-ben a Szegedi Híradó szerkesztője. Szeged tiszti főjegyzője és Csongrád vármegye tiszteletbeli aljegyzője. 1861 és 1865 között a Hon munkatársa.

„*Villiam*”et valami *Batto Bandi*: Hild Tamás fiát.

„*a szolgát Györgyöt*” pedig ami *Kedves házi asszonyunk testvére Ágoston Imre*: Hild Tamás inasát. Ágoston Erzsébet (lásd a 248. levél *ismeretlen házigazdának egész családját tiszteltem* jegyzetét) testvéréről van szó.

Krum Eliás is azt mondja hogy a „Szerénység Babér koronának legmagassabb díszé”: utalás August von Kotzebue *Legjobb az egyenes út* című vígjátéka Krumm Eliás/Illés nevű szereplőjének szövegére.

Szigetitől is kapott Apám levelet sok minden felét ir benne: lásd a 248. levél jegyzeteinél.

Vajainak is vettük egy comisiokkal terhelt levelét: lásd a 117. levél jegyzeteinél.

comisiokkal terhelt: commissio: megbízás (lat.).

Károly: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Hát Hegedüsné – meg született e’ már – látja e’ már a napot?: Hegedűs Lajosné Bodenburg Lina (1837–1859) színésznő Telepy Károly által 1859-ben készített festményéről van szó. A 133 × 106 cm-es olajfestmény a Magyar Nemzeti Múzeumban látható.

N. mama: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

250. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA ÉS EGRESSY ETELKA –
EGRESSY ÁKOSNAK
Pest, 1859. április 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Ákoshoz (15 levél, 30 fol.), 7. sz. levél.

Magyarázatok

küldöm a Samu bátyádtól járandó három hónapra való segélyt: Egressy Samutól – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

jelenleg nem a színbász tagja: lásd a 248. levél *Szigeti mondá hogy mindent meg irt neked* jegyzetét.

hogy magát biztosítsa a nyugdíjt kérte és meg is kapta azt nyolcz száz forint évenként: erről a Pesti Napló 1859. március 29. száma is tudósított: „Ez esemény igen elszomorítólag hatna nemzeti színügyünk minden hű barátjára, – mint hiteles forrás után irhatjuk – nyomban azon biztosítással nem vigasztalhatnók magunkat és olvasóinkat, miszerint Egressy Gábornak e lépése csak ideiglenes, s hogy határozott akarata, félévi pihenés után ismét azon színpadon jelenni meg, melyen őt nagy tehetségei a közönség felejthetlen kedvenczévé, s drámai művészetünk pótolhatlan bajnokává avatták” (PN, 1859/7–2738).

Juniusba vagy juliusba Bécsbe a Szabó társaságával néhány szerepre: Szabót lásd a 248. levél jegyzeteinél. Nincs adat arra, hogy Egressy az említett hónapokban Bécsbe utazott volna.

Szigeti és Réthi sem szerződtek: lásd a 248. levél *Szigeti mondá hogy mindent meg irt neked* jegyzetét.

nem Grofigazgato kell ide: utalás gróf Ráday Gedeonra. Lásd az 1. levél jegyzeteinél.

S. bácsi: Egressy Samu.

az igazgatóság hazafisága abból áll hogy álldozzanak a drámai tagok mint eddig [...] azt számba se véve hogy tán nem is az operáért épült e’ színház: a Nemzeti Színház prózai tagozata az intézmény megnyitásától, 1837-től kezdve úgy érezte, hogy a költséges opera-előadások (magasabb az operisták fizetése, külföldi vendégénekeseket hívnak vagy szerződteknek, többre kerülnek a jelmezek stb.) miatt háttérbe szorul, az igazgatóság kevesebb

pénzt áldoz rá. Ez az ún. operaháború egészen az Operaház 1884-es megnyitásáig, amíg az operista tagozat önálló épületet nem kap, számtalan konfliktust szült. A vezető prózai színészek arra hivatkozva, hogy a magyar színház elsődleges célja a magyar nyelv ápolása és a nép pallérozása, rendszeresen fizetésemelést követeltek, vitáztak a műsorösszeállításról, prózai darabokkal akarták bővíteni a repertoárt. Egressy Gábor a kezdetektől egyik élharcosa volt ennek a korabeli sajtóban is hangot kapó belső vitának. Nem az 1859-es év volt az egyedüli, amikor annyira felháborodott az operatagozat „kivételezésén”, hogy nem szerződött a Nemzeti Színházzal. 1842-ben hasonló okokra hivatkozva ugyanígy tett.

Károlyj: Telepý Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

251. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Miskolc, 1859. április 4.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 93. sz. levél.

Magyarázatok:

A miskolci színtársulat 1859-ben:

igazgató: Latabár Endre

színészek: Bethlenfalvi István, Csekő Gusztáv (kartánító), Együd István (könyvtárnok), Gönczi Soma, Jánosi Emil, Károlyi Lajos, Kecskés Károly (rendező), Martén Frigyes (súgó), Martir János, Paulay Ede, Szilágyi Béla, Török Antal (pénztárnok), Veres László, Virágh Gyula (ügyelő), Völgyi György, Zarkavölgyi János (táncmester)

színésznők: Harmath Emma, Harmathné Josefa, Jánosiné Julia, Károlyiné Mária, Kalocsányiné Mária, Kecskés Róza, Kecskésné Mária, Latabárné Mária, Olcsvai Emilia, Olcsvai Josefa, Parajcné Dorottya, Szilágyiné Ida, Szöllősi Nina, Szöllősiné Julia, Váci Vilma, Völgyiné Teréz

technikai személyzet: két ruhatárnok, szertárnok és színlaposztó egy segéddel, fodrász, díszmester és színház felügyelő, három díszítő, világosító hat segéddel, színházi szolga, szerepkihordó, három páholynyitó, egy zártszéknyitó, három jegyszedő, két kéményseprő, három színházi őr (*Zsebkönyv* 694, 3–4).

Latabár: lásd a 153. levél jegyzeteinél.

Kazinczy Gábor: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Füredi: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

jó lenne Gőzontól megtudnotok: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

bádog pixisben van: bádogdobozban (gör.).

Constantin: nem lehet tudni, hogy a Nemzeti Színház melyik alkalmazottjáról van szó. Az intézmény 1859. évi társulatát felsoroló zsebkönyvben a személyzeti névsor nem tartalmazza ezt a nevet (*Zsebkönyv* 286).

fodrász fiu: a Nemzeti Színház 1859. évre kiadott zsebkönyve nem nevezi meg név szerint azt a két segédet, aki Deletter (De Letter) János fodrász mellett dolgozott (*Zsebkönyv* 286).

Hetényinek most irom: lásd a 105. levél jegyzeteinél.

Molnárnak is irok: lásd a 123. levél jegyzeteinél. Molnár Györgynek az 1857–1862 között Egressy Gáborhoz írott leveleit az OSZK Kézirattára őrzi.

Telepi tegnap este benn volt, egyedül: Telepy György – lásd a 19. levél jegyzeteinél.

pesti directiot szidják: utalás gróf Ráday Gedeonra. Lásd az 1. levél jegyzeteinél.

A Falusiakat e héten le ird: Szigeti József *A falusiak* című vígjátékát. A Nemzeti Színházban először 1858. november 17-én játszották (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 87). Nyomatásban csak 1914-ben jelent meg a Bayer József által kiadott *Szigeti József drámái* című összeállításban. A Nemzeti Színházban színre kerülő eredeti magyar nyelvű színdarabokról általában a szerzői kézirat alapján készítettek egy színházi használatra szolgáló másolatot. Ez lett sokszor a rendezőpéldány. Egressy Árpádnál valószínűleg a másolat volt, ezt kellett egy újabb példányban leírnia.

a gyorskocsira tegyének: Egressy valószínűleg a Pest–Miskolc–Lőcse állomásokat érintő, magánkézben lévő gyorskocsijáratra gondolt.

folytassd az Apostolt: valószínűleg Petőfi Sándor *Az apostol* című elbeszélő költeményéről van szó. A vers 1859-es sokszorosítása sajátos recepciótörténeti jelentőséggel bír, ugyanis nyomtatásban ekkoriban még nem volt elérhető, először csak 1870-ben jelent meg. Petőfi életében nem tudósítottak róla a hírlapok, és mutatványt sem közöltek belőle. Azt a *Petőfi újabb költeményei* címmel tervezett kötetet, amelyre a kiadó, Emich Gusztáv 1850. október 30-án előfizetést hirdetett, és amelyben *Az apostol* is helyet kapott volna, a hatóság bezúgatta. E kinyomtatott, de még bekötetlen ívek közül állítólag csak néhány példányt sikerült „megmenteni”. Igaz, az ebben a kiadásban először közlésre kerülő *Az apostol* csak a nyomdai korrektor által megcsonkítva, kihagyásokkal jelent volna meg (KISS 1979, 43–60). Margócsy István ugyan kizártnak tartja, hogy az a baráti-szellemi kör (Jókai Mór, Arany János, Hiador [Jámbor Pál], Pálffy Albert), amely Petőfit 1849 közepéig körülvette, ne ismerte, olvasta volna, mégis különös az a sűrű csönd, amely a későbbiekben akár a nyilvánosság elé kerülő vagy szánt írásokban (visszaemlékezések Petőfiről), akár a magánjellegű levelezésekben körülvette a művet (MARGÓCSY 2011, 1073). Noha azt egyelőre nem lehet visszakövetni, hogy Egressyékhez hogyan jutott el *Az apostol*, az viszont biztos, hogy az Emich-féle bezúgott kötetekből a színész két közvetlen barátjának, Lévay Józsefnek és Arany Jánosnak is volt egy-egy példánya.

Ne versifikálj: ne írogass verseket (lat.).

itt vagyok szállva édes Szombatinál a „csillag” fogadóban: lásd a 227. levél jegyzeteinél.

gróf Csáky Zsiga: valószínűleg Kőrösszeghi és Adorjáni gróf Csáky Zsigmond (1805–1873).

Samu: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

252. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA ÉS EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNÁK

Pest, 1859. április 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 36. sz. levél.

Magyarázatok:

Hetényi levelit veted é: lásd a 105. levél jegyzeteinél.

árpád azt hallá hogy csak 5^{én} az az tegnap léptél föl először: Egressy 1859. április 3-án lépett fel először Miskolcon. Lásd a 251. levelet.

Ákos sem irt elküldém neki a Samu 30 fát: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.
60 f ujra hogy régi 63 f legyen még kel hozzá 6 f 15 x uj pénzbe: az új osztrák vagy ausztriai értékű forintokról van szó. 1858. november 1-től ez lett az Osztrák Császárság törvényes

fizetőeszköze. 1858-ban 1, 10, 100 és 1000, 1859-ben új 5 forintos került forgalomba. Az osztrák értékű forint a konvenció forintot váltotta. A forint és a krajcár váltóaránya 1 : 100-hoz lett (korábban 1 : 60).

A berényi vendégeket: a jászberényi Sismis családról van szó. Lásd a 248. levél ismeretlen házigazdának egész családját tisztelem jegyzetét.

itt ma lép fel Rónai Dozsába: id. Rónai Gyula (1828–1874). A jogi pályát feladva lett színész, eredeti nevét (Mórocz József) is ekkor változtatta meg. Eleinte csak műkedvelő volt, majd a szabadságharc után végleg színésznek állt. 1859-ben a Nemzeti Színházhoz, 1865-ben a debreceni színházhoz került. A Nemzeti Színházban 1859. április 6-án Jókai Mór *Dózsa György* című történelmi drámájának címszerepében mutatkozott be.

Hegedüs barnát adja: Hegedüs Lajos (lásd a 131. levél jegyzeténél) Barnabást játszotta.

Feleki a Költőt: Feleki Miklós (lásd a 108. levél jegyzeténél) Hegedüs költő szerepét játszotta.

Jókainé: lásd a 4. levél jegyzeténél.

Szigligeti heljet vagy egygyüt rendeznek: lásd a 17. levél jegyzeténél.

hegedüsne dicsekszik hogy 5 száz pengőt hozot baza miskolczról: Hegedüs Lajosné Bodenburg Lina (1837–1859). Színésznő, az első igazi népszínműénekesként tartják számon. 1854–1855-ben Aradon lépett először színpadra. A Nemzeti Színház 1858-ban szerződtette. Szentpétery Zsuzsanna arra céloz, hogy a színésznő miskolci vendéjátékának bevételével kérkedett.

Füredi: lásd a 192. levél jegyzeténél.

a Karácsonyi pája a száz aranyos Valami Telivér nevű vígjáték írója álneve Péter Pál de azt mondják hogy herceg Pálfi volna: gróf Karácsonyi Guidó (1817–1885) 1858. március 30-án kelt alapítólevelében 10 000 forintot hagyományozott a Magyar Tudományos Akadémiára, a drámai művek jutalmazására. A jutalmat 1924-ig osztották ki. Pompéry János *A telivér* című vígjátékát nyújtotta be a jutalomtételre. Amikor az akadémikusok felbontották a nyertes szerző nevét rejtő borítékot, a Péter Pál nevet találták. Ezután indultak el a találgatások, hogy a szerző talán egy herceg lehet. Az álhírre maga Pompéry is rájátszott, leveleket küldözgetett a színház igazgatóságához. A szerző végül felfedte kilétét, amikor a jutalmat, a száz aranyat, ünnepélyes keretek között kiosztották (FEKETE 1988, 149, 193–195). A darab nemzeti színházbeli bemutatója 1859. május 26-án volt (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 87).

a Teleki Féléről ezt mondják hogy a két darab közül nem lehet választani miknek adják a jutalmat meg osztani pedig az új bírák sem akarják: az 1854-ben alapított Teleki-jutalom (a díjalapító gróf Teleki József volt) a drámákat illetve, egyik évben a vígjátékokat, másik évben a szomorújátékokat. 1857-től 1926-ig osztották ki. A bírálóbizottság tagjait a Magyar Tudományos Akadémia tagjai és a Nemzeti Színház színészei közül választották ki. 1857-ben a bírálóbizottság tagjai a következők voltak: Kemény Zsigmond, Csengery Antal, Tóth Lőrinc, Egressy Gábor, Tóth József. Ők azt javasolták, hogy osszák meg a jutalmat *Az egy királyné* és az *Attila* című darabok között. Az előterjesztést az Akadémia nem fogadta el, új bizottságot jelölt ki, azzal az utasítással, hogy döntsenek: a kettő közül melyik kapja meg a jutalmat. Az új bizottság tagjai (Lukács Móric, Arany János, Jókai Mór, Feleki Miklós, Hegedüs Lajos) *Az egy királyné*t javasolták nyertesnek. A nyertes mű szerzője Tóth Kálmán volt (FEKETE 1988, 145–159).

Szabó még nem irt ide: lásd a 248. levél jegyzeténél.

Déry Roza nénit nem csalta be Miskolczra: lásd a 228. levél jegyzeténél.

Kilényinét nem is kétlem hogy ott ne lett volna: Kilényi Dávidné Széppataki Johanna (1798–1878). Vidéki színésznő. Kilényi Dávid színész, színigazgató felesége, Déryné Széppataki Róza húga.

Kecskések: Kecskés Károly (1816–1864) és felesége, Győri Mária (?–1884). Vidéki színészek. Kecskés az 1840-es évek közepén a Nemzeti Színház karéneke és ügyelője volt. Harcolt a szabadságharcban, József Bem tábornok seregében Petőfi Sándor katonatársa volt.

A multkor öt sem bocsátották be – a földszintre már nincs szabad bejárás – pedig ma szeretném meg nézni Ronait mit csinál: a Nemzeti Színháztól kapott szabadjegyekről van szó. „Az előadásokat az intézet tagjai az igazgatóság által kijelelt helyről nézhetik” (*A Nemzeti Színház törvénykönyve*, 1847, 10). Egressy Árpád az intézmény „díjtalan gyakornokaként” a törvénykönyvben megjelölt módon látogathatta az előadásokat, de úgy tűnik, hogy ezt a lehetőséget az igazgatóság esetenként felfüggesztette. A család többi tagja pedig időnként ingyenjegyeket kapott, ugyanakkor elképzelhető, hogy 1859-ben elestek a szabadjegyek-től, miután az apa nem szerződött a színházzal (lásd a 248. levél *Szigeti mondá hogy mindent meg irt neked* jegyzetét). Ezekkel kapcsolatban lásd még az 57. levél *színházba el akarom menni tehát fizettem mert még Septemberbe elvették jegyemet* jegyzetét.

ágálni mint A..ny János hajdanában: beszédét heves taglejtésekkel kíséri szereplés közben.

Egressy Etelka valószínűleg Arany János (1817–1882) vándorszínész múltjára tesz utalást. **ne szomorítsa Aranyos léányzóját:** lásd a 209. levél jegyzeteinél.

Kempelen valami lapot szándékozik kiadni: lásd a 249. levél jegyzeteinél.

253. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK

Pest, 1859. április 8.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 36. sz. levél.

Magyarázatok:

a gyors kocsi adtam: lásd a 251. levél jegyzeteinél.

a fodrásznál volt: a Nemzeti Színház fodrása 1859-ben Deletter (De Letter) János volt.

mi a darabot illeti hogy vasárnap elküldjem bajosan lesz belőle valami mert még egy felvonással sem kész ez a fiu: Egressy Árpádnak az lett volna a feladata, hogy Szigeti József *A falusiak* című vígjátékát lemásolja. Lásd a 251. levelet és jegyzetét.

Dosába a botrányig üres volt a ház: Jókai Mór *Dózsa György* című drámájának 1859. április 6-i előadásáról van szó. Egressy számára azért lehet érdekes az a hír, hogy a megnevezett előadás alkalmával a színház majdnem üres volt, mert a történelmi dráma 1857. november 3-i ősbemutatójának ő volt a rendezője, és ő játszotta a főszerepet, Dózsa szerepét is, illetve az április 6-i előadás id. Rónai Gyula nemzeti színházi bemutatkozó fellépése volt. Erről lásd a 252. levelet és jegyzetét.

Szerdaheli: lásd a 199. levél jegyzeteinél.

Szerdaheli karon fogta s mondá neki hogy bizony barátom igen rossz voltál: Szerdahelyi valószínűleg id. Rónai Gyula színészi játékát kritizálta.

Gozont meg kérdem hogy megy é Füredi vagy sem mondja hogy semmi esetre sem megyen már Latabárnak meg is írta: Gózon Antal (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) keresztül intéződött Füredi Mihály (lásd a 192. levél jegyzeteinél) esetleges miskolci vendégjátéka Latabár Endre (lásd a 153. levél jegyzeteinél) társulatához.

ma megyünk el Kájdácsihoz: lásd a 210. levél jegyzeteinél.

ha diós györbe mégy néz ott egy paraszt házat: egy esetleges diósgyőri házvásárlásról Egressy az ott élő Telepy Györgynek is beszélt valamikor az 1850-es évek második felében. Telepy 1858. május 11-én Egressynek küldött levelében így ír a tervről: „Utolsó együtt létünkör említéd, hogy szeretnél Diós Györben egyházat [sic!] venni hová egykor nyugalomra vonulhas, a helyet is ki jelöléd a vár megetti sűrűben, de e helyeket a legvagyonosabb paraszt gazdák birván semmi kilátás sints megszerezhetésökhöz, ellenben itt van a Kapitányi lak, melyet jelenleg birok közzel ide a Föhadnagyi lak. melyek jövő hónapban lesznek árverezendök, igaz hogy a Kapitányi házra sokan fenik a fogukat kik tömöttebb erszénnyel birnak mint Telepy Gyuri, feltételem mind a mellett is az árverök sorába felfogok lépni mert ámbár e ház ezer kétszáz pengöre levén becsülve előre latható hogy még három-négy száz ftal fellyebb is fog vezethetni. azomban a millyen solid és nagy épület ha ma építeni kellene négy ezer ftból is bajosan kerülne ki, masodszor, a mint itt a miskolczy vasut készítése óta e házak becse nö késöbben két- vagy három ezerért is eladható lehet. ha speculatiobol kívánná is valaki meg venni – én a körülményeket látva és még mind eddig a miskolczyaktól pénzemet nem kapván meg. ne hogy Diós Györben két szék közt pad alatt maradjak, a Kapitányi lak tö szomszédjában eladóvá lett. kissebb telket megvettem. söt már fedelhez való fákat is vettem és hordattam a Dominiumtól de az egész felepités vagyis a fekete leves hátra van – és így a Kapitányi laktól elcseppenni rám nézve most hirtelen nagy csapás volna.! tehát így okoskodtam nem volna e' kedved, akar magad számára ki zárólag meg szerezni. akár össze vetett vállal, engemet ennek megszerezhetésében segiteni, fentartva magadnak késöbre is a felette való rendelkezhetést. érdeked szerént” (BÉKÉSI 2003, 435).

az Ákos pénzét azért küldtem el édes mert azt mondád hogy miheljest Samu által adja el küldjem: Egressy Samu (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) által adott segélypénzről van szó. **neked meg kellett volna magad különböztetni azoktól kikel kezét fogtál:** lásd a 248. levél *Szigeti mondá* hogy mindent meg irt neked jegyzetét.

a györieket üdvözeljük: a Diósgyörben élő Telepy Györgyöt (lásd a 19. levél jegyzeteinél) és Kozmovszky Máriát (lásd a 227. levél jegyzeteinél), valamint Déryné Széppataki Rózsát (lásd a 228. levél jegyzeteinél) és Déry Istvánt (lásd a 231. levél jegyzeteinél).

ezt akkor vettem észre mikor fordítottam de egy kicsit rest voltam másra írni: Szentpétery Zsuzsanna Egressy néhány soros, a levélpapír második oldalának verzőjára írt levélrészletére utal: „Pest. Martius 24. 1859. Igen tisztelt tanár ur! Engedelmet kérek, hogy néhány perczét és szives...”

254. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Miskolc, 1859. április 11.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 94. sz. levél.

Magyarázatok:

A miskolczy színtársulat 1859-ben: lásd a 251. levél jegyzeteinél.

Te mindig a diós győri házról álmodozol: lásd a 253. levél jegyzeteinél.

Vladárné: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

K. Gábor: Kazinczy Gábor – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a Földváriak: lásd a 227. levél jegyzeteinél.

egy vörös bársony reklit készítettetek: kabátot (rég.).

Kedves vendégeitek Jászberényből megérkeztek-e már?: a Sismis családról van szó. Lásd a 248. levél ismeretlen házigazdának egész családját tisztelem jegyzetét.

255. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
[Pest, 1859. április első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Miskolc, 1859. április 16.: „Éppen vártam már leveledet.”

256. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Miskolc, 1859. április 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 95. sz. levél.

Magyarázatok:

A miskolci színtársulat 1859-ben: lásd a 251. levél jegyzeteinél.

Latabárnak: lásd a 153. levél jegyzeteinél.

Vladárné: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

Kazinczy G.: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Hubay nevű igazgató: Hubay Gusztáv (1825–1908). Vidéki színész, társulatigazgató. Jól szervezett társulatokat vezetett, állomásai voltak többek között: Arad, Szabadka, Pozsony, Brassó, Miskolc, Losonc. 1860-ban az Egressy szerkesztette Magyar Színházi Lap előfizetője volt (OSZK Kt. Fol. Hung. 1961). Az 1859-ben Egressy Gáborhoz írott levelét az OSZK Kézirattára őrzi.

Terhesnek 50 éves jubileumát fogják ott fentartani: Terhes Sámuelnek (1783–1863). Református lelkész, író, költő. 1859-ben Rimaszombat városa megünnepelte fél évszázados lelkészi jubileumát. A Vasárnapi Ujság így ír az ünnepségről: „apr. 28-án tartá a helv. hitv. egyházmegye, érdemekben megőszült nt. esperesének, a r.-szombati ref. egyház nagyobb lelkipásztorának, Terhes Sámuel urnak, 50 éves lelkészi jubileumát, a hű szolga bokros érdemeihez illő fényvel s ünnepélyességgel. A helybeliek s az idegenek serege zsúfolásig megtömte a templomot. Az ünnepelt agg férfit, kísértetve az összes gömöri ref. lelkészek-től valódi diadalmenetet tartott lakától a templomig, hol üdvözlő beszédek fogadták. Benn Szentpéteri Sámuel pelsőczy, s azután Pásztor Pál ur rimaszombati második lelkész ur tartott a szószékről szívhez s lélekhez szóló szent beszédet. Az istentisztelet után disz-lakoma egyesíté a város kertjében a gömöri helv. hitv. papi s tanítói testület majdnem minden tagján kívül a vidék minden vallása notabilitásait, összesen mintegy 400 vendéget. Ebéd alatt egy városi küldöttség értékes billikomot nyújtott át a nap koszorús aggastyánának. Öröm, lelkesültség, pohárköszöntések, és zene közt folyt le a lakoma, melyet aztán virradóig tartó táncvizgalom követett. Végül megemlítjük, hogy Rimaszombat városa, az ottani ref. egyházzal egyetértőleg, az 50 éves lelkipásztor halála esetére annak Özvegye s árvái részére bizonyos pénzösszeget tett le” (VU, 1859/20, 236).

Hetényinek: lásd a 105. levél jegyzeteinél.

Lévai: Lévay József (1825–1918). Költő, műfordító. Jogot tanult, az 1840-es években Szemere Bertalan írnoke volt. 1852 és 1865 között a miskolci református gimnázium magyar-latin tanára. 1860-ban Borsod vármegye alispánja, 1865-ben főjegyzője.

Borbély nevű gazdag uri család: Egressy valószínűleg arra a családra gondol, amelynek tagjai az 1850-es években a rimaszombati protestáns gimnáziumot támogatták. Név szerint: Borbély Miklósné Rimaszécsi Zsuzsánna, Borbély Ádámné, Borbély László, Borbély Ferencné (BODOR 1899).

Rózsához: lásd a 171. levél jegyzeteinél.

még sem Szabó: lásd a 248. levél jegyzeteinél.

sem Molnár nem írt: lásd a 123. levél jegyzeteinél.

ha akarnak velem valamit, Gőzön által is megtehetnék: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Szigetiről mit sem tudok: Szigeti József Egressyhez hasonlóan 1859-ben vidéki vendégszereplésekből élt (lásd a 248. levél jegyzeteinél). A körülményeiről 1859. április 14-én a következőket írta Egressynek: „Hát én csak itt vagyok Pápán és innen kérem kedves komámat, hogy végezzen az általam kért ügyben. Tudja ugyanis kedves komám, hogy én húsvét utánra N. Szombatba megyek, de előbb mintsem én kezdenék, Réti fog ott játszani 7-et. Réti tehát folyó hó 28-án fog fellépni először és működik máj. 5ig és így én húsvét hétfőtől, azaz ápr. 25-től máj. 5-6-ig heverek – ez pedig 10-11 nap – én tehát azt gondoltam, hogy ezen 11 nap alatt Ujhelyben játszhatnám vagy 6-ot, mert a nagy héten már oda mennék s így az utazásom nem esnék ezen 11 napra. Azért kérem kedves komámat igazítson ezen ügyben Hetényivel, ha kellem neki, úgy húsvét hétfőn már kezddetem nála előadásaimat. De csak úgy, ha érdemes, sokat nem kívánok, de hiába sem akarnék fáradni – e tekintetben legyen ön szíves nekem írni, ha nem remélhetek valamit, úgy ne is alkudjék Hetényivel” (PERÉNYI 1917, 348).

Kárnernével: talán Karner Pálné Mráz Karolina (1819/1820–1872). Karner Pál tüzér honvéd hadnagy volt az 1848–1849-es szabadságharcban.

A Jászberényiek szívessége már tulságos is: a Sismis családról van szó. Lásd a 248. levél *ismeretlen házigazdának egész családját tisztelem* jegyzetét.

Jankovicsné: lásd a 249. levél jegyzeteinél.

Árpád még sem írta le a Falusiakat: lásd a 251. levél jegyzeteinél.

257. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Bánfalva, 1859. április 18.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 96. sz. levél.

Magyarázatok:

harmadfél: lásd a 13. levél jegyzeteinél.

Lévai: lásd a 256. levél jegyzeteinél.

Kazinczy Pirka: Kazinczy Piroska (1827–?). Kazinczy Gábor húga.

Árthur: Kazinczy Artúr – lásd a 221. levél jegyzeteinél.

ma várjuk Tompát: Tompa Mihályt (1817–1868). Református lelkész, író, költő.

Telepi: Telepy György – lásd a 19. levél jegyzeteinél.

K. Gáborral: Kazinczy Gáborral. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Dérynéhez mentünk: lásd a 228. levél jegyzeteinél.

akkor érkezett az asszony baza: Telepy Györgyné Kozmovszky Mária. Lásd a 227. levél jegyzeteinél.

az öreg Lonyai kisasszony: valószínűleg Lónyay Anna (1808–1886). Özv. Vladár Józsefné Lónyay Sarolta Karolinnak (lásd a 132. levél jegyzeteinél) a nővére.

deputatus: küldött, követ (lat.).

Hetényinek: lásd a 105. levél jegyzeteinél.

én Rózsának mint irám 100 főt elküldöttem: lásd a 171. levél jegyzeteinél.

csigafőkötődöt: Egressy Etelkának a tengeri csigákkal díszített főkötőiről van szó. Ezekről Egressy Gábor 1859. május 22-én így ír Kazinczy Gábornak: „Etelkém csigas főkötői Velenczében készültek, utasítás szerint, egy ottani hazánkfia felügyelete alatt” (*Egressy Gábor levelei Kazinczy Gáborhoz*, 1960, 19).

skatulyába: lásd a 8. levél jegyzeteinél.

diligance-ra: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

Hol van Szigeti: lásd a 248. és a 256. levél jegyzeteinél.

hogy viseli magát Árpád; [...] a Falusiakat még most sem írta le: lásd a 251. levél jegyzeteinél.

Hubay: lásd a 256. levél jegyzeteinél.

az öreg Terhes: lásd a 256. levél jegyzeteinél.

a Miskolczi pereczet a gyorskocsiról megkaptátok-e: lásd a 251. levél jegyzeteinél.

258. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ETELKÁNAK [Bánfalva, 1859. április közepe]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Etelka – Egressy Gábornak, Pest, 1859. április 25.: „először is el kell mondanom (mert ki furná az oldalam) miszerint Ked. Apám nekem oly örömet szerze, s oly annyira meg tisztelve érzem magam levele által hogy elmondhatom mint az egyszeri Huszár: »*azt sem tudom hová lépjek dicsőségemben*«. Nem is mertem ohajtani hogy nekem külön levélben válaszoljon, tudva elfoglaltatásának sokaságát.”

259. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK Pest, 1859. április 25.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelka Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 26. sz. levél, 26. sz. boríték.

Magyarázatok:

a Kodrington kelméből különbféle színű mustrákat [...] fogom elküldeni: a Codrington kelme Angliában, a 19. században gyártott luxus minőségű szövet, amely az alpaka láma gyapjából készült. Mint Egressy Gábor 1859. május 22-én Kazinczy Gábornak írt leveléből kiderül, a szövetminták azért kellettek, hogy Kazinczy ki tudja választani azt az anyagot, amelyből egy pesti szabóval nyári zekét varrat magának (*Egressy Gábor levelei Kazinczy Gáborhoz*, 1960, 19).

most készítettem magamnak egyet – a Gidáné és Máliéké után: Gubody Gedeonné Haska Amália (?–1881), Egressy Samuné Halász Amália (lásd a 174. levél *neje* jegyzetét) és Fáy Béláné Halász Ida (lásd a 183. levél *ott voltak a gombai fáyak és péczeliek is* jegyzetét) főkötőiről van szó.

ez egészen eltér a többi rendes Magyar főkötőtől alakja egészen más eredetileg Debreczeni s ugy is hívják Főkötő: fekete rakott magyar felső főkötő.

Vladárnénak: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

Budainé: Budai Józsefné Jeszenszky Karolin (1825–1871). Színésznő, énekesnő, színigazgató. 1853-ban lépett színészi pályára, 1859-ben már önálló társulata volt.

Bolnai ö méltosága: lásd a 109. levél jegyzeteinél.

Komáromi, és Priel ma lépnek föl először: Komáromy Lajos (1832–1884) és Prielle Kornélia (lásd a 212. levél jegyzeteinél). A Nemzeti Színház új szerződött tagjaiként 1859. április 25-én léptek fel először Katona József *Bánk bán* című drámájában. Prielle Kornélia Melindát játszotta.

Szigeti mint mondják nem sok szerencsét csinál vendég szerepléseivel: lásd a 248. és a 256. levél jegyzeteinél.

N.mama: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Bokait hívattuk: lásd a 81. levél jegyzeteinél.

azon Borbély nevű családot hol Ked. Apám már szálva is van ismeri: lásd a 256. levél jegyzeteinél.

A K.j... orvoslása: Kajdacsy Istvánról van szó. Lásd a 210. levél jegyzeteinél.

Fürdőről mit sem szolt hanem mint mondá ezután fog még csak kordéba venni: itt: alaposabban megvizsgálni, szigorúbb orvosi utasításokat adni.

Károly: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Szerdahelyinét már elkészíté életnagyságban: Szerdahelyi Kálmánné Prielle Kornéliát (lásd a 212. levél jegyzeteinél) ábrázoló festményről van szó. Az adatait nem ismerjük, Cenner Mihály *A magyar színészportrék katalógusa 1790–1944* című összeállításában nem ír róla, létezését sem dokumentálja.

Hegedüsné még nincs készen: lásd a 249. levél jegyzeteinél.

Meg kapta már a „Falusiakat”: lásd a 251. levél jegyzeteinél.

bát a Jászmenyecskét?: valószínűleg Théodore Valério (1819–1879) francia festő *Árokszállási asszony ünnepi viseletben* című grafikájáról van szó.⁹ Valério 1851–1852-ben járt Magyarországon, megfordult Jászárokszálláson, Jászberényben és Jászladányban is. A kép egy redemptus jász asszonynak az öltözetét örökíti meg. Földig érő selyemszoknyát, széles kötényt, rókaprémés, zsinóros mentét visel. A mente alatt csipkés gallérú fehér ing és vállkendő látható. A fején lévő kendő főköttöszerűen van megkötve. Kezében imakönyv és zsebkendő (BATHÓ 2013, 26–27). A grafikát Egressy a jászberényi Sismis családtól (lásd a 248. levél ismeretlen házigazdádának egész családját tisztelem jegyzetét) kapta. Egressy Etelka későbbi leveleiben Ágoston Erzsébetre utal, mint jász menyecskére, de mivel a család Jászberényben élt, a kép pedig jászárokszállási asszonyt ábrázol, nem lehetünk biztosak abban, hogy a francia festő modellje Ágoston Erzsébet volt.

Kazinczy Gábor: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Wladárné részére: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

260. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Sátorlajújhely, 1859. május 3.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 97. sz. levél.

⁹ A kép azonosításában nyújtott segítségért Bathó Editnek, a Jász Múzeum igazgatónőjének tartozom köszönettel.

Magyarázatok:

a paphoz szálltam, Vályi Pálhoz ki igen derék ember, Miskolczi oskolatársam volt: Vályi Pál (1810–1864). Református lelkész, író. A miskolci református gimnáziumba járt együtt Egressyvel.

Julius 3-dika táján itt Patakon nagy ünnepély lesz, [...] a pataki oskola alapításának 3 százados ünnepét fogják feltartani: a Sárospataki Református Kollégium fennállásának 300. évfordulója alkalmából rendezett ünnepséget végül *nem* 1859-ben, hanem 1860. július 7–8. között tartották. Főszerzője, Erdélyi János az örömnem elhalasztását a „birodalom zaklattatásai”-val (értsd: 1859-ben kirobbant a szárd–francia–osztrák háború) magyarázta. Az eseményre negyvenegy díszküldöttség érkezett. A Nemzeti Színházat Egressy Gábor, Feleki Miklós és Szerdahelyi Kálmán képviselte. Erdélyi egykorú leírása szerint Egressy „szónokolt, kiemelve mint szépművészeti intézet tagja örömét azon, hogy a testvér, a tudomány muzsája Sárospatakon háromszáz éves korában is folyvást ifjú erőben virágzik annyi vihar ellenére, mely falai fölött elzúgott. E beszéd tulajdonkép a hazai művészet üdvözlése volt a hazai tudományossághoz, levén mindkettőnek közlönye a nemzeti nyelv, a nemzeti hang, mely nem pusztán légből mondott zaj, hanem a mely eszmét, igazságot hirdet. A tudománynak szép alakra van szüksége, hogy tetsző legyen a benne foglalt eszme. A híres görög bölc midőn köztársaságából kizárta a művészetet, csak mondta ezt, de nem követte, mert művész volt maga is, mint író, művészileg tudván bánni a nyelvvel. A művészet tény, a mely törvényekre hallgat; e törvények birtokosa a tudomány. Imé a közös kapocs, mely mindkettőt bensőleg egybefoglalja, külsőleg a szép nemzetiség három színe adván reájok világítást” (ERDÉLYI 1860, 24). Az ünnepség ideje alatt egy színikört is felállítottak, Kocsisovszky Jusztin társulata játszott, a színielőadás végeztével Egressy Gábor elszavalta Vörösmarty Mihály *Liszt Ferenchez* című ódáját (*Uo.*, 66).

Az ottani ünnepély is fényes volt: Egressy a Terhes Sámuel fél évszázados lelkészi jubileuma alkalmából rendezett ünnepségre gondol. Lásd a 256. levél jegyzeteinél.

Kazinczy Gábor: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Vladárné: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

Toldy, Pestről: Toldy Ferenc (1805–1875). Orvos, irodalomtörténész, kritikus, egyetemi tanár. 1835-től 1861-ig a Magyar Tudós Társaság titoknoka.

a nagy Kazinczy-féle ünnepélyen, mely Octoberben lesz, legyek jelen: Egressy a Magyar Tudományos Akadémia által 1859. október 7-én rendezett centenáriumi Kazinczy-ünnepre gondol. A Nemzeti Múzeum dísztermében tartott emlékülés 9 órakor gróf Dessewffy Emil nyitóbeszédével kezdődött. Ezt Eötvös József beszéde követte. Utána Székács József olvasta fel Szász Károly Kazinczy emlékére írt költeményét. Majd Toldy Ferenc emlékbeszéde következett, s ő olvasta fel Tompa Mihály *Kazinczy Ferenc emlékezetére* című versét is, mely az Akadémia ódapályázatán első díjat nyert. Az ülést Dessewffy szavai zárták (KEMPELEN 1860, 120–121).

Rádayt felszólítja hogy a színházban is legyen ez alkalomra ünnepélyes előadás, mellyben én szavaljak valamit Kazinczy Ferencztől: a Nemzeti Színházban 1859. október 27-én rendeztek emlékelőadást Kazinczy Ferenc születésének századik évfordulója alkalmából. Az előadáson először Erkel Ferenc *Bátori Mária* operájának nyitánya hangzott el, második műsorszámként Feleki Miklós elszavalta Tóth Kálmán *Kazinczy Ferenc évszázados emlékére* című alkalmi költeményét. Utána Tompa Mihály *Kazinczy Ferenc emlékezetére* című megzenésített versét énekelte a színház nemzeti színekből öltözött művészi személyzete,

körülállva a színpadon felállított Kazinczy-szobrot. Végezetül Vörösmarty Mihály *Az ál-
dozat* című szomorújátékát adták (VU, 1859/26, 539). Egressy nem szavalt az ünnepélyen.
a haboru kiütött: a szárd–francia–osztrák háború 1859 áprilisában robbant ki.
elküldjem-e rögtön innen még a funak a másik száz forintot: Egressy Ákosnak.
elmarschíroztak: elvonultak, meneteltek (ném.).
Samu küldött-e már neki valamit?: Egressy Samu – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.
Kazinczy Pirka: lásd a 257. levél jegyzeteinél.
Borbély-család: lásd a 256. levél jegyzeteinél.
ott voltak a Szathmáriak Borsodból, három testvér, a Borbélyné fivérei: Borbély László felesége
Szathmáry Király Borbála (1813–1886) volt. A három testvér: Szathmáry Király László
(1816–1890), Szathmáry Király Pál (1811–1879), Szathmáry Király György (?–1873).
Sismisék a jász menyecske képével nagyon megleptek: lásd a 248. levél ismeretlen házigazdádának
egész családját tisztelem jegyzetét. A **jász menyecskét** lásd a 259. levél jegyzeteinél.
Szabót tartassd szemmel: lásd a 248. levél jegyzeteinél.
Árpád is kérdezősködhetik felöle Gózonról: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.
László: László József – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.
Molnár: lásd a 123. levél jegyzeteinél.
Terhesék: Terhes Sámuel (lásd a 256. levél jegyzeteinél) és felesége, Sándy Johanna.
**Ott volt nálam Aggtelekről is az új Pap és egy Szegő nevű öreg ember, [...] s nagy bocsánatkérés
mellett köszönték meg az ajándokot:** az új pap valószínűleg Réthy József volt. A „Szegő
nevű öreg ember” pedig P. Szegő László presbiter. Egressy Gábor itt arra az adományára
gondol, amelyet az 1858. április 20-án porig égett aggteleki református templom részére
adott. A tűzvész következtében leégtek a lakóházak, a templom, a paplak, az úrasztali edé-
nyek és készletek. A falu megsegítésére Pákh Albert a Vasárnapi Ujságban több felhívást
is közzétett. Az adományozók nevét a református egyház feljegyezte. Egressy Gábortól a
következő tárgyi adományt kapták: „Egy úrasztali ezüst kehely, aranyozott belsővel. Szép
ajándékozású levél kíséretében. Felirata két félkörben elhelyezett búzakalász között: »Az
aggteleki ref. Egyház úrasztalára. E. G. 1858«” (BÓDIS, JANKA, 2008, 14–18).

261. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK Pest, 1859. május 5.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 27. sz. levél.

Magyarázatok:

Kazinczy Gábor részére különböző színű „Kodrinton” szeleteket küldék választás végett: lásd
a 259. levél jegyzeteinél.

Kedves Őrsikémtől a mi szende kis Jászmenyecskénktől e’ napokban kaptam levelet: Ágoston
Erzsébettől – lásd a 248. levél ismeretlen házigazdádának egész családját tisztelem jegyzetét és
a 259. levél jegyzetét.

jönnek értem Imrével együtt: Ágoston Imréről van szó. Lásd a 249. levél jegyzeteinél.

itt halyon Malátástól együtt: a maláta fürdőre való utalás.

Certifikattal: helyesen certícat: bizonyítvány (fr.).

Kajd.csi: Kajdacs István – lásd a 210. levél jegyzeteinél.

Károlynak mind 2 képe kész és mondhatni gyönyörűen sikerült 2 kép: Telepy Károly (lásd a
Gyakran említett személyeknél) festményeiről van szó. Az egyik Hegedűs Lajosné Boden-

burg Lináról, a másik Szerdahelyi Kálmánné Prielle Kornéliáról készült. Lásd a 249. és a 259. levél jegyzeteinél.

most engem fog másolni ő is inkább a magyar menyecske costumét az egyik Berchtoldt grof számára: lásd a 207. levél *elutazik Nagyorsziba, hol munka vár rá* jegyzetét.

Kezeit csokolja K. Á.: Telepy Károly és Egressy Árpád.

262. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Temesvár, 1859. május 26.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 98. sz. levél.

Magyarázatok:

Szabót igen meggyűlölték e vidéken azért, hogy Német társulatot tart, télben itt, nyárban Aradon: lásd a 248. levél jegyzeteinél.

A háborus idő: lásd a 260. levél jegyzeteinél.

a száműzött hercegnő is jelen volt; férje Karagyorgyevics Sándor: Persida Nenadović (1813–1873). Alexander Karadorđević (1806–1886) szerb fejedelem felesége. Karadorđević 1842-től 1858-ig volt fejedelem, 1858-ban lemondatták, emigrációban éltek. Fiuk I. Péter néven szerb király létt.

itteni ismerősim (menekült társaim): Stockinger [Sulyok] Mór (1821–1878) és Specht Lipót. Egressy az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc leverését követő törökországi emigrációra gondol, ahol 1850 szeptemberéig tartózkodott. **Stockinger** Temesvárott városi hivatalnok, a temesvári takarékpénztár választmányának tagja, 1855-től titkára, majd ügyésze volt. **Specht** verseci kereskedő volt (BERNSTEIN 1906, 73). A szabadságharc idején főhadnagy a negyvenharmadik honvédszászlóaljnál (BONA 1999, III, 171).

Löwe, az udvari színház tagja: Ludwig Löwe (1794–1871). A bécsi Burgtheater színésze.

Pázmánról nem hallok semmit: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

irok innen Vályinak is ujhelybe a retour-recepisse végett: lásd a 260. levél jegyzeteinél. Helyesen retour récépissé: tértivevény (fr.).

omnibuson: Pest-Budán 1832-ben indították az első omnibuszokat, a közlekedési eszköz nyaranta a Pest környéki kirándulóhelyekre is kivitte az embereket.

Confortablen: konflis, a comfortable: kényelmes (ang.) szóból alakult ki. Egylovas fogatú két-személyes bérkocsi.

Ha Hamletet leírtad: kérd ki Danitól a Makranczos hölgyet, és azt ird le minél gyorsabban, mert itt sincs meg: a Shakespeare-drámát valószínűleg Káli Dánieltől (lásd a 220. levél jegyzeteinél) kellett elkérni.

263. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNÁK

Pest, 1859. május 30.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 28. sz. levél, 28. sz. boríték.

Magyarázatok:

egész e' mai napig a pénzügy elintézésével voltam elfoglalva: Egressy Etelka a László József ellen benyújtott válóper során tartáspénzt követelt (lásd a 110. levél jegyzeteinél), illetve a szerződésben kikötött jegyajándékot (lásd a 82. levél a *pénzről [...]* irjál mert amiat látom hogy igen aggodik jegyzetét). A bíróság jóváhagyta a követelését.

Simonnak rögtön 500 pft kelle letennem: Simon Florentnek – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a válóper lefolyta után: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elémült midön a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

András bácsi arrol biztosított miszerint a Takaréék pénztárba a pénz nem veszendő: lásd a 244. levél jegyzeteinél.

A Kis Jászmenyecskétől e' napokban kaptam levelet: Ágoston Erzsébettől. Lásd a 248. levél *ismeretlen házigazdádnak egész családját tisztelem* jegyzetét és a 259. levél jegyzetét.

Kocsis: lásd a 184. levél jegyzeteinél.

Fáy Andrásék: Fáy András és Sziráki Zsuzsa. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

264. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Temesvár, 1859. június 2.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 99. sz. levél.

Magyarázatok:

Két menekült társam van itt, Stokkinger Mór, és Specht Lipót: lásd a 262. levél jegyzeteinél.

Szabó: lásd a 248. levél jegyzeteinél.

Pázmán: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

Kedves leányom, örvendek hogy bajod egy részén valahára általestél: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elémült midön a dolgot voltaképpen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

és szenvedésidért legalább némi nyomoru anyagi kárpotlást nyerél: Egressy Etelka a László József ellen benyújtott válóper során tartáspénzt követelt (lásd a 110. levél jegyzeteinél), illetve a szerződésben kikötött jegyajándékot (lásd a 82. levél a *pénzről [...]* irjál mert amiat látom hogy igen aggodik jegyzetét). A bíróság jóváhagyta a követelését.

265. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Kolozsvár, 1859. június 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 29. sz. levél.

Magyarázatok:

A kolozsvári színtársulat 1859 nyarán:

igazgató: Havi Mihály

színészek: Alajos János, Baráti Sándor (dalnok), Barta Elek, Bihari István, Bóér János, Bodorfi (dalnok), Bokor Ferencz, Felix Mikes, Ferdinánd Ignác, Follinus János (dalnok), Fözö Berczi, Gerecs János, Gocs Ede (karmester), Gyulai Ferencz (drámai rendező), Jakab Ist-

ván (drámai sűgő), Káldi Gyula (karmester), Komáromi Lajos (népszínműénekes), Mezei Vilmos (dalnok), Mayer János, Paulay Ede, Szabó Mózes, Singer Bernát, Szentkűti Mihály, Turcsányi Imre (drámai ügyelő, opera sűgő), Tótfalusi Gusztáv, Vadász József, Virág Lajos

színeszűnők: Alajosné Eliza, Bánhidi Emilia, Baranyiné Nina, Boérné Zsafia, Bodorfiné Etelka, Bokorné Ágnes, Cser Julia, Eichner Ludmilla, Ferenczi Izabella (dalnoknő), Follinusné Antonia, Fridrikné Ám. (dalnoknő), Farkas L., Farkas N., Polákoviczné Julia, Schafhűttel Minka, Szabó Eszter, Singer Róza (dalnoknő), Turcsányi Antonia

technikai személyzet: pénztárnok, ruhatárnok három segéddel, fodrász, festő, négy díszítő, asztalos, két színházi szolga, két világosító, három jegyszűdő, két színlaposztó és kellékhordó, pénztárnok (*Zsebkönyv* 578, 5–6).

Pozsonyi nevű szin igazgato: Pozsonyi Alajos (1806–1870).

Krizbayéknál: lásd a 4. és a 179. levél jegyzeteinél.

Gr. Kemény Sámuel t Mikót már meg látogatát ugyan Ked. Apám: Keményt lásd a 182., Mikót a 130. levél jegyzeteinél.

Valami Szombathelyié ez a Fürdő: a kolozsvári Diana fürdőről van szó. A Sétatér mellett helyezkedett el. Szombathelyi Gábor városi főorvos nyári használatú fürdőnek nyitotta 1843-ban.

Itt Biazinálnál méreg drága minden: lásd a 180. levél jegyzeteinél.

Harayval együtt vacsoráltunk az estve: lásd a 139. levél jegyzeteinél.

említém neki a Szentpéteriné levelét: Szentpétery Zsigmondné Glatz Franciska (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) leveléről van szó.

Ma néztem meg a Mátyás király születési helyét: a legrégebbi emeletes ház Kolozsvárott. Amikor 1443-ban Szilágyi Erzsébet itt szállt meg és megsűlte Mátyást, Méhffi Jakab szőlősgazda tulajdonában volt.

Vasárnap pedig el megyek a Templomba Szász Károlynak testvérét meg halgatni: Szász Domonkosról (1838–1899) van szó. Erdélyi református pűspök.

Károlyt üdvözlöm: Telepy Károlyt – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Kazinczy Gábor: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

N. mama: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Kirnerék: Kirner György (lásd a 192. levél jegyzeteinél), felesége, Pokorny Leopoldina és lányuk, Vilma (lásd a 228. levél jegyzeteinél).

Andris bácsiék: Fáy András és Sziráki Zsuzsa. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

ha ki találna menni péczelre kérem azon bizonyos dologról a lehetőleg kitérő feleleteket adjon hátán Kazinczyné kérdezűsködni talál: a bizonyos dolog, amiről nem volt tanácsos beszélni, az Fáy Emilia férjének, Kazinczy Gábornak a különös kapcsolata volt özv. Vladár Józsefné Lónyay Sarolta Karolinnal (lásd a 132. levél jegyzeteinél). Kazinczy Gábor ugyanis anélkül, hogy elvált volna, a szabadságharc után Lónyay Sarolta Karolin bánfalvai kastélyába költözött, s élete végéig ott maradt. Amikor Egressy Gábor 1859-ben Miskolcon vendégszerepelt, meglátogatta Bánfalván Kazinczyt, az élettársával is találkozott, s nyilván ennek a látogatásnak a részleteiről kellett hallgatnia Szentpétery Zsuzsannának.

266. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Kolozsvár, 1859. július 1.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 100. sz. levél.

Magyarázatok:

A kolozsvári színtársulat 1859 nyarán: lásd a 265. levél jegyzeteinél.

Havi: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

Szerencsére azonban éppen ma jött érttem Marosvásárhelyről az ottani színigazgató: 1859 június–júliusában Marosvásárhelyen Nagy (Poleretzky) Mihály (1826–1879) társulata játszott (OSZK SZT. Színlapgyűjtemény, Marosvásárhely, 1859).

Dézsre igérkeztem Pozsonyi nevű igazgatóhoz: lásd a 265. levél jegyzeteinél.

Kazinczy Gábortól: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Lévaival: lásd a 256. levél jegyzeteinél.

egy gyors paraszttal berándultunk: lásd a 158. levél jegyzeteinél.

Imrét nem találtuk hon: ifj. Ágoston Imrét. Lásd a 249. levél jegyzeteinél.

az öreg Ágoston: id. Ágoston Imre.

Irjatok hadi ujságokat: lásd a 260. levél jegyzeteinél.

267. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK
ÉS EGRESSY ETELKÁNAK
[Pest, 1859. július 2.]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának, Marosvásárhely, 1859. július 9.: „E’ perczben vettem Julius 2^{án} kelt levelét.”

268. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA –
EGRESSY GÁBORNAK ÉS EGRESSY ETELKÁNAK
[Pest, 1859. július 4.]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának, Marosvásárhely, 1859. július 9.: E’ perczben vettem Julius 2^{án} kelt levelét. Dél előtt pedig a 4^{án} irt Kedves sorokat.”

269. EGRESSY ETELKA ÉS EGRESSY GÁBOR –
SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Marosvásárhely, 1859. július 9.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 101. sz. levél. A kézirattári iktató által a levélpapírra írt dátum: *1859. júl. 30.* – hibás.

Magyarázatok:

gr. Toldalagi cs. k. Kamarást ment látogatni: Toldalagi Ferencet (1803–1864).

első volt Hamlet szokás szerint 2^{dik} Brankovics 3^{szor} ismét Hamlet közkívánatra: Egressy 1859. július 9-én játszotta Obernyik Károlytól a *Brankovics Györgyöt*, a címszerepét, július 7-én pedig id. Alexandre Dumas *Kean* című színműve volt műsoron. Az említett *Hamlet*-előadásokról színlap nem maradt fenn. A július 9-i *Brankovics György*-előadás vagy nem az első volt, vagy az előre megbeszélte és kinyomtatott műsorhoz képest változott a vendégszereplés játékrendje. Erre utal az is, hogy július 9-re még egy színlap készült: ez Katona József *Bánk bánját* hirdette (OSZK SZT. Színlapgyűjtemény, Marosvásárhely, 1859).

az igazgatót: Nagy Mihályt. Lásd a 266. levél *Szerencsére azonban éppen ma jött értem Marosvásárhelyről az ottani színingazgató* jegyzetét.

csiga főkötöm: lásd a 257. levél jegyzeteinél.

Postrestante: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

Károlynak kézzsorításomat küldöm: Telepy Károlynak – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Mentovichékhoz vagyunk ebédre hívva: Mentovich Ferencékhez (1819–1879). Természettan tanár, költő. Az 1850-es években Arany János tanártársa Nagykörösön, majd a marosvásárhelyi református főiskola természettanára. E tárgykörben több művet is publikált. 1859 és 1861 között a Marosvásárhelyi Füzetek kiadója és szerkesztője.

Krizbayékat meg látogattuk: lásd a 4. és a 179. levél jegyzeteinél.

csatabíreket is írtál: lásd a 260. levél jegyzeteinél.

Kazinczy: Kazinczy Gábor – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Szebenbe mennék Haviboz: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

Árpád, ird le nekem a Szent ember című költeményt, és a vén cigányt, [...] Az elsőt megkapod a zsákban, hol a levelek állanak, Vörösmarty saját kéziratát, – de vissza tedd; a másikat pedig a nagy könyvben: Vörösmarty Mihály *A szent ember* és *A vén cigány* című költeményét. A zsák, „hol a levelek állnak”, valószínűleg egy olyan gyűjtőhely, amelyben valaha a ránk maradt Egressy-levelezés kapott helyet. Egressy archiváló szándékát lásd a 137. levél jegyzeteinél. A **nagy könyv** pedig, amit még Egressy említ, és amelyben saját kézírásában *A vén cigány* olvasható, egy cím nélküli, fél ív nagyságú (24 × 39 cm), 106 fólió terjedelmű vegyes tartalmú kötet. Lásd az OSZK Kt. Fol. Hung 1754.

270. EGRESSY ETELKA – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Dézs, 1859. július 18.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelka anyjához, Egressy Gábornéhoz, 2. sz. levél.

Magyarázatok:

Gajzágo Salinak neje valami bárónó: Gajzágo Salamon (1830–1898), a felesége Kuliffay Erzsébet. Gajzágo 1861-ben Belső-Szolnok vármegye főjegyzője, majd 1867-től főbírája volt. 1870-ben számvevőszéki elnöknek nevezték ki, ezt a tisztséget ő töltötte be először. Eleinte Sali Bánk álnéven, majd saját nevét használva szépíróként is kipróbálta magát; néhány drámát is írt.

Pataki Dániel fő polg. mestert: Pataki Dániel (1796/1797–1866).

tul tesz mind a négy fián [...] Az 5ik gyermek, leány már nem éppen az a játszói gyermekes kedélyű, hanem okos gazdaszonykodó mívelt korombeli: ennél a Pataki családnál volt Gyulai Pál nevelő az 1840-es évek első felében. Az említett négy fiúgyermek: Pataki Ferenc (1824–1870), Gyulai Pál tanuló társa volt a kolozsvári református kollégiumban, Pataki Sándor (1825–?), Pataki Dániel (1830–?), Pataki Gyula (1833–1874). A harmadik fiúnak,

Pataki Dánielnek a felesége Lázár Lukrécia volt. Id. Pataki Dánielnek három lánygyermek született, de Egressy Etelka már csak az említett Pataki Katalint (1829–?) ismerhette, Emília (1827–1856), akibe Gyulai Pál szerelmes volt, és Anna (1831–1859 előtt) már nem éltek (PAPP 1927, 161–180).

Kazinczy Gáborral: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a gr. Bethlen Ferenczék kastélya nyitva minden utazónak: gróf Bethlen Ferenc (1800–1875).

transport: lásd a 32. levél jegyzeteinél.

az öreg Patakyné: Pataki Dánielné Barthos Anna (1798/1799–1870).

meg van híva ide nem messze valami Torma nevű családhoz ez a Torma rendkívül nagyesszű ember és nagy régiség buvár: a csicsókeresztúri Torma család egyik tagjáról, Torma Józsefről (1801–1864) van szó. Belső-Szolnok vármegye főjegyzője és pénztárnoka. Csicsókeresztúr környékén régészeti ásatásokat végzett, és megírta Belső-Szolnok vármegye történetét.

a reform. pap valami Medgyes nevű: Medgyes Lajos (1817–1894). Lelkészi teendői mellett egyházi íróként és szépíróként is tevékenykedett. 1860-ban az Egressy szerkesztette Magyar Színházi Lapnak is a munkatársa volt.

valami Roth gyógyszerésznéhez: Róth Pálné Bádoki Soós Amáliához (1836/1837–1910). Telegdi Róth Pál (1826–1893) gyógyszerész Désen született, a nagybátyja gyógyszerértárát örökölte meg. 1854-ben vette feleségül Soós Károly erzsébetvárosi gyógyszerész lányát, Amáliát. Róthot 1871-ben Dész polgármesterévé választották (ORIENT 1933, 374).

Postrestant: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

Sz. néhez semmi közöm: Szentpétery Zsigmondné Glatz Franciskához – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Károlyt üdvözlöm: Telepy Károlyt – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

nmamával: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannával – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

271. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ETELKÁNAK Pest, 1859. július 21.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Etelhez, 1. sz. levél.

Magyarázatok:

post restánt: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

Kazinczy Pirka: lásd a 257. levél jegyzeteinél.

Kazinczy a fiával: Kazinczy Gábor (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) Kazinczy Artúrral (lásd a 221. levél jegyzeteinél).

Lévay: lásd a 256. levél jegyzeteinél.

Feri: ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

tegnap jött egy levele Hetényitől: lásd a 105. levél jegyzeteinél.

lendvay párt hívja: ifj. Lendvay Mártont (lásd a 27. levél jegyzeteinél) és feleségét, Fánecsy Ilkát (1842–1904). Fánecsy Ilka Fánecsy Lajos színész (lásd a 22. levél jegyzeteinél) lánya volt. 14 éves korában lépett fel először a Nemzeti Színházban, s haláláig ott játszott. Minden szerepkörben kipróbálta magát, eleinte naiva és szende szerepekben játszott, majd társadalmi drámákban lépett fel, pályája vége felé pedig komikai és anyaszerepekben.

Károlynak majd meg mondom üdvözlétedet: Telepy Károlynak – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

272. EGRESSY ETELKA ÉS EGRESSY GÁBOR –
SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Jászberény, 1859. július 26.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke anyjához, Egressy Gábornéhoz, 3. sz. levél.

Magyarázatok:

Pongrácz: talán Pongrácz Soma színésről van szó.

Kempelen a Toth Kálmán sógora: Kempelent lásd a 249. levél jegyzeteinél. Kempelen Győző felesége Tóth Riza (1829–1858) volt, Tóth Kálmán (1831–1881) költő, drámaíró, publicista nővére.

A Házi gazdát Sismisnek – hívják, neje Ágoston leány: lásd a 248. levél ismeretlen házigazdának egész családját tisztelem jegyzetét.

a Kapitány Jankovictól: lásd a 249. levél jegyzeteinél.

Károly: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

rezeda: illatos lágyszárú növény.

a „Keresetlen Csárdást”, „Ismerkedjünk”-et és a „Lengyel andalgót” mind három a Samu bácsi szerzeménye: Egressy Samu (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) szerzeményeiről van szó. Lásd a 193. levél jegyzeteinél.

meg nézzük a Lehel Kürtjét és több nevezetességeit e városnak: a díszesen faragott kürt 43 cm hosszú és elefántagyarból készült. Valószínűleg a 9. században készítették. A 17–18. században a jászberényi Nagytemplom falán függött, a 19. században pedig, egészen 1874-ig, a helyi városházán őrizték.

Szigetit emlékeztessd hogy Anyánk folyamodványát el ne feledje beadni és pártolni: Szigetit lásd a 91. levél jegyzeteinél. Egressyék valószínűleg segílyt kértek a Nemzeti Színháztól id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna részére, akit színész fia, Szentpétery Zsigmond (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) tartott el 1858. december 13-án bekövetkezett haláláig.

irja le azt a művet, a mellyik a Sárosy Albumában jelent meg: Sárosy Gyula (1816–1861) *Az én albumom* című 1857-es kiadványáról van szó. Egressy Gábornak *A legdicsebből* című költeménye jelent meg benne. Vö. SÁROSY Gyula, *Az én albumom*, Pest, Herz János, 1857, 27–37.

273. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Kassa, 1859. augusztus 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 102. sz. levél.

Magyarázatok:

ez a társulat igen gyenge ide, s régen itt vannak: a kassai társulat igazgatója Hetényi József volt. Lásd a 105. levél jegyzeteinél.

Lendvaiék: lásd a 27. és a 271. levél jegyzeteinél.

Prielle: lásd a 212. levél jegyzeteinél.

Eszternek: Török Sámuelné Egressy Eszternek (1808 után – 1869). Egressy Gábor húga.

Budainéval: lásd a 259. levél jegyzeteinél.

Hát Árpád mit beszélt Szigetivel?: lásd a 248. és a 272. levél jegyzeteinél.

diligence: lásd az 54. levél jegyzeteinél.

Vályi Palit, volt kedves gazdám: lásd a 260. levél jegyzeteinél.

Erdélyi Jánost: lásd a 19. levél jegyzeteinél.

Itt még senkinél nem voltam, csak a Papnál, Ferenczinél: talán Ferenczy Józsefről (1797–1873) van szó. Előbb kassai református lelkész, majd az abaúji egyházmegye esperese.

Dengelegi Zsófi: a magyarországi református egyház anyakönyve szerint Dengelegi Zsófia (1805–?) Dengelegi Mihály és Makány Julianna lánya volt, Komjátiban született. Ez a település közel fekszik Egressy szülőhelyéhez, Sajólászlófalvához, és első fellépőhelyeihez: Miskolchoz, Kassához. Szentpétery Zsuzsanna, aki a levél szerint tisztában volt azzal, hogy ki Dengelegi Zsófia, Kassán lépett fel először 1829-ben. Egressy a levél keltezésekor, 1859-ben Kassán látta a nőt. Vagyis az valószínűsíthető, hogy Egressy fiatal színész korában ismerte meg, feltehetően Kassán.

poste restante: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

274. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Sátoraljaújhely, 1859. szeptember 2.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 103. sz. levél.

Magyarázatok:

követelje a receptjét: lásd a 262. levél jegyzeteinél.

Hetényi társulata: lásd a 105. levél jegyzeteinél.

Budaitól: Budai Józseftől (?–1876). Vidéki színész, színigazgató, a szabadságharc után állt színésznek. Egressy korábban feleségével, Jeszenszky Karolinnal egyzetetett nyíregyházi vendégszerepléséről. Lásd a 259. levél jegyzeteinél.

Ungvárra megyek néhány játékra Láng Bódihoz: lásd a 214. levél jegyzeteinél.

Erdélyi János: lásd a 19. levél jegyzeteinél.

275. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNÁK Pécel, 1859. szeptember 8.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 30. sz. levél.

Magyarázatok:

Ilona nap olta folyvást Péczelen vagyok: lásd a 210. levél jegyzeteinél.

Az öreg Szemere Pálnak Fáy Feri személyesen kézbesítette a Végrendeletet tartalmazó csomagot: valószínűleg magának Szemere Pálnak (lásd a 36. levél jegyzeteinél) a végrendeletéről van szó, amely 1859. május 20-án kelt Pécelen. (Fennmaradt töredéke elérhető: Ráday-gyűjtemény, B 14. fond, Szemere Pál levéltára, II. pótkötet, 89–126.) Egressy Etelka leveleiből úgy tűnik, a testamentummal kapcsolatban Egressy intézett valamit Pesten, talán ő

vitte el a közjegyzőhöz. És azért ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) kézbesítette, mert akárcsak Szemere, ő is Pécelen lakott.

Keresztmamát: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilonát – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a Gombai rokonok névszerint Fáy Guszti, Lenczi, és Béla: lásd a 183. levél jegyzeteinél.

desperál: lásd a 237. levél jegyzeteinél.

malheur: lásd a 124. levél jegyzeteinél.

persvediált: persuasio: meggyőzés, rábeszélés (lat.).

a Ráday kastélyba, pár nap múlva nevezetes vendégeket visznek u. m. Kaisernét, Hegedüsnét, és Latkoczinét: a péceli Ráday-kastélyba. A kastélyt a 18. században építették. Ráday Pál (1677–1733) építtette az alapját, egy kúriát, majd fia, Ráday Gedeon (1713–1792) barokk stílusú kastéllyá bővítette. Kaiser Josefát (1820–1873), Hegedüs Lajosné Bodenburg Linát (lásd a 252. levél jegyzeteinél) és Latkóczy Lajosné Hivatal Anikót (lásd a 6. és a 183. levél jegyzeteinél). Kaiser Josefa szoprán énekesnő volt, pályáját 1839-ben kezdte. A Nemzeti Színházon kívül különböző európai operaházakban is énekelt. Az 1850-es években a Nemzeti Színház tagja volt.

276. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1859. szeptember 9.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 37. sz. levél.

Magyarázatok:

a Felső törvény Széktől való perét vissza küdték: lásd a 103. levél jegyzeteinél.

törvényszék előtti ki békültetést kel végre hajtani: Egressy Etelka és László József válóperéről van szó. Lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen más-ként értesíté* jegyzetét. A bírói békéltetés a válóper egyik lényegi mozzanata volt, és általában két alkalommal került rá sor. Ha az első békéltetés nem járt sikerrel, akkor a törvényszék ágytól-asztaltól való ideiglenes elválasztásról rendelkezett. A békéltetésen a felperesnek – ez jelen esetben Egressy Etelka volt –, ha nem kért valamire hivatkozva halasztást, feltétlenül meg kellett jelennie (NAGY 2012, 100–101).

Szigeti tegnap itt volt azt hívé hogy hon vagy beszélni akart a jövő dolgokról: lásd a 248. levél jegyzeteinél.

etel dologáról beszélve Polgárral: lásd a 111. levél jegyzeteinél.

fognak é vagy akarsz é szerződni: Egressy Gábor 1859-ben nem szerződött a Nemzeti Színházhoz. Lásd a 248. levél *Szigeti mondá hogy mindent meg írt neked* jegyzetét.

pompérit már Szigeti sirva rimánkodva kérte hogy eszközölje visajuthatását a színházhoz mert már megunta a vidéki komédiát: Pompéry Jánost (1819–1884). Író, újságíró, 1859-től a Magyar Tudományos Akadémia tagja. A Nemzeti Színház 1859. évre kiadott zsebkönyve szerint Pompéry nem volt tagja az intézmény ügyvezetését ellátó bizottságnak, vagyis Szigeti József valószínűleg az összeköttetéseiire számítva bízott segítségében.

Láng: lásd a 214. levél jegyzeteinél.

277. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Debrecen, 1859. szeptember 26.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 104. sz. levél.

Magyarázatok:

A debreceni színtársulat 1859-ben:

igazgató: Buday József

ügyvezető: Kovács József

rendező: Szathmári Károly, Szigeti Imre, Ujfalusi Sándor

színészek: Bari János, Bozsó Vilmos, Buday József, Csehfalvi, Dózsa József, Drágus Károly, Gyarmathi Jenő, Kovács József (ügyvezető), Kovács Elemér (súgó), Lukácsi Sándor, Mátrai István, Mustó Gusztáv, Nagy János, Némethi Mihály (súgó), Sánta Antal (ügylő), Szalai Benő, Szabó Mózes, Szabó Sándor, Szathmári Károly, Szép József, Szigeti Imre, Szilágyi Béla, Török Antal, Ujfalusi Sándor, Várnoki Sándor, Vincze József

színesznők: Budainé Sarlotta, Bozsó Eleonora, Gyarmatiné Pepi, Kertész Mari, Korcsek Leopoldina, Kovácsné Berta, Kétszeriné Jozefa, Mátrainé Nina, Mátrai Mari, Pap Róza, Szabóné Victoria, Szabó Pepi, Szépné Laura, Szilágyiné Ida, Szigetiné H. Mari, Váradiné Kolonics Alfonza

technikai személyzet: ruhatárnok két segéddel, két kellékhordó, két színházi szolga (*Zsebkönyv* 339, 5).

Füredi: lásd a 192. levél jegyzeteinél.

Szentmihály napjára: szeptember 29-re.

bajod ne legyen édes, a házbér végett, itt küldöm azt ó pénzben: konvenció forintban. Lásd a 252. levél 60 fujra hogy régi 63 f legyen még kel hozzá 6 f 15 x uj pénzbe jegyzetét.

A két játékból, a mellett a nagy család, és nagy költség mellett: a vendégszereplések díjazásával kapcsolatban lásd a 101. levél jegyzetét.

megyek Farkasékhoz: lásd a 132. levél jegyzeteinél.

a Fejér ló-ban vagyok szállva: lásd a 126. levél jegyzeteinél.

278. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁRPÁDNAK
Győr, 1860. február 11.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 18. sz. levél.

Magyarázatok:

A győri színtársulat 1860-ban:

igazgató: Hidassi Elek

színészek: Beke István (ügynök, titkár), Boér János (rendező), Farkas György, Gárdonyi Antal, Gerő Jakab (ügylő), Gonda Sándor, Horváth Ferenc, Hidassi Elek (rendező), Kölesy Antal (díszfestő), Lászi Vilmos (könyvtárnok), Lukácsi István, Ozoray Árpád, Szigeti Imre (rendező), Tamási József, Vince János, Zeyk Elemér

színésznők: Boér Jánosné, Csabainé Teréz, Geróné Flóra, Kölesi Antalné, Kövesiné, Kövesi Etelka, Polákovicsné Lina, Szabóné Lina, Szigetiné Mari, Szilágyiné, Szilágyi Teréz, Szöllősy Nina, Tarján Liszka, Tölgyesi Mili

technikai személyzet: pénztárnoknő, díszfestő, díszmester, díszítő három segéddel, házmester és világosító két segéddel, szerepkihordó, színházi szolga, jegyszédők, két színlaposztó, ruhatárnok, fodrász (*Zsebkönyv* 458, 5–6).

Mond meg Dallos urnak, hogy a jövő számba, a mit most szednek, Színházi rovat nem lesz: az

Egressy szerkesztette Magyar Színházi Lap 1860. február 18-án megjelent 8. számáról van szó. Dallos Gyula (1827–1884), a pesti egyetem angol nyelv és irodalom tanára 1860 első felében a lap segédszerkesztője volt, havonta 30 forintot kapott (a fizetési nyugtát lásd az OSZK Kt. Analekta, 1243, I, 149. sz.). A Magyar Színházi Lap volt az első magyar nyelvű színházi szaklap, 1860. január 1. és december 29. között jelent meg hetilap formájában. Előfizetési díja egy évre 6 forint volt. A színész a lapindítási engedélyt 1859. november 1-jén kapta meg. Az előfizetési felhívás így szól: „A művelttek és lelkesek azon nemes serege, melly az én vándor utamat a két magyar haza vidékein a honszeretet szép virágaival szokta behinteni; mostani vállalatom nemzeti jelentőségét is érezni fogja; ennél fogva merem reményleni, hogy ettől szives részvétét meg nem tagadja [...]”. A lap tartalma éves címszavakban a következő: 1. Színészet, nyelvészet, zenészet, itészet, színházi dolgok; 2. Költemények; 3. Beszélyek; 4. Történettár, életrajzok, emléklapok, népelet, szellemi mozgalmak itthon és külföldön; 5. Alkalmi rovatok. Egressy színésztársai közül összesen négyen publikáltak a szaklapban. Feleki Miklós két írást jelentetett meg (*Francia színeszet, Angol színeszet*), Udvarhelyi Miklós és Komlóssy Ferenc *Adatok a magyar színeszet történetéhez* címmel cikksorozatot közölt, Szigeti József pedig *Seydelmann és a színműgyártók arroganciája* című munkájával jelentkezett. A „Bel és külföldi levelezések” és a „Szellemi mozgalmak a hazában és ezen kívül” címmel hirdetett színháztörténeti érdekelt-ségű rovatokba a szabadságharc bukása után Londonban élő Rónay Jácint és az Edinburghben tartózkodó Csernátony Lajos küldött írásokat. Az előfizetési felhívás szerint Egressy a szépirodalmat nem a hasznos-kellemes, tanító-mulattató elv alapján vonta be a lapba, hanem azt remélte, hogy a „történeti balladák, különös tekintettel a szavalhatóságra, tehát a költemények drámai szerkezetére s az előadás, plasztikájára” a színészi játék fejlődésének segítségére lesznek. A szépirodalmi kínálat végül igen vegyesre sikeredett. A felkért munkatársak nem mindig Egressy igényeinek megfelelően teljesítették feladatukat. Jósika Miklós nem tudta vállalni a rendszeres közreműködést, a balladairásra kiszemeltek pedig inkább lírai költeményekkel jelentkeztek. Eredeti beszélyeket Remellay Gusztáv és P. Szathmáry Károly írt, fordított Dallos Gyula, Krizbay Dezső Miklós és Bodor Károly. A *Költemények* rovatban Szemere Pál, Tompa Mihály, Szemere Miklós, Lévy József, Halász Dezső és Thaly Kálmán publikáltak. Egressy két Vörösmarty-verset is közölt: a saját iratai között lévő *A szent embert* és a Krizbay Miklóstól kapottat, az *Emlékkönyvbe* címűt. Az első felévben a lapnak 411 előfizetője volt. Az előfizetők között többségében köznemesi tisztségviselők, értelmiségiek, ügyvédek, orvosok, mérnökök, tanárok és egyháziak voltak. Az ő érdeklődésük elsősorban Egressy vidéki vendégszerepléseinek népszerűségével magyarázható. Olyan előfizetői csoportok is voltak, akiknek figyelmét nem lehet a vidéki vendéglőadásokhoz kötni. Egyrészt ott voltak a kultúrátámogató mecénások, mint Széchenyi István, Mikó Imre, Festetics Pál, Tomori Anasztáz, akik minden művészi kezdeményezést támogattak, s valamelyest a színházügyi kérdésekben is érdekeltek voltak, másrészt

a színészek. A szakmán belül 37 pontosan azonosítható színész és társulatigazgató fizetett elő a Magyar Színházi Lapra (Egressynek a szaklapban megjelent kimutatása szerint ekkoriban országosan 536 színész volt). A lap részletes elemzését lásd: SZALISZNYÓ 2013, 53–76.

Tanulmányaim: Egressy Gábor *Tanulmányaim és emlékeim* című tizennyolc részes cikksorozatának ötödik darabjáról van szó. Lásd: MSzL, 1860/8, 61–63.

Thury dala Ithalitól: Thaly Kálmán: *Vitéz Thuri György dala (1556.)*, MSzL, 1860/8, 63.

Remellay beszélyének a vége: Remellay Gusztáv: *Az örög halála (Történeti beszély.) VI.*, MSzL, 1860/8, 64–65.

Szemere P. tankölteménye: Szemere Pál: *Költészet és beszélymű* című „tanművének” hatodik része. Lásd: MSzL, 1860/8, 65–66.

A londoni levél kezdete: Rónay Jácint fordításában Kate Macready *Macready* című írása. Lásd: MSzL, 1860/8, 66–67.

Történettár. Ezen rovatba tegye legelől az erdélyi színlapot: az 1824. január 17-én Kolozsvárott előadott Sappho-előadásról közölt színlap. Lásd: MSzL, 1860/8, 67.

Római színészet: a Történettár rovatban a *Színészet a romaiaknál* című cikk. Lásd: MSzL, 1860/8, 67.

apróságokat: „VEGYESEK.

Erzsébet angol királynő minden előadásért, mellyen a Whithall színházban jelen volt, 65 tallért szokott fizetni; IV. György 115 tallért minden színházi látogatásért; IV. Vilmos 140 tallért és a mostani angol királynő ugyanannyit utalványoz rendesen.

A híres szinköltő Racine nagy szegénységben élő másodunokájának fölsegélésére Párisban pénzt gyűjtenek, melly célra a császár tizezer, a császárné és a császári herceg hat hat ezer frankot adakoztak.

A »Porte St. Martin« színházban Párisban nem régen »Tireuse de cartes« (a kártyavetőnő) új szindarabot adtak, mellynek meséjét az ifjabb Mortarának a tizenhatodik században játszó dramatisált története teszi; e darab szerzőjének Mocquard urat, a császár régi barátját s magántitkárát mondják.

Ira Aldridge jelenleg Liverpoolban vendégszerepel.

A bécsi énekesnő Csillag Róza honunk leánya a tavaszon Londonban lépend föl.

Mérgek arczfesték. Több párisi színház tagjai egy idő óta szenvedtek bélgörcsben; mire a szenvedők egyike azon okos gondolatra jutott, hogy a kellemetlen betegséget, nem annyira a silány színművek, mint talán más valami okozza; s figyelmét legelőbb is a gyanus arczfestékre fordítá. S több szakértő vizsgálata után csakugyan az sült ki, hogy két ismeretes illatárus a festékbe a kelletinél több ólomczukrot tett. A méregkeverőket egy hónapi fogásgra s 500 frank birságra ítélte a törvényszék.” Lásd: MSzL, 1860/8, 68.

üzeneteket: „Üzenetek. A szerkesztőség részéről:

Szeged. Sz. K. Jól van. El van igazítva.

Tony. Köszönöm; átadtam s várom a másikat, a szives ígéret szerint. A kérdéses illeték behajtása nagyon nehéz feladat. Az első nincs is Pesten.

Kolozsvár. Z. K. Mind a küldeményeket, mind a szives figyelmeztetést köszönöm. A lapok Zilahra el vannak indítva.

Virág L. A becses levél kezemhez jött. E szives készség igen lekötelez. Költelességemet tenni fogom.” MSzL, 1860/8, 68.

A következő szám főcikkét alkalmasint csak magammal viszem haza: az 1860. február 25-én megjelent 9. szám főcikke a *Tanulmányaim és emlékeim* című cikksorozat hatodik darabja volt.

Most megyek öltözni Hamletre: Egressy 1860. február 11. és február 16. között vendégszerepelt Győrben. Műsora a következő volt: február 11.: William Shakespeare: *Hamlet*; február 12.: Obernyik Károly: *Brankovics György*; február 14.: id. Alexandre Dumas: *Kean*; február 16.: Katona József: *Bánk bán* (*Zsebkönyv* 458, 9).

Szeretném ha Károly a képet úgy rajzolná, hogy a mente csak egyik oldalon látszanék: a Telepy Károly (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) által rajzolt, a Magyar Színházi Lapban megjelent jelmezképekről van szó. A rajzokhoz Egressy Gábor magyarázatokat csatolt. Az itt említett kép az 1860. március 31-i számban jelent meg.

Rohmnak: Rohn Alajosnak (?–1870 után). Rajzoló, kőrajzoló, metsző, litográfus.

279. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK [Pardubice, 1860. február közepe]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Árpád – Egressy Gábornak, Pest, 1860. február 25.: „Ákos e levelét ma reggel kaptuk.”

280. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK [Pest, 1860. február 20–25. között]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Szarvas, 1860. február 27.: „Leveleteket éppen hét órakor vettem tegnap estve, mikor a játékot kezdeni akartam; csak az elejét volt időm olvasni az Árpád levelének, s képzelheted minő zavarba hozott. A negyedik felvonásban némi szünetem levén, elolvastam végig mindentek levelét; nagyon drámai volt a hatásuk, az az a végén csattant az ostor.”

281. EGRESSY ÁRPÁD – EGRESSY GÁBORNAK Pest, 1860. február 25.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 4. sz. levél, 4. sz. boríték.

Magyarázatok:

Lapunk 9-dik számát elmenetele után három óra múlva lefoglalták: a Magyar Színházi Lap (lásd a 278. levél jegyzeteinél) 1860. február 25-én megjelent számáról van szó. Az 1852. szeptember 1-jén életbe lépett sajtórendtartás első paragrafusa szerint a kinyomtatott műveket és lapszámokat terjesztés előtt be kellett mutatni a rendőrhatóságnál (BUZINKAY 1974, 270).

elmenetele után: Egressy Gábor Szarvason vendégszerepelt. Lásd a 282. levelet.

hibetőleg az „Oroszlán” volt nagyon tüzes: Szabados János *Az oroszlán. (Rege.)* című írása. Lásd: MSzL, 1860/9, 71.

Dallos: lásd a 278. levél jegyzeteinél.

Webernél: Weber Jánosnál (1806–1890). Rendőrigazgató, udvari tanácsos.

Rohn: lásd a 278. levél jegyzeteinél.

Dallos Webertől megjött, a lapot kibordhatják: Egressy Árpád levele után ugyanarra a papírlapra Dallos Gyula is írt néhány sort Egressynek:

„Tisztelt Szerkesztő Uram!

E perczben jövök Weber tanácsostól, kivel majdnem egy óráig tartó beszélgetésem volt s ki a lapnak igen örül s engemet mint régi ismeröst igen szívesen fogadott. A lapnak a sorsa déltől mintegy délutáni 4ig kétes volt, de egyenesen Webernek köszönhetjük a szabadon bocsátatását minden változás nélkül, már eddig expediálva is van, Ön tehát egészen nyugodt lehet. Holnap irok majd egy kissé részletesebben.

Ha Zlinszkyt látta eddig kérem tisztelve neki is fogok írni.

Maradok őszinte tiszteletü adjutansa

Dallos Gyula

sk”

282. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Szarvas, 1860. február 27.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 106. sz. levél.

Magyarázatok:

Dallost dicsérd meg nevemben, nagyon köszönöm sükeres eljárását a lap dolgában: Egressy a Magyar Színházi Lap 9. számának visszatartására gondol, amit Dallos Gyula (lásd a 278. levél jegyzeteinél) igazított el a rendőrtanácsossal. Lásd ezzel kapcsolatban a 281. levelet és jegyzeteit.

Zlinszki köszönteti viszont: Zlinszky István (1834–1911). Az 1850-es évektől gazdatiszt. Szépiróként és szakíróként is publikált. Zlinszky és Dallos valószínűleg Szarvason ismerkedett össze, Dallos egy ideig ott tanított.

tedd bele abba a könyvbe a minék a tábláján ez van írva: „Rendezői Napló”: Egressy arra a vegyes tartalmú kéziratos kötetére gondol, amely 25,5 × 21 cm-es és hatvanhat lapból áll (OSZK SZT. Nemzeti Színház kötetes iratok, 882). Kimondottan rendezői vonatkozású részek a 2–10. lapig találhatóak. Ezeket Kerényi Ferenc közölte és értelmezte. Lásd: *Egressy Gábor válogatott cikkei*, 1980, 88–109, 205–220.

Rohn: lásd a 278. levél jegyzeteinél.

kisértsd meg kedves lányom azon két női alak öltözékének minden apró részletét leírni, elkezdve a fejeiken, mert nekem ez igen unalmas munka: lásd a 278. levél *Szeretném ha Károly a képet úgy rajzolná, hogy a mente csak egyik oldalon látszanék* jegyzetét.

Károly: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

a 10-dik számban: a Magyar Színházi Lap 1860. március 3-án megjelent számában.

Megkaptatók-e Kozmától a pénzt: Kozma Vazul (1806–1876) pesti nyomdásztól. Az Egressy által szerkesztett Magyar Színházi Lap kiadója volt. Egressy a lapszámok eladásából befolyt jövedelemre gondolt.

283. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK
[Szarvas, 1860. február 27.]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Szarvas, 1860. február 27.: „Ákosnak is irtam.”

284. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁRPÁDNAK
Szarvas, 1860. február 28.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz, 18. sz. levél.

Magyarázatok:

Keressd meg az asztalfiókomban azt a levelet, a mit nem rég Zilabról kaptam, valami Kiss

Imré-től; [...] ezzel a kis czikkel együtt a mellyet idezártam, s mellynek a végén megirtam:

Egressy két vidéki, egy győri és egy zilahi jótékonyági rendezvénnyel kapcsolatos tudósításra gondol. Mindkettő a Magyar Színházi Lap 1860. március 3-i számában *Jótékony czélú vállalkozások és előadások* cím alatt jelent meg. „A győri és szomszédmegyei birtokosok febr. 15-én, nagy számmal gyűltek össze Győrött, a végett, hogy gazdasági egyület létesítsenek. Az alkalom összehozta a régi ismerősöket, honfitársakat és barátokat, kik egymás homlokának redőiből olvasták a történet irását, s emlékeikben a multak megelevenültek. Mi kell egyéb, hogy a szívek fellángoljanak s a gondolatból tett legyen? Így is lőn, a gazdasági egyület magát egy óra alatt megalakította, s hogy pénzalapja is legyen: ugyan az nap estéjén tánczvizalmat tartott, mellynek házi úrnőjévé gróf Batthyányi Emma ő nga, gr. Batthyányi Géza úr bájos ifju neje lőn fölkérve, ki a kérelemnek szíves készséggel engedett, s a vigalom véghez is ment, még pedig egészen nemzeti szellemben. Gyönyörű magyar öltözetünk valósággal még annak is termetet ad, a kinek nincs; és ennyi magyar öltözékű bájos hölgy és délczeg férfi egy csoportban: a legszebb látványok egyike a világon. Mint előbb a Kazinczy-alapítványra, úgy most a magyar Akademiára buzgón gyűjtenek az itteni honfiak, s ez utóbbi célra az örökké ifju lelkű dr. Kovács Pál barátunk műversenyt fog rendezni, még a nagy bőjt alatt, mellynek zenei és énekrészében az ő kedves családja tagjai is közre fognak működni.

Zilahról is tudósítanak bennünket, hogy ott január 19-én műkedvelő társaság a magyar academia épületére rendezett előadást, Szigetinek »Szerelem és örökség« című vigjátékát adván elő. Ez előadás előtt és közben Kölcsey himnuszát és a szózatot énekelte a Dioszegi Mihály úr vezetése alatt levő énekkar, melly az ottani ref. iskola tanulóiból van összeszerkesztve, s ötven tagból áll. Ugyanott február 9-kén a casino szintén rendezett a magyar academia épületére sorsjátékkal összekötött fényes tánczvizalmat, mellyen az egész közönség magyar ruhában jelent meg.

E két jótékonyczélú vállalat mintegy 260 forintot jövedelmezett” (MSzL, 1860/10, 84).

Add oda Dallos urnak: lásd a 278. levél jegyzeteinél.

minő hatása van a 9-dik számnak: lásd a 281. levél jegyzeteinél.

az Udvarhelyi-féle Színészettörténeti adatokat egészen letisztázd: Udvarhelyi Miklós és Komlóssy Ferenc *Adatok a magyar színészet történetéhez* című cikksorozatának egyik részletéről van szó.

A 10-számot pedig sokszorosan átnézzétek hogy hiba ne maradjon benne: az 1860. március 3-án megjelent lapszám tartalma a következő: Egressy Gábor: *Tanulmányaim és emlékeim. VII.*; Szemere Pál: *IX. Költészet és színmű*; P. Szathmáry Károly: *Szegény Csákyne! (Történeti beszély.) III.*; Kate Macready: *Macready. (Vége.)* (ford. Rónay Jácint); Csernátony Lajos: *Edinburghi színlapok: A színház viszonyai Skóciában; Történetár: Színészet a romaiaknál; Jótékony czélú vállalkozások és előadások; Mozgalmak a színvilágban; Egyveleg; Üzenetek.*

285. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK
[Pest, 1860. március első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Szüleinek, Hradec Králové, 1860. március 23.: „A helyváltoztatás miatt becses levelök szerte bolyongván a vidéken, csak ma érkezett kezeimhez, noha a tértvényt aláírva már rég átadtam őrmesteremnek; – a nagylelkűleg ajándékozott segélyt is fiui szívem leghőbb hálaérzetével vettem át.”

286. EGRESSY ÁKOS – SZÜLEINEK
Hradec Králové, 1860. március 23.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 9. sz. levél.

Magyarázatok:

Idejövetelünknek semmi jelentékenyebb oka nincs; csupán a sereg lejjebbezése által megürült nagy lovaslaktanyát akarták velünk itt megtöltetni: 1859 őszén Ferenc József az államháztartás zilált helyzetének javítására ún. Ersparungskommissiont nevezett ki, hogy javaslatokat dolgozzanak ki az államháztartás kiadásainak csökkentésére. 1859 decemberében az uralkodó döntött a katonai kiadások redukálása érdekében a hadsereg bizonyos egységei létszámának csökkentéséről.

ezredesem: Wilhelm Baselli von Süssenberg báró (1812–1880). Franz de Paula Joachim Joseph von Liechtenstein (lásd a 164. levél jegyzeténél) tulajdonában lévő 9. huszárezred ezredese (*Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes*, 1861, 397).

duzmaszkodnak: duzszaszkodnak, duzzognak.

a három Szécsényi-testvér katonai-character nélküli quietálása okozza: helyesen quietálása: kilépése a hadseregből (lat.). Az említett három Széchenyi közül ketten voltak testvérek, Gyula (1829–1921) és Ferenc (1835–1908). Ők gróf Széchenyi István Pál nevű bátyjának a fiai. A harmadik, Dénes (1828–1892) az unokatestvérük volt, Széchenyi István Lajos nevű bátyjának a fia.

elbíresedett emissariusok: itt valószínűleg az osztrák hadsereg elleni lázadásra felszólító röpiratok terjesztőiről van szó.

krumpli-fogyasztó társuk: a magyar kortársak nem a cseheket, hanem a szlovákokat csúfolták krumplievőknek (TAMÁS 2014, 180–181). Úgy tűnik, Egressy Ákos együvé tartozónak vélte a két nyugati szláv népet.

reluálni: helyesen reluál: visszavesz (lat.).

Józsefstadtból, mely ide két mértföldre esik: a 18. század utolsó harmadában Csehország keleti részén épített, elsősorban védelmi célokra szánt erődítmény.

kedves Árpádom küld el a következő számokat édes apám lapjából: Egressy Ákos a Magyar Színházi Lapra (lásd a 278. levél jegyzeténél) céloz.

T. Károlyt üdvözlöm s csókolom: Telepy Károlyt – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

287. EGRESSY ÁRPÁD – EGRESSY GÁBORNÁK

[Pest, 1860. április közepe]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Egressy Árpádnak és Szentpétery Zsuzsannának, Nagykőrös, 1860. április 19.: „Minden külön kóta darabnak egy-egy külön sort kell képezni, s vele egy sorban betűsort kezdeni nem szabad. Egy szóval épen úgy kell lenni, a mint te nekem lerajzolva elküldted, s a hogy én is akartam.”

288. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁRPÁDNÁK

ÉS SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Nagykőrös, 1860. április 19.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 104. sz. levél.

Magyarázatok:

Mond meg Kocsi urnak: Kocsi Sándornak. Kozma Vazul és Beimel József nyomdájában szedő-nyomó művezető, főgépmeister volt.

Minden külön kóta darabnak egy-egy külön sort kell képezni: Egressy a Magyar Színházi Lap 1860. április 21-én megjelent *Tanulmányaim és emlékeim* című cikksorozatának tizenkettődik részében a következőkben idézett eszmefuttatását zenei képletekkel illusztrálta. „Világosabban szólva: beszédünk főhangja szintúgy eshetik hosszú szótagra, mint rövidre. Sőt a lelkiállapot nálunk annyira uralkodik a nyelvanyag fölött, hogy a benső mozgás úgy hozván magával, gyakran történik, hogy a hang a rövid szótagon húzamosan időz, ellenben gyorsan repül el az olyanok fölött, mellyeknek prozódiai mértéke hosszú. Példaul e szótagok: az, te, mi, hol, nem, magokban véve nem hosszúk, a mennyiben magánhangzói rövidek; de ha ezek a beszéd szövegében az uralgó hanggal találkoznak, s valami ingerült hangú kérdést fejeznek ki, mellybe a meglepetés, csodálkozás, és öröm hangjai vegyülnek: akkor e rövid magánhangzók hangalakja ilyen lesz: **aaaz?!? teee?!? miii?!? hooool?!? neecem?!?** Tehát ezen szótagok magánhangzóinak nem csak időszerinti mértéke hosszabodott meg háromszorosán, hanem egy hangból három lett, s e három hang a térszerinti mozgásnak három külön fokozatát tünteti föl, mintegy zöngelni alakjaként az indulatnak” (MSzL, 1860/17, 134).

Kocsisovszkitől: Kocsisovszky Jusztintól (1817–1871). Vidéki színész, színigazgató. 1860-ban három állomáshelye volt: Eger, Rozsnyó, Losonc. Az OSZK Kézirattára 1860-ból két, Egressy Gáborhoz írott levelét őrzi.

289. EGRESSY ÁRPÁD – EGRESSY ÁKOSNAK
Pest, 1860. április 23.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Ákoshoz (1 levél, 2 fol.).

Magyarázatok:

Ha valamelyik számot a „Szinbázi lap”ból történetesen nem kapnád meg: reclamálj: lásd a 278. levél jegyzeteinél.

f. é. május elején a nyugdíjból kilép, s mint rendes szerződött tag fog működni a Nemzeti színpadon: lásd a 248. levél *Szigeti mondá* hogy mindent meg irt neked és a 250. levél *hogy magát biztosítsa a nyugdíjt kérte és meg is kapta azt nyólcz száz forint évenként* jegyzetét.

Kánya földrajzára: Kanya Pál, *Népszerű földrajz oktatás, iskolai s magán használatul*, Pest, Ki-lián György, 1847. A könyvet 1849-ben és 1857-ben újra kiadták.

290. EGRESSY ETELKA ÉS TELEPY KÁROLY –
SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Diósgyőr, 1860. június 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 32. sz. levél.

Magyarázatok:

az öreg Atyusnak: Telepy Györgynek – lásd a 19. levél jegyzeteinél.

nagymamárol: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannáról – lásd a *Gyakran említett személynél*.

retirálok: visszavonulok (lat.).

Károlyom: Telepy Károly. Lásd a *Gyakran említett személynél*.

Simon: Simon Florent. Lásd a *Gyakran említett személynél*.

örömet szereztek [...] Simon sorai az 1^{sz} törv. sz. ítéletével, bár mielőbb követné ezt a felső törv.

hasonló ítélete: Egressy Etelka és László József válóperének lezárásáról van szó. A válóperrel kapcsolatban lásd a 81. levél *elrémült midőn a dolgot voltaképen megtudta, mert őt L. egészen másként értesíté* jegyzetét.

születés napom reggelén: Egressy Etelka május 22-én született.

pruszliknak: mellénynek.

Dérynének: lásd a 228. levél jegyzeteinél.

Kilényiné: lásd a 252. levél jegyzeteinél

öregék: Telepy György és Kozmovszky Mária (lásd a 227. levél jegyzeteinél).

Károlyom e' napokban kapott megbízást Erdélyből a Szécsenyi élet nagyságu képe festésére: a Magyar Színházi Lap 1860. július 28-i számában megjelent hirdetés szerint „Telepy Károly akadémiai festész bevégezte Széchényi életnagyságu arczképét, az elhunyt dicsőnek egyik legjelesebb képmása (Ammerling festész műve) után, mely a magyar Akademia nagy teremét díszesíti” (MSzL, 1860/34, 252).

a tudos társaság termében lévő kép után kívánják a fön említett képet festetni: az említett, 250 × 1655 cm-es olajképet Friedrich von Amerling (1803–1887) osztrák festő készítette 1836-ban a Magyar Tudós Társaság megrendelésére.

Most a Keglevics B. féle jutalomra készít 2 tájképet egyet az 500 másikat a 100 ftos jutalomra: a gróf Keglevich Béla (1833–1896) által finanszírozott jutalomról van szó. Keglevich műkedvelő festő volt, álnévvvel a Műcsarnokban több képet is kiállított. 1861-ben őt választották az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat első elnökének.

Károlynak valami kártyákat kell festeni Giergl számára: Giergl István (1831–1887). Kártyafestő, kártyagyáros. Az 1860-as években az ő üzeme gyártotta a legtöbb játékkártyát.

Nefelejts: 1859. április 3-tól 1874 végéig Bulyovszky Gyula kiadásában megjelenő szépirodalmi, társaséleti és művészeti divatlap.

a közepén egy vonal van huzva rajzónnal: ónból vagy ólomból készült rajzeszköz.

Kedves Apám lapját: lásd a 278. levél jegyzeteinél.

Ugy látszik hogy a kritikus is szeretetre méltó kezd lenni, különösen a Szerd. Kálmán részére de én is igazat adok neki tökéletesen: Egressy Etelka a Magyar Színházi Lap 1860. május 26-i számában megjelent kritikára utal: „Május 21. Szerdahelyi javára: »Hogyan lehet hírt szerezni.« [...] Szerdahelyi elemében volt. A vigjáték terén ő egy kis hatalommá nőtte ki magát. Szorgalma és ügyessége el vannak ismerve. Vannak adataink tehetségéről is. Ő átérti szerepét, s van érzéke a szerep legfinomabb vonatkozásaihoz is, kivált a pajkosabb és furfangosabb nemüekhez. A kiáltó színezéshez nagy hajlama van, a mi az ifju korban és az ő szakkörében nagyon természetes. Művészeti törekvése a legjobb uton van: ő egyéníteni akar. A külső alakításra nagy gondot fordít, s e részben igen találékony, miután pedig mintául az életet s ennek alakjait veszi: biztosítva vagyunk, hogy ő e mintákból soha ki nem fogy; azaz csak rajta áll, hogy mindig új s mindig eredeti legyen. Külső alakja gyakran olly meglepő, annyira eredeti, hogy azon aggályt támasztja bennünk: vajjon a benső alak nem lesz-e a külsőnek ellenmondása? fog-e sikerülni neki, hogy a benső eredetiség a külsővel összehangozzék, hogy egyik a másikat kiegészítse, hogy az egység közöttük teljes legyen? De megnyugszunk egyelőre azon látványon, melly azt látszik nekünk mondani, hogy ez alak a színész lelkében termett meg, s e jelenség már mindenesetre alakképességről tanuskodik; megnyugszunk annak bizonyosságán, hogy a szereplő gondolkodott, buvárkodott, s nem feledjük, hogy a színésznek azon milliárd alakhoz, a mennyit magából ki kell teremtenie: csupán egy rendbeli s örökké ugyanazon eszközei vannak. Mit tesz azonban a színész, hogy magával efféle alak ellenmondásba ne jöjjön, azaz, hogy ha megszólal: e hang a külsőleg olly sükerült alak valóságát meg ne hazudtolja? Azt cselekszi, hogy megkísérli minden külső segédszerek nélkül, belőlről alakítani az egyént kifelé, belőlről festeni az arcra a vonásokat, a testre az alakot, hogy így a benső egyén szabjon törvényt a külsőnek, és nem a külső disputálja magát a bensőre. És akkor majd estve, midőn a benső alak, mellyet lelkünkben viszünk oda, a külsővel a kölcsönzöttel találkozik a tükörben: e találkozásnak a lélekre valami csodálatos hatása lesz. E pillanatban egy varázs-érintést látszunk érezni, s a nemtő rögtöni megjelenését, melly lelkünk idegeit fölhangolja, s az erőket bennünk kétszerezi. Midőn látjuk, hogy a külső alak a belsőt érzékileg is megvalósítja, és az érzéki művilágban valósággal be is helyezte: e művilágban az egyéni gondolatok új vidékei tárulnak szemünk elé, s a költővel »a lelkesedésnek szent óráit kezdjük élni«. Illy törekvése mutat Szerdahelyi szerepe a Tündérújjakban, a csizmadia inasa a Kisértetben, mint a mellyek a nemes és burleszk elemeknek vigjátéki szélsőségei. Téves vélemény az, hogy Szerdahelyi Lászlót [László Józsefet] pótolja. Lászlót nem pótolhatja senki, és Szerdahelyi nem pótol senkit csupán magát. [...] Ha tehát Szerdahelyi előtt ér valamit azok véleménye, a kik »a szítán átlátnak«: e lapok őt őszintén üdvözlik azon az uton, a mellyen van. Mi

nem voltunk és nem lehetünk figulusok (kenyér- és becsület-irigyek), és mélyen sajnálkunk azokon, a kik illyenek” (MSzL, 1860/22, 177–178).

van é már valami jóra való segédje vagy Árpád ügyeskedik mint teljhatalmu segéd: a Magyar Színházi Lapnak Dallos Gyulát (lásd a 278. levél jegyzeteinél) követően nem lett új segéd-szerkesztője, továbbra is Egressy Árpád segített apjának. 1860 májusából és októberéből ismerünk olyan leveleket, amelyekből nyilvánvaló, hogy Egressy előbb Halász Dezsőt, majd Krizbay Miklóst szerette volna segédszerkesztőnek. Halással Szemere Pál révén ismerkedhetett meg. Halász 1859-ben Szemere irnokaként Pécelen tartózkodott, majd hazautazott Nagyváradra, hogy orvosi vizsgáira felkészüljön. Ő az orvosi pálya esetleges rovására nem vállalta a segédszerkesztőséget. Krizbay 1860. október 28-án kedvezőbb választ adott, ám a lap decemberi megszűnése miatt már nem volt rá szükség (SZALISZNYÓ 2013, 71).

Náni: Egressyék cselédje.

Eszter: lásd a 273. levél jegyzeteinél.

tömlő turot: hártýába takart túró, melyet így raktároznak vagy érlelnek.

291. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Diósgyőr, 1860. július 5.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 107. sz. levél.

Magyarázatok:

T. Gyuri: Telepy György. Lásd a 19. levél jegyzeteinél.

Károlyyal: Telepy Károlyal. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

lapunk mostani száma, a 28-adik: a Magyar Színházi Lap (lásd a 278. levél jegyzeteinél) 1860. július 7-én megjelent számáról van szó. Tartalma a következő: Egressy Gábor: *Az alaki szépnék érzete s öntudata*; Tompa Mihály: *A posonyi harcjáték*; id. Alexandre Dumas: *A végzetes páholyjegy*; Nemzeti Színház; *A Nemzeti színház előadásai júniusban*; Rónay Jácint: *Kean Edmund*; *Sajátszerű megtiszteltetés*; *Színészeti hirdetés*; *A pesti magyar műegylet*; *Mozgalmak a színvilágban*; *Egyveleg*.

az ide mellékelt lapon: a levélnek ez a melléklete nem maradt fenn.

Szilágyi urhoz: Szilágyi Sándorhoz (1827–1899). Történész. Az 1850-es években Nagykőrösön Arany János tanártársa. 1867-ben Eötvös József báró a vallási és közoktatásügyi minisztériumba titkárnak nevezi ki. 1878-tól a pesti Egyetemi Könyvtár igazgatója. Az Egressy Gábor szerkesztette Magyar Színházi Lapban *Békes Gáspár és Béli Pál* címmel közölt írásokat. Lásd: MSzL, 1860/32, 255; MSzL, 1860/53, 425–426.

Kocsinak: lásd a 288. levél jegyzeteinél.

Feleki kardot hozzon: lásd a 108. levél jegyzeteinél. A kardot hozzon felszólítás valószínűleg arra vonatkozik, hogy amikor Feleki Egressy után vidéki vendégszereplésre indul, akkor a Nemzeti Színház kelléktárából egy kardot vigyen magával, mert az adott színtársulatnál az nincs.

292. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ETELKÁNAK
Békéscsaba, 1860. július 12.

Kézirat: OSZMI 60.2908, Egressy Gábor levele Egressy Etelkához.

Magyarázatok:

Ipadnak megírtam: Telepy Györgynek. Lásd a 19. levél jegyzeteinél.

Károly: Telepy Károly. Lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Károly is belátja annak szükségét hogy átköltözzetek: Egressy Etelka és Telepy Károly, mint friss házasok, Telepy Györggyel és feleségével, Kozmovszky Máriával (lásd a 227. levél jegyzeteinél) élt közös háztartásban.

Déryné: lásd a 228. levél jegyzeteinél.

franco: franco rekommándiert: bérmentve és ajánlottan (ném.).

293. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Szentés, 1860. augusztus 31.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 108. sz. levél.

Magyarázatok:

Szerdabelyi: lásd a 199. levél jegyzeteinél.

gróf Károlyi és Pallavicini-féle gazdatisztek: gróf Károlyi Lajos (1799–1863) és Pallavicini Alfonz (1807–1875) gazdatisztjeiről van szó.

kérje ki Benkőtől Kean, Párisi adós, Legjobb az egyenes ut darabokat: Benkő Kálmántól – lásd a 116. levél jegyzeteinél. Itt a Nemzeti Színház könyvtárnokaként említi Egressy.

Makóra Horváth György Színigazgatónak: Horváth Györgynek (1811–1889). 1833-ban lett vidéki színész.

Kurián: Magyar Királyi Kúria. A legmagasabb bírói fórum, büntető- és polgári ügyekben egyaránt eljár.

294. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Pest, 1860. szeptember vége]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának, Pest, 1860. október 12.: „A mult levelemben írtam hogy Károly képét megvették s a pénzt érte az egylet titkárnál le is tették, talán nem kapták meg levelem, mert a küldött levélben nincs megemlítve.”

295. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁRPÁDNAK
[Diósgyőr, 1860. október eleje]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának, Pest, 1860. október 12.: „A mult levelemben írtam hogy Károly képét megvették s a pénzt érte az

egylet titkárijánál le is tették, talán nem kapták meg levelem, mert a küldött levélben nincs megemlítve.”

296. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Pest, 1860. október 12.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 6. sz. levél.

Magyarázatok:

Károly képét megvették: Telepy Károly (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) a Pesti Műegyesület 1860-ban rendezett kiállításán *A diósgyőri várrom* című munkájával szerepelt (ma a Nemzeti Galériában látható). A kiállítás katalógusa: OSZK Plakát- és Kisnyomtatványtár Kny.C 11.983.

a pénzt érte az egylet titkárijánál le is tették: a Pesti Műegyesület titkára 1860-ban Ritter Sándor ügyvéd volt.

Az Üstökösben van egy kitétel melyet czeruzával körül is vontam, és a melly kitételért a párbaj is megtörtént, ugyan is: Bulyovszki felszólította J-it hogy vonja vissza, de ő biz azt nem tette: a Jókai Mór szerkesztésében és kiadásában megjelenő Üstökös 1860. szeptember 29-i számának *Hasonlat* című rovatában megjelent rövid írás bősztette fel Bulyovszky Gyula (1827–1883) hírlapírót, amiért feleségének, Szilágyi Lilla (1833–1909) színésznőnek a származását lapjában kigúnyolta: „Azt hitték eddig a historicusok, hogy a Hunyadiakkal rokon *Horogszegi* Szilágyi család kihalt, s most íme nyilatkozik egy tagja a Szilágyi családnak a bécsi Theaterzeitungban, hogy ő is *horogszegre* való” (Üstökös, 1860/5, 39).

297. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Pest, 1860. október 13–14.]
[Töredék]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 109. sz. levél.

Magyarázatok:

pénteken Lear király: William Shakespeare drámáját 1860-ban csak egyszer játszották a Nemzeti Színházban, október 15-én. Viszont ez hétfői és nem pénteki nap volt.

Fáy Andráséknál voltam: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

A Szigligeti leányait a közönség nagy részvétel fogadta: Egressy valószínűleg Jókai Mór *A szigetvári vértanúk* című dráma 1860. október 12-i nemzeti színházbeli előadására gondol. Szigligeti Ede Anna (1841–1909) és Jolán (?–1901) nevű lánya ebben a darabban játszott együtt.

Mi fizetése van a leánynak?: a cselédnek.

298. EGRESSY GÁBOR – TELEPY KÁROLYNAK,
EGRESSY ETELKÁNAK ÉS SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Pest, 1860. október 17.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 110. sz. levél.

Magyarázatok:

Károly fiam: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Gabriella: Telepy Gabriella (1860–1913 után). Egressy Etelka és Telepy Károly elsőszülött gyermeke. 1860. november 5-én keresztelték meg Diósgyőrben. Az ELTE Egyetemi Levéltár Magyarországi Felsőoktatási Intézmények (1580–1918) elektronikus adatbázisa szerint 1882 és 1884 között a Zeneművészeti Akadémia zongora szakos hallgatója volt. A névhez csatolt életrajzi adatok között feltüntették, hogy származási helye: Diósgyőr (Miskolc), az apa foglalkozása: festőművész – tehát biztosan Telepy Károly lányáról van szó. Az adatbázisban viszont a születési évnél tévesen 1864 szerepel. Első férje Baróthi Incze József kolozsvári köz- és váltóüggyvéd, a második Karotnai Köntzey Imre (1864/65–1913) volt. Az első házasságából három gyermeke született: Gabriella, Tibor és Blanka.

De ha olyan a kis lány, mint leirtad, ugy nem sok kilátásunk van, hogy szép legyen: Telepy Károly 1860. október 16-án a következőket írta Egressynek az újszülöttről: „a gyerek oly nagy és olly kövér hogy 3diknak is beillene. Portréját elküldeném ha oljan nagy mimikus nem volna de igy máskép segitem ki magam az az tintával fogom lefesteni. A homlok Gábor apáé az ór széles hoszú de görbébb lesz mint édes anyáé a szája hasonlít Árpádéhoz a haja fekete. Keze és ujai Liszt Ferencztől kölcsönözvék s mi rajta töllem van a hoszu körmök [...] a szemeiről mitsem irhatok mert sokkal ártatlanabb és szerényebb hogy sem az ember szemei közzé nézne mind öszve is 16 orás foga még nincs igy tehát hust enni még nem akar (OSZK Kt. Levelestár, Telepy Károly Egressy Gáborhoz).

Ritter: lásd a 296. levél a *pénzt érte az egylet titkárjánál le is tették* jegyzetét.

A hölgyfutárban Dopsa bennünket színészeket gyalázatosan megtámadt: Dobsa Lajost lásd a 182. levél jegyzeteinél. Egressy e levelében *A Nemzeti Színház ügyében* című cikkére gondol. Lásd: Hölgyf, 1860/118, 941; 1860/119, 949; 1860/120, 957–958; 1860/121, 965; 1860/122, 973–974.

mire felelnünk kellett, s természetesen, kinek kellett ismét előállani, mint nekem? Feleletünk a Sajtóban jelent meg: az Egressy által írt válasz a Magyar Sajtó 1860. október 17-i számának Hazai közügyek rovatában jelent meg *A Nemzeti Színház ügyében* címmel, és Néhányan az érdeklettek közül aláírással. Lásd: MS, 1860/239, 1036.

Juhász is rám küldte a kontót: lásd a 172. levél jegyzeteinél.

Komárominak felmondtak: lásd a 71. levél jegyzeteinél.

Dobsát akarja igazgatónak: Dobsa Lajos sohasem lett a Nemzeti Színház igazgatója.

299. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Pest, 1860. október második fele]
[Töredék]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 113. sz. levél.

Magyarázatok:

Ismét nagy csatánk van az írakkal vagy is a firkászokkal édes, a minek aligha párbaj nem lesz a vége: lásd a 298. levél jegyzeteinél.

Dobsa a kolompasuk: lásd a 182. és a 298. levél jegyzeteinél.

Károly: Telepy Károly. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

300. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1860. október 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 7. sz. levél, 7. sz. boríték.

Magyarázatok:

Károly: Telepy Károly. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Dobsát ugyan csak főzzük: lásd a 182. és a 298. levél jegyzeteinél.

Gabriellát: lásd a 298. levél jegyzeteinél.

Telepi György urnál: lásd a 19. levél jegyzeteinél.

301. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNÁK

[Diósgyőr, 1860. november első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Pest, 1860. november 16.: „Az én kedves lányom levelével nekem nagy örömet okozott.”

302. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK

Diósgyőr 1860. november 15.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 47. sz. levél.

Magyarázatok:

Most reggel kaptam a 10ki lapodad és aból olvasám az üzenetek között a nekem szállókat: a Magyar Színházi Lap (lásd a 278. levél jegyzeteinél) 1860. március 3-án megjelent számában lévő üzenetekről van szó.

Deézs. Azokat nagyon bajos megcsináltatni, hogy az illető névre egészen méltók lehessenek. Valami mást ohajtanánk.

Déva. P. A. Az engedély iránt csak az illető kerület főhatóságához tessék fordulni, ez a legegyszerűbb módja a dolognak. A többit elintéztük.

Miskolcz. K. K. Megkaptuk, köszönjük, a lapokat elindítottuk.

Nagy-Bánya. P. Zs. Megkapta-e a darabot? (MSzL, 1860/10, 84.)

a kicsi: Telepy Gabriella – lásd a 298. levél jegyzeteinél.

303. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Pest, 1860. november 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 111. sz. levél.

Magyarázatok:

Gyuritol: Teley Györgytől. Lásd a 19. levél jegyzeteinél.

az a hitvány kölyök: Egressy Árpád.

kicsijével együtt: Teley Gabriellával együtt. Lásd a 298. levél jegyzeteinél.

Károly: Teley Károly. Lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

304. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK
Diósgyőr, 1860. november 24.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 18. sz. levél.

Magyarázatok:

Kis lányát: Teley Gabriellát – lásd a 298. levél jegyzeteinél.

anyámmal együtt: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannával együtt. Lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

305. EGRESSY ÁKOS – SZÜLEINEK
Párizs, 1861. március 4.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 10. sz. levél, OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gábornéhoz, 1. sz. levél.

Magyarázatok:

rendeltetésemnek emberül megfelelhessenek: Egressy Ákos rövid párizsi tartózkodás után (erről lásd a 309. levelet) Franciaországon keresztül Torinóba utazott, hogy mint az osztrák hadseregben huszár főhadnagyként leszerelt katona az itáliai magyar légióhoz csatlakozhasson. 1864 nyaráig tartózkodott Olaszországban, de a légiónál nem nyert alkalmazást, számfelletti tisztként előbb az acqui, majd a cuneói tiszti telepre került. 1909. április 15-én utazásával kapcsolatban a következőket írta Rakodczay Pálnak: „A mult század hatvanas éveinek elején, atyám, a magyar színészeti iskola létrehozásán buzgólkodott. Az osztrák hadseregből, hol mint besorozott 1848–1849-diki honvéd, a 9-dik huszárezredben, már mint főhadnagy szolgáltam, e rangom odahagyásával, hazajönnöm késztetett. Mint volt-színészt, ki már 1853-ban, mint a Nemzeti Színház szerződött tagja, apró szerepekben tuestem a szinpadai kísérleteken, tapasztalás céljából, külföldre küldött: német-, franczia-olasz országba. – Utiköltségül, gyors elhatározással, néhány vidéki vendégszereplése egész jövedelmét átadta nekem. – A külföldi nagyobb színházak látogatása mellett lelkemre kötötte, hogy azok színészeti iskoláinak berendezéséről is szerezzek tapasztalatokat s ezekről számoljak be neki. Ez utamban: németfrancia országban keresztül, Turinba jutottam, mely az időben tömve volt hővérü magyar menekültekkel” (OSZK Kt., Fol. Hung. 1484, I).

Lichtenstein-obsitos káplárral, (Womačka) ki velem mintegy három évig egy századnál volt [...] összejűjkek: Liechtenstein herceg ezredéből a szolgálatkötelezettség letelte után elbocsátott tizedes. Egressy Ákos 1855-től a 9. huszárezredben szolgált. Az ezred tulajdonosa Franz de Paula Joachim Joseph von Liechtenstein volt – lásd a 164. levél jegyzeténél.

parliroztam a kimondhatlan nyájasságu francia utasokkal: beszélgettem (fr.). A parler: beszélni főnévi igenévből képzett szó.

egy magyar torz képekkel tele rajzolt „Punsch” nevű bajor lapot megpillantván: kíváncsiságból öt krajczárért megvettem; hanem illy alávaló illy szemtelen hazugságokat soba sem olvastam, a millyeket a lap a magyar országi dolgokról ír: a Münchener Punsch 1861. március 3-án megjelent számáról van szó. A humoros-szatirikus hetilap 1848 és 1875 között állt fenn, Martin Eduard Schleich (1827–1881) szerkesztette. Szerkesztői névként eleinte az M. E. Bertram nevet tüntette fel. Az említett lapszám több helyen is csúfolja a magyarokat. Címlapján egy magyarokat gúnyoló rajz látható. A karikatúra két férfit ábrázol, egy osztrák-németet és egy magyart. Az osztrák-német frakkot és cilindert visel, a cilinderréje 1861 van írva. Az osztráknál alacsonyabbnak rajzolt magyar figura, aki fejét kicsit hátra dönti, mert kénytelen felnézni az osztrákra, éppen a bajszát pödri, sarkantyús csizmát, zsinóros felsőruhát, vállára vetett mentét visel, oldalán kard van, kócsagtollas kalapjára 1848 van írva. Az osztrák-német egy „Reichs Verf.”, azaz Birodalmi alk[otmány] feliratú cilindert nyújt át neki. A magyar figura nem fogja meg a cilindert. A kép alatt a következő olvasható: „Deutscher. Ich meine, Sie dürften den Hut da immerhin aufsetzen. Ihre Separatmütze können Sie zu Hause tragen!”¹⁰ A lapszám éppen az 1861. február 26-án kiadott februári pátenszt követően jelent meg. A rajz és a felirat a februári pátensre, amely az 1860. évi októberi diplomán (birodalmi alkotmányon) alapult, az összbirodalmi parlament összehívásának szándékára vonatkozik. A császári nyílt parancs a kiadását követően Magyarországon azonnal ellenállást váltott ki, az 1861 áprilisában összehívott magyar országgyűlés is elutasította. A cylinder, amit az osztrák-német átnyújt a magyarnak, nagyobb, mint a fején lévő, vagyis a rajzoló nemcsak a két figura testmagassága közötti különbséggel, hanem a fejfedők méretével is leminősíti a magyarokat. Úgy tűnik, a rajz a szöveggel együtt arra utal, hogy a magyarok fogadják el mégis a birodalmi alkotmányt, küldjenek képviselőket a birodalmi parlamentbe, mert ez nem jelenti azt, hogy otthon nem lehet önálló parlamentjük. Az „Ungariana” felirattal megjelent másik rajz három magyar alakot ábrázol: egy mágnás apát és a lányát, illetve egy másik mágnást. A képaláírás a következő: „**Magnat Brotzmeier.** Lieber Janos, hier hab’ ich die Ehr’, Dir meine Tochter vorzustellen. **Magnat Lümmeljy.** Ah Sapperment, üppige Person! Wie alt is jetzt Fräulein? **Magnat Brotzm.** Sie wird alt sein höchstens vierzehn Jahr! **Magnat Lümm.** Was? Teufel, hätt’ ich doch g’meint, Fräulein müßt’ schon gut in die Zwanzig sein. **Magnat Brotzm** Aber bedenck’ doch, Janos, die letzten zwölf Jahr’ existiren ja gar nicht für uns Magyaren!

¹⁰ „Német. Úgy gondolom, mégiscsak felvehetné akkor a kalapot. A különállást szimbolizáló sapkáját használhatja otthon.”

Magnat Lümm. Bassoma Teremtete, jetzt hast Du Recht!”¹¹

A beszélők az abszolutizmus 12 évére utalnak. A mágnásoknak beszélőnevet adtak: a *Brotzmeier* vezetéknevet talán a brotzeln: serceg, sistereg igéből képezték, ami mérgeledésre, dühöngésre utalhat, a *Lümmel* pedig a Lümmel: faragatlan, fajankó melléknévből. A magyarokat gyakran ábrázolták káromkodva, az egykorú bécsi élclapokban is utalnak csúnya beszédükre (TAMÁS 2014, 108). Szintén nem egyedi eset, hogy a vicclapokban a magyar figurákat Jánosnak nevezik, nevükkel sokszor az egész nemzetet azonosították (TAMÁS 2016, 54).

„A Punsch magántáviratai” című rovatban Magyarországgal kapcsolatban a következő szerepel: „**Ungarn.** In Pesth wurde eine Polizeipatrouille von einer Rotte historisch-politischer Individualitäten angegriffen und mit ritterlichen Steinwürfen dermassen traktirt, daß sie die Waffen gebrauchen und die Excedenten, zwei und zwei durch Personal-Union mittelst Stricken verbunden, abführen mußte. – In Kecskemet wurden Kossuth, Türr und Klapka zu rechtskundigen Magistratsräthen gewählt, vorausgesetzt, daß sie die abgeschaffte österreichische Gewerbefreiheit nicht wieder einzuführen trachten. – In dem Städtchen Losonz erhielt ein des Diebstahls Verdächtige durch einen constitutionellen Panduren 127 Stockprügel. Man zweifelt an dem Aufkommen des Geprügelten, aber nicht mehr an der Selbstständigkeit der ungarischen Justiz.”¹²

A másik „hír” az 1861. január 23-tól március 4-ig tartó Országbírói Értekezletet gúnyolja ki, ahol visszaállították az osztrák jog helyett a magyar 1848-as (vagy azelőtti) állapotokat, s kimondták, hogy büntetésként tilos kiszabni testi fenyítést: „**Ungarns Juristen-Conferenz** hat entschieden, daß Israeliten, welche *Wählbarkeit* besitzen, für sich und ihre Familien von der Prügelstrafe befreit sind. Daraus geht hervor, daß also auch Frauen und Kinder dem Stock verfallen, daß förmliche *Familienprügelungen* verhängt und vorgenommen werden können. Vielleicht ist dieß nur in Bezug auf Juden der Fall, weil man weiß, daß dem Juden die Familie über Alles geht, und die Glieder einer solchen gerade in den schlimmsten Situationen am engsten zusammenhalten.

Endlich muß man auch bei dieser Entscheidung anerkennen, daß die herrliche ungarische Freiheit Jedem wenigstens zu *Etwas* verhilft. Wer *gewählt* wird, kann nicht geprügelt werden. Wer aber nicht gewählt werden kann, der wird doch wenigstens

¹¹ **Brotzmeier mágnás.** Kedves János, enyém a megtiszteltetés, hogy bemutathatom neked a lányomat.

Lümmel mágnás. A teringettét, öntelt perszóna! Hány éves most a kisasszony?

Brotzm. mágn. Legfeljebb tizennégy lesz!

Lümm. mágn. Mi? Az ördögbe, azt hittem volna, hogy a kisasszony már igencsak a húszas éveiben jár.

Brotzm. mágn. De vedd számításba, János, hogy az elmúlt tizenkét év nekünk, magyaroknak egyáltalán nem létezett!

Lümm. mágn. Baszoma teremtette, most igazad van!

¹² „**Magyarország.** Pesten egy csapat történelmi-politikai személyiség megtámadott egy rendőrségi őrzőjáratot és lovagias kődobásokkal úgy ellátták a bajukat, hogy azoknak fegyvert kellett használniuk, és a rendzavarókat, kettő meg kettő osztva perszonáluniós kötéssel összekapcsolva, el kellett vezetniük. – Kecskeméten Kossuthot, Türrt és Klapkát törvényutód városi tanácsossá választották, feltéve, hogy az eltörölt osztrák iparüzési szabadság újbóli bevezetésére nem törekszenek. – Losonc városkájában egy lopás gyanúsítottja egy alkotmányos pandúrtól 127 botütést kapott. Kételkednek a botozott felépülésében, de a magyar igazságszolgáltatás önállóságában már nem.”

geprügelt! Der ungarische Jude ist entweder *wählbar* oder *prügelbar* – etwas *Bares* hat er immer!¹³

306. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1861. március 24.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 33. sz. levél.

Magyarázatok:

Még sok éveken át meg áldva Lelki testi javakban működjék Hona, s Nemzete javára: a március 24-i Gábor-napra névnap i üdvözlés.

kis unokája Gabriela: lásd a 298. levél jegyzeteinél.

307. EGRESSY ÁKOS – SZÜLEINEK

[Torino, 1861. március közepe]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Szüleinek, Torino, 1861. március 29.: „Kérem édes apámat tudósítson, megkapta-e leveletem; ez már a harmadik eljövetelem óta.”

308. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1861. március második fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Szüleinek, Torino, 1861. március 29.: „Már ugyan e nélkül is félek, hogy levelem igen nagy leend, s majd sokat fognak édes szülőim érte fizetni, – de miután épen e pillanatban vettem át becses levelöket a postán; – nem akartam a magamét addig földadni míg e toldalékot hozzá nem írom; a mennyire még most eddigi tapasztalataim után levelük nehány pontjaira válaszolni tudok.”

309. EGRESSY ÁKOS – SZÜLEINEK

Torino, 1861. március 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 11. sz. levél.

¹³ „A magyarországi jogász konferencia arról döntött, hogy az izraeliták, akik választhatók, a családjukkal együtt felmentetnek a botbüntetés alól. Ebből az következik tehát, hogy az asszonyoknak és gyerekeknek is bot jut osztályrészül, hogy valóságos *családi botozások* elrendelhetők és végrehajthatók. Talán csak a zsidók esetében van ez így, mivel tudjuk, a zsidóknak a család mindenk felett áll, és egy ilyen tagjai éppen a legrosszabb helyzetben tartanak a legszorosabban össze. Végül ennél a döntésnél is el kell ismerni, hogy az úri magyar szabadság mindenkit legalább *valamihez* hozzásegíti. Akit *megválasztanak*, azt nem lehet megbotozni. De akit nem lehet megválasztani, azt azonban legalább *megbotozzák!* A magyar zsidó vagy *választható* vagy *botozható* – mindig valamitől *megfosztott!*”

Magyarázatok:

Hannibal, Nagy Károly és első Napoleon nyomdokain én is keresztül hatoltam valahára nagy dideregve az Alpeseiken: Hannibál (i. e. 247–183), I. Nagy Károly (742–814) és I. Napóleon (1769–1821) nyomdokain. Hannibál a második pun háború során úgy döntött, hogy Róma ellen közvetlen támadást indít, de mivel a tengeren a római flotta volt az úr, seregével a szárazföldön kellett Hispániából Itáliába eljutnia. Öt hónap alatt sikerült átkelniük a Pireneusokon és az Apokon. Nagy Károly, a Frank Birodalom megalapítója, 773-ban Lombardia megszállása során, I. Napóleon 1800-ban kelt át seregével az Alpokon, és Marengónál legyőzte az osztrákokat.

T. igazgató ur: Türr (Thier) István (1825–1908). Katona. 1842-ben önként jelentkezett az osztrák hadseregbe. A gyalogezrednél szolgált, majd 1849-ben átállt a piemonti sereghez. 1850 és 1853 között Svájc, Franciaország, Anglia és Piemont volt a tartózkodási helye. Az 1850-es évek közepén harcolt a krími háborúban, előbb a törökök, majd az angolok oldalán. 1859–1860-ban Garibaldi mellett katona. Garibaldi első hadsegédévé, majd a hadsereg főfelügyelőjévé és tábornokká nevezte ki. Nápoly elfoglalása után a város és a tartomány katonai parancsnoka lett. Az 1861-ben létrejött Olasz Királyság hadseregében altábornagyi tisztséget kapott. Türrnek aktív szerepe volt az itáliai magyar légió megszervezésében, 1861 májusától ő volt a főfelügyelője.

Marie-Antoinette: Marie-Antoinette (1755–1793). XVI. Lajos király felesége.

Luxembourgi palotában: IV. Henrik francia király felesége, Medici Mária, férje 1610-es meggyilkolása után Luxembourgi Ferencről földet vásárolt, hogy reprezentatív palotát építesse magának (PADBERG 2008, 287).

a páirsek kamrájában: a főnemesek üléstermében (fr.).

„Jardin des plantes”-ban, hol a három égalj mindennemű növényei föltalálhatok egy egész állatsereggel együtt: helyesen Jardin des Plantes. Tankert, természettudományi múzeum és állatkert. Háromfajta kertet lehetett megtekinteni: egy francia stílusú, egyenes utakkal, fasorokkal és négyzetes ágyásokkal, gyepekkel, egy angol mintára készült, valamint egy természetes tájat utánzó parkot és egy mesterséges dombra épített labirintust. A párizsiak ebben az állatkertben láthattak először egzotikus állatokat, elefántot, medvét és zsiráfot (PADBERG 2008, 410–411).

voltam a „Monte-martre” [...] tetején: helyesen Butte Montmartre. „Domb” („la butte”), az egykori városfalakon túli falucska, amely napjainkig megőrizte ősi városszerkezetét: lépcsőn felmászva kell megközelíteni (PADBERG 2008, 368).

„L’Arc de triomphe” tetején: helyesen L’Arc de Triomphe. Teljes nevén L’arc de Triomphe de l’Étoile: Diadalív. I. Napóleon az austerlitz-i győzelem (1805) emlékére két diadalívet emeltetett. A másik az Arc de Triomphe du Carrousel volt.

„Bois de Boulogne”: eredetileg királyi vadászterület volt, apátsággal, két királyi kastéllyal és főúri kúriákkal. III. Napóleon közterületté nyilvánította, és angolkertté alakította. Két tavat, mesterséges vízeséseket hoztak létre rajta, majd 1860 körül pavilonnal, kioszkkal és étteremmel gazdagították (PADBERG 2008, 354–355).

Napoleont ohajtám megláthatni: III. Napóleon. 1852 és 1870 között Franciaország császára. **kis fiát azonban jobban őrizi a császár mint magát:** Napóleon Eugène Louis Jean Joseph Bonapart (1856–1879). III. Napóleon egyetlen fia.

Garde-lovasság: garde du corps: testőrség vagy testőrsereg (fr.).

a Pantheonban Rousseau és Voltaire sírjainál: helyesen Panthéon. XV. Lajos francia király által klasszicista stílusban építtetett templom. Az 1789-es forradalom idején új szerepkört ka-

pott: a legdicsebb franciák végső nyughelye, mauzóleuma lett. Voltaire (1694–1778) földi maradványait 1791-ben, Jean-Jacques Rousseau (1712–1778) csontjait az 1789-es forradalom idején helyezték el itt.

láttam Heine nyughelyét is, ez utóbbit a Monte-martre melletti temetőben: Heinrich Heine (1797–1856) német költő sírja a Cimetière de Montmartre nevű temetőben található. A montmartre-i temetőt a 19. század elején hozták létre.

Béranger sírjához nem mehettem, mert ez nagyon messze volt; mint mondják: Pierre-Jean de Béranger (1780–1857) francia költő sírja a Cimetière du Père-Lachaise-ben (Père-Lachaise temető) van. A temetőt 1804-ben hozták létre.

Megnéztem a régiebbkori művészek remekeinek nagyszerű gyűjteményét a „Louvre”-ban: II. Fülöp Ágost királyi kastélynak építtette. A múzeumot 1793-ban alapították.

a legrégebb ritkaságok gyűjteményét a „Musée des Thermes et de l’hôtel Cluny” épületben: helyesen Musée National du Moyen Âge – Thermes et Hôtel de Cluny. A múzeumot 1844-ben alapították.

A „Palais des Invalides”-ben megtekintém Napoleon nagyszerű sírját: helyesen Hôtel des Invalides. Az Invalidusok Házát XIV. Lajos alapította a sebesült katonák ápolására és a háborús rokkantak elhelyezésére. Az Invalidusok Dómjának (Église du Dôme) építését 1706-ban fejezték be. 1840-ben I. Napóleon mauzóleuma lett. A vörös kőszarkofágot 1861-ben helyezték el a kupola alatt (PADBERG 2008, 317).

„Je désire que mes cendres reposent sur le bord de la Seine, au ce peuple français, que j’ai tant aimé.”: az idézet I. Napóleon végrendeletéből származik: „Azt kívánom, hogy hamvaim a Szajna partján nyugodjanak, ama francia nép körében, amelyet oly nagyon szerettem” (fr.).

a mostani Napoleon a város szállítására egész sor ócska házakat ledöntet: III. Napóleon Georges Eugène Haussmann (1809–1901) bízta meg a városrendezési feladatokkal. Haussmann báró 1853 és 1870 között volt a párizsi urbanizáció irányítója. Sugárutakat, köztereket, parkokat hoztak létre, bérházakat, különböző középületeket építettek, illetve gondot fordítottak a város infrastruktúrájának fejlesztésére is. A városépítési munkálatok során hozták létre a Szajnán a mesterséges szigeteket, az Île de la Cité-t.

„Boulevard-Sébastopol”: helyesen Boulevard de Sébastopol. A körutat 1858-ban avatták fel. Nevét a török–brit–francia csapatok által a krími háború során 1855. szeptember 8-án, az oroszok ellen vívott győztes szevasztopoli ostrom után kapta.

nejét: Eugenia de Montijo (1826–1920). Spanyol nemes kisasszony, III. Napóleon 1853-ban vette feleségül.

Hornnál is voltam: Horn Edénél (1825–1875). Közgazdász, statisztikus. Izraelita tábori lelkesként részt vett az 1848–1849-es szabadságharcban. A megtorlástól tartva külföldre menekült. Párizsban publicisztikai tevékenységet folytatott, a Journal des Débats egyik szerkesztője volt. 1869-ben tért haza Magyarországra.

a Szilágyi Virgil által indítványozott és létre is hozott csapatok fölállításával: Szilágyi Virgil (1824–1892). Ügyvéd, országgyűlési képviselő, az 1850-es években az Értesítő, a Budapesti Viszhang és a Törvénykezési Lapok szerkesztője. A szélsőbaloldal képviselője, Kosuth Lajos követője. 1860 nyarán a fiatal pesti értelmiségiek számára Nemzeti Kör néven ún. második kaszinót alapított. Az 1861-ben összeült országgyűlésen józsefvárosi követ. 1862 elején letartóztatták felség sértés miatt, a pesti katonai bíróság 10 év nehéz fegyházra ítélte.

ő ugyanis és más illyenek különösen Kossuth azt hívék, hogy magyar országban legalább is vagy húsz-harmincz megyétől országgyűlési követekké lesznek választva: 1861-ben se Horn Edét, se Kossuth Lajost nem választották országgyűlési követté.

Gf. Bethlen Miklós szinte Párizsban van; – s mint a többektől hallám: spitzliskedik: lásd a 109. levél jegyzeteinél. Bethlen Miklós gróf az 1860-tól 1861 őszéig tartó párizsi tartózkodása alatt a bécsi rendőrminisztérium bizalmas levelezői közé tartozott. Hazatérése után is alkalmazásban maradt. A külügyminisztérium sajtóosztályával is kapcsolatban állt (DEÁK 2015, 349, 620).

„**Théâtre français**”: lásd a 15. levél jegyzeteinél.

„**Odéon**”: 1782-ben nyílt meg. Az első olyan párizsi színház, ahol üléshelyek voltak a nézőtér földszinti részén. Itt mutatták be 1784-ben Pierre-Augustin Caron de Beaumarchais *Figaro házassága* című darabját. 1796-tól nevezik Odéonnak. Az 1820-as évektől elsősorban zenés színházként működött, sok Rossini-operát játszottak benne. Az 1850-es években újra a prózai műfajok kerültek túlsúlyba a repertoárjában.

Opéra: Théâtre Impérial de l’Opéra. A Párizsi Opera (Opera de Paris) Párizs vezető operaháza. XIV. Lajos alapította 1669-ben, első zenei vezetője Jean-Baptiste Lully volt. 1861-ben a Salle le Peletier-ban működött. Ma a Palais Garnier és az Opera Bastille a két játszóhelye.

„**Opéra-Comique**”: lásd a 19. levél jegyzeteinél.

„**Opéra-Italien**”: eredetileg a 17. század végén Franciaországban játszó olasz commedia dell’arte társulatokat nevezték így összefoglaló néven. A 19. század elejétől olasz operákat olaszul előadó francia társulat volt az Opéra-Italien, játszóhelye 1861-ben a Salle Ventadour. 1824 és 1826 között Giacchino Rossini igazgatta.

„**Vaudeville**”: 1792-ben nyílt párizsi színház, elsősorban könnyedebb darabokat játszottak benne, de 1852-ben itt mutatták be ifj. Alexandre Dumas *A kaméliás hölgy* című drámáját is. A Vaudeville a 18. században francia utcai dalok összefűzéséből kifejlődött, laza szerkezetű, többnyire könnyed, zenés-táncos színpadi műfaj volt.

„**Porte-Saint-Martin**”: 1781-ben épült, elsősorban operák előadására. Nézőterének földszintjén igen olcsó állóhelyek voltak, kizárólag férfiak számára. 1887-ben itt mutatták be Victorien Sardou *Tosca* című drámáját, Sarah Bernhardt-ral a főszerepben.

„**Théâtre-lyrique**”: helyesen Théâtre Lyrique. A 19. század közepén Párizsban működő negyedik operatársulat az Opéra, az Opéra-Italien és az Opéra Comique mellett. 1847-ben a francia zeneszerző Adolphe Adam alapította (eredetileg Théâtre National néven). Műsorában gyakran szerepeltek külföldi szerzők művei (például itt mutatták be Franciaországban először Richard Wagner *Rienzi* című operáját), és francia operák ősbemutatói is: a leghíresebb ezek közül Charles Gounod *Faustja*. A Théâtre Lyrique 1872-ben megszűnt.

„**Théâtre Imperial du Cirque**”: helyesen Théâtre Imperial du Cirque. Korábban Cirque Olympique volt a neve. 1782-ben nyílt meg, lovas cirkuszként. Az 1789-es forradalom alatt a Franconi család bérelte, a műsorba ekkortól kerültek színházi elemek is (például I. Napóleon győzelmeit ünneplő történelmi pantomimek). Népszínház volt, olcsó ülőhelyekkel, látványosságokkal, zenével. 1835-ben a neve Théâtre National du Cirque, majd 1853-tól Théâtre Imperial du Cirque.

„**Cirque-Napoleon**”: párizsi cirkusz, Louis Dejean alapította. Az 5000 férőhelyes épületet III. Napóleon nyitotta meg 1852-ben. Eredetileg lovas cirkuszként működött, majd 1859-től trapézszámok is megjelentek a műsorán. Ma is működik Cirque d’Hiver Bouglione néven.

„**francia- négyest**” *olly tűzzel jární*: Quadrille. Négyes csoportokon alapuló társastánc.

a közönség is inkább a textus szerzőjét tapsolta meg mint az éneklőt: a dalszöveg íróját.

60 éves s még jó erejében levő Samsont: lásd a 19. levél jegyzeteinél.

„*Les plaideurs*” *vigj: 3 felv: Racintól:* Jean Racine (1639–1699) drámája. Magyarországon *Pereskedők* címmel először 1939. december 13-án Illyés Gyula fordításában mutatták be a Nemzeti Színházban.

„*Le bourgeois gentilhomme*” *vigj: 5 felv: Molière-től:* 1670-ben írt vígjáték. Magyarul *Az úrhatnám polgár* címmel először 1882. február 19-én mutatták be a Nemzeti Színházban.

görögtűzzel megvilágított tableauxnak: élőképeknek, némázatoknak (fr.). Egy 19. század végétől származó, a különféle tűzművészeti eljárások elkészítését tárgyaló könyv a következőképpen definiálja a görögtűz fogalmát: „[a] görögtűz vagy fénynek egy lángtüzet eredményező hoszasan égő keveréket nevezünk, mely vegyi alkatrészeihez mérten különféle színben és fényesen világít. Elkészítési módja igen egyszerű, a vegyi keveréket egy tálba, vagy vaslapátra öntjük kúpalakban és meggyújtjuk.” A görögtűz nyolcféle színű lehet: fehér, kékes fehér, tiszta fehér, de nem nagyon világító, sárga, zöld, fényes világoszöld, ami pompás hatása és erős fényű, ennél valamivel gyengébben világító sötétebb zöld és vörös (STURVER ÉS MÁSONK 1893, 48–50).

2-dik Ferencz megugratása Olaszországból: utalás a Bourbon-házból származó II. Ferencre (uralk. 1859–1861), a Nápoly–Szicíliai Kettős Királyság utolsó királyára.

valami „Baittaillé” nevű színész, ki „Le val d’Andorre” című dalműben (Saint Georges-tól zenéje Halevy-től) „Jaques-Sincères”-t rendkívül művészileg személyesíté: Charles Amable Bataille (1822–1872). Színész, basszus énekes. A darab címe helyesen: *Le Val d’Andorre*. Írta: Henri de Saint-Georges (1799–1875), zenéjét szerezte: Fromental Halévy (1799–1862). Az említett szereplő neve helyesen: Jacques-Sincère. Agg kecskepásztor volt.

recitativót: énekbeszédet (ol.).

Tell Vilmos előadása: Gioacchino Rossini (1792–1868) négyfelvonásos operája.

force-áriák: nagyáriák.

a királyné: Tell Vilmos operájának Mathilde nevű szereplője, Habsburg hercegnő.

légère-megjelenése: itt: könnyed öltözet (fr.).

Marchisio kisasszony: Barbara Marchisio (1833–1919). Olasz kontraalt énekesnő.

tenoristája Gueymard ur: Louis Guéymard (1822–1880). Francia operaénekes.

„*la Circassienne*” *című dalmű:* helyesen *La circassienne*. Daniel Auber (1782–1871) operája.

„*une Fête de Néron*” *című hosszadalmas drámát néztem meg:* helyesen *Une Fête de Néron*. Alexandre Soumet (1786–1845) tragédiája.

valami Károly nevű kisasszonyt: Caroline Duvau vagy Duvau (1835?–?). A Karoly a művészneve volt. 1860. szeptember 7-én lett az Odéon színház társulatának tagja (LYONNET [1904], 242).

második Rachelnek kürtölnek: lásd a 15. levél jegyzeteinél.

„*Tordéus*” *kisasszony:* Jeanne Tordeus (1842–1911). Belga származású színésznő, 1858-ban került Párizsba.

„*Les massacres de Syrie*”: Henri Calland 1860-ban megjelent drámája.

massacrirozásból állott: öldöklésekből, vérengzésekből. A massacre francia szóból képezve.

Albonit újra hallbassam: Marietta Albonit (1826–1894). Olasz kontraalt operaénekesnő.

„*Le pied de mouton*” *című bohózatot néztem meg:* Alphonse Martainville (1776–1830) melo-dramáját.

a bécsi Renzénél: Ernst Jakob Renz (1815–1892). Német művész és cirkuszigazgató. Több európai nagyvárosban is működtetett cirkuszt (Berlin, Bécs, Hamburg) és utazott is társu-

latával. Lovasszámái voltak a leghíresebbek, de nevéhez fűződik a cirkuszi pantomim kialakítása is.

Ristori: Adelaide Ristori (1822–1906). Olasz származású tragika.

A „Tannhäuser” (Wagnertől): pontos címe: *Tannhäuser és a wartburgi dalmokverseny*. Richard Wagner 1843 és 1845 között komponált operája. Ősbemutatója 1845. október 19-én Drezdában volt. A dalműnek ma négyféle változatát ismerjük; a párizsi változatba Wagner a francia operaház kérésére, követve a francia operahagyományokat, egy balettjelenetet iktatott a nyitóképhez. Magyarországon először a Nottheater (1852. május 1-jén az akkori Újvásár-téren épült német szükségszínház) mutatta be 1862. március 6-án. A Nemzeti Színházban 1871. március 11-én tűzték műsorra.

policzia: helyesen polizia: rendőrség (ol.).

Párizsban sokat jártam a színész iskola után: Ráday (IV.) Gedeon (lásd az 1. levél jegyzeténél) 1860-ban a Nemzeti Színház hatáskörén belül egy szavalati iskola létrehozását tervezte. Az intendáns Egressyt kérte fel tanárnak. A színész azt válaszolta, hogy „nem épen nagy kedvvel” csak akkor vállalja a felkérést, ha az alábbiakban tizenkét pontba szedett kéréseit a színházvezetés teljesíti: „1. Legalább egy hónapi szabadság adatnék részemre a végett, hogy Párisba, s onnan Milanoba utazhassam, az azon városokban létező conservatoriumok, illetőleg drámai iskolák megtekintése, és tanrendszereik tanulmányozása végett. 2. E célból útlevel lenne számomra kieszközlendő, s útiköltségül száz arany kézbesítendő; továbbá ajánló levél a magyar kormánytól a francia belügyminiszterhez. 3. Visszaérkezésem után egy hét mulva a szavalati iskolát mulhatatlanul megnyitnám. 4. Hetenkint 5–6 tanórát adnék, tetszésem szerinti beosztással. 5. Egy óra tandija: az első évben egy arany, a másodikban egy és fél, a harmadikban kettő. 6. A tandij félhavonként utólagosan lenne fizetendő. 7. A növendékek száma, a párisi rendszer nyomán, és arány szerint lenne meghatározandó. A növendékek fölvtételére, valamint mellőzésére nézve, az én indokolt véleményem lenne tekintetbe veendő. 9. A vizsgálatnál bizonyos határidőhöz kötve nem lenne, azonban az első vizsgálatnak másfél év alatt meg kellene történnie: a többi vizsgálatok pedig 8–10 hónap mulva következzenek. 10. A tanfolyam három évre terjedne; azonban a növendékek a nemzeti szinpadon már két év mulva alkalmazhatók lennének képességeik és előhaladásuk szerint. 11. A drámai vagy szavalati iskola a Nemzeti színház minden kellékeit használhatná. 12. A növendékek képzéséhez szükséges eszközökről és módokról az igazgatóság gondoskodnék, az én előterjesztéseim nyomán.” (*A Nemzeti Színház levelesládájából*, 1932, 193). A szavalati iskolát nem hozták létre, s mivel Ráday válaszát nem ismerjük, nem tudom, hogy a terv megghiúsulásában Egressy feltételei mekkora szerepet játszottak. Az idegen nyelvű színészeti könyvek alapján az 1860-as évek elejére már tisztában lehetett azzal, hogy hozzávetőlegesen milyen szakmai tárgyak oktatására lenne szükség, de valószínűleg arra nézve nem talált fogódzót, hogy ezeket milyen évi bontásban kellene tanítani, s a tanrendben milyen arányban kellene megosztani az elméleti és a gyakorlati órák számát. Azt, hogy a nagy múltú színházkultúrával bíró városok színésziskoláinak felkeresését valóban komolyan szükségesnek ítélte, s hogy az elképzelése tényleg szakmai elhivatottságából, a színészet jövőjéért aggódó és fáradozó színészvénájából eredt, leginkább az bizonyítja, hogy 1861-ben nagyobbik fiát, Ákost önköltségen Párisba küldte. Erről lásd a 305. levél *rendeltetésemnek emberül megfelelhesek* jegyzetét.

conductorunk: jegyvizsgáló (lat.).

mióta Savója a francziáké: helyesen Savoyai Hercegség. 1860-ig a Szárd–Piemonti Királyság egyik tartománya. III. Napóleon a Szárd–Piemonti Királyságnak az osztrákok ellen 1859-

ben nyújtott francia katonai és pénzügyi támogatásért cserébe a Nizzai Grófságot és a Savoyai Hercegséget kérte. Cavour piemonti miniszterelnök 1860. március 24-én a torinói egyezményben elismertette III. Napóleonnal Parma, Modena, Toscana, Romagna, Emilia csatlakozását Piemonthez. Cserébe Párizs megkapta Nizzát és Savoyát, s ezt az 1861 áprilisában tartott népszavazás is megerősítette (ORMOS, MAJOROS 2003, 122).

Az Alpeseken keresztül nagyon szorgalmasan dolgoznak a mintegy nyolcz magyar mértföldnyi hosszú alagút fúráásával: a Mont Cenis-i alagút építését 1857. augusztus 15-én kezdték el, és 1870-ben fejezték be.

vizitálták: itt: vizsgálták (lat., rég.).

szereződöttes végett: Egressy Ákos az itáliai magyar légióhoz kívánt csatlakozni.

B. Gy. urhoz: Bethlen Györgyhöz. Az 1861. június 6-i levél (312.) kontextusából úgy tűnik, Egressy Ákos eltéveszti a keresztnévet, és gróf Bethlen Gergelyre (1810–1867) gondol. Főnemesi származású középirtokos, jogot végzett. Néhány évig hivatalnok az erdélyi udvari kancelláriánál. Harcolt az 1848–1849-es szabadságharcban, a honvéd ezredesi rangig jutott. 1849 júniusától ő volt az erdélyi hadsereg lovasságának főparancsnoka. A fegyverletétel után emigrál, 1859-től ezredes, 1860-tól tábornok a szárd királyi hadseregben. Viktor Emánuel megbízta egy magyar mintára szervezett lovasezred alapításával. Bethlen ezrede alapját a magyar légió tagjai közül választotta ki. Ez volt a Piacenzai huszárezred. 1862-ben nyugalmazták. 1866-ban a poroszországi magyar légió tagja. 1867-ben amnesztiát kapott, és visszatért Magyarországra. Egressy Ákoson kívül Bethlen Gergelyt Szodt-friedt Ferdinánd is Bethlen Györgyként említi az olasz nyelven megjelent újságcikkében – lásd a 379. levelet és jegyzetét.

mily fölséges lesz ott majd tanulmányoznom a Pimpinella előadásokat: az itáliai magyar légió működését. A Commedia dell'arte előadásoknak lehet Pimpinella nevű szereplőjük. Egressy Ákos valószínűleg ezt a képzetársítási lehetőséget használja.

az ottani igazgató skót születésű F. E. Thér: talán Vetter Antal. Mivel ez csak feltételezés az alapján, ahogyan Egressy Ákos az itáliai magyar légió többi befolyásos emberét is elnevezi (P. Ulszki, P. U-ky = Pulszky Ferenc, londoni operaigazgató = Kossuth Lajos), az életrajzi jegyzet odakerült, ahol a név Vetter tábornokként először említődik. Lásd a 312. levél jegyzeteinél. Vetter nem volt skót születésű, Egressy Ákos viszont sokszor említi gúnyosan az emigráció vezetőit, itt talán Vetter feltételezett szűkmarkúságára utal.

elmegek Gattinelli színész urhoz: Gaetano Gattinellihez (1807–1887). Olasz drámaíró és színész.

Cochinat szerkesztő urtól vagyok ajánlva: Jean-Baptiste-Thomas-Victor Cochinat (1819–1886). Francia ügyvéd, újságíró, szépíró.

K. vette-e a képeket: Telepy Károly. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

poste restante: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

francia dändi: piperkőc, ficsúr (fr.).

A conservatoriumi-kísérlet itt még nagyon el van burkolva: az itáliai magyar légió osztrákellenes szervezkedése.

maschiristák: menetelők; itt: mászkálók.

mihelyt a milánói Conservatorium megnyílik, – azonnal fogom Árpádot értesíteni: Egressy Ákos itt valószínűleg arra céloz, hogy majd akkor értesíti öccsét, Árpádot, ha az itáliai magyar légió készen állva egy újabb függetlenségi harc megkezdésére, Észak-Olaszországban állomásozik, és nem délen, Nápoly környékén. A légiót csak 1862 nyarának végén

vezényelték Észak-Olaszországba, Alessandriába. A helyváltoztatás a légió újjászervezése miatt történt. Egressy Árpád sohasem utazott Olaszországba.

Napoleon herceg lesz a magyar király: Napoléon-Jérôme Bonaparte, teljes nevén: Napoléon Joseph Charles Paul Bonaparte (1822–1891). III. Napóleon unokaöccse.

N. N.: nomen nescio: nevét nem tudom (lat.).

310. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Torino, 1861. április 9.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 12. sz. levél.

Magyarázatok:

Szeretett édes barátom: Egressy Ákos az itáliai légióból hazaküldött leveleiben „alcázza” magát: úgy tesz, mintha nem az apjának írna, hanem egy meghitt barátjának. Megszólítottját végig tegezi. A leveleit mindig álneven írja alá, és több álnevet használ. Esetenként úgy állítja be magát, mint aki festészeti tanulmányokat folytat Itáliában.

az itteni színésznövendékek igazgatósága: a Magyar Nemzeti Igazgatóságról van szó. 1859. május 6-án Párizsban Teleki László és Klapka György részvételével, Kossuth Lajos elnöklétével emigráns kormány alakult. Teleki László halála után a megüresedett helyet senki sem töltötte be. Kossuth és Klapka viszonya 1862 tavaszára megromlott, egyfelől eltérően ítélték meg az itáliai magyar légiónál fellépő problémákat, másfelől Kossuth úgy lépett elő a Dunakonföderációs tervvel, mintha az csakis egyedül az ő elképzelése lenne, holott nem sokkal előtte Klapka is kidolgozott egy hasonló tervezetet. A konföderációs tervezetre érkező negatív reakciókat látva Klapka úgy ítélte meg, hogy egy időre távozik a politikai életből, s erről 1862. május 30-án Kossuthot is értesítette. A Magyar Nemzeti Igazgatóság ezzel felbomlott. A színésznövendékek az Itáliába települt magyar emigránsok. Egressy Ákosnak ez a levele allegóriaként olvasandó, az itáliai magyar légiót egy szintársulattal azonosítja, és úgy ír az emigrációban történekről, mintha egy színházi előadás előkészületeiről írna.

A londoni opera-igazgató: Kossuth Lajosról van szó, aki az itáliai légió megalakulásának idején, 1859. szeptember 13-tól 1861 májusáig Londonban élt.

P. Ulszki: Pulszky Ferenc (1814–1897). Politikus, országgyűlési képviselő, régész, művészet-történész. 1848-ban pénzügyi államtitkár Kossuth Lajos mellett, majd a bécsi király személye körüli minisztérium magyar államtitkára. A szabadságharc alatt Londonba utazott, hogy diplomáciai tárgyalásokat kezdeményezzen a függetlenségi harc támogatásának érdekében. Tagja volt annak a magyar emigráns csoportnak, amely Kossuth Lajossal az élen 1851. december 5-én elindult az Amerikai Egyesült Államokba. 1860-ban a Magyar Nemzeti Igazgatóság képviselőként Torinóba utazott. Kossuthal való viszonya 1861-ben megromlott, mert ő a volt kormányzóval ellentétben úgy vélte, egy újabb függetlenségi harc megindítása esetén hiábavaló nagyhatalmi támogatásra várni.

az itteni olasz színész-igazgatóiumtól: a piemonti kormányról van szó, amelynek hatáskörébe 1860 ősztől az itáliai magyar légió tartozott. 1860 szeptemberében a piemonti miniszterelnök, Camillo Benso di Cavour és a Magyar Nemzeti Igazgatóság három tagja Torinóban megállapodást írt alá a két nemzet politikai és katonai együttműködéséről egy esetleges osztrákok elleni háborúban. Közös háborús célnak tekintették Magyarországot függetlenségének kivívását, és megegyeztek abban, hogy nem kötnek különbséget. Úgy

képzelték, hogy a háború kirobbanása után az itáliai magyar légió egy 30 000–40 000 fős olasz segélyserggel kiegészülve szerb és román területről indul majd Magyarország felé. Klapka György Belgrádban, Kossuth Lajos pedig Londonban tárgyalt Miloš Obrenović szerb fejedelemmel az együttműködésről. Klapka a román fejedelemmel, Alexandru Ioan Cuzával többször is folytatott megbeszélést a felkeléshez szükséges fegyverek román területen történő tárolásáról. Teleki László a hazaiakat tájékoztatta a létrejött megegyezésről, az éppen nála látogatóban lévő Tisza Kálmánnal tárgyalt a fegyverkezésről és a nemzetiségek megnyeréséről. A Magyar Nemzeti Igazgatóság a piemonti kormánytól kapott pénzből gróf Károlyi Gyulával 100 000 frankot küldött Magyarországra fegyvervásárlási célból és a nemzetiségek körében folytatandó propaganda érdekében (FARKAS 2011, 15–16).

T...tól: Türr Istvántól. Lásd a 309. levél jegyzetébenél.

szodománál is gomorább hadnak festék előttem a pimpinella-társaságot: helyesen Szodoma és Gomora. Két bibliai város. A Mózes első könyvében lejegyzett történet szerint Isten e két város megromlott lakosait vétkeik miatt kénkőves és tüzes eső által pusztította el. A *pimpinella-társaság* alatt az itáliai magyar légió értendő. Lásd a 309. levél jegyzetébenél.

az elő adás még csak eszökben sincs: az esetleges újabb katonai fellépés az osztrákok ellen.

P. U-ky: Pulszky Ferenc.

opera igazgatónak [...] egyik eladó leányát is itt magánál tartván: Kossuth Lajos lányáról, Vilmáról (1843–1862) van szó.

mellyik E-nek a fia: mivel nem tudni, hogy Pulszky Ferenc mennyire ismerte az Egressy családot, három ismert Egressyre is gondolhatott: Egressy Gáborra, Egressy Bénire (lásd a 10. levél jegyzetébenél) és Egressy Samura (lásd a *Gyakran említett személyeknél*).

Kl-val: Klapka Györggyel (1820–1892). Honvéd tábornok, Komárom várának parancsnoka, majd a kiegyezés után országgyűlési képviselő. Az 1848–1849-es szabadságharc bukása után előbb Törökországba emigrált, később Itáliában, majd Svájcban élt. Kossuth Lajossal és gróf Teleki Lászlóval együtt a magyar emigráns kormány, a Magyar Nemzeti Igazgatóság alapítója. Részt vett az itáliai magyar légió megszervezésében. A kiegyezés után visszatért Magyarországra.

Gira nevű főnékesé: Franz Gyra. Volt császári katonatiszt, 1860-ban Piemontba szökött. Az itáliai magyar légiónál a huszárosztály századosa, Türr István segédtisztje. 1860 novemberében csatlakozott a légióhoz. 1861-ben, a légió megszervezésének idején, azzal volt megbízva, hogy az osztrák hadseregből Milánóba érkező egykori magyar honvédeket Genovába irányítsa, ahol ellenőrizték őket, mielőtt a légióhoz csatlakozhattak (LUKÁCS 1986, 65, 443). Gyra 1866 augusztusában a bécsi rendőriminisztérium ügynöke, levelezője lett. 1866 szeptemberében hazatért Magyarországra (DEÁK 2015, 348).

Az igazgatóriumtól ma kaptam vissza kérelmemet, azon válasszal, hogy ők a maguk társaságába idegent már többé be nem vesznek: azaz Egressy Ákost nem vették fel a piemonti hadseregbe.

Csernátóninak: Csernátony (Cseh) Lajos (1823–1901). Újságíró, az 1848–1849-es szabadságharc idején Kossuth Lajos, majd a Honvédelmi Bizottmány titkára. A fegyverletétel után emigrációban élt, 1849 és 1851 között Franciországban, majd Angliában. 1860-ban Edinburgh-ból cikket küldött az Egressy Gábor szerkesztette Magyar Színházi Lapba (lásd a 278. levél jegyzetébenél). 1860 és 1864 között Olaszországban tartózkodott, 1860 októberétől 1861 januárjáig hadbíró százados volt az itáliai magyar légiónál. Az emigrációban több külföldi újság munkatársa. Egressy Gáborhoz írott leveleit lásd: OSZK Kt. Levelestár, Csernátonyi Lajos Egressy Gáborhoz.

G. ur: Franz Gyra.

az opera-igazgató [...] két fiával: Kossuth Ferenc Lajos Ákossal (1841–1914) és Kossuth Lajos Tódor Károlyval (1844–1918).

59-diki béke: az 1859. november 10-én aláírt zürichi békéről van szó, amely a július 11-én Villafrancánál kötött osztrák–francia fegyverszünetet erősítette meg. III. Napóleon, aki 1859. január 26-án a szárdokkal kötött katonai egyezményben támogatásáról biztosította Viktor Emánuel piemonti uralkodót az itáliai függetlenségi harcokban, az osztrákok ellen vívott ütközetek (Magenta, Solferino) után visszavonta korábbi ígéretét, és kiegyezett Ferenc Józseffel.

A Fama továbbá azt is hirteli, miszerint Teleki szándékosan fogatta volna el magát: gróf Teleki László (1811–1861). Politikus, országgyűlési képviselő, a Végeylet alelnöke. 1848 szeptemberétől a magyar kormány Párizsba küldött képviselője. Az 1848–1849-es szabadságharc bukása után is Párizsban maradt, távollétében halálra ítélték. 1860-ban Kossuth Lajossal és Klapka Györggyel együtt megalapította az emigráns magyar kormányt, a Magyar Nemzeti Igazgatóságot. 1860. december 16-án Drezdában letartóztatta a szászországi rendőrség, és kiszolgáltatta az osztrák hatóságoknak. Teleki azért utazott Drezdába, hogy szerelmével, özv. Orczy István báróné Liphay Augusztával találkozzon. Hamis angol útlevéllal utazott, bajuszát levágatta és parókát viselt. Az álcázás hetekig jól sikerült, a helyi rendőrségnek csak az elutazása előtt sikerült lelepleznie. Az nyilván csak rosszindulatú szöbeszéd volt, hogy Teleki szándékosan akarta leleplezni magát. Ferenc József amnesztiát adott neki, de kötelezte külföldi kapcsolatainak megszakítására és politikai tevékenységének időleges felszámolására. Továbbá ígéretet kellett tennie, hogy a birodalom határát nem lépi át. Teleki az 1861-ben összeült országgyűlésen a Határozati Párt vezetője volt, burkoltan az emigrációs politikát képviselte. Ugyanakkor belátta, hogy az osztrák hatalommal szembeni nyílt ellenszegülésre nincs lehetősége, nem tud hathatósan az emigráció törekvéseinek segítője lenni (DEÁK 1998, 1074–1075).

B.ethl. György: lásd a 309. levél jegyzeteinél.

fütyülés után mesterileg játszó a Rákóczyt: lásd a 249. levél jegyzeteinél.

király: II. Viktor Emánuel (1820–1878). 1849–1861 között szárd–piemonti király, 1861-től haláláig az Olasz Királyság első uralkodója.

defilíroztatni: díszmenetben felvonultatni (fr., ném.).

disponibilitásban van: rendelkezési állományban (lat.).

Simoncsis őrnagyot: talán Simoncsics Józsefről van szó. Az 1848–1849-es szabadságharcban főszázados, a 13. (Hunyadi) huszárezred 3. osztályparancsnoka.

Dobay nevü: Dobay Károly. Lovassági százados az itáliai magyar légiónál.

Nagy, Jancsó Celesztin korából: a vándorszínészet korának színészei. Nagy János (?–?), Jancsó (Jantsó) Pál (1761–1845), Pergő Celesztin (1784–1858). Nagy 1796-ban lett színész, többek között Debrecenben, Kolozsvárott, 1807 és 1815 között Pesten, majd Miskolcon játszott. Jancsó 1792-ben a kolozsvári társulat alapító tagja volt, csak Erdélyben lépett fel, 1836-ban visszavonult. Pergő 1810-ben lett színész, 1856-ban elhagyta a színpadot. A síró-éneklő iskola emblematisz alakja.

a Skót születésű igazgatónak. F. E Ther – urnak: lásd a 309. levél jegyzeteinél.

elhatározó érdekléssel kísérik az országgyűlési dolgokat: az országgyűlés 1861. április 6. és augusztus 22. között ülésezett Pesten (megnyitása a budai várban volt, de gróf Apponyi György közbenjárására az uralkodó engedélyezte, hogy a tanácskozásokra Pesten kerüljön sor). Ferenc József a diéta fő feladataként három dolgot jelölt ki: 1. az októberi diploma és

a februári pátens elfogadását, valamint törvénybe iktatását; 2. a birodalmi parlament alsóházába a képviselők megválasztását; 3. magyar királlyá koronázását. Az országgyűlésen három politikai csoport képviseltette magát. A konzervatívok, akik közjogi értelemben az 1848. április 11-e előtti állapotok visszaállítását szorgalmazták, valamint a Felirati és a Határozati Párt, amelyek az áprilisi törvények jogfolytonosságának elismerését követelték, illetve az országgyűlés kiegészítését Erdély, Horvátország, a Határőrvidék, Fiume és a Tengeremlék képviselőivel. A határozatiak frontembere gróf Teleki László, majd Tisza Kálmán, a feliratiaké Deák Ferenc volt. A határozati tábor nézetei közel álltak a külföldi magyar emigráció programjához, titkon bíztak egy európai háborúban, és abban, hogy egy újabb függetlenségi harc folytán véget vehetnek a Habsburg-uralomnak. Úgy vélték, miután Ferenc József nem számít legitim uralkodónak Magyarországon, nincs kihez feliratot intézni, vagyis határozat formájában kell követeléseiknek hangot adni. Egy esetleges államjogi megegyezéstől félve az országgyűlés mihamarabbi feloszlását akarták elérni. A Deák vezette felirati csoportosulás szintén nem ismerte el törvényes magyar királynak Ferenc Józsefet, de a hagyományos országgyűlési felirat formai kereteiben fogalmazták meg programjukat, mondván, az a fejedelmen és az országon túl a világnak is szól (a határozat csak az országnak). A harmadik, a konzervatív tábor nem számított az országgyűlési viták hangadójának; Ferenc József kénytelen volt belátni, hogy egyezkedésre nincs lehetőség, és az országgyűlés feloszlása mellett döntött (DEÁK, MOLNÁR 2003, 113–120).

Találkoztam itt valami Simonyi nevű uralral is, ki különben angol országban lakik; s ide szélllyel-nézni jött: Simonyi Ernővel (1821–1882). Az 1848–1849-es szabadságharc bukása után emigrációban élt, Hamburgban, Párizsban, majd Londonban. Az angol fővárosban 1857-től magánoktatással és magyar vonatkozású történeti források felkutatásával foglalkozott. 1868-ban visszatért Magyarországra, országgyűlési képviselő lett, a kiegyezést támadó szélsőbaloldal tagja volt.

Jókai nem tetszik neki: Jókai Mór (1825–1904) 1861-ben a Határozati Párt tagjaként Baranya vármegye siklósi kerületének képviselője volt.

Szemere uram borkereskedését is javálja: Szemere Bertalan (1812–1869) tokaji borok ügynökékként próbált boldogulni az emigrációban.

Simonyi ur pedig minden áron haza készül, mert őt valamelyik megyében országgyűlési követ-nek megválasztották: Simonyi Ernőt 1861-ben a Nyitra vármegyei Privigyé település országgyűlési követének választották (RUSZOLY 1999, 66).

folyamodott is Vay-hoz utlevelért: báró Vay Miklóshoz (1802–1894). 1860. október 20. és 1861. július között magyar udvari kancellár.

jön minduntalan a hirlapokban az a sok okoskodó javaslat, – à la Szemere: Szemere Bertalan módján (fr.). Szemere a magyar emigráns közvéleménnyel ellentétben az októberi diploma elfogadása mellett érvelt 1860. őszén, s ennek a sajtóban is hangot adott. A keze alól kikerült ún. Manchesteri levelek a Pesti Hírnökben jelentek meg. Az első 1860. december 25-én, a második 1861. január 29-én.

Még azt is hallottam többektől hogy Kossuth a 49-diki forradalom után Amerikába menvén, ott magyar bankjegyeket készítettett: az „amerikai kölcsönjegyekről”, az ún. Kossuth-dollárokról van szó. Kossuth amerikai útja során nemcsak erkölcsi támogatást remélt a magyarbarát amerikaiaktól, hanem anyagi támogatást is, a magyar függetlenségi harcok folytatásához szükséges pénzalap (Hungarian fund) megteremtését. Viszont úgy vélte, helyesebb, ha az adakozók ezt nem ajándéknak, hanem inkább kölcsönnek tekintik, ezért az adományozóknak, kölcsönjegyzőknek az ún. Kossuth-dollárt ajánlotta fel elismervényül, mely-

nek kamat nélküli visszatérítését helyezte kilátásba. A 25 dolláros kölcsönjegyekre nézve azt ígérte, hogy azokat már a jegyzés időpontjától kezdve 6%-kal kamatoztatja. Az első sorozatot New Yorkban bocsátotta ki 1852. február 2-i keltezéssel. Az ötven- és százdolláros címleteket saját kezű aláírásával látta el, hogy azok eszmei értékét a vagyonosabb adakozók előtt emelje (JÁNOSSY 1940, 443–444). Kossuth terve 670 000 dollár (1 340 000 pengőforint értékben) Magyarországra juttatása volt (DEÁK 2010, 147).

per Guvernor czimezték: helyesen per governor: kormányzóként (ang.).

batiste: batiszt: nagy sodratszámú és igen finom len- vagy pamutfonalból szőtt kelme (fr.).

Ihász (nagy K-utbista): Ihász Dániel (1813–1881). Nemesi származású honvéd alezredes, jogot végzett. 1832-től hadfi, 1847 végén hadnagy a gyalogezredben. 1848 júniusától főhadnagy a 7. honvédszászlóaljnál, 1848. október 27-től százados a 13. zászlóaljnál. 1848 novemberében őrnagy, az 55. zászlóalj parancsnoka. 1849. április 24-től alezredes, a veres-toronyi dandár parancsnoka. A fegyverletétel után emigrációban él, haláláig Kossuth Lajos személyi titkára. Az olaszországi magyar légió szervezője, 1861 májusától 1862 júliusáig a főparancsnoka.

Schödelné fia: Schodel Jánosné Klein Rozália (lásd a 18. levél jegyzeteinél) nagyobbik fia, Schodel Konstantin Joseph (1828–?). Az osztrák államrendőrség alkalmilag alkalmazott ügynöke volt. 1859. március végén, miután saját maga ajánlkozott besúgónak, Svájcba és Piemontba küldték, hogy az ott tartózkodó magyarokról gyűjtsön információkat. Áprilisban azonban mint üldözési mániában szenvedő elmeháborodottat azonosították a bregenzi határátkelőhelyen, és visszakisérték Pestre (DEÁK 2015, 289).

fungál: működik, ténykedik (lat., ném.).

Hetényinek a fia is ott van: Hetényi József (1795–1872) színész Elemér vagy Gyula nevű fiáról lehet szó. Harmadik fia, Béla nem jöhet szóba, mert ő 1853-ban született.

Colombo: Egressy Ákos Itáliából álnéven írta haza leveleit, ez volt az egyik álneve.

311. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1861. április első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Acqui Terme, 1861. június 6.: „Nápolyba vett leveled többeknek igen nagy örömet szerzett.”

312. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Acqui Terme, 1861. június 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 13. sz. levél. A levél lapjai a palliumon belül nem sorrendben követik egymást.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Türr tábornokot: lásd a 309. levél *T. igazgató ur* jegyzetét.

a Károlyi és Teleki grófnőkhöz adott ajánló levéllel már is elég szívességet vélt tenni irányomban: Károlyi Györgyné Zichy Karolináról (1818–1903) és Teleki Sándorné Mathilde Litez-Tivervalról (1836–1910) van szó.

gf. Bethlen György tábornoknak: lásd a 309. levél *B. Gy. urhoz* jegyzetét.

Csernátoni: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Molnár: Molnár József. 1860 novembere és 1861 májusa között százados volt az itáliai magyar légió gyalogoszászlóaljánál.

Pulszky volt-miniszter: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

liberiás inasa: egyenruhás inasa.

épen ebédnél ült családjával: Pulszky Ferenc feleségével, Therese von Walterrel (1819–1866) és két fiával, Ágosttal (1846–1901) és Károlyval (1853–1899).

„bat mondjá csak mágá mellyik E. fia?": lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Klapkától: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

a Légioról több elkedvetlenítő hírek között azt is hallám, hogy ott a kenyéririgység s rangvágy a legfensőbb fokon áll: az itáliai magyar légió hivatalos megalakítására 1860. július 16-án került sor Palermóban. Létrehozásának eszménye Türr István és Giuseppe Garibaldi nevéhez fűződik, a gyakorlati megszervezése azonban már Mogyoródy Adolf érdeme. Türr Istvánt – Garibaldi hadsegédeként és vezérőrnagyaként – akkor kezdte komolyabban foglalkoztatni a magyar légió esetleges létrehozása, amikor Garibaldi az önkénteseivel 1860. május végén elfoglalta Palermót. Garibaldi sikeres partra szállásának hírére folyamatosan érkeztek magyarok Itáliába. Amikor aztán Türr 1861 júniusában Genovában találkozott egy Garibaldihoz igyekvő kisebb magyar önkéntes csoporttal, köztük a Kossuth Lajostól ajánlólevelet kapó Mogyoródy Adolffal és Figyelmessy Fülöppel, úgy vélte, eljött az ideje a cselekvésnek: megbízta Mogyoródyt, hogy az összegyűlt magyarokat vezesse Garibaldihoz. Garibaldi a magyar önkéntesek palermói megérkezését követően adta ki azt az utasítást, amely az itáliai magyar légió megalakítását adta hírül. A légió első parancsnoka Mogyoródy lett. A légionistáknak csak nagy nehézségek árán sikerült tisztességes öltözetet biztosítani, és felfegyverzésük is akadályokba ütközött. Kezdetben azt remélték, hogy mindhárom fegyvernem képviselteti majd magát, de 1860. augusztus elejére egyelőre csak gyalogsággal lehetett számolni. Figyelmessy Fülöp őrnagy vezetése alatt ugyan formálisan egy szerény huszáralakulat is létrejött (rajta kívül még négy huszártiszt szolgált), de lovak hiányában kénytelenek voltak ők is a gyaloglégióhoz csatlakozni. 1860. augusztus 6-án a légió összlétszáma 91 fő volt. Ekkor indultak Messinába, ami Garibaldi felszabadító hadjáratának stratégiai állomáshelye volt. A magyar légiót itt csatolták a Türr vezette XV. hadosztályhoz. A légió követte Garibaldi önkénteseit Calabriába, majd részese volt Nápoly elfoglalásának is. Amikor 1860 őszén a garibaldista sereget feloszlatták, a magyar légió életében fordulat következett be. A piemonti kormányzat hatáskörébe és a Kossuth Lajos, Klapka György és Teleki László vezette Magyar Nemzeti Igazgatóság politikai felügyelete alá került. Sréter Lajos ezredest a parancsnokává, 1860. december 12-én Vetter Antal altábornagyot pedig a főfelügyelőjévé nevezték ki. A piemonti politikusok és a magyar emigráns vezetők abban állapodtak meg, hogy a légió magyar zászló alatt működik és magyar vezénylet alatt áll, de az olasz királyi kormánynak tartozik engedelmességgel, és ez mint afféle segélysereget a saját belátása szerint alkalmazhatja, noha a királyi hadseregbe való betagozása nem történik meg. A Magyar Nemzeti Igazgatóság a szervezés és a belszolgálat tekintetében rendelkezhetett a légióval. A Sréter vezette dandárparancsnokság Nolában, a Vetter irányította főfelügyelőség Nápolyban állomásozott. Amikor Vetter 1861. január 22-én arra utasította Srétert, hogy Nolába induljon, a zavarok felszámolásával és a légió közvetlen felügyeletével magyarázta utasítását. 1861-ben újabb erők érkeztek a légióhoz. Egyik részük az osztrák hadseregből szökött át, másik részük Kajdácsy Antal őrnagy vezetésével Törökországból érkezett. 1861 márciusára a légió 501 főből állt, és a

következő egységek alkották: Vetter tábornoka, Sréter tábornoka, gyalogoszászlóalj, huszár-ezred, vadászegység és tüzérosztály. 1861. február 15-én a magyar légiót a torinói hadügy-minisztérium alá rendelték. Vetter tisztségét innentől kezdve fővezérleti főfelügyelőség-nek nevezték, a magyar légiót pedig Magyar Segély Hadsereg Olaszthonban névvel illették. Vetter ellen azonban 1861 áprilisában tiszti lázadás tört ki. A légió új főfelügyelője májusban Türr István, új főparancsnoka pedig Ihász Dániel lett. Ihász érkezésekor a légió összlétszáma 886, 1861. október 16-án már 930 fő volt (LUKÁCS 1986, 22–77).

nagyon akarja a magyar ügyekben rendkívül occupált embert affectálni: elfoglalt embernek színleli magát.

egy sötét alléban költöttem el: helyesen allée: sétány (fr.).

valami Gira nevű légióbeli kapitány: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

a nemzeti igazgatóság: lásd a 310. levél az itteni színésznővendékek igazgatósága jegyzetét.

Polczéry nevű jó barátommal: Polczery Gyulával. Tüzér főhadnagy. Tagja volt annak a magyar tiszti fegyelmi bizottságnak, amely a Vetter Antal és a Figyelmessy Fülöp között zajlott vita kivizsgálását lefolytatta, és a vétkesek büntetéséről döntött (LUKÁCS 1986, 78).

Hevessy főhadnagy: Hevessy (Hevesy) Géza. 1862-ben hadnagy az itáliai magyar légiónál.

Garibaldi: Giuseppe Garibaldi (1807–1882). Olasz tábornok, szabadságharcos, az olasz egységért folytatott Habsburg-ellenes függetlenségi harc vezetője.

Lengyel nevű „Kosutistával” is találkoztam: ez a vezetéknev nem szerepel az itáliai magyar légió tagjairól fennmaradt anyakönyvekben. Kertbeny Károly *Alphabetische Namensliste ungrischer Emigration* című összeállításában is csak maga a vezetéknev bukkan fel, egyéb adat nem.

„Matheidesz” nevű: Matthaidesz (Matthaides) János. Kossuth Lajos bizalmi embere. Neve Kossuth emigrációs irataiban többször felbukkan. Először a Magyar Nemzeti Igazgatóság 1860. szeptember 14-i ülésével kapcsolatban olvashatunk róla. Kossuthék abban bízva, hogy lehetőségük lesz egy újabb osztrákelenes függetlenségi harcot kirobbantani, a dunai fejedelemségek területére kívántak fegyvereket küldeni, hogy azokat adandó alkalommal majd Erdélybe szállíttassák. A fegyverek őrzését Matthaideszre kívánták bízni, őt szemelték ki raktárosnak. Pulszky Ferenc 1860. szeptember 27-én Kossuthoz intézett levelében szintén említi Matthaidesz nevét, megtudjuk, hogy Genovába tart, és az álneve: Morin. A Magyar Nemzeti Igazgatóság október 20-án kelt jegyzőkönyvéhez csatolt Mellékletben ismételtlen úgy emlegetik, mint aki a keleti határszélre kerülő fegyverszállítmánynak az őrzője lesz (KOSSUTH 1882, 6–7, 37, 55).

relátziózni: helyesen relatio; itt: jelenteni (lat.).

protegálni: támogatni, pártfogolni (fr.).

Elhajóztunk az olasz megváltó – lakhelye: Caprera szigete mellett: utalás Giuseppe Garibaldi-ra. Caprerán volt a lakóhelye.

Lazzaroni: Nápolyban koldulásból, alkalmi munkákból élők csoportja. A lazzarone: csavargó, semmittevő többes számban használatos alakja (ol.).

gf. Teleki Sándor: gróf Teleki Sándor (1821–1892). Ügyvéd, az 1848–1849-es szabadságharcban honvéd ezredes. A szabadságharc bukása után emigrált, Konstantinápolyban, Párizsban, Londonban, majd Jersey szigetén élt. Az 1850-es évek első felében ismét Törökországba ment, onnan pedig Svájcba költözött. 1859-ben Itáliában Garibaldi oldalán harcolt. Az 1867-ben kihirdetett amnesztia során visszatért Magyarországra, elkobzott vagyonát is visszanyerte.

Dumas Sándor szívességéből ennek egy igen szép palotájában lakik a tenger partján: id. Alexandre Dumas (1802–1870). Mint Pulszky Ferenc írja, a francia író a Palazzo Chiatamoneban lakott (PULSZKY 1884, II, 391).

da mi un bajocco, morto di fame!: helyesen da mi un baiocco, morto di fame.

„dolca far niente”: helyesen Dolce far niente: édes semmittevés (ol.).

Victor Emanuelnek: lásd a 310. levél király jegyzetét.

a pápa részére működnek: a Pápai Államról van szó. 1846 és 1878 között IX. Pius volt a pápa. III. Napóleon támogatását élvezte, 1849 óta francia expedíciós sereg állomásozott Rómában.

Gál tábornokot is [...] elcsukatták: Gál Sándort (1817–1866). Ezredes az itáliai magyar légiónál. A törökországi emigrációban szoros kapcsolatba került Kossuth Lajossal, tábornoki kinevezést kapott tőle, igaz, ez csak „bizonyos eventualitás esetére” szólt. Gál viszont feljogosítva érezte magát arra, hogy tábornokként viselkedjen, és azt szorgalmazta, hogy a magyarok Garibaldival és a délkelet-európai népekkel szövetkezzenek, s Erdély felől indítsanak támadást az osztrákok ellen. Nápolyban hozzá is látott a szervezkedéshez, leveleket írt Garibaldinak, és *Garibaldi-díszkar és háborús segély-bizottság* néven pénzügyűjtéssel egybekötve megkezdte az önkéntesek toborzását. Szervezkedésébe a törökországi és a román fejedelemségekben lévő magyar emigrációt is bevonta. Terve az adott politikai helyzetben illúzió volt, de mivel egyre több szimpatizánsa akadt, a magyar légió vezetősége kénytelen volt erélyesebben fellépni ellene. Vetter Antal a légió főfelügyelőjeként több hétre fogságba vetette. A szervezkedés lassan magától elhalt, miután a román fejedelemségekben Gál megbízottjait elfogták (LUKÁCS 1986, 74).

Vetter tábornok: Vetter Antal (1803–1882). 1860. december 12-től 1861 májusáig a légió főfelügyelője volt. Külön táborokkal rendelkezett.

Farkas őrnagy: Farkas György. Vetter Antal táborkarában szolgált.

gf. Teleki Oscar százados: gróf Teleki Oszkár (1830–1870-es évek). Az 1848–1849-es szabadságharcban előbb hadnagy a 11. Székely huszárezrednél, majd főhadnagy az 1. vadászrezred 12. századánál. A szabadságharc bukása után Törökországba menekül, de 1850 nyarán visszatér Magyarországra. 1852-ben besorozzák az osztrák hadseregbe. 1860-ban százados Garibaldi seregében, majd tüzér az itáliai magyar légiónál (BONA 1999, III, 326–327).

Kun Béla: előbb közlegény az itáliai magyar légió tüzérütegénél, majd 1861 májusában az acqui tiszti telepre helyezték.

Kovács Leó: 1860 júliusa és 1861 májusa között szolgált az itáliai magyar légió gyalogzászlóaljánál századosként.

Kölbl őrnagy: Koebl Károly. Az itáliai magyar légiónál Sréter Lajos táborkarában szolgált.

Rómer százados: Romer Endre. Az itáliai magyar légió törzskarában szolgált 1861 februárja és 1862 között. Vetter Antal táborkarához tartozott.

Batta nevű volt osztrák huszár főhadnagyhoz utasított: Batta Imréhez. Az itáliai magyar légió 1. huszárszázadánál szolgált.

Mátyás nevű hadnagy: Mátyás István. 1861-ben szolgált az itáliai magyar légió huszárosztályánál.

Fircsa nevű főhadnagy: Fircsa János. 1860. december 24-től az itáliai magyar légiónál hadnagy. Főhadnagy csak 1866. július 21-én lett. 1862. szeptember 11-én anyakönyvvezető tisztté nevezték ki, ezt a munkát 1867-ig látta el (LUKÁCS 1986, 226–227).

Tolnai nevű százados: Tolnay János. A 3. gyalogszázad parancsnoka volt, 1860 júliusa és 1862 között szolgált az itáliai magyar légiónál.

Reindfeld nevű őrnagy: Reinfeld Dénes. A vadászászlóalj parancsnoka volt, 1860 augusztusa és 1862 novembere között szolgált az itáliai magyar légiónál.

Girczi őrnagy: Girczy János (1816–?). Harcolt az 1848–1849-es szabadságharcban, a felső-magyarországi hadtestnél főhadnagyi kinevezést kapott. 1860 októberétől 1867 februárjáig szolgált az itáliai magyar légiónál, előbb őrnagy, majd 1862. november 22-től gyalogszászlóalj parancsnok, 1866. július 21-től alezredes. 1867. február 1-jén jelen van a légió feloszlásánál.

Kovács őrnagy: Kovács András. Az itáliai magyar légió huszárosztályánál szolgált 1860 decembere és 1861 májusa között.

Görgei féle áruháznak: lásd a 36. levél jegyzetében.

Figyelmessy: Figyelmessy (Merksz) Fülöp (1821–1907). Alezredes, 1860. július és 1861. május között szolgált az itáliai magyar légiónál, a huszárosztály parancsnoka. Az 1860. december 12-én a légió főfelügyelőjévé kinevezett Vetter Antal altábornagy elleni tiszti lázadás során kihágást követett el felettesével szemben: a tisztek egyre kevésbé tolerálták Vetter tiszti kinevezéseit. A Garibaldi alatt kinevezett magyar tiszti gárda ugyanis úgy vélte, Vetternek az új tisztek kinevezésével az a célja, hogy őket ellensúlyozza és ellenőrizze. A tisztikar nyílt lázadást indított Vetter ellen, megtagadták parancsainak teljesítését. 1861. április 23-án azonnali lemondását követelték. Vetter Figyelmessy Fülöp alezredest házi őrizet alá helyezte, ám ő nem tett eleget felettese parancsának, és amikor az altábornagy szemlét tartott a csapatok felett, Figyelmessy a jelenlévők előtt lerúgta a nyeregből Vettert. Figyelmessyt elbocsátották a magyar légiótól, és hat hónapi börtönbüntetésre ítélték. Végül az ítéletet két hónapra módosították. A büntetést az alessandriai várban kellett letöltenie (LUKÁCS 1986, 74–78).

Zsulavszky nevű hadnagy [...] Kosutnak valami távolról rokonát: Zsulavszky László (1838–1884). Kossuth Lajos unokaöccse; Kossuth Lajos Emília nevű nővérének a fia. Az itáliai magyar légió törzskarában hadnagy volt 1860 októbere és 1862 között (LUKÁCS 1986, 446).

házi áristomot: házi fogságot (rég.).

NEJÉVEL együtt: Figyelmessy Fülöpné Csázy Klára (?–1872). 1846-ban lett Figyelmessy felesége.

soiréek: estélyek, összejövetelek (fr.).

complotizálások: összeesküvések, cselszövések (fr., ném.).

gráciájában áll: kegyelmében (lat.).

sárgafeketéknek híreszteltek: Habsburg-pártinak. Utalás a Habsburg-zászló két színére.

excessusok: rendzavarások, túlkapások (lat.).

kravall: veszekedés, lármás civódás (ném.).

Reactionáriusok: a Nápolyi Királyság visszaállítására törekvők.

ifjú Dumas-val is szerencsém volt megismerkedni: ifj. Alexandre Dumas-val (1824–1895). Francia író.

ha a magyarnak élnie lehetne és szabadna extra Hungariam, – úgy én részemről életemet gyönyörrel csak Nápoly vidékén tudnám tölteni: utalás az „Extra Hungariam non est vita, si est vita, non est ita” latin szállóigére: „Magyarországon kívül nincs élet, vagy ha van, az nem olyan”.

Tolnay nevű százados: Tolnay János. 1860 júliusától 1862 novemberéig szolgált az itáliai magyar légió 3. gyalogoszázadánál parancsnokként.

vagabundussal: csavargó; itt: szabályokat megszegő, kihágó (lat.).

Schreter nevű ezredes: Sréter Lajost (1813–?). 1860 novemberre és 1861 májusa között szolgált az itáliai magyar légiónál. Külön táborokkal rendelkezett.

Pongrácz őrnagyot: Pongrácz Lajost. 1860 decembere és 1861 júniusa között az itáliai magyar légió huszárosztályánál hadnagy volt.

Pálóczi nevű őrnagyot: Pálóczy Tamást. 1861 februárjától júniusig szolgált az itáliai magyar légió gyalogoszázalójánál számfeletti őrnagyként.

Várady őrnagyot: Várady Ádámot. 1859-ben útlevéllel hagyta el Magyarországot, és 1860 őszén Bukarestben a Magyar Közlöny egyik szerkesztője volt. 1860 decembere és 1861 májusa között az itáliai magyar légió vadászszázalójánál létszám feletti őrnagyként szolgált, de egy Türr István elleni szervezkedés miatt kizárták a légióból. 1861 őszén a frankfurti osztrák követségen jelentkezett, büntetlen hazatérést kért, és önként ajánlotta magát besúgónak Máramarosban. Féléves próbaidőre Genovába küldték, de elégedetlenek voltak a munkájával, s a továbbiakban nem volt fizetett ügynöke a rendőrminisztériumnak (DEÁK 2015, 349–350). Egressy Gábor Várady Gábor (lásd a 112. levél jegyzeteinél) nevű barátjának a testvére volt.

Horvát nevű hadbíró: Horváth Imrét. 1860 novemberre és 1861 júniusa között szolgált az itáliai magyar légiónál, főhadnagyi rangban.

Varga főorvos: Varga Zsigmondot (1830–?). Ezredorvos. 1860 októberétől 1863-ig szolgált az itáliai magyar légiónál, először a huszárosztálynál, majd áthelyezték a törzskarba.

Mihailovics nevű főhadnagyot: Mihalovits Károlyt. 1860 novemberre és 1862 novemberre között szolgált az itáliai magyar légió huszárosztályánál.

a szám feletti tiszteket – ide Acqui rendelte: az acqui tisztí telepről van szó. A magyar légióval szoros kapcsolatban lévő, de önálló szervezet volt. Létesítéséről az olasz kormány 1861 tavaszán döntött. Főfelügyeletét az olasz belügyminisztériumra bízták. 1861. április 18-án parancsnokának Mogyoródy Adolfot nevezték ki. Hozzávetőlegesen egy évig állt fenn. Felbomlása 1862 áprilisában kezdődött, amikor 52 tiszt ellenezni kezdte Mogyoródy döntéseit és kilépéssel fenyegetőzött. Az észak-olaszországi városban lévő telep Torinótól 100, Genovától 60 km-re helyezkedett el. Főként azoknak az 1848–1849-es szabadságharc bukása után kényszersorozással az osztrák seregbe került, majd időközben onnan megszökött tiszteknak a gyűjtőhelye volt, akiknek a magyar légiónál már nem tudtak beosztást adni. Az alapítás hónapjában, 1861 áprilisában, 12 főből állt, május 31-én 49, július végén már 90 tagja volt. Az 1861. szeptember 23-án készült névsor szerint 88 tiszt tartózkodott a telepen. Közülük 77-en magyarnak vallották magukat. Az ide került tisztek szerény napi díjban részesültek, a századosi rangig napi 4, az őrnagyok, alezredek, ezredek pedig napi 5 frankot kaptak. Ruházatot nem biztosítottak számukra, vagy saját polgári öltözetüket vagy saját katonaruhájukat viselték. A tisztí tábor tagjait meglehetősen nehéz volt összetartani, ugyanis semmiféle közös feladat vagy akció nem volt számukra kijelölve. A tétlenség állandó vitákat, belső ellentéteket szült, amit Mogyoródy úgy igyekezett csillapítani, hogy egyes tiszteket katonai foglalkozások és továbbképzések megtartására kötelezett. Az oktatásban leginkább azoknak a tiszteknak kellett részt venniük, akik nem szolgáltak hosszabb ideig valamelyik európai hadseregben. Kápolnay István százados a katonai statisztikáról és manipulációról, Gronovszky Márton főhadnagy az oktatási és gyakorlati

tanról, Kubinyi Zsigmond főhadnagy pedig a bel- és tábori szolgálatról tanított. A harc-edzett katonák pedig továbbképzésen vettek részt: Arnold Ágoston műszaki tárgyú elő-adásokat tartott nekik. Beszélt a fegyvertanról, az utak és hidak felégetéséről, valamint a tábori erődtanról. Wranicsevics Ádám a hadviselés történetéről és a három fegyvernem taktikájáról adott elő. Az oktatás magyar és német nyelven folyt. 1862 tavaszán Verdösy József őrnagy tartott tüzérismereteket. Minden hétfőn és csütörtökön magyarul, minden kedden és szerdán pedig németül (LUKÁCS 1986, 98–109).

a Légio parancsnokságát egy Ihász nevű ezredesnek adta át: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Mogyoródy alezredest, mint az itteni tisztí depot parancsnokát: Mogyoródy Adolfot (1824–1908). 1860. július 16. és 1863. november 26. között szolgált az itáliai magyar légiónál. 1860. július 16-tól ugyanezen év novemberéig a légio első parancsnoka volt. 1861. április 18-án az acqui tisztí telep parancsnoka lett.

Brigádát: Brigade: dandár (ném.).

Gróf Teleki László halála itt is rendkívüli sensatiót csinált: Teleki László (lásd a 310. levél jegyzeteinél) 1861. május 7-én föbe lőtte magát.

gf. Karacsai: gróf Karacsay Sándor (1814–1880). Az 1848–1849-es szabadságharc alatt nemzetőr őrnagy és véstörvényszéki bíró volt. A világosi fegyverletétel után emigrált. 1859–1860-ban szervezte a magyar légióba jelentkezők szállítását, 1866-ig pedig diplomáciai feladatokat látott el az olasz kormány megbízásából. Tagja volt az 1863 januárjában Genfben létrehozott Ister nevű szabadkőműves-páholynek (FARKAS 2011, 52).

Magyar ország, Pesti napló, a Vasárnapi és politikai lapokra, s az Üstökösre a magyar tisztí depot részére prenumerálj: prenumerál: előfizet (lat.). **Magyarország:** 1861. január 1. és 1862. október 26. között kiadott napilap volt, a Határozati Párt első orgánuma. 1862. május 17-ig Pompéry János, majd Greguss Ágost, végül Szathmáry Károly volt a felelős szerkesztője. A **Pesti Napló** 1850 és 1939 között megjelenő napilap volt. A vonatkozó időszakban Kemény Zsigmond báró szerkesztette. **Vasárnapi Ujság** 1854-től megjelenő hetilap volt, a **Politikai Újdonságok** pedig az 1855 és 1867 között megjelenő melléklapja. 1867-ig Pákh Albert szerkesztette őket. **Üstökös:** Jókai Mór által 1858-ban alapított élclap.

Colombo: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

per Milano: Milánó felé (ol.).

poste restante: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

Ma reggel vettük: Cavour halálának híret: gróf Camillo Benso di Cavour (1810–1861). Olasz politikus, a Szárd–Piemonti Királyság miniszterelnöke.

gróf Bethlen Gergely: lásd a 309. levél *B. Gy urhoz* jegyzetét.

Kajdacsí őrnagy: Kajdacsy Antal. Vezetésével Törökországból 163 emigráns menekült érkezett az itáliai magyar légióhoz 1861. márius 26-án (LUKÁCS 1986, 65).

Fircsa nevű főhadnagy: Fircsa János (1830–?). Harcolt az 1848–1849-es szabadságharcban, őrmester volt. 1859-ben belépett az olasz hadseregbe. Az itáliai magyar légio törzskarában szolgált, és 1861-ben még hadnagy volt, főhadnaggyá csak 1866. július 21-én nevezték ki.

Dunyov ezredest: Dunyov Istvánt (1816–1889). Ügyvéd, az 1848–1849-es szabadságharcban honvédtiszt. A szabadságharc bukása után Josefstadtban raboskodott, 1859-ben szabadult. Harcolt Garibaldi seregében, 1860. október 1-jén a voltturnói csatában súlyosan megsebesült, egyik lábát amputálni kellett.

Valami Mirce nevű emberrel is találkoztam Nápolyban, – ki a Havi társaságát Bukarestben leginkább megbuktatta: Ion Mirceával (Mirce Jánossal). Ügyvéd. Havi Mihály (1810–1864) kolozsvári színigazgató társulatának 1860-as bukaresti turnéjáról van szó. Két hónap alatt harminckét előadást tartottak, először Erkel Ferenc *Hunyadi László* operáját adták. Havi az útra keléshez Mirceától vett fel kölcsönt.

All Signo[re] A. Colombo in Acqui: A. Colombo úrnak Acqui (ol.).

313. EGRESSY ÁRPÁD – SZÜLEINEK Arad, 1861. június 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 1. sz. levél, 1. sz. boríték.

Magyarázatok:

Az aradi színtársulat 1861-ben:

igazgatók: Szabó József, Philippovics István

színészek: Almási István, Bartha Elek, Bód László, Bogdán János, Bozsó Vilmos, Brandt György (ügyelő), Deé'si Zsigmond, Demeter Mihály, Döme Lajos, Fűzi Kálmán, Krasznay Mihály, Murányi Gusztáv, Mustó Gusztáv (súgó), Philippovics István, Szabó József, Szűcs Lajos, Tóth Antal, Ujfalussy Sánd. (rendező)

színésznők: Bohussyné Katalin, Dékány Teréz, Dolozsán Etelka, Döméné Rozália, Philippovicsné Mária, Fóthi Erzsébet, Farkas Róza, Honti Anna, Majosházi Klára, Megyeri Emma, Ponory Róza, Polákovicsné Lina, Tőkés Emilia, Ujfalussyné Julia, Papp Paulina, Redényiné Julia

technikai személyzet: ruhatárnok két segéddel, pénztárnok, ellenőr, festő, díszmester két segéddel, színlaposztó két segéddel, színházi szolgál, hat jegyszedő (*Zsebkönyv* 36, 6–7).¹⁴

igazgató: Philippovits István (1822–1885). Vidéki színész, színigazgató, operaénekes.

Dézszi: Deé'si (Deésy) Zsigmond (1809–1874). Vidéki színész, rendező, az 1840-es évek végén a Nemzeti Színház tagja.

Berzsenyi: Berzsenyi Károly (1819–1877). 1839-ben kezdte pályáját, különböző vidéki színtársulatoknál működött. 1861 és 1865 között Philippovits István társulatánál játszott, s itt rendezőként is alkalmazták.

Filipovics: Philippovits István.

Vincze a korbely: Vincze József. 1851-ig a Nemzeti Színház kardalosa, majd különböző vidéki társulatok tagja.

Tóth: Tóth Antal (1838–1907). 1858-ban kezdte színészi pályáját. Hős- és jellemszínész volt. 1861 és 1863 között Szabó József és Philippovits István társulatában játszott.

Krasznai: Krasznay Mihály (1832–1892). 1854-től vidéki színész, rendező.

¹⁴ A zsebkönyv a társulat névsorát az 1861. decemberi állapot szerint közli, ezért lehetséges, hogy Egressy Árpád neve mellett több olyan színésznek a nevét nem tartalmazza, akiket a levél említ. A társulattól 1861. október 1. és december 31. között távozott: Egressy Árpád, Jáni János, Sánta István, Dékány Judith, Vincze József, Hevesiné, Hevesi Mária.

itt van Szathmári Károly is ki, – mert Tökés Emília, szinte e társulat tagjától visszautasítottatott – agyon akarta magát löni folytással: Szathmári Károly (1835–1916). Színész, igazgató, rendező. Színészcsaládból származott, Szathmári Dániel és Farkas Lujza fia volt. Eleinte vidéki társulatok, 1862 és 1864 között a Nemzeti Színház tagja. **Tökés Emília** (1835–1911) az 1860-as évek egyik legismertebb vidéki színésznője volt. A **lefojtás** során valamilyen anyaggal (kóc, kender, papír, ruha) leszorítják a puskában a töltényt.

a mai nap eredményét Bécsből itt is feszülten várják: Ferenc József császár az októberi diploma és a februári pátens kibocsátása után 1861 áprilisában összehívta a magyar országgyűlést. Az országgyűlés mindkét dokumentumot elutasította. Deák Ferenc felirati javaslatát erről elfogadta a diéta, és június 24-én vitte fel Bécsbe Apponyi György gróf és Ghyczy Kálmán. Az uralkodó azonban királyi címének kétségbevonása miatt nem vette át a feliratot, amiről június 30-án értesítette az országgyűlést.

kétszer játsztam már u. m. Szapáriból gr. Beleznaít és Mátyás király lesz-ből Modrárt, most pedig II dik Rákócziból [...] Lehmann szerepét osztották nekem: Egressy Árpád először Belezna Miklós szerepét játszotta Charlotte Birch-Pfeiffer *Szapáry Péter* (ford. Komlóssy Ferenc) című drámájában. Másodszor Szigligeti Ede történelmi színművében lépett színpadra. Majd szintén egy Szigligeti-drámában, a *II. Rákóczi Ferenc fogságában* játszott.

a színházi lapot olvasni seregestől jönnek hozzám: a Magyar Színházi Lapot. Lásd a 278. levél jegyzeteinél.

biztatom őket, hogy meg fog jelenni új kiadásban mihelyt elegendő előfizető lesz: Egressy Gábor 1860 után már nem folytatta a Magyar Színházi Lap kiadását, és a későbbiekben sem szerkesztett újabb színházi szaklapot.

Gyergyai Ferencnek a magyar nyelv sajtóságairól írt könyvét: a kért mű 1856-ban jelent meg Kolozsvárott *A magyar nyelv sajtóságairól* címmel. Gyergyait lásd a 133. levél jegyzeteinél.

Tóth nevezetű ki Brankovics és Jago féle szerepeket játszik: Tóth Antal. Obernyik Károly *Brankovics György* című drámájának címszerepét és William Shakespeare *Othellójának* egyik főszerepét. Brankovics tragikus, hősi szerep volt. Jago pedig intrikus, cselszövő figura. Egressy Árpád azt igyekszik érzékeltetni, hogy Tóth nagy volumenű szerepek megformálására vállalkozott.

Gábosnak 2 forintot már fizettem: Gábos Gerőnek (1822–1897). A Nemzeti Színház ruhatári személyzetének tagja, színházi szabó, ruhatáros, öltöztető.

nagymamát: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannát. Lásd a *Gyakran említett személyek*-nél.

Pestre vissza én, nem két hó, de két év múlva megyek talán, azért helyemet ne tartsák két hónapig sem üresen a színháznál: Egressy Árpád 1861 első felében a család másik vezetéknévét használva, Galambos Árpád néven kardalnokként és segédszínészként volt tagja a Nemzeti Színháznak (*Zsebkönyv* 287, 9).

314. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Hódmezővásárhely, 1861. június vége]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Hódmezővásárhely, 1861. június 30.: „Képzelheted e borzasztó unalmat, egy jó ismerős vagy barát nélkül, Keddtől Szombatig, munkátlanul! Semmi mulató hely, semmi zöld a hol az ember egy pár órát eltölthetne. Ez alatt tehát irtam Ákosnak egy hosszú levelet, a mit azonban majd csak otthon tehetek postára.”

315. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Hódmezővásárhely, 1861. június 30.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 112. sz. levél.

Magyarázatok:

kormánybiztosi működésem ezen népnél igen jó emlékezetben van: lásd a 32. levél *sokfelé ágazó munka* jegyzetét.

az országgyűlés a Színházzal foglalkozik: az országgyűlés 1861. április 2-án gyűlt egybe Pesten (lásd a 310. levél jegyzeteinél). A Nemzeti Színház ügyében négy beadvány került a képviselőház elé: Lónyai Gáboré, Beniczky Lajosé, Kazinczy Gáboré és Vajay Károlyé. Az utóbbi hármat Bory István közölte (BORY 1939, 60–61). A legfőbb megvitatandó kérdés az volt, hogy mi vagy ki (az igazgatóság) az oka annak, hogy az intézmény veszteséges. Az ügyszhez hozzászóltak: Beniczky Lajos, Bónis Sámuel, Jókai Mór, Kubinyi Ferenc, Ráday Gedeon, Szilágyi Virgil, Vajay Károly (*Képviselőházi Napló*, 1861, II, 213, 225, 234, 287).

kiküldött bizottmány: a héttagú bizottmány tagjai: Beniczky Lajos, Kazinczy Gábor, Jókai Mór, Podmaniczky Frigyes, Ráday Gedeon, Csengery Antal, Andrassy Gyula. A bizottmányi előadó Jókai Mór volt. A bizottmány 1861. június 27-től augusztus 12-ig tevékenykedett. A *Jelentése a pesti nemzeti színház ügyében teendő vizsgálatra kiküldött bizottmánynak* című dokumentum 1861. augusztus 12-én kelt, az intézmény pénzügyi helyzetére, gazdaságpolitikájára, művészeti vonatkozásaira egyaránt kitért. A jelentés és a hozzá mellékelként csatolt pénzügyi beszámoló elérhető a *Képviselőházi Naplóban* (*Képviselőházi Napló*, 1861, II, 229, 251–265). Megtárgyalására azonban már nem került sor, mert az országgyűlést 1861. augusztus 22-én feloszlatták, és a képviselők országgyűlés keretein belül legközelebb csak 1865-ben ülészttek.

Kazinczy Gábor: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Vajai Károly: lásd a 117. levél jegyzeteinél. Az 1861-es országgyűlésen Szatmárnémeti követe. **megint Rádayt küldik a nyakunkra igazgatónak:** Ráday Gedeon (lásd az 1. levél jegyzeteinél) 1860-ig volt a Nemzeti Színház műigazgatója. 1860. július 11-től 1862 júniusáig Nyéky Mihály (1789–1862) töltötte be a tisztséget.

vagy épen holmi Dobsát [...] sűrű forog, czikkezik, memorandumozik: Dobsa Lajost lásd a 182. levél jegyzeteinél. 1861-ben a Nemzeti Színház ügyében memorandumot küldött az országgyűlésnek. A *Képviselőházi Napló* a június 25-i dátum alatt így tájékoztat erről: „Dobsa Lajos ur által egy petitio adatott be a nemzeti színház ügyében, memorandummal együtt; ha jól vagyok értesülve, e tárgyban fog egy indítvány tétetni és akkor azzal együtt lehetne tárgyalás alá venni. (Fölkialtások: A kérvénybizottmánynak!)” A memorandummal

kapcsolatos felszólalások a következők: „Szilágyi Virgil: Erre nézve, miután tudomásom szerint ezen memorandum a nemzeti színháznak ügyét kimerítőleg tárgyalja, – én kívánatosnak vélem, hogy ez kinyomattassék és a tagok között kiosztassék. Vajay Károly: A magyar színház az országé, és még is a mai napon is császári hatóság alatt áll, tőkéje roszul kezeltetik, maholnap nem lesz nemzeti színházunk. A memorandum jelen állásának hü képét adja, azért nyomassuk ki, hogy lássuk mi van benne. Elnök: Bocsánatot kérek a t. képviselő úrtól, azt hiszem, hogy a színháznak ügyét mindnyájan szivünkön hordjuk; hanem a házszabályok szerint az intézkedés, melyet ajánlani méltóztatik, nem lehetséges, mert a 79-dik §. azt mondja: »a kérvénynek csak tárgya jelentetvén be, az a kérvénybizottmányhoz tétetik által, a hol minden tag megszemelheti.« (Igaz.)” (*Képviselőházi Napló*, 1861, II, 213–214). Dobsa memorandumja a felterjesztés előtt a sajtóban is megjelent, a Szépirodalmi Közlöny és a Hölgyfutár egyaránt közölte. Egressy Gábor a Magyar Színházi Lapban azt állította, hogy Dobsának nincs kellő szakértelme ahhoz, hogy a Nemzeti Színház ügyében releváns felszólaló legyen, és voltaképpen nem tesz mást, mint a mások által már korábban megírt gondolatokat újrahasznosítja (MSzL, 1860/43, 345–348; 1860/45, 364).

Mit csinál az a semmirekellő?: Egressy Árpád.
franco recom: lásd a 292. levél jegyzeteinél.

316. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK Pest, 1861. július 9.

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Acqui Terme, 1861. augusztus 2.: „mult hó 9-ikéről vett tudósítás szerint a pénzes levelet mostanáig vártam, s egyuttal annak vételéről is ohajtottalak a soraimban tudósítani”.

317. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK Acqui Terme, 1861. augusztus 2.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 14. sz. levél.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Csernatony: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Nocerában a Légiónál, melly most még mindig legfeljebb 1400 főből áll: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

az itteni tiszti depotnál: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

a Comité tagjai: lásd a 310. levél *az itteni szimésznövendékek igazgatósága* jegyzetét.

désperatiojukban: elkeseredettségükben (lat.).

Vetter: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

gf. Teleki ezredes: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Kovács, Farkas és gf. Pálffy őrnagyok: Kovács András (lásd a 312. levél jegyzeteinél), Farkas György (lásd a 312. levél jegyzeteinél) és id. Pálffy Domokos. Százados az 1848–1849-es szabadságharcban. 1860-ban az itáliai légióhoz kerül őrnagyként. 1861-ben áthelyezik az acqui tiszti telepre. 1862-ben hazatér (KERTBENY 1864, 45).

Mogyoródy alezredes: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

a Figyelmesiféle botrány: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

a Légió helybeli parancsnoka Ibász ezredes: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

visitet: látogatást (ang.).

Somogyi nevű nem rég jött huszár főhadnagy: Somogyi Gyula (1833–?). Az itáliai magyar légió gyalogoszászlóaljánál szolgált 1861. május 28. és 1865. június 21. között. Az acqui tiszti telepre 1861. június 27-én helyezték át (LUKÁCS 1986, 440).

Dunka nevű (oláh születésű) százados a huszárságnál: Dunka Miklós (1837–1862). 1860 júliusától 1861-ig az itáliai magyar légió huszárosztályánál szolgált (LUKÁCS 1986, 443).

recommendatio: ajánlás (lat.).

Zsulaovszky nevű hadnagy: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Tür: lásd a 309. levél *T. igazgató ur* jegyzetét.

Sági, Sárpi és Réh századosok: Sággy Antal, Sárpi György, Réh János. Sággy 1860 novemberétől 1862-ig az itáliai magyar légió 2. huszárosztályának parancsnoka volt. Sárpi 1860 decemberétől 1861-ig, Réh pedig 1860 decemberétől 1862 áprilisáig szolgált a huszárosztályánál (LUKÁCS 1986, 445).

valami Szabad nevű százados: Szabad (Freyreich) Imre (1822–1894). Az itáliai magyar légió vadászegységénél szolgált. Harcolt az amerikai polgárháborúban, ezredesként szerelt le.

Klapka: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

reactionáriusok: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Cialdini: Enrico Cialdini (1811–1892). Olasz tábornok.

e Zsodoma és gomora elemnek alig lehet: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

bakoltatnak: megverettettek.

spionkodtak: kémkedtek.

protectorjaikat: pártfogóikat (lat.).

rapportokat: beszámolókat (fr.).

Vranicevics nevű horvát őrnagy: Adam Vranešević. 1860 augusztusa és novembere között az itáliai magyar légió gyalogzászlóaljánál szolgált, majd az acqui tiszti telepre került, és ott az volt a feladata, hogy a hadviselés történetéről tartson előadásokat. Lukács Lajosnál az szerepel, hogy 1862-ben került a tiszti telepre (LUKÁCS 1986, 99–100, 446).

„gemein”: közönséges (ném.).

auditori minőségben: hadbíróként (lat.).

menázsink: ellátásunk, élelmünk (fr., ném.).

Mars a sikra szólit: míg meg nem kezdődik a háború.

„Abrichtungs-Reglement”, – für die Cavallerie: Abrichtungs-Reglement für die K[aiserlich] K[önigliche] Kavallerie, Wien, Leopold Sommer, 1854.

Menzdorf tábornokféle „Feld und Vorposten Dienst” – für die Cavallerie: Feld-und Vorposten-Dienst in Fragen und Antworten für die königl. Infanterie und Kavalleria, Brünn, Buschaf an Irrgand, 1856.

Krivácsi ezredessel is megismerkednem: Krivácsy Józseffel (1825–1903). Komárom várának egykori tüzérségi parancsnoka. 1859-ben szökött Itáliába; először a modenai hadseregnél, majd az alessandriai erőd tüzérségénél szolgált, az erőd parancsnoka volt (LUKÁCS 1986, 101).

hat évig söpré mint rab Józsefstadt utcáit: lásd a 286. levél jegyzeteinél.

Garibaldi: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Columbo: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

318. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Ungvár, 1861. augusztus 12.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 114. sz. levél.

Magyarázatok:

azon nagy fogadóba szálltam, hol 30 év előtt színpadunk fel volt állitva, mikor t.i. Megyerivel voltam itt: Megyeri Károlyt lásd az 1. levél jegyzeteinél. Egressy Megyerivel való közös múltjának az 1828-ban kezdődő időszakára utal: „1828-ban Miskolczon csatlakoztam – sugói és kardalnoki minőségben – azon erdélyi híres dalszínész társulathoz, melly 1827-ben, Pesten, a német színházban, rendkívüli diadallal lépett föl, s melly onnan a következő évben Miskolczon át Kassára ment, hol Abaujmegye pártfogása s báró Berzeviczy Vincze és majd gróf Csáky Tivadar igazgatása alatt öt évet töltött, nyaranta kirándulásokat tevén Ránkra, (a fördőre), Eperjesre, a bártfai fördőre, Ungvárra, Beregszászra, Máramaros-Szigetre, Kolosvárra, Nagyváradra, Debreczenbe, Miskolczra, Aradra, Temesvárra és Nagybecskerekre. Ezen társulatot hat vezértag igazgatta, ugymint: Megyeri, – Szentpéteri, Szerdahelyi, Páli, Szilágyi és Udvarhelyi” (OSZK Kt. Fol. Hung. 1078, 1–2).

a vacsorájának ize és szaga a törökországi avas juh vaj iszonyu büzére emlékeztetett: utalás a törökországi emigrációra. Egressy erről a kellemetlen emlékeről az 1851-ben megjelentetett visszaemlékezésében is ír, amikor Şumla városát jellemzi: „Mint volt Viddinben, Palánkán, Plevniken, Lovcsán, Selviben, Dsumán: épen úgy van Sumlán is minden, kívül belől. [...] ugyanazon kiállhatatlan juh-fagygyu szag” (EGRESSY 1851, 111).

a napi költség is igen nagy esténként 35–45 forint: lásd a 101. levél *csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt* jegyzetét.

Ma épen valami Ibrányi-családnál voltam ebéden, egy Jenke nevü faluban, ide egy fél orányira: Ibrányi és Vajai Ibrányi Józsefnek (1766–1824) a családjáról van szó. Felesége, Buday Jusztina és két fia, Zsigmond és Lajos. Ibrányi Zsigmond (1824–1897) harcolt az 1848–1849-es szabadságharcban, huszárfőhadnagy volt.

Este vacsorán a központi főszolgabirónál leszek: Lipcsey Péternél.

A megyei főjegyző, Tordai Ede: Torday Ede (1822–1884). A szabadságharc során először hadnagy a Munkácson szerveződő 21. honvédszászlóaljnál. 1849. március 8-án főhadnagy lett az 1. honvéd vadászrezredben. 1849 júliusában százados a felső-magyarországi IX. hadtestben, majd a 3. vadászrezred 10. századának parancsnoka az erdélyi hadszíntéren. 1861-ben lett főjegyző.

a debreczeni színház alapjának letételénél jelen lehessek: Debrecen városának közgyűlése 1861. március 9-én határozott a közsínház felépítéséről. Az épületet 1861 augusztusában kezdték építeni Skaliczky Antal tervei nyomán.

pedig hallom, nagy dolgok történnek: Egressy a Nemzeti Színházról folytatott országgyűlési megbeszélésekre gondol. Lásd a 315. levél jegyzeteinél.

319. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁRPÁDNAK
[Pest, 1861. augusztus 18.]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának, Nagybecskerek, 1861. szeptember 16.: „Most látom hogy k. anyám levele aug. 18-dikán költ, s meg-

foghatatlan hogy hogy jött illy későn ide, mert én azt csak ma az az sept. 15-dikén kaptam meg, hihetőleg Aradon tartották fel olly soká.”

320. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK
Acqui Terme, 1861. szeptember 2.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 15. sz. levél.

Magyarázatok:

Szeretett édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

p. lapok: pesti lapok. Lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Münchenbe, valami Zach nevű vendéglőshöz, kinél – egy Pestről jött bajtársam utasítása szerint – a váltónak lenni kellett: már három levelet írtam: valószínűleg ún. idegen váltóról van szó, amikor a kiállító utasít valakit, hogy egy harmadik személynek fizessen egy bizonyos pénzüsszeget. Ebben az esetben nyilván Egressy Gábor volt a kiállító.

recommandiroztam: lásd a 292. levél jegyzeteinél.

Az országgyűlés magatartása, s annak feloszlatása: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

itt most van valami a pettóban; de bizonyosat még nem tudván: egyelőre többet nem írhatok: valószínűleg az „in petto” (olasz kifejezés) magyarosításáról van szó, jelentése: titokban, rejtve.

Klapka [...] Garibaldival nagy levelezésben van: a Klapka György (lásd a 310. levél jegyzeteinél) és a Giuseppe Garibaldi (lásd a 312. levél jegyzeteinél) között feltételezett intenzív levelezést a fennmaradt kéziratos hagyatékok alapján nem lehet igazolni. Az európai uralkodók és államférfiak meglehetősen diszkréten intézték a Klapkával való írásbeli kommunikációjukat, általában bizalmi embereik útján vették fel vele a kapcsolatot. Klapka és Garibaldi leginkább Türr Istvánon, Pulszky Ferencen és Frigyesy Gusztávon keresztül érintkezett. Klapka kéziratos hagyatékában Garibalditól mindössze néhány, 1862-ből és 1864-ből származó levél maradt fenn. Szintén elenyésző számú az a Klapkához írt Garibaldi-levél, amelyet a Kossuth-gyűjteményben őriznek (IVÁNYI 1969, 250).

A Légió Toscanába jövetelét ismét nagyon híresztelik: lásd a 312. levél jegyzeteinél. Az itáliai magyar légió továbbra is Nápoly környékén maradt.

reactionariusok: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

gf. Teleky Sándor: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Figyelmesy: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Vetter: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Perczel Mőriczról, ki családjával egy Angol ország melletti szigetcskén lakott, – ma azt a hírt vettük, hogy észak Amerikában van, s ott mint tábornok alkalmazást nyert a hadjáratban: ez a hír nem volt igaz. Perczel Mór (1811–1899) és családja sohasem járt Amerikában. A szabadságharc bukása után emigrációban élő család 1853 júniusában költözött a Normandia közelében lévő Csatorna-szigetek egyikére, Jersey-re. 1862. szeptember 22-én elhagyták a szigetet, és egy időre Brüsszelben telepedtek le. Innen 1867-ben visszatértek Magyarországra. Az Egyesült Államokban ekkoriban Perczel Mór öccse, Miklós és annak felesége, Latinovits Hermina élt. Perczel Miklós az egyik iowai ezred parancsnokaként 1861 és 1865 között harcolt az amerikai polgárháborúban az északiak oldalán (FARKAS 2012, 65–80).

A pesti napló f. b. 28-diki számában Acquiból közölt, – s a Kajdacsai őrnagy aláírásával igen nyírbáltan megjelent cikk tölem van: Kajdácsy Antalt lásd a 312. levél jegyzeteinél. Az említett cikk a Pesti Napló 1861. augusztus 28-i számában jelent meg. „Acqui, aug. 20. 1861. Itt ért tehát bennünket ez a szent nap is. Hej pedig de jó szível ünnepeltük volna inkább otthon István király emlékét!... Sietve sereglettünk össze, hogy e mai napot a magyar szent emlékünnepeinek testületileg áldozzuk, – s hogy a honlevők érzelmeivel ez alkalommal is egyhangulag nyilvánuljon szívünk lelkünk ugyanazonossága. Derék parancsnokunk, Mogyoródy alezredes – ki vérmes tiszti karát eddig is a legjobb ügyszeretettel vezénylél, s a köztünk fennálló szoros egyetértést szakértő eszélyes eljárásának köszönhetjük, – jelenleg a legtisztább hazafiai örömmel s a legnagyobb készséggel járult egy tehetőségünkhöz alkalmazott szerény lakoma megtartásához, hogy a nemzeties közérzület kifejezése alkalmával is bennünket még inkább testvéresithessen.

Igy aztán a mintegy száz főre menő tiszti telep egy rögtönzött gulyásos dinée körül pár óra mulva együtt volt.

Mindig előre járó – s most különösen szüntelenül a jövő napjain csüggő gondolatinkat a messze multba hosszasan visszavezetni nem akarván: röviden, de azért történetünk iránt szent kegyelettel adtuk István király emlékének meg azt, mivel ennek tartozánk; hanem aztán csakhamar szapora, és harsány felköszöntésekben mindannyian a mi közszeretben álló altábornagyunk Türr István s környezete éltetésével telénk el, a magunkkal ragadva őket kedves tárgyunk, a jövő eseményei fölötti elmélkedéseinkbe: éltettük Deákot és vele minden lelkes hazafit: dörgő diszmenettel jártunk be velők hegyet völgyet a három tenger határai közt – – – míg így tünni kényszerített helyzetünkben e napot ismét csekély számu boldogabb óráink közé számíthatánk.

Kajdacsy, őrnagy” (PN, 1861/196).

Itteni foglalkozásunk: oskolázás, mindenféle katonai tanulmányokból: az acqui tiszti telepről van szó. Lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Nagyon jó volna, ha Türrnek engem valami tekintélyes ismerősöd által ajánlatnál: lásd a 309. levél T. igazgató ur jegyzetét.

nehány phrasist idéznél: mondatot, részletet (gör.).

Valami Várady nevű őrnagy: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Matheidesz: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

valami Villásy nevű kapitányt is, ki az emigratio főnökeit egy az ország gyűléséhez intézett levélben [...] pellengére állította, – s Szemereként szólalt fel: Villásy Pál. Ügyvéd. Kapitány az 1848–1849-es szabadságharcban. 1861-ben az acqui tiszti telepre (lásd a 312. levél jegyzeteinél) kerül századosként (KERTBENY 1864, 74). Egressy Ákos Szemere Bertalan kapcsán arra utal, hogy ő és Villásy is az októberi diploma elfogadása mellett érveltek (lásd a 310. levél jegyzeteinél).

Perczel Móricz mint mondják a 59diki olasz hadjárat alkalmával itt volt, – s innen csak azért ment volna el, mert Kosuttal összeveszett: Perczel Mór 1859 májusában valóban Genovában tartózkodott. Miután 1858 nyarán III. Napóleon francia császár és Camillo Benso di Cavour, a Szárd–Piemonti Királyság miniszterelnöke titkos megállapodást kötött arról, hogy együttes erővel megszüntetik a Habsburgok itáliai uralmát, a magyar emigráns vezetők is úgy látták, ez a hamarosan kirobbanó háború jó alkalmat nyújt majd egy újabb magyar szabadságharc kirobbantásához is. A francia és a piemonti vezetők először Teleki Lászlóval és Klapka Györggyel tárgyaltak. A külföldi vezetők azonban nem titkolták, hogy Kossuth közreműködésére is számítanak, mert egy újabb magyar szabadságharccal kap-

csolatos tervhez elengedhetetlen Kossuth neve és személye. Amikor a Magyar Nemzeti Igazgatóság néven létrejött magyar emigráns kormány tervezni kezdte egy piemonti magyar légió megalakítását, a főparancsnoki tisztségre Klapkát, a főfelügyelői tisztségre pedig Perczel Mórt jelölte. Perczel Rónay Jácinttól értesült a szervezkedésről, és miután április 29-én kitört a francia–szárd–piemonti háború, Párizsba igyekezett. Már ekkor sem volt feszültségmentes a Kossuthékkal való viszonya, ugyanis rájött, hogy őt nem vonták be kezdetektől a tárgyalásokba. A háború miatt azonban kezdetben képes volt felülkerekedni sértődöttségén. Hamarosan követte Itáliába a székhelyét Genovába helyező Magyar Nemzeti Igazgatóságot. Az 1861. május 15-i tortonai francia–piemonti győzelem után Klapka és Perczel kiáltványban átállásra ösztönözte az osztrák hadseregben harcoló magyarokat. Május 24-én Torinóban határozatot tettek közzé a magyar légió felállításáról. Perczel a májusi hetekben többekkel nyílt vitába keveredett, nem tetszett neki kezdeti mellőzése, kardot rántott egy fegyvertelen társára, és nem bízott abban, hogy a franciák és a piemontiak támogatni fogják a magyar ügyet. Május végén elhagyta Genovát, és eljötték az azt hangoztatta, hogy az Amerikai Egyesült Államokba utazik családjával. Londonba ment, és Kossuthnak panaszkodott sértettségéről. A június 4-én Magentánál aratott francia–szárd győzelem hírére Kossuth Perczel Mórral együtt Genovába utazott. Úgy tűnt számukra, valóban van esély a magyar függetlenségi harc újbóli megindítására. A június 24-i solferinói győzelem után azonban III. Napóleon tárgyalásokat kezdett Ferenc Józseffel, és július 11-én Villafrancában aláírták a fegyverszünetet. Perczel, ismételten összeveszve társaival, visszatért Jersey szigetére.

Szabad kapitány: lásd a 317. levél jegyzeteinél.

Mogyoródy alexredes: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Colombo: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

321. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Acqui Terme, 1861. szeptember 10.

Kézirat: MNL OL, R 26 Egressy (Galambos) Gábor, 112–118.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

a Vasárnapi és politikai-újságot, s a Hölgyfutárt kapom. – A „magyar-sajtó,” – „Magyar-ország” és a „Pesti-napló”: lásd a 312. levél jegyzeteinél. **Hölgyfutár:** 1849 és 1864 között jelent meg. Eleinte hetenként hatszor, majd 1859-től háromszor. **Magyar Sajtó:** 1860 és 1865 között fennálló napilap. Első szerkesztője Hajnik Károly, a második Jókai Mór, a harmadik Vajda János volt.

Bogyai: Bogyay Ernő (1840–1865). 1860 novemberében került az itáliai magyar légióhoz, először az első, majd a második huszárszázadában volt számvivő őrmester. Öngyilkos lett (LUKÁCS 1986, 254).

magyar-tiszti-telep: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

kórodávvá alakult: kórházzá (rég.).

vizitkártyáimmal: névjegyeimmal.

mademoiselle: kisasszony (fr.).

Pálfi őrnagy méltánytalan elűzetése óta: lásd a 317. levél jegyzeteinél.

Kovács őrnagy: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Victor Emanuel: lásd a 310. levél király jegyzetét.

A Légio még mindig Nápoly körüli falvakban van elszórva: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Mi szüntelen zaklatjuk Türrt: lásd a 309. levél T. igazgató ur jegyzetét.

a magyar Comitét ügyes-bajos dolgaink rendbehozatala s mindnyájunk szervezése végett: lásd a 310. levél az itteni színésznővendékek igazgatósága jegyzetét.

Palóczy őrnagy: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Krivácsi ezredes Türrt egy törökországi kalandjáért [...] az olasz kormánynak hivatalosan feladá: Krivácsy Józsefet lásd a 317. levél jegyzeteinél. Személyes ellenségként tekintett Türr Istvánra, és mindent megtett annak érdekében, hogy ellentábort szervezzen ellene.

Eleinte elkezdte összeírni az acqui tiszti telepen élő tisztek panaszait, és az elégedetlenségért leginkább a tábornokot felelőssé téve, eljuttatta azokat a Magyar Nemzeti Igazgatósághoz. A Türr elleni kompromittáló iratok gyűjtése során Krivácsy eljutott Hámory Edéhez is, akit a felesége még Törökországban Türr miatt elhagyott (ezzel kapcsolatban lásd a 332. levelet). Krivácsy még egy vádiratot is íratott Hámoryval Türr ellenében, amit Krivácsy a két legfőbb szövetségesével – Kupa Fidéllel és Zsurmay Károllyal – együtt eljuttatott a Magyar Nemzeti Igazgatósághoz. Türr 1861. december 1-jén leköszönt a 15. hadosztály vezetéséről, és a Magyar Nemzeti Igazgatóság részéről Klapka György úgy vélte, az ellenkomité elégtételt vett, és felszólította az ezredeseket arra, hogy tekintsenek el a Türr Istvánt lejárató kampány további folytatásától. Az összetűzések azonban nem csitulnak, Türr is ellentámadásba lendült, szövetségeseket keresett a tiszti telepen belül, Mogyoródy Adolfot és Ihász Dánielt maga mellé állította. Mogyoródy azonban a tiszti telep parancsnokaként hiába igyekezett meggyőzni tisztársait arról, hogy Türr tábornok védelmében írjanak alá egy nyilatkozatot, a telepen élő tisztek többsége Krivácsy ezredessel és társaival értett egyet. Krivácsy továbbra is állásfoglalást kért a Magyar Nemzeti Igazgatóságtól, amely, mint ahogyan Egressy Ákos is írja, igyekezett távolságtartóan viselkedni a Krivácsy–Türr-ügyben. Végül 1862. március 14. és április 5. között Klapka vezetésével Torinóban összeült a „becsület ítélő bizottmány”, hogy kivizsgálja a Türr elleni vádakokat. A bizottmány úgy ítélte meg, hogy Krivácsy és társai alaptalanul vádolták meg a tábornokot, és bár a Türr által Krivácsy ellen indított becsületsértési per is Türr javára dőlt el, az elhúzóó üldöztetés miatt Türr már nemigen számított a légio tekintélyes emberének (Lukács 1986, 101–104).

Türrt semmi baj sem érendi, mivel ez mind az olasz kormánynál mind a francia udvarnál, – különösen házassága óta, – igen nagy kegyben: Türr István 1861-ben Mantovában feleségül vette III. Naplóeon unokahúgát, Adèle Bonaparte-Wyse-t (1838–1889).

Klapkát e hó végére Turinba várják: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

guerilla csapatokat képeznének: nem sorkatonákból álló szabadcsapatokat (sp.).

alkalmilag egy Flankenbewegunggal a bánatot is megérinthetnének: oldalazó hadmozdulattal (ném.).

Mondják, hogy Deák Ferencz Párizsba készül; de mielőtt odamenne: Genfbe Klapkához és innen Turinba jön a királlyal értekezendő: ez csak szóbeszéd volt.

Batthyany grófnót: Batthyány Lajosné Zichy Antóniát (1816–1888).

Gf. Teleki ezredes: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Toperczer és Ivanovics Pestről megérkeztek: talán Toperczer Tamás (1800–1880). Csongrád vármegye főorvosa és táblalábjára; később fürdőorvos. Ivanovichtól lásd a 19. levél jegyzeteinél.

Wieserné: talán a pesti Wieser család valamelyik tagjának feleségéről van szó; ebből a családból származott Wieser Ferenc építész.

322. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Nagybecskerek, 1861. szeptember 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 8. sz. levél, 8. sz. boríték.

Magyarázatok:

Az aradi színtársulat 1861-ben: lásd a 313. levél jegyzeteinél.

geseft: helyesen Geschäft: üzlet (ném.).

Szabó: lásd a 248. levél jegyzeteinél.

Filipovits: lásd a 313. levél jegyzeteinél.

Bognár Vilma: Bognár Vilma (1845–1904). Szoprán énekesnő, 1859-től a Nemzeti Színház tagja.

Szerdahelyit várjuk Aradra operettezni: Szerdahelyi Kálmánt – lásd a 199. levél jegyzeteinél. 1861-ben október 19–29. között kilencszer lépett fel Aradon (*Zsebkönyv* 36, 8).

Mizsei Marit: Mizsei Mari (1841–1911). Szoprán énekesnő, 1859 végén Észak-Itáliában turnézott, 1861-ben vendégként lépett fel Pesten, Debrecenben és Aradon.

Dékány Terézt az eddigit, elbocsátották: Dékány Teréz (1842–1912).

malitiozus volt: helyesen malitiosus, maliciózus: rosszindulatú, álnok (lat.).

nagymamámát: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Juliannát. Lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

323. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Debrecen, 1861. szeptember 27.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 115. sz. levél.

Magyarázatok:

A debreceni színtársulat 1861-ben:

igazgató: Reszler István (rendező)

titkár, sűgő: Márfonffy Frigyes

színeszek: Baráthy Sándor, Bartha Elek, Chován Sándor (ügyelő), Csabi Imre, Egri Alajos, Fehérváry Antal (rendező), Fehérváry Vilmos, Foltényi Vilmos, Gyarmathy Jenő (segéd-sűgő), Jackó György, Mezei Vilmos, Miklósi Áron, Molnár József, Prielle Péter, Reszler István, Sándori Ignác, Sánta Antal, Szentkúti Mihály, Sztupa Andor, Timár János, Tóthfalusi Gusztáv, Ürményi Lajos, Zöldy Miklós (rendező)

színesznők: Bánhidya Emilia, Demjén Mari, Egriné Borbála, Fehér Julia, Fehérváriné, Füredi Mari, Gyarmathiné Róza, Hillerné Anna, Kovácsics Julia, Láng Berta, Márné Anasztázia, Pázmán Hedvig, F. Szabó Amália, Szadeczky Julia, Sanca Anna, Szentkutiné Anna, Térey Antónia, Timárné Róza, Tóth Lina, Zöldiné Borbála, Zöldi Róza, Jackóné Anikó, Váczy Vilma

karnagy: Megyesi Nándor

technikai személyzet: pénztárnok, ellenőr, ruhatárnok egy segéddel, fodrász, színlaposztó egy segéddel, világosító, tíz jegyszedő, négy díszítősegéd, kilenc inas, házmester, éjjeliőr (*Zsebkönyv* 343, 2–4).

Kétszer léptem föl eddig: Egressy 1861. szeptember 24. és október 4. között vendégszerepelt Debrecenben. Műsora a következő volt: szeptember 24.: Obernyik Károly: *Brankovics György*; szeptember 25.: Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville: *A párisi adós* és Jean-François-Alfred Bayard: *Felolvasónő*; szeptember 28.: id. Alexandre Dumas: *Kean*; szeptember 29.: Katona József: *Bánk bán*; december 1.: Johann Ludwig Deinhardstein: *Garrick Bristolban*; december 2.: William Shakespeare: *Hamlet*; december 4.: Eugène Scribe: *Egy pohár víz* (*Zsebkönyv* 343, 7).

Reszler: Reszler (Ressler) István (1831–1874). Énekes színész, vidéki színigazgató. Rövid ideig Itáliában tanult. 1860-ban a pécsi, 1861-ben a debreceni színház igazgatója. Debrecenben saját zenekara is volt. Az ott tartott operaelőadásai országszerte ismertté váltak.

Mizsei Mari: lásd a 322. levél jegyzeteinél.

Szerdabelyi: lásd a 199. levél jegyzeteinél.

Első fölléptem előtti nap ök ketten játsztak egy operettet teli ház előtt: 1861. szeptember 23-án Jacques Offenbach *Férj az ajtó előtt* című egyfelvonásos operettjét (*Zsebkönyv* 343, 6).

a Sevillai borbélyt adta: pontos címe: *A sevillai borbély*. Gioachino Rossini operája, Szerdahelyi 1861. szeptember 26-án játszotta Debrecenben.

az opera itt is üldöz: lásd a 250. levél *az igazgatóság hazafisága abból áll hogy álldozzanak a drámai tagok mint eddig [...] azt számba se véve hogy tán nem is az operáért épült e' színészház* jegyzetét.

csupán jutalom játéukra volt nagy közönségük aztán operettjökre, és vasárnapi fölléptükre: Mizsei Mari jutalomjátéka Gaetano Donizetti *Linda di Chamounix* című operája, Szerdahelyi Kálmáné Victorien Sardou *Az utolsó levél* című színműve volt (*Zsebkönyv* 343, 6–7).

könyves almáriom: könyvszekrény (lat.).

különben nem tudom hogy Kocsissal mint végezünk: lásd a 184. levél jegyzeteinél.

324. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK

Pest, 1861. szeptember 28.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 40. sz. levél.

Magyarázatok:

Károly: Telepý Károly. Lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

325. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Debrecen, 1861. október 2.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 116. sz. levél.

Magyarázatok:

A debreceni színtársulat 1861-ben: lásd a 323. levél jegyzeteinél.

Mióta a vidéket járom a vendégszereplés illy rosszul még csak egyetlen egyszer jövedelmezett; volt pedig ezen eset, Temesvárott, gondolom vagy két év előtt: az említett temesvári vendégszereplés 1859 május végén, június elején volt. Lásd a 262. és a 264. levelet.

Reszler: lásd a 323. levél jegyzeteinél.

estvénként 75 forintot húz le a bevételből napi költségre: lásd a 101. levél *csak 100 váltó tiszta jövedelem maradt* jegyzetét.

Kocsisnak: lásd a 184. levél jegyzeteinél.

Kozmóvszkyt mikor és miként fogom kifizethetni?: lásd az 57. levél jegyzeteinél.

annak a fiúnak: Egressy Ákosnak.

Ma Hamletet adom, jutalomjátékomul. Pénteken, utoljára az „Egy pohár víz”-et: Egressy debreceni vendégszereplésének műsorát lásd a 323. levél jegyzeteinél.

Károly kész Széchenyiét, Telekiét, és öt magát fünek fának ajánlom; de megrendelőt még eddig nem találtam; azonban legalább tudják, hogy vele s képeivel rendelkezhetek: Telepy Károly (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) Széchenyi Istvánról és Teleki Lászlóról készített festményéről van szó. A Magyar Színházi Lapban megjelent hirdetés szerint „Telepy Károly akadémiai festész bevégezte Széchenyi életnagyságu arczképét, az elhunyt dicsőnek egyik legjelesebb képmása (Ammerling festész műve) után, mely a magyar Akademia nagy teremét disszesíti” (MSzL, 1860/34, 252). A Teleki Lászlóról készült képről közelebbi adatokat nem találtam.

Latkóczy: lásd a 85. levél jegyzeteinél.

franco: lásd a 292. levél jegyzeteinél.

326. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1861. október első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Acqui Terme, 1861. október 18.: „Azonban hála Istennek, hogy a már szinte elveszettnek tartott összegből ennyit is megkaphattam; hanem vajjon kinek a kezébe kerülhetett az ezt kísért levél?”

327. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Acqui Terme, 1861. október 18.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 16. sz. levél.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

száz frankot – Rónay utasítása szerint „Nigra frères” uraktól hálás köszönettel vettem át: Rónay (Leitzinger) Jácint (1814–1889). Pannonhalmán nevelkedett pap, bencés tanár, az 1848–1849-es szabadságharcban tábori pap. Egy körlevélben arra buzdította paptársait és a hívőket, hogy vegyék fel a harcot az osztrákok ellen. A szabadságharc bukása után kegyvesztetté vált, eleinte Magyarországon bujkált, majd 1850 májusában emigrációba vonult. Londonban élt. Pannonhalmára 1866 szeptemberében tért vissza. Egressy Gáborral 1860-ban kerülhetett közelebbi kapcsolatba, ugyanis külföldi tudósítóként publikált a színész által szerkesztett Magyar Színházi Lapban (lásd a 278. levél jegyzeteinél). A vonatkozó leveleit lásd: OSZK Kt. Rónay Jácint Egressy Gáborhoz. „*Nigra frères*”: a „Nigra Testvérek” nevű torinói székhelyű bankház (*The European Indicator*, 1841, 207).

A müncheni pénzből a másod-váltóra csak nyolczvan frankot kaptam meg, – a többit Fröhlich vont le: Agosto Froelich (1834–?). Badeni születésű mészáros, az itáliai magyar légióban az első vadászszázadnál szolgált közlegényként. 1860 novemberétől 1862. március 27-ig volt a légió tagja, kilépett. 1866 áprilisában újra csatlakozott az emigrációhoz. **Másod-váltó:** a kibocsátó által kiállított alapváltó másodpéldánya.

Ama bizonyos Stefano: Tortics Stefano (1836–?). Az itáliai magyar légióban a 3. vadászszázadban szolgált horvát közlegény. 1861. október és 1864. december között volt a légió tagja. Többszöri szökése miatt hadbírótság elé állították.

A F-nél levő három könyvért majd személyesen magam megyek: valószínűleg Földváry Károlyról (1809–1883) van szó. 1862. november 25-től 1867. február 1-ig tisztje az itáliai magyar légiónak. Egressy Gábor személyes ismerőse, barátja. A színész az 1858-as és az 1859-es vidéki vendégszereplései során Apátfalván meg is látogatta Földváryt. Lásd a 227. és a 254. levelet.

Kauzer és Freyné – mint a hirlapokból tudom, – Türrt Cernobbion meglátogatták: Frey Lajosné Türr Rozália (1825 előtt – 1877 után). Frey Lajos (1816–1877) pesti építésznek a felesége és Türr István testvére. Kauzer Istvánné Gerster Berta.

Keve, – kit Pestről én is régebben ismerek: valószínűleg Keve József (1831/1832–1873). Jogász, a pesti lovaregylet titkára, a földhitelintézet tisztviselője.

Klapka: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Mogyoródyhoz küldött távirati tudósításából tudom: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

a magyar Comitéhez: lásd a 310. levél *az itteni színésznővendékek igazgatósága* jegyzetét.

Bethlen tábornok: lásd a 309. levél *B. Gy. urhoz* jegyzetét.

pensionátuskodik: teljes ellátást kap.

Kosutné: Kossuth Lajosné Meszlényi Terézia (1809–1865).

A Légión Nápoly környékén van: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

a Légión parancsnoka: Iháász ezredes: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

a tiszti-telep: lásd a 312. levél *a szám feletti tiszteket – ide Acquiba rendelte* jegyzetét.

Egyedüli szellemi élvezetünk, – a magyar hirlapok olvasása: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

magam lehetőleg „contemplatorként” viselkedem: szemlélődőként, a dolgokba be nem avatkozóként (lat.).

Türr tábornok urnál: lásd a 309. levél *T. igazgató ur* jegyzetét.

Au: Egressy Ákos Itáliából álnéven írta haza leveleit, ez volt az egyik álneve.

328. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Arad, 1861. október 23.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 9. sz. levél, 9. sz. boríték.

Magyarázatok:

Az aradi színtársulat 1861-ben: lásd a 313. levél jegyzeteinél.

ismét Aradon vagyunk, s itt Szerdabelyivel f. h. 19-dikén két kis franciaia vigjátékkal megkezdtük előadásainkat: lásd a 199. és a 322. levél jegyzeteinél. Október 19-én Henri Murger *A nyolcadik pont* és Charles-Louis Étienne Nutter – Joseph Derley *Egy csésze tea* című darabjait játszották (*Zsebkönyv* 36, 8).

vasárnap Rákóczit adtuk Szerdahelyi Knittelíust adta: Szigligeti Ede *II. Rákóczi Ferenc fogsága* című drámáját, 1861. október 20-án. **Knittelíus:** Rákóczi oktatója, jezsuita páter.

most érkezett hozzánk bizonyos Demeter nevű fiatal ember: Demeter Mihály. A Vasárnapi Ujság szerint Demeter M. műkedvelőként 1861. július 26-án lépett fel a Nemzeti Színházban Hegedűs Lajos *Bíbor és gyász* című darabjában. „Demeter M. műkedvelő első színi kísérletét tette Vak Béla szerepében. Nagyon elfogultnak látszott, beszédét alig lehetett megérteni. Játékával sem sok reményre jogosított” (VU, 1861/31, 372).

három próbás lump: korhely (ném.).

fehérrubámat: fehéreneműmet.

spektakulum: láрма, felfordulás (lat.).

ma találkoztam Szabadossal: valószínűleg az Arad vármegyei születésű Szabados Jánosról (1839–1891) van szó, aki 1858-tól szépíróként publikált különféle pesti és vidéki lapokban.

Ákos valami olasz grófnét vett volna nőül: ez a hír nem volt igaz. Lásd a 321. levelet.

Mint tudom Szathmári Károly Pesten fölépott, hogy tetszett?: lásd a 313. levél jegyzeteinél. 1861-ben fellépett Pesten Degré Alajos *Rendkívüli előadás* és Szigeti József *A kísértet* című művekben. Az előbbiben játékát így értékelte a kritika: „A vígjátékban Szathmári Károly, vidéki színész szerepelt, a közönség nagy tetszéssel fogadta ügyes eleven játékát, mely e fiatal színésznél szép reményekre jogosít” (VU, 1861/40, 480). A Szigeti-darabban nyújtott alakítását pedig a következőképpen: „»Fodrák Mihály« szerepében Szathmári Károly próbálkozott, ki mint vendég, ezúttal utolszor lépett föl. Sok ügyességgel játszott, a nélkül, hogy elődtét Szerdahelyit el tudta volna feledtetni” (VU, 1861/32, 503).

329. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1861. november 13.

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Acqui Terme, 1861. december 8.: „Édes barátom! Tegnap érkeztem meg Milánóból, [ho]vá egy hét előtt mint egy párbajbani segéd utaztam. – Azért a múlt hó 13- és 16-dikáról kelt leveleket csak ma vehettem kezeimhez.”

330. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

Pest, 1861. november 16.

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Acqui Terme, 1861. december 8.: „Édes barátom! Tegnap érkeztem meg Milánóból, [ho]vá egy hét előtt mint egy párbajbani segéd utaztam. – Azért a múlt hó 13- és 16-dikáról kelt leveleket csak ma vehettem kezeimhez.”

331. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Déva, 1861. december 1.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 10. sz. levél.

Magyarázatok:

a kaszinó elnöke egy igen derék ember valami Keserü nevezetű: Keserü Ferenc. A Dévai Nemzeti Kaszinó Egyesület 1842-ben alakult meg. Keserü 1842-től 1865-ig volt az elnöke.

szabad bejárást engedett a casinóba: a dévai kaszinó könyvtárának létrehozását 1855-ben kezdeményezték. 1856-ban már 726 kötet volt az állományukban (LÁSZLÓ 1911, 11-12).

„Mátyás király lesz”: lásd a 313. levél jegyzeteinél.

Benkő K. tól a nevezett darabot kikérve, nekem csak négy napra, megküldeni szíveskedjék, s én azt itt rögtön leiratván azonnal vissza küldöm: lásd a 116. levél jegyzeteinél. Egressy Árpád a Nemzeti Színház könyvtárnokaként említi Benkő Kálmánt.

Társulatunk, mint a színlapokból láthatni fogja k. anyám kicsiny: 1861-ben Déván Fekete Pál és Bús György társulata játszott (ENYEDI 1999, 83). Az említett szakirodalomból az nem derül ki, hogy Egressy Árpád 1861 decemberében ennek a társulatnak volt-e a tagja.

proporczióális provincialis truppról fogalmam nem volt: proporció = arány (lat.). Egressy Árpád proporcionális, azaz osztalékra szerződött színészekből álló vidéki társulatban játszott. A színészeknek nem volt fix keresete, hanem a napi bevételen osztoztak előre meghatározott feltételek szerint. Proporczió, „közkereseten” a napi bevétel felosztási arányát értették. Az egyes tagokra vonatkozó osztalékról a társulatszervezők állapodtak meg. A számítási kulcs elsősorban a színész szerepkörét, szakmai tudását, színpadi gyakorlatát vette figyelembe.

finanziámat: anyagi helyzetemet (lat.).

332. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK

Acqui Terme, 1861. december 8.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 32. sz. levél.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

szerecsés voltam a váltót itt egy olasz ismerősömnél csekély veszteséggel azonnal beválthatni: pénzt helyettesítő, rövid lejáratú, rendeletre szóló értékpapír, amelyben egy később esedékes fizetés testesül meg. Kiállításukat a váltójog szabályozza.

Gyergye nevű százados: Gergye Gábor (1799-?). A napóleoni háborúk rokkant katonája, a kiscelli katonai rokkantház parancsnoka. 1848. november 11-től honvéd alezredes, az Országos Ruházati Bizottmány főfelügyelője Budán, 1849 januárjától Nagyváradon. 1849. március 28-tól a honvédmeház szervezője és parancsnoka Szatmáron a szabadságharc végéig. Egyévi vizsgálati fogság után megfosztották rangjától és nyugdíjától.

Hevesy főhadnagy: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

excessusai miatt quétálnia kellett: helyesen quietál (lat.). A kicsapongásai miatt kellett kilépnie a hadseregből.

Klapkáról: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

kadenciákkal levén elfoglalva: itt: rímekkel (lat.).

Nos, mit csinál Genuában 3-dik Lajos?: a csúfrolódás Kossuth Lajosra vonatkozik. Lajos néven két magyar király uralkodott: Nagy Lajos és II. Lajos. III. Lajosként Kossuthot csúfolták. **mondj valamit az udvari titkokból, hiszen te is – (Hevesy) – a Camarillához tartozol?!** a camarilla az uralkodó nem hivatalos, belső tanácsadó köre, döntő befolyással bírt a kormányzás menetére.

Türrnél: lásd a 309. levél *T. igazgató ur* jegyzetét.

depóhoz: az acqui tiszti telepről van szó. Lásd a 312. levél jegyzeteinél.

az ő gyáva lelkét megtrémáztattam: megfélemlítettem.

az ugatás menyországba nem hallatszik: Kutyaugatás (számárdítás vagy számárbögés) nem hallatszik a mennyországban.: hiába vádaskodik, szájaskodik a hitvány vagy a jelentéktelen ember, senki sem ad rá semmit (O. NAGY 1982, 412).

Mogyoródyval: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Casinót alakítánk: társaskört (ol.).

fürdő-saison: fürdési idény, szezon (fr.).

Comité: lásd a 310. levél *az itteni színésznővendékek igazgatósága* jegyzetét.

Türr néhány év előtt Konstantinápolyban hosszabb ideig tartózkodván, valami Hámory nevű magyar menekült nejét elcsábítá: lásd a 321. levél *Krivácsi ezredes Türrt egy törökországi kalandjáért [...] az olasz kormánynak hivatalosan feladá* jegyzetét. Egressy Ákos az ügyről érintőlegesen a 321. levélben is ír.

Vranisevics őrnagy: lásd a 317. levél jegyzeteinél.

Krivácsy ezredes: lásd a 317. levél jegyzeteinél.

Türr – mint hallom, már nejétől is elvált: lásd a 321. levél jegyzeteinél.

Gira nevü: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Kosuth néhány nap előtt a királynál volt: lásd a 310. levél *király* jegyzetét.

Helfy, – a Perseverania fő dolgozó társa által fogok minden bizonynal annyi munkát nyerhetni, melly után a tavaszig magamat fenntarthatom: Helfy Ignác (1830–1897). Milánóban nyomdát alapított és lapkiadó lett.

a Scala színházat kívül belől megtekintém: a Teatro alla Scaláról van szó. A milánói operaházat 1778. augusztus 3-án nyitották meg. Színpada 24 méter hosszú és 21,6 méter mély, magassága 20 méter. Az állandó átépítések miatt befogadóképességét illetően több, egymásnak ellentmondó adat maradt ránk, de annyi biztos, hogy a nyitóelőadást 3500-an tekintették meg. Nevét egy 14. században élő olasz főúr feleségétől, Regina della Scalától nyerte (ABODY 1967, 31–34).

A színházban Ördög Róbert előadása volt: Giacomo Meyerbeer *Robert le Diable* című operája.

Leghatalmasabb s mindjobban gyarapodó párt a Mazziniféle: Giuseppe Mazzini (1805–1872) programjának követőiről van szó. Mazzini volt az Ifjú Olaszország nevű mozgalom megalapítója. Az egységes olasz államot köztársaság formájában képzelte el. 1853 és 1857 között több mazzinista felkelés is volt, Toscanában, Lombardiában és Parmában. Mazzini 1831-ben emigrált, 1837-től Londonban élt. Itt kezdett pénzt gyűjteni Garibaldi felszabadító hadjáratára.

Au: lásd a 327. levél jegyzeteinél.

333. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK

Acqui Terme, 1862. január 10.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 17. sz. levél.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Krivácsy alezredes nem csupán Türrt vádolá az olasz kormány előtt: lásd a 321. levél jegyzeteinél.

Az itteni teleptől: lásd a 312. levél *a szám feletti tiszteket – ide Acquiaba rendelte* jegyzetét.

Mogyoródy alexredest: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

elprédálta: eltékozolta, elpazarolta.

a délolaszboni hadjáratban: Giuseppe Garibaldi 1859–1860-as itáliai felszabadító hadjáratáról van szó. Garibaldi 1860 májusában a vörösingeseivel elfoglalta Palermót, szeptemberben pedig Nápolyt. A Nápolyi Királyság a Szárd–Piemonti Királysághoz került. Az egyesítést 1860. október 21-én népszavazás is megerősítette. A sikeres dél-olaszországi hadjáratnak köszönhetően Róma és környéke, valamint Velence kivételével Itália egysége megvalósult.

stock-német: sült német (ném.).

Benedicti őrnagy: Benedicti (Benedikty) József (1829–?). 1860. december 24. és 1867. február 23. között szolgált az itáliai magyar légiónál. 1864. május 24-től a huszárosztály parancsnoka volt.

gróf Bethlen Gergely által alakított, s „Pia[cenzai] nevet viselő olasz huszár-ezred: lásd a 309. levél B. Gy. urhoz jegyzetét.

a Légióhoz küldték, mely még akkor közvetlen az olasz kormány rendelkezése alatt állott: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Ghyra századosról: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Pálffy őrnagynak: lásd a 317. levél jegyzeteinél.

Kajdacs őrnagy: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Scheiter őrnagy: Scheiter György (1827–1909). 1860. június és 1864. december 2. között szolgált az itáliai magyar légiónál. 1864. december 2. és 1867. február 1. között a rendelkezési állományhoz tartozott. 1862. november 22-től a huszárosztály parancsnoka.

Farkas őrnagy: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Beamter: hivatalnok, köztisztviselő (ném.).

Vranicsevics őrnagy: lásd a 317. levél jegyzeteinél.

spion: kém (fr., ném.).

Gf. Teleki Oscar százados: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

gf Teleki Sándor ezredes: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Kun Béla százados: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Haszlinger és Perczel főhadnagyk: Haszlinger Sándor és Perczel Rudolf. Haszlinger 1860-ban Garibaldi seregében harcolt. 1861-ben főhadnagy az acqui tiszti telepen. Elbocsátották (KERTBENY 1864, 20). Perczel 1853-tól az osztrák hadseregben hadnagy. 1860-ban főhadnagyként leszerelt. 1861-től őrmester a Pápai Állam seregében, majd az acqui tiszti telepre került főhadnagyi rangban, innen 1862-ben elbocsátották. 1863-ban visszatért Magyarországra (KERTBENY 1864, 47).

Comiténk: lásd a 310. levél *az itteni színésznővendékek igazgatósága* jegyzetét.

protegálni: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Óváry Lipót százados: 1860 decembere és 1861 májusa között szolgált az itáliai magyar légió törzskarában, Vetter Antal táborkarához tartozott.

a boldogult Sárossy Gyulát az osztrákoknak feladta, a miért ezt néhány hónapra be is börtönözték: Sárosi Gyulát (Sárosy Lajos; 1816–1861). Költő, váltótörvényszéki jegyző, majd bíró, 1849 elején Debrecen kormánybiztosa. Kossuth Lajos biztatására *Ponyvára került Arany Trombita: Az örök igazság parancsolatjára mondvacsinálta Sárosi Gyula* címmel verses krónikát írt a szabadságharcról. A fegyverletétel után bujdosott, de 1852-ben Eger környékén elfogták, és 1855-ig Königrätzben raboskodott. 1859-ben, amikor a solferinói osztrák

vereség hírére *Krinolin-vers* című költeményét megjelentette, ismét elfogták, és Csehországba internálták.

áj-váj természetü: gyáva; az aj-váj a jajgatás hangutánzása.

Garibaldi: lásd a 312. levél jegyzetébenél.

avancement: haladás, előrelépés (fr.).

gage: helyesen Gage: fizetés (ném.).

Napoleont is fenyegeti: lásd a 309. levél jegyzetébenél.

Kovács Leó: lásd a 312. levél jegyzetébenél.

a Pápa ügye már rosszra fordult: lásd a 312. levél jegyzetébenél. A Pápai Állam az itáliai függetlenségi harcok során elvesztette Bologna környéki területeit, a pápai legátusok által kormányzott Legációk az Olasz Királysághoz kerültek.

Vetter stábjában: Vetter Antal tábornokában. 1861 első felében a következők alkották: Farkas György őrnagy, Óváry Lipót, Czirjék Adolf, Vavrek János, Romer Endre, Kovács Leó századosok, Heinzmann Ágoston főorvos, Zsulavszky László hadnagy. Létszámfelettként: gróf Teleki Sándor ezredes, Salamon Ádám kapitány (Lukács 1986, 70).

Vetterné: Vetter Antalné Pauer Aranka (1804–1899).

Vetternek: lásd a 312. levél jegyzetébenél.

impertinens: lásd a 165. levél jegyzetébenél.

az osztrákoknál quétálnia kellett: helyesen quietál: nyugalomba vonul; itt: ki kellett lépni az osztrák hadseregből (lat., rég.).

Generalsstabschef: vezérkari főnök (ném.).

Salamon Ádám: 1860 decembere és 1861 májusa között az itáliai magyar légió törzskarában szolgált.

respectussal van: tiszteletben tartja őket (lat.).

falsch-gróffali: álgróffal (ném.).

Lutinszky: Lutinsky Ladislao (1842–?). 1861 márciusától volt az itáliai magyar légió tagja. 1861. május 10-én az acqui tiszti telepre helyezték.

Nagy Károly: Rápolytai Nagy Károly (1827–1885). Az 1848–1849-es szabadságharcban előbb hadnagy a Szatmár megyei önkéntes vadászcsapatnál, majd 1849 júliusától főhadnagy a Kazinczy-hadosztálynál. 1854-ben bosorozzák az osztrák hadsereg 37. gyalogezredébe. 1859-ben az olasz hadsereghez szökik, és századosként szolgál. Az 1860-as években csatlakozik az itáliai magyar légióhoz.

Somogyi: lásd a 317. levél jegyzetébenél.

Csejtei: Ludwig Csejtey. Hadnagy az osztrák hadseregben. 1861-ben az acqui tiszti telep tagja. 1862-ben elbocsátották. Visszatért Pestre (KERTBENY 1864, 9).

fürdő-saison: lásd a 332. levél jegyzetébenél.

Vörösmartyként: majd győzzön is a viszályon!: utalás Vörösmarty Mihály *Liszt Ferenchez* című ódája tizenkettedik versszakának utolsó két sorára: „És a nemzet, mint egy férfi, álljon / Érc karokkal győzni a viszályon”.

Ibász ezredesről van tudomásom: lásd a 310. levél jegyzetébenél.

Buda bevételkor a horvátokkal védte a várat: Buda 1849. május 4-től május 21-ig tartó ostromáról van szó, amely a magyar csapatok győzelmével végződött.

reggressirozhatná magát: helyesen regresszíroz: kárpótol (lat.).

ha a három-egy-királyságot fölállították: Horvátország–Szlavónia–Dalmácia.

„quod medicamentum non sanat”: ez a gyógyszer nem gyógyít (lat.). Az idézet Hippokratésztól származik. A teljes idézet: Quæ medicamenta non sanant, ferrum sanat, quæ ferrum non

sanat, ignis sanat; quæ vero ignis non sanat, insanabilia reputari oportet. Ha a gyógyszerek nem gyógyítanak, gyógyít a vas, ha a vas nem gyógyít, gyógyít a tűz, ha a tűz nem gyógyít, gyógyíthatatlan.

Betyaren Gesindel: betyár söpredék, csőcselék (ném.).

„Räuber Horde”: rabló horda (ném.).

Schuftok: gazemberek, csirkefogók (ném.).

Lümmel: fajankó (ném.).

Kubinyi: Kubinyi Zsigmond. Az acqui tiszti telep tagjainak bel- és tábori szolgáltról tartott előadásokat.

Te barátja: tegező viszonyban vannak.

Klapka: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Arnold nevü: Arnold Ágoston. 1852 és 1859 között az osztrák hadseregben szolgált, 1860-ban pedig Garibaldi mellett harcolt. Az acqui tiszti telep tagja volt, a tiszteknek műszaki kérdésekről tartott előadásokat (LUKÁCS 1986, 99–100).

Muzsikó: Muzsikó György (1827–1875). Az 1848–1849-es szabadságharc alatt hadnagy, majd főhadnagy. A szabadságharc bukása után kényszersorozással az osztrák hadseregnél szolgált, 1854-ben szerel le. 1861 és 1863 között az itáliai magyar légió tagja, majd hazatér és hajóskapitány lesz.

Fejér (Weiss): Weisz József (1824–?). Az 1848–1849-es szabadságharc alatt honvéd százados. A szabadságharc bukása után emigrációban élt, először Hamburgban, majd Genfben. 1859–1860-ban Itáliában harcolt.

Suite-nek: helyesen suite: sor (fr.).

unserem Hauptziel zur Bildung eines Südslawenreiches, uns zu nähern: fő célunknak, hogy közeledjünk egy déli szláv birodalom megalapításához (ném.).

piquante: helyesen piquant: pikáns (fr.).

Bokros: Bokros László. 1848 májusától augusztusig az 1. honvédszázalójnál szolgált. A szabadságharc bukása után besorozták az osztrák hadsereg 20. gyalogezredébe. 1862-ben főhadnagy az itáliai magyar légiónál.

coteriába: helyesen coterie: csoportosulás (fr.).

éta blírozza: éteblir: alapít, megszilárdít; itt: befészkezi magát (fr.).

mazzinistáknak: lásd a 332. levél jegyzeteinél.

Ricasoli: Bettino Ricasoli (1809–1880). Olasz politikus. 1861–1862-ben és 1866–1867-ben Olaszország miniszterelnöke.

abszolvált iskolásokat: katonai bizonyítvánnyal rendelkezőket (lat.).

Kupa volt honvéd ezredes ellen: Kupa Hümér (Pencz Fidél; 1809–1868). Az 1848–1849-es szabadságharcban huszár alezredes.

dínék: helyesen dîner: ebéd (fr.).

burbon-bandák: helyesen Bourbon-bandák. Az 1860-ig fennálló Nápolyi Királyság uralkodóinak híveiről van szó. A Nápolyi Királyság 1860-ban Garibaldi hadjáratának köszönhetően a Szárd–Piemonti Királyság irányítása alá került. Az utolsó nápolyi-szicíliai uralkodó II. Ferenc volt, aki a Bourbon-házból származott. A Bourbon-hívek a brigantaggio néven ismertté vált mozgalom részesei voltak, és zúgolódásaiknak, megmozdulásaiknak az olaszok az itáliai magyar légió segítségével szabtak gátat.

duzmaszkodhatunk: lásd a 286. levél jegyzeteinél.

Casinónk: lásd a 332. levél jegyzeteinél.

Türr nejevel együtt: lásd a 321. levél jegyzeteinél.

Wieserné: lásd a 321. levél jegyzeteinél.

Au: lásd a 327. levél jegyzeteinél.

334. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁRPÁDNAK
[Pest, 1862. január]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának, Déva, 1862. február 19.: „Kedves apám tudom neheztel reám, s méltán, hogy utóbbi küldeményét mindekkorig még csak meg sem köszöntem.”

335. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Déva, 1862. február 19.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 11. sz. levél.

Magyarázatok:

nagy-anyám halála: id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Kacsvinszky: Kacsvinszky János (1818–1880). Vidéki színész, énekes színész, színingazgató, 1857-től a Nemzeti Színház tagja. Noha a színháztörténeti lexikonok mást nem írnak róla, Egressyék 1860-as években írt leveleiből úgy tűnik, hogy Kacsvinszky egyfajta szervezői, színházi ügynöki munkát is végzett. Kapcsolatot tartott a vidéki társulatokkal, igazgatókkal, rajta keresztül is lehetett intézni a pesti színészek vendégjátékát, illetve a Nemzeti Színház könyvtárában elérhető színdarabokat, szövegkönyveket is küldött vidékre, ha kérték.

Károly [...] tánczolt-e gr. Berthold menyassonyával: Telepy Károly (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) gróf Berchtold Richárd (1837–1906) feleségével, gróf Bánffy Erzsébettel (1841–1913). 1862. január 23-án kötöttek házasságot Pesten.

Gabriellával: Telepy Gabriellával – lásd a 298. levél jegyzeteinél.

336. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Abrudbánya, 1862. március 26.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 12. sz. levél. A levélpapír a közepénél kettészakadt.

Magyarázatok:

Folinus: helyesen Follinus János (1818–1881). Vidéki színész, tenor énekes, rendező, színingazgató. Társulatokat 1860-tól vezetett, 1860 és 1866 között együttesével Kolozsvárott tartózkodott.

Deletter fodrásznál pedig egy hirtelen szöke Candidatus parókat megrendelni: Deletter Jánosnál (1821–1876). A Nemzeti Színház fodrásza. A paróka August von Kotzebue *Legjobb az egyenes út* (ford. Fekete Soma) című vígjáték egyik szereplőjének, Krumm Illésnek (Éliás-

nak) az eljátszásához kell. A darabot Egressy Gábor után Árpád is azért emlegeti Candidatus címen, mert Krumm Illés a darabban egy lelkészi állásra pályázik.

337. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁRPÁDNAK
[Pest, 1862. április–augusztus között]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának, Belényes-szentmiklós, 1862. augusztus 17.: „Már rég készülök néhány sorban tudatni holléteemet, azonban K. apám utóbbi levele annyira megriasztott, hogy már szinte félek a tollat kezembe venni”.

338. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK
Torino, 1862. augusztus 7.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 27. sz. levél; MNL OL, R 26 Egressy (Galambos) Gábor, Galega Antal levele Egressy Gáborhoz, 121–124. A levelet a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában Galega Antal néven katalogizálták. Az A. Galega Egressy Ákos egyik álneve volt, azok közül, amelyeket az olaszországi magyar légióból hazaküldött leveleiben használt.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

A Légiót ismét 400 magyar hagyta oda [...]. Azok kik [...] itt olasz honban maradtak: jelenleg rendkívüli elbágyatottságban, s iszonyu nyomorban élnek: a légionisták tömeges elégedetlensége 1861–1862 fordulóján kezdődött, amikor már sem megfelelő ruházatot, sem orvosi ellátást nem biztosítottak számukra. Nocerából egyre többször vezényelték őket veszélyeztetett területre a brigantik ellen. A kilátástalan helyzetet csak fokozták a tisztak visszaélései, és az, hogy bizonyos gratifikációs pénzek nem kerültek kiosztásra. Az egyre kilátástalanabb helyzeten sem Ihász Dániel, a légió főfelügyelője, sem a Magyar Nemzeti Igazgatóság nem igyekezett javítani. 1861 nyarán néhány huszár határozottan fellépett a vezetőség ellen, követelték a gratifikációs pénzek kifizetését. A hangadó és erélyesen lázongó huszárokat állítólag Szardínia szigetére internálták. Szintén büntető eljárás indult a potenzai huszárok ellen is, akik 1862 tavaszán megtagadták a szolgálatot, és századosuk azonnali leváltását követelték. A huszárok bátor fellépésére a légió többi egysége is felfigyelt, ezért amikor az említett huszárszázad megtámadta a közelükben garázdálkodó brigantikát, a légió vezetése felelősségre vonta őket, és a fő bujtogatókat börtönbe csukatta. A huszárok ellen alkalmazott megtorlás azonban elégedetlenséget szült a légió egészében, és sorra jelentették be kilépésüket. 1862. május 25-ig 359-en jelezték, hogy távoznak a légióból. A kilépetteket Nápolyba szállították, és fegyveres kíséret mellett a Forte del Carmine börtönbe zárták. A fogvatartottak 1862. június 8-án nyílt levelet intéztek Garibaldihoz, kérve közbenjárását. Továbbá biztosították arról is, hogy készek Olaszország szabadságáért harcolni. Garibaldi biztató sorokat küldött válaszul. A légionisták azt remélték, hogy aktív szerepük lehet Garibaldi újabb dél-olaszországi felszabadító hadjáratában, bár ekkoriban még csak nagyon kevesen tudtak eljutni seregéhez Szicíliába (Lukács 1986, 82–97, 113–117).

a még megmaradt, mintegy négyezerre menő legénység szintén lerakta fegyverét, – s nem akar szolgálni: 1862 nyarán nyílt katonai lázadás tört ki az itáliai magyar légiónál. Az emigráns csapatok megtagadták a szolgálatot, és Nocera felé indultak. Az olasz katonai egységek megkezdték a légió lefegyverzését, azonban az egyik lovassági század visszavette fegyvereit, hogy a fegyverek átadását megtagadó vadászszázaddal egyesüljenek az önvédelmi harchoz. A fegyveres összecsapást végül sikerült elkerülni, augusztus 13-án ez a két magyar alakulat is lerakta a fegyvert (LUKÁCS 1986, 119–121).

Ibász: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

a Légiótól csapatonként eljött legénység minden alkalommal egy-egy nyilatkozatot tett közzé az olasz lapokban, melyekben elfövetelüknek valódi okát adván: a szolgálatot megtagadó légionisták 1862. július 21-én tették közzé nyílt levelüket az *Il Popolo d'Italia* című lapban. E nyilatkozatban Itáliába jövetelüket a következőkkel magyarázták: katonai tapasztalatot szerettek volna szerezni, mire a Magyarország felszabadítására induló újabb függetlenségi harc kirobban. A vezetés azonban elhanyagolta őket, katonai képzésre nem került sor. Kijelentették, hogy nem hajlandók szolgálni addig, amíg a jelenlegi vezetést, a tisztikart le nem cserélik (LUKÁCS 1986, 119).

Türrt: lásd a 309. levél *T. igazgató ur* jegyzetét.

Ratazzi: Urbano Rattazzi (1808–1873). Olasz államférfi, 1862-ben és 1867-ben Olaszország miniszterelnöke.

Ricasoli: lásd a 333. levél jegyzeteinél.

oppositionális: ellenzéki (lat.).

kegyeltjei olyan Wrancsevics féle emberekből állanak: lásd a 317. levél jegyzeteinél.

Garibaldi egy nyílt levélben gyönyörűen is válaszolt az egész külföldön levő szerte úzótt magyaroknak: Garibaldi 1862 nyarán több nyílt levelet is intézett a magyarokhoz. Egressy Ákos itt arra a kiáltványára utal, amelyet 1862. július 28-án Palermóban írt. Ennek teljes szövegét közli Egressy Ákos e levelében.

Napoleon gaz-politikájának eladott néhány olasz kormány férfiak: lásd a 309. levél *mióta Savója a francziáké* jegyzetét.

Klapka: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

proclamatióját: kiáltványát (lat.).

pénzt, fegyvereket angol országból nyer a mazziniféle társulattól: amikor Giuseppe Mazzini (lásd a 332. levél jegyzeteinél) megtudta, hogy Garibaldi 1862 júniusában Palermóban kihirdette, hogy önkénteseivel Róma elfoglalására indul, a baloldali olasz lapokban együttműködésre és tömegmegmozdulásokra buzdította a népet, valamint a Velence felszabadítására gyűjtött pénzt eljuttatta Garibaldinak (JÁSZAY 1977, 283).

én s néhány vállalkozó jó magyar társaim az 52 tiszt közül: az *acqui* tiszti telep (lásd a 312. levél a *szám feletti tiszteket – ide Acquiba rendelte* jegyzetét) 52 tagjáról van szó. A tiszti telepen 1862 tavaszán lázadás robbant ki amiatt, hogy Mogyoródy Adolf, a telep parancsnoka, börtönbe záratta a tábor egyik tagját, Kun Béla századost. A tiszti telep több tagja, Kunnal az élen, ugyanis azzal vádolta egyes tisztársait, hogy az olasz fürdővárosban, Acquiban meg nem határozott céllal önkényesen pénzt gyűjtöttek. A vádló tisztek azt kérték Mogyoródytól, hogy Kovács Leó századost, Perczel Rudolf és Somogyi Gyula őrnagyokat azonnal távolítsák el a telepről. A felháborodott tisztek követelését Kun Béla adta elő a parancsnoknak, aki nem értett egyet a vádakkal, és kiutasította szobájából Kunt. Kun viszont párbajra hívta felettesét, ezért Mogyoródy úgy döntött, a vitás kérdést úgy rendezheti mihamarabb, ha Kunt elzáratja. Ekkor a tiszti telep 52 tagja tiltakozást intézett

Mogyoródyhoz: vagy elengedi Kunt, vagy azonnal kilépnek. Mogyoródy a Magyar Nemzeti Igazgatóság segítségét kérte a vitás ügy elrendezéséhez. Felállítottak egy katonai vizsgálobizottságot, illetve Klapka György Acquiba utazott, hogy összehívja a tiszteket. Az 52 tiszt azonban 1862 áprilisában nem jelent meg a tiszti gyűlésen, külön szerettek volna tárgyalni Klapkával. Klapka viszont erre nem volt hajlandó. Az 52 tiszt kilépésével a tiszti telep felbomlott (LUKÁCS 1986, 107–108).

egy új comité: a Magyar Nemzeti Igazgatóság (lásd a 310. levél *az itteni színésznővendékek igazgatósága* jegyzetét) 1862. májusi felbomlása után nem jött létre másik emigráns kormány.

„*Ungheresi. Che fa l'Ungheria? [...] Palermo 28 Luglio, 1862*”:

„Magyarok!

Hát mit tesz Magyarország?

Az a nemes nemzet, amely már a győzedelmes törökkel is teljes fegyverzetben harcba szállt, hogy megvédje az európai civilizációt; az a nemzet, amely előtt a gögös Habsburg császárok térden állva esedeztek irgalomért és segítségért; alszik hát mindörökre?

Magyar testvéreim! A forradalom elérte országotok határait. Vessétek szemeteket Belgrád falaira, és láthatjátok, ott lengedez a szabadság zászlaja; hegyezétek fületeket, és meghalljátok puskalövéseit a szerbeknek, akik fellázdattak, hogy megvédjék jogaikat, és most bátran ellene szegülnek a gyűlölt zsarnokságnak.

És ti, mit tesztek? Ti, az erős nemzet, mely nem jutott oly szerencsétlen sorsra, mint Itália egykor, hogy hét zsarnok szaggatta volna széjjel. Ti, harcosok népe, mire vártok? Eltörtétek tán kardjaitokat? Elfeledkeztetek vértanúitokról, megtagadtátok a bosszúesküt?

Vagy tán hisztek zsarnokaitok álságos ígéreteinek? Hisztek annak, aki azt tanácsolja nektek, fogadjátok el álnok ajánlatait Ausztriának, mely ma hajlandó volna megadni nektek minden jogot, de már arra készül, hogy eláruljon benneteket, és erőszakkal, család módon visszavegyen tőletek mindent, amit nagy keservesen odaadott? Remélhettek vajon őszinteséget és hűséget egy tolvaj és család kormánytól, amely a világosi csapás után megfosztotta a nemzetet minden vagyonától? Vagy hallgatnátok arra, aki kevésbé arcátlan, ám éppoly bűnös, és azzal az örült reménységgel kecsegtet titeket, hogy megváltja szabadságotokat annak a törvényességnek a leple alatt, mely már eddig sem volt elegendő a népek megváltására; vagy, ami még rosszabb, arra buzdít benneteket, hogy idegen segítségre várjatok?

Jaj Magyarországnak! Jaj minden elnyomott nemzetnek, ha engedelmességek azoknak a galád és hitvány tanácsoknak; ha köztetek és Ausztria között lehetségesnek hisztek bármily más paktumot, mint a gyűlöletet és a háborút.

Ó, testvéreim, ne szalasszátok el ezt a kedvező alkalmat. A szerbek és a montenegróiak a szabadságért, az egész elnyomott és megfélemlített faj felszabadításáért harcolnak. És nektek is szükségetek van a szabadságra, mert titeket is elnyomnak és megfélemlítenek, és nem csupán jogotok, hanem kötelességetek is újra azokba a magasságokba emelkedni, amely méltó a dicsőségetekhez, erényeitekhez és a civilizációnak tett szolgálataitokhoz. A szerbek és a montenegróiak a zsarnokság ellen harcolnak. És titeket is álnok zsarnokság tart elnyomás alatt, a ti szívetekre is kő nehezül, amelytől nem juttok lélegzethez. Ausztria tart elnyomás alatt titeket, amelynek császárságát többször megmentettétek, amelynek pajzsként szolgált erős mellkasotok, és amely hálából sárba tiporta törvényeiteket, elvette tőletek alkotmányaitokat, igyekezett megtiltani nyelvetek használatát, száműzte legjobbjaitokat, akasztófákkal árasztotta el a városaitokat.

Kiveszett tán belőletek a saját magatokba, az erőtökbe, a bátorságotokba vetett hit? Ne feledjétek hát, hogy negyvennyolcban, ha bátran folytattátok volna a dicsőséges utakat Bécsig, végső csapást mérhettetek volna a vértől áztatott ősi Habsburg trónra. És az idő most még kedvezőbbre fordult: most Oroszország már nem nyújt segítő kezet Ausztriának erőitek visszaszorítására: ilyen hálátlanságért korábban drágán megfizetett; Poroszország, a Birodalom ősi ellensége sem védi meg őt ostromtól. – Bátorság! – Erősek vagytok, ha bátorságot merítetek.

Ne hallgassatok a szavára annak, aki a szegyetlenjes szolgaság tőrését tanácsolja nektek, hanem hallgassatok a saját lelkiismeretetekre, amely így kiált: »lázadjatok fel!« – Vegyetek példát Szerbiáról és Montenegróról; vegyetek példát azokról, akik fel akarják lobbantani Európa más vidékein a forradalom lángját.

Az az Olaszország, amely testvéri szeretet táplál irántatok, és felesküdt arra, hogy visszaadja nektek azt a vért, amelyet vitézeitek hullattak őerte sok harctéren; az az Olaszország, amely emlékezi, élteti és áldja Tüköry szent emlékét, aki olasz földön halt meg; az az Olaszország arra hív benneteket, hogy harcoljatok a mostani csatáiban, vívjatok ki újabb győzelmeket a zsarnokság ellen; a népek szent testvérisége nevében a közös üdvösség ügyére szólít titeket.

Árpád fiai! eláruljátok hát testvéreiteket? Nem akartok részt venni a népek összefogásában, amikor összegyűlnek és közösen harcba szállnak a zsarnokság ellen? A szabadság súlyos veszélybe kerülne, ha elhagynátok ügyét; és vele együtt hírnevetek is örökre elveszne. Az aradi vértanúk elfajzott gyermekeiként átkoznák neveteket.

Ó, én ismerlek titeket, és nem kételkedem bennetek! Magyarország, melyet túl sokáig áltattak hamis barátok, felébred majd a szabadság kiáltására, amely ma a Dunán túlról érkezik el hozzátok, holnap pedig majd Olaszországból. És ha eljő a népek ünnepélyes órája, találkozom veletek, a legyőzhetetlen hadsereggel, ezt bizonyosan tudom, azokon a mezőkön, ahol a végső párbaj zajlik majd a szabadság és a zsarnokság, a civilizáció és a barbárság között.

Őszinte barátotok

G. Garibaldi

sk

Palermo, 1862. július 28.”

Lamarmora tábornok: Alfonso Ferrero La Marmora (1804–1878). Olasz tábornok, diplomata, miniszterelnök.

Szt.né: Sztvorikné. Valószínűleg Sztvorik Mihály honvéd százados feleségéről van szó.

Sztvorik harcolt az 1848–1849-es szabadságharcban. Emigrált, 1861 és 1863 között hadnagy az olaszországi magyar légiónál. 1866-ban tért haza (BONA 1999, III, 300).

poste restante: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

339. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Belényesszentmiklós, 1862. augusztus 17.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gábornéhoz, 1. sz. levél.

Magyarázatok:

diurnumból: napidíjból (lat.).

Latabárhoz: lásd a 153. levél jegyzeteinél.

340. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK
Torino, 1862. augusztus 23.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 18. sz. levél.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Már három hete, hogy Garibaldi táborba vonult, s mintegy 5-6 ezer fegyveres önkényes élére állott: Giuseppe Garibaldi 1862 nyarának végén önkénteseivel a Pápai Állam megdöntésére és Róma Olaszországhoz való csatolására tett kísérletet. A Pápai Államban azonban francia expedíciós sereg állomásozott, és az olasz kormányzat a francia szövetség elvesztésétől féltve, nem támogatta a felszabadító hadjáratot. Garibaldi Szicília felől előrenyomuló seregét az olasz királyság csapatai 1862. augusztus 29-én Aspromonténál egy tűzpárbaj során megállították. Egressy Ákos erősen túloz, Garibaldinak korántsem volt ekkora serege.

azt kell binnem, [...] Garibaldi nem akar mást, mint [...] Napoleont [...] ijesztetni, s arra kényszeríteni, hogy Rómát olaszbonnak visszaadja: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Mazzini: lásd a 332. levél jegyzeteinél.

Victor Emanuelt: lásd a 310. levél király jegyzetét.

Garibaldi fia: Menotti: Menotti Garibaldi (1840–1903).

avanturiék: helyesen aventurier: kalandor (fr.).

Pulszky [...] két fiával: lásd a 310. és 312. levél jegyzeteinél.

fantasta: álmodozó, ábrándozó (gör.).

constitutionális királyság: alkotmányos királyság (lat.).

A magyar Légio együtt maradt része, [...] Alessandriába felhozott; – s panaszaik előterjesztésére ismét egy bizottmány állított fel: Türr István (lásd a 309. levél *T. igazgató ur* jegyzetét) augusztus 18-án napiparancsban adta az emigránsok tudtára, hogy az olasz kormány felosztatja a légiót, újat szervez, és az eljárás főfelügyeletével őt bízták meg. Továbbá tudatta a légionistákkal, hogy vizsgálóbizottmány alakul, hogy a tagokat, rangra való tekintet nélkül, felülvizsgálják, és döntenek arról, felveszik-e őket az újonnan alakuló légióba. A vizsgálóbizottság 1862. augusztus 18-tól november 18-ig elvégezte munkáját. Elnöke gróf Bethlen Gergely tábornok volt. Tagjai: Szodtfriedt Nándor, Telkessy József, Csudafy Mihály ezredesek és Kiss József alezredes. 1862. november 2-án királyi dekrétum formájában nyilvánosságra hozták az átszervezett légio működésére vonatkozó alapelveket (LUKÁCS 1986, 127).

Klapka: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Comitébeli társaival: lásd a 310. levél *az itteni színésznővendékek igazgatósága* jegyzetét. Egressy Ákos tévesen használ többes számot, mert Teleki László 1861-ben bekövetkezett halála után a Magyar Nemzeti Igazgatóság csak Klapka Györgyből és Kossuth Lajosból állt.

A megalakított Légio aztán az olasz hadügyminisztériumnak lesz átadva: a légio újjászervezése 1862 augusztusában kezdődött. A Magyar Segély Sereg elnevezést továbbra is megtartották, a légiót mint önálló dandáralakulatot az olasz hadosztály-parancsnokságnak rendelték alá. Az olasz hadügyminisztériummal csakis a hadosztály-parancsnokságon keresztül érintkezhetett. Fegyelmi és szolgálati szempontból az olasz katonai büntető törvénykönyv rendelkezései léptek életbe. Bevezették az egyéves szolgálati kötelezettséget (LUKÁCS 1986, 119–129).

internáltak: kényszerből más lakóhelyre telepítettek (lat.).

demoralizáltak: erkölcsileg megromlottak, lezüllettek (lat.).

osztrák disciplínával is csak mestereknek sikerülhet nagy bajjal velük boldogulniok: fegyelmel, fegyelmezássel (lat.).

tantalusi kínnal: a görög mitológia szerint Tantaloszt Zeusz súlyosan megbüntette azért, mert saját fiát, Pelopszt megölte, és testét feldarabolva és megsütve ételként kínálta az isteneknek, annak érdekében, hogy mindentudásukat próbára tegye. Hadész alvilági birodalmába vetette, tiszta vízben kellett állnia, de nem ihatott belőle, ha lehajolt, a víz eltűnt. Feje fölött fák ágai lógtak tele gyümölcscsel, de ha felemelte a kezét, hogy levegyen egyet, a szél az ágakat felemelte. Az éhség és szomjúság mellett örök rettegés kínozza: feje fölött óriási szikla csüngött, amely minden pillanatban lezuhanhatott, s fokozta Tantalosz kínjait, amelyekről sohasem szabadulhatott.

az 52 tisztt: lásd a 338. levél jegyzeteinél.

Az Alessandriában működő [...] Comissió: bizottság, bizottmány (lat.); itt: a légionistákat ellenőrző, Alessandriában működő vizsgálóbizottságról van szó.

Türr is lőgérez a Légio dolgai körül: legyeskedik. Türr Istvánt a légio újjászervezésekor az olasz kormány teljhatalommal ruházta fel.

desperátus magyarság: elkeseredett, reményvesztett (lat.).

A. Galegau: Egressy Ákos az itáliai magyar légióból álnéven írta alá apjának, szüleinek küldött leveleit, ez volt az egyik álneve.

poste restante: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

341. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK [Pest, 1862. augusztus második fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Torino, 1862. szeptember 1.: „A 16-os számú tudósítást vettem.”

342. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK [Pest, 1862. augusztus második fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Torino, 1862. szeptember 1.: „a T-cím alatt küldött tekerccs ma jutott kezeimhez.”

343. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK [Pest, 1862. augusztus utolsó harmada]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Torino, 1862. szeptember 1.: „a magyar névre címzett levelet még nem kaptam meg, s a postán sem találom”.

344. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK
[Pest, 1862. augusztus utolsó harmada]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Torino, 1862. szeptember 1.: „az Sz-knétól átvett tudósítás »folytatása« sincs sehol; ez vagy útközben tévedhetett el, vagy itt került bitor kezek közé”.

345. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNNAK
Torino, 1862. szeptember 1.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 19. sz. levél.

Magyarázatok:

Sz-knétól: lásd a 338. levél *Szt.né* jegyzetét.

Türrnek: lásd a 309. levél *T. igazgató ur* jegyzetét.

Klapkának: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Crouychanel-nek: August de Crouy-Chanel (1793–1873). Francia herceg. Torinóban élt. Crouy meglehetősen zavaros múltat mondhatott magáénak. Bizalmi embere volt XIII. Lajosnak, Lajos Fülöpnek és IX. Pius pápának. Nevét különféle vállalkozásokkal is kapcsolatba hozták, sőt egyes feltételezések szerint nem állt tőle távol a család és a spekuláció sem. A magyar emigráció körében elhíresztelte, hogy egyenes ági leszármazottja az Árpád-háznak, és ezt címerpajzsára is ráíratta: „Sanguis Regum Hungariae”. Házában magyar emigráns vezetők is megfordultak, például Pulszky Ferenc vagy Klapka György, de aligha tekintettek rá komolyan veendő politikai erőként. Az *acqui* tiszti telepen, ahol Egressy Ákos is tartózkodott, több követője akadt. A tiszti telep két tagja, báró Nyáry Albert és Kápolnay István 1862-ben egymást követően röpiratot adtak ki, hogy a herceg magyar trónigényre vonatkozó követelését igazolják (LUKÁCS 1986, 104–105).

Mazzininak: lásd a 332. levél jegyzeteinél.

Rattazzinak: lásd a 338. levél jegyzeteinél.

Ricasolinak: lásd a 333. levél jegyzeteinél.

G-czim: Egressy Ákos itt az egyik levélírói álnevére céloz, az A. Galegaura.

az 52 tiszt közül való: lásd a 338. levél jegyzeteinél.

spionkodik: lásd a 317. levél jegyzeteinél.

Papafi nevü: Pápfay Timót (1821–?). 1861 januárjától 1862 júliusáig szolgált számvivő őrmesterként az itáliai magyar légió 2. századszázadánál (LUKÁCS 1986, 366).

referálása: beszámolója, jelentése (lat.).

a bebörtönzött politikai magyar foglyok mellett porkoláboskodott: börtönőr volt (ném.).

spionja volt: lásd a 333. levél jegyzeteinél.

Herr von Figyelmessy irodájában működött: Figyelmessy Fülöp úrnál – lásd a 312. levél jegyzeteinél.

acqui telepnél: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

fungált: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Kossuth Türr s a Klapka contolleria: helyesen controlleria: ellenőrzés, felülvizsgálat (fr.); itt: a Magyar Nemzeti Igazgatóság (lásd a 310. levél *az itteni színész-nővendékek igazgatósága* jegyzetét) itáliai magyar légió feletti felügyeletéről van szó.

A Légió Alessandriában újból szerveztetik: lásd a 340. levél jegyzeteinél.

Höfler: Telkessy József. 1862 júliusától 1862 novemberéig az itáliai magyar légió főparancsnokságánál ezredes. 1862. július 28-tól november 26-ig a légió főparancsnoka volt.

Vranicsevics: lásd a 317. levél jegyzeteinél.

Mogyoródy: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

creaturáiból fognak állani: pártfogoltak (lat.).

Klapka [...] egy protestatiót tett közzé az olasz lapokban a Garibaldi – magyarokhoz intézett – proclamatiója ellen: Klapka György 1862. augusztus 23-án válaszolt Garibaldinak az Il Diritto című torinói lapban 1862. augusztus 23-án közzétett, magyarokhoz intézett felhívására. Klapka válaszát az Il Diritto 1862. augusztus 25-én jelentette meg (LUKÁCS 1986, 111).

Napoleon császár: lásd a 309. levél jegyzeteinél.

Napoleon herceg: lásd a 309. levél jegyzeteinél.

az olasz király: lásd a 310. levél *király* jegyzetét.

policzájt: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

Garibaldi összeütközése az olasz katonasággal Aspromonte közelében egy sziklás hegytetőn történt: lásd a 340. levél jegyzeteinél.

Cialdini tábornok: lásd a 317. levél jegyzeteinél.

Pallavicini ezredest tábornokká nevezte: Giorgio Pallavicino Trivùlzio őrgérfot (1796–1878).

Eberhardt nevű volt osztrák zsoldos: Eberhardt Károly (1825–1906). Az 1848–1849-es szabadságharcban hadnagy, majd főhadnagy. A fegyverletétel után Törökországba emigrált. Harcolt a krími háborúban, majd az itáliai magyar légióhoz csatlakozott. Őrnagyi rangban az egyik zászlóalj parancsnoka volt.

Garibaldi [...] fia: lásd a 340. levél jegyzeteinél.

Pulzsky: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

„Times” levelezője: a londonban megjelenő The Timesről van szó.

két fiával: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Pulzskyné: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

épen az erőszakoskodások az önkény miatt ment már előbb is szét a Légio: lásd a 338. levél jegyzeteinél.

a külföldön levő magyar elem katonai disziplína közé szorítása: besorozása, szolgálatba léptetése (lat.).

Kossuth [...] tiltakozásait Garibaldi ellen: Kossuth Lajos 1862. augusztus 28-án válaszolt Garibaldinak az Il Diritto című torinói lapban 1862. augusztus 23-án közzétett, magyarokhoz intézett felhívására (LUKÁCS 1986, 112).

Türrnek a Légióbelikhez kiadott napi parancsát, melyet Türr tollnoka Csernatony az olasz lapokban is közzététetett: Türr István 1862. augusztus 18-án napiparancsban adta az emigránsok tudtára, hogy az olasz kormány felosztatja a légiót, újat szervez, és az eljárás főfelügyeletével őt bízták meg. Továbbá tudatta a légionistákkal, hogy vizsgálóbizottmány alakul, hogy a tagokat, rangra való tekintet nélkül, felülvizsgálják, és döntsenek arról, felveszik-e őket az újonnan alakuló légióba.

Csernatony: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

poste restante: lásd a 11. levél jegyzeteinél.

G. Fungal: Egressy Ákos az itáliai magyar légióból álnéven írta alá apjának, szüleinek küldött leveleit, ez volt az egyik álneve.

346. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Nagykanizsa, 1862. szeptember első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, 1862. szeptember 16.: „Édes Zsuzsikám. Nehogy levelem újra elsikkadjon: ajánlat mellett magam adtam föl a postára, s így mulhatlanul kezembe jut.”

347. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK
[Nagykanizsa, 1862. szeptember]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának, Nagykanizsa, 1862. szeptember 16.: „Ákosnak innen is küldöttem levelet, új neve alatt.”

348. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Nagykanizsa, 1862. szeptember 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 117. sz. levél.

Magyarázatok:

a Salomonnak szóló levelet: Salamon Ferencnek (1825–1892). Jogvégzett történész, színikritikus, műfordító, az 1850-es évek közepén a nagykőrösi gimnáziumban Arany János tanártársa. Az említett, 1862. szeptember 16-án Nagykanizsán kelt levélről Egressy saját kezűleg másolatot készített. A színész felháborodott Salamon Ferencnek azon, a Szépirodalmi Figyelő szeptember 4-i számában megjelent kritikáján, amit a Bánk bán-alkításáról írt: „Egressy Petur bán s nem Bánk szerepében van egészen helyén [...]. Még csak bennsőséget sem tapasztaltunk; ezt külsőségekkel, kiáltozással, erőszakos mozdulatokkal helyettesítette Egressy, s mikor végre elmegy, a helyett, hogy Katona József utasítását követné, kinek képzelete szerint Bánk *elvánszorog*, Egressy Bánkja a földhöz veri magát” (SzépirodF, 1862/18, 285).

Kovács Gyulának: E. Kovács Gyulának (1839–1899). Az 1850-es évek közepén vidéki színészként kezdte pályáját, 1862-ben a Nemzeti Színházhoz került segédszínésznek. Később neves Shakespeare-színész vált belőle, Egressy Gábor színészi játéka folytatójaként tartják számon.

Ákosnak innen is küldöttem levelet, új neve alatt: Egressy Ákos az itáliai légióból hazaküldött leveleit álnévvvel írta alá. Apja itt a „G. Fungal”-ra gondol.

Mit irtam Salomonnak: a könyvemből majd megtudhatod: könyv alatt Egressy azon bekötött levelezőkönyvét érti, amelybe 1862 és 1864 között autográf leveleinek másolatai, piszkozatai kerültek. Lásd: OSZK Kt. Quart. Hung. 3064.

349. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK
[Torino, 1862. szeptember]
[Töredék]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 28. sz. levél.

Magyarázatok:

király: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

a Légión szervezéséhez s újból alakításához, jelenleg kezdtek: lásd a 340. levél jegyzeteinél.

Türrnek a parancsnoksága alá valamire való ember nem szegődik: lásd a 309. levél T. igazgató ur és a 345. levél jegyzetét.

a magyar nemzeti igazgatóság: lásd a 310. levél az itteni színésznővendékek igazgatósága jegyzetét.

G. Fungal: lásd a 345. levél jegyzeteinél.

350. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Makó, 1862. október 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 13. sz. levél, 13. sz. boríték.

Magyarázatok:

A makói színtársulat 1862-ben:

igazgató: Fekete Pál

színészek: Balogh Gustáv (rendező), Döme Lajos, Egressy Árpád (jegyző), Fekete Pál, Fellegi János, Jánosfi Károly, Koloncics Ferenc (díszítő és festő), Sasvári Albert, Szabó Gábor, Végh Lajos

színésznők: Döméné Mária, Feketéné Teréz, ifj. Feketéné Teréz, Felleginé Janka, Hunyadiné Vilma, Kantai Etelka, Szigetiné Mari

technikai személyzet: színházi szolgáló, ruhatárnok és szabó, jegyszedő (*Zsebkönyv* 650, 4).

Három évet tűztem ki magamnak, [...] képezhetem-e magamat annyira a színészetben, hogy a kevés választottak közt becsülettel megállhatok?: Egressy Árpád 1861 és 1864 között volt vidéki színész. 1865-ben a Színészeti Tanoda hallgatója lett.

Láng Bódihoz: lásd a 214. levél jegyzeteinél.

351. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK
[Pest, 1863. január közepe]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Cuneo, 1863. január 26.: „Alighogy Alessandriából visszajöttem: vevém becses soraidat a váltókkal együtt.”

352. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK
Cuneo, 1863. január 26.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 20. sz. levél.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Folyó hó 16-dika óta itt vagyok Cuneóban, a Szodtfried volt honvéd ezredes parancsnoksága alatt álló magyar tiszti században: a cuneói tiszti század létrehozásáról 1862. október 30-án rendelkeztek. Egy évig állt fenn, 1863. október 1-jén feloszlatták, a tagjai október 24-ig kötelesek voltak elhagyni Cuneót. Az itáliai magyar légió 1862-es újraszervezése (lásd a 340. levél jegyzeteinél) és korlátozott számú tömörítése során azokat, akik nem szóródtak szét az emigrációban, és akik a magyarországi hazatérést sem kockáztatták meg, vagy a cuneói magyar tiszti századba osztották be, vagy Olaszország különböző városaiba internálták. A tiszti századot a légió kiegészítő részének tekintették, egy tiszti iskolának szánták, ahol az emigráns tisztek katonai ismereteinek sokoldalú bővítésére törekedtek. Ide leginkább olyanok kerültek, akik korábban a légióban szolgáltak, vagy akik a megszűnt *acqui* tiszti telep tagjai voltak. Egressy Ákos ez utóbbiak közé tartozott. Felügyeletük és irányításuk a légióval ellentétben nem az olasz hadügyminisztérium, hanem a belügyminisztérium hatáskörébe tartozott, jelezve, hogy elsősorban ellenőrzésre szoruló emigránsoknak tekintik őket, esetleges katonai szerepük csak másodlagos volt. Tagjai egyenruhát és kardot viselhettek, valamint tiszti rangjelzéseket is hordhattak. Létszáma 60–80 fő között ingadozott. 1862. december elején a parancsnokkal együtt 73 tagja volt: 2 ezredes, 4 őrnagy, 19 százados, 18 főhadnagy, 30 hadnagy. Közülük 47-en az 1848–1849-es honvédhadseregben is harcoltak. Élükre 1862. december 3-án **Szodtfriedt** Ferdinánd Nándort (1819–1881) nevezték ki (Lukács 1986, 139–140, 147). Szodtfriedt az 1848–1849-es szabadságharcban utász főhadnagy volt, majd 1849 júliusában a vezérkarba helyezték. Az itáliai magyar légiónál ezredesként szolgált.

Klapka: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Türr: lásd a 309. levél *T. igazgató ur* jegyzetét.

a mult évben is így biztattak bennünket Acquiban: lásd a 312. levél *a szám feletti tiszteket – ide Acquiba rendelte* jegyzetét.

Kubinyi volt osztrák gyalogsági főhadnagy: lásd a 333. levél jegyzeteinél.

Mogyoródy alezredes: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

bemutattam magamat Földváry ezredesnek: Földváry Károlynak (1809–1883). 1862. november 25-től 1867. február 1-ig az itáliai magyar légiónál ezredes. 1862. november 26-án a légió parancsnoka lett. Lásd még a 327. levél *A F-nél levő három könyvért majd személyesen magam megyek* jegyzetét.

gf. Bethlen tábornokkal együtt: lásd a 309. levél *B. Gy. urhoz* jegyzetét.

vevém becses soraidat a váltókkal együtt: lásd a 332. levél jegyzeteinél.

Földváry közelében legyek, – s hogy – ha lehetséges – maga mellé vegyen: Egressy Ákos csak a cuneói tiszti század feloszlása után, 1863 végén került Anconába Földváry Károly mellé. Lukács Lajos úgy tudja, abban az időben, amikor Egressy Ákos a cuneói tiszti telepen volt, Földváry bizalmas informátorai közé tartozott, a cuneói és a torinói állapotokról küldött neki beszámolókat (Lukács 1986, 165). Egressy Ákos 1864. február 22-én Anconában kelt levelében még arról adott hírt, hogy várja felvételét az itáliai magyar légióba – úgy

tűnik tehát, Földváry 1863 novemberében baráti szívességből vette maga mellé. Egressy Ákos következő, 1864. júliusi levele már Torinóban kelt, a végleges hazatéréséről szól, így nem valószínű, hogy hazautazásakor szolgálatköteles tagja volt az itáliai magyar légiónak.

A tépéshez mellékelt levelet Garibaldinak: valószínűleg olyan levél, amely a vászonból készült sebkötöző anyaghoz volt csatolva. Garibaldit lásd a 312. levél jegyzeteinél.

a Vajda Jánosé is a postán veszett: Vajda János (1829–1897). Költő, publicista, lapszerkesztő. 1863 januárjától az 1860 és 1865 között fennálló Magyar Sajtó című lap szerkesztője volt.

Jámbornak irtam: Jámbor Andrásnak. Pesti szabómester. Jámbor 1863 elején arra az állítólagos látomására hivatkozva, hogy ő Árpád vezér leszármazottja, és vezetnie kell a népet a Habsburg-elynyomás ellen, felvette a kapcsolatot Somogyi József volt honvéd őrnaggyal egy Habsburg-ellenes szervezkedés érdekében. Egyfelől számított Somogyi volt honvédekkel kapcsolataira, másfelől azt állította, hogy rokona August Crouy-Chanelnek, aki az itáliai magyar légióban azt híresztelte magáról, hogy Árpád-házi leszármazott, és igényt tart a magyar trónra (lásd a 345. levél jegyzeteinél). Crouy-Chanel állítólag még pénzügyi támogatást is ígért. A szervezkedés fő irányítója Somogyi volt, újabb tagokat verbuvált, proklamációt terjesztett, illetve hozzájárult a felkelés kirobbanása utáni hadművelési tervek kidolgozásához. A szervezkedést 1863 májusában leleplezték, mivel egy nyomdászlegényt rajtakaptak, amint a proklamáció nyomtatásán dolgozott a Trattner-Károlyi-féle nyomdában, munkaidő után. Somogyit és több társát halálra ítélték, Jámbort az orvosi vélemények figyelembevételével egy Magyarországon kívüli elmeegógyintézetbe szállították (LUKÁCS 1955, 332–335).

Pulszky és neje: lásd a 310. és a 312. levél jegyzeteinél.

Itt Cuneóban naphosszant elvagyunk foglalva mindenféle katonai iskolázással: a cuneói tisztí iskola 1862. december 8-án nyílt meg. Heti 4 órában táborigyakorlást, 2 órában hadtörténetet, 2 órában utász- és hidászoktatást, 1 órában pedig taktikát oktattak. Verdösy József tüzér őrnagy tanította a földrajzot, Magyarország topográfiáját, statisztikáját, a számtant, a mértant, a tüzérségi ismereteket, a fegyvertant és a tértant. Arnold Ágoston mérnökkari százados a tértant és a számtant oktatta. Otto József a szolgálati szabályokkal, a haditörvényekkel és a táborigyakorlásokkal ismertette meg a tagokat. Szepessy Kálmán feladata volt a gyalogsági katonai oktatás, valamint a szuronnyal történő harci képzés. Karácsonyi Pál a lovassági katonai ismereteket és a kardvívást tanította. Jeszenszky István a katonai levelezés alapjait, Bausek Gusztáv pedig a gyorsírást oktatta. Bosichjus Sándor az olasz nyelvet. Az elméleti órák általában délelőtt 9 és 11 között folytak. A katonai gyakorlatokat kedden, szerdán és pénteken délután, valamint szombaton délelőtt tartották, különválasztva egymástól a lovassági és a gyalogsági fegyvernemhez tartozókat. Szombat délutánonként és vasárnaponként nem volt oktatás (LUKÁCS 1986, 140–141).

Mindnyájan várjuk a Légio gyarapodását: az itáliai magyar légió tisztikara 1863. január 30-án a parancsnokkal, Földváry Károllyal együtt 72 főből állt. Ebből 67-en katonai (dandárkar 17, honvédszászlóalj 17, vadászszászlóalj 16, szerb-horvát század 4, huszárosztály 14, tüzérség 4), 5-en orvosi szolgálatot láttak el. A gyalogsági zászlóalj parancsnoka Mogyoródy Adolf, a honvédszászlóalj Girczy János, a vadászszászlóalj Koebl Károly, a huszárosztály Scheiter György, a tüzérség pedig Radnich János lett. A legénység 1862 végén 651, 1863 tavaszán 630–640 főből állt (LUKÁCS 1986, 133–134).

A. David: Egressy Ákos álnéven küldte haza az itáliai magyar légióból a leveleit, ez volt az egyik álneve.

353. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1863. február eleje]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Cuneo, 1863. február 16.: „Mondhatlan jól esett kegyes küldeményed.”

354. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Cuneo, 1863. február 16.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 21. sz. levél, 21. sz. boríték.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

mi eléggé czífrák vagyunk ugyan öltözetben: erről lásd a 352. levelet.

A levelet F-nak átküldöttem: Földváry Károlynak. Lásd a 352. levél jegyzeteinél.

az első hely mely közelében ürülnél: az enyém lesz, s hogy segédjévé fog tenni: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

A Légio, – mely jelenleg mintegy kilencszáz emberből áll: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

Innen a cuneói századból: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

többen szándékoznak Lengyel honba: 1863 januárjában a cári uralom ellen kirobbant lengyelországi felkelésről van szó. A lengyel szabadságharc híre futótűzként terjedt a légionisták körében, a huszárság az azonnali lengyel támogatást hirdette, mozgolódni kezdtek. Először Klapka György igyekezett erről a hirtelen felindulásról lebeszélni az emigráns katonákat, majd a légio akkori vezetője, Földváry Károly tett lépéseket ennek megakadályozására. Úgy döntött, hogy a szolidaritást hirdetőkét fogságra kell ítélni. Ám ez a lépés nem bizonyult elegendőnek, a cuneói tiszti századon belül is lengyelbarát mozgolódások kezdődtek, keresni kezdték a kapcsolatot a lengyelekkel szimpatizáló légiobeliekkel. Az olasz hadügyminisztérium a légio Piemonttól minél távolabbi áthelyezéséről intézkedett. 1863. április 12-én megkezdték a légio szétszórását. Ancona, Senigallia, Jesi, Venaria Reale lettek a magyar légio állomáshelyei.

Comiténk: lásd a 310. levél az itteni színésznővendékek igazgatósága jegyzetét.

Napoleonnal értekezik: lásd a 309. levél jegyzeteinél.

A M. S. szerkesztőségétől még eddig semmi levelet nem kaptam: a Magyar Sajtó szerkesztőségétől.

L. M-nak még eddig sem levelét, sem semmiféle küldeményét nem kaptam: ismeretlen személy.

J-nak irtam a szúr megérkezte felől: Jámbor Andrásnak. Lásd a 352. levél jegyzeteinél.

exredesem (Szodtfriedt): lásd a 352. levél jegyzeteinél.

Turinban valék, [...] ez alkalommal az utcán Kossuth ifjabb fiával találkozván: Kossuth Lajos Tódor Károllyal (1844–1918). A párizsi politechnikumban végzett, majd vasútépítő mérnökként dolgozott Olaszországban.

Ugyanezen nap Klapkával is találkoztam: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

A David: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

À Monsieur Monsieur A. Galambos, Pest. /en Hongrie./ (Kerepescher Strasse: Galambos A. úrnak, Pest, Magyarország, Kerepesi út (fr., ném.).

355. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK
Cuneo, 1863. február 28.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 22. sz. levél.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

egy itt levő társam kapta a napokban a Vasárnapi ujság egyik számát, melyben áll, hogy a Légión a piemonti címert vette volna fel: a Vasárnapi Ujságban 1862. január 5. és 1863. február 22. között nem jelent meg ilyen hír.

Parancsnokunk majd esztétikájában, – s lóvásár-futásában, – hogy testületünk java részének a tova-szállításra költséget szerezzen: a cuneói tiszti századról van szó. Lásd a 352. levél jegyzeteinél.

Földvály: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

a lengyel mozgalmak: lásd a 354. levél jegyzeteinél.

Szodt-friedt: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

Klapka: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

gf Bethlen tábornok: lásd a 309. levél B. Gy. urhoz jegyzetét.

m. Comitét: lásd a 310. levél az itteni színésznővendékek igazgatósága jegyzetét.

Türről: lásd a 309. levél T. igazgató ur és a 345. levél jegyzetét.

acqui telep: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

a légión volt-felbomlása: lásd a 338. és a 340. levél jegyzeteinél.

Garibaldi: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Pulzsky: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Crouy herczeg: lásd a 345. levél jegyzeteinél.

tartanak métingeket: helyesen meeting: összejövetel, találkozó (ang.).

Mi egyébiránt még mindig napbösszant iskolázunk: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

356. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNÁK
Pest, 1863. május 11.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz, 34. sz. levél.

Magyarázatok:

Gabriellámat illetőleg nem állhatom meg hogy néhány meg nyugtató sort ne küldjek: Telepy Gabriella – lásd a 298. levél jegyzeteinél.

Kocsis orvos: Kocsiss Alajos (1831–1917). Orvos- és sebészdoktor, szülész, a gyermekgyógyászati intézet alapítója és tulajdonosa.

éltette [...] Garibaldit: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

„trinkmer und kéme nonid”: helyesen trink mehr und käme [noch nicht]: igyál inkább, és ne menj még (ném.).¹⁵ A német mondat második felének helyreállítása bizonytalan, a helyzet értelmezéséből levont következtetésen alapul.

¹⁵ Köszönöm Ötvös Péternek és Tamás Ágnesnek, hogy segítettek a fonetikusán írt német szöveg felfejtésében.

357. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Nyitra, 1863. június 11.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 118. sz. levél.

Magyarázatok:

A nyitrai színtársulat 1863-ban:

igazgató: Gardonyi Antal

színészek: Becsei József, Eöri Alajos (ügyelő), Jávorfi Károly, Kis Gyula, Komáromi Jenő, Gardonyi Antal, Szegszárdi Boldog, Takács Ádám (rendező)

színésznők: Biróné Róza, Polakovicsné Anna, Recskei Mária, Takácsné Róza, Takács Emes (*Zsebkönyv* 783).

Mazoly István barátomnál: Mazoly István. Az 1861-ben alakult Nyitrai Gazdasági Egyesület titkára volt.

kasznár: gazdatiszt.

Károlyt kérem: Telepy Károlyt – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Kálmánnal: Szerdahelyi Kálmánnal – lásd a 199. levél jegyzeteinél.

kerestesse föl azt a Deutsch-ot, a ki a Marastoni-féle arcképemet nyomtatja: Marastoni József (1834–1895) festő, litográfus. Az Egressyről készített kinyomat 622 × 468 mm. Közepén a színész mellképe látható, körülötte pedig nyolc álló, egész alakos szerepkép. Fölülről, az óramutató járásával megegyező irányba haladva a következők: Lear király, Coriolán, Bankár (Hugó Károly: *Báró és bankár*), Péter cár (Eugène Scribe: *Cárnő*), Brankovics György (Obernyik Károly: *Brankovics György*), Krumm Eliás (August von Kotzebue: *Egy pohár víz*), Gritti Lajos (Szigligeti Ede: *Gritti*), Hamlet. A képet Deutsch Lipót (1841–1913) és Deutsch Mór nyomdájában nyomtatták.

358. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁRPÁDNAK
[1863. június közepe]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Árpád – Szüleinek, Nagyzombor, 1863. június 27.: „Becsés küldeményökért hálás köszönetemet küldve.”

359. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK
[Pest, 1863. június második fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Cuneo, 1863. július 5.: „Ámulattal olvasom a hálás szívvel vett csomaghoz mellékelt leveledben, hogy sem a 100 frank sem a lapok sem az 50 frank vételérőli tudósításaim nem jutottak kezeidhez.”

360. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK
[Cuneo, 1863. június második fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Cuneo, 1863. július 5.: „Ámulattal olvasom a hálás szívvel vett csomaghoz mellékelte levedben, hogy sem a 100 frank sem a lapok sem az 50 frank vételérőli tudósításaim nem jutottak kezeidhez.”

361. EGRESSY ÁRPÁD – SZÜLEINEK
Nagyzombor, 1863. június 27.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 2. sz. levél.

Magyarázatok:

vidékre jöttem meggyőződést szerezni az iránt, hogy birok-e a színészeti pályára némi képességgel: lásd a 350. levél jegyzeteinél.

iskoláimat nem végezhetém: Egressy Árpád az alsóbb gimnáziumi osztályokat a miskolci református gimnáziumban végezte el, majd az 1848–1849-es szabadságharc alatt nagyon rövid ideig a szegedi katonai iskolában tanult. 1851-ben Szőnyi Pál pesti nevelőintézetébe járt. Ez utóbbi intézményben a tanulmányait kicsapongásai miatt nem fejezte be, egy év eltelte után az óbudai hajógyárba ment dolgozni (Egressy Ákos – Rakodczay Pálnak, 1909. január 24., OSZK Kt., Fol. Hung. 1484, I).

362. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK
Cuneo, 1863. július 5.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 23. sz. levél.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

ha elvesztek: ne aggódj tartalmuk miatt, mert azok mind a festészet tárgyában írók: ez a célzás valójában nem magukra a levéltémákra utal, hanem arra, hogy amikor a család otthonról A. David névre címezte Egressy Ákosnak a leveleket, akkor – mint Egressy Gábor Szentpétery Zsuzsannának, Beregszász, 1863. augusztus 9-én írt leveléből kiderül –, a következőt írta olaszul a borítékra: „A. Dávid festésznek”. Az osztrák levélellenőrzések miatt Egressy Ákos mindig álnévvel írta alá az itáliai légióból hazaküldött leveleit.

Én itt jelenleg a segéd-tiszti állomást foglaltam-e: a cuneói tiszti telepnél. Lásd a 352. levél jegyzeteinél.

Szodtfriedt: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

V-y: Verdösy József. Tüzér őrnagy az itáliai magyar légiónál. Az *acqui* tiszti telepen (lásd a 312. levél jegyzeteinél) hadtudományi előadások tartásával bízták meg. A cuneói tiszti telepen földrajzot, Magyarország topográfiáját, statisztikáját, számtant, mértant, tüzérségi ismereteket, fegyvertant és tértant tanított.

a király: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Ó be kedves az a kis – ella: Telepy Gabriella – lásd a 298. levél jegyzeteinél.

dagherrotip-képébez: lásd a 16. levél jegyzeteinél

A küldött olvasmányokból látom, hogy még mindig van bajod azzal a téged félreismerő, méltánytalan, bálátlan himpellér-fajjal: Egressy Ákos apjának a Bajza Jenővel (1840–1863) és Zilahy Károllyal (1838–1864) folytatott sajtóvitájára utal. Bajza Jenő Bajza József fia volt, újságíró, költő. Fő műve a *Zách Felicián* című történeti színmű volt, ami a vita tárgya lett. Bajza korábban megmutatta Egressy Gábornak a kéziratot, aki átdolgozást javasolt, de alapvetően pártolta színrevitelét. Később viszont, amikor Bajza Jenő benyújtotta a Nemzeti Színház drámabíráló bizottságához, melynek mások mellett (Arany János, Gyulai Pál) Egressy Gábor is tagja volt, a bizottság visszautasította a színművet. Emiatt robbant ki a polémia, amely leginkább a Magyar Sajtó és a Színházi Látcső lapjain zajlott. A vita párbajjá fajult, lásd a 364. levél jegyzetét. Egressy Ákos a küldött olvasmányok alatt valószínűleg a Magyar Sajtóban megjelent vitacikkeket érti. Ez a napilap járt neki Olaszországban.

Pulszky: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Krivácsy: lásd a 317. levél jegyzeteinél.

Kupa: lásd a 333. levél jegyzeteinél.

Zsurmay: Zsurmay Károly. Ezredes az itáliai magyar légiónál.

Palóczy Tamás: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Türr uramnak, kit nejevel együtt iszonyu aljasul bántalmaznak: lásd a 309. levél *T. igazgató ur* és a 321. levél jegyzetét.

disponibilis tisztí csapat: rendelkezési állományban lévő tisztí csapat (lat.).

Az eddigi olvasmányokon már mind keresztül mentem, még csak recapitulálni-valóim vannak hátra: rövid összefoglalók megírása (lat.).

A. David: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

363. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁRPÁDNAK [Pest, 1863. július legeleje]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának, Nagyzombor, 1863. július 6.: „Becs sorait ma reggel vettem, mellyből nagy megrémüléssel olvastam szeretett édes apám párbaját ama két hitvány henczegő semmirevalóval.”

364. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Nagyzombor, 1863. július 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gábornéhoz, 2. sz. levél.

Magyarázatok:

nagy megrémüléssel olvastam szeretett édes apám párbaját ama két hitvány henczegő semmirevalóval: lásd a 362. levél *A küldött olvasmányokból látom, hogy még mindig van bajod azzal a téged félreismerő, méltánytalan, bálátlan himpellér-fajjal* jegyzetét. Egressy Gábor 1863. július 1-jén reggel 8 órakor Bajza Jenővel és Zilahy Károllyal párbajozott a Svábhegyen. Egressy a párbaj előtt végrendeletet írt. Lásd: *Testamentum*, 2006, 265–270.

existálhatnak: élhetnek (lat.).

„Mátyás király lesz” című darabról Mátyás szerepét tűztem ki magamnak: lásd a 313. levél jegyzeteinél. Egressy Árpád a főszerepet szerette volna játszani.

apám, [...] eszközölje ki, hogy a nevezett darabban September 23- vagy 28-dikán föllépkessenek:
Egressy Árpád 1863. szeptember 18. és október 1. között nem lépett fel a Nemzeti Színházban.

Latabárhoz vagyok szerződve: lásd a 153. levél jegyzeteinél.

365. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Mohács, 1863. augusztus 5.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 14. sz. levél.

Magyarázatok:

September végefélé Pestre szeretnék menni: lásd a 364. levelet és jegyzetét.

téli curzus: téli színházi időszak. Télen a vidéki színtársulatok általában egy nagyobb vidéki városban tartózkodtak, s nem tettek kitérőket.

Latabárhoz: lásd a 153. levél jegyzeteinél.

366. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Beregszász, 1863. augusztus 9.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 119. sz. levél.

Magyarázatok:

társaság van, a Breznaié: Breznay Gézáé (1840–1911). Komikus és jellemszínész.

Zizáékat is meglátogattam: Gerzsenyi Gáborról (lásd a 107. levél jegyzeteinél) és Zsuzsanna nevű feleségéről van szó. A feleséget Egressy Etelka említi 1854. október 16-án kelt levelében (136. levél).

menj fel a pénztárnokhoz, Kéler urhoz: Kéler Lászlóhoz (1803–1883). Ügyvéd, a Nemzeti Színház pénztárnoka.

a 16-diki fizetésemből: a második félhavi fizetésemből. A Nemzeti Színház fizetési rendjét lásd az 1. levél jegyzeteinél.

a gaget: lásd a 333. levél jegyzeteinél.

Károly: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

Malvieuxtól kér egy váltót 50 frankra: Christian Joseph Malvieux pesti nagykereskedő. Az 1840-ben létrejött Pesti Magyar Kereskedelmi Bank egyik vezetője (TOMKA 2000, 12).

a pénzt Párisba küldjük, A. Taubner számára: amikor Egressy Ákos 1861 és 1864 között az itáliai magyar légiónál volt, az apjának küldött leveleit álneven írta alá. Az A. Taubner az egyik álneve volt.

„A. Dávid festésznek” Cuneoba Turin felé: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

Bár küldene Károly a Deutsch-féle nagy képekből is vagy négyet: lásd a 357. levél jegyzeteinél.

Csepreginék vagy Szigligetinek mond meg hogy csak ugy 20-dika táján jutok haza: Egressy azért Csepregi Lajosnak (1820–1890) üzen hazaérkezését illetően, mert 1860-ban ő lett a Nemzeti Színház titkára. Tisztjéből fakadóan az intézmény törvénykönyve szerint ő folytatott levelezést minden színházat érintő ügyben, és a rendezők utasítása szerint ő készítette el az előadásokkal kapcsolatos cédulákat (pl. színlapokat) is (*A Nemzeti Színház törvénykönyve*, 1847, 29). Valószínűleg tagja lehetett annak a körnek, amelynek a véleményé-

re a színházigazgató esetleg adott a játékkrend összeállításakor: „A játékkrendet az igazgató egyedül vagy azokkal készíti, kiket e végre meghivat” (Uo., 12). Szigligeti Ede (lásd a 17. levél jegyzeteinél) 1863-ban az intézmény egyik rendezője volt, Csepregihez hasonlóan volt beleszólása a műsorrend összeállításába és a szerepek kiosztásába.

majd írok az igazgatónak is: Radnótfáy Nagy Sámuelnek (1803–1869). 1862-től a Nemzeti Színház intendánsa.

Mit csinál az a kis Gazember? Gabriella?: lásd a 298. levél jegyzeteinél.

Ha Károly elküldte már a szobrot Miskolcra: fizesd meg neki: Izsó Miklós 1862-ben Egressy Gáborról készített márvány mellszobráról van szó. A szobrot Léway Józsefnek, a miskolci református gimnázium tanárának kellett elküldeni. Léway a szobor kézhezvétele után így írt Egressynek Miskolcra 1863. szeptember 7-én: „[m]inthyogy a szoborhoz semmi felvilágosító levélke nem volt csatolva: azt sem tudhatom voltaképen, kitől érkezett, a küldemény. Nem csalódom azonban, ha azt hiszem; hogy e szép adománynyal te voltál szíves megemlékezni azon szerény tanintézetről, melynek falai között egykor serdülő ifjuságod évei folytanak. Átadtam a szobrot a gymnasium igazgatóságának, s muzeumunkban helyezettik az el csinos üvegfoglalványban, állandó tanujaul szülőfölded szemlélő ifju nemzedék nemesebb dicsvágának” (OSZK Kt. Levelestár, Léway József Egressy Gáborhoz).

Ujhelyi Kálmánnak a mult héten volt a menyegzője: Ujhelyi Kálmán (lásd a 112. levél jegyzeteinél) esküvője 1863. augusztus 4-én volt, Becsky Valériát (1846–?) vette feleségül (*Magyar nemzetiségi zsebkönyv*, 1905, 62).

Laura olyan, mint volt, Árpád nagyon megfőrfiasodott, [...] Ödönt még nem láttam: az Ujhelyi családról van szó – lásd a 112. levél jegyzeteinél. Ujhelyi Árpádról lásd még a 191. levél jegyzetét.

Kallósné és férje nagyon megvéniültek: lásd a 140. levél jegyzeteinél.

se Székelyéket: lásd a 107. levél jegyzeteinél.

367. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁRPÁDNAK

[Pest, 1863. július vége, augusztus eleje]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának, Mohács, 1863. augusztus 10.: „Becses sorait e perczben vettem kezemhez, sietek reá válaszolni.”

368. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Mohács, 1863. augusztus 10.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 15. sz. levél.

Magyarázatok:

Paulaiékat kik – mint kedves anyám írja – f. b. 17-dikén Pesten fognak vendégszerepelni: színészházaspár: Paulay Ede (1836–1894) és Gvozdanovits Júlia (1827–1880). Paulay az 1850-es évek elejétől vidéken játszott. 1860 és 1863 között Follinus János kolozsvári társulatának tagja, prózai színész és rendező. 1863. szeptember 1-jén a Nemzeti Színházhoz szerződött. Felesége 1844-ben műkedvelőként lépett először színpadra, 1863 szeptemberében ő is a Nemzeti Színházhoz került. A színészházaspár közös nemzeti színházbéli

bemutatkozása *nem* 1863. augusztus 17-én, hanem augusztus 26-án volt, Katona József *Bánk bán*jában.

Folinus: lásd a 336. levél jegyzeteinél.

auetoritását: helyesen autoritását: tekintély, befolyás, itt: felsőbbrendűség (lat.).

„Rákóczy” előadását: Szigligeti Ede *II. Rákóczi Ferenc fogsága* című drámájának előadását.

Gyulai pedig – a hírbetett színész – Zrinyi Boldizsár szerepét játszta: Gyulai Ferenc (1817–1866). Vidéki színész, rendező. Prózai és énekes szerepekben egyaránt fellépett. Gyulai Pál testvére.

föllép „Mátyás király lesz”-ben: lásd a 313. levél jegyzeteinél.

mobácsi vész 337-dik évnapján: utalás 1526. augusztus 29-re.

369. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK Pest, 1863. augusztus 12.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 41. sz. levél.

Magyarázatok:

Krajcsovics volt nállunk: Krajcsovics Márton. A szabadságharcban honvéd. Egressy az 1849. október 16-án Szentpétery Zsuzsannának Vidinből írt levelében hű szolgájaként említi: „Haza megy az én becsületes hű szolgám Krajcsovics Márton honvéd is ki számüzetésünk óta mellettem van. Ezen levelet ő viszi hozzád el, ha csak lehetséges lesz, ő majd elbeszéli neked mind azt, a’ mi velünk történt.”

niksz dájcs: a *nicht deutsch* fonetikusán írva, szó szerinti jelentése: nem német; itt: nem tudok németül.

4 darab képet: lásd a 357. levél jegyzeteinél.

Komáromi: lásd a 71. levél jegyzeteinél.

egy párszor át viszem a badadnit: unokát, Telepy Gabriellát – lásd a 298. levél jegyzeteinél.

370. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Munkács, 1863. augusztus 13.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 120. sz. levél.

Magyarázatok:

Károly: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyek*nél.

nem indította még el ide a Nagy képeket?: lásd a 357. levél jegyzeteinél.

Csepébe Fogarasi nevü földes urhoz, kinek neje (Kende leány) az Ugocsa-Szathmári nőegylet elnöke: Czáró-Fogarassy Sámuel. Felesége: Kende Klementin (1826–?), Kende Zsigmond (1794–1865) és Kállay Katalin (1794–1872) lánya (*Magyar nemzetiségi zsebkönyv*, 1905, 329–330).

megírom Radnótfűnyak, hogy csak a jövő elsejére számítsanak reám: lásd a 366. levél jegyzeteinél.

Ujbelyiek: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Kallósék: lásd a 140. levél jegyzeteinél.

Székeleyék megvannak vetve az egész megyétől: lásd a 107. levél jegyzeteinél.
pasquillusokat: helyesen pasquillus: gúnyvers, gúnyirat (lat.).

371. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK
[Pest, 1863. augusztus közepe]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Cuneo, 1863. október 7.: „Az Augusztus hónapban küldött váltót a hozzá mellékelt levelekkel nem kaptam.”

372. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Tiszaújlak, 1863. augusztus 24.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 121. sz. levél.

Magyarázatok:

mind Te Tu barátim: olyan barátok, akikkel tegező viszonyban van.

ma Csekéből jövök Kende Lajostól: Kende Lajos (1814–1867) a felesége, Szuhányi Laura (Kölcsey Ferenc sógornőjének, Kölcsey Ádámné Szuhányi Jozefinnek az unokahúga) révén Kölcsey Ferenc szatmárcsekei kúriájának birtokosa lett.

Perényi bárónők: egyikük valószínűleg a vértanúhalált halt báró Perényi Zsigmond (1783–1849), egykori Ugocsa vármegyei főispán második felesége, Kovachich Leopoldina (1816–1875).

Károlyt: Telepy Károlyt – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Szerdahelyi Kálmánhoz: lásd a 199. levél jegyzeteinél.

Tóth Józsefhez: lásd a 233. levél jegyzeteinél.

a régi takarékpénztári váltónak megújítása: lásd a 110. levél jegyzeteinél.

Szigligeti: lásd a 17. levél jegyzeteinél.

Feleki: lásd a 108. levél jegyzeteinél.

Szalaiinak kell a takarékpénztárban jó előre bejelenteni: Szalay Józsefnek. A Pesti Hazai Első Takarékpénztár titkára és ügyvédje volt 1840 és 1863 között.

Egressy Samu: lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Az igazgatónak is irtam: lásd a 366. levél jegyzeteinél.

373. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNNAK
Cuneo, 1863. augusztus 26.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 24. sz. levél.

Magyarázatok:

Szeretett édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Türr: lásd a 309. levél *T. igazgató ur* jegyzetét.

Klapka: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

a minisztérium: az olasz belügyminisztérium.

Klapka dühös, mert az 1848–49-diki emlék érme kiosztása alkalmával a Légiónál nem őt, hanem Kossuthot éljenezték: a honvéd emlékérmek mihamarabbi kiosztását Kossuth Lajos mellett Türr István és a légió felügyeletét ellátó olasz hadügyminisztérium is szorgalmazta. A vezetőség úgy vélte, több okból is tanácsos a légionisták kedvében járni. A szolgálati idejük 1863-ban lejárában volt, és a légió egységének fenntartása érdekében, hatva a hazafias érzelmekre és a katonai hiúságra, ösztönözni szerették volna őket a maradásra. Az összeírásokból úgy állapították meg, hogy a légióból és a cuneói tiszti századból összesen 161-en jogosultak a plakettre. A honvéd emlékérmét Kossuth a két fiával tervezte meg. Az előlapjára egy nyílt tölgyfakoszorú alá a koronás magyar országcímer és a következő felirat került: „Függetlenségi harcz MDCCCXLVIII–IX”. A hátlapon szintén tölgyfakoszorú látható, valamint trophaeum fegyverhalmaza, zászlókkal, és a következő felirat: „Hű honvédeknek a magyar nemzet”. Az olasz hadügyminisztérium 1863. július 21-én kelt kibocsátványa szerint a kitüntetett az emlékérmét minden alkalommal viselheti, de a szalagot az éremtől különválasztva soha. A kitüntetések átadására az olasz hadügyminisztérium megbízásából és Kossuth nevében került sor. Az 1863. augusztus 11-i ünnepségen Ihász Dániel adta át az emlékérmeket Anconában, Földvály Károly pedig felolvasta Kossuth 1863. augusztus 3-án kelt üzenetét. Augusztus 13-án a senigalliai ünnepségen a huszárok kapták meg az emlékérmeket, az átadásra Ihász már nem, csak Földvály utazott. Venaria Realében a tüzéreknek a parancsnokuk, Radnich János százados adta át az emlékérmeket (LUKÁCS 1986, 154–160).

Pulszky: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Crouynak pedig semmi tekintélye: lásd a 345. levél jegyzeteinél.

Igy áll ma az emigráció magára hagyatva egy olasz tisztekből alakult katonai bizottmány bírálata és ítélete alatt, mely két olasz tábornok elnökle mellett néhány nap előtt kezdtem működését Anconában: az itáliai magyar légió honvédzászlóalját 1863 áprilisában helyezték át Alessandriából Anconába. Az Adriai-tenger partján fekvő város jelentős olasz haditengerészeti állomás volt, 1860. szeptember 29-én került a Pápai Államtól a szárd hadsereg birtokába. A magyar légió az olasz hadosztály-parancsnoksággal az élén zenekari kísérettel vonult be a városba. Földvály parancsnoki jogkörét jelentősen korlátozták, a magyar légió közvetlenül az olasz katonai hatóságoknak lett alárendelve. A vadászzászlóalj Jesibe került, a huszárosztály pedig Senigalliába. A légió felaprózódott, és mindegyik egységet más-más olasz katonai alakulatnak rendelték alá, a légió parancsnokságától csak adminisztratív ügyekben függtek, a fegyelmi és szolgálati ügyek az anconai olasz hadosztály-parancsnokság kezébe kerültek. A légió létszáma 1863. augusztus 31-én a következő volt: tisztikar 54 fő, legénység 535 fő (LUKÁCS 1986, 149, 164).

Ihász: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

tiszti-századhoz: a cuneói tiszti telepről van szó. Lásd a 352. levél jegyzeteinél.

Földvály K. ezredes: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

Mogyoródy alexredes: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

négy öt évi várfogságtól a herkó páter sem mentendi meg: Herkó páter, aki szólások és közmondások ismert figurája volt, etimológiailag a „Herr Gott Vater” már eltorzult változata (TAMÁS 2014, 80). Felelőtlenségével Egressy Ákos arra utal, hogy Mogyoródy Adolfot a jóisten se menti meg a börtöntől.

Szodtfriedt, – mint a ki volt-segédjével, a helybeli tömlöczbe zárt valami Czvián nevű volt-osztrák hadnaggyal egyetértve, a kormányt tömérdek pénzben megsalta: Szodtfriedtot lásd a 352. levél jegyzeteinél. Czvián István hadnagy a cuneói tiszti telep parancsnokának,

Szodtfriedt Ferdinándnak a segédtsíztje volt. Pénzügyi visszaéléssel vádolták, állítólag el-sikkasztotta azt a pénzt, amit a cuneói tisztii telep tagjainak fizetéséből az egyenruhák készíttetésére, a tűzifára és kosztra levontak. A vizsgálat során kiderült, hogy a pénzek fölötti szükséges ellenőrzést a tisztii telep Verdösy József által vezetett gazdasági bizottsága is elhanyagolta. Czvián Svájcba szökött, s erről állítólag Szodtfriedt is tudott. Czvián azonban megtudva, hogy a sikkasztást Szodtfriedt rá akarja fogni, visszatért Cuneóba. Vizsgálatot indítottak ellenük, s a cuneói törvényszék úgy ítélte meg, hogy a parancsnok bűnrészes volt a sikkasztásban. 1864 januárjában mindkettőjüket háromévi börtönbüntetésre ítélték (LUKÁCS 1986, 145–146).

Verdösy örnagy: lásd a 362. levél jegyzeteinél.

Kimondhatatlan sajnáalom, hogy párbajodról előlegesen nem értesültem: lásd a 364. levél jegyzeteinél.

Dávid: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

À Monsieur M. A. Galambos, Pest. /Hongrie./ Rue: Kerepes: lásd a 354. levél jegyzeteinél.

374. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK Szatmár, 1863. augusztus 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 122. sz. levél.

Magyarázatok:

diligence: lásd a 54. levél jegyzeteinél.

A váltó-ügyet el intézted-e?: lásd a 372. levelet és jegyzetét.

Szerdabelyi: lásd a 199. levél jegyzeteinél.

375. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK Torino, 1863. szeptember 14.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 25. sz. levél.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Klapka: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

ma viszem ki Cuneóba azon gyász hirt, hogy a Cuneói tisztii század feloszlik: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

A század egy része – a menyinek helye lesz – a Légióhoz fog beosztva lenni: a cuneói tisztii század létrehozásáról 1862. október 30-án született rendelet kimondta, hogy a légió tisztikárának kétharmad részét a cuneói tisztii telep tagjaiból, egyharmad részét pedig a légió altisztijeinek sorából töltsék be. Egressy Ákos erre a rendeletre utal.

Diogenes lámpása helyett bunkós bottal lépdelek közöttük; mit még – ugy látszik, – mindennél jobban respectálnak: utalás arra a Diogenész ókori görög filozófusról szóló anekdotára, miszerint fényes nappal lámpással a kezében járkált, és azt kiabálta: „Embert keresek!” Egressy Ákos ezzel arra utal, hogy tisztitársai elvesztették már emberségüket, és csakis akkor lehet boldogulni velük, ha erőszakos a fellépése és fölényét érezteti.

Szodtfriedttel: lásd a 352. és a 373. levél jegyzeteinél.

compromissióknak: veszélyeztetéseknek (lat.).

báró Frigyesy: Frigyesy Gusztáv (1835–1877). A cuneói tiszti telep tagja volt. Az itáliai magyar légió részéről a lengyel felkelés (lásd a 354. levél jegyzeteinél) mihamarabbi támogatását sürgette, leveleket küldözgetett Kossuth Lajosnak, Klapka Györgynek és Giuseppe Garibaldinak is. A magyar emigráns vezetők teljes mértékben elhatárolódtak Frigyesy elképzelésétől, ezért a tisztt az Alessandriában lévő magyar légióval felvette a kapcsolatot, és titkos toborzást kezdeményezett a lengyel megsegítés érdekében. A szervezkedés kitudódott, Frigyesy elhagyta Cuneót, előbb Svájcba ment, majd Konstantinápolyba, és Romániába utazott, hogy egy ott felállított légióval a lengyelek segítségére siessen (LUKÁCS 1986, 141–143).

vagabundot: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Türr: lásd a 309. levél *T. igazgató ur* és 345. levél jegyzetét.

ezen oskola szervezése bizva volt: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

Verdősy: lásd a 362. levél jegyzeteinél.

élődiségből Croustáskodik: utalás August Crouy-Chanelre. Lásd a 345. levél jegyzeteinél.

David: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

376. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1863. szeptember vége, október legeleje]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Cuneo, 1863. október 7.: „A most vett másod-váltót azonban szerencsésen beváltottam.”

377. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNNAK

Cuneo, 1863. október 7.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 26. sz. levél, 26. sz. boríték.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Az Augusztus hónapban küldött váltót a hozzá mellékelt levelekkel nem kaptam: lásd a 332. levél jegyzeteinél.

A most vett másod-váltót azonban szerencsésen beváltottam: lásd a 327. levél jegyzeteinél.

Iskolánk a mult hó 16-kától óta fel van oszlatva: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

Földvály [..] föloszlatásunk hírére Anconába hívott: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

Teleky Sándor: lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Türr: lásd a 309. levél *T. igazgató ur* és a 345. levél jegyzetét.

Csernátony: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Klapka: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Pulszky: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Crouy: lásd a 345. levél jegyzeteinél.

Kupa, (recte Petz): lásd a 333. levél jegyzeteinél.

Krivácsy: lásd a 317. levél jegyzeteinél.

Zsurmay: lásd a 362. levél jegyzeteinél.

Telkesy, (Höffler): lásd a 345. levél jegyzeteinél.

Verdösy: lásd a 362. levél jegyzeteinél.

báró Nyáry: báró Nyáry Albert. Az itáliai magyar légió gyalogos zászlóaljánál százados 1860 decembere és 1861 júniusa között.

Kubinyi: lásd a 333. levél jegyzeteinél.

Garibaldi fia: lásd a 340. levél jegyzeteinél.

a Lengyelek segítségére: lásd a 354. levél jegyzeteinél.

A. Radó: Egressy Ákos álnéven küldte haza az itáliai magyar légióból a leveleit, ez volt az egyik álneve.

À Monsieur M. A. Galambos, Pest. (Hongrie.) Rue: Kerepes: lásd a 354. levél jegyzeteinél.

378. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK

[Pest, 1863. október 16.]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Cuneo, 1863. október 24.: „Folyó hó 16-dikán kelt becses tudósításod értelmében November első hetét itt Cuneóban bevárandom.”

379. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

Cuneo, 1863. október 24.

Kézirat: MNL OL, R 26 Egressy (Galambos) Gábor, Radó Antal levele Egressy Gáborhoz, 126–127. A levelet Radó Antal néven katalogizálták. Az A. Radó Egressy Ákos egyik álneve volt, azok közül, amelyeket az olaszországi magyar légióból hazaküldött leveleiben használt.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Ancóna felé indulbassak: lásd a 373. levél jegyzeteinél.

A három havi gratificatiót csak papiroson kaptuk: juttatást (lat.).

a Szodtfriedt és Verdösy által csinált testületi adóságokra vonatott le: lásd a 373. levél jegyzeteinél. Verdösy Józsefét és az adósságával kapcsolatban lásd a 362. levelet és jegyzetét.

Cuneóban most már csak negyedmagammal vagyok az iskolások közül: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

„L'addio del colonello [...] in capo: Szodtfriedt Ferdinando”: „Az ezredes, aki a magyar tisztikar egykori főparancsnoka és a cuneói hadi akadémia igazgatója, ekképpen búcsúzik a Belügyminisztérium parancsa nyomán feloszlott királyi hadsereg tisztjeitől.

Bajtársaim!

A cuneói magyar tisztikart feloszlatták. E hónap elsejével letették a fegyvert, a nemzeti egyenruhátokat a békés polgárok öltözékére cserélték. De nem mondtatok le arról, hogy folytassátok a harcot a magyar függetlenségért.

Olaszország áldozatkész népe, Magyarország nagylelkű testvére hazátoktól távol vendégszeretően fogadott biteket, a száműzötteket szabad földjére, és lehetővé tette számotokra a felfegyverkezést. Hálánk örökké elkísér benneteket, és eljő az a nap, amikor bizonyosságot tehetünk róla.

Osztozom veletek, ó bajtársaim, a mély fájdalom érzésében a szörnyű csapás felett, melynek híre alig egy éve fennálló hadi akadémiánkat is elérte. 1862. december 8-án oktatási kurzus indult számotokra. Örömmel álltam tisztjeitek karának élére, és emlékeztek most vissza az akkori szavaimra: »a magyar nemzet felkészült arra, hogy kilépjen a harcmezőre«. És egyesülve készültetek a hazafiak seregének vezetésére, ha eljő a csata órája!

Noha az akadémia fenntartására szánt eszközök nyomorúságosak voltak, az előmenetelek kielégítő volt. Én elégedett voltam veletek. A barátság, a testvériség és a közös akarat mindenki által nagyra becsült egységes katonai renddé kovácsolt titeket. Büszkeséggel tekintettem rátok.

Úgy volt, hogy az idei tavasz a dicsőséges harcmezőre vezet minket, hogy felszabadítsuk országunkat, győzzünk, vagy meghaljunk érte. Így szólt a döntés 1862. december 25-én Torinóban; a régi magyar hadsereg négy katonája erre esküdött fel; (a tábornokok: Klapka, Bethlen György; ezredesek: Földváry Károly és Szodtfriedt).

Lengyelország lázadt fel elsőként, magasztos hősiességgel és kitartással tovább vívta soha véget nem érő harcát az ország felszabadításáért örök moszkvai ellenségeivel szemben.

Ti, a régi magyar hadsereg tisztjei, emlékeztek lengyel testvéreinkre, akik közül sokan vérüket ontották országunk 1848–49-es szabadságharcában, – azt akartátok, hogy én vezesselek benneteket segítségükre, hogy megszabaduljanak attól a zsarnoktól, kinek zsoldos katonái a mi hazánkat is leigázták 14 évvel ezelőtt.

Amikor kérésetek elérkezett hozzám, keresni kezdtem a módját, hogy a harcmezeikre vezesselek titeket, – olyan ígéreteket kaptam, amelyeket senki nem tartott be; de kaptam szidalmakat amiatt, hogy egy elnyomott nép szabadságáért harcba akartalak vezetni titeket. Tán attól féltek akkor, hogy hősi hadseregetek feloszlik, és már nem lehet több hadgyakorlatot tartani?

A hazafias érzelmektől fellelkesülve szabadító dicsőségre áhítoztatok, de a szent lángolást politikai okok fojtották el bennetek. A nyomorúságos körülmények, amelyekről fáradhatatlan, áldozatos munkával szüntelenül igyekeztem megszabadítani titeket, nem fordultak jobbra, és a szenvedéseinkben senki nem nyújtott baráti segítő kezet!

Ám sajnós a temérdek irigység és cselszövés, egy idegen, álnok párt áskálódásai ellentétet szítottak, a viszály magját hintették el köztetek, így zilálták szét a sok éven át mostoha körülmények között harcoló hős tisztek karát.

Akiknek hatalmukban állt volna, hogy nagylelkűen segítségetekre siessenek, és a szűkségben megszabadítsanak titeket az apró nehézségektől, és megadják nektek az igazságszolgáltatás által, és éppúgy a vezérek által kért segítséget, inkább a szent magyar ügyre olyannyira veszedelmes idegen hangokra hallgattak, és inkább pusztulásotokra fogtak össze. Ezeknek a hangoknak a sugallatára rendelte el az olasz kormány végzetes módon a tisztikar feloszlását, és akármilyen jöttmentekre bízta tagjait.

A gyűlölet érzése szállja meg a szívem erre a gondolatra.

Tán oly nehéz lett volna igazságot szolgáltatni nekünk? Vagy jobban megfelelt cselszövéseik érdekének, hogy védtelenül magunkra hagyjanak minket, és könnyebben megvalósíthatassák gaztetteiket? A bűnösöknek meg lehet bocsátani, de egy abszolút hatalom, egy gonosz erő cselekedetei megbocsáthatatlanok.

Bajtársaim! Ti harcedzett katonák vagytok, tisztek, akik hősiesen küzdöttek és szenvedtek a hazáért, sokan közületek részt vettek a dicsőséges harcban, amely egygyé kovácsol-

ta Itáliát, és szabaddá tett 24 millió olasz embert, emlékezzetek arra, hogy a katonáknak tűrni kell a balsors viszontagságait, legyetek hát bátrak és állhatatosak. Bár üldöz minket a balsors, a dicsőség, amelyet egy esztendő alatt vívtunk ki kilencven harcban és csatában a haza földjén, majd erőt ad nektek az elesettségben.

Hamarosan újra eljő a magyar haza elismerésének napja. Legyetek kitartók!

Most újra el kell válnunk egymástól egy évnyi keserűség után, és nem a háború napja az, amely elválaszt minket, amint reméltük, hanem a gonoszság és az alávalóság. Talán nincs többé helyünk ezen a vendégszerető földön, melyet hőseink vére áztatott Palermóban, Milazzóban és a Volturno folyó partjain.

A történelem és Olaszország népe biztosan nem felejt el titeket.

Tisztek, bajtársaim, mondjunk egymásnak istenhozzádot, és amíg nem szabadítottuk fel hazánkat, sorsunk mindörökre a számkivetettek sanyarú sorsa lesz.

Szívem mélyéből köszönöm nektek az irántam való bizalmat, amely oly gyakran kitűnt barátságotok és megbecsülésetek érzéséből, és köszönöm nektek az engedelmességet, amelyet irányomba tanúsítottatok.

Átéltém fájdalmas pillanatokot is, de én magyar vagyok, és csak a függetlenségünket [óhajtom]; a múltat fedje a feledés homálya! A végső pillanatban, amikor a haza szent ügyét veszély fenyegeti, minden hazafi fogjon össze, és járjon át mindenkit a haza iránti kötelesség a hazafias érzésekkel együtt, ez adjon erőt az ellenség legyőzéséhez.

Mindig büszkén állhattok a magyar nemzet elé, soha nem feledtetek a magyar nemzeti élet elveit, és örökké a szabadságot és a függetlenséget tartjátok szemetek előtt. Távol tartottatok magatokat minden párttól!

Nekünk, a tisztikar összes tagjának, az volt a vágyunk, hogy megszerezzük nemzeti autonómiánkat; és ha a magyar nemzet kivívja a győzelmet, egyhangúlag és közös akarat-tal dönt majd hazája sorsáról és jövőjéről.

Ez volt a ti politikai reménységetek, és az enyém is. Nem volt kegyelem annak, aki ellenünk szegült?

Bajtársaim, most búcsúzom tőletek, messzire megyek, drága hazánk érdeke és virágzása vezet majd ezután, – útnak indulok, hogy új tudást és tapasztalást szerezzek a háborúról, ott, ahol az emberi elme egyre több védelmi eszközt alkot, és tökéletesíti a fegyvereket. –

Őrizzétek emlékemet. A haza szabadságáért folytatott harc szülőföldemre vezet, ott viszontlátjuk majd egymást az ágyúdörgés közepette. Vagy soha többé nem látjuk egymást. Isten vezessen titeket!

Cuneo, 1863. október 20.

Barátotok, az ezredes, az egykori főparancsnok:

Szodtfriedt Ferdinánd. –”

A. Radó: lásd a 377. levél jegyzeteinél.

380. EGRESSY ÁRPÁD – SZÜLEINEK

Kaposvár, 1864. január 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 3. sz. levél.

Magyarázatok:

mindenben jópéldával járjak elől a színtársulatnál: Egressy Árpád 1861-től vidéki színészként élt. 1863. november 21-től 1864. január végéig Kaposvárott Pozsonyi Alajos és Váradi Ferenc társulata játszott, Egressy Árpád ennek az együttesnek volt a tagja. A Zala-Somogyi Közlöny alapján két fellépéséről tudunk. A társulat november 24-én Szigligeti Ede *A nőuralom* című vígjátékát adta. Árpád e darabbeli alakításáról így ír a lap: „Az est tapsaiból az oroszlánrészt Egressy – (Egressy Gábor fia) mint Somkuti Lajos nyerte el; ki felvonások közt is hivatott”. November 26-án August von Kotzebue *Legjobb az egyenes út* című vígjátékában „Egressy (Krumm Illés) ugy Lenkeyné (Amália) kifogástalan játékaikkal nagyobb közönséget érdemeltek volna. Egressy, mint fiatal színészben, az alakító tehetséget dicsérettel kell említenünk. Krumm Illésben atyjára emlékezünk s ez neki elég jutalom ez estére” (Zala-Somogyi Közlöny, 1863/34, 157–158).

A társulat fölszóllítása folytán, de leginkább a közönség nevében, melly igen ohajtáná látni k. apámat: kérem ha csak lehet, a napokban ránduljon le ide 3 vagy 4 vendégmentés: Egressy Gábor elfogadta a felkérést, 1864. január 22-én lépett fel először. Fellépéséről így tudósítottak: „t. olvasó közönségünk már e számban értesüljön Egressy Gábor első színművészünk, Kaposvárott vendégszerepléseiről »Hamlet« – »Brankovics György« – »A jó barátok«. Mind három előadásban művészi tökélyel remekelt; nagyobb volt ő, mint híre; s a mindig csufolt ház szünni nem akaró taps kihívás s egyéb tetszés nyilatkozatokkal fizeté adóját a valódi érdemnek. A nemes vendég csak ehhez hasonló Hamlet lehetett, de jobb tán soha. Ily mély, hosszas tanulmány, arczjáték, ily tiszta felfogás értetheti meg egyedül a Britt óriás remekeit. Diadal volt minden estve, a hazai színművészeté, s a nagy érdemű művészé. Ha jött a szemekbe köny az örömjaj közt az legfeljebb ama tudatnak volt könye: Ha ő kidől, ki lép helyébe?! A kaposvári hölgyek babérkoszorúval tisztelték meg” (Zala-Somogyi Közlöny, 1863/4, 22).

Szerdabhelyit: lásd a 199. levél jegyzeteinél.

Felekit: lásd a 108. levél jegyzeteinél.

381. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[Ancona, 1864. január második fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Ancona, 1864. február 22.: „(Előbbi két levelemet én magam pecsételtem olasz pénzzel.)”

382. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK

[Ancona, 1864. február első fele]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Ancona, 1864. február 22.: „(Előbbi két levelemet én magam pecsételtem olasz pénzzel.)”

383. EGRESSY GÁBOR – EGRESSY ÁKOSNAK
[Pest, 1864. február közepe]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Gábornak, Ancona, 1864. február 22.: „Hálás köszönettel vettem becses küldeményedet.”

384. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNAK
Ancona, 1864. február 22.

Kézirat: MNL OL, R 26 Egressy (Galambos) Gábor, Radó Antal levele Egressy Gáborhoz, 128–132. A levelet Radó Antal néven katalogizálták. Az A. Radó Egressy Ákos egyik álneve volt, azok közül, amelyeket az olaszországi magyar légióból hazaküldött leveleiben használt.

Magyarázatok:

Édes barátom: lásd a 310. levél jegyzeteinél.

Ügyemben annyival előbb vagyok, hogy egy olasz altábornagy és lovassági Inspector előtt [...] a próbát én is lettem: Inspector: felügyelő, ellenőr (lat.). Egressy Ákos valószínűleg Scozia grófra, az olasz hadügyminisztérium különmegbízottjára gondol, aki 1863 májusától kezdve többször is azzal volt megbízva, hogy az Anconába helyezett magyar légió belüli nyugtalanságokat, szökéseket vizsgálja. Egressy Ákos a cuneói tiszti telep 1863. október elsejei feloszlata után került Anconába (a tiszti század tagjainak október 24-ig kellett elhagyniuk Cuneót), mivel 1863 őszére az olaszországi magyar emigráció egyetlen szervezett kerete a magyar légió maradt. Arra várt, hogy ott tisztként alkalmazást nyerjen.

proponáltak: beajánlottak (lat.).

Ő azt állítja, hogy az idén a háboru kimaradhatatlan [...] az osztrák kezdeni meg ellenünk a háborút, szövetségese: a Porosz támogatása mellett: az 1864 januárjában létrejött osztrák–porosz szövetségről van szó, amely 1864. február 1-jén támadást indított Dánia ellen. A konfliktus alapját VII. Frigyes dán király 1863. március 30-án kiadott pátense jelentette, amely megsértve az 1852-es londoni egyezményt, Schleswig Dániához tartozásáról rendelkezett (ORMOS, MAJOROS 2003, 124–126). A két nagyhatalom nem indított háborút az olaszok ellen.

Nehány nap előtt a Légio egy része [...] a római határookra küldetett [...] az ismét mutatkozó Brigáns-csapatok ellen működjék: brigantik (ol.): rablók, útonálló, banditák. A brigantaggio néven ismertté vált mozgalom arculata az 1860-as években korántsem volt homogén, ugyanis a csoportosulás a rablókon túl magában rejtette a szétvert Bourbon-hívek reménytelen ellenállóit és a feudalizmus világából kilépő elkeseredett falusi parasztlázadókat is. Az itáliai magyar légió történetében nem ez az Egressy Ákos által említett 1864-es eset volt az első, amikor a légionistákat bevetették a brigáns csapatok ellen. Már 1861 nyarán is ők indítottak expedíciót a brigantaggio ellen. Részben az ellenük folytatott harcokkal indokolták a magyar emigráció dél-itáliai szétszórását. E levélben Egressy Ákos valószínűleg a fabrianói akcióról ír, amikor a helyi vasútépítési munkálatok leállása miatt ezerfőnyi napszámos zúgolódni, szervezkedni kezdett, és megfélemezésükre a magyar légió egy részét küldték. 1864. február 13-án először két gyalogoszászlóalj (háromszáz fő) indult Fabriano felé Girczy János őrnagy vezetése alatt. Február 15-én Földváry Károly is azt a

parancsot kapta, hogy induljon Fabrianóba, és vegye át az ottani egységek főparancsnokságát (LUKÁCS 1986, 167).

Földváry: lásd a 352. levél jegyzeteinél.

Aranyváry és neje tegnap kísérték innen leányukat Milanóba: Aranyváry Emília (1830 k. – 1868 után) balett-táncosnőről és családjáról van szó. Aranyváry Emíliát az első magyar primabalerinaként és koreográfusnőként tartják számon. Az 1850-es évek első felében Párizsban táncolt, a Théâtre Lyrique első táncosnője volt. A Nemzeti Színház 1856-ban szerződtette, de a balett-táncosnő 1859-ben felmondott. 1859-től vidéken szerepelt, és 1860-ban csatlakozott ahhoz a Havi Mihály vezette táncársasághoz, amely Bukarestben, Fiumében, majd Észak-Itáliában is fellépett (MAJOR 1986, 18–20).

azt a két levelet a mit leánya érdekében Földváry magyar jó szíviüsséggel Radnótfaynak küldött, Földváry felszólítására én fogalmaztam: Radnótfáyról lásd a 366. levél majd írok az igazgatónak is jegyzetét.

unszolt a [...] recomandálgatásért: ajánlásokért (fr.).

Rebachra való kilátás fejében: haszonra, nyereségre (jiddis).

F-nak átadtam leveledet: Földváry Károlynak.

Történeti értékénél fogva ide másolom eredeti után Kossuthnak egy levelét, melyet az 1848/9-diki emlékérmek kiosztása alkalmára a Légióhoz küldött: Kossuth Lajosnak az 1863. augusztus 3-án kelt „Honvédek!” kezdetű üzenetéről van szó. Az emlékérmek kiosztásával kapcsolatban lásd a 373. levél jegyzetét.

A. Radó: lásd a 377. levél jegyzeteinél.

An Herrn Herrn A. von Galambos, wohlgeboren zu Pest (Ungarn.) Kerepescher Strasse, N° 14/17: Galambos A. méltóságos úrnak, Pest (Magyarország), Kerepesi út 14/17 (ném.).

385. EGRESSY ÁRPÁD – EGRESSY GÁBORNÁK

[Pápa, 1864. április]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Árpád – Egressy Gábornak, Pápa, 1864. május 20.: „Becsés küldeményét már rég ideje hogy megkaptam, hálás köszönetem érte.”

386. EGRESSY ÁRPÁD – EGRESSY ÁKOSNAK

Pápa, 1864. április 28.

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Árpád – Egressy Gábornak, Pápa, 1864. május 20.: „Ákosnak a múlt hónap 28-dikán írtam, de választ mindekkor nem kaptam.”

387. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Pest, 1864. május 13.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 123. sz. levél.

Magyarázatok:

Ha péczeli paraszt kocsit kapok holnap, az az szombaton délután a Hattyúban, úgy ki megyek: gyorsparasztot, parasztfuvarost. A gyorsparaszt a főútvonalak mellett fekvő fálvak fuvaro-

sainak a társulása volt. A kocsisok általában egy-egy (külvárosi) fogadónál állomásoztak; a viteldíj alku tárgya volt, leginkább az időjárási viszonyoktól függött. Egressy parasztfuvarost a Kerepesi úton, a Hatvani városkapunál lévő Fehér Hattyú fogadónál szándékozott keresni, ott, ahol bérelt lakásuk és a Nemzeti Színház épülete is volt.

handlé zsidókkal: ószeresek, ócskások, régiségkereskedők.

bétfőn különben is játszom, s próbára itthon kellennem, mert a Szent-iván-éji álom lesz és új szereposztással: 1864. május 16-ról van szó. William Shakespeare-től a *Szentivánéji álom* azt nap nemcsak próbálták, hanem este játszották is. A darab nemzeti színházbeli bemutatója 1864. április 23-án volt. Egressy Oberont, a tündérkirályt játszotta. Az eredeti szereposztáson csak egyetlen szerep esetében változtattak: Hippolytát az ősbemutatón Jókainé Laborfalvi Róza, május 16-án pedig Paulay Edéné Gvozdanovics Júlia játszotta. A Nemzeti Színház 1864-ben érvényben lévő törvénykönyve szerint a színházi próbák reggel nyolckor kezdődtek, és az arról elkészőnek büntetéspénzt kellett fizetnie. „A ki olvasó és főpróbán kívül bármi nevet viselő próbáról késik, legyen az emlékezeti-, szoba-, zongora-, előgyakorlati-, kargyakorlati-, táncz-, némaszemélyzeti-, quartet-, orchestrumi próba sat. sat. öt perczig 1, 10 perczig 2, egy óra negyedig 3, félóraig 4, egy óráig 5, másfél óráig 6, két óráig 7, két órán túl 8 kros büntetést fizet” (*A Nemzeti Színház törvénykönyve*, 1847, 15).

Feri: Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Julis: lásd a 172. levél jegyzeteinél.

Marchande des modes: divatáru-kereskedő (fr.).

Gyuriánt tegnap elbittam: Gyurián Józsefet. Nyomdász, nyomdatulajdonos.

Sztupa: Sztupa Andor (1826–1893). Vidéki színész, színigazgató. Honvédként harcolt az 1848–1849-es szabadságharcban.

Radnótfáy [...]. Ma Bécsbe megy hogy a subventiot sürgesse: Radnótfáy Nagy Sámuel (lásd a 366. levél *majd írok az igazgatónak is* jegyzetét) 1862-ben évi 100 000 forint fejedelmi szubvenciót kért. A Nemzeti Színház végül 60 000 forintot kapott. Ebből 10 000 forintot a felállítandó Színészeti Tanodára kellett fordítani. A segélyösszeget minden évben meg kellett igényelni. Az 1864-re szóló szubvenció kancelláriai előterjesztése 1864. június 17-én kelt. Radnótfáy ezt sürgetendő járt 1864 májusában Bécsben (*Iratok a Nemzeti Színház történetéhez*, 1938, 295–303, 326–348).

A tanárságról is beszéltünk. Aligazgató valószínűleg Festetics lesz; a tanárok: én és Szigeti; leg-alább Károlyi, Ráday és Radnótfáy reánk szavaznak: a működését 1865. január 2-án megkezdő Színészeti Tanodának gróf Festetics Leó a főigazgatója lett. Aligazgatónak Gyulai Pált nevezték ki. A prózai tagozatnak az eredeti elképzelés szerint két színésztanára lett: Egressy Gábor és Szigeti József. Ferenc József császár 1863. május 10-én biztosította a Színészeti Tanoda létrehozását sürgető választmányt (báró Eötvös József, gróf Károlyi Lajos, gróf Karácsonyi Guidó, Radnótfáy Sámuel, báró Révai Simon, Vezerle János) anyagi támogatásáról. Az Egressy által említettek közül gróf Károlyi Lajos (1799–1863) és Radnótfáy Nagy Sámuel mint választmányi tagok szavaztak bizalmat a két mestertanárnak. Ráday Gedeon (lásd az 1. levél jegyzeteinél) a Nemzeti Színház Bizottmányának volt ekkoriban a tagja, s mivel a tanodát a Nemzeti Színháznak rendelték alá, valószínűleg a bizottmány tagjai is szavazhattak a tanárokról.

Radnótfáy asztalán megláttam az Ákos levelét, a mit vele Földvári iratott az Aranyvári ügyében: lásd a 384. levelet és jegyzetét.

Nagyságos asszony: Fáy Ferencné Máriaassy Ilona – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Ferit üdvözlöm: Fáy Ferenc Gedeon Boldizsárt.

388. EGRESSY ÁRPÁD – EGRESSY GÁBORNÁK
Pápa, 1864. május 20.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 5. sz. levél.

Magyarázatok:

Szupernél vagyok: Szuper Károlynál (1821–1892). Vidéki színész, színigazgató, színműíró. Kora egyik legismertebb vidéki színésze. Pályáját 1838-ban kezdte; negyvenöt éves színészi jubileumát 1883-ban ünnepelte. 1846-tól kezdve harmincöt éven át vidéki színigazgató. Naplójából tudjuk, hogy Egressy Gábort is személyesen ismerte, a pesti színész vidéki vendéjátékai során Szuper többször is fellépett vele.

Szilágyi Sándor: Egressy Árpád valószínűleg elteveszti a keresztnévet, mert a Pápai Református Kollégiumban Szilágyi József (1827–1895) tanított. Latin–görög szakos tanár volt.

Szép Gábor: Szép Gábor (1819–1896) a Pápai Református Kollégium mennyiségtan-, természettanára 1860-tól.

Pálfi József senior: Egressy Árpád elteveszti a keresztnévet, mert ebben az időszakban Pálffy Elek volt a Pápai Református Kollégium tanárgárdájának legidősebb tagja, szeniora (lat.).

A színházi iskola megnyílása: a Színészeti Tanodában az oktatást 1865. január 2-án kezdték. Egressy Árpád a tanoda hallgatója lett.

Felekitől: lásd a 108. levél jegyzeteinél.

a „**Fővárosi lapok**”ból azt olvastam, hogy a **Nemzeti színház tagjainak egy része – köztük Feleki is – júliusban, Győr, Fehérvár és Pápán szándékozik előadásokat rendezni:** erről a Fővárosi Lapok május 12-i száma írt: „Julius hóban – mint már irtuk – a nemzeti színház zárva lesz. A tagok ez alkalommal egyszerre kapván ki szabadság idejüket: a drámai rész – mint halljuk – két társasággá alakul, hogy a vidéki nagyobb színpadokon kétfelé vendégszerepeljen. Az elsőben vannak: Egressy Gábor, Feleki és Feleki-Munkácsy Flóra, Lendvai és neje, Szerdahelyi, Szigeti és Tóth József. Ezek célul tűzték ki maguknak, hogy – ha megállapodnak – Sz. Fehérvárt, Veszprémet, Pápát, Győrt, visszajövet pedig Komáromot és Esztergomot látogatják meg, minden városban csak három előadást tartva. A másik társulat Szigligeti vezetése alatt megy Szeged és Szabadkára. Tagjai: Némethiné, Paulainé, Szigligeti nővérek, Benedek, Némethi, Paulai, Réthi, Szilágyi, Sántha satb. szóval nagyobbára színházunk újabb tagjai. Jókainé nem fog vendégszerepelni. Prielle Kornélia pedig külön lép föl valamelyik vidéki színpadon. Az első társulat még nincs egészen megalakulva, de a második már megvan. Tartják is a próbákat” (FL, 1864/108, 465).

desperatióból: elkeseredésből, kétségbeesésből (lat.).

majom Klischnigget hívtuk meg Bécsből négy öt vendéjátékra: lásd a 125. levél jegyzeteinél.

a közönség gratiójában is meglehetősen állok: gratia: kegy, elismerés (lat.).

Szigligeti „Bujdosó kurucz” című darabját: pontos címe: *Egy bujdosó kuruc*. A Nemzeti Színházban 1863. október 2-án mutatták be (*A Nemzeti Színház műsorlexikona*, 1944, 98).

389. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ETELKÁNAK
[Ancona, 1864. június vége]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Etelkának, Ancona, 1864. július 11.: „Ma kaptam meg igen kedves-ohajtva várt soraidat, – már nagyon nyugtalankodtam a válasz készte miatt, – s azt kezdém hinni, hogy utóbbi levelem elveszett.”

390. EGRESSY ETELKA – EGRESSY ÁKOSNAK
[Pest, 1864. július eleje]

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Ákos – Egressy Etelkának, Ancona, 1864. július 11.: „Ma kaptam meg igen kedves-ohajtva várt soraidat, – már nagyon nyugtalankodtam a válasz késtte miatt, – s azt kezdém hinni, hogy utóbbi levelem elveszett; – azonban hála Istennek, hogy megnyugtatta lehetek.”

391. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ETELKÁNAK
Torino, 1864. július 11.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Etelkének (4 levél, 8 fol.), 3. sz. levél.

Magyarázatok:

ugyan mi lehet szentebb Árpád előtt, mint édes apánk egészségi állapota – tehát nem kellett volna otthonról legalább is addig távoznia, a míg én föl nem válthatom: Egressy Árpád vidéken színészkedett. Lásd a 380. levél jegyzeteinél.

Én mindent elkövetek, hogy e hó 17–18–dika táján multhatatlanul odahaza lebessek: Egressy Ákos elhagyta az olaszországi magyar légiót, és végleg hazatért Magyarországra.

áldjon vagy verjen sors keze, – ott élni halni kell!: utalás Vörösmarty Mihály *Szózat* című verse második strófájának harmadik, negyedik sorára: „Áldjon vagy verjen sors keze; / Itt élned, halnod kell.” Nagyon érdekes, hogy amikor Egressy Ákos az 1848–1849-es szabadságharc bukását követően elkerül otthonról, apja az első, 1850. szeptember 27-én hozzá intézett levelében szintén a *Szózat*ot idézi: „Ez előtt két héttel érkeztem vissza magyarországba törökönből, egy hosszú kínos esztendeig tartó száműzetés után. A' keleti forró égöv alatt Anyád és testvéreid egy év alatt mind elhaltak volna, ha még tovább kint maradunk. Itt vagyunk mind együtt ismét, rajtat kívül édes jó fiam; – nyomorban ugyan, és bizonytalanságban, de legalább egészségesen. Hiába, – »a nagy világon e kívül nincsen számunkra hely! Áldjon vagy verjen sors keze: itt élünk halnunk kell!«” A *Szózat* jelentőségéről Egressy hagyatékában lásd: SZALISZNYÓ 2017b: 153–165.

kis Gabriellával: Telepy Gabriellával – lásd a 298. levél jegyzeteinél.

Édes apánknak jelen állapotában az elmebeli foglalkozás bizonyosan árt; azért ne engedjétek kérlek sokat beszélni: Egressy 1864. június 20-án agyvérzést kapott, a jobb keze, az írókeze lebénult. A színész fölépült a betegségből, 1865-ben már újra játszott, és járt tanítani a Színészeti Tanodába is. A sajtó folyamatosan tájékoztatott állapotáról. A Fővárosi Lapok például így: „Egressy Gábor váratlan balesete az, mely most minden művelt magyart mély aggodalomba ejt. Aggodalommal és nemes önzéssel gondolunk rá: hogy mily csapás, ha e kitűnő színésszel együtt a Learek és Brankovicsok nagy alakjai hosszú időre letűnnek színpadunkról. Ez aggodalom azonban kósza híreket is bocsát szárnyra. Tegnap már a legszomorubb híreket susogták az emberek. Azonban, mint tegnap d. u. hiteles kutforrásból értesültünk, a jeles színész baja valamivel kedvezőbb fordulatot vett, s az orvosok kigyógyíthatónak vélték, ha csak valami váratlan baj nem fordulna megint elő. Legyünk tehát a legjobb reményben, noha a színpad aligha nem végkép elvesztette e nagyérdemű hősét” (FL, 1864/142, 601).

392. EGRESSY ÁKOS ÉS EGRESSY GÁBOR –
SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Bréb, 1864. szeptember 13.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 124. sz. levél.

Magyarázatok:

megérkeztünk a brébi fürdőre: P. Szathmáry Károly Egressy brébi látogatása előtt néhány hónappal a következő leírást adta a fürdőről: „a völgyben csinos új telepítvény tűnik fel: a nem régi életü, de közelebbi időben keresett *brébi fürdő*. A brébi fürdőt ezelőtt néhány évvel *Szöllősy Balázs* ur, Máramaros egyik legtevékenyebb férfia és 1861-ben a megye helyettes alispánja, szerezte meg. Ezen idő óta az ezelőtt egyetlen ronda házacskaival felszerelt fürdőhely évről évre szépül. Már mult évben csinos új épületek vették körül a parádi Cseviczéhez nagy mértékben hasonló egészség-forrást; a fürdő körül kerti csinosítások történtek, s az országutról könnyü járatu sétány vezetett le a fürdőig. [...] Az erélyes gazda a fürdői étkezést is rendesen házilag kezelteti, hogy vendégeinek annál kevésbbé adjon okot panaszra. Ez ápolást a fürdő, mind fekvésénél fogva, mely az óriás *Guttin* aljában Máramaros legnagyobb havasaira nyit kilátást, mind vizéért, mely annyi szenvedő baján enyhített, teljes mértékben megérdemli. [...] Pezsgéskor sok könkéneget fejt ki, épen mint a Csevicze. Gyógyjavallatai ugyanazok, melyek a parádiéi. Kiválóan használt köszvényes altesti, ideg és vérbajokban. Ki a divatos parádit szereti, borral is igen kellemes itálnak találja. Kellemessé teszi a fürdőt még egy, rajta átrohanó kristálypatak, mely kellemes zuhanyt ad. Kár, hogy a közelebbi száraz évek s az erdő régebbi kiirtása majd majd kiszáradással fenyegetik.” (VU, 1864/12, 110–111. Kiemelések az eredetiben.)

a mult éjjelt Szöllősy Balázsnál töltöttük: Szigeti Szöllősy Balázs (1815–1869). Máramaros vármegye helyettes alispánja. 1861-től a brébi fürdő tulajdonosa.

Kovács orvos ur: lásd a 31. levél jegyzeteinél.

Egy hét mulva már bizonyosabbat írhatunk apám állapotáról: lásd a 391. levél jegyzeteinél.

az első októberi gázsiból: az első félhavi fizetésből. A Nemzeti Színház fizetési rendjét lásd az 1. levél jegyzeteinél.

Ágoston és Nyitrai zsidót: a Nyitrai név valószínűleg Nyitrai (szül. Neutra) Sámuel (1832–?), arany-, ezüst- és ékszerkereskedőt takarja. Ágoston – ismeretlen személy.

Károlynak: Telepy Károlynak – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Igaz-e hogy Festetics lenne az igazgató?: Festeticsről lásd a 75. levél *az igazgatónak* jegyzetét.

A hír nem volt igaz, 1862-től 1869-ig Radnótfáy Nagy Sámuel volt a Nemzeti Színház igazgatója.

Beszélj Szigetivel: lásd a 91. levél jegyzeteinél.

Szerdahelyivel: lásd a 199. levél jegyzeteinél.

Felekivel: lásd a 108. levél jegyzeteinél.

Tóth-tal: lásd a 233. levél jegyzeteinél.

Bauernek: Bauer József Károlynak. Sebészorvos.

393. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, 1864. szeptember 18.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez, 13. sz. levél.

Magyarázatok:

Szerencsés megérkezésednek igen örülök: Egressy Gábor Ákos fiával a brébi fürdőben volt. Lásd a 392. levelet és jegyzetét.

az ottani víznek a tartalmát ird meg hogy Kovács orvossal közölhessem: lásd a 31. levél jegyzeteinél.

kérdezte Károlyt hogyléted felől: Telepy Károlyt – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

az igazgatónak is ne feledd írni: Radnótfáy Nagy Sámuelnek – lásd a 366. levél *majd írok az igazgatónak is* jegyzetét.

Festetics szeretne igazgató lenni: a Hölgyfutár 1864. szeptember 11-i száma a következő hírt közölte: „(Az őszi szellő) nemcsak virágainkat s az erdő lombjait ragadja el tőlünk, hanem Radnótfáy ur intendansságát is. Hír szerint gf. Festetics Leo, a ki már egy izben nem sok szerencsével az igaz, de mégis néhány perccel jobban gazdálkodott az akkor még subventiótlan Nemz. színháznál, mint utódai – a pesti conservatorium igazgatójává s a Nemz. színház ideiglenes intendansává van kinevezve. Hiszszük, hogy e változás előidézésében a sajtónak is van egy kis része, különösen pedig nekünk, kik addig szedegettük a cseppeket a pohárba, míg egészen megtelt. Hogy azonban megmutassuk Radnótfáy urnak, miszerint mi nem személyének voltunk ellenei, hanem hibás eljárásának: ha ez örömhír valósul, külön búcsúztatóban fogjuk jóakarátát méltányolni” (Hölgyf, 1864/22, 246).

Gábriska: Telepy Gabriella – lásd a 298. levél jegyzeteinél.

Gábor mint az octoberi fizetésről írtál el végzem: lásd a 392. levelet és jegyzetét.

394. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY ÁRPÁDNAK

[Máramarossziget, 1864. október eleje]

Kézirat: elveszett. Utalások a levélre: Egressy Ákos – Szentpétery Zsuzsannának, [Máramarossziget, 1864 október eleje]: „Árpádnak írtam, de nem tudom, hogy hová küldjem, kérem édes anyámat, ha tud hollétéről, mondja-meg Károlynak, ő majd lesz szives leveletem címmel látni-el és postára tenni.” Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának, Marcali, 1864. október 15.: „Ákost adig is míg levelére válaszolok, számtalanszor csókolom.”

395. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY ÁRPÁDNAK

Pest, 1864. október 3.

Kézirat: elveszett. Utalás a levélre: Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának, Marcali, 1864. október 15.: „October 3-dikán kelt levelét 12-dikén kaptam meg Kanizsán.”

396. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Bréb, 1864. október 6.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 125. sz. levél.

Magyarázatok:

Makk Antalhoz: Makk Antal (?–1894 után). Perfelügyelő. Valószínűleg Makk Albertnek (1825/1826–1894), az 1848–1849-es szabadságharc honvéd főhadnagyának a testvéréről van szó.

Károly: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

Én a földő jó hírének, illetőleg Szöllősi Balázsnak, a tulajdonosnak [...] a viláért sem akarok ártani: lásd a 392. levél jegyzeteinél.

nekem nem használt egyebet, mint hogy aranyeremet megnyitotta: lásd a 391. levél jegyzeteinél.

desperálnék: kétségbeesnék (lat.).

Bauernek: lásd a 392. levél jegyzeteinél.

a tizenhatodiki gázsiból: a második félhavi fizetésből. A Nemzeti Színház fizetési rendjét lásd az 1. levél jegyzeteinél.

Balognak négy forintot: lásd a 129. levél jegyzeteinél.

Ágostonnak hét ft: ismeretlen személy.

Nyitrainak öt ft: lásd a 392. levél jegyzeteinél.

csináltassd meg azt a midert: fűzöt.

Gábriskáról mindig tudósít: Telepy Gabrielláról – lásd a 298. levél jegyzeteinél.

397. EGRESSY ÁKOS ÉS EGRESSY GÁBOR –
SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
[Máramarossziget, 1864. október első fele]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 126. sz. levél.

Magyarázatok:

Károlyéval együtt: Telepy Károlyéval – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

benne a T. Gyuri bácsiéval: Telepy Györgyéval – lásd a 19. levél jegyzeteinél.

Itt küldjük a folyamodvány szövegét, melyet a nyugdíj-intézeti választmányhoz fogunk beadni: a Nemzeti Színház Nyugdíjintézetével kapcsolatban lásd a 166. levél jegyzetét. Az 1852-ben kiadott alapszabálya szerint nyugdíjképes kategóriába tartozott azon tag, aki a színháznál tíz évet eltöltött, de öregség vagy betegség miatt nem folytathatta pályáját. Egressyék nyilvánvalóan erre a pontra akartak hivatkozni Szentpétery Zsuzsanna nyugdíjigénylésekor, hiszen a levélhez csatolt bizonyítványokban arra hivatkoztak, hogy 1848 után azért nem folytathatta pályáját a Nemzeti Színháznál, mert „rendkívül elnehezdedvén, – a színházi szolgálatra végképen alkalmatlanná” vált. Szentpétery Zsuzsanna valószínűleg vagy nem, vagy csak kevés nyugdíjat kapott, mert 1884-től kegydíjat fizettek neki, évi 300 forintot (Egressy Gáborné Szentpétery Zsuzsanna kifizetési könyve, OSZK SZT. Fond 4/160).

Szilágyi Pállal: lásd a 116. levél jegyzeteinél.

Dérynével: lásd a 228. levél jegyzeteinél.

Kovács orvos urnak ez alkalommal külön levelet írunk, számot adva neki édes apám állapotáról körülményesen, megírván azt is, micsoda alkatrészekből áll ez a víz: Kovácsot lásd a 31. levél jegyzeténél. A Nemzeti Színház törvénykönyve szerint, aki megbetegszik, köteles a „színházi orvossal” kapcsolatba lépni, mert egyfelől csakis az intézmény kijelölt orvosa engedélyezheti neki, hogy a betegség ideje alatt elhagyja otthonát, másfelől az orvos által kiállított bizonyítványban szerepelnie kell annak is, hogy körülbelül mennyi ideig nélkülözendő a beteg (*A Nemzeti Színház törvénykönyve*, 1847, 10–11).

„Kovács Sebestyén Endre orvos-tudor urnak.

Tisztelt Orvos ur! Becses tanácsait Telepy Károly értésemre adta. Azokhoz fogom magamat tartani. Méltóztassék elfogadni köszönetem ismételt kifejezését, részvételtjes fáradozásaért betegségem körül. Az orvosi működést lehangosabban dicséri a süker; s itt a süker abban áll, hogy a sír széléről visszatértem, hogy élek, s bár lassu, de biztos utján vagyok a teljes felgyógyulásnak. Azt hiszem, hogy e tény, orvos ural szemben is mester-műnek nevezhetem, hízegés nélkül, s jogom van örülni fölötte, a nélkül, hogy az önzés gyanuja érhetne. Mert a ki elég függetlennek érzi magát arra nézve, hogy egyenesen járjon az emberek között, s eléggé elfogulatlan az emberi műveket tárgyilag tekinteni, s önálló értékök szerint itélni meg: az nem kénytelen hizelegni soha. Valamint más felől, a ki nem fél a haláltól, s a valódi bölcsek nyugalmával tudja fogadni a csapást, a melyen változtatni nem lehet: az olyan ember szintugy örülhet az életnek, a gyávák önzése nélkül. Mikor a közönség megtapsolja azt, a mit szépnak, jónak, jelesnek talál, akkor a közönség szemben dicsér, hízegés nélkül, s azt hiszi, hogy ahoz teljes joga van, akár ért a dologhoz, akár nem; méltóztassék azért a hálás elismerésnek e szavait is ugy tekinteni, mint egyes szavazatot azon közönség tömegéből, mely némi érzékkel bir az iránt, a mi szép, nagy és nemes.

A mi a brébi fürdőt illeti: erről kivonatban ideigtatom Dr. Wachtel orvosi leírását: »Das Dorf Bréb liegt im Sugatager Bezirke, anderthalb Meilen südlich von Sugatag, an der nördlichen Lehne des Berges Guttin.

Das Wasser ist in der Quelle weiss, im Glase farblos, nach Hydrothion riechend und etwas säuerlich und salzig schmeckend. Geruch und Geschmack ist ganz wie jener der Csevicze zu Parád. Die Temperatur des Wassers beträgt 11° R. – Dasselbe enthält freie Kohlensäure und Schwefelwasserstoffgas, kohlen- und salzsaures Natron, Kalk und Magnesia, Jod und Brom. Den Gebrauch dieses Wassers begleiten günstige Erfolge in Gicht, Rheumatismus, Hämorrhoiden und Unterleibsstockungen. Das Wasser eignet sich auch zum Trinken.« – (Ungarns Kurorte und Mineralquellen. Dr. David Wachtel. Oedenburg. 1859.)¹⁶

E vizet én eddig közvetlenül a forrásból ittam, s utána legkisebb hevülést sem éreztem. Üterem, az igaz, hogy néha gyorsabban ver; de azt hittem, ez azért van, mert ivás után partos helyen és sebesen szoktam sétálni. Ezentul azonban csak állott vizet iszom. A fürdőt eddig is csak lágymelegre, vagy inkább mondhatni: lágy-hidegre csináltattam. Fürdés közben ugy tetszik mintha a víz mindig melegebb lenne, a nélkül, hogy én legkisebb benső hevülést éreznék; sőt ellenkezőleg, gyakran érzek a fürdőben hideg borzongatást, s a bő-

¹⁶ „A Bréb nevű falu a sugatagi járásban fekszik, másfél mérfölddel délre Sugatagtól, a Gutin-hegy északi lankáján. A víz a forrásánál fehér, a pohárban színtelen, kőnkén szagú, kissé savanykás és sós ízű. Az illata és az íze teljesen olyan, mint a Csevicéé Parádon. A víz hőmérséklete 11 Réaumur fok. – Ugyanaz tartalmaz kötetlen szénsavat és kénhidrogéngázt, szénsavas és sósavas nátront, meszet, magnéziumoxidot, jódot és brómot. A víz alkalmazását kedvező eredmények kísérik köszvény, reuma, aranyér és altesti szorulások esetében. A víz fogyasztásra is alkalmas” (Dr. WACHTEL Dávid, *Magyarország gyógyhelyei és ásványvízforrásai*, Sopron, 1859, [315–316]).

röm mindannyiszor felborsózik. Fürdés után is mindig fázom és csak jó fél órai pihenés után melegszen föl újra. Étvágyam igen jó; de a kúra egy kissé elgyengített, s egészségemben lényeges javulást még eddig nem tapasztalok. A járkálásban hamar elfáradok; arcom folyvást zsibbadt, s érzékenysége tompa; izmaid feszülni érzem. A jobb karom (a szélhűdött) a sok gyakorlat után most már minden irányban mozog és hajlik, segítve kissé bal kezem által is, mi közben a vállcsuklóm ropog, s nagyokat pattan, de minden fájdalom nélkül. A jobb kezem feje azonban csuklójával együtt zsibbadt és pöffedt, mozgása ügyetlen, lassu, s akaratomnak nehezen enged. Ha orvos ur másképp nem rendelkezik velem: Octóber közepéig szándékozom itt maradni. De hazamenet Beregszászon kissé megállapodom, szálló-kurára levén oda meghíva. Hosszas tehetlenségemet nem fogja-e az Igazgatóság megsokkallani: nem tudom. Ha szerencsésen haza jutok: azonnal fogom tenni tiszteletemet, a ki magamat nagybecsű hajlandóságába továbbra is ajánlva, maradok

a brébi fürdőn, Máramarosban, Szeptemb 26. 1864.

tisztelt orvos urnak
alázatos szolgája.”

Mivel Egressynek az agyvérzés következtében a jobb keze, az írőkeze ideiglenesen megbénult, a levelet Egressy Ákosnak tollba mondta. Kézírata: MNL OL, R 26 Egressy (Galambos) Gábor. Részleteiben megjelent: EGRESSY 1867, 424–426.

Irunk az Igazgató urnak is: Radnótfáy Nagy Sámuelnek – lásd a 366. levél *majd írok az igazgatónak is* jegyzetét. A vonatkozó levél: „*Radnótfáy Sámuel Igazgató urnak.*

Tisztelt Méltóságos ur!

Van szerencsém Méltóságodat egészségi állapotomról ujjalag értesíteni. Én az ország szélén vagyok a brébi fürdőn, Máramarosban, a fővárostól hatvan mértföldnyire; égis éró havasok közt lakom, a felhők színvonalán. E fürdőt nekem barátaim ajánlották, mint olyat, mely már több ilyen szélhűdöttet kigyógyított. Igaz, hogy a szélhűdés orvossága épen oly sokféle lehet, mint az okok, melyek azt előidézték: de hogy mulasztással ne vádolhassam magamat, orvosaim beleegyezésével ide siettem. E víznek reám mindjárt kezdetben igen jótékony hatása volt; de vajjon lesz-e még az ősszel annyi szép meleg nap, a mennyire nekem szükségem volna, hogy a kúrát sükerrel végezhessem: nagyon kétséges; mert a gallíciái és bukovinai havasokon tegnapelőtt nagy hó esett, s a szél onnan ide oly hideget hozott, hogy az éjjel az álló víz künn a szabadban megfagyott, s szobámat két nap óta fűtetnem kell. Mikor ide érkeztem, a fürdés időszaka már különben is lejárt, azonban e fürdő tulajdonosa Szöllősi Balázs barátom, a fürdői szolgálatot, mely már meg volt szüntetve, páratlan szíveséggel, egymagamért újra folyamatba tette. E szerint az idő járásától függ, mikor fogok innen hazafelé indulni. Utközben Beregszászon néhány napra megállapodom, egy barátomnál, a ki oda szálló-kurára hívott meg. Mennyi idő-vesztegetés ez, a munka emberének. Mily türethetlenné kezd válni előttem e tétlenség, vagy is: tehetlenség. Mennyire bánt a tudat, hogy Méltóságod igazgatását nem támogathatom lelkem egész erejével! – A »Sürgöny« után a lapok valami *rendszeréről* beszélnek, melynek Színházunk igazgatásában a mostanit kellene felváltani. Gyanítom honnan fúj a szél, – azt is, hogy kicsoda, vagy kicsoda akar lenni az az új rendszer, – mert a rendszer néha annyi, mint ember, – és daczára kórállapotomnak, mulhatlanul el akarom mondani valamelyik lapban véleményemet a felől, minő rendszer az, a mi nekünk jó, és milyen az, a mi nem kell.

Lelkem mélyéből sajnálom, hogy Méltóságod türelmével az én balsorsom ennyire visszaél. Azonban én a másvilágról jövök, hová kissé betekintettem: e nagy utról pedig a

természet és tudomány nem vasuton szállítanak, hanem csak gyalog-hintón; de azt hiszem, hogy utam célja a szinpad már nincs tőlem oly messzire, mint a honnan elindultam.

És most engedje Méltóságod nagybecsü hajlandóságába magamat továbbra is ajánlanom, a ki mély tisztelettel maradok

a brébi fördön, Máramaros Szigeten tul. Szept: 28. 1864.

tisztelt Méltóságodnak

alázatos szolgálja.”

Mivel Egressynek az agyvérzés következtében a jobb keze ideiglenesen megbénult, a levelet Egressy Ákosnak tollba mondta. Kézirata: MNL OL, R 26 Egressy (Galambos) Gábor.

megkeresné a Várady Gábor levelét: lásd a 112. levél jegyzeteinél.

Édes apám állapotában csak az az egy lényeges változás történt, hogy a jobb kezét most már minden féleképpen tudja mozgatni és hajtani: lásd a 391. levél jegyzeteinél.

398. EGRESSY ÁRPÁD – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Marcali, 1864. október 15.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz, 16. sz. levél, 16. sz. boríték.

Magyarázatok:

Balog Alajos színtársulatával: Balogh Alajos (1831–1885). Színész, színigazgató, költő.

ha új-évkor sem nyílik meg a Színházi iskola: 1865. január 2-án megnyílt a Színészeti Tanoda, és Egressy Árpád a prózai osztály hallgatója lett.

399. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK

Gräfenberg, 1865. június 24.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 127. sz. levél.

Magyarázatok:

Két nap óta itt vagyok és fődöm: Egressy a morva-sziléziai fürdővárosban, Gräfenbergben volt, a világ első, Vinzenz Priessnitz (1799–1851) által 1831-ben alapított hideg vizű gyógyintézetében. A magyarok körében kezdetektől kedvelt volt ez a gyógyfürdő, megfordult itt többek között Wesselényi Miklós, Tompa Mihály, Barabás Miklós és Vahot Imre is.

Az uton nem volt semmi bajom: a vízgyógyintézetet elsősorban postakocsival lehetett megközelíteni, a várost az európai vasúthálózatba 1888-ig nem kapcsolták be. Az 1830-as években a postakocsi Bécs érintésével Brünnebe ment, majd Olmütz, Miglicz, Krumisch és Hansdorf érintésével Freiwaldaubába érkezett. 1848-ban Tompa Mihály Pesttől Pozsonyig gőzhajóval ment, majd Bécsből Olmützön keresztül Hohenstadtig vonattal utazott, onnan pedig a helyi postakocsijáratok egyikével a fürdővárosba (CSOMA 2002, 82).

a mint Freiwaldaubába megérkeztem, rögtön feljöttem, s azonnal szállást fogadtam: mint Egressy 1865. június 29-én írt leveléből kiderül, szállása a Priessnitz által építtetett és 1839-re elkészült, Hradnak (vár) nevezett gyógyszálló 32-es szobájában volt.

Az orvos másnap reggel hozzám jött: Priessnitz 1851-es halála után Josef Alois Schindler (1814–1891) lett a fürdőorvos. A színész feltehetően őt említi.

Vizes lepedővel és erős dörzsöléssel kezdték: Priessnitz úgy vélte, hogy a betegséget a rossz nedvek okozzák. Ezeket az egészséges szervezet könnyen kilöki magából, a beteg viszont csak segítséggel tud úrrá lenni rajtuk. A különféle kezelések egymásutánja a test harmonikus állapotának visszaállítására irányult. Használták a vizet külsőleg, zuhanyok, vizes borogatás, dörzsölés, ülőfürdő stb., és belsőleg, ivókúra és beöntések formájában. A kezelések alatt a betegeknek diétát írtak elő és aktív testmozgást javasoltak (CsOMA 2002, 78).

Magyar ujság csak egy jár ide, a Pesti N.: Pesti Napló – lásd a 312. levél jegyzeteinél.

Ne feledjétek az Eötvösét küldeni, mihelyt meg jelenik: a Politikai Hetilapot. Eötvös József (1813–1871) tulajdonában lévő lap, 1865. július 3-tól 1866. június 25-ig jelent meg. Felelős szerkesztője Keleti Károly (1833–1892) volt.

Hogy itt nagyobb haladást tesztek, mint akárhol másutt tettem volna, azt érzem; de azt is, hogy egészen helyre nem jövök soha: lásd a 391. levél jegyzeteinél.

a gyermekek: Egressy Etelka és Telepy Károly gyermekei: Gabriella (lásd a 298. levél jegyzeteinél) és András (1865–?). Telepy András nem érte meg a felnőttkort, a másik nagypapa, Telepy György 1885-ös gyászjelentésén a neve nem szerepel a gyászoló unokák között.

Ha csakugyan megidéznének benneteket, mondjátok, hogy az az ur már elégtételt vett az által hogy azon esetet barátjai által ő maga hozta nyilvánosságra a lapokban, még pedig elferdítve: mint Egressy Ákos 1865. június 28-án apjának írt leveléből (400. levél) kiderül, a Tolnai Lajos (1837–1902) íróval, publicistával való konfliktusról van szó. Rakodczay Pál Egressy Ákos tájékoztatása nyomán így ír a történetekről: „E. Brankovicsát Tolnai Lajos egy hetilapban, mely Egressynek tiszteletpéldánykép járt, irgalmatlanul lerántotta. Ákos azon percben lépett a szobába, mikor apja a lapot olvasván, egyszerre csak azon végzetes veres foltot látta homlokán kigyúlni, mely haragjának rendes villáma volt. E. az asztalra dobta a lapot s a másik szobába ment. Ákos megnézte, elolvasta a bírálatot s atyjának nem szólván, elment a cikk írójához. Elmondta, hogy atyja szélütött ember s rá nézve a bírálat végzetes lehet. Különbben is megvan már a maga multja, melyet lezárt, mely felül áll a bírálaton. Ha azonban a cikkíró hasonló becsmérléssel továbbra is ingerelné atyját, számíton a legszigorúbb kérdőrevonásra. E. Á. ekkor a színitanoda növendéke, vagy inkább hallgatója volt. Tolnai elment panaszra Gyulai Pálhoz, E. tanártársához. Ez azt kívánta Egressytől, fenyítse meg fiát, különben az intézet szabályait fogják ellenében foganatosítani. E. azt felelte, hogy fia nem növendék, hanem 33 éves férfi, háromszoros tiszt s így csak férfiúi módon ad elégtételt, amit persze Tolnai óvakodott igénybe venni” (RAKODCZAY 1911, II, 297). Egressy megidézés alatt valószínűleg a Színészeti Tanoda tanári karának vizsgálatát érti. A színinövendéket kihágás, rossz magaviselet (igazolatlan távolmaradás, illetlen viselkedés a tanórákon, a tanárokkal szemben tiszteletlenség, engedetlenség stb.) esetén felelősségre vonták, büntetést szabtak ki rá, netán elbocsátották az intézményből. A tanodai rendszabályzat egyébként úgy rendelkezett, hogy „[e]rkölcstelen megőrző magaviselet vagy rendőri kihágás miatt a növendék azonnal kitiltatik a tanodából” (EGRESSY 1865, 8. pont).

ignorálni: helyesen ignorálni: nem venni róla tudomást, semmibe venni (lat.).

Gyakoroljátok magatokat a mezőn minden nap. [...] A lélek gymnasztikája: a testével mindig együtt járjon: Egressy Ákos és Árpád a Színészeti Tanoda növendékei voltak. Korábbi színészi tapasztalatuk jogán (Árpád az 1860-as évek első felében vidéki színészként élt, Ákos pedig 1853-ban a Nemzeti Színház segédszínésze volt) az intézményes színészképzést 1865. január 2-án megkezdő iskola egyéves képzésére jártak, 1866 tavaszán szereztek

színészi oklevelet. Apjuk levelének keltezésekor nyári szünet volt a tanodában. Egressy ugyanarra a metodikára emlékeztette fiait, mint amiről kicsivel később, 1866-ban a tanoda hallgatóinak szánt *A színészet könyve*ben is írt. Úgy vélte, hogy egy színész(jelölt) csak akkor térhet át a hangos gyakorlásra, ha csendben, magányosan visszavonulva megtanulta szerepét. A hangos gyakorlás „egyik feladata: nyelvünk műszereit oly irányban gyakorolni, hogy a legművészetlenebb szerkezetű mondatok is könnyen és dallamosan peregjenek le ajkainkról. Ez tehát tisztán csak beszélő gépezetünk iskolázása: nyelvvidomítás. A fennhangu tanulás másik feladata: az érzelem és szenvedély kifejezéseinek gyakorlata. Itélő tehetségünknek az érzelem hangjait hallania kell, hogy e hangok minőségét es [sic!] mennyiségét meghatározhassa; hogy kimérje azon vonalakat, melyeken a kifejezés se túl ne menjen, se innen ne maradjon. Szellemünk hallani akarja: vajjon tudunk-e saját hangszerünkön játszani, és miként? Ezen gyakorlat célja tehát a hangidomítás, lélektani irányban. Fődolog ilyenkor, hogy a lélek a művet mindig meleg kedéllyel s teljes odaadással kezelje; minden pillanatban az egészet tartva szem előtt. E gyakorlatok által közvetőleg az emlékezet is erősül, s a szerep a különböző tehetségek csatornáin mindig mélyebben nyomul a szív és lélek bensejébe. Általában ne szót tanuljon a színész, hanem *gondolatot*; ne csak a levegőt hangoztassa, hanem az érzelmeket valóban átélje. Nem ismételtjük eléggé, hogy ha tehetségeinket nem gyakoroljuk: voltak legyen azok bár a legszivósabbak: fogékonyságukat, és rugalmasságukat lassanként egészen elvesztik; míg ellenben folytonos gyakorlat által a leggyengébbeket is megerősíthetjük.” (EGRESSY 1866, 178–179. Kiemelés az eredetiben.) A mezőn való gyakorlás Egressy Ákos visszaemlékezése szerint már apja napi rutinjának is része volt: „Ha nem volt próbája, reggelizés nélkül mindennap korán reggel kiment a szabadba, a Rákosmezőre, vagy feliramodott a Svábhegyre, hol akkor még téres, magányos helyek voltak. Itt föl s alá járva, hangosan mondta, csaknem kiáltozta szerepeit, hogy tüdejét tágítsa, erősítse (RAKODCZAY 1911, II, 405).

A csendben pedig gondolatotok mélyedjen el szerepeitek történetében: itt szintén a színészi tankönyvben olvasható gondolatmenet köszön vissza: „Némelyek fennszóval tanulnak, azt hívén, hogy a szöveget az emlékezet gyorsabban és biztosabban elsajátítja, ha a szavak a látás és hallás útján, tehát két oldalról nyomulnak a lélek birtokába. A szereptanulás e neme rendkívül fáradtságos és még sem biztos; mert a tanuló hangjának zaja nem engedi, hogy lelke magára a gondolatra mélyebben eszmélhessen, s így nincs erősebb és többoldalú fogantyúja, mely a szajkó-módra betanult szavakat a lélek magasabb tehetségeihez kapcsolná. [...] a lélek legfogékonyabb akkor, a midőn magát háborítlan csendben és magányban érzi. A szerepet tehát csendben és némán kell tanulni. Ilyenkor a szók mint élő gondolatok jelennek meg előttünk, s azok elsajátításában az emlékezettel együtt lelkünk minden tehetsége közremunkál. És egy szép reggel majd úgy találjuk, hogy a szerep a legutolsó betűig teljesen birtokunkban van” (EGRESSY 1866, 177–178).

Pákh: Pákh Albert (1823–1867). Ügyvéd, újságíró, a Vasárnapi Ujság alapítója és szerkesztője.
Ungarn: Magyarország (ném.).

400. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK
Pest, 1865. június 28.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 29. sz. levél.

Magyarázatok:

bála istennek, hogy baj nélkül érkezett meg, oly nagy utazás után: lásd a 399. levél jegyzeteinél.
a mennyire gyöngíti a kúra édes apámat, annyival inkább fog használni: lásd a 399. levél jegyzeteinél.

annál egészségesebb lesz annak bevégezte után: lásd a 391. levél jegyzeteinél.

Kacsvinszkyval beszélünk, s biztosított bennünket, hogy Augusztus elejére Nagyszombatra társulatot rendel: lásd a 335. levél jegyzeteinél.

a gyermekek egészségesek. Gábriska kis öcscsével együtt napról napra erősebb, elevenebb: unokák: Telepy Gabriella és András – lásd a 298. és a 399. levél jegyzeteinél.

Édes anyám többnyire velök van a város erdőben: a 19. század második felétől kezdve egyre inkább Városliget néven emlegették. A Királyi Szépítő Bizottság 1813-ban a Városerdő korszerűsítésére nyilvános tervpályázatot hirdetett. A feladattal 1817-ben Christian Heinrich Nebbien (1778–1841) kerttervezőt bízták meg. Az 1840-es években Rudolf von Alt (1812–1905) osztrák festő több litográfiát is készített a Városligetről (GOMBOS 1974, 157–174). A nyilvános kert az 1860-as évektől kezdve kezdte vonzani a tömegeket, miután különböző népünnepélyek helyszínévé vált (GRANASZTÓI 1997, 163–165). Vahot Imre az 1864-ben megjelent *Budapesti kalauzában* részletes leírást ad róla. Egressy Etelka a családjával a Városliget egykori csónakázótaván lévő szigeten, a Páva-szigeten nyaralt, valószínűleg a Walthier Antal által építtetett nyaralószállóban.

Szerdahelyi: lásd a 199. levél jegyzeteinél.

Szigligetiék: Szigligeti Edéről (lásd a 17. levél jegyzeteinél) és két lányáról van szó: Annáról (1841–1909) és Jolánról (1844–1916). Mindkét lány 1860-ban kezdte a színészi pályát, a Nemzeti Színházban léptek fel először.

Feleki: lásd a 108. levél jegyzeteinél.

Lendvai: lásd a 27. levél jegyzeteinél.

Némethiek: Némethy György (lásd a 43. levél jegyzeteinél) és Eötvös Borcsa (1833–1909). Eötvös Borcsa pályáját 1845-ben kardalusként kezdte a Nemzeti Színházban. Később operett- és népszínműénekesként működött, valamint vígjátéki szerepeket is játszott. 1866-ban férjével együtt elhagyta a pesti színpadot. 1873-tól vidéki társulat színigazgatója volt. 1880-ban visszavonult.

Campilli: Campilli Frigyes (1820–1889). Olasz származású táncos, koreográfus, balettmester. A Nemzeti Színház 1847-ben szerződtette. Ő volt a Színészeti Tanoda tánctanára is.

Tóth József: lásd a 233. levél jegyzeteinél.

Balázsnéra: Balázs Sándorné Bognár Vilma – lásd a 322. levél jegyzeteinél.

Szigeti a sváb hegyen heveri ki az iskola fáradalmait: lásd a 91. levél jegyzeteinél. 1865-től Egressy tanártársa volt a Színészeti Tanodában, mestertanárként ketten tanították a prózai tagozatos színinövendékeket. Egressy a tragédiák, Szigeti a vígjátékok eljátszásához szükséges elméleti és gyakorlati órákért felelt. Szigeti a következő tantárgyakat tanította: 1. az első éveknek: a kiejtés szabályozása és hanggyakorlatok, a szavalat, arc- és tagjáték elemei, melyekhez anyagul az első félévben műpróza és költemények használtak, később szerepek; 2. a második éveknek: a színművészet elmélete és gyakorlata együtt; 3. a harmadik éveknek: színművek előadásának begyakorlása és A hazai és külföldi színeszet története (K-ú, 1865/2, 44–45; ZL, 1865/15, 117).

a szünidő után: a Színészeti Tanodában június 15-től július végéig nyári szünet volt (EGRESSY 1865, 1. pont).

Jókaíné: lásd a 4. levél jegyzeteinél.

Nachname: utánvét (ném.).

„Báró és bankár” szerepeit nem küldte még be Tóth József: Hugó Károly *Báró és bankár* című szomorújátékának a Színészeti Tanoda használatára készített másolatát. Ifj. Tóth Józsefről van szó. Prózaí tagozatos színinövendék; nem szerzett oklevelet. Mulasztásáról így írt Egressynek 1865. augusztus 23-án: „Épen az nap, midőn tanár úr elutazott, kaptam Atyámtól levelet, melyben édes Anyám halálos betegségéről tudósíta, s melyben felszólíta, hogy azonnal mennék haza. Én, mennyire csak lehetséges volt azon zavarban, rendbe hoztam dolgaimat; a többek közt a darab leírásával laktársamat biztam meg; egyszersem felkértem őt, hogy leírván, a képezde szolgáljának adja át. Én tehát egész nyugodtan voltam ez ügyet illetőleg, annyival is inkább, mert még hazulról is megsürgtettem barátomat. Édes Anyámnak 3 heti súlyos betegsége után, orvosi rendeletből a tenkei fördőbe kellett mennem édes Anyámmal. A fördői költséget legalább részben, a tanár úr kegyessége folytán, pótolhattam én is, számítván a leirt darabból befolyó jövedelemre. – 3 hétig voltam a fördőben; – ezért és jogi vizsgám miatt késtem el, és mert az utóbbi napokban magam is beteges valék. Feljőve, csak nem kétségbe estem, mert a darabból még egy betű sem volt leírva, s részint a szégyen – hogy a megbízásnak meg nem feleltem, – részint hálátlanságom érzete tanár ur irányában, ki oly jó volt, hogy nekem alkalmat nyújtott édes Anyámért valamit tehetni – annyira levert, hogy alig mertem tanár ur előtt megjelenni. Most azonban, midőn az egész munkával készen vagyok: teljesen kérem tanár ur bocsánatát, – hibámat kettőzötetett szorgalommal hozom helyre, csak becses figyelmét ne vonja el tőlem” (OSZK Kt. Levelestár, Ifj. Tóth József Egressy Gáborhoz).

A Tolnai ügyben még eddig nem idéztek, s alkalmasint nem is fognak: lásd a 399. levél *Ha csak-ugyan megidéznének benneteket [...] pedig elferdítve* jegyzetét.

Az Eötvös lapjára, négy forinttal, fél évre előfizettünk: lásd a 399. levél jegyzeteinél.

„Új korszak” című heti lap szerkesztőségétől voltak itt, hogy édes apámat a lapba dolgozásra fölkérjék: Új korszak: Heti szemle a tudomány, tanügy, irodalom, művészet s a fővárosi és vidéki társas élet köréből. Schwarcz Gyula (1839–1900) tulajdonában lévő, 1865. július 3. és 1866. június 25. között hétfőnként megjelent hetilap. Felelős szerkesztője először Lázár Kálmán (1827–1874) volt, majd 1865. november 6-tól Henszlmann Imre (1813–1888).

Fáy Feri a napokban kérte „Gritti” és „János király” című darabokat; alkalmasint Guszti részére, hogy a szövegre operát készítsen: Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) Szigligeti Ede szomorújátékát és William Shakespeare drámáját kérte Fáy Gusztáv (1824–1866) számára. Fáy Gusztáv Fáy András fia volt. Zeneszerző, zongoraművész, földbirtokos, Pest vármegye aljegyzője. A kért darabokból nem írt operát. A *János királynak* 1865-ben még nem volt a szakmai körökben elterjedt fordítása, az, amit majd a színpadon is játszanak, az Arany János-féle fordítás, csak 1867. április 24-én került a Kisfaludy Társasághoz bírálatra. Előtte a drámát Csalomjai Pajor István fordította le. A szerző 1864-ben beküldte átültetését a Kisfaludy Társasághoz, de ott nem találták jónak a fordítást (ARANY 1961, 406–407). Egressy Gábor 1863 óta tagja volt a Kisfaludy Társaságnak, ismerhette a Csalomjai-féle fordítást, sőt Egressy Ákos levele szerint otthon meg is volt neki másolatban.

401. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Gräfenberg, 1865. június 29.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 128. sz. levél, 128. sz. boríték.

Magyarázatok:

Herrn Gabriel von Egressy, Professor, und Mitglied des Ung. National theaters zu Pesth.

Graefenberg Grosses Kurhaus, Zimmer N° 32.: Egressy Gábor úrnak, a pesti magyar Nemzeti Színház tanárának és tagjának, Gräfenberg, Nagy Gyógy szálló, 32-es szoba.

Itt borzasztó czudar idők járnak: lásd a 399. levél jegyzeteinél.

Arczom leesve, szemem felhuzódva.; kezem oly gyenge, hogy alig bírom ezt a tollat tartani: lásd a 391. levél jegyzeteinél.

Fischhof doctor: Fischhof Ignác Vilmos (1814–1897). Az 1840-es években Gräfenbergben Vinzenz Priessnitz mellett volt orvos, majd 1856-ban Pestre költözött, és a Városligetben hideg vizű gyógyintézetet működtetett.

Kacsvinszkyvel beszéltek-e a Nagy Szombati vendégszereplés végett?: lásd a 335. levél jegyzeteinél.

Ungarn: lásd a 399. levél jegyzeteinél.

402. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK
Pest, 1865. július 1.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 43. sz. levél.

Magyarázatok:

nem kel azzal foglalkoznod hogy már arczod leaset szemed fel van: lásd a 391. levél jegyzeteinél.

ha akarod a fiuk le írják: Egressy Ákos és Árpád. Egressy Gábor a vidéki vendégszerepléseit egyfajta családi vállalkozásként működtette. Feleségét szalasztotta a Nemzeti Színház ruhátárnokához vagy könyvtárnokához, ha vidéken szüksége volt jelmezekre vagy szövegekre. Egressy Ákosnak és Árpádnak pedig a pesti tartózkodásuk alatt az volt a dolguk, hogy segítsék apjuk otthoni, saját használatra fenntartott színdarabállományának bővítését: másolniuk kellett a darabokat.

az apróságok: unokák: Telepy Gabriella és András – lásd a 298. és a 399. levél jegyzeteinél.

403. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK
Gräfenberg, 1865. július 4.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 129. sz. levél, 129. sz. boríték.

Magyarázatok:

éjjel négy számot álmodtam: 2, 12, 23, 32. Tegyétek fel a legelőször következő húzásra; itt küldök reá egy forintot; de terno secora. Ugy álmodtam, hogy ugyanezen számokat lotteriára tettem, s a lutris ember ambo ternora írta be, nem terno secora: a lottózást Magyarországon 1763-ban engedélyezték, de igazán csak a 19. század második felében honosodott meg. 1848-

ban betiltották; újbóli engedélyezése 1853 júliusában történt. Ekkor az 1813. évi osztrák lottópátens lépett életbe. Budán, Temesvárott és Nagyszebenben külön lutrit állítottak fel. A magyarországi lottóhivatalok az osztrák rendszert követve kéthetente rendeztek számhúzást. 90 szám (1-90) közül 5 nyerőszámot sorsoltak ki. Négyféle játékmód létezett: 1. határozatlan egyes húzás – a fogadott szám az öt nyerő bármelyike; 2. határozott egy húzás – előre meghatározza a fogadó, hogy számát az öt nyerő között hányadikként fogják kihúzni; 3. ambó – ezen belül létezett az ambo solo: a játékos két számra fogad és az ambo terno: három számra fogad, de akkor is nyer, ha közüle csak kettőt húznak ki; 4. ternó [terno secco] – az öt nyerőszámból háromra tesz a fogadó. A játéknemet és a játékoszeget maga a fogadó döntötte el (*A sorsjáték Magyarországon*, 1943, 42–46. A lottópátens: 413–420).

Eötös lapja még nem jött meg: lásd a 399. levél jegyzeteinél.

Az új fehérrókaamat a fiúk vigyék el Deletterhez igazítás végett: lásd a 336. levél jegyzeteinél.

Vapeur ingek: gőzölt ingek (fr.).

barét: lásd a 129. levél jegyzeteinél.

kasztenben: lásd a 15. levél jegyzeteinél.

Hajporos skatulya a puflival: a haj vagy a paróka beszórásához használatos rizspor doboza, a rizspor felviteléhez és elegyengetéséhez használt pamaccsal.

(Paptól elkérni): lásd a 129. levél jegyzeteinél.

az én szerepeim, a tanodában vannak: a Színészeti Tanodában.

Kamáslik: posztó bokavédők, lábszárvédők (ném.).

Handzsár: ívelt pengéjű, rövid kardszerű fegyver (tör.).

fokos: hosszú nyelű, kicsi, díszes balta.

Fejér alsó sapka: talán a paróka alá való sapka.

savanyu vizes ládába: természetes szénsavtartalmú ásványvizes palackok tárolására szolgáló láda.

404. EGRESSY ÁKOS – EGRESSY GÁBORNÁK
Pest, 1865. július 8.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 30. sz. levél.

Magyarázatok:

Az álmódott négy számot azonnal föltettük a budai húzásra: lásd a 403. levél jegyzeteinél.

A Lear-parókát elvittem Deletterhez: lásd a 336. levél jegyzeteinél.

A politikai beti lap kiadó hivatalában voltam: lásd a 399. levél *Ne feledjétek az Eötvösét küldeni, mihelyt meg jelenik* jegyzetét.

Kacsvinszkiával is beszéltem ujjolag; jár-ke, hogy megtudja a kisebb szintársulatok hollétét: lásd a 335. levél jegyzeteinél.

a nagy kúra után: lásd a 399. levél jegyzeteinél.

A nemzeti színházi előadások hiányát a közönség nagyon érzi: a Nemzeti Színházban július 1-től július 31-ig nyári szünet volt.

a Bakonyiféle daltársulatok: a Bakonyi István (1841–1909) által 1864-ben alapított daltársulatról van szó.

a városliget melletti Thalia színház is megnyilt: Thalia Theater. Karl Alsdorf által 1860-ban emeltetett közel ezer férőhelyes német játszóhely.

igy Budapesten most három német színház tart előadásokat: az egyik német játszóhely az ún. Nottheater ideiglenes épülete volt, amely 1853 és 1870 között adott otthont az Újvásártérren (ma: Erzsébet tér) a német társulatoknak. 1858-tól Deutsches Stadttheater Pestnek nevezték. A másik a Budai Színkör (Städtisches Sommertheater in Ofen) volt, a harmadik pedig a már említett Thalia Theater.

A lapokban ismét nagyon emlegetik, hogy a budai népszínházat megnyitják, s e végből a budai város-tanács Latabárral akart egyezkedni; [...] a lapok nagy része ismét Molnárt ajánlja igazgatónak a budai népszínházhoz: a budai Népszínház először 1861. szeptember 14-én tartott előadást. A Lánchíd budai hídfőjénél álló lovardát alakították át színházzá; alapítója Molnár György (1830–1891) volt. Molnár 1864-ben csődeljárás miatt kénytelen volt bezárni a játszóhelyet. Az intézmény elsősorban népszínműveket és operetteket játszott. A történetét lásd: PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR 1978; a műsora: MÁLYUSZNÉ 1958. **Latabár Endrét** lásd a 153. levél jegyzeteinél. Egressy Ákos a Fővárosi Lapokban és a Vasárnapi Ujságban 1865 júliusában megjelent hírekre gondolt. Fővárosi Lapok: „A népszínház megnyitására nézve – mint halljuk – Buda városa lépéseket tett. Helyesen. Föl kell szabadítani már e szegény magyar intézetet azon lidércnyomás alól, mely alatt épen egy év hosszú, (valóban nagyon hosszú) év óta szenvedt. Úgy halljuk, hogy a város Latabárnak ajánlotta volna föl, de a naponkinti fizetés menyiségében oly különbségek támadtak közöttük, melyek nem vezettek a többektől óhajtott eredményre. Nézetünk szerint, e színházra nézve az elsőjoga, ha csak lehetlenítve nincs, Molnár Györgyöt illeti, mint ki újabb időben első vitt Budára magyar színészetet, s az állandó népszínház megalapítását kivitte. Valószínű, hogy ő a multak tévedésén okulva, most már egészen más eljárással vezetné ez intézetet, s erélyességét, fáradhatlan buzgóságát kitűnő rendezői tehetségét s elvitázhatlan népszerűségét arra fordítaná, hogy a lánchídon túl valódi magyar népszínházat birjunk. Hogy mily szükség volna erre: ép a most folyó július hónap bizonyítja legjobban. A nemzeti színház zárva lévén, a pestiek és a vidékről feljövő vendégek most teljességgel nem részesülhetnek magyar színi előadások élvezetében, s csupán csak az ujtéri színház, vagy a Horváth-kerti színkör idegen tarkaságait látogathatják meg. Azonban a jövőben sem volna nagy haszon a népszínházból, ha az úgy lépne föl, mint komoly drámai színház, s némely tekintetben versenytársa a nemzeti színháznak. Legyen az tovább is a vidám, könnyű színvonalú operettek és diszes látványok színhelye, csak hogy megtartva az izlés határait, számúzva a kánkán tulságait, s nem nyújtózkodva a pokrócon tul. Kisebb személyzetű, de jól válogatott társasággal Molnár is többre menne, kivált ha nem kellene a folytonos ide-oda kapkodásban keresnie azon eszközöket, melyekkel a népszínház mintegy mesterségesen föntartassék. Nekünk reményünk van, hogy a népszínház nem sokára újra megnyílik, azért látjuk szükségesnek ezeket már jó előre elmondani” (FL, 1865/151, 573). Fővárosi Lapok: „A népszínház septemher elsején valószínűleg megnyílik. Legalább a várostanács Szigeti Imre vidéki igazgatónak adta át a budai színházakat 3000 ft évi bérrért. Úgy halljuk, hogy Szigeti Imre – a közönség és lapok óhajtásához képest – Molnár Györgyöt szólította volna föl a népszínház vezetésére. Helyesen tevő. Ügyesebb és buzgóbb embert nem találhat nála” (FL, 1865/163, 621). Vasárnapi Ujság: „(A népszínház megnyitása) újra szóba került. Hír szerint a város Latabár szízigazgatót kínálta meg vele, de a naponkinti fizetés mennyiségében oly különbségek támadtak közöttük, melyek nem vezettek a többektől óhajtott eredményre. A mi nézetünk szerint is, ha csak lehetlenítve

nincs, e színházra nézve az elsőség joga Molnár Györgyöt illetné, mint ki az állandó népszínház megalapítását kivitte. Hogy mily szükség volna a népszínházra, az ép most folyó július hónap bizonyítja legjobban, midőn a nemzeti színház is szünetelt tartván, az ország fővárosában nem láthatni magyar színelőadást” (VU, 1865/28, 353).

sem Pálfi sem a városi tanács ki nem állhatják: Pálffy Móric (1812–1897). 1861–1865 között Magyarország helytartója.

Szigligetinek: lásd a 17. levél jegyzeteinél.

Szerdabelyinek: lásd a 199. levél jegyzeteinél.

Károly: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

nem is kellene édes apámnak Graefenberget odabagyni: lásd a 399. levél jegyzeteinél.

édes apám tudhatja legjobban, mennyire javult egészségi állapota: lásd a 391. levél jegyzeteinél.

Apraxin Julia apáczá lett, mint a külföldi hírlapi tudósításokban olvastam: Batthyány Apraxin Júlia (1825/1830–1917). Az Egressy Ákos által említett hírt a Vasárnapi Ujság közölte: „(Batthyány Apraxin Júlia) grófnő, ki mint író, színésznő és a budai népszínház pártfogónője egyaránt ismeretes nálunk, föl hagyott színészi ábrándjaival, s a kath. vallásra áttérvén, – apáczá lesz” (VU, 1865/27, 339). Apraxin Júlia orosz származású volt; mostohaapja, gróf Esterházy József révén került Magyarországra. 1849–1861 között Batthyány Artúr felesége volt. A házaspár eleinte Bécsben élt, 1860-ban költöztek Pestre. Apraxin Júlia több nyelven beszélt, tanult, művelt nő volt, Bécsben szalont szervezett. Magyarországon leginkább színésznőként, íróként és színházi mecénásként vált ismertté. Keveset élt Magyarországon, de ittléte nagyon látványosnak bizonyult: viharos magánéletével, különleges ruháival és az arisztokrácia köreiben nem illendő, könnyelmű viselkedésével magára vont a kortársak figyelmét (a korban kétes erkölcsűnek számító művészetben igyekezett érvényesülni). A színlapokon Budai Júlia néven szerepelt, szépirodalmi alkotásait Nixarpa Eilujként jegyezte. Színésznőként először a Budai Népszínházban lépett fel, állítólag viszonya volt e játszóhelyet az 1860-as évek elején igazgató Molnár Györggyel. Színdarabjait a Nemzeti Színházban és a Budai Népszínházban mutatták be. Korának „médiasztárja” volt, zűrés magánélete és színésznői próbálkozásai miatt az egykorú sajtóban egyfajta botrányhősként bukkant fel (MÁTAY 2009, 81–86; TÖRÖK 2012, 147). Apraxin Júlia *A honfoglalók* című drámáját a szerző kérésére Egressy Gábor javította ki 1861-ben. A dráma másolatát Egressy Ákos kézírásában lásd a OSZK Kt. Quart. Hung. 2752.

405. EGRESSY ETELKA – EGRESSY GÁBORNAK

Pest, Páva-sziget, 1865. július 11.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz (1 levél, 2 fol.).

Magyarázatok:

utóbbi becses sorai melyben egészségi állapota észrevehető javulásáról értesít: lásd a 391. levél jegyzeteinél.

Gräfenbergi fürdő: lásd a 399. levél jegyzeteinél.

Báro Kemény Zsigmond: Kemény Zsigmond (1814–1875). Író, publicista, politikus.

E’ napokban ugyancsak pezsgőztetett bennünket a báró, Thannéval együtt: Than Mór (1828–1899) feleségéről, Carolina de Thanról (szül. Paganini; ?–1897) van szó. Egressy Etelka a festő feleségét férje, Telepy Károly révén ismerhette meg. Telepy és Than 1845 és 1848 között Barabás Miklós tanítványai voltak, az 1850-es évek második felében pedig együtt

voltak Rómában tanulmányúton. Telepy naplója szerint Than ekkor már nős volt (TELEPY 1968, 545, 558).

Kis lányom: Telepy Gabriella – lásd a 298. levél jegyzeteinél.

A kis Bandi: Telepy András – lásd a 399. levél jegyzeteinél.

Károly [...] a Debreczeni színház első Fügönyének alaprajzát készíti: Telepy Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*. Az 1865. október 7-én megnyitott debreceni kőszínházról van szó. Telepyt végül nemcsak a színpad fügönyének megfestésével bízták meg, hanem a színpadnyílás fölött helyet kapó hét jeles színművész arcképének elkészítésével is. A fügöny közepén Sybillával az élen egy szimbolikus csoportozat kapott helyet. A színészportrék, amelyek a színpadnyílás fölött ma is láthatók, szemközt nézve balról jobbra a következők: Szerdahelyi József, Megyeri Károly, Fánscy Lajos, Kántorné Engelhardt Anna, id. Lendvay Márton, Szentpétery Zsigmond, Udvarhelyi Miklós (*A debreceni színház története*, 1976, 40).

Gyulai Pállal beszéltem a minapába [...] kérdeztem, hogy miként van a fiúkkal megelégedve: Gyulai Pál (1826–1909). Irodalomtörténész, költő, író, egyetemi tanár, az 1865-ben nyílt Színházi Tanoda prózai tagozatának egyik tanára, és 1865–1870 között az intézmény igazgatója. Egressy Etelka ez utóbbi tisztségében említi. Arra kíváncsi, hogy a két fiútestvére, Ákos és Árpád, akik 1865-ben a Színházi Tanoda növendékei voltak, jól tanulnak-e. Gyulai az I. osztályban a következőket tanította: magyar nyelv és verstan; költészet; az esztétika és lélektan általános része. II. osztályban: a drámai költészet elmélete; a magyar történelemből a különböző korszakok jellemzése s a jelesebb magyar színműveknek alapul szolgáló történelmi események magyar része. III. osztályban: a legkitűnőbb drámaírók főbb munkáinak magyarázata, kapcsolatban a hazai és külföldi drámai irodalom történetével; a világtörténelemből a főbb korszakok jellemzése, s a legkitűnőbb színműveknek alapul szolgáló történelmi események magyarázata (ZL, 1865/15, 117).

Páva Sziget: Páva-sziget, egykor a városligeti csónakázótóban található sziget volt. Walthier Antal emeletes nyaralószállót építtetett rajta, Egressy Etelka a gyermekeivel valószínűleg ott nyaralt.

406. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUZSANNÁNAK [Gräfenberg, 1865. július 16–20.]

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz, 128. sz. levél. A levélre idegen kézzel írt ceruzás datálás: 1865. június 29. nem helytálló. Ezt a levél tartalma többszörösen alátámasztja. Egyfelől Egressy, mint a levél kezdő sorában utal rá, a családjához írott levél mellé egy Argenti Döméhez írott levelet is csatolt. Ez a levél 1865. július 14-én íródott. Másfelől a színház utal arra, hogy július 16-án kapta meg Egressy Etelka július 11-én kelt levelét.

Magyarázatok:

Az Argenti orvoshoz írt levelemet ide zárom: Argenti Döméhez (1809–1893). A hasonszervi gyógy mód magyarországi megalapítója. Az e tárgy körben írt és 1847-ben megjelent a *Különféle betegségek hasonszervi gyógyítása* című könyve többszöri újradolgozás után hat-szor került kiadásra. Országos hírnevét ez a munka alapozta meg. Házi orvos volt többek között Deák Ferencnek, Scitovszky János hercegprímásnak és Peitler Antal váci püspök-

nek (BORSA 1964, 137–144). Az említett levelet Egressy 1865. július 14-én írta. Lásd: EGRESSY 1867, 438–439.

Ákos írja be a levelező könyvembe, hogy e szomorú napok emléke is ott legyen, mint egyik lapja életem történetének: Egressy levélpiszkozatait és levélmásolatait egy cím nélküli, fél ív nagyságú, vegyes tartalmú bekötött kötet őrzi. Lásd: OSZK Kt. Fol. Hung. 1078. Egressy archiváló szándékával kapcsolatban lásd a 137. levél *Egy csomag levelet is fogsz. itt találni, miket utazásunk közben kaptunk, – mulassd velök magadat, aztán tedd el, mert azok becses emlékeink* jegyzetét.

egyik fiu vigye el a „Hasonszenvi gyógyszertárba”: valószínűleg az egykori Szeminárium utcában (ma: Veres Pálné és Papnövelde utca sarka) található, 1845-től Jármay Gusztáv (1816–1896) által üzemeltetett Arany Oroszlán gyógyszertárról van szó (BORSA 1964, 141). Jármay a homeopátiarészleget 1857-ben rendezte be. A patika megmaradt bútorai a Kiscelli Múzeumban vannak.

Károly: Telep Károly – lásd a *Gyakran említett személyeknél*.

e Szibériában egyetlen örömem, időöltésem, szórakozásom a veletek való foglalkozás: lásd a 399. levél jegyzeteinél.

a gyerekek: unokák, Telep Gabriella és András. Lásd a 298. és a 399. levél jegyzeteinél.

Örülök hogy öt bizták meg a Debreczeni Színház ellő függönyének készítésével: lásd a 405. levél jegyzeteinél.

a józsefvárosi követjelöltek közül Szentkirályi Móricz mellett korteskedjete: Szentkirályi Móricz (1809–1882). Ügyvéd, alispán, országgyűlési képviselő, Buda és Pest egyesítése előtt az utolsó pesti polgármester. 1865-ben Józsefváros országgyűlési képviselője.

Én az ő 49diki tévedését megbocsáthatónak tartom: jászkun főkapitányként Szentkirályit 1848 júliusában a bácskai megyék (Bács, Torontál, Csongrád, Csanád) királyi biztosává nevezték ki. Csak addig vállalta el a királyi biztosságot, amíg a Jászkun kerület nemzetőrsége a Délvidéken szolgált. Miután a szerbek elleni délvidéki harcok egyre sikertelenebbek voltak, többen, köztük Egressy is, azt állították, hogy mindezért a katonai árulás okolható. Szentkirályi nem volt ezen az állásponton, és ellenezte az ez ügyben indítványozott vizsgálatot. Egressy valószínűleg Szentkirályinak erre a „tévedésére” gondol.

Deák: Deák Ferenc (1803–1876). Politikus, országgyűlési képviselő, a Batthyány-kormány igazságügy-minisztere.

Nekem igazgató korában ellenségem volt: Szentkirályi 1838-ban a Nemzeti Színház igazgatója volt.

„a haza minden előtt!”: idézet Kölcsey Ferenc 1833. június 14-én Pozsonyban írt *Emléklapra* című epigrammájából. A teljes idézet: „Négy szócskát üzenek, vésd jól kebeledbe, s fiadnak / Hagyd örökül ha kihúnysz: A HAZA MINDEN ELŐTT.”

lotteriát: lottót (fr., ol., rég.).

Kacsvinszkynak: lásd a 335. levél jegyzeteinél.

Deletternek: lásd a 336. levél jegyzeteinél.

Valjean Jánosra (a Gályarabra) lesz szükség: Némethy György: *A gályarab*. Victor Hugo *A nyomorultak* című regényének dramatizált változata. A szereplő eredeti neve: Jean Valjean. A darab nemzeti színházbéli bemutatója 1864. március 9-én volt (*A Nemzeti Színház 150 éve*, 1987, 246).

Jókainének mondjátok meg, hogy a lepedőnek való, széles vásznat Wendecker, freiwaldauai takács még e héten elküldi: a kérésről lásd a 400. levelet. Jókainét lásd. 4. levél jegyzeteinél.

Ha Füreden volna férjestől: Jókai Mór és Laborfalvi Róza az 1850-es évek közepétől a nyarat Balatonfüreden töltötték. Saját telküket 1867-ben vásárolták meg.

Menjen el valaki az Eötvös lapja expeditorához is: lásd a 399. levél jegyzeteinél.

Radnótfáynak, Szigligetinek és Festeticsnek is irnom kell: Radnótfáy Nagy Sámuelnek (lásd a 366. levél *majd írok az igazgatónak is* jegyzetét), Szigligeti Edének (lásd a 17. levél jegyzeteinél) és gróf Festetics Leónak (lásd a 75. levél *az igazgatónak* jegyzetét). Egressy a Nemzeti Színháztól kapott nyári szabadsága és a tanodai szünet alatt kezelte magát Gräfenbergben, ezért Radnótfáyt, a Nemzeti Színház igazgatóját, intendánsát valószínűleg arról akarta tájékoztatni, hogy fellépő színészként mikortól számíthat rá. Festeticset, a Színészeti Tanoda főigazgatóját pedig arról, hogy mikortól tud a tanoda augusztustól kezdődő második félévének munkájába bekapcsolódni. Szigligetivel kapcsolatban lásd ugyanitt az utolsó jegyzetet.

Az augusztusi tanrendet is elkészíttem: a Színészeti Tanoda első tanévének második féléve 1865. augusztus 1-jén kezdődött.

egy az oskolának: a Színészeti Tanodának. A mai Színház- és Filmművészeti Egyetem jogelődje. Az első tanév második féléve 1865. augusztus 1-jén kezdődött. Június 15-től július végéig nyári szünet volt. Az intézményes színészkola létrehozását Ferenc József császár 1863. május 10-én hagyta jóvá. Az oktatást 1865. január 2-án kezdték. Főigazgatója gróf Festetics Leó, aligazgatója Gyulai Pál, titkára Paulay Ede, titkári segéde Vajdinger József lett. Két tagozatot indítottak: prózai és operistaképzést. Elvileg a képzés hároméves volt, de akinek volt már színpadi gyakorlata, annak csökkentették egy vagy két évre. A tanoda elsődleges célja a Nemzeti Színház művészeinek utánpótlása volt. A felvételnél feltétel volt, hogy a nők a tizenötödik, a férfiak a tizennyolcadik évüket betöltsék, rendelkezzenek koruknak megfelelő iskolai végzettséggel, legyen jó kiállásuk, beszédüket „csengő, hibátlan, tiszta szókiejtés” jellemezze. A felvétel csak hat-nyolc próbahét után vált véglegessé, a tehetségtelen vagy hanyag hallgatókat elbocsátották. Egyes hallgatók ösztöndíjban vagy kisebb-nagyobb segélyben részesültek. Az ösztöndíjasok a Nemzeti Színház gyakornokainak számítottak, az oklevél megszerzése után kötelesek voltak három évre ehhez az intézményhez szerződni (PAULAY 1874, 8–15). Az első évben nemek szerint elkülönülve folyt az oktatás. A prózai tagozat hallgatóit a szakmai tárgyakra három tanár oktatta: két mestertanár, Egressy Gábor és Szigeti József, valamint Gyulai Pál irodalomtörténész.

Szigetinek: lásd a 91. levél jegyzeteinél.

Szigligetinek magam fogom elküldeni: amíg Egressy a gräfenbergi gyógyfürdőben volt, Szigligeti Ede helyettesítette a Színészeti Tanodában. Egressy a helyettesítéssel kapcsolatban a következőket írta neki: „A tanár az egyik héten a férfiakat tanítja, a másikon a nőket.... Tanítás egy héten csak háromszor van, délutáni órákban, félháromtól félhatig. A tanárnak 10 percet késni szabad, a növendéknek semmit. Az elmaradót, vagy későnjövőt a tanár feljegyzi... Bemégyesz a balkézfelőli ajtón s leülsz a tanári asztalhoz... Ha valami könyv lesz szükséged, a titkár a könyvtárból kiadja.

Én a magam tanrendjét a két első hétre, ideírom:

Betanulandó versek: *Szózat*, *A dalnok bújja*, *Hegesippe Moreau* (Petőfi) [Hégésippe Moreau (1810–1838) francia költő *Egy emlék a kórházban* című verse Petőfi Sándor fordításában], *Főtí dal*, *Az álmodó leány* (Gyulai Pál), *Szép Ilonka*.

Darabok. Férfiak hete: *Othello* felolvasása, felvonásonkint. Utána a darab dramaturgiai ismertetése a tanár által.

Ármány és szerelem felolvasása s dramaturgiai ismertetése.

Nők hete: *Othello* és *Ármány és szerelem*.

I. osztály. *Szózat* (tisztá kiejtés, helyes szünetek, helyes accentizálás, helyes alaphang). Utána a *Csongor és Tünde* felolvasása.

I., II. Elmélet. Az accentus szabályai.

I. oszt. *Csongor és Tünde* meséje. *Az álmodó leány* könyv nélkül. *Szép Ilonka* felolvasása és magyarázata” (Idézi: SOMLÓ 1915, 305; NÁRAY 2005, 32).

Ungarn: lásd a 399. levél jegyzeteinél.

407. SZENTPÉTERY ZSUZSANNA – EGRESSY GÁBORNÁK
Pest, 1865. július 23.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz, 42. sz. levél.

Magyarázatok:

az igazgató: Radnótfáy Nagy Sámuel – lásd a 366. levél *majd írok az igazgatónak is* jegyzetét. **Szigligeti még is leg szerencsésebb mert 14 napra 7 ezer forintot küldöt haza nejének a hármójuk részéről:** lásd a 400. levél jegyzeteinél.

Árpád rettentő tudós akar lenni mire haza jössz mindég itthon ül olvas: Egressy Árpád és Ákos a Színészeti Tanoda növendékei voltak. Korábbi színészi tapasztalatuk jogán (Árpád az 1860-as évek első felében vidéki színészként élt, Ákos pedig 1853-ban a Nemzeti Színház segédszínésze volt) a színészképzést 1865. január 2-án megkezdő intézmény egyéves képzésére jártak, 1866 tavaszán szereztek színészi oklevelet.

Telek kicsinyeikkel edgyüt jól vannak: unokákkal együtt. Telepy Gabriellát lásd a 298., Telepy Andrászt a 399. levél jegyzeteinél.

anyi sok kínos kitarásnak és kölcségnak sincsen igazi eredményye: lásd a 391. levél jegyzeteinél.

az ottani orvos: lásd a 399. levél jegyzeteinél.

a Nyitrai igazgató neve Völgyi: Völgyi György (1828–1893). Vidéki színész, 1864-től színigazgató.

ott is mindég gyötröd magad az oskolával: lásd a 406. levél jegyzeteinél.

a Budai Színházat ki vette Szigeti Imre és hogy a bátyával fogják ketten kezelni: Szigeti [Tripámer] Imre (1831–1902) és József (lásd a 91. levél jegyzeteinél). Szigeti Imre eleinte vidéki színész és igazgató volt, a Nemzeti Színház 1868-ban szerződtette. A Vasárnapi Ujság így ír a bérlés körülményeiről: „(A budai színházak.) Buda város polgári választmánya, e hó 17-én tartott ülésében, a színházi bizottmány javaslatára elhatározta, hogy mind a három budai színházat, u. m. a várbeli és a népszínházát, valamint a nyári szinkört, folyó évi október 1-től 1869 húsvétig, vagy is három és fél évre, 3000 ft. évi bérért Szigeti Imre színigazgatónak adja át. A bérlő kötelezve van télen a népszínházban csupán magyar, nyáron a szinkörben német előadásokat tartani; a várbeli színházban pedig olyan nyelven és akkor rendezni előadást, a mint épen czélszerűnek találja” (VU, 1865/30, 376). Szigeti Imre végül csak 1867-ig volt bérlője e játszóhelyeknek (KOCH 1966, 7).

egygyik bolondtól elveszik és adják majd kettőnek: utalás Molnár Györgyre, a Budai Népszínház megalapítójára és első igazgatójára. Lásd a 404. levél jegyzeteinél.

Kézirat: OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz, 31. sz. levél.

Magyarázatok:

Az iskola megnyílt: lásd a 406. levél jegyzeteinél.

Az első nap, – Gyulai óráján: lásd a 405. levél jegyzeteinél.

Drágus, Udvarhelyi és Tamáspolszky: Dráguss Károly (1839–1870), Udvarhelyi Lajos, Tamáspolszky Gyula. Mindhárman a Színészeti Tanoda prózai tagozatos osztályának hallgatói voltak. Dráguss 1859-től vidéki színészként és színigazgatóként működött, tehát volt színészi tapasztalata, amikor felvételt nyert az iskolába, így az egyéves képzésre járhatott. 1866-ban végzett. Az oklevél megszerzése után Kolozsvárra szerződött. Udvarhelyi Lajos három évig tanult a tanodában, 1868-ban kapott oklevelet, a Nemzeti Színházhoz került. Udvarhelyi Miklósnak (1790–1864), a Nemzeti Színház egykori színészenek volt a fia. Tamáspolszky nem szerzett színészi diplomát.

a többiek: az első évben a prózai színészosztály huszonnégy hallgatóval indult, de időközben csatlakoztak még hozzájuk négyen, így az 1865/66-os tanévben huszonnyolc növendék készült prózai színésznek. Közülük oklevelet tizenheten szereztek. 1866-ban Dráguss Károly, Egressy Ákos és Egressy Árpád végzett. 1867-ben Gózon Ida, Megyeri Emília, Császár Miklós és Kalmár Imre. 1868-ban Adamovits Matild, Batta Jozéfa, Bogdanovics Krisztina (Beksics Gusztávné), Dulka Sarolta, Eichner Anna (Szakáll Antalné), Hubenay Ida, Jeney Kornélia, Tolnai Mária, Udvarhelyi Lajos és Vahot Mária. Az oklevelet nem szerző tizenegy hallgató (Budai Júlia, Láng Irma, Metszösi Paulina, Mojsisovics Lajos, Muzits Eliza, Tamáspolszky Gyula, Tóth Jenő, Tóth József, Tóth Karolina, Vas Amália, Vári Emma) közül Budai Júliáról, Tóth Józsefről és Vas Amáliáról tudható, hogy miért nem járták ki a tanodát. Budai Júlia 1865-ben, Vas Amália pedig 1866-ban meghalt. Tóth József 1866. március 27-én bejelentette Egressynek, hogy „nem is szándékozom színész lenni és hogy már tetteleg más pályára is (nevelői vagy ügyvédi) léptem” (Ifj. Tóth József Egressy Gábornak, Pest, 1866. márc. 27., OSZK Kt. Levelestár).

Tóth Jenő, mint ballom, véglegesen elmarad a leczkékről [...] miképp fogják majd a félévi fizetést megvenni rajta: prózai tagozatos színinövendék volt; nem szerzett színészi oklevelet. Egressy Ákos fizetés alatt valószínűleg azt az ösztöndíjat érti, amit a Színészeti Tanoda egyes másod- és harmadéves hallgatóknak adott. Tóth Jenő ösztöndíjas hallgató volt (PAULAY 1874, 26).

alkalmasint az ifjabb Tripámerhez szerződött, a ki – mint mondják – Octoberben kezdené meg Budán, magyar és német előadásait: lásd a 407. levél a *Budai Színházat ki vette Szigeti Imre és hogy a bátyával fogják ketten kezelni* jegyzetét.

Szigligetinél még csak egy leczkénk volt: lásd a 406. levél jegyzeteinél.

a grófur: gróf Festetics Leó – lásd a 75. levél *az igazgatónak* jegyzetét.

A nők, – mint sejtem, – eléggé készültek, mind a szerepekre, mind a költeményekre, – kevésbbé a férfiak: az első tanév tanrendjét nem lehet pontosan végigkövetni, egyedül az 1865. február 20. és március 25. közötti időszakra, valamint az augusztus első két hetére összeállított tananyagról van tudomásunk. Az első félévben hétfőtől szombatig volt tanítás, a másodikban már csak egy héten háromszor. Noha a különböző évfolyamos nők és férfiak hétről hétre általában ugyanazokból a színdarabokból készültek, a tanítás rendjét nem úgy kell

elképzelnünk, hogy Egressy egyik héten a nőknek, másik héten a férfiaknak adta le ugyanazt a tananyagot. Eleve a nemek évfolyamos eloszlásában volt némi féloldalasság: egyéves képzésre csak férfi növendékek jártak. Mivel azokról a diákokról, akik nem járták ki a tanodát, nem lehet tudni, hogy melyik évfolyamba kerültek a beiratkozáskor, esetenként nemigen lehet eligazodni azon, hogy bizonyos foglalkozásokon a tananyag természete vagy az alacsony létszám miatt vonták-e össze az azonos nemű osztályokat. A tanrendekből úgy tűnik, amikor Egressy nem tüntette fel, hogy a kijelölt foglalkozás melyik osztályos hallgatókra vonatkozik, akkor azok nemek szerinti bontásban össznépi órák voltak. Volt olyan hét, hogy a nőknek könyv nélkül kellett tudni Vörösmarty Mihály *A szent ember* és Arany János *Ágnes asszony* című művét, volt olyan, amikor memoriternek egyszerre feladta Vörösmartytól a *Hubenaynét*, a *Madárhangokat*, a *Csongor és Tündéből* az Éj monológját, valamint Victor Hugo Szász Károly fordításában megjelent *Madárfészek a templomban* című versét. S ezeken a heteken a nőknek olvasópróbájuk is volt: 1865 februárjában és márciusában Vörösmarty *Árpád ébredése*, Shakespeare *Szentivánéji álom* és Jean-François Alfred Bayard *A felolvasónő* (ford. Feleki Miklós) című darabjai voltak soron. Az elsőéves férfi növendékeknek ugyanebben az időben egy hét alatt Kölcsey valamelyik szónoklatát kellett óráról órára könyv nélkül felmondani. S náluk még az előbb említett színdarabokon túl Shakespeare *Hamletje* is a tananyagban volt. 1865 augusztusában már minden évfolyam Vörösmarty *Csongor és Tündéjéből* és Shakespeare *Othellójából* készült az olvasópróbákra, szavatali órája akkor éppen csak a női hallgatóknak volt: az elsők a *Szózatot*, a másodikok Gyulai Páltól *Az álmodó leány* című költeményt szavalták könyv nélkül. A szavatali tananyag az egykorú vagy közel egykorú legnevesebb magyar írók műveiből állt össze. A tanrendek töredékessége miatt azt nem lehet nyomon követni, hogy az egyes darabokat mennyi ideig tanulták, annyi viszont látszik, hogy egy tanév alatt körülbelül nyolc–tíz dráma került sorra. Egressy a felsorolt drámákból jelölte ki a vizsgadarabokat (SZALISZNYÓ 2014b, 345–349). A nyilvános színpadi vizsgára 1866. március 21-én délután a Nemzeti Színházban került sor. A színinövendékek a következő darabokkal készültek: Vörösmartytól a *Csongor és Tündével*, illetve az *Árpád ébredésével*, Shakespeare-től a *Hamlettel* és a *Szentivánéji álommal*, valamint Friedrich Schillertől az *Ármány és szerelemmel*. A vizsgaelőadást azonban egy vihar félbeszakította, s csak a *Csongor és Tündét* tudták előadni (SZALISZNYÓ 2017a, 32–49).

Tóth Józsi még most sem jött meg, sem a „Báró és bankár” című darabot nem küldi: lásd a 400. levél „Báró és bankár” szerepeit nem küldte még be Tóth Józsefjegyzetét.

Gyulai [...] Arany széptanából magyarázott a tan költeményről: Arany János *Széptani jegyzetek* címen ismertté vált tankönyve, melyet akkor írt, amikor a nagykőrösi gimnáziumban tanított. Nyomatásban csak 1934-ben jelent meg először. De Gyulai Pál már 1858-ban tudott a létezéséről, ugyanis 1858. november 28-án ezt írta Aranyaknak: „Ugy tudom <neked> te már évek óta saját kéziratod szerint tanítsz. Ha kéziratodat számomra használat végett leiratnád, nagy jót tennél velem. Kérlek hát barátom irasd le kéziratodat februar végére, midőn látogatásom alkalmával könnyen átvehetném s a leiratás arrát [!] is kifizethetném.” Noha Arany arra hivatkozva, hogy „[a]z irod. történetet kéziratból tanítom, de mivel az nem egyéb, mint Toldi [!] igen rövid extractusa, nincs miért elküldenem”, kitér a kérés elől (ARANY 2004, 255, 262), Gyulai előbb-utóbb csak megszerezte a kéziratot tan-könyvet. Arany János széptani jegyzeteinek másolata Egressy Ákos hagyatékában is megtalálható: OSZK Kt. Quart. Hung. 2310, 3. kötet, 25–71. fol. Úgy tűnik, Gyulai az egykorú irodalomtörténeti tanulmányokat és értekezéseket tartotta mérvadónak a tanodai okta-

tás során. Nyilván saját, 1860-ban megjelent tanulmányára hagyatkozott 1865. március 4-én, amikor a „Bánk bán ismertetése, történelmileg” című órát tartotta (EGRESSY Gábor, *A színészetről*, OSZMI 72.2).

kérdzősködtek édes apám egészségi állapota felől: lásd a 391. levél jegyzeteinél.

Szigetinek úgy látszik kisebb gondja is nagyobb a tanodánál: lásd a 91. és 400. levél jegyzeteinél.

confidens: bizalmaskodó (lat.).

Én a szünidőt lebetőleg felhasználtam; s azt hiszem Árpád is: lásd a 400. levél jegyzeteinél.

Betanultam Bánkbánt és Ferdinandot: Katona József *Bánk bán* és Friedrich Schiller *Ármány és szerelem* című drámája főszerepének szövegét.

A színházi előadásokat is megkezdték, de nagyon kis számú közönség előtt, és igen silány darabokkal: a Nemzeti Színház a nyári szünetet követően 1865. augusztus 1-jén kezdte meg újbóli működését. Az első napok műsora: augusztus 1.: Doppler Ferenc: *Ilka és a huszár-toborzó* – opera; augusztus 2.: Szigligeti Ede: *A csikós* – népszínmű; augusztus 3.: Tóth Kálmán: *A király házasodik* – vígjáték. A nyitónapi előadásról a sajtó a következőket írta: „A színházi szünidők után e régi, sokszor látott, s nem is a legkedvezőbbben fogadott darabbal nyitották meg az előadások rendes folyamát, nem csoda tehát, ha a közönség, mely talán sokkal ünnepélyesebb előadást várt volna, nagyon csekély számmal jelent meg” (VU, 1865/32, 401).

Korholják is ám a lapok mind az igazgatóságot, mind a színészeket, s csupán név szerint tesznek kivételt édes apám iránt, mint a ki gyógyítása végett időz Graefenbergben: Egressy fürdőkúrájáról a Pesti Napló ír, a Fővárosi Lapok az ő hiányzása esetében sem tesz kivételt. Pesti Napló: „A nemzeti színház egy egész havi szünet után ismét megkezdé előadásainak rendes sorát, kedden, augusztus 1-sején. Kétszeresen szükségesnek látjuk ezt mind a fővárosnak, mind az ország minden zugában kihirdetni; mert úgy látszik, se a közönség nem tudta ezt, se némelyek a nemzeti színház tisztelt hölgy- és ur-tagjai közül. Bizonyosság erre az, hogy aug. 1-jén estve »Ilka«ra a színház közönség nélkül szűkölködött (vagyis táton-gott); és hogy színészeink közül a következők folytatják még szanaszét az egy havi szabadságidőt: Jókainé, Felekiné, Prielle Cornélia, Egressy Gábor, Lendvai, Carina, Ceresa és Simon. (E hiteles kimutatást lásd az aug. 2-ki szinlapon.) Egressyt kivéve, ki egészsége teljes helyreállítására fürdőt használ – s mint örömmel értjük – nagy sikerrel, a nemzeti színház legkiválóbb tagjai közül heten vannak »procul a negotiis«. Ha hozzá veszsük, hogy Szathmáry L.-né és Némethyné betegek, épen nem csoda, hogy holmi »Ilkát« adnak elő az újra megnyitás napján, és utána a régi jó »Csikós«t. Így elmondhatjuk, hogy a színház nagyon kevés zajjal, felette szerény tartózkodással kezdi meg az új szakot. Pedig nagyon ohajtandó lenne, hogy ha nem is ünnepélylyel, de mindig oly előadással nyiljanak meg ismét az intézet kapui, melyek kis sensatióra számíthatnak” (PN, 1865/176). Fővárosi Lapok: „A nemzeti színház megnyitása alig okozott egy kis élénkséget, noha az esték már nem oly forrók, s a német színházak is e hóban mind be vannak zárva. Mindamelllett a nemzeti színház két első előadásán oly kevesen voltak, hogy nem lett volna nagy fáradság a közönséget fejenként megszámlálni. Nem csoda, midőn maga a szinlap is valóságos elriasztó eszköz. Nevezetesen az áll rajta, hogy Jókainé, Felekiné, Prielle Kornélia, Egressy, Lendvai, Carina k. a., Simon és Ceresa még folyvást szabadságidejüket használják. Kit nézzen hát a közönség, ha ezek mind távol vannak? A P. N. is (mely eddigelé oly örömet legyezgeté a színházi igazgatás hibáit,) oly élénkséggel, mely teljes elismerésre méltó, rója meg azon lanyhaságot, melylyel a színházat újra megnyiták. Mindig oly előadásokkal kel-

lene megnyitni – úgy mond – az intézet kapuit, melyek egy kis szenzációra számíthatnak” (FL, 1865/177, 677).

Szentkirályinak már is nagy pártja van: lásd a 406. levél jegyzeteinél.

a császár ismét Pestre jön: Ferenc József 1865-ben ugyan kétszer is járt Magyarországon, de júniusban és decemberben, nem pedig augusztus végén. Decemberben az országgyűlés megnyitására érkezett (MANHERCZ 2010, 35–42).

Szigligeti: lásd a 17. levél jegyzeteinél.

Szerdabelyi: lásd a 199. levél jegyzeteinél.

Kaczvinszky: lásd a 335. levél jegyzeteinél.

Az I. osztályu nők közül az elméletet már többen leírták: az első másfél évben a hallgatóknak nem volt tankönyvük; Nánay István tévesen állítja, hogy a tanodában először az Egressy által írt *A színészet könyvéből* tanítottak (NÁNAY 2005, 37). Ez a tankönyv 1864 és 1866 között íródott, de csak Egressy halála után jelent meg, a sajtó alá rendezési munkálatokat már Egressy Ákos fejezte be (SZALISZNYÓ 2012, 115–116). A színész kéziratban lévő előadásjegyzeteiből oktatott – a hallgatók valószínűleg ezt másolták (OSZMI 72.2; OSZMI 54.823.1, 66–106 – a megadott oldalszámok a lap tetején középen lévő, idegen kézzel, piros tintával írt számokra utalnak).

Etelka nálunk van egész családjával: Egressy Etelka, Telepy Károly (lásd a *Gyakran említett személyeknél*) és két gyermekük, Gabriella és András (lásd a 298. és a 399. levél jegyzeteinél).

409. EGRESSY GÁBOR – SZENTPÉTERY ZSUSZANNÁNAK [Gräfenberg, 1865. július 29.]

Kézirat: elveszett. A levél egykori létezésére egy számozatlan, Szentpétery Zsuzsannának címzett boríték utal az OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz című palliumban. A postai pecsét szerint a levelet Egressy 1865. július 31-én küldte el Freiwaldauból.

Megjelenés: *Egressy Galambos Gábor emléke, saját műveiből* [sajtó alá] rend. fiai [EGRESSY Ákos, EGRESSY Árpád], Pest, Emich Gusztáv, 1867, 436–437.

Összesített magyarázatok

GYAKRAN EMLÍTETT SZEMÉLYEK

Egressy Samu (1806–1868). Egressy Gábor unokatestvére. A szakirodalom időnként összetéveszti apjával, Egressi Galambosy Sámuellel (1766–1848), és a színész nagybátyjaként említi (TARJÁNYI 2004, 326; HOJDAK 2014, 143). Földbirtokos, Pest megyei másodalügyész, majd főügyész, valamint műkedvelő zeneszerző. Több táncdarabot, dalt és hangszeres művet komponált; néhány Arany János-verset (*Sírva jön a magyar nóta világra...*, *El-estett a Rigó lovam patkója* kezdetűeket) is megzenésített. Az unokatestvérek csak 1854-ben kerültek közelebbi kapcsolatba egymással, miután Egressy Samu felajánlotta, hogy hadnagyi kinevezéséig anyagilag támogatja az osztrák hadseregben szolgáló Egressy Ákost. Hivonta tíz pengőforintot küldött neki, illetve báli öltözete és a katonai kinevezéséhez szükséges felszerelések megvásárlásában is segítségére volt. Egressy ezt azzal igyekezett meghálálni, hogy cigányzenészek körében népszerűsítette rokona szerzeményeit, illetve megkérte Füredi Mihály operaénekest, hogy különböző színművek betétdalaként vigye színre azokat. Egressy Etelka az 1850-es években többször is vendégeskedett Egressy Samunál és feleségénél, Halász Amáliánál Pusztaszentkirályon. Egressy Gáborhoz írott leveleit az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára őrzi.

Fáy András (1786–1864) és **Sziráki Zsuzsanna** (1808/1809–1879). Fáy András a 19. század első felének jelentős írója, illetve a reformkor kulturális és társadalmi életének rendkívül tevékeny alakja. Fiatal korától kezdve támogatja a színügyet, a Pest megyei színibizottság tagja. A Kisfaludy Társaság első igazgatója, a Magyar Tudós Társaság tiszteleti tagja. A Pesti Hazai Első Takarékpénztár alapítója. Az Egressy családnak közeli barátja, Egressy Etelka keresztapja. Figyelemmel kíséri Egressy színészi pályáját, de a többi családtag, különösen keresztlánya életét is. Egressy Gábor, Szentpétery Zsuzsanna és Etelka leveleiben gyakran esik szó róla, általában András bácsiként említik. Pénzügyi tanácsot is ad a családnak, például ő ösztönzi Egressy Etelkát, hogy a válópere után a neki ítélt összeget a takarékpénztárba tegye. Felesége Sziráki Zsuzsanna. Fiuk, Fáy Gusztáv, a kor ismert zeneszerzője.

A péceli Fáy család: id. Fáy Ferencné Máriássy Ilona (1793–1883), Kazinczy Gáborné Fáy Emília (1822–1868), ifj. Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár (1823–1902). Az apa, Fáy Ferenc, aki Fáy András távoli rokona volt, 1823-ban elhunyt. A családot szoros barátság fűzte Egressyékhez, több évtizeden keresztül rendszeresen összejártak, Szentpétery Zsuzsanna és Egressy Etelka a nyarak egy részét általában Pécelen töltötte. A Fáy család kétlaki életet élt: vagy péceli birtokán, vagy Pesten, a Fáy család közös, Nagyhid utcai (ma: Deák Ferenc utca) házában tartózkodott. Mint Szemere Bertalan Bártfay Lászlónak 1838. április 2-án írott leveléből kiderül, Máriássy Ilona a ház második emeletén tartott fenn lakást. Bártfay 1838. december 3-i naplóbejegyzése Máriássy Ilona körül több olyan ismerőst (Szemere Pál, Vörösmarty Mihály, Fáy András, Sziráki Zsuzsa) is említ, akikkel Egressyék szinte Pest-Budára kerülésüktől kezdve, 1833-tól összejártak (*Bártfay László naplói*, 2010, 115), vagyis a két család valószínűleg a színészházaspár budai várszínházbeli szerződését követően

gyorsan ismeretségbe került egymással. 1835-ben Fáy Ferencné lett Egressy Etelka keresztanyja. Az Egressy család Fáy Ferinéként, Manczi néniként és keresztanyaként egyaránt említi. Kazinczy Gáborné Fáy Emília Fáy Emmiként, Emminéniként és Emmanéniként tűnik fel a családi levelekben. A szakirodalomban többször is Fáy Emmaként említik, de a gyászjelentésén az Emília névalak szerepel. Kazinczy Gáborhoz 1838 végén ment feleségül, de házasságuk gyorsan megromlott állítólag Fáy Emília túlzott érzékenysége és ingerlékenysége miatt. Kazinczy 1842-ben azt írta anyósának, hogy felesége gyenge idegállapota miatt rendszeres orvosi kezelésre szorul (T. ERDÉLYI 1965, 33). Az 1850-es években, amikor Egressyék említik leveleikben, anyjával és öccsével élt.

Glatz Franciska (1836/1837–1896). Egressy Gábor és Szentpétery Zsuzsanna sógornője. Szentpétery Zsigmond ötödik felesége. 1852. március 25-én házasodtak össze. A kolozsvári születésű Glatz Franciska gróf Teleki Miksánának (1825–?) volt a nevelt lánya. Az Egressy család Szentpétery Zsigmond halálát (1858) követően nem tartotta vele a kapcsolatot. A Schöpflin Aladár-féle színművészeti lexikon szerint férje halála után hozzáment Tóth Somához (1830–1886), a Nemzeti Színház táncosához és komikus színészéhez. A gyászjelentése viszont ezt nem erősíti meg, ugyanis azon Szentpétery Zsigmond özvegyeként említik, és özvegyiségének 27-ik évéről beszélnek (ez utóbbi adat téves, mivel Szentpétery 1858-ban halt meg). Gyermeke nem született, a gyászjelentés szerint Palánki László és Mariska nevelőanyja volt.

Gózon Antal (1811–1876). Ügyvédi végzettséggel lett színész 1834-ben. 1840 és 1861 között a Nemzeti Színháznál segédszínész és kardalos volt, de Egressy Gábor és Szentpétery Zsuzsanna leveleiből úgy tűnik, hogy ezen túl szervezői, színházi ügynöki munkát is végzett. A színészsakmán belül ügynöki munkája tette ismertté, Egressyék minden esetben ebben a minőségében említik. Kapcsolatot tartott a vidéki társulatokkal, igazgatókkal, rajta keresztül is lehetett intézni a pesti színészek vidéki vendégszínházát, illetve a Nemzeti Színház könyvtárában elérhető színdarabokat, szövegekönyveket is küldött vidékre, ha kérték. Jókai Mór unokatestvére volt. Gózon anyja, Jókay Zsuzsanna az író apjának, Jókay Józsefnek volt a húga.

Kazinczy Gábor (1818–1864). Egressy Gábor meghitt barátja. Ügyvéd, politikus, szépíró, fordító. Kazinczy Ferenc rokona. Sárospatakon, Késmárkon és Eperjesen tanult. 1836 és 1838 között Pesten élt. Egressyvel ez idő tájt kötött barátságot. Fennmaradt levelezésük első darabját 1838-ból ismerjük. Ebben egy színészetelméleti kézikönyv megírása felől érdeklődik Egressytől: „Nem jó volna a Kisfaludy-Társaság kérdésére felelnünk? Én a teoriát, Te a praxist. Ha gondolatomat nem látnád helytelennek: add jegyzékét néhány jó könyvnek, mit studiumul vehetnék.” A közös vállalkozás ugyan nem valósult meg, de ez az eszmei indíttatás arra ösztönözte Egressyt, hogy a színjátszás elméletéről időről időre cikkeket írjon. Kazinczy, miután 1838 végén feleségül vette Fáy Emíliát, visszaköltözött szülőfalujába, a Zemplén vármegyei Berettőre. 1848-ban képviselővé választották. 1850 júliusától haláláig özv. Vladár Józsefné Lónyai Karolina bánfalvi kastélyában lakott. Amikor Egressy 1858-ban és 1859-ben Miskolcon volt vendégszerepelni, többször is vendégeskedett náluk. Kazinczy 1838 és 1861 között Egressynek írott leveleit 1908-ban Molnár László, az Egressy által 1856 és 1860 között Kazinczynak írottakat pedig Kenyeres Ágnes publikálta 1960-ban.

László József (1808–1878). Egressy Etelka első férje, színész. Pályáját az 1820-as évek végén kezdte: Miskolcon, Kassán, Debrecenben és Nagyváradon játszott. 1837-ben a Pesti Magyar, később Nemzeti Színházhoz szerződött, és egészen 1858-ig a tagja maradt. Már a nyitóelőadáson fellépett, ő játszotta Vörösmarty Mihály *Árpád ébredése* című drámai próló-

gusában a Sírszellemet. Több szerepkört is vitt, fiatalkorában általában szerelmeseket és hősokeket alakított, igazán népszerűvé azonban a társadalmi színművek és vígjátékok bonvivánjaként vált. Harcolt az 1848–1849-es szabadságharcban, Egressy Ákos visszaemlékezése szerint a lovas nemzetőröknél szolgált (EGRESSY 1893, 7). Az Egressy Etelkával való válóper során elveszítette pesti házát, és Kolozsvárra költözött. A Kolozsvári Nemzeti Színház művészeti tanácsadója, drámabírálója lett, 1871 és 1874 között pedig igazgatósági taggá választották. Háromszor nősült, első két felesége (Éder Lujza, De Caux Mimi) színésznő volt. Szerepkatalógusát lásd: MÁLYUSZNÉ Császár Edit, *László József (Adattár)*, Bp., Színháztudományi és Filmtudományi Intézet – Országos Színháztörténeti Múzeum, 1959.

Simon Florent (1804–1873). Egressy Etelka válóperes ügyvédje. Szerb származású hites ügyvéd, váltójegyző. Az 1830-as években nyitott ügyvédi irodát Pesten. Az 1850-es években a Nemzeti Színház egyik jogi képviselője. 1848-ban a pesti nemzetőrség kapitánya. Tagja volt annak az írókból, színészekből, irodalom- és kultúrapártolókból álló társaságnak, amely a Pesti Magyar Színház megnyitásától (1837) kezdve eleinte a Lamacs-féle vendéglőben, majd a Csiga vendéglőben tartotta összejöveteleit, s idővel egyesületi formában először Kör, irodalom és művészet barátainak egyesülete, majd Nemzeti Kör néven működött. Az 1836 márciusában Kisdedővő Intézeteket Magyarországon Terjesztő Egyesület néven megalakult országos egylet „ügyészi” tisztségviselője volt. A legkülönbözőbb tárgykörökben publikált, jogi cikkei mellett gazdasági vonatkozású és esztétikai jellegű írásai is megjelentek (*A' Magyar nyelvre behozandó Nemről, A' Nemről, A' Szépségről*).

Szentpétery Zsigmond (1798–1858). Szentpétery Zsuzsanna bátyja. Színész, rendező. Zsigának becézték. Pályáját 1815-ben kezdte. 1829 és 1835 között a kassai színtársulat tagja, 1833-tól igazgatója volt. 1835-től a budai Várszínházban játszott. 1837-ben a Pesti Magyar Színház egyik alapító tagja. Eleinte hősszerelmeseket alakított, de az 1830-as évektől kezdve leginkább az apa szerepkörében tűnt fel. Szigligeti Ede szerint köpcös, telt arcú ember volt, és szenvedélyesen dohányzott (SZIGLIGETI 1907, 38, 40–41). 1848-ban honvédeknek állt, Egressy Ákos visszaemlékezése szerint a gyalogságnál szolgált (EGRESSY 1893, 7). Többször újránősült, összesen öt feleségéről tudunk. Az Egressy családdal élete végéig jó viszonyban volt. Egressy Gábor törökországi emigrációja alatt Szentpétery Zsigmond gondoskodott a családjáról.

id. Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna (1770-es évek – 1862). Szentpétery Zsuzsanna édesanyja. Egressy Ákos visszaemlékezése szerint híresen jól főzött, az 1840-es években az irodalmi és a színházi élet több képviselője is nála étkezett kosztosként (EGRESSY 1909, 29–30). Az unoka őrizte a nagymama 1808-as, Szent Dávid zsoldárait tartalmazó énekeskönyvét (OSZK Kt. Fol. Hung. 1961). Az Egressy család levelezésében 1843-ban említik először, ekkor már Pesten élt, fiával, Szentpétery Zsigmonddal közös háztartásban.

Telep Károly (1828/1829–1906). Egressy Etelka második férje. Festőművész. Születési idejét illetően egymásnak ellentmondó adatokat találunk. Leszármazottja, Telep Katalin (dédapja Telep Károlynak a nagybátyja volt) 1829. december 20-ára, a Magyar életrajzi lexikon 1828. december 25-re, a Vasárnapi Ujságban 1906. október 7-én megjelent nekrológ pedig 1830-ra (VU, 1906/40, 646–647) datálja születését. Síremlékén, amelyet Róna József (1861–1939) készített, 1828 szerepel. Telep György színész és Bohus Amália színésznő fia. Pesten a piarista gimnáziumban tanult, papnak szánták. Rajztehetsége korán megmutatkozott, már az 1840-es években Barabás Miklóshoz járt festészeti órákra. 1850-ben apja a müncheni festészeti akadémiára küldte tanulni. Ennek a tanulmányútnak az emléket őrzi több tájképe (*Bajor hegyekből, Alpokból, Bajor hegyek közül*) és két, 1851-ből és 1852-ből fenn-

maradt vázlatkönyve. 1852 végén a velencei akadémiára került, tanára Ludovico Lipparini volt. Első sikerei Velencéhez kötődnek: tizennégy képét megvásárolta egy kereskedő. Az itáliai városban ismerkedett meg későbbi mecénásaival, gróf Berchtold Antallal (1798–1875) és feleségével, Strachan Matilddal (1819–1899), akik lehetővé tették számára a további külföldi tartózkodást. A grófnő vele taníttatta három fiát (Richárdot, Istvánt és Artúrt) rajzolni, illetve őt bízta meg az egyik velencei palotájában lévő képek restaurálásával is. Berchtold Antal később is foglalkoztatta Telepyt, a nagyoroszi (itt volt a Berchtoldok egyik családi birtoka) templom számára két oltárképet festetett vele. A Hitetlen Tamást és a Bűnbánó Magdolnát ábrázoló festmények ma is láthatók a nagyoroszi plébánia apszisában. Telepy 1856-ban elhagyta Velencét, előbb német területekre, majd Milánóba és Firenzébe látogatott, 1857-ben pedig Rómába költözött. 1859-ben hazatért. 1861-ben művésztársaival megalapította a Képzőművészeti Társulatot, amelynek első titkára lett. Ez a társulat kezdeményezte a Magyar Képzőművészeti Egylet jogelődjének, az 1871-ben alapított Országos Magyar Királyi Mintarajztanoda és Rajztanárképezde létrehozását. 1873-ban Telepy a Magyar Írók és Művészek Társaságának egyik alelnöke lett. Leginkább tájképfestőként vált ismertté, képei többek között a Magyar Nemzeti Múzeumban és a Magyar Nemzeti Galériában láthatók. Munkásságát Koronás Arany Érdemkereszttel és a Ferenc József-rend lovagkeresztjével ismerték el.

SZÍNDARABOK JEGYZÉKE

A levelezésben említett színdarabok, amelyekben Egressy Gábor játszott¹

A színdarabra történő utalások a családi levelekben	Szerző, fordító	Cím ²	Egressy Gábor első fellépése ³	A játszott szerep ⁴	A színmű Egressy Gábor kézírását tartalmazó szöveg példányának közgyűjteményi jelzete
<i>Áldozat</i> <i>áldozat</i>	Vörösmarty Mihály	Az áldozat	1841. április 26. Nemzeti Színház	Szabolcs	
<i>Ál-Endre</i>	Szigligeti Ede	Ál Endre	1841. február 15. Nemzeti Színház	Jeromos (ál Endre)	
<i>Bánk bán</i> <i>Bánk</i> <i>Bánkbán</i>	Katona József	Bánk bán	1833. február 15. Kassa 1839. március 23. Nemzeti Színház Egressy Gábor jutalomjátéka	Ottó Bánk	
<i>Báró és bankár</i> <i>Báró, Bankár</i>	Hugó Károly	Báró és bankár	(1847. szeptember 27.) 1858. augusztus 31. Nemzeti Színház	Granville (bankár)	OSZK SZT. N. Sz. B 71
<i>Béldi Pál</i>	Szigligeti Ede	Béldi Pál	1857. április 24. Nemzeti Színház	Apafi Mihály (erdélyi fejedelem)	
<i>Bíbor és gyász</i> <i>Bíbor és gyász</i>	Hegedűs Lajos	Bíbor és gyász	1856. január 5. Nemzeti Színház	II. István	
<i>Brankovics</i>	Obernyik Károly	Brankovics György	1856. június 3. Nemzeti Színház Egressy Gábor jutalomjátéka	Brankovics György (szerb fejedelem)	
<i>Candidatus</i> <i>Kandidátus</i> <i>Egyenes ut</i> <i>legjobb az egyenes ut</i> <i>Legjobb az egyenes ut</i> <i>legj. az egyenes ut</i>	August von Kotzebue (ford. Fekete Soma)	Legjobb az egyenes ut	1841. augusztus 21. Nemzeti Színház	Krumm Elias (lelkészi candidatus)	

¹ A jegyzék azoknak a daraboknak a címét is tartalmazza, amelyeket Egressy a törökországi emigrációból 1850-ben hazaküldött leveleiben *nem* játszott színművekként említ, de repertoárjának alapdarabjai voltak.

² A darabok címét az egykorú színlapok alapján szerepeltetem.

³ A legtöbb esetben a megadott dátum egyben a színmű nemzeti színházbeli bemutatójának időpontját is jelöli. Ha csak egy dátum került feltüntetésre, az azt jelenti, hogy Egressy már az első előadáson játszott az adott darabban. Azokban az esetekben, amikor ez nem így volt, először zárójelben a dráma nemzeti színházbeli bemutatójának időpontját adom meg, alatta pedig azt a dátumot, amikor a színész először lépett fel benne Pesten. Ha az első fellépés időpontja nem a Nemzeti Színházhoz kötődik, akkor elsőként annak a városnak vagy játszóhelynek a neve áll, ahol Egressy először játszotta a mű valamelyik szerepét, majd a nemzeti színházbeli előadás dátuma. Ha másként nem jelzem, a Nemzeti Színházhoz kapcsolt dátum itt szintén a bemutató napja is egyben.

⁴ A szerepneveket az egykorú színlapok alapján közlöm.

A színdarabra történő utalások a családi levelekben	Szerző, fordító	Cím	Egressy Gábor első fellépése	A játszott szerep	A színmű Egressy Gábor kézírását tartalmazó szövegpéldányának közgyűjteményi jelzete
Clavigo Clavigó	Johann Wolfgang von Goethe (ford. Egressy Gábor)	Clavigo	(1852. június 22.) 1854. október 9. Debrecen Csabay Pál társulatánál vendégként ⁵ 1855. február 9. Nemzeti Színház	Beaumarchais	
<i>Coriolán</i>	William Shakespeare (ford. Egressy Gábor, Dobrossy István)	Coriolan	1842. január 25. Nemzeti Színház Egressy Gábor jutalomjátéka	Cajus Marcius Coriolanus	
<i>Czárnök Czárnök</i>	Eugène Scribe (ford. Huszár Imre)	A czárnó	1856. november 6. Nemzeti Színház	I. Péter cár	
<i>Don Carlos</i>	Friedrich Schiller (ford. Kelmenfy László [Hazucha Ferenc])	Don Carlos, Spanyolhon örököse	1846. május 19. Nemzeti Színház	Posa marquis	
<i>Egy ur és asszony Egy ur és nő</i>	X.-B. Saintine – Félix-Auguste Duvert – Augustin Théodore de Lauzanne de Vauroussel (ford. Egressy Benjámín)	Egy ur és asszony-ság	1843. január 30. Nemzeti Színház Egressy Gábor jutalomjátéka	Egy ur	
<i>Falura kell mennie Falura kell menni</i>	Jean-François-Alfred Bayard – Augustin-Jules Wailly (ford. Komlóssy Ferenc)	Falura kell mennie	1845. december 13. Nemzeti Színház	Freimann Caesar (tengerész-tiszt)	
<i>Falusi egyszerűség</i>	Karl Töpfer (ford. Nagy Ignác)	Falusi egyszerűség	1839. május 6. Nemzeti Színház	Caesar	
<i>Felolvasó nő</i>	Jean-François-Alfred Bayard (ford. Feleki Miklós)	A felolvasónő	1861. március 14. Nemzeti Színház	Sir Cobridge (öreg vak kapitány)	

⁵ Első adatunk arról, hogy játssza, az 1854. október 6-án Szentpétery Zsuzsannának írt level.

A színdarabra történő utalások a családi levelekben	Szerző, fordító	Cím	Egressy Gábor első fellépése	A játszott szerep	A színmű Egressy Gábor kézírását tartalmazó szövegpéldányának közgyűjteményi jelzete
<i>Férjem kószál</i>	Eugène Cormon – Jean-Baptiste-Amédée Grange (ford. Csepregi Lajos)	Férjem kószál	1847. július 31. Nemzeti Színház	Bertholin (orvos)	
<i>fiatalférj</i>	Édouard-Joseph-Ennemond Mazères (ford. Jakab István)	Fiatalférj	1837. november 4. Nemzeti Színház	Beaufort Oscar ur	
<i>fiatal házások</i>	Csató Pál	Fiatalfázások, vagy: Megházásodtam!	1837. augusztus 27. Nemzeti Színház	Lengyel Károly (birtokos tisztititoknok)	
<i>Fox és Pitt Fox</i>	Rudolf von Gottschall (ford. Szigeti József)	Fox és Pitt	1857. január 8. Nemzeti Színház Egressy Gábor jutalomjátéka	Fox (miniszter és állodalmititkár)	
<i>Gályarab</i>	Victor Hugo <i>Nyomorultak</i> című regénye nyomán színre alkalmazta Némethy György	A gályarab	1864. március 9. Nemzeti Színház	Valjean János (volt gályarab)	
<i>Garrick Garrick Bristolban Garrick Garrick Garrick</i>	Johann Ludwig Deinhardstein (ford. Csató Pál)	Garrick Bristolban	(1838. október 6.) 1839. április 11. Nemzeti Színház	Garrick (színész)	
<i>Gritti</i>	Szigligeti Ede	Gritti	1845. április 19. Nemzeti Színház	Gritti Lajos (magyarországi kormányzó és nádor, Zápolya részén)	
<i>Hamlet hamlet</i>	William Shakespeare (ford. Vajda Péter)	Hamlet	1829. november 14. Kassa 1835. január 24. Kolozsvár 1839. november 16. Nemzeti Színház Egressy Gábor jutalomjátéka	Laertes Hamlet	OSZK SZT. H 73

A színdarabra történő utalások a családi levelekben	Szerző, fordító	Cím	Egressy Gábor első fellépése	A játszott szerep	A színmű Egressy Gábor kézírását tartalmazó szövegpéldányának közgyűjteményi jelzete
<i>III Richard</i>	William Shakespeare (ford. Vajda Péter)	III. Richard király	(1843. április 1.) 1847. február 13. Nemzeti Színház	Richard (glosteri herceg)	OSZK SZT. H 85
<i>30 éves kártyás</i>	Victor Ducange (ford. Jakab István)	Harmincz év egy játékos életéből	(1838. június 27.) 1839. május 10. Nemzeti Színház	Béhlen György	
<i>Horatiusok</i>	Heinrich Joseph von Collin (a fordító nevét a színlap nem közli)	Horatiusok és Curiatiusok	1838. február 2. Nemzeti Színház	Victor	
<i>Igaz barát</i>	Auguste Vacquerie (ford. Benedek József)	Az igaz barát	1865. április 26. Nemzeti Színház	Beauval János	
<i>Kálmán király</i>	Berényi Antal	Kálmán király	1855. november 15. Nemzeti Színház	Kálmán	
<i>Kalmár tengerész</i>	Czakó Zsigmond	Kalmár és tengerész	1844. november 18. Nemzeti Színház	Arthúr	
<i>Kean</i>	id. Alexandre Dumas (ford. Fáncsy Lajos)	Kean, vagy: Könyelműség és lángész	1838. február 16. Nemzeti Színház	Kean	
Kisértés	Octave Feuillet (ford. Radnótfáy Nagy Sámuel)	A kisértés	1862. december 12. Nemzeti Színház	Gróf Vardes Gontran	
<i>Lázár a pásztor</i>	Joseph Bouchardy (ford. Sarlay Ferenc)	Lázár a' pásztor	1841. július 31. Nemzeti Színház	Salviati Raphael	
<i>Lear</i> <i>Lear király</i>	William Shakespeare (ford. Vajda Péter, Jakab István)	Lear király	1838. április 30. Nemzeti Színház	Lear	OSZK SZT. MM 5021 OSZK SZT. N. Sz. L 41
<i>Lelkiösméret</i> <i>Lelkiösméret</i>	id. Alexandre Dumas (ford. Buljovszky Gyuláné Szilágyi Lilla)	Lelkiösméret	1855. augusztus 21. Nemzeti Színház Egressy Gábor jutalomjátéka	Eduárd	

A színdarabra történő utalások a családi levelekben	Szerző, fordító	Cím	Egressy Gábor első fellépése	A játszott szerep	A színmű Egressy Gábor kézírását tartalmazó szövegpéldányának közgyűjteményi jelzete
<i>Lucretia</i> <i>Lucrecia</i>	François Ponsard (ford. Egressy Benjámín)	Lucrecia	1843. szeptember 23. Nemzeti Színház	Junius Brutus	
<i>Macbeth</i>	William Shakespeare (németől ford. Egressy Gábor)	Macbeth	1843. augusztus 19. Nemzeti Színház Egressy Gábor jutalomjátéka	Macbeth (hadvezér)	
<i>Makranczos hölgy</i>	William Shakespeare (Johann Ludwig Deinhardstein színre alkalmazása szerint ford. Fekete Soma)	A makranczos hölgy	1855. március 13. Nemzeti Színház	Petruccio (veronai nemes)	
<i>Menekültek</i> <i>Menekülttek</i>	George Sand – Paul Meurice (ford. Feleki Miklós)	A menekültek	1863. április 27. Nemzeti Színház	Bois Doré Sylvain (márki)	
<i>Negyedik Henrik</i> <i>IV Henrik</i>	William Shakespeare (ford. Egressy Gábor és Matisz Pál; 1855-től a színlapokon csak Egressy nevét tüntetik fel)	IV. Henrik király	1845. február 8. Nemzeti Színház Egressy Gábor jutalomjátéka	IV. Henrik	
<i>Országgyűlési szállás</i> <i>Országgyűlési Szállás</i>	Vahot Imre	Országgyűlési szállás	1843. október 2. Pozsony Fekete Gábor társulatánál vendégként	Schlossberger	
<i>Othello</i> <i>Othelló</i> <i>Otelló</i>	William Shakespeare (ford. Vajda Péter)	Othello	1842. november 10. Nemzeti Színház	Othello	OSZK SZT. MM 5020
<i>Párisi adós</i> <i>Párisi ados</i>	Honoré Marie Joseph Duveyrier-Mélesville – Hippolyte Roux-Ferrand (ford. Szemere Pál)	A' párisi adós	1839. december 10. Nemzeti Színház	D'Argentieres báró	
<i>pohár víz</i> <i>Pohár víz</i> <i>Egy pohár víz</i> <i>Egy pohár víz</i>	Eugène Scribe (ford. Egressy Benjámín)	Egy pohár víz	1841. május 10. Nemzeti Színház	Bolingbroke Henrik	

A színdarabra történő utalások a családi levelekben	Szerző, fordító	Cím	Egressy Gábor első fellépése	A játszott szerep	A színmű Egressy Gábor kézírását tartalmazó szövegpéldányának közgyűjteményi jelzete
<i>Poplavec</i>	Szigligeti Ede	A rab	1845. június 2. Nemzeti Színház	Poplavec	
<i>rongy szedő</i> <i>Rongyszedő</i>	Félix Pyat (ford. Egressy Benjámín)	A párisi rongyszedő	1847. augusztus 14. Nemzeti Színház Egressy Gábor jutalomjátéka	Jean apó (rongyszedő)	
<i>Skót nemes</i>	id. Alexandre Dumas (ford. Egressy Benjámín, Csepregi Lajos)	Scot nemes Scott nemes	1848. január 22. Nemzeti Színház	II. Károly (angol király)	
<i>St Georges Lovag</i>	Roger de Beauvoir – Honoré Marie Joseph Duveyrrier-Mélesville (ford. Csepregi Lajos)	Saint Georges lovag	1841. július 12. Nemzeti Színház	Saint Georges lovag	
<i>Szaraczen</i>	id. Alexandre Dumas (ford. Szigligeti Ede)	Szaraczen	1836. július 2. budai Várszínház Egressy Gábor jutalomjátéka 1848. február 23. Nemzeti Színház	Jacoub Savoisy Károly	
<i>Szent-iván-éji álom</i>	William Shakespeare (ford. Arany János)	Szentivánéji álom	1864. április 23. Nemzeti Színház	Oberon	
<i>XII Károly</i>	James Robinson Planché (ford. Kolozsi József)	XII. Károly Rügen szigetén	1838. január 9. Nemzeti Színház	XIIIdik Károly (svéd király)	
<i>Vakbéla</i>	Berényi Antal	Vak Béla király	1855. június 6.	Béla herceg	
<i>Vasálorczos</i> <i>vasálorczos</i>	Marc-Jean-Louis Fournier – Auguste Arnauld (ford. Garay János)	Vasálorcza Vasálorcz	1835. november 28. budai Várszínház Egressy Gábor jutalomjátéka 1837. december 9. Nemzeti Színház	Gaston	

A színdarabra történő utalások a családi levelekben	Szerző, fordító	Cím	Egressy Gábor első fellépése	A játszott szerep	A színmű Egressy Gábor kézírását tartalmazó szöveg példányának közgyűjteményi jelzete
<i>Zolki</i>	Gotthilf August von Maltitz (ford. Fekete Soma)	Zolky a' vén diák	1840. október 29. Szeged Komlóssy Ferenc társulatánál vendégként ⁶ (1840. október 12.) 1841. január 17. Nemzeti Színház ⁷	Zolky	
<i>Zsidó</i>	Szigligeti Ede	Zsidó	1844. július 27. Nemzeti Színház	Krida (nagykereskedő)	

⁶ Honművész, 1840/95, 767.

⁷ A színmű második, 1840. október 15-i előadásának színlapja szerint Zolky szerepét id. Lendvay Márton játszotta, de ezt valaki ceruzával áthúzta, és Egressy Gábor nevét írta a szerep mellé. Ám mivel nem tudni, hogy a kézírás egykorú-e a színlappal, azt a dátumot közlöm, amikor nyomtatott formában is Egressy neve került feltüntetésre.

PÉNZ- ÉS MÉRTÉKEGYSÉGEK

arany: aranypénz, körmöci arany. 4,5-es szorzóval konvertálták át pengőforintba.

arany huszas: 90 pengőkrajcár.

centime: a francia frank váltópénze.

ezüst, ezüst pénz: lásd: pengőforint.

f,ft: pengő- vagy váltóforint.

fertály: negyed (lat.).

félmeszény: félmeszely. Űrmérték. A bécsi meszely 0,35 liter, a budai 0,419 liter.

font: súlymérték, az ún. bécsi font = 0,5606 kg volt (BOGDÁN 1991, 444).

frank: Franciaország pénzegysége, 1795-ben vezették be.

garas: vert fémpénz, aprópénz. 1 garas 3 krajcár volt. 1858. november 1-től 1 garas 2 újkrajcár lett.

mértföld, mföld: osztrák postamérföld: 7585,9 méter (BOGDÁN 1990, 41).

o. é.: osztrák érték. Új osztrák vagy ausztriai értékű forint. 1858. november 1-től ez lett az Osztrák Császárság törvényes fizetőeszköze. 1858-ban 1, 10, 100 és 1000, 1859-ben új 5 forintos került forgalomba. Az osztrák értékű forint a konvenció forintos váltotta. A forint és a krajcár váltóaránya 1:100-hoz lett a korábbi 1:60-hoz arány helyett.

osztrák forintos tallér: egyleti tallér. 1857-ben vezették be, ezüstalapú pénzláb volt.

pengő forint, pengő, pengő, fpengő, pengőforint, pengőforint: pengőforint, ezüstpénz, konvenció forint. A forint és a krajcár váltóaránya 1:60-hoz.

pengő huszas, huszas: húsz pengőkrajcár. Vert réz fémpénz.

pengő tallér: konvenció tallér. Vert fémpénz. 1 tallér 2 pengőforint volt.

róf: az osztrák vagy bécsi róf 77,755 centiméter (BOGDÁN 1990, 35).

u. p., uj pénz, uj: lásd az osztrák értéknél.

uj x: újkrajcár.

váltó forint, vft, váltó, váltóforint: váltóforint. A váltóforintot 2:5 arányban (vagyis 0,4-es szorzóval) számították át pengőforintra, ezüstpénzre.

xr, x, krajcár: krajcár, aprópénz, váltópénz.

Mutatók

IRODALOM- ÉS RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

Archívumok

MNL OL: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
OSZK Kt.: Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár
OSZK SZT.: Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tár
OSZK Zt.: Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtár
OSZMI: Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet

A családi levelezés közgyűjteményi jegyzéke

MNL OL, R 26 Egressy [Galambos] Gábor
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Etelkának
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Etelkéhez
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Ákos Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Árpád Egressy Gábornéhoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke anyjához, Egressy Gábornéhoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Ákoshoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Ákosnak
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gáborhoz és Gábornéhoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gábornak
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelke Egressy Gábornéhoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Egressy Gábornéhoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor fiaihoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Ákoshoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Etelhez
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné férjéhez
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gáborné Szentpétery Zsuzsa Egressy Gáborhoz
OSZMI 60.2908, Egressy Gábor levele Egressy Etelkához

Hivatkozott színlapok és kéziratos források jegyzéke

- MNL OL, R 26 Egressy [Galambos] Gábor
OSZK Kt. Analekta 1198
OSZK Kt. Analekta 1229
OSZK Kt. Analekta 1237
OSZK Kt. Analekta 1239
OSZK Kt. Analekta 1243, I-II.
OSZK Kt. Analekta 1324
OSZK Kt. Fol. Hung. 1078
OSZK Kt. Fol. Hung. 1484, I.
OSZK Kt. Fol. Hung. 1754
OSZK Kt. Fol. Hung. 1961
OSZK Kt. Fond 89/5
OSZK Kt. Levelestár, Buziássy Károly Egressy Ákoshoz
OSZK Kt. Levelestár, Csabai Pál Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Csernátunyi Lajos Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelka Egressy Ákosnak (1865 utáni levelek)
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Fáy Andrásához
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Fuchs kapitányhoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Szentpétery Zsigmondhoz
OSZK Kt. Levelestár, Egressy Gábor Ujhelyi Ágostonnéhoz
OSZK Kt. Levelestár, Fok Ignác Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Gerzseni Gábor Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Hegedüs Lajos Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Hetényi József Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Krizbay Miklós Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Lévay József Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Szabó József Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Telepy Károly Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Ifj. Tóth József Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Ujfalussy Sándor Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Ujhelyi Kálmán Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Ujhelyi Laura Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Ujhelyi Laura és Ödön Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Ujhelyi Ödön Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Vahot Imre Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Levelestár, Vajai Károly Egressy Gáborhoz
OSZK Kt. Oct. Hung. 611, I.
OSZK Kt. Quart. Hung. 2310, I-IV.
OSZK Kt. Quart. Hung. 2752
OSZK Plakát- és Kisnyomtatványtár Kny.C 11.983
OSZK SZT. Fond 4/114
OSZK SZT. Fond 4/117
OSZK SZT. Fond 4/129
OSZK SZT. Fond 4/160

OSZK SZT. Fond 4/168
OSZK SZT. Nemzeti Színház kötetes iratok, 882
OSZK SZT. Nemzeti Színház kötetes iratok, 786
OSZK SZT. N. Sz. C 62
OSZK SZT. N. Sz. G 72
OSZK SZT. N. Sz. O 35/1
OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1841.
OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1838.
OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1844.
OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1853–1854.
OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1855–1856.
OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1857–1858.
OSZK SZT. Nemzeti Színház Színlapgyűjtemény, 1865.
OSZK SZT. Színlapgyűjtemény, Buda, 1836.
OSZK SZT. Színlapgyűjtemény, Marosvásárhely, 1859.
OSZK Zt. Ms. mus. th. 239/a
OSZK Zt. Ms. mus. th. 239/b
OSZMI 54.823.1
OSZMI 72.2

*Könyvészet*¹

- ABODY 1967: ABODY Béla, *Az opera fellegvárjai: Milánó, Bécs, Párizs, New York, Péterváár–Leningrád*, Bp., Zeneműkiadó, 1967.
- A debreceni színészet története*, 1976: *A debreceni színészet története*, szerk. KATONA Ferenc, Debrecen, Kiadja Debrecen Megyei Városi Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya, 1976.
- A forradalom és szabadságharc levelestára*, 1950, I: *A forradalom és szabadságharc levelestára*, kiad. V. WALDAPFEL Eszter, I, Bp., Közoktatásügyi, 1950.
- A forradalom és szabadságharc levelestára*, kiad. V. WALDAPFEL Eszter, II, Bp., Közoktatásügyi, 1952.
- A forradalom és szabadságharc levelestára*, kiad. V. WALDAPFEL Eszter, IV, Bp., Gondolat, 1965.
- A handbook for travellers*, 1837: *A handbook for travellers in Southern Germany*, London, John Murray and son, 1838.
- A magyar nyelv teljes szótára*, 1867: *A magyar nyelv teljes szótára*, szerk. BALLAGI Mór, I, Bp., Franklin-Társulat, 1867.
- A Magyarországon megjelent színházi zsebkönyvek bibliográfiája XVIII–XIX. század*, összeáll. HANKISS Elemér, BERCZELI A. Károlyné, Bp., OSZK, 1961.
- A magyar sajtó története*, 1985, II/1: *A magyar sajtó története 1848–1867*, főszerk. SZABOLCSI Miklós, II/1, Bp., Akadémiai, 1985.
- A magyar vendéglátóipar története*, 1943: *A magyar vendéglátóipar története: A honfoglalás századától az 1848/49. szabadságharcig*, szerk. BALLAI Károly, I, Bp., »Kultura és Propaganda« Könyv-, Zenemű- és Utazási Szövetkezet Kiadása, 1943.

¹ A folyóiratok címének rövidítését *A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1849–1905: Általános rész, Személyi rész I. A–Gy*, szerk. KÓKAY György, V. WINDISCH Éva, Bp., Akadémiai, 1990. alapján adom meg.

- A Nemzeti Színház bővített törvény-könyve, 1842: A Nemzeti Színház bővített törvény-könyve 1842-től*, Pest, Beimel József, 1842.
- A Nemzeti Színház levelesládájából, 1932: A Nemzeti Színház levelesládájából*, közli REXA Dezső, ItK, 42(1932)/2.
- A Nemzeti Színház műsora, 1987: HOFER Miklós, KERÉNYI Ferenc, MAGYAR Bálint, MÁLYUSZNÉ CSÁSZÁR Edit, SZÉKELY György, VAMOS László, A Nemzeti Színház 150 éve*, Bp., Gondolat, 1987.
- A Nemzeti Színház műsorlexikona, 1944: A Nemzeti Színház műsorlexikona: 1837-től 1941-ig*, összeáll. HAJDU Algernon László, előszó HARASZTI Emil, Bp., 1944. (Kefelenyomat.) A kiadvány a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményében BQ_792/796 jelzet alatt érhető el.
- A Nemzeti Színház törvénykönyve, 1847: A Nemzeti Színház törvénykönyve 1848. ápril 1-től kezdve*, Pest, Beimel József, 1847.
- ÁNGYÁN, BUZINKAY 1971: ÁNGYÁN János, BUZINKAY Géza, *Kajdacsy István és levelezése Ballassa Jánossal*, Orvostörténeti Közlemények, 1971/62–63.
- A pesti magyar színész-társaság törvényei, 1900: A pesti magyar színész-társaság törvényei: Bajza József igazgatása alatt: 1837–1838. évben = BAJZA József Dramaturgiai íráskönyve*, kiad. BADICS Ferenc, Bp., Franklin-Társulat, 1899 (Bajza József Összegyűjtött Munkái, 5).
- ARANY 1961: ARANY János, *Drámafordítások 1, Shakespeare: A Szent-Iván éji álom, Hamlet, dán királyfi, János király*, kiad. RUTTKAY Kálmán, Bp., Akadémiai, 1961 (Arany János Összes Művei, 7).
- ARANY 2004: ARANY János, *Levelezés 3, Levelezése 1857–1861*, kiad. KOROMPAY H. János, Bp., Universitas, 2004 (Arany János Összes Művei, 17).
- ARCpoetica, 2012: *ARCpoetica: Petőfi Sándor életében készült képmásai*, összeáll., a képeket vál. ADROVITZ Anna, felelős szerk. KALLA Zsuzsa, utószó E. CSORBA Csilla, Bp., Petőfi Irodalmi Múzeum, 2012.
- A sorsjáték Magyarországon, 1943: A sorsjáték Magyarországon*, Bp., „Hermes” Magyar Általános Váltóútlejtés Társaság, 1943.
- Ath: Athenaeum
- A vándorszínésztől a Nemzeti Színházig, 1987: A vándorszínésztől a Nemzeti Színházig*, kiad. KERÉNYI Ferenc, Bp., Szépirodalmi, 1987.
- Az aradi vértanúk, 1979, II: Az aradi vértanúk*, szerk. KATONA Tamás, Bp., Szépirodalmi, 1979, II.
- Az 1848–49-es I. magyar hadtest iratai, 2002: Az 1848–49-es I. magyar hadtest iratai (Megalkulástól az 1849. január 4-i kassai vereségig)*, kiad., tan. DÉR Dezső, HAJGOS József, Eger, Heves Megyei Levéltár, 2002.
- BÁCSKAI 1989: BÁCSKAI Vera, *A vállalkozók előfutárai: Nagykereskedők a reformkori Pesten*, Bp., Magvető, 1989.
- BADICS 1890: BADICS Ferenc, *Fáy András életrajza*, Bp., Magyar Tud. Akadémia, 1890.
- BAJZA 1900, VI: BAJZA József *Összegyűjtött Munkái*, kiad. BADICS Ferenc, VI, Bp., Franklin, 1900.
- BÁRDOS 1990: BÁRDOS Ferenc, *Bajai harangok: Barangolások a város múltjában*, Kelenföld, Számalk-Kelenföld, 1990.
- Bártfay László naplói, 2010: Bártfay László naplói*, kiad., tan. KALLA Zsuzsa, Bp., Ráció, 2010.
- BARTHA 2010: BARTHA Katalin Ágnes, *Shakespeare Erdélyben (XIX. századi magyar nyelvű recepció)*, Bp., Argumentum, 2010 (Irodalomtörténeti Füzetek, 167).

- BATHÓ 2013: BATHÓ Edit, *A jáász viselet: a XIX. jáász világtalálkozó tisztelétére*, Jászberény, Jász Múzeumért Alapítvány, 2013.
- BÉKÉSI 2003: BÉKÉSI Gábor, „Maradok szeretve tisztelő barátod...”: *Telepi György a dokumentumok tükrében = A Hermann Ottó Múzeum Évkönyve*, szerk. VERES László, VIGA Gyula, XLII, Miskolc, Hermann Ottó Múzeum, 2003.
- BENDA 1953: BENDA Kálmán, *A Rákóczi-nóta és a Rákóczi-induló reformkori életéről*, ItK, 57(1953)/1–4.
- BERLIOZ 2010: [Hector] BERLIOZ, *Rákóczi induló: Az autográf fogalmazvány facsimile kiadása*, tan., közread. BÓNIS Ferenc, Bp., Balassi, 2010.
- BERNSTEIN 1906: DR. BERNSTEIN Béla, *1848 és a magyar zsidók*, Bp., Magyar Zsidó Könyvtár Kiadóvállalata, 1906.
- BH: Budapesti Hírlap
- BÓDIS, JANKA, 2008: BÓDIS Istvánné, JANKA Irma, *Tűzvész Aggteleken 1858. április 20.*, Jósza-fői Helytörténeti Füzetek, 2008/28.
- BODOR 1899: BODOR István, *A rimaszombati egyesült protestáns főgimnázium története*, Rimaszombat, Rábely István, 1899.
- BODZÁSI 2013: BODZÁSI Balázs, *Zálogjog a feudális magyar jogban*, Jog, állam, politika, 5(2013)/1.
- BOGDÁN 1990: BOGDÁN István, *Magyarországi hossz- és földmértékek 1601–1874*, Bp., Akadémiai, 1990.
- BOGDÁN 1991: BOGDÁN István, *Magyarországi űr-, térfogat-, súly- és darabmértékek 1874-ig*, Bp., Akadémiai, 1991.
- BONA 1998, II: BONA Gábor, *Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban*, II, Bp., Heraldika, 1998.
- BONA 1999, III: BONA Gábor, *Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban*, III, Bp., Heraldika, 1999.
- BOROSS 1881–1882: BOROSS Mihály, *Emlékeim 1848–1861*, kiad. BORONGÓ [HAMARY Dániel], Székesfehérvár, Nyomatott a „Vörösmarty” Könyvnyomdában, 1881–1882.
- BORSA 1964: DR. BORSA Gedeon, *Argentí Döme (1809–1893) = Orvostörténeti Közlemények*, szerk. PALLA Ákos, Bp., Egyetemi Nyomda, 1964 (Az Országos Orvostörténeti Könyvtár közleményei, 30).
- BORY 1939: BORY István, *Adalékok a Nemzeti Színház történetéhez*, ItK, 49(1939)/1.
- BÖLÖNI 1984: BÖLÖNI FARKAS Sándor, *Napnyugati utazás, napló*, kiad. MALLER Sándor, Bp., Helikon, 1984.
- BpViszh: Budapesti Viszhang
- BUZINKAY 1974: BUZINKAY Géza, *A magyar irodalom és sajtó irányítása a Bach-korszakban (1849–1860)*, Magyar Könyvszemle, 90(1974)/3–4.
- CENNER 1972: CENNER Mihály, *Magyar színészet Székesfehérvárott és Fejér megyében*, Székesfehérvár, Székesfehérvári Vörösmarty Színház, 1972.
- CICERO 2004: Marcus Tullius CICERO, *Tusculumi eszmecsere*, ford. VEKERDI József, Bp., Allprint, 2004.
- CSEH 1997: CSEH Géza, *Adalékok Jász-Nagykun-Szolnok megye vasúti fővonalainak kiépítéséhez = Zounuk: A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve*, szerk. ZÁDORNÉ ZSOLDOS Mária, XII, Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár, 1997.
- CSIFFÁRY 2006: CSIFFÁRY Gergely, *A Károlyiak szerepe a 19–20. századi Parád fejlődésében = Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv*, szerk. GALAMBOS Sándor, KUJBUSNÉ MECSEI

- Éva, XVII, Nyíregyháza, A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltára, 2006.
- CSOMA 2002: CSOMA Borbála, *Magyar fürdővendégek a gräfenbergi vízgyógyintézetben: egy csehországi fürdő mindennapjai magyar szemmel*, Korall, 2002/7–8.
- CSORBA 1999: CSORBA György, *Az 1848–49-es törökországi magyar emigráció története*, Hadtörténelmi Közlemények, 112(1999)/2.
- Dcs: Divatcsarnok
- DEÁK 1998: DEÁK Ágnes, *Múlt századi rejtélyek – Egy végzetes randevú*, Élet és Tudomány, 53(1998)/34.
- DEÁK, MOLNÁR 2003: DEÁK Ágnes, MOLNÁR András, *Deák Ferenc*, Bp., Vince, 2003 (*Tudomány – egyetem: Történeti életrajzok*).
- DEÁK 2010: DEÁK Ágnes, *A koronás Wargha: Egy kettős ügynök Kossuth és a császári rendőrség szolgálatában*, Bp., Akadémiai, 2010.
- DEÁK 2015: DEÁK Ágnes, *„Zsandáros és policzájós idők”: Államrendőrség Magyarországon, 1849–1867*, Bp., Osiris, 2015.
- DEMETER, GELENCSÉR 1990: DEMETER Zsófia, GELENCSÉR Ferenc, *Székesfehérvár anno...: Pillanatképek egy város életéből*, Székesfehérvár, Fejér Megyei Múzeumegyesület, 1990.
- DERINGIL 2011: DERINGIL, Selim, *„Törökké lett” magyarok a szabadságharc után*, Budapesti Könyvszemle, 23(2011)/2.
- Die Protokolle des österreichischen Ministerrates 1848–1867*, 2013: *Die Protokolle des österreichischen Ministerrates 1848–1867, Abteilung II. Das Ministerium Schwarzenberg*, hg. KLETECKA, Thomas, SCHMIED-KOWARZIK, Anatol, V, Wien, Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2013.
- DOBROSSY 1985: DOBROSSY István, *A miskolci vendégfogadók és a vendéglátás története 1745–1945*, Miskolc, Hermann Ottó Múzeum, 1985 (Borsodi Kismonográfiák, 21).
- EGRESSY 1851: EGRESSY Gábor *törökországi naplója: 1849–1850*, Pest, Kozma Vazul, 1851.
- EGRESSY 1865: EGRESSY Gábor, *A színészeti tanoda rendszabályai (A növendékek számára)*, Pest, Herz János, 1865.
- EGRESSY 1866: EGRESSY Gábor, *A színészet könyve*, Pest, Emich Gusztáv, 1866.
- EGRESSY 1893: EGRESSY Ákos, *Emlékeim az 1848–49-dik évi szabadságharc idejéből*, Bp., Bartalits Imre, 1893.
- EGRESSY 1909: EGRESSY Ákos, *Petőfi Sándor életéből*, Bp., Kunossy, Szilágyi és Társa, 1909 (Petőfi-könyvtár, 12).
- Egressy Gábor és kortársai*, 1908: *Egressy Gábor és kortársai: Levelek Egressy Gáborhoz (1838–1865)*, kiad. és magyarázatokkal ellátta MOLNÁR László, Bp., Országos Színész-Egyesület, 1908.
- Egressy Gábor levelei Kazinczy Gáborhoz*, 1960: *Egressy Gábor levelei Kazinczy Gáborhoz*, kiad. KENYERES Ágnes, Bp., Színháztudományi Intézet – Országos Színháztörténeti Múzeum, 1960 (Színháztörténeti Füzetek, 35).
- Egressy Gábor válogatott cikkei*, 1980: *Egressy Gábor válogatott cikkei /1838–1848/, vál., jegyz., tan. KERÉNYI Ferenc*, Bp., Magyar Színházi Intézet, 1980 (Színháztörténeti Könyvtár, 11).
- Egressy Galambos Gábor emléke*, 1867: *Egressy Galambos Gábor emléke*, saját műveiből [sajtó alá] rend. fiai [EGRESSY Ákos, EGRESSY Árpád], Pest, Emich Gusztáv, 1867.
- Élk: Életképek
- ENYEDI 1999: ENYEDI Sándor, *Rivalda nélkül: A határon túli magyar színháztörténeti lexikonja*, Bp., Teleki László Alapítvány, 1999.

- ERDÉLYI 1860: ERDÉLYI János, *A Sárospataki ref. főiskola háromszázados ünnepe július 8-án 1860*, Sárospatak, Jäger Károly, 1860.
- ERDÉLYI 1951: ERDÉLYI János *útinaplója és úti levelei*, kiad. T. ERDÉLYI Ilona, Bp., Közoktatásügyi, 1951.
- ERDEY 1853: ERDEY Pál, *Parádi gyógyvizek*, Pest, Müller Emil, 1853.
- ESZTEGÁR 1903: ESZTEGÁR László, *Magyar írók levelei Egressy Gáborhoz: Második, befejező közlemény*, ItK, 13(1903)/2.
- Évkönyv, 1845: *A' Magyar Tudós Társaság' Évkönyvei: 1840–1842*, SCHEDEL Ferencz' ügye-
lése alatt, VI, Budán, A' Magyar Királyi Egyetem' Betűivel, 1845.
- 1849–1866: *Adalékok a kényuralom ellenes mozgalmak történetéhez*, 1871: 1849–1866: *Adalékok a kényuralom ellenes mozgalmak történetéhez: Az Asbóth-család irataiból*, Pest, Ráth Mór, 1871.
- FÁBRI 2009: FÁBRI Anna, *Hétköznapi élet Széchenyi István korában*, Bp., Corvina, 2009.
- FARKAS 2011: FARKAS Katalin, *Magyar függetlenségi törekvések 1859–1866*, Bp., HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum – LineDesign, 2011.
- FARKAS 2012: FARKAS Katalin, *Perczel Mór az emigrációban*, Hadtörténelmi Közlemények, 125(2012)/1.
- FEKETE 1988: FEKETE Gézáné, *Az Akadémia 1831–1858 között alapított jutalomtételei és előzményei*, Bp., Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, 1988.
- FÉNYES 1843, II: FÉNYES Elek, *Magyarország statistikája*, II, Pest, Trattner-Károlyi, 1843.
- FÉNYES 1851, II: FÉNYES Elek, *Magyarország geographiai szótára, melyben minden város, falu és puszta, betürendben körülményesen leiratik*, Pest, Kozma Vazul, 1851, II.
- FL: Fővárosi Lapok
- FRANK 1985: FRANK Tibor, *Egy emigráns alakváltásai: Zerffi Gusztáv pályaképe 1820–1892*, Bp., Akadémiai, 1985.
- FRIGYIK 2003, II: FRIGYIK Katalin, *Typis Számmerianis: A Számmer nyomdászcsalád története és a nyomtatványok bibliográfiája 1794–1920*, Székesfehérvár, Szent István Király Múzeum, 2003, II.
- Fürdői-zsebkönyv, 1853: *Fürdői-zsebkönyv: Magyar-, Erdély-, Horvát-Tótország, a Szerb-Vajdaság, s Temesi-Bánság, nemkülönb a Határőrvidék ásványvizei s fürdő-intézetei ismertetését tárgyalva*, szerk. PRZEMYSŁI LENGYEL Dániel, Pest, szerző sajátja, 1853.
- GÁRDONYI 1933: GÁRDONYI Albert, *A budai hegyvidék első nyaralótelepei = Tanulmányok Budapest múltjából*, II, Bp., Budapest Székesfőváros Kiadása, 1933.
- GÁSPÁR 1940: GÁSPÁR Margit, *Ernst Lajos gyűjteményének árverezése*, Magyar Könyvszemle, 64(1940)/2.
- GEROLD 1990: GEROLD László, *Száz év színház: Dráma és színjátás Szabadkán a XIX. században, 1816–1918*, Újvidék, Forum, 1990.
- GOMBOS 1974: GOMBOS Zoltán, *Régi kertek Pesten és Budán*, Bp., Natura, 1974.
- GONDA 2006: GONDA György „...Egressy Gábor színész és Kossuth kormánybiztosa”: *Egy év eseménytörténete – emigráció után*, Aetas, 21(2006)/4.
- GÖRGEY 1988, II: GÖRGEY Artúr, *Életem és működésem Magyarországon 1848-ban és 1849-ben*, szerk. KATONA Tamás, Bp., Európa, 1988, II.
- GRANASZTÓI 1997: GRANASZTÓI Péter, *Tömegszórakozás a Városligetben – a vurstli*, Budapesti Negyed, 5(1997), 2–3.
- GYULAI 1961: GYULAI Pál *levelezése 1843-tól 1867-ig*, kiad. SOMOGYI Sándor, Bp., Akadémiai, 1961.

- GYULAI 1985: GYULAI Pál, *Vörösmarty életrajza*, Bp., Szépirodalmi, 1985.
- GYULAY 1844: GYULAY Lajos, *Páris*, Biblioteca Centrală Universitară Lucian Blaga Cluj-Napoca Colecți speciale, Ms 1450/31.
- HAJNAL 1927: *A Kossuth-emigráció Törökországban*, szerk. és tan. HAJNAL István, Bp., Magyar Történelmi Társulat, 1927, I.
- HEGEDÜS 1927: HEGEDÜS Sándorné Jókay Jolán *emlékiratai*, kiad. gyermekei, Bp., Singer és Wolfner, 1927.
- HERMANN 1998: HERMANN Róbert, *A kormánybiztosi intézmény és a hadsereg*, Új Forrás, 30(1998)/6.
- HERMANN 1999: HERMANN Róbert, *Megtorlás az 1848–49-es forradalom és szabadságharc után*, Bp., Press Publica, 1999 (Változó Világ, 27).
- HERMANN 2001: HERMANN Róbert, *1848–1849: A szabadságharc hadtörténete*, Bp., Korona, 2001.
- HERMANN 2002: HERMANN Róbert, *Kossuth Lajos élete és kora*, Bp., Pannonica, 2002.
- HOJDÁK 2014: HOJDÁK Gergely, *Tarjányi Eszter: Arany János és a parodisztikus hagyomány*, Irodalomtörténet, 95(2014)/1.
- Hond: Honderü
- Honm: Honművész
- HORVÁTH 2005: HORVÁTH Gergely Krisztián, *Útlevélpolitika a rendi korszak végén: Moson vármegyei tapasztalatok*, Regio, 16(2005)/1.
- HORY 1892: HORY Béla, *Petőfi Sándor Kolozsvárt*, Petőfi-Muzeum, 5(1892)/5.
- Hölgyf: Hölgyfutár
- INDIG 1991: INDIG Ottó, *A nagyváradi színészet másfél évszázada 1798–1944*, Bukarest, Kriterion, 1991.
- Iratok a Nemzeti Színház történetéhez*, 1938: *Iratok a Nemzeti Színház történetéhez*, szerk., közléteszi PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR Jolán, Bp., Magyar Történelmi Társulat, 1938.
- ItK: Irodalomtörténeti Közlemények
- IVÁNYI 1969: IVÁNYI Emma, *Klapka György iratai 1848–1892: Párizsban élő unokájának ajándéka*, Levéltári Közlemények, 40(1969)/2.
- JAKÓ, JUHÁSZ 1979: JAKÓ Zsigmond, JUHÁSZ István, *Nagyenyedi diákok 1662–1848*, Bukarest, Kriterion, 1979.
- JÁNOSSY 1940: JÁNOSSY Dénes, *A Kossuth-emigráció Angliában és Amerikában 1851–1852*, Bp., Magyar Történelmi Társulat, 1940, I.
- JÁSZAY 1977: JÁSZAY Magda, *Mazzini*, Bp., Gondolat, 1977.
- Je: Jelenkor
- JÓKAI 1912: JÓKAI Mór, *Az én életem regénye*, Bp., Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, 1912.
- KATONA 1983: KATONA József, *Bánk bán (Kritikai kiadás)*, kiad. OROSZ László, Bp., Akadémiai, 1983.
- KEMPELEN 1860: KEMPELEN Győző, *Kazinczy-ünnep Magyarországon 1859-ben*, Szeged, Burger Zsigmond, 1860.
- Képviselőházi Napló* 1861, II: *Az 1861. év april 2. Pesten egybegyűlt országgyűlés képviselőházának naplója*, szerk. HAJNIK Károly, Pest, Landerer és Heckenast, 1861.
- KERÉNYI 1976: KERÉNYI Ferenc, *Teátrum a Fejér Ló fogadó udvarán*, Alföld, 27(1976)/4.
- KERÉNYI 2002: KERÉNYI Ferenc, *Pest vármegye irodalmi élete (1790–1867)*, Bp., Pest Megye Monográfia Közalapítvány, 2002 (Előtanulmányok Pest megye monográfiájához, 3).

- KERÉNYI 2005a: „Az isteni pályabér”: Színházi szóróversek 1840-ből = *Évek és színek: Tanulmányok Fábri Anna tiszteletére hatvanadik születésnapja alkalmából*, szerk. STEINERT Ágota, BORBÍRÓ Fanni, DEDE Franciska, PÁDÁR Eszter, Bp., Kortárs, 2005.
- KERÉNYI 2005b: KERÉNYI Ferenc, „Szólnom kisebbség, bűn a hallgatás” (*Az irodalmi élet néhány kérdése az abszolutizmus korában*), Gyula, Békés Megyei Levéltár, 2005.
- KERÉNYI 2007: KERÉNYI Ferenc, *A magyar népszínmű = A magyar irodalom története: 1800-tól 1919-ig*, szerk. SZEGEDY-MASZÁK Mihály, VERES András, Bp., Gondolat, 2007.
- KERÉNYI 2008: KERÉNYI Ferenc, *Petőfi Sándor élete és költészete*, Bp., Osiris, 2008 (Osiris Monográfiák).
- KERTBENY 1864: K. M. KERTBENY, *Alphabetische Namensliste Ungrischer Emigration 1848–1864*, Brüssel–Leipzig, Kiessling und Comp., 1864.
- KÉRY 2015: KÉRY János, *Székely Imre*, DLA-értekezés (kézirat), Bp., 2015.
- Kéziratok katalogizálása*, 1958: *Kéziratok katalogizálása*, összeáll. BERLÁSZ Jenő, szerk. CSAPODI Csaba, Bp., Országos Könyvtárügyi Tanács, 1958.
- KISS 1878: KISS Kálmán, *A szatmári reform. egyházmegye története*, Kecskemét, Tóth László, 1878.
- KISS 1979: KISS József, *A Petőfi-költemények kiadásának története 1850-től 1945-ig*, Magyar Könyvszemle, 95(1979)/1.
- KISS 2016: KISS Zsuzsanna, „Borzos tsudák” a tündérszékereyből: *Leár és Lear király* = William SHAKESPEARE, *Lear Leár király*, a kísérő tanulmányt írta, sajtó alá rendezte KISS Zsuzsanna, Bp., reciti, 2016.
- KOCH 1966: KOCH Lajos, *A budai nyári színikör (Adattár)*, Bp., Színháztudományi Intézet – Országos Színháztörténeti Múzeum, 1966 (Színháztörténeti Füzetek, 46).
- KOSSUTH 1882: KOSSUTH Lajos, *Irataim az emigrációból*, III, Bp., Athenaeum R. Társulat, 1882.
- KOSSUTH 1994: KOSSUTH Lajos, *Írások és beszédek 1848–1849-ből*, szerk. KATONA Tamás, SZAPPANOS Balázs, Bp., Európa, 1994.
- KÖRTVÉLYES 1957: KÖRTVÉLYES Ágnes, *Egressy Gábor iratai az Országos Levéltárban*, Bp., Színháztudományi és Filmtudományi Intézet – Országos Színháztörténeti Múzeum, 1957 (Színháztörténeti Füzetek, 16).
- K-ú: Koszorú
- LÁSZLÓ 1911: LÁSZLÓ Zsigmond, *A dévai nemzeti kaszinó monográfiája*, Déva, Aufer Vilmos, 1911.
- LOVAS 2004: LOVAS Csilla, *A Garay-kultusz = A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XXVI*, Szekszárd, Wosinsky Mór Megyei Múzeum, 2004.
- LUKÁCS 2008: LUKÁCS Anikó, *Nemzeti divat a reformkori Pesten*, Korall, 2002/10.
- LUKÁCS 1955: LUKÁCS Lajos, *Magyar függetlenségi és alkotmányos mozgalmak 1849–1867*, Bp., Művelt Nép, 1955.
- LUKÁCS 1986: LUKÁCS Lajos, *Az olaszországi magyar légió története és anyakönyvei 1860–1867*, Bp., Akadémiai, 1986.
- LYONNET [1904]: HENRY LYONNET, *Dictionnaire des comédiens français (ceux d’hier)*. *Biographie, bibliographie, iconographie*, Genève, Bibliothèque de la Revue Universelle Internationale Illustrée, 1904.
- Magyar közmondások könyve*, 1851: *Magyar közmondások könyve*, szerk. és kiad. ERDÉLYI János, Pest, Kozma Vazul, 1851.
- Magyarkoronaországot illető országos törvény- és kormánylap.

- Magyar nemzetiségi zsebkönyv*, 1905: *Magyar nemzetiségi zsebkönyv: Második rész: nemesi családok*, Bp., Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság, 1905.
- Magyar színészportrék katalógusa 1790–1944*, 1973: *Magyar színészportrék katalógusa 1790–1944*, összeáll. CENNER Mihály, Bp., Magyar Színházi Intézet, 1973.
- MAJDÁN 2014: MAJDÁN János, *A közlekedés története Magyarországon (1700–2000)*, Pécs, Pro Pannonia, 2014.
- MAJOR 1986: MAJOR Rita, *A Giselle a régi magyar színpadon*, Színháztudományi Szemle, 1986/20.
- MÁLYUSZNÉ 1958: MÁLYUSZNÉ Császár Edit, *A Budai Népszínház műsora (Adattár)*, Színháztudományi és Filmtudományi Intézet – Országos Színháztörténeti Múzeum, Bp., 1957 (Színháztörténeti Füzetek, 46).
- MÁLYUSZNÉ Császár 1959: MÁLYUSZNÉ Császár Edit, *László József (Adattár)*, Bp., Színháztudományi és Filmtudományi Intézet – Országos Színháztörténeti Múzeum, 1959 (Színháztörténeti Füzetek, 23).
- MÁLYUSZNÉ 1962: MÁLYUSZNÉ Császár Edit, *Adatok a magyar rendezés első évtizedeibe*, Bp., Színháztudományi Intézet – Országos Színháztörténeti Múzeum, 1962 (Színháztörténeti Könyvtár, 7).
- MANHERCZ 2010: MANHERCZ Orsolya, *Az uralkodó Magyarországon, 1865–1866 = Vázlatok két évszázad magyar történelméből*, főszerk. GERGELY Jenő, Bp., ELTE Történelemtudományok Doktori Iskola Új- és Jelenkori Magyar Történeti Program, 2010.
- MANHERCZ 2012: MANHERCZ Orsolya, *Magas rangú hivatalos utazások Magyarországon a Bach-korszakban: Ferenc József magyarországi látogatásai 1849 és 1859 között*, PhD-értekezés (kézirat), Bp., 2012.
- MÁRFI 1993: MÁRFI Attila, *Pécs szabad királyi város német és magyar színjátszásának forrásai a Baranya Megyei Levéltárban (1849–1886)*, Bp., Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, 1993.
- MARGÓCSY 2011: MARGÓCSY István, „Az apostol” sorsa, *Holmi*, 23(2011)/9.
- MÁTAY 2009: MÁTAY Mónika, *Egy nődandy karrierje: képek Batthyány Apraxin Júlia életéből*, Médiakutató, 10(2009)/4.
- M. Császár 1956: M. Császár Edit, *Egy színészházaspár élete*, Bp., Művelt Nép, 1956.
- MH: Magyar Hírlap
- MIKSZÁTH 1982: MIKSZÁTH Kálmán, *Jókai Mór élete és kora*, Bp., Szépirodalmi, 1982.
- Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes*, 1851: *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes*, Wien, Aus der kaiserl. königl. Hof- und Staats-Druckerei, 1851.
- Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes*, 1855: *Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes*, Wien, Aus der K. K. Hof- und Staats-Druckerei, 1855.
- Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes*, 1861: *Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes für 1860–1861*, Wien, Aus der K. K. Hof- und Staats-Druckerei, 1861.
- MSzL: Magyar Színházi Lap
- MOLNÁR 1881: MOLNÁR György, *Világostól Világosig: Emlékeimből*, Arad, Ungerleider Albert, 1881.
- MS: Magyar Sajtó
- NAGY 1984: NAGY Csaba, *A magyar vándoriparos szervezkedés kezdetei Franciaországban: A Párisi Magyar Jótékony Egylet története 1843–1852 = Az Országos Széchényi Könyvtár*

- Évkönyve 1982–1983*, felelős szerk. Kovács Ilona, Bp., Országos Széchényi Könyvtár, 1984.
- NAGY 1989: NAGY Imre Gábor, *Egy mohácsi radikális a szabadságharcban (Hatos Gusztáv 1812–1862)*, Baranya, 2(1989)/1–2.
- NAGY 2012: NAGY Sándor, *A házasság felbontása Budapesten (Pest-Budán) a 19. században*, PhD-értékezés (kézirat), Bp., 2012.
- NAGYRÉVI 1958: NAGYRÉVI György, *A Vörösmarty-árvák javára indított gyűjtés története*, Irodalomtörténet, 46(1958)/1.
- NÁNAY 2005: NÁNAY István, *Tanodától – egyetemig: Az intézményes magyar színház- és filmművészképzés száznegyven éve*, Bp., Színház- és Filmművészeti Egyetem, 2005.
- Nemzeti Kalendárium*, 1852: *Közhasznú és mulattató nemzeti vagy hazai kalendárium*, Pest, Trattner és Károlyi, 1852.
- Népdalok és mondák*, 1848, III: *Népdalok és mondák*, szerk. és kiad. ERDÉLYI János, III, Pest, Beimel József, 1848.
- Okmánytár*, 1868, I: *Okmánytár Magyarország függetlenségi harcának történetéhez 1848–1849*, közli PAP Dénes, I, Pest, Heckenast Gusztáv, 1868.
- OLÁH 1853: OLÁH László, *Magyar önügység vagyis mindennemű jogügyletekbeni tanácsadó minden osztályú honpolgárok számára gyakorlati ismertetésekkel s utmutatással a legujabb törvényeken alapuló jogviszonyok elintézésére*, Pest, Heckenast Gusztáv, 1853.
- O. NAGY 1982: O. NAGY Gábor, *Magyar szólások és közmondások*, Bp., Gondolat, 1982³.
- ORIENT 1933: DR. ORIENT Gyula, *Erdély gyógyszerész-polgármesterei, szenátorai, országgyűlési képviselői és természetbúvárai*, Erdélyi Múzeum, 1933/7–9.
- ORMOS, MAJOROS 2003: ORMOS Mária, MAJOROS István, *Európa a nemzetközi küzdőtérén: Felemelkedés és hanyatlás, 1814–1945*, Bp., Osiris, 2003.
- ÖTVÖS 1836: ÖTVÖS Ágoston, *Orvosi-értekezés Erdély ország' gyógy-vízzeiről*, Buda, A' Magyar Kir. Egyetem' Nyomtatása, 1836.
- PADBERG 2008: MARTINA PADBERG, *Művészeti kalauz: Párizs*, ford. TASNÁDI Ágnes, Bp., Vince, 2008.
- PALLOS, TORBÁGYI, TÓTH 2012: PALLOS Lajos, TORBÁGYI Melinda, TÓTH Csaba, *A magyar pénz története: A kezdetektől napjainkig*, Bp., Kossuth Kiadó – Magyar Nemzeti Múzeum, 2012.
- PAPP 1927: PAPP Ferenc, *Gyulai Pál és Pataki Emilia*, ItK, 37(1927)/3–4.
- PAPP 2008: PAPP Izabella, *Egy jászberényi család az 1848/49-es szabadságharc idején = Zounuk: A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve*, szerk. FÜLÖP Tamás, Szolnok, 2008 (A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve, 23).
- PARAIZS 2015: PARAIZS Júlia, „Táblabírói jellemű leczkék”: *Egressy Gábor és Kossuth Lajos vitája az 1842-es Coriolanus-bemutató tükrében*, ItK, 119(2015)/1.
- PAULAY 1874: PAULAY Ede, *Visszapillantás a Színészeti Tanoda 10 évi működésére*, Bp., Athenaeum, 1874.
- PDI: Pesti Divatlap
- PERCEL 1977: PERCEL Miklós, *Naplóm az emigrációból*, vál., bev. és jegyz. ZÁVODSZKY Géza, szerk. PAPP János, Bp., Tankönyvkiadó, 1977.
- PERÉNYI 1917: DR. PERÉNYI József, *Szigeti József levelei Egressy Gáborhoz: Adalékok a Nemzeti Színház történetéhez*, ItK, 27(1917)/3.

- PETŐFI 1956: PETŐFI Sándor *Vegyes művei: Útirajzok, naplójegyzetek, hírlapi cikkek és egyéb prózai írások*, kiad. V. NYILASSY Vilma, KISS József, Bp., Akadémiai, 1956 (Petőfi Sándor Összes Művei, 5).
- PETŐFI 1964: PETŐFI Sándor *Levelezése, Függelék: vegyes feljegyzések, szerkesztői jegyzetek, dedikációk, másolatok, rajzok*, kiad. V. NYILASSY Vilma, KISS József, Bp., Akadémiai, 1964 (Petőfi Sándor Összes Művei, 7).
- PH: Pesti Hirlap
- PÓLYA 1896: PÓLYA Jakab, *A pesti polg. kereskedelmi testület és a budapesti nagykereskedők és nagyiparosok társulata története*, Bp., Franklin Nyomda, 1896².
- PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR 1978: PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR Jolán, *A Budai Népszínház története*, Bp., Magyar Színházi Intézet, 1978.
- PULSZKY 1884, II: PULSZKY Ferenc, *Életem és korom*, Bp., Franklin-Társulat, 1884, II.
- RADNÓTI 2000: RADNÓTI Klára, *Egressy Gábor (1808–1866) = A márciusi ifjak nemzedéke*, szerk. KÖRMÖCZI Katalin, Bp., Magyar Nemzeti Múzeum, 2000.
- RAJNAI 2015: RAJNAI Edit, „A’ színészetet hivatásához képesítvén...”: *Egressy Gábor színház-programja (1846)*, ItK, 119(2015)/1.
- RAKODCZAY 1911: RAKODCZAY Pál, *Egressy Gábor és kora*, Bp., Singer és Wolfner, 1911, I–II.
- RegPDI: Regélő Pesti Divatlap
- REZNÁK Erzsébet, *Kossuth Lajos kilencvenkét éve*, Cegléd, Kossuth Múzeum, 2002 (Ceglédi Füzetek, 34).
- RUSZOLY 1999: RUSZOLY József, *Országgyűlési képviselő-választások Magyarországon 1861–1868*, Szeged, Püski, 1999.
- SAMU NAGY 2005: SAMU NAGY Dániel, *König Róza, a feleség, a családanya és a dolgozó nő = Évek és színek: Tanulmányok Fábri Anna tiszteletére*, Bp., Kortárs, 2005.
- SÁNDOR 2007: SÁNDOR János, *A szegedi színjátszás krónikája: Theszpisz szekerén 1800–1883*, Szeged, Bába, 2007.
- SÁROSY Gyula, *Az én albumom*, Pest, Herz János, 1857.
- SCHAMS 1821: SCHAMS, Franz, *Vollständige Beschreibung der königlichen Freystadt Pest in Ungern*, Pest, Hartlebens, 1821.
- SOMLÓ 1915: SOMLÓ Sándor, *A magyar színészkutatás multjából: Az Országos Színművészeti Akadémia ötvenéves jubilaumára*, Budapesti Szemle, 43(1915)/161.
- SPLÉNY 1984, II: SPLÉNY Béla *emlékiratai*, Bp., közr., vál. KENDI Mária, kiad. és jegyz. FÁBRI Anna, Bp., Magvető, 1984 (Nemzet és emlékezet), II.
- STAUD 1964: STAUD Géza, *Magyar kastélyszínházak III. rész*, Bp., Színháztudományi Intézet – Országos Színháztörténeti Múzeum, 1964 (Színháztörténeti Könyvtár, 15.).
- STUVER ÉS MÁSONK 1893: STUVER ÉS MÁSONK, *Tűzművészet: Utmutató mindennemű tűzművészeti czikkek, mint világító tüzek, csillagok, fénygolyók, rakéták, víz- és lég-tűzijátékok elkészítésére*, Bp., Gerő és Kostyál, 1893.
- SZABÓ T. 1942: SZABÓ T. Attila, *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület története és feladatai*, Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 1942.
- SZALÁRDI 1885: Dr. SZALÁRDI Mór, *Kolerajárványok Magyarországon*, Természettudományi Közlemény, 17(1885)/185.
- SZALISZNYÓ 2012: SZALISZNYÓ Lilla, „Nem volna jó a Kiszfaludy-Társaság kérdésére felelnünk?»: *A Shakespeare-t játszó és tanító Egressy Gábor = Médiumok, történetek, használatok: Ünnepi tanulmánykötet a 60 éves Szajbély Mihály tiszteletére*, szerk. PUSZTAI Bertalan, Szeged, Szegedi Tudományegyetem Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 2012.

- SZALISZNYÓ 2013: SZALISZNYÓ Lilla, *Ami szegény Hamlettől telnek: A hivatásos színészi identitás problematikája Egressy Gábor Magyar Színházi Lapjában*, Irodalomtörténet, 94(2013)/1.
- SZALISZNYÓ 2014a: SZALISZNYÓ Lilla, *Lassan balkuló vad őrjöngések: Egressy Gábor borús napjai (1849–1854)*, Irodalomtörténet, 95(2014)/1.
- SZALISZNYÓ 2014b: SZALISZNYÓ Lilla, *Egressy Gábor színi tanodai tanársága és a magyar színészképzés hivatásosodása*, ItK, 118(2014)/3.
- SZALISZNYÓ 2017a: SZALISZNYÓ Lilla, *Vizsgadarabok: A Színészeti Tanoda első tanévének zárása*, Irodalomtörténet, 98(2017)/1.
- SZALISZNYÓ 2017b: SZALISZNYÓ Lilla, *Gyakorlatok: Egressy Gábor útja és a Szózat = Tiltva, túrve, imádkozva, énekelve: Tanulmányok a Szózatról*, főszerk. FÓRIZS Gergely, szerk. SZALISZNYÓ Lilla, Bp., reciti, 2017 (Hagyományfrissítés, 5).
- SZEMERE 1983: *Utazás külföldön: Válogatás Szemere Bertalan nyugat-európai útinaplójából*, kiad. STEINERT Ágota, tan. SÓTÉR István, Bp., Helikon, 1983.
- SZENTIMREI 1956: SZENTIMREI Jenő, *Egressy Gábor ismeretlen levelei*, Igaz Szó, 4(1956)/12.
- SzépirodF: Szépirodalmi Figyelő
- SzépirodKözl: Szépirodalmi Közlöny
- SZIGLIGETI 1907: SZIGLIGETI Ede, *Magyar színészek életrajzai*, Bp., Franklin, 1907².
- SZIKLAVÁRI 2011: SZIKLAVÁRI Károly, *Az Egressy család származástörténeti krónikája*, Lymbus, 2011.
- SZIKSZAI, CSAJKA 2015: SZIKSZAI Mihály, CSAJKA Gizella, *Egyletek, egyesületek és körök Jászberényben*, Jászsági Évkönyv, 2015/1.
- SZILÁGYI 2001: SZILÁGYI Márton, *Lisznyai Kálmán: Egy 19. századi írói életpálya társadalomtörténeti tanulságai*, Bp., Argumentum, 2001 (Irodalomtörténeti Füzetek, 149).
- SZILÁGYI 2015: SZILÁGYI Márton, *A „nemzeti költő” szereplehetőségei és válságai (Vörösmarty társadalmi státuszáról)*, ItK, 119(2015)/1.
- SZINNYEI 1891, I: SZINNYEI József, *Magyar írók élete és munkái*, I, Bp., Hornyánszky Viktor, 1891.
- SZINNYEI 1893, II: SZINNYEI József, *Magyar írók élete és munkái*, II, Bp., Hornyánszky Viktor, 1893.
- SZIRMAJ 2007: SZIRMAJ Gábor, *Az ugocsai szirmai Szirmay család története*, Debrecen, Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága – Tiszántúli Történeti Társaság, 2007 (Régi magyar családok, 7).
- SZUPER 1889: SZUPER Károly *színészeti naplója 1830–1850*, kiad. VÁLI Béla, Bp., Aigner Lajos, 1889.
- TAMÁS 2014: TAMÁS Ágnes, *Nemzetiségek görbe tükörben: 19. századi nemzetiségi sztereotípiák Magyarországon*, Pozsony, Kalligram, 2014.
- TAMÁS 2016: TAMÁS Ágnes, *„Monsieur János, valójában mit akar? Különben is, a glóbuszát meghagytam Önnek!”: Területveszteségek és gyarapodások élclapok karikatúráin (1919–1921)*, Aetas, 31(2016)/2.
- TARJÁNYI 2002: TARJÁNYI Eszter, *A szellem örvényében: a magyarországi mesmerizmus, szellemidézés, teozófia története és művészeti kapcsolatai*, Bp., Universitas, 2002.
- TARJÁNYI 2004: TARJÁNYI Eszter, *Irodalmi viaskodások: Arany János és az 1850-es évek költői csoportosulásai*, ItK, 58(2004)/3.

Társalk: Társalkodó

- TELEPY 1968: TELEPY Katalin, *Telepy Károly, a magyar táj romantikus festője = A debreceni Déri Múzeum évkönyve 1966–67*, szerk. DR. BÉRES András, Debrecen, 1968 (A Debreceni Déri Múzeum Kiadványai, IX).
- TELEPY 1980: TELEPY Katalin, *Telepy Károly*, Bp., Corvina, 1980.
- T. ERDÉLYI 1965: T. ERDÉLYI Ilona, *Az Ifjú Magyarország és Kazinczy Gábor*, Bp., Akadémiai, 1965.
- T. ERDÉLYI 2006: T. ERDÉLYI Ilona, *Egy reformkori család a magyar irodalomban*, Irodalomtörténet, 37(2006)/3.
- T. ERDÉLYI 2015: T. ERDÉLYI Ilona, *Erdélyi János*, Bp., Pesti Kalligram, 2015.
- TESTAMENTUM, 2006: *Testamentum: Magyar végrendeletek gyűjteménye*, szerk. CSIFFÁRY Gabriella, Bp., Vince, 2006.
- The European Indicator*, 1841: *The European Indicator or Road-Book for Travellers on the Continent – L'indicateur euroi ou livre de route des voyageurs sur le continent*, Londres–Paris–Bruxelles–Florence, Félix le Monnier, 1841.
- TOMKA 2000: TOMKA Béla, *A magyarországi pénzügyintézetek rövid története 1836–1947*, Bp., Aula, 2000.
- TÖRÖK 2012: TÖRÖK Zsuzsa, *Wohl Janka és Arany János kapcsolata sajtóközlemények tükrében = Médiumok, történetek, használatok: Ünnepi tanulmánykötet a 60 éves Szajbély Mihály tiszteletére*, szerk. PUSZTAI Bertalan, Szeged, Szegedi Tudományegyetem Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 2012.
- URBÁN 1963: URBÁN Aladár, *Honvédtoborzás Pest-Budán 1848-ban = Tanulmányok Budapest múltjából*, XV, Bp., Akadémiai, 1963 (Budapest Várostörténeti Monográfiái, 24).
- URBÁN 1986: URBÁN Aladár, *Batthyány Lajos miniszterelnöksége*, Bp., Magvető, 1986 (Nemzet és emlékezet).
- URBÁN 1998: URBÁN Aladár, *A nemzetőrség és honvédség megszervezése 1848-ban*, Új Forrás, 30(1998)/6.
- VAHOT 1880: VAHOT Imre *emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete*, Bp., Kocsi Sándor, 1880.
- VÉRTESY 1904: VÉRTESY Jenő, *Egressy Gábor iratai a Magyar Nemzeti Múzeumban*, Magyar Könyvszemle, 12(1904)/1.
- VÖLGYESI 2006: VÖLGYESI Orsolya, *Egy siker kudarca: Kuthy Lajos pályafutása*, Bp., Argumentum, 2006 (Irodalomtörténeti Füzetek, 163).
- VU: Vasárnapi Ujság
- WACHTEL, David, *Ungarns Kurorte und Mineralquellen*, Odenburg, Seyring & Hennicke, 1859. Zala-Somogyi Közlöny
- ZL: Zenészet Lapok
- Zsebkönyv 27²: Színházi emlék-könyv*, kiad. BEREI József, Arad, Goldscheider H., 1858.
- Zsebkönyv 36: Színházi emlény*, kiad. MUSTÓ Gusztáv, Arad, Réthy Lipót, 1862.
- Zsebkönyv 261: Budai nemzeti játékszíni zsebkönyv 1837re*, kiad. GILLYÉN Sándor, Pest, Trattner-Károlyi, [1837].
- Zsebkönyv 263: Pesti nemzeti játékszíni zsebkönyv 1838ra*, kiad. GILLYÉN Sándor, Pest, Beimel József, 1838.

² A zsebkönyveknél megadott szám *A Magyarországon megjelent színházi zsebkönyvek bibliográfiája XVIII–XIX. század*, összeáll. HANKISS Elemér, BERCZELI A. Károlyné, Bp., OSZK, 1961. című kötetben megadott sorszámot jelöli.

- Zsebkönyv 264: Pesti nemzeti játékszini zsebkönyv 1839-dik évre.* kiad. GILLYÉN Sándor, Pest, Beimel József, 1839.
- Zsebkönyv 265: Pesti nemzeti játékszini zsebkönyv 1840-dik évre,* kiad. GILLYÉN Sándor, NAGY Ferenc, Budán, A' Magyar Kir. Egyetem Betüivel, 1840.
- Zsebkönyv 266: Nemzeti színházi zsebkönyv 1841-ik évre,* kiad. GILLYÉN Sándor, KERESZTESSY Ambrus, Pest, Landerer Lajos, 1841.
- Zsebkönyv 267: Nemzeti színházi zsebkönyv 1842-dik évre,* kiad. KERESZTESSY Ambrus, GILLYÉN Sándor, Pest, Trattner-Károlyi, 1842.
- Zsebkönyv 270: Nemzeti színházi zsebkönyv 1844-dik évre,* kiad. GILLYÉN Sándor, GÖNCZY Samu, Pest, Trattner-Károlyi, 1843.
- Zsebkönyv 282: Nemzeti színházi zsebkönyv 1860. évre,* kiad. GÖNCZI Samu, NOVÁK György, Pest, Herz János, 1856.
- Zsebkönyv 286: Nemzeti színházi zsebkönyv 1856-dik évre,* kiad. GÖNCZI Samu, NOVÁK György, Pest, Bucsánszky Alajos, 1860.
- Zsebkönyv 287: Nemzeti színházi zsebkönyv 1861. évre,* kiad. GÖNCZY Samu, NOVÁK György, Pest, Bucsánszky Alajos, 1861.
- Zsebkönyv 339: Játékszini emlény,* kiad. KOVÁCS Elemér, NÉMETHI Mihály, Debrecen, Város Könyvnyomdája, 1859.
- Zsebkönyv 343: Újévi emlény: 1862. évre,* kiad. GYARMATHY [Jenő], Debrecen, Város Könyvnyomdája, 1861.
- Zsebkönyv 451: Játékszini emlékkönyv az 1856-dik évre,* kiad. NAGY Ignác, Győr, Nyomatott Sauerwein Géza betüivel, 1856.
- Zsebkönyv 458: Játékszini emlény: Nemzeti színházi évkönyv,* kiad. OZORAY Árpád, Magyaróvár, Czéh Sándor, 1860.
- Zsebkönyv 570: Nemzeti színházi emlékkönyv,* kiad. KOVÁCS Elek, JAKAB István, Kolozsvár, Ev. ref. fő tanoda, 1856.
- Zsebkönyv 578: Játékszini emlékkönyv,* kiad. TURCSÁNYI Imre, JAKAB István, Kolozsvár, Ev. ref. főtanoda, 1859.
- Zsebkönyv 650: Színházi emlényfüzér,* kiad. KANTAI József, Szeged, Burger Zsigmond, 1862.
- Zsebkönyv 692: A miskolci nemzeti színház naplója,* kiad. MARTÉN Frigyes, Miskolc, Deutsch Dávid, 1858.
- Zsebkönyv 694: A miskolci nemzeti színház naplója,* kiad. MARTÉN Frigyes, Miskolc, Deutsch Dávid, 1859.
- Zsebkönyv 768: Színházi emlékkönyv,* kiad. CSIKI György, Nagyvárad, Tichy Alajos, 1857.
- Zsebkönyv 835: Magyar játékszini zsebkönyv,* kiad. POLTAY Kazmér, Pozsony, Schmid Antal, 1842.
- Zsebkönyv 840: Színházi almanach,* kiad. A' posonyi magyar színész társaság, Pozsony, Schmid Antal, 1844.
- Zsebkönyv 939: Színházi emlék-könyv,* kiad. ÉGENI Elek, Szabadka, Bittermann Károly, 1857.
- Zsebkönyv 967: Szegedi játékszini zsebkönyv 1843-dik évre,* kiad. TURCSÁNYI Imre, Szeged, Grün János, 1843.
- Zsebkönyv 979: Színházi emlék-könyv,* kiad. ÉGENI Elek, Szeged, Burger Zsigmond, 1857.
- Zsebkönyv, országos 186: Színházi naptár 1857. évre,* szerk. Gróf BETHLEN Miklós (Bolnai), DOBSA Lajos, TÓTH Kálmán, Pest, Emich Gusztáv, 1856.

A LEVELEK IDŐRENDI MUTATÓJA

1. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1841. február 16.	31, 609
2. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Kolozsvár, 1842. február vége – március eleje].....	33, 612
3. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak [Pest, 1842. március első fele].....	33, 612
4. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, [1842.] március 21.	33, 612
5. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szeged, 1843. augusztus 21.	35, 615
6. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pozsony, 1843. szeptember 21.	35, 617
7. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak [Pest, 1843. szeptember 24–26. körül].....	37, 621
8. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pozsony, 1843. szeptember 28.	37, 621
9. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Pozsony, 1843. október 2.]	38, 623
10. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pozsony, 1843. október 6.	39, 623
11. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Bécs, 1843. november 3.	41, 626
12. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1843. november 8.	43, 627
13. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának München, 1843. november 11.	44, 628
14. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak [Pest, 1843. november közepe].....	45, 628
15. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Párizs, 1843. november 21.	45, 628
16. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Párizs, 1843. december 2.	47, 631
17. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1843. december 5.	49, 632
18. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1843. december 15.	50, 633
19. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Párizs, 1843. december 28.	52, 634
20. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának München, 1844. január 14.	56, 636
21. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1844. július 17.	57, 637
22. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Várgede, 1845. október 12.	58, 638

23. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Óbecse, 1848. július közepe]	59, 639
24. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának A Tisza hátán, Buda gőzösön, 1848. július 26.	59, 639
25. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Óbecse, 1848. július 30.	61, 641
26. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1848. augusztus 7.	64, 644
27. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Óbecse, 1848. augusztus 8.	66, 645
28. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Óbecse, 1848. augusztus 14.	68, 647
29. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak [Pest, 1848. augusztus 14.]	70, 648
30. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1848. augusztus 15.	71, 648
31. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Óbecse, 1848. augusztus 15.]	72, 650
32. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szeged, 1848. október 26.	72, 650
33. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Szászsebes–Déva, 1849. augusztus 10–13. körül]	74, 651
34. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Vidin, 1849. augusztus 30. – szeptember első fele]	75, 652
35. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Vidin, 1849. szeptember első fele]	75, 652
36. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Vidin, 1849. szeptember 18.	75, 652
37. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Vidin, 1849. október 8.	80, 657
38. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Vidin, 1849. október 16.	84, 660
39. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Šumla, 1849. november 25.	87, 661
40. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Šumla, 1849. december 2.	91, 663
41. Egressy Ákos – Szentpétery Zsuzsannának [Ancona, 1849. december eleje]	93, 663
42. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak Pest, 1849. december 12.	93, 663
43. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Šumla, 1850. február 3.	95, 664
44. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak Pest, 1850. március 16.	99, 665
45. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Belgrád, 1850. április 14.	99, 665

46. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Belgrád, 1850. április közepe]	99, 665
47. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Belgrád, 1850. április közepe]	99, 665
48. Szentpétery Zsuzsanna és Egressy Etelka – Egressy Ákosnak Pest, 1850. április 16.	100, 666
49. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Belgrád, 1850. április 17.	102, 666
50. Egressy Ákos – Szentpétery Zsuzsannának [Ancona, 1850. április második fele]	104, 667
51. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1850. április 26.	104, 667
52. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Belgrád, 1850. április 30.	106, 668
53. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Belgrád, 1850. május 3.	111, 669
54. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak Pest, 1850. május 3.	113, 670
55. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Belgrád, 1850. május 9.	116, 671
56. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Belgrád, 1850. május 9.	117, 671
57. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1850. május 14.	120, 671
58. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak [Pest, 1850. május első fele].....	123, 672
59. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Belgrád, 1850. május 25.	125, 673
60. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1850. május 29.	128, 676
61. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Belgrád, 1850. május 30.	129, 676
62. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Konstantinápoly, 1850. augusztus 3.	131, 679
63. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Pest, 1850. szeptember 27.	134, 680
64. Egressy Gábor és Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak Pest, 1850. november 23.	136, 681
65. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Velence, 1850. november – 1851. január]	138, 683
66. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Pest, 1851. január 29.	139, 684
67. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Vicenza, 1851. február]	141, 685
68. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Pest, 1851. március 3.	142, 686

69. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Trieszt, 1851. április vége].....	145, 686
70. Egressy Gábor és Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak Pest, 1851. május 4.	146, 686
71. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Pest, 1851. június 20.	147, 687
72. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Pest, 1851. július 16.	149, 688
73. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Pest, 1851. augusztus 11.	149, 688
74. Egressy Ákos – Szüleinek Velence, 1851. december 26.	150, 688
75. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Pest, 1852. január 16.	152, 689
76. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Pest, 1852. március 27.	153, 689
77. Egressy Ákos – Szüleinek [Velence, 1852. április első fele].....	154, 690
78. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Pest, 1852. április 24.	154, 690
79. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak [Parád, 1853. július 15–16.].....	155, 690
80. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Parád, 1853. július 17.	155, 691
81. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1853. július 20.	157, 693
82. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Parád, 1853. július 22.	158, 695
83. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1853. július 25.	159, 697
84. Egressy Ákos – Egressy Etelkának Pest, 1853. július 25.	161, 698
85. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Parád, 1853. július 30.	162, 699
86. Egressy Etelka – Egressy Ákosnak Parád, 1853. július 30.	163, 700
87. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1853. július 31.	165, 701
88. Egressy Ákos – Egressy Etelkának Pest, 1853. augusztus 2.	166, 701
89. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Parád, 1853. augusztus 3.	167, 702
90. Egressy Etelka – Egressy Gábornak és Egressy Ákosnak Parád, 1853. augusztus 3.	169, 702
91. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1853. augusztus 5.	170, 703

92. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Parád, 1853. augusztus 8.	172, 704
93. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1853. augusztus 9.	173, 704
94. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1853. augusztus 12.	174, 705
95. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Parád, 1853. augusztus 12.	175, 706
96. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1853. augusztus 14.	176, 706
97. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pécel, 1853. október 21.	177, 706
98. Egressy Ákos – Egressy Etelkának [1854. április – május első fele]	178, 706
99. Egressy Ákos – Egressy Etelkának [1854. április – május első fele]	178, 707
100. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1854. május első fele]	178, 707
101. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Székesfehérvár, 1854.] május 30.	178, 707
102. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának [Székesfehérvár], 1854. május 30.	179, 708
103. Egressy Etelka – Egressy Ákosnak Székesfehérvár, 1854. május 31.	181, 709
104. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. június 6.	184, 710
105. Egressy Etelka és Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Székesfehérvár, 1854. június 6.	185, 710
106. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pécs, 1854. július 4.	187, 712
107. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Mátyfalva, 1854. július 22.	188, 713
108. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. július 29.	189, 714
109. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Tiszaújlak, 1854. július 31.	192, 715
110. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Mátyfalva, 1854. augusztus 1.	193, 716
111. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. augusztus 5.	194, 718
112. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának Máramarossziget, 1854. augusztus 9.	196, 718
113. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest 1854. augusztus 13.	199, 719
114. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak és Egressy Etelkának Pest, 1854. augusztus 17.	202, 720

115. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Máramarossziget, 1854. augusztus 18.	204, 721
116. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. augusztus 23.	205, 722
117. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szatmár, 1854. augusztus 28.	207, 723
118. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának [Máramarossziget, 1854. augusztus vége]	209, 724
119. Egressy Ákos – Szentpétery Zsuzsannának [Pardubice, 1854. augusztus].....	210, 725
120. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak [Pest, 1854. augusztus].....	210, 725
121. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Tiszaújlak, 1854. szeptember 3.	211, 725
122. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának Vásárosnamény, 1854. szeptember 6.	212, 726
123. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. szeptember 8.	218, 728
124. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagykároly, 1854. szeptember 11.	220, 729
125. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagykároly, 1854. szeptember 16.	221, 729
126. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Debrecen, 1854. szeptember 22.	222, 730
127. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. szeptember 27.	223, 731
128. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Debrecen, 1854. szeptember 29.	224, 731
129. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Debrecen, 1854. október 1.	226, 732
130. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. október 3.	227, 733
131. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Debrecen, 1854. október 6.	231, 734
132. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának Debrecen, 1854. október 6.	234, 736
133. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. október 13.	238, 738
134. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Debrecen, 1854. október 13.	241, 740
135. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Debrecen, 1854. október 16.	243, 742
136. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának Debrecen, 1854. október 16.	245, 742
137. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Debrecen, 1854. október 17.	250, 744

138. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. október 18.	252, 745
139. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. október 21.	253, 746
140. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szatmár, 1854. október 26.	255, 746
141. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának Szatmár, 1854. október 27.	257, 747
142. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szatmár, 1854. október 27.	259, 748
143. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. október 28.	260, 748
144. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [1854. október vége].....	262, 749
145. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. november 6.	262, 749
146. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Tiszaújlak, 1854. november 6.	265, 750
147. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának Tiszaújlak, 1854. november 7.	266, 750
148. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagybánya, 1854. november 9.	268, 751
149. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. november 11.	269, 751
150. Egressy Etelka és Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagybánya, 1854. november 13.	271, 752
151. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. november 14.	273, 752
152. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagybánya, 1854. november 16.	275, 753
153. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagybánya, 1854. november 20.	277, 754
154. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1854. november 21.	279, 754
155. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagybánya, 1854. november 24.	279, 755
156. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pécel, 1854. november 28.	280, 755
157. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagybánya, 1854. december 5.	281, 756
158. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának Nagybánya, 1854. december 6.	282, 756
159. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pécel, 1854. december 9.	285, 756
160. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagykároly, 1854. december 14.	285, 757

161. Egressy Etelka – Egressy Ákosnak Pest, 1855. január 30.	287, 757
162. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1855. március legeleje].....	289, 759
163. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Pardubice, 1855. március 12.	289, 759
164. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Pardubice, 1855. március 30.	290, 760
165. Egressy Etelka – Egressy Ákosnak Pest, 1855. május 2.	292, 760
166. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pécs, 1855. május 7.	293, 761
167. Egressy Ákos – Egressy Etelkának Vysoké Mýto, 1855. május 9.	294, 762
168. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Vysoké Mýto, 1855. október első fele].....	295, 763
169. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Vysoké Mýto, 1855. október közepe].....	295, 763
170. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Baja, 1855. október 19.	296, 763
171. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Baja, 1855. október 22.	296, 764
172. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Baja, 1855. október 25.	297, 765
173. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak [Pest, 1855. október 25.]	299, 766
174. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak Pest, 1855. október 25.	299, 767
175. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Baja, 1855. október 27.	301, 767
176. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1855. október 28.....	301, 768
177. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1855. október 28.	302, 769
178. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak Pest, 1855. november 19.	303, 769
179. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1855. november 20.	304, 770
180. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Kolozsvár, 1855. november 22.	305, 770
181. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1855. november 28.	307, 772
182. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Kolozsvár, 1855. november 30.	308, 773
183. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1855. december 1.	309, 774

184. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1855. december 6.	311, 776
185. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pest, 1855. december 6.	312, 777
186. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Kolozsvár, 1855. december 10.	313, 778
187. Egressy Etelka – Egressy Ákosnak Pest, 1856. július 21.	315, 779
188. Egressy Gábor – Egressy Etelkának [Pest, 1856. szeptember legeleje]	316, 779
189. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pusztaszentkirály, 1856. szeptember 5.	317, 779
190. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Pardubice, 1857. január 3.	318, 780
191. Egressy Etelka – Egressy Gábornak [Pest], 1857. január 10.	319, 780
192. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szabadka, 1857. január 13.	320, 781
193. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szabadka, 1857. január 16.	321, 782
194. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pest, 1857. január 19.	322, 784
195. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1857. január 23.	324, 785
196. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szabadka, 1857. január 23.	325, 785
197. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának és Egressy Etelkának Szabadka, 1857. január 25.	326, 786
198. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Pardubice, 1857. január első fele]	328, 787
199. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pest, 1857. január 27.	328, 787
200. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Szabadka, 1857. január 31.	329, 788
201. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szabadka, 1857. február 1.	329, 788
202. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pusztaszentkirály, 1857. április 14.	331, 789
203. Egressy Gábor – Egressy Etelkának [Pest, 1857. április közepe]	332, 789
204. Egressy Etelka – Szüleinek Pusztaszentkirály, 1857. április 29.	332, 790
205. Egressy Gábor – Egressy Etelkának Pest, 1857. július 12.	334, 791
206. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pusztaszentkirály, 1857. július 16.	334, 791

207. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1857. július 17.	335, 791
208. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának Pusztaszentkirály, 1857. augusztus 4.	336, 793
209. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pécel, 1857. augusztus [12.]	337, 793
210. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pécel, 1857. augusztus 15.	338, 794
211. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagyvárad, 1857. szeptember 20.	339, 794
212. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagyvárad, 1857. szeptember 25.	340, 795
213. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1857. szeptember 25.	341, 795
214. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagyvárad, 1857. szeptember 28.	342, 797
215. Egressy Árpád – Egressy Ákosnak [Pest, 1857. kora ősz]	343, 797
216. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Lázné Bohdaneč, 1857. október 16.	343, 798
217. Egressy Etelka – Egressy Ákosnak Pest, 1857. december 19.	344, 798
218. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szabadka, 1858. január 24.	346, 798
219. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1858. január 29.	347, 799
220. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szabadka, 1858. február 2.	348, 800
221. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pest, 1858. február 5.	349, 802
222. Egressy Árpád – Egressy Ákosnak [Pest, 1858. február eleje]	350, 803
223. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak [Pest, 1858. február első fele]	351, 803
224. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak [Pest, 1858. február első fele].....	351, 803
225. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Arad, 1858. február 12.	351, 803
226. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Ákosnak Pest, 1858. február 12.	352, 804
227. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Miskolc, 1858. március 2.	354, 805
228. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1858. március 5.	355, 806
229. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pest, 1858. március 24.	356, 807

230. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Hohenmauth, 1858. június 24.	357, 807
231. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Diósgyőr, 1858. június 24.	357, 807
232. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szeged, 1858. július 8.	359, 808
233. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szeged, 1858. július 9.	360, 809
234. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Lázně Bohdaneč, 1858. július 9.	361, 809
235. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szeged, 1858. július 13.	361, 810
236. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1858. július 18.	362, 810
237. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1858. július 19.	362, 810
238. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1858. július 19.	363, 811
239. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Pardubice, 1858. július vége – augusztus első fele]	364, 811
240. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Pest, 1858. július vége – augusztus első fele]	364, 811
241. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak [Pécel, 1858. augusztus közepe]	364, 811
242. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pécel, 1858. augusztus 21.	365, 812
243. Egressy Ákos – Egressy Etelkának [Pardubice, 1859. január legeleje]	366, 812
244. Egressy Etelka – Egressy Ákosnak Pest, 1859. január 13.	366, 812
245. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Pardubice, 1859. január első fele]	368, 813
246. Egressy Gábor – Egressy Etelkának [1859. január második fele]	368, 813
247. Egressy Etelka – Egressy Gábornak [Pest], 1859. január 29.	368, 813
248. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1859. március 3.	369, 814
249. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának Jászberény, 1859. március 3.	370, 817
250. Szentpétery Zsuzsanna és Egressy Etelka – Egressy Ákosnak Pest, 1859. április 3.	372, 818
251. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Miskolc, 1859. április 4.	374, 819
252. Szentpétery Zsuzsanna és Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pest, 1859. április 6.	375, 820

253. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1859. április 8.	377, 822
254. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Miskolc, 1859. április 11.	378, 823
255. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak [Pest, 1859. április első fele]	379, 824
256. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Miskolc, 1859. április 16.	379, 824
257. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Bánfalva, 1859. április 18.	380, 825
258. Egressy Gábor – Egressy Etelkának [Bánfalva, 1859. április közepe].....	381, 826
259. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pest, 1859. április 25.	382, 826
260. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Sátoraljaújhely, 1859. május 3.	384, 827
261. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pest, 1859. május 5.	385, 829
262. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Temesvár, 1859. május 26.	387, 830
263. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pest, 1859. május 30.	388, 830
264. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Temesvár, 1859. június 2.	389, 831
265. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának Kolozsvár, 1859. június 29.	390, 831
266. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Kolozsvár, 1859. július 1.	392, 833
267. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak és Egressy Etelkának [Pest, 1859. július 2.]	393, 833
268. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak és Egressy Etelkának [Pest, 1859. július 4.]	393, 833
269. Egressy Etelka és Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Marosvásárhely, 1859. július 9.	394, 833
270. Egressy Etelka – Szentpétery Zsuzsannának Dézs, 1859. július 18.	396, 834
271. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Etelkának Pest, 1859. július 21.	400, 835
272. Egressy Etelka és Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Jászberény, 1859. július 26.	401, 836
273. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Kassa, 1859. augusztus 29.	404, 836
274. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Sátoraljaújhely, 1859. szeptember 2.	405, 837
275. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pécel, 1859. szeptember 8.	406, 837

276. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1859. szeptember 9.	407, 838
277. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Debrecen, 1859. szeptember 26.	408, 839
278. Egressy Gábor – Egressy Árpádnak Győr, 1860. február 11.	410, 839
279. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Pardubice, 1860. február közepe]	411, 842
280. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak [Pest, 1860. február 20–25. között]	411, 842
281. Egressy Árpád – Egressy Gábornak Pest, 1860. február 25.	411, 842
282. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szarvas, 1860. február 27.	412, 843
283. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Szarvas, 1860. február 27.]	413, 844
284. Egressy Gábor – Egressy Árpádnak Szarvas, 1860. február 28.	413, 844
285. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1860. március első fele].....	413, 845
286. Egressy Ákos – Szüleinek Hradec Králové, 1860. március 23.	414, 845
287. Egressy Árpád – Egressy Gábornak [Pest, 1860. április közepe].....	416, 846
288. Egressy Gábor – Egressy Árpádnak és Szentpétery Zsuzsannának Nagykőrös, 1860. április 19.	416, 846
289. Egressy Árpád – Egressy Ákosnak Pest, 1860. április 23.	417, 847
290. Egressy Etelka és Telepy Károly – Szentpétery Zsuzsannának Diósgyőr, 1860. június 6.	417, 847
291. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Diósgyőr, 1860. július 5.	421, 849
292. Egressy Gábor – Egressy Etelkának Békéscsaba, 1860. július 12.	422, 850
293. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szentés, 1860. augusztus 31.	423, 850
294. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának [Pest, 1860. szeptember vége]	424, 850
295. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Árpádnak [Diósgyőr, 1860. október eleje]	424, 850
296. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1860. október 12.	424, 851
297. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Pest, 1860. október 13–14.]	425, 851

298. Egressy Gábor – Telepy Károlynak, Egressy Etelkának és Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1860. október 17.	425, 852
299. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Pest, 1860. október második fele]	427, 852
300. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1860. október 29.	427, 853
301. Egressy Etelka – Egressy Gábornak [Diósgyőr, 1860. november első fele]	427, 853
302. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Diósgyőr 1860. november 15.	428, 853
303. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1860. november 16.	428, 854
304. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Diósgyőr, 1860. november 24.	429, 854
305. Egressy Ákos – Szüleinek Párizs, 1861. március 4.	430, 854
306. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pest, 1861. március 24.	433, 857
307. Egressy Ákos – Szüleinek [Torino, 1861. március közepe]	433, 857
308. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1861. március második fele]	433, 857
309. Egressy Ákos – Szüleinek Torino, 1861. március 29.	433, 857
310. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Torino, 1861. április 9.	446, 864
311. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1861. április első fele]	451, 868
312. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Acqui Terme, 1861. június 6.	451, 868
313. Egressy Árpád – Szüleinek Arad, 1861. június 29.	477, 875
314. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Hódmezővásárhely, 1861. június vége]	478, 877
315. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Hódmezővásárhely, 1861. június 30.	478, 877
316. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Pest, 1861. július 9.	479, 878
317. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Acqui Terme, 1861. augusztus 2.	480, 878
318. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Ungvár, 1861. augusztus 12.	488, 880
319. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Árpádnak [Pest, 1861. augusztus 18.]	489, 880

320. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Acqui Terme, 1861. szeptember 2.	489, 881
321. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Acqui Terme, 1861. szeptember 10.	491, 883
322. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Nagybecskerek, 1861. szeptember 16.	494, 885
323. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Debrecen, 1861. szeptember 27.	496, 885
324. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1861. szeptember 28.	497, 886
325. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Debrecen, 1861. október 2.	497, 886
326. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1861. október első fele]	498, 887
327. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Acqui Terme, 1861. október 18.	498, 887
328. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Arad, 1861. október 23.	501, 888
329. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Pest, 1861. november 13.	502, 889
330. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak Pest, 1861. november 16.	502, 889
331. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Déva, 1861. december 1.	503, 889
332. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Acqui Terme, 1861. december 8.	504, 890
333. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Acqui Terme, 1862. január 10.	511, 891
334. Egressy Gábor – Egressy Árpádnak [Pest, 1862. január]	524, 895
335. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Déva, 1862. február 19.	525, 895
336. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Abrudbánya, 1862. március 26.	525, 895
337. Egressy Gábor – Egressy Árpádnak [Pest, 1862. április–augusztus között]	526, 896
338. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Torino, 1862. augusztus 7.	526, 896
339. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Belényesszentmiklós, 1862. augusztus 17.	531, 899
340. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Torino, 1862. augusztus 23.	533, 900
341. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1862. augusztus második fele]	536, 901
342. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1862. augusztus második fele]	536, 901

343. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1862. augusztus utolsó harmada]	536, 901
344. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1862. augusztus utolsó harmada]	536, 902
345. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Torino, 1862. szeptember 1.	536, 902
346. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Nagykanizsa, 1862. szeptember első fele]	543, 904
347. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Nagykanizsa, 1862. szeptember]	543, 904
348. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nagykanizsa, 1862. szeptember 16.	544, 904
349. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Torino, 1862. szeptember]	544, 905
350. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Makó, 1862. október 16.	545, 905
351. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1863. január közepe].....	547, 905
352. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Cuneo, 1863. január 26.	547, 906
353. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1863. február eleje]	548, 908
354. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Cuneo, 1863. február 16.	548, 908
355. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Cuneo, 1863. február 28.	550, 909
356. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pest, 1863. május 11.	552, 909
357. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Nyitra, 1863. június 11.	553, 910
358. Egressy Gábor – Egressy Árpádnak [1863. június közepe]	553, 910
359. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1863. június második fele]	553, 910
360. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Cuneo, 1863. június második fele]	553, 911
361. Egressy Árpád – Szüleinek Nagyzombor, 1863. június 27.	554, 911
362. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Cuneo, 1863. július 5.	554, 911
363. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Árpádnak [Pest, 1863. július legeleje]	556, 912
364. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Nagyzombor, 1863. július 6.	556, 912
365. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Mohács, 1863. augusztus 5.	557, 913

366. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Beregszász, 1863. augusztus 9.	558, 913
367. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Árpádnak [Pest, 1863. július vége, augusztus eleje]	559, 914
368. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Mohács, 1863. augusztus 10.	559, 914
369. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1863. augusztus 12.	560, 915
370. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Munkács, 1863. augusztus 13.	561, 915
371. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1863. augusztus közepe]	562, 916
372. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Tiszaújlak, 1863. augusztus 24.	562, 916
373. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Cuneo, 1863. augusztus 26.	563, 916
374. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Szatmár, 1863. augusztus 29.	565, 918
375. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Torino, 1863. szeptember 14.	566, 918
376. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1863. szeptember vége, október legeleje]	567, 919
377. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Cuneo, 1863. október 7.	567, 919
378. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1863. október 16.]	569, 920
379. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Cuneo, 1863. október 24.	569, 920
380. Egressy Árpád – Szüleinek Kaposvár, 1864. január 6.	573, 923
381. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Ancona, 1864. január második fele]	573, 923
382. Egressy Ákos – Egressy Gábornak [Ancona, 1864. február első fele]	573, 923
383. Egressy Gábor – Egressy Ákosnak [Pest, 1864. február közepe]	574, 924
384. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Ancona, 1864. február 22.	574, 924
385. Egressy Árpád – Egressy Gábornak [Pápa, 1864. április]	579, 925
386. Egressy Árpád – Egressy Ákosnak Pápa, 1864. április 28.	579, 925
387. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Pest, 1864. május 13.	579, 925
388. Egressy Árpád – Egressy Gábornak Pápa, 1864. május 20.	580, 927

389. Egressy Ákos – Egressy Etelkának [Ancona, 1864. június vége]	581, 927
390. Egressy Etelka – Egressy Ákosnak [Pest, 1864. július eleje]	581, 928
391. Egressy Ákos – Egressy Etelkának Torino, 1864. július 11.	581, 928
392. Egressy Ákos és Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Bréb, 1864. szeptember 13.	582, 929
393. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1864. szeptember 18.	584, 930
394. Egressy Ákos – Egressy Árpádnak [Máramarossziget, 1864. október eleje]	585, 930
395. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Árpádnak Pest, 1864. október 3.	585, 930
396. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Bréb, 1864. október 6.	585, 931
397. Egressy Ákos és Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Máramarossziget, 1864. október első fele]	586, 931
398. Egressy Árpád – Szentpétery Zsuzsannának Marcali, 1864. október 15.	589, 934
399. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Gräfenberg, 1865. június 24.	590, 934
400. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Pest, 1865. június 28.	591, 936
401. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Gräfenberg, 1865. június 29.	593, 939
402. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1865. július 1.	594, 939
403. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának Gräfenberg, 1865. július 4.	594, 939
404. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Pest, 1865. július 8.	597, 940
405. Egressy Etelka – Egressy Gábornak Pest, Páva-sziget, 1865. július 11.	598, 942
406. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Gräfenberg, 1865. július 16–20.]	600, 943
407. Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak Pest, 1865. július 23.	602, 946
408. Egressy Ákos – Egressy Gábornak Pest, 1865. augusztus 3.	604, 947
409. Egressy Gábor – Szentpétery Zsuzsannának [Gräfenberg, 1865. július 29.]	605, 950

NÉVMUTATÓ

Egressy Gábor és Szentpétery Zsuzsanna nevét, gyakori előfordulásuk miatt, nem tüntet-
tem fel.

- Á → Egressy Ákos
 Abday Sándor 49, 632
 Abody Béla 891, 965
 Achmet bég → Ahmed effendi
 Adam, Adolphe 860
 Adamovits Matild 947
 Adrovitz Anna 966
 Affre, Denis Auguste (párizsi érsek) 54, 636
 Ágay Adolf 768
 Ágoston 583, 585, 929, 931
 Ágoston Erzsébet → Sismis Józsefné Ágos-
 ton Erzsébet
 Ágoston Imre, id. 393, 402, 403, 833
 Ágoston Imre, ifj. 371, 385, 393, 818, 829,
 833
 Ahmed effendi 98, 107, 109, 664, 668, 669,
 679
 Aixinger Clementina 745
 Albert Ignác (Albert Anzelm, Szelim bej)
 127, 655, 676
 Albini 621
 Alboni, Marietta 440, 861
 Albrecht, Habsburg főherceg 689
 Aldridge, Ira 161, 165, 180, 347, 350, 355,
 698, 700, 709, 799, 802, 806, 841
 Ali pasa (török külügyminiszter) 679
 Alsdorf, Karl 941
 Alt, Rudolf von 937
 Amerling, Friedrich von 847, 887
 András/Andris bácsi, Andris bátyja → Fáy
 András
 Andrásy Ede 17
 Andrásy György gróf 794
 Andrásy Gyula gróf 78, 656, 664, 877
 Andrisné, Andris néni → Fáy Andrásné Szi-
 ráki Zsuzsa
 Ángyán János 794, 966
 Antunovics József 321, 325, 783, 786
 Antunovits Pál (Szabadka polgármestere)
 327, 757, 783
 Apponyi Antal gróf 42, 626
 Apponyi György gróf 866, 876
 Apraxin Julia → Batthyány Apraxin Júlia
 Arago, Étienne 615
 Arany János 11, 14, 130, 376, 604, 678, 762,
 794, 820, 821, 822, 834, 849, 904, 912,
 938, 948, 951, 960, 966
 Aranyváry 574, 575, 925, 926
 Aranyváry Emília 574, 575, 579, 580, 925
 Arday Balog Samu 218, 234, 322, 325, 326,
 728, 736, 784, 786, 787
 Argenti Döme 600, 943
 Arnauld, Auguste 12, 758, 771, 804
 Arnold Ágoston 520, 874, 894, 907
 Árpád → Egressy Árpád
 Árpád → Ujhelyi Árpád
 Árpádie → Ujfalussy Arpadine
 Árthurka, Arthur → Kazinczy Artúr
 Au → Egressy Ákos
 Auber, Daniel 782, 786, 861
 Augusz Antal báró 738
 Avar Anton 8
 Bach, Alexander 684
 Bachasson, Marthe Camille (Montalivet
 harmadik grófja) 53, 635
 Bácskai Vera 676, 966
 Badics Ferenc 713, 966
 Baittaile → Bataille, Charles Amable
 Bajza Jenő 912
 Bajza József 65, 130, 355, 614, 625, 644, 673,
 677, 806, 912, 966
 Bakonyi István 597, 940
 Bakucz János 649
 Balassa János 127, 676
 Ballai Károly 965
 Ballagi Mór 965
 Balázs Albert 649
 Balázs Sándor 308, 774

- Balázsné: Balázs Sándorné Bognár Vilma 495, 592, 885, 937
- Balázsy Józsefné 172, 704
- Bállind János 649
- Balog Alajos 19, 589, 934
- Balog István 640, 736
- Balog Jozefa 235, 241, 736, 740
- Balog Mihály 226, 232, 330, 585, 732, 735, 789, 931
- Balog Pepi → Balog Jozefa
- Balogh Adéle (Géresi) 331, 789
- Balogh István (Géresi) 331, 789
- Balogh Istvánné (Géresi) László Anna (Kászonjakabfalvi) 331, 789
- Bandi → Telepy András
- Barabás Miklós 675, 678, 934, 942, 953
- Bárány Ferdinánd 622
- Bárány Háni: Bárány Johanna 27, 38, 40, 622, 625
- Bárány Sándor 649
- Barát Imre 649
- Bárdos Ferenc 765, 966
- Baris Lajos 649
- Baróthy László (Oszmán bej) 655
- Barrière, Théodore 771
- Bartalits Imre 639, 641, 645, 647, 650
- Bartáné, Bartháné: Bartha Jánosné Meszlényi Anna 300, 613, 625, 674, 759, 767
- Bartay Endre 36, 37, 40, 41, 50, 620, 621, 624, 632, 633
- Bártfay László 951
- Bartha János 759
- Bartha Gyula 290, 300, 303, 759, 767, 769
- Bartha Katalin Ágnes 716, 966
- Barthus József 307, 772
- Bataille, Charles Amable 438, 861
- Bathó Edit 827, 967
- Báthory József 46, 47, 629, 634
- Batta Imre 464, 465, 871
- Batta Jozéfa 947
- Batthyány Apraxin Júlia grófnő 598, 942
- Batthyány Artúr gróf 942
- Batthyány Emma grófnő 844
- Batthyány Géza gróf 844
- Batthyány Kázmér gróf 171, 174, 201, 664, 704, 705, 711, 720
- Batthyány Lajos gróf 66, 84, 640, 641, 642, 645, 660
- Batthyány Lajosné Zichy Antónia grófnő 493, 884
- Battu, Léon 758, 762
- Bauer József Károly 583, 585, 586, 929, 931
- Bauernfeind Gyula 649
- Bausek Gusztáv 907
- Bayard, Jean-François-Alfred 611, 620, 886, 948, 956
- Bayer József 820
- Beauharnais, Maximilien Joseph Eugène Auguste Napoléon de 80, 657
- Beaumarchais, Pierre-Augustin Caron de 860
- Beauvoir, Roger de 615, 616, 707, 960
- Bechtold, Philipp 62, 63, 70, 642, 644, 647
- Becsky Valéria 559, 914
- Beimel József 674, 677, 846
- Békési Gábor 757, 781, 823, 967
- Béla → Fáy Béla
- Béláék → Fáy Béla és Fáy Béláné Halász Ida
- Belizár 96, 664
- Bem, Józef Zachariasz (Murad pasa) 26, 76, 107, 651, 654, 655, 664, 665, 668, 676, 822
- Bencze Ignác 187, 712
- Benda Kálmán 817, 967
- Benedek József 927, 958
- Benedicti (Benedikty) József 511, 512, 513, 892
- Béni, Béni bácsi → Egressy Benjámín
- Beniczky Lajos 877
- Benke Albert (Bebus) 73, 651
- Benkő Kálmán 206, 218, 230, 234, 248, 424, 503, 722, 728, 734, 736, 743, 850, 890
- Benkő Nándor 234
- Benza Károly 714
- Béranger, Pierre-Jean de 434, 859
- Berczeli A. Károlyné 965
- Bérczy Károly 162, 165, 699, 700
- Bérczy Károlyné Frivaldszky Anna 162, 165, 699, 700
- Berchtold Antal gróf 386, 792, 830, 954
- Berchtold Artúr gróf 954
- Berchtold István gróf 954

- Berchtold Richárd gróf 525, 895, 954
 Berchtold Richárdné Bánffy Erzsébet 525, 895
 Berei József 976
 Berényi (Szahlinger, Szálinger) Antal 294, 297, 298, 299, 301, 304, 307, 308, 309, 311, 313, 341, 762, 764, 765, 766, 767, 768, 770, 771, 773, 774, 775, 777, 795, 958, 960
 Béres András 976
 Berghofer István 236, 737
 Berghofer Istvánné Budaházy Josefa 236, 737
 Berkhofferék → Berghofer
 Berlász Jenő 9, 971
 Berlioz, Hector 817, 967
 Bernhardt, Sarah 860
 Bernstein Béla 830, 967
 Berthold → Berchtold Richárd gróf
 Berthold menyasszonya → Berchtold Richárdné Bánffy Erzsébet
 Berzeviczy Vince báró 880
 Berzsenyi Dániel 19
 Berzsenyi Károly 477, 875
 B.ethl. György → Bethlen Gergely
 Bethlen Ferenc gróf 398, 835
 Bethlen Gergely gróf 443, 449, 452, 453, 476, 499, 500, 512, 534, 547, 550, 570, 863, 866, 868, 874, 888, 892, 900, 906, 909, 921
 Bethlen János gróf (színházi intendáns) 297, 305, 306, 764, 766, 767, 771, 772
 Bethlen János gróf (Bethlen Miklós gróf apja) 715
 Bethlen Miklós gróf 192, 193, 194, 197, 201, 202, 206, 207, 211, 212, 218, 221, 223, 224, 225, 227, 229, 233, 238, 239, 243, 251, 252, 261, 276, 293, 382, 436, 715, 716, 718, 720, 723, 726, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 738, 739, 741, 744, 745, 749, 753, 761, 783, 827, 860, 977
 Bezerédy Lajos 76, 654
 B. Gy. → Bethlen Gergely
 Bickerstaff, Isaac 698
 Biasini, Gaetano 305, 391, 771, 832
 Birch-Pfeiffer, Charlotte 19, 633, 731, 876
 Bitnicz Lajos 130, 677, 686
 Bittermann Károly 783
 Bizay Mihály 240, 739
 Blair, Hugh 686
 Blaskó András 649
 Blum, Robert 655
 Bod Pál (Albisi) 162, 699
 Bodenburg Lina → Hegedűsné: Hegedűs Lajosné Bodenburg Lina
 Bódis Istvánné 829, 967
 Bodor István 825, 967
 Bodor Károly 840
 Bodzási Balázs 740, 967
 Bogdán István 962, 967
 Bogdanovics Krisztina (Beksics Gusztávné) 947
 Bognár Vilma → Balászné: Balázs Sándorné Bognár Vilma
 Bogyay Ernő 491, 492, 883
 Bohus Amália 953
 Bókay [Bock] János 157, 324, 328, 341, 342, 383, 693, 785, 788, 796, 827
 Bokros László 520, 894
 Bolnai, Bolnay → Bethlen Miklós gróf
 Bona Gábor 719, 761, 764, 812, 830, 871, 899, 967
 Bonaparte, Eugène Louis Jean Joseph 434, 858
 Bonaparte, Napoléon-Jérôme 445, 538, 864, 903
 Bonaparte-Wyse, Adèle (Türr István felesége) 509, 524, 555, 884, 894, 912
 Bónis Ferenc 967
 Bónis Sámuel 877
 Borbély Ádámné 380, 383, 384, 825, 827, 829
 Borbély Ferencné 380, 383, 384, 825, 827, 829
 Borbély László 380, 383, 384, 825, 827, 829
 Borbély Miklósné Rimaszécsi Zsuzsánna 380, 383, 384, 825, 827, 829
 Borbélyné: Borbély Lászlóné Szathmáry Király Borbála 380, 383, 384, 825, 827, 829

- Borbélyné fivérei → Szathmáry Király György, Szathmáry Király László, Szathmáry Király Pál
- Borbíró Fanni 971
- Boross Mihály 708, 967
- Borsa Gedeon 944, 967
- Bory István 877, 967
- Bosichjus Sándor 907
- Both Magdolna 28
- Bothos István 15, 306, 614, 772
- Botosné: Bothos Istvánné Szathmári Juliana 15, 34, 306, 614, 772
- Bouchardy, Joseph 958
- Brandl Károly 649
- Breznay Géza 558, 913
- Brisebarre, Édouard 795
- Broiny György 649
- Budai József 405, 837
- Budai Júlia 947
- Budainé: Budai Józsefné Jeszenszky Karolin 382, 404, 827, 837
- Bujovszkiné: Bulyovszky Gyuláné Szilágyi Lilla 310, 762, 763, 775, 851, 958
- Bulyovszky Gyula 305, 425, 770, 848, 851
- Bukovinszky József 332, 790
- Bunkó Ferenc 797
- Bús György 890
- Buziásy Károly 137, 682
- Buzinkay Géza 794, 842, 966, 967
- Büttel Károly 180, 186, 708, 711
- B-Zsiné → Balázs Józsefné
- Calderón de la Barca, Pedro 54, 636
- Calland, Henri 861
- Campilli Frigyes 592, 937
- Carina Anna 949
- Carossini (szardíniai királyi konzul) 662
- Carrion, Emanuele 336, 792
- Cavour, Camillo Benso di 476, 863, 864, 874, 882
- Celesztin → Pergő Celesztin
- Cenner Mihály 707, 708, 827, 967, 972
- Ceresa Lajos 949
- Chotek, Karl Chotkow von 355, 806
- Cialdini, Enrico 484, 540, 879, 903
- Cicero, Marcus Tullius 684, 967
- Cima kisasszony 492
- Cochinat, Jean-Baptiste-Thomas-Victor 444, 863
- Collin, Heinrich Joseph von 610, 958
- Colombo → Egressy Ákos
- Constantin 374, 819
- Cordelia → Egressy Etelka
- Cormon, Eugène 617, 957
- Corneille, Pierre 629
- Cristi → Várady Gáborné Hegedűs Krisztina
- Crouy-Chanel, August de 537, 551, 563, 567, 568, 902, 907, 909, 917, 919
- Czakó Zsigmond 958
- Czáró-Fogarassy Sámuel 561, 915
- Czelesztin → Pergő Celesztin
- Czili → Fodorné: Fodor Imréné Weisz Cecília
- Czirjék Adolf 893
- Czorda Félix (Bódog) 325, 346, 783, 786, 799
- Czorda Ferenc 786
- Czövek István 640
- Cuza, Alexandru Ioan 865
- Czvián István 564, 917, 918
- Csabai/Csabay Pál 221, 235, 243, 272, 278, 340, 342, 708, 729, 736, 737, 742, 752, 754, 797, 956
- Csabainé: Csabai Pálné Szakáll Klára 233, 235, 340, 342, 736, 795, 797
- Csajka Gizella 817, 975
- Csabay Gyula 719
- Csáky Tivadar gróf 880
- Csáky Zsigmond (Kőrösszeghi és Adorjáni) gróf 374, 820
- Csapodi Csaba 971
- Császár Ferenc 670
- Császár György 721
- Császár Miklós 947
- Csató Pál 615, 617, 957
- Cseh Géza 794, 967
- Csejtey, Ludwig 517, 893
- Csengery Antal 614, 768, 821, 877
- Csepregi (Csepreghy) Lajos 306, 307, 558, 616, 620, 621, 772, 773, 913, 914, 957, 960

- Cseresnyés Sámuel (Felsőeőri) 195, 208, 216, 718, 724, 727
- Cserey Ignác 62, 63, 64, 65, 72, 642, 644, 645, 649
- Csernátony (Cseh) Lajos 448, 452, 473, 480, 486, 543, 568, 840, 845, 865, 869, 878, 903, 919
- Csernovits Péter 232, 340, 734, 747, 792, 795
- Csiffáry Gabriella 976
- Csiffáry Gergely 699, 967
- Csigi Ferenc 220
- Csiki György 977
- Csillag Róza 841
- Csoma Borbála 934, 935, 968
- Csorba György 654, 655, 660, 664, 968
- Csudafy Mihály 900
- Daguerre, Louis Jacques 631
- Dallos Gyula 410, 411, 412, 413, 840, 842, 843, 844, 849
- Damjanich János 84, 654, 660
- Damoklész 139, 684
- Dani → Káli Dániel
- Dante, Alighieri 135, 681
- David → Egressy Ákos
- David, A. → Egressy Ákos
- Dávid Sándor 649
- Deák Ágnes 28, 667, 668, 680, 682, 689, 722, 860, 865, 866, 867, 868, 873, 968
- Deák Ferenc 493, 601, 776, 867, 876, 882, 884, 943, 944
- Deáki Filep Sámuel 308, 774
- De Caux Mimi 171, 172, 174, 201, 219, 704, 705, 720, 728, 953
- Dede Franciska 971
- Deézi (Deésy) Zsigmond 477, 875
- Degenfeld Schonburg Imre gróf 268, 751
- Degré Alajos 678, 889
- Deinhardstein, Johann Ludwig 12, 615, 617, 707, 709, 758, 771, 795, 805, 817, 886, 957, 959
- Dejean, Louis 860
- Dékány Teréz 495, 885
- Delavigne, Jean-François Casimir 53, 54, 635
- Deletter (De Letter) János 526, 595, 596, 597, 601, 819, 822, 895, 940, 944
- Dembiński, Henryk gróf 76, 654
- Demerác Albert 783
- Demeter Mihály 501, 889
- Demeter Zsófia 709, 968
- Démocles → Damoklész
- Dengelegi Mihály 837
- Dengelegi Zsófia 404, 837
- Dér Dezső 966
- Deringil, Selim 655, 968
- Derley, Joseph 888
- Déry István, Déry bácsi 359, 360, 361, 362, 363, 808, 809, 810, 811, 823
- Déryné, Déry Róza: Déry Istvánné Széppataki Róza 12, 15, 355, 360, 361, 363, 376, 380, 419, 423, 588, 637, 806, 808, 809, 810, 811, 821, 822, 823, 825, 847, 850, 931
- Desnoyer, Charles 615
- Dessewffy Emil gróf 775, 776, 828
- Deutsch Lipót 553, 558, 910, 913
- Deutsch Mór 553, 558, 910, 913
- Devrient, Eduard 620
- Dézi → Deézi (Deésy) Zsigmond
- Dienes Lajos 738
- Dinaux, Arthur Martin 620
- Diósy Márton 42, 44, 45, 47, 53, 54, 627, 628, 630, 635, 636
- Dobay Károly 449, 866
- Dobozy Károly 36, 619
- Dobranich Ferenc 649
- Dobrossy István (1810–1853) 634, 751, 956
- Dobrossy István (1946–2015) 805, 807, 968
- Dobsa Lajos 308, 323, 426, 427, 479, 678, 774, 783, 784, 852, 853, 877, 878, 977
- Doleschall Gábor 152, 689
- Donizetti, Gaetano 737, 786, 886
- Dopsa → Dobsa Lajos
- Doppler Ferenc 801, 949
- Doria asszony, Doria Lajosné → De Caux Mimi
- Dorninger → Dornstrauch, Johann Dorninger von
- Dornstrauch, Johann Dorninger von 139, 140, 142, 685, 686

Dráguss Károly 604, 947	368, 370, 372, 374, 375, 377, 380, 381,
Dryden, John 674	384, 387, 392, 393, 405, 406, 408, 411,
Dubraviczky Simon 40, 625	412, 415, 417, 421, 432, 444, 446, 451,
Ducange, Victor 758, 771, 773, 778, 958	475, 476, 479, 487, 488, 491, 494, 496,
Dugonics András 674	497, 501, 510, 519, 524, 525, 531, 536,
Dulka Sarolta 947	543, 544, 545, 548, 550, 556, 558, 560,
Dumanoir 620	561, 562, 565, 567, 569, 572, 578, 579,
Dumas, Alexandre, ifj. 472, 775, 860, 872	580, 582, 584, 586, 588, 589, 590, 591,
Dumas, Alexandre, id. (Dumas Sándor) 460,	592, 593, 595, 598, 599, 600, 602, 603,
472, 615, 629, 707, 709, 758, 763, 771,	605, 609, 610, 611, 614, 615, 621, 624,
773, 795, 805, 806, 834, 842, 849, 871,	627, 628, 633, 637, 639, 640, 641, 642,
886, 958, 960	643, 645, 647, 648, 650, 651, 655, 659,
Dumont Gusztáv → Zerffi Gusztáv	660, 662, 664, 667, 669, 672, 674, 681,
Dunka Miklós 482, 879	682, 687, 688, 689, 705, 706, 713, 715,
Dunyov István 476, 874	716, 718, 724, 726, 727, 728, 730, 731,
Dupeuty, Charles 617	742, 746, 749, 752, 759, 760, 762, 763,
Duschek Ferenc 76, 654	769, 778, 780, 782, 787, 796, 806, 807,
Duveau vagy Duvau, Caroline 440, 861	809, 811, 814, 820, 823, 828, 842, 844,
Duvert, Félix-Auguste 12, 615, 956	845, 846, 854, 855, 862, 863, 864, 865,
	868, 874, 875, 876, 877, 879, 882, 883,
	884, 887, 888, 889, 891, 895, 896, 897,
E... → Egressy Etelka	900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907,
Eberhardt Károly 540, 903	908, 911, 912, 913, 917, 918, 919, 920,
E. Csorba Csilla 966	921, 924, 925, 926, 928, 930, 933, 934,
Eder, Friedrich 62, 642	935, 936, 938, 939, 941, 942, 943, 944,
Éder Lujza 171, 635, 703, 704, 953	946, 947, 948, 950, 951, 953, 968
Égeni Elek 977	Egressy Árpád 7, 10, 14, 15, 16, 17, 18, 21,
Engenberger József 677	22, 25, 26, 61, 63, 72, 77, 82, 86, 87, 88,
Egresi Galambos Pál 11, 621, 680, 684, 688	89, 92, 95, 102, 103, 110, 124, 132, 137,
Egressi Galambosy Sámuel 684, 951	138, 153, 163, 175, 226, 229, 237, 241,
Egressy Ákos 7, 8, 10, 14, 15, 16, 17, 18, 19,	244, 254, 259, 263, 290, 292, 295, 300,
20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 34, 44, 59, 60,	321, 323, 324, 326, 328, 337, 342, 344,
61, 62, 63, 64, 66, 67, 70, 71, 72, 73, 74,	345, 350, 352, 353, 369, 372, 374, 375,
75, 77, 79, 80, 82, 86, 87, 88, 89, 92, 93,	376, 377, 378, 380, 381, 383, 384, 385,
95, 100, 101, 102, 103, 110, 113, 114, 115,	386, 387, 392, 393, 395, 400, 401, 403,
121, 123, 127, 131, 132, 133, 134, 136,	404, 405, 408, 410, 411, 412, 413, 415,
138, 139, 142, 146, 147, 149, 150, 151,	416, 417, 418, 420, 421, 422, 424, 425,
153, 154, 156, 159, 161, 163, 164, 165,	427, 445, 478, 492, 495, 502, 504, 526,
167, 169, 170, 173, 174, 176, 177, 181,	532, 546, 554, 555, 557, 560, 573, 581,
192, 194, 195, 197, 202, 207, 212, 219,	584, 588, 589, 590, 591, 595, 599, 600,
225, 227, 230, 241, 244, 254, 263, 270,	603, 604, 615, 624, 628, 633, 637, 639,
274, 279, 280, 287, 288, 290, 292, 293,	660, 667, 670, 672, 679, 680, 695, 697,
294, 295, 297, 299, 300, 302, 303, 304,	705, 724, 725, 732, 733, 746, 749, 796,
305, 306, 309, 315, 316, 317, 319, 320,	797, 799, 803, 814, 820, 822, 825, 826,
321, 323, 324, 327, 328, 329, 333, 337,	829, 830, 834, 837, 842, 843, 849, 852,
340, 341, 344, 347, 348, 350, 352, 354,	854, 863, 864, 875, 876, 878, 890, 896,
355, 357, 360, 361, 362, 363, 364, 366,	

- 905, 911, 912, 913, 923, 927, 928, 930,
934, 935, 939, 943, 946, 947, 949, 950,
968
- Egressy Benjámín (Béni) 11, 39, 40, 54, 57,
371, 610, 614, 615, 617, 618, 619, 620,
624, 636, 637, 680, 817, 865, 956, 959,
960
- Egressyné: Egressy Benjáminné König Róza
33, 610, 614, 637
- Egressy Béni (Egressy Ákos fia) 16
- Egressy Eszter → Török Sámuelné Egressy
Eszter
- Egressy Etelka 7, 8, 10, 11, 14, 15, 17, 18, 21,
22, 31, 36, 37, 38, 39, 42, 44, 45, 47, 48,
49, 51, 52, 56, 61, 64, 65, 72, 73, 74, 75,
77, 82, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 95, 100, 102,
103, 110, 111, 114, 115, 123, 124, 128,
132, 136, 138, 141, 142, 146, 153, 156,
158, 159, 161, 162, 163, 165, 166, 167,
168, 170, 172, 173, 174, 176, 177, 178,
181, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190,
191, 192, 193, 194, 195, 196, 199, 200,
201, 202, 203, 205, 206, 207, 208, 210,
211, 212, 213, 216, 218, 219, 220, 222,
223, 225, 227, 230, 231, 233, 237, 238,
239, 242, 243, 244, 245, 250, 251, 252,
253, 254, 255, 256, 259, 260, 261, 262,
263, 264, 265, 268, 269, 270, 273, 274,
276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 284,
286, 288, 290, 292, 293, 294, 295, 297,
298, 300, 301, 304, 305, 306, 307, 308,
309, 310, 311, 314, 316, 317, 319, 320,
321, 323, 324, 325, 326, 327, 329, 332,
333, 334, 335, 337, 338, 339, 341, 342,
344, 345, 347, 348, 350, 353, 355, 356,
359, 364, 365, 367, 369, 372, 373, 374,
376, 377, 380, 381, 383, 384, 386, 387,
389, 390, 392, 393, 395, 400, 403, 405,
407, 409, 412, 418, 421, 422, 423, 426,
428, 429, 433, 478, 495, 497, 498, 525,
552, 556, 561, 579, 581, 582, 583, 584,
587, 588, 591, 592, 597, 600, 603, 609,
610, 616, 623, 624, 633, 635, 667, 679,
680, 683, 687, 690, 693, 694, 695, 697,
698, 699, 700, 701, 702, 703, 705, 708,
709, 710, 711, 714, 715, 716, 718, 719,
720, 722, 725, 726, 727, 728, 730, 736,
739, 740, 743, 746, 747, 749, 751, 754,
755, 756, 758, 760, 766, 767, 774, 775,
779, 780, 782, 784, 786, 787, 791, 792,
793, 796, 798, 804, 805, 806, 807, 808,
810, 812, 813, 814, 816, 822, 826, 827,
831, 835, 837, 838, 847, 848, 850, 852,
910, 913, 935, 937, 942, 943, 950, 951,
952, 953
- Egressy Frigyes 11
- Egressy Gábor, ifj. (Egressy Ákos fia) 16, 17
- Egressy Katinka 16, 17
- Egressy Imre 11
- Egressy Lajos 18, 139, 140, 142, 145, 147,
684, 686, 687
- Egressy Lujza 16, 17
- Egressy Mária 14
- Egressy Pál 11, 621
- Egressy Samu 15, 241, 289, 291, 292, 295,
300, 304, 315, 316, 317, 318, 319, 320,
321, 322, 324, 326, 328, 329, 331, 332,
333, 334, 336, 337, 341, 344, 345, 361,
368, 372, 373, 374, 375, 377, 384, 403,
562, 684, 740, 759, 760, 763, 767, 769,
779, 780, 782, 783, 784, 785, 786, 787,
788, 789, 790, 791, 793, 796, 798, 810,
814, 818, 820, 823, 829, 836, 865, 916,
951
- Egressy Samuné Halász Amália 300, 316,
322, 332, 333, 334, 336, 337, 382, 767,
779, 784, 790, 791, 792, 793, 826, 951
- Egressy v. Achatius → Egressy Ákos
- Eichner Anna (Szakáll Antalné) 947
- E. Kovács Gyula 544, 904
- Elefánthy Ferenc 768
- Ella → Telepy Gabriella
- Ellinger József 348, 802
- Emich Gusztáv 269, 627, 628, 639, 673, 677,
714, 751, 783, 820, 950
- Emmi, Emmanéni → Kazinczy Gáborné
Fáy Emília
- Enyedi Sándor 890, 968
- Eötvös József báró 590, 592, 595, 602, 714,
775, 776, 828, 849, 926, 935, 938, 940,
945
- Erdei 625

- Erdélyi János 53, 57, 65, 404, 405, 629, 635, 636, 637, 645, 674, 681, 743, 828, 837, 969, 971, 973
- Erdélyné: Erdélyi Jánosné Vachott Kornélia 34, 612, 614
- Erdey Pál (parádi fürdőorvos) 155, 156, 157, 158, 160, 163, 167, 168, 169, 172, 173, 175, 176, 177, 690, 692, 696, 698, 700, 704, 969
- Erkel Ferenc 14, 633, 776, 828, 875
- Ernst Lajos 8
- Erzsébet, I. (angol királynő) 841
- Erzsébet császárné 790
- Erzsi, Érzsi (rokon) 197, 202, 204, 206, 718, 720, 722, 723
- Esterházy József gróf 942
- Esztegar László 618, 969
- Eszter → Török Sámuelné Egressy Eszter
- Esztergályi, Dorothea 713
- Eybl, Franz 675, 676
- F → Földvály Károly
- Fábi Anna 670, 969, 974
- Fabre, Antoine Odilon Amédée (belgrádi francia konzul) 109, 668
- F. Béláné → Fáy Béláné Halász Ida
- Fáji Feriné → Fáy Ferencné Máriássy Ilona
- Falk Miksa 768
- Faliczkiné: Faliczky Jánosné Gaszner Franciska 230, 734
- Fáncsészka → Szentpétery Zsigmondné Glatz Franciska
- Fáncsy Etelka 238, 738
- Fáncsy Ilka → Lendvay Mártonné Fáncsy Ilka
- Fáncsy Lajos 58, 121, 223, 224, 252, 610, 611, 630, 638, 671, 674, 731, 738, 745, 835, 943, 958
- Faragó Pál 649
- Farkas Ferenc 236, 243, 342, 343, 408, 737, 742, 796, 797, 839
- Farkas Ferencné Than Jozefa 236, 342, 343, 408, 737, 796, 797, 839
- Farkas György 464, 481, 512, 515, 871, 878, 892, 893
- Farkas János 618
- Farkas Katalin 865, 874, 881, 969
- Farkas Lajos 616
- Farkas Lujza → Laczkócziné: Laczkóczy Ferdinándné Farkas Lujza
- Farkas Sándor (Bölöni) 629, 967
- Fáy András 13, 17, 37, 38, 40, 47, 49, 126, 127, 129, 130, 166, 192, 194, 207, 212, 217, 221, 227, 229, 230, 233, 242, 243, 244, 249, 251, 253, 259, 260, 274, 279, 280, 283, 284, 309, 358, 369, 388, 389, 392, 425, 609, 610, 621, 623, 624, 628, 630, 631, 632, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 689, 696, 701, 713, 716, 717, 723, 726, 727, 729, 733, 734, 736, 741, 742, 743, 744, 748, 752, 754, 755, 756, 774, 794, 799, 807, 813, 817, 831, 832, 851, 938, 951
- Fáy Andrásné Sziráki Zsuzsa 33, 37, 38, 40, 44, 47, 49, 50, 51, 52, 166, 170, 192, 194, 207, 212, 217, 221, 227, 229, 234, 248, 249, 259, 274, 284, 369, 389, 392, 425, 614, 621, 623, 624, 627, 628, 630, 631, 632, 634, 701, 703, 716, 717, 723, 726, 727, 729, 733, 736, 739, 743, 744, 748, 774, 817, 831, 832, 851, 951
- Fáy Béla 331, 336, 337, 364, 406, 774, 789, 793, 812, 838
- Fáy Béláné Halász Ida 322, 328, 336, 337, 774, 784, 788, 793, 826
- Fáy Emmi → Kazinczy Gáborné Fáy Emília
- Fáy Ferenc, id. 951
- Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár, ifj. 191, 192, 212, 219, 221, 227, 237, 240, 270, 278, 280, 337, 338, 339, 400, 406, 407, 579, 580, 592, 628, 631, 714, 716, 717, 720, 726, 727, 728, 729, 733, 737, 740, 748, 751, 754, 755, 774, 790, 793, 794, 810, 835, 837, 838, 926, 938, 951
- Fáy Ferencné Máriássy Ilona 17, 38, 39, 40, 44, 47, 52, 124, 127, 166, 170, 191, 192, 194, 212, 214, 217, 219, 221, 227, 237, 240, 241, 259, 270, 278, 282, 283, 284, 292, 300, 304, 315, 316, 333, 336, 337, 338, 406, 622, 623, 624, 628, 630, 631, 633, 634, 672, 676, 701, 703, 714, 716, 717, 720, 726, 727, 728, 729, 733, 737,

- 740, 748, 751, 754, 755, 756, 760, 767,
769, 774, 779, 790, 791, 793, 794, 810,
838, 926, 951, 952
- Fáy Gusztáv 406, 592, 774, 838, 938, 951
- Fáy István gróf 38, 39, 42, 43, 159, 619, 621,
623, 626, 627, 697
- Fáy Johanna 721
- Fáy Lőrinc (Lenczi) 406, 774, 838
- Fáyné → Fáy Andrásné Sziráki Zsuzsa
- Fáyné → Fáy Ferencné Máriássy Ilona
- Fáy Szeréna 14
- Fáy Zsuzsa 774
- Fehérvári Antal 16
- Fejér Károly 162, 699
- Fejér (Weiss) → Weisz József
- Fekete Gábor 36, 38, 40, 41, 42, 619, 620,
621, 622, 623, 625, 626
- Fekete Gézáné 821, 969
- Fekete Pál 19, 890
- Fekete Soma 615, 617, 895, 955, 959, 961
- Feleki Miklós 171, 191, 206, 229, 239, 261,
274, 342, 375, 376, 422, 562, 573, 580,
583, 592, 703, 704, 714, 716, 722, 734,
739, 749, 753, 767, 772, 796, 814, 821,
828, 840, 849, 916, 923, 927, 929, 937,
948, 956, 959
- Feleki-Munkácsy Flóra → Munkácsy Flóra
- Felekiné → Munkácsy Flóra
- Fényes Elek 130, 620, 625, 677, 719, 969
- Ferdinánd, V. 71, 82, 133, 625, 649
- Ferenc, I. 645
- Ferenc, II. 438, 861, 894
- Ferenc József, I. 19, 76, 77, 81, 83, 86, 105,
108, 112, 137, 138, 139, 317, 333, 345,
414, 605, 649, 654, 655, 658, 659, 660,
661, 667, 668, 669, 682, 684, 689, 717,
758, 779, 790, 798, 845, 866, 867, 876,
883, 926, 945, 950
- Ferenczy Barnabás (Örkényi) 304, 769
- Ferenczy József 404, 837
- Ferenczy Leona 816
- Feri → Fáy Ferenc Gedeon Boldizsár
- Feriné → Fáy Ferencné Máriássy Ilona
- Festetics Leó 152, 165, 174, 223, 227, 228,
232, 238, 243, 248, 251, 261, 579, 583,
584, 602, 604, 689, 700, 705, 730, 732,
733, 735, 738, 741, 743, 744, 749, 926,
929, 930, 945, 947
- Festetics Pál 840
- F. E. Thér → Vetter Antal
- Feuillet, Octave 958
- Fiala János (Ömer bej) 655
- Figyelmessy (Merksz) Fülöp 467, 468, 469,
470, 471, 473, 474, 476, 481, 489, 513,
538, 869, 870, 872, 879, 881, 902
- Figyelmessy Fülöpné Csázy Klára 872
- Filipovics → Philippovits István
- Fircsa János 466, 476, 871, 874
- Fischhof Ignác Vilmos 593, 939
- Flóra János 649
- Fodor Imre 208, 216, 222, 235, 236, 241,
242, 243, 244, 250, 253, 255, 258, 259,
268, 724, 727, 730, 737, 740, 741, 742,
744, 745, 746, 747, 748, 751
- Fodor Károly 741
- Fodorné: Fodor Imréné Weisz Cecília 208,
216, 222, 235, 236, 241, 243, 246, 258,
259, 265, 268, 724, 727, 730, 737, 740,
742, 750, 751
- Fogarasi → Czáró-Fogarassy Sámuel
- Fok Ignác 272, 276, 285, 752, 753
- Follinus János 16, 525, 559, 895, 914, 915
- Főnyad József 649
- Főríz Gergely 975
- Fournier, Marc-Jean-Louis 12, 758, 771,
804, 960
- Földvári Imre 618
- Földvály Károly 16, 354, 378, 499, 547, 548,
550, 551, 564, 568, 570, 574, 575, 579,
580, 805, 823, 888, 906, 907, 908, 909,
917, 919, 921, 924, 925, 926
- Franciska → Szentpétery Zsigmondné Glatz
Franciska
- Franconi család 860
- Frank Tibor 658, 662, 667, 668, 969
- Frankenburg Adolf 625, 644
- Fráter Pál 612
- Frey Lajos 888
- Freyne: Frey Lajosné Türr Rozália 499, 888
- Frigyes, VII. 924
- Frigyes Vilmos, IV. 682
- Frigyesy Gusztáv 566, 881, 919

- Frigyk Katalin 707, 969
 Frivaldszky Imre 714
 Froelich, Agosto 498, 888
 Fröhlich → Froelich, Agosto
 Fuchs Gusztáv 127, 676
 Fuchs, Ignaz 146, 148, 686
 Fuchs Károly 127, 676
 Fuchs Keresztély 676
 Fuchs Rudolf 127, 676
 Fülöp Ágost, II. 859
 Fülöp László 42, 627
 Fülöp Tamás 973
 Füredi Mihály 320, 321, 322, 360, 374, 375,
 377, 408, 721, 782, 784, 809, 819, 821,
 822, 839, 951
- G → Garibaldi
 Gaál József 640
 Gabriella → Telepy Gabriella
 Gábor → Vajay Gábor
 Gábor bácsi → Gerzsenyi Gábor
 Gábos Gerő 478, 876
 Gábriska → Telepy Gabriella
 Gajzágó Salamon 396, 397, 834
 Gajzágó Salamonné Kuliffay Erzsébet 396,
 397, 834
 Gál Sándor 464, 467, 583, 585, 871
 Galambos Sándor 967
 Galegau, A. → Egressy Ákos
 Garašanin, Ilija (szerb belügyminiszter) 109,
 668
 Garay János 36, 311, 620, 625, 677, 776, 960
 Gárdonyi Albert 714, 762, 969
 Gárdonyi Géza 739
 Garibaldi, Giuseppe 24, 26, 457, 463, 472,
 475, 487, 489, 513, 523, 526, 527, 528,
 529, 531, 533, 534, 535, 536, 538, 539,
 540, 541, 542, 543, 545, 548, 549, 551,
 552, 568, 858, 869, 870, 871, 872, 874,
 879, 881, 891, 892, 893, 894, 896, 897,
 899, 900, 903, 907, 909, 919
 Garibaldi, Menotti 533, 541, 568, 900, 903,
 920
 Gáspár Margit 8, 969
 Gattinelli, Gaetano 444, 863
 Gelencsér Ferenc 709, 968
- Gerenday Ambrus 157, 171, 200, 205, 213,
 693, 696, 703, 720, 722, 727
 Gergely Jenő 972
 Gergyai → Gyergyai Ferenc (Firi)
 Gergye Gábor 504, 505, 506, 890
 Gerold László 25, 781, 782, 785, 787, 788,
 798, 800, 969
 Gerzsenyi Gábor (vásárosnaményi lelkész)
 188, 189, 205, 215, 713, 720, 722, 723,
 725, 727, 913
 Gerzseniné: Gerzsenyi Gáborné Zsuzsanna
 189, 215, 249, 251, 558, 743, 744, 913
 G. Fungal → Egressy Ákos
 Ghyczy Kálmán 876
 Gidáné → Gubody Gedeonné Haska Amália
 Giczey Samu 42, 626
 Giergl István 420, 848
 Gillyén Sándor 976, 977
 Gira → Gyra, Franz
 Girczy János 466, 872, 907, 924
 Gizella főhercegnő 790
 Glatz Franciska → Szentpétery Zsigmond-
 né Glatz Franciska
 Glatz Janka 203, 290, 292, 293, 294, 295,
 313, 319, 721, 759, 760, 762, 777, 780
 Gludovátz József 638
 Gné → Ujhelyi Ágostonné
 Gócs Ede 211, 255, 725, 746
 Goethe, Johann Wolfgang 730, 756, 758,
 771, 956
 Gombos Imre 11, 681
 Gombos Zoltán 937, 969
 Gonda Gergely 649
 Gonda György 680, 682, 684, 969
 Gondol Dániel 41, 251, 626, 730, 744, 748
 Gottschall, Rudolf von 795, 957
 Goubaux, Prosper-Parfait 620
 Gounod, Charles 860
 Gozlan, Léon 767
 Gózon Antal 67, 200, 204, 229, 307, 320,
 321, 324, 326, 347, 349, 354, 355, 369,
 374, 377, 380, 385, 646, 720, 721, 734,
 773, 782, 783, 785, 786, 799, 806, 816,
 819, 822, 825, 829, 952
 Gózon Ida 947
 Gönczy Samu 977

- Görgei Artúr 75, 131, 466, 653, 657, 679, 872, 969
 Granasztói Péter 937, 969
 Grange, Jean-Baptiste-Amédée 957
 Greguss Ágost 298, 301, 765, 768, 874
 Grenier de Fonblanque, Thomas de (belgrádi angol konzul) 126, 674
 Grigoletti, Michelangelo 747
 Grimm Rezső 670
 Grimm Vince (Musztafa bej) 655, 661
 Grisi, Carlotta 53, 635
 Gróf Laczi → Ráday (I.) László
 Gronovszky Márton 873
 Gvozdanovits Júlia → Paulainé: Paulay Edé-
 né Gvozdanovits Júlia
 Gubody Gedeon (Gida) 331, 789
 Gubody Gedeonné Haska Amália 382, 826
 Guérinière, François Robinchon de la 760
 Guéymard, Louis 439, 861
 Guinot, Eugène 615
 G. ur → Gyra, Franz
 Guszti → Fáy Gusztáv
 Guth, Vincentius 18, 157, 160, 161, 170, 173, 175, 219, 220, 229, 232, 267, 330, 695, 698, 699, 703, 704, 705, 728, 729, 732, 733, 735, 750, 789
 Guyon Richárd (Hürsid pasa) 655
 Guyonné: Guyon Richárdné Splény Mária 76, 653, 661
 Gyra, Franz 447, 448, 455, 509, 512, 865, 866, 870, 891, 892
 Gyarmathy Jenő 977
 Gyergyai Ferenc (Firi) 238, 240, 241, 242, 247, 252, 255, 269, 275, 277, 305, 308, 477, 624, 738, 740, 743, 745, 747, 751, 753, 754, 770, 771, 773, 876
 Gyergyainé: Gyergyai Ferencné Schwertner Júlia 39, 275, 305, 307, 308, 624, 738, 770, 773
 Gyergyey → Gergye Gábor
 Gyökér Ferenc 649
 György, IV. 841
 Győri Mária → Kecskésné: Kecskés Károly-
 né Győri Mária
 Gyulai Ferenc (színész) 559, 723, 915
 Gyulai Pál 599, 604, 614, 699, 715, 775, 834, 835, 912, 915, 926, 935, 943, 945, 947, 948, 969, 970
 Gyulay Ferenc gróf 76, 654
 Gyulay Lajos gróf 636, 970
 Gyurián József 579, 926
 Gyuri bácsi, Gyuri → Telepy György
 H... → Hubay József
 Haán Antal 792
 Hafner, Karl 730
 Hajagos József 966
 Hajdu Algernon László 966
 Hajdu Miklós 649
 Hajnal István 660, 662, 664, 970
 Hajnik Károly 883, 970
 Hajnik Pál 76, 655
 Halász Amália → Egressy Samuné Halász Amália
 Halász Dezső 840, 849
 Halász Ida → Fáy Béláné Halász Ida
 Halévy, Fromental 438, 861
 Halmágyi Sándor 770
 Hamar Gyula 649
 Hamary Dániel [Borongó] 967
 Hámori János 755
 Hámori Pál 755
 Hámory Ede 507, 508, 884, 891
 Hammerschmied család 755
 Hammerstein, Wilhelm 647
 Hankiss Elemér 965
 Hannibal 433, 858
 Hansági Ágnes 796
 Haraszti Emil 966
 Haray Viktor 171, 255, 268, 282, 283, 391, 703, 704, 746, 751, 756, 832
 Harnos László 649
 Hartleben Konrád Adolf 677
 Hasseltné: Hasselt-Barth, Anna Maria Wil-
 helmine van 161, 698
 Hász-Fehér Katalin 28
 Haszlinger Sándor 513, 515, 892
 Hatos Gusztáv 187, 188, 294, 712, 761
 Hauslab, Franz Ritter von 84, 86, 660
 Haussmann, Georges Eugène báró 859

- Havi (Hidegh) Mihály 241, 320, 326, 392, 395, 476, 730, 740, 782, 783, 785, 787, 799, 816, 833, 834, 875, 925
- Haynau, Julius Jacob von 114, 127, 652, 653, 654, 660, 662, 670, 676
- Házmán Ferenc 661
- Hazucha Ferenc [Kelmenfy László] 956
- Heckenast Gusztáv 674, 768
- Hegedűs Lajos 232, 307, 309, 320, 321, 325, 330, 369, 375, 376, 708, 735, 766, 772, 775, 782, 783, 785, 788, 799, 814, 821, 889, 955
- Hegedűs Krisztina → Várady Gáborné Hegedűs Krisztina
- Hegedűsné: Hegedűs Lajosné Bodenburg Lina 372, 375, 383, 407, 735, 818, 821, 827, 829, 830, 838
- Hegedűs Sándorné Jókay Jolán 651, 796, 970
- Hegedűs Zsigmond 234, 736
- Hegedűs Zsófia → Simon Florentné Hege-dűs Zsófia
- Hegyési Mari 14
- Heim, David → Zerffi Gusztáv
- Heine, Heinrich 434, 859
- Heinzmann Ágoston 893
- Helfy Ignác 509, 891
- Henrik, IV. 858
- Henszlmann Imre 938
- Herlosson, Karl 655
- Hentzi, Heinrich 672
- Hermann Róbert 641, 642, 646, 650, 653, 654, 662, 664, 679, 681, 687, 786, 970
- Hertelendi Imre 649
- Hervei Ida 325, 786
- Herz János 836
- Heszler József 110, 669
- Hetényi Béla 868
- Hetényi Elemér 451, 868
- Hetényi Gyula 451, 868
- Hetényi József 186, 374, 375, 379, 381, 401, 404, 405, 451, 711, 795, 819, 820, 824, 825, 826, 835, 836, 837, 868
- Hetényi Laura 255, 339, 359, 700, 701, 795, 808
- Hevessy (Hevesy) Géza 456, 460, 504, 505, 506, 870, 890
- Hevesy Imre 42, 627
- Hezler → Heszler József
- Hiador [Jámbor] Pál 820
- Hippokratész 893
- Hivatal Anikó 36, 44, 310, 407, 613, 620, 625, 627, 637, 771, 775, 785, 815, 838
- Hofer Miklós 966
- Hohenlohe-Langenburg, Gustav 685
- Hojdák Gergely 951, 970
- Hollán Hugó (Iszkender bej) 655
- Hollósy Kornélia 293, 341, 761, 795, 796
- Homérosz (Homér) 126, 674, 677
- Horn Ede 435, 436, 859, 860
- Horthy József 17
- Horvát István 130, 677
- Horváth Antal 362, 810
- Horváth Gergely Krisztián 624, 626, 970
- Horváth György 424, 850
- Horváth Imre 474, 873
- Horváth János (Szentgyörgyi) 57, 637
- Horváth József (Szentgyörgyi) 57, 637
- Horváth Lajos 362, 810
- Horváth László (Szentgyörgyi) 57, 637
- Horváth Pál 371, 817
- Horváth Zsigmond (Szentgyörgyi) 638
- Hory Béla 614, 970
- Höffler → Telkessy József
- Hőgyésziné → Tóth Sarolta
- Hóke László 249, 743
- Hubay Gusztáv 379, 381, 824, 826
- Hubay József 181, 183, 184, 200, 218, 239, 709, 710, 720, 728, 739
- Hubenay Ida 947
- Hubenayné: Hubenay Ferencné Magda Lujza 127, 637, 675, 678, 814
- Hugó Károly 14, 640, 910, 938, 955
- Hugo, Victor 53, 54, 635, 711, 944, 948, 957
- Mátyás (Hunyadi), I. 832
- Huszár család 626
- Huszár Imre 956
- Ibrányi József (Ibrányi és Vajai) 488, 880
- Ibrányi Józsefné (Ibrányi és Vajai) Buday Justina 880
- Ibrányi Lajos (Ibrányi és Vajai) 880
- Ibrányi Zsigmond (Ibrányi és Vajai) 880

- Ida → Fáy Béláné Halász Ida
 Ida → Komlóssy Ida
 Iffland, August Wilhelm 674
 Ihász Dániel 451, 474, 481, 499, 517, 522,
 523, 527, 564, 575, 868, 870, 874, 879,
 884, 888, 893, 896, 897, 917
 Ilona → Fáy Ferencné Máriaassy Ilona
 Illésy György 16
 Illyés Gyula 861
 Ilkey László 162, 699
 Ilkey Móric 162, 699
 Ilkey Sándor 162, 699
 Imre → Ágoston Imre
 Imre → Székely Imre
 Imréék → Székely Imre és Székely Imréné
 Halasy Madelaine
 Imréné → Fodorné: Fodor Imréné Weisz
 Cecília
 Incze Blanka (Baróthi) 18, 852
 Incze Gabriella (Baróthi) 18, 852
 Incze József (Baróthi) 18, 852
 Incze Tibor (Baróthi) 18, 852
 Indig Ottó 797, 970
 Irinyi József 769
 Istvánék → Székely István és Székely István-
 né Bohn Mária
 István nádor (Habsburg-Lotaringiai) 66,
 641, 645
 Ivanovich (Ivánovits, Joannovits) András 53,
 494, 634, 884
 Iványi Emma 881, 970
 Izsó Miklós 914
- J → Jámbor András
 Jakab István 615, 708, 778, 957, 958
 Jakab István (súgó) 977
 Jakobey Károly 792
 Jakó Zsigmond 15, 970
 Jámbor András 548, 549, 907, 908
 Jancsó (Jantsó) Pál 450, 866
 Janka → Glatz Janka
 Janka Irma 829, 967
 Jankovicsné: Jankovich Györgyné Kovács
 Ilona 371, 380, 817, 825
 Jankovich Béla (Jeszeniczai és Vadasi) 789
 Jankovich György 371, 402, 403, 817, 836
- János (Habsburg-Lotaringiai) főherceg 645
 Jánosiné: Jánosi Emilné Gvozdanovics Júlia
 → Paulainé: Paulay Edéné Gvozdanovics
 Júlia
 Jánossy Dénes 868, 970
 Jármay Gusztáv 944
 Jasmagy, Gabriel (császári-királyi ágens) 13,
 80, 83, 102, 103, 107, 108, 109, 111, 124,
 127, 131, 657, 658, 666, 667, 668, 669,
 671, 672, 676, 678, 680
 Jászay Magda 897, 970
 Jasmadsi Gulrik, Jazmadzsi, Jazmagi → Jas-
 magy, Gabriel
 Jellačić, Josip 66, 645
 Jeney Kornélia 947
 Jeremiás Karolina 646, 785
 Jeszenszky István 907
 Jókay Józsefné Pulay Mária 796
 Jókai Mór 26, 126, 127, 306, 309, 316, 375,
 425, 450, 612, 644, 651, 674, 678, 714,
 739, 751, 755, 772, 774, 776, 779, 785,
 796, 815, 816, 820, 821, 822, 851, 867,
 874, 877, 883, 945, 952, 970
 Jókainé: Jókai Mórné Laborfalvi Róza 26,
 33, 73, 311, 592, 601, 612, 613, 625, 637,
 651, 776, 797, 814, 815, 821, 926, 927,
 937, 944, 945, 949
 Jókay József 952
 Jókayné öccse → Benke Albert (Bebus)
 Jókay Zsuzsanna 952
 Jósika Kálmán 251, 257, 744, 747
 Jósika Miklós 744, 781, 783, 840
 Joung → Young, Friedrich
 Józsa Mihály 649
 József, II. 660
 Juhász István 15, 970
 Juhász Julianna 11, 37, 621, 730
 Juhász, Neupaur és Társa 298, 330, 426, 766,
 780, 789, 852
 Julis (cseléd) 298, 306, 310, 337, 344, 365,
 420, 579, 766, 771, 775, 793, 798, 812,
 926
 Justitianus 664
- K..., K. → Telepy Károly
 K.j.... → Kajdacsy István

- K, K. → Kossuth Lajos
Kaczvinszky János 525, 592, 593, 597, 601, 605, 895, 937, 939, 940, 944, 950
Kaiserné: Kaiser Josefa 407, 838
Kajája Kajángula 326, 787
Kajdácsey Antal 476, 489, 512, 869, 874, 882, 892
Kajdacsy István 338, 339, 377, 383, 386, 794, 822, 827, 829
Kakas János 11, 681
Káli Dániel 349, 387, 802, 830
Kalla Zsuzsa 966
Kállay Katalin 915
Kalos Berta 750
Kalos Erzsébet 750
Kalos Károly (Szirmay) 27, 256, 265, 266, 559, 561, 719, 747, 750, 914, 915
Kalos Mihály 750
Kallósné: Kalos Károlyné Ujhelyi Otília 256, 265, 266, 267, 559, 561, 719, 747, 750, 914, 915
Kálmán → Ujhelyi Kálmán
Kálmán → Szerdahelyi Kálmán
Kalmár Imre 947
Kantai József 977
Kántorné: Kántor Gerzsonné Engelhardt Anna 12, 46, 630, 943
Kanya (Kánya) Pál 417, 847
Kápolnay István 873, 902
Karacsay Sándor gróf 475, 874
Karácsonyi Guidó gróf 375, 821, 926
Karadordević, Alexander 387, 830
Karácsonyi Pál 907
Karner Pál 825
Kárnerné: Karner Pálné Mráz Karolina 380, 825
Károlyj → Telepy Károly
Karoly, Károly → Duveau vagy Duvau, Caroline
Károlyi György gróf 242, 309, 311, 312, 699, 741, 775, 776, 777
Károlyiné: Károlyi Györgyné Zichy Karolina grófnő 452, 456, 868
Károlyi Gyula gróf 865
Károlyi István gróf 84, 660, 768
Károlyi Lajos (színész, színingazgató) 242, 306, 579, 740, 771
Károlyi Lajos gróf 423, 579, 850, 926
Kárpáti Aurél 28
Kata → Pataki Katalin
Kati → Tóth Katalin
Katits István 187, 712
Katona Ferenc 965
Katona József 12, 16, 61, 642, 804, 805, 827, 834, 842, 886, 904, 915, 949, 955, 970
Katona Tamás 966, 969
Kauser Istvánné Gerster Berta 499, 888
Kazinczy Artúr 350, 380, 381, 400, 802, 825, 835
Kazinczy Ferenc 21, 384, 828, 952
Kazinczy Gábor 13, 127, 130, 354, 374, 378, 379, 380, 383, 384, 385, 391, 393, 395, 398, 400, 479, 675, 678, 716, 737, 777, 802, 805, 819, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 832, 833, 834, 835, 877, 952
Kazinczyné: Kazinczy Gáborné Fáy Emília 191, 201, 203, 217, 237, 246, 281, 334, 392, 628, 631, 714, 716, 717, 720, 726, 727, 728, 729, 733, 737, 740, 742, 748, 751, 754, 755, 774, 790, 791, 793, 802, 810, 832, 951, 952
Kazinczy Piroska (Pirka) 380, 381, 384, 400, 401, 825, 829, 835
Kecskeméti Elek 618
Kecskeméthy Aurél 768
Kecskés Károly 376, 822
Kecskésné: Kecskés Károlyné Győri Mária 376, 822
Keglevich Béla 420, 848
Kelemen László 639, 723
Kelemen Mihály 649
Kéler László 558, 913
Keleti Károly 935
Kelmenfy László → Hazucha Ferenc
Kemény József 773
Kemény Sámuel gróf 308, 314, 391, 773, 778, 832
Kemény Zsigmond báró 598, 599, 821, 874, 942
Kempelen Győző 371, 376, 402, 817, 822, 828, 836, 970

- Kende Klementin 561, 915
 Kende Lajos 562, 916
 Kende Lajosné Szuhányi Laura 916
 Kende Zsigmond 915
 Kendi Mária 974
 Kenyeres Ágnes 777, 952, 968
 Kerényi Ferenc 612, 632, 634, 641, 643, 646,
 674, 711, 730, 778, 843, 966, 968, 970,
 971
 Keresztessy Ambrus 977
 Keresztessy H. Pál 298, 766
 Keresztessy Sámuel 298, 766
 Keresztury József 615
 Kertbeny Károly 870, 878, 882, 892, 893,
 971
 Kéry János 713, 971
 Keserü Ferenc 503, 890
 Keve József 499, 888
 K. G., K. Gábor → Kazinczy Gábor
 Kilényi Dávid 822
 Kilényiné: Kilényi Dávidné Széppataki Jo-
 hanna 376, 419, 822, 847
 Kilián György 673, 847
 Kirchner, Josef 204, 273, 722, 752
 Kirner György 320, 322, 392, 782, 784, 806,
 832
 Kirner Györgyné Pokorny Leopoldina 392,
 832
 Kirner Vilma Franciska 356, 392, 806, 832
 Kirsch, Carl 54, 635, 636
 Kis János 664, 686, 714
 Kisfaludy Károly 681, 724, 775
 Kiss Ernő 68, 73, 84, 647, 650, 660
 Kiss Imre 413, 844
 Kiss József (honvéd) 649
 Kiss József (alezredes az olaszországi magyar
 légióban) 534, 900
 Kiss József (irodalomtörténész) 820, 971,
 974
 Kiss Kálmán 971
 Kiss Pál 654
 Kiss Zsuzsánna 708, 971
 K.j.... → Kajdacsy István
 K...ly → Telepy Károly
 Kl → Klapka György
 Klapka György 26, 447, 448, 453, 467, 474,
 475, 476, 484, 489, 493, 499, 504, 509,
 519, 520, 521, 523, 524, 528, 529, 531,
 534, 535, 536, 537, 538, 539, 543, 547,
 549, 550, 551, 563, 564, 566, 567, 568,
 570, 654, 856, 864, 865, 866, 869, 879,
 881, 882, 883, 884, 888, 890, 894, 897,
 898, 900, 902, 903, 906, 908, 909, 916,
 917, 918, 919, 921
 Klári → Sikor Klára
 Kletecka, Thomas 968
 Klischnigg, Eduard (Klicsnig) 221, 580, 729,
 730, 927
 Kmety György (Izmail pasa) 655, 661
 Knićanin, Stevan Petrović 646
 Koch Lajos 946, 971
 Kocsi Sándor 416, 422, 846, 849
 Kocsis → Kotsis János
 Kocsisovszky Jusztin 416, 828, 846
 Kocsiss Alajos (orvos) 552, 909
 Koebl Károly 464, 871, 907
 Kozzak Mihály 649
 Kolozsi József 960
 Komáromy Alajos 148, 426, 560, 687, 852,
 915
 Komáromy Lajos 382, 827
 Komjáthi Ábrahám 11, 621
 Komlósiné: Komlóssy Ferencné Czégényi
 Erzsébet 83, 127, 304, 659, 676, 769
 Komlóssy Ferenc 15, 83, 127, 610, 611, 617,
 659, 676, 840, 844, 876, 956, 961
 Komlóssy Ida 83, 127, 166, 167, 169, 248,
 254, 255, 295, 303, 341, 659, 676, 701,
 702, 743, 746, 763, 769, 795
 Komlóssy Paulina 83, 127, 659, 676
 Kondor Abigail 18
 Kondor Erzsébet 18
 Kondor Ferenc 18
 Kondor Sára 18
 Korompay H. János 966
 Kosutné: Kossuth Lajosné Meszlényi Teré-
 zia 499, 888
 Kossuth Emília 872
 Kossuth Ferenc Lajos Ákos 449, 653, 661,
 866, 917

- Kossuth Lajos („londoni operaigazgató”) 21, 25, 26, 76, 78, 107, 138, 435, 446, 447, 449, 450, 457, 458, 464, 466, 467, 468, 469, 471, 473, 474, 475, 476, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 487, 489, 490, 493, 499, 504, 505, 506, 509, 515, 519, 521, 522, 523, 527, 528, 529, 535, 537, 538, 539, 543, 545, 549, 550, 551, 563, 564, 568, 569, 575, 578, 627, 644, 648, 653, 654, 656, 657, 659, 661, 664, 668, 674, 683, 732, 734, 856, 859, 860, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 882, 883, 890, 891, 892, 900, 902, 903, 917, 919, 925, 971
- Kossuth Lajos Tódor Károly 449, 549, 653, 661, 866, 908, 917
- Kossuth Lászlóné Weber Karolina 76, 653
- Kossuth Vilma 21, 653, 661, 865
- Kostyál Ádám 232, 267, 276, 294, 735, 750, 753, 761
- Koszka → Kosztka János
- Kosztka János 284
- Kosztka Jánosné Slavetičh Orssich Katalin 284, 756
- Kosztolányi György 649
- Kotsis János 311, 330, 342, 389, 496, 497, 777, 789, 796, 831, 886, 887
- Kottek → Chotek, Karl Chotkow von
- Kotzebue, August von 12, 19, 615, 616, 617, 707, 771, 805, 818, 895, 910, 923, 955
- Kovács (Szerdahelyi Kornélia férje) 255, 747
- Kovács András 466, 467, 469, 471, 481, 492, 872, 878, 884
- Kovács Elek 977
- Kovács Elemér 977
- Kovács Endre 235, 737
- Kovács Endre → Kovács Sebestyén Endre
- Kovács Gyula → E. Kovács Gyula
- Kovács Ilona 973
- Kovács József 278
- Kovács Leó 464, 514, 515, 517, 871, 893, 897
- Kovácsné Csávássy-Fekete Mária 252, 745
- Kovács Pál (honvéd) 649
- Kovács Pál (orvos) 38, 41, 622, 625, 844
- Kovács Pálné Welsz Emília 41, 625
- Kovács (Schmidt) Pál 667
- Kovács Sebestyén Endre 72, 168, 311, 583, 584, 588, 650, 694, 702, 777, 929, 930, 932
- Kovács Sebestyén Endréné Lumniczer Júlia 311, 777
- Kovacsics Júlia 693, 694, 695
- Kovacsics Liza 695
- Ko..., Koz..., Kozm..., Kozmov.. → Kozmovszky Antal
- Kozma Vazul 232, 233, 242, 252, 253, 255, 256, 259, 267, 269, 270, 412, 683, 687, 716, 717, 732, 735, 741, 745, 746, 748, 750, 751, 843, 846
- Kozmovszky Antal 122, 358, 359, 366, 367, 497, 672, 808, 813, 887
- Kozmovszky Mária → Telepy Györgyné Kozmovszky Mária
- Kölbl → Koebl Károly
- Kölcsey Ádámné Szuhányi Jozefin 916
- Kölcsey Ferenc 674, 677, 844, 916, 944, 948
- König Róza → Egressy Benjáminné König Róza
- Köntzey Imre (Karotnai) 18, 852
- Körmöczy Katalin 974
- Körtvélyes Ágnes 650, 971
- Kőszeghy (Purt) Károly 99, 664
- Kőszeghy (Szabó) Endre 99, 665
- Kővári (Kőváry) László 339, 794
- Kővári (Kőváry) Lászlóné Knausz Johanna 339, 794
- Kövér György 676, 697
- Kövér Lajos 274, 341, 753, 768, 774, 795
- K. Papp Miklós 20
- Krajcsovics Márton 86, 560, 672, 915
- Krammerné: Krammer Fülöpné 27, 208, 218, 232, 724, 728, 735
- Krankel Pál 649
- Krasznay Mihály 477, 875
- Krecsányi Ignác 16
- Krecsuj János 649
- Kremsar Sándor 618
- Krivácsy József 487, 493, 508, 511, 513, 514, 517, 519, 522, 523, 524, 555, 568, 879, 884, 891, 912, 919
- Kriza János 308, 774

- Krizbay Dezső Miklós 13, 34, 391, 395, 611, 612, 614, 615, 832, 834, 840, 849
- Krizbayné: Krizbay Miklósné Halmágyi Róza 305, 391, 395, 770, 771, 832, 834
- Krúdy Gyula 739
- Kubinyi Ferenc 877
- Kubinyi Rudolf 58, 195, 639, 718
- Kubinyiné: Kubinyi Rudolfné Trajtler Zsuzsanna 58, 639, 718
- Kubinyi Zsigmond 519, 520, 547, 568, 874, 894, 906, 920
- Kujbusné Megyei Éva 967
- Kun Béla 464, 513, 515, 517, 871, 892, 897, 898,
- Kun István 152
- Kun József 364, 812
- Kunwald 48, 53, 631, 635
- Kupa Hümér/Fidél 522, 523, 555, 568, 884, 894, 912, 919
- Kurpiński, Karol 635
- Kuthy Károly (Kóvágó-Eörsi) 285, 757
- Kuthy Lajos 285
- L, L. → László József
- Labat, Eugène 615
- Laborfalvi Róza → Jókainé: Jókai Mórné Laborfalvi Róza
- Laczkócziné: Laczkóczy Ferdinándné Farkas Lujza 219, 220, 351, 699, 725, 728, 729, 804, 876
- Laczkóczy Ferdinánd 162, 211, 241, 247, 256, 272, 276, 278, 279, 498, 699, 725, 740, 743, 747, 752, 753, 754, 755, 887
- Laczlavik György 8
- Lajos → Székely Lajos
- Lajos, Lajos bátyád → Egressy Lajos
- Lajos, II. 890
- Lajos, XIII. 902
- Lajos, XIV. 434, 859, 860
- Lajos, XV. 858
- Lajos, XVI. 858
- Lajos Fülöp, I. 54, 636, 902
- La Marmorata, Alfonso Ferrero (Lamarmorata) 531, 899
- Láng Ádám János 58, 639
- Láng Boldizsár 19, 342, 405, 408, 546, 772, 797, 837, 838, 905
- Láng Irma 947
- László → László József
- László József 7, 17, 50, 68, 153, 157, 171, 174, 205, 322, 326, 349, 385, 613, 625, 632, 647, 689, 693, 694, 695, 697, 700, 703, 704, 705, 706, 709, 710, 711, 714, 715, 716, 718, 720, 722, 727, 728, 736, 739, 743, 746, 749, 750, 751, 752, 756, 758, 760, 767, 774, 775, 779, 784, 786, 787, 791, 792, 793, 798, 802, 804, 807, 808, 812, 829, 831, 838, 847, 848, 952
- László Zsigmond 890, 971
- Latabár Endre 278, 354, 369, 374, 377, 379, 532, 557, 597, 638, 728, 753, 754, 757, 768, 781, 783, 797, 802, 805, 816, 819, 822, 824, 899, 913, 941
- Latas, Mihajlo 111, 669, 683
- Latinovits Hermina 678, 881
- Latkóczy → Laczkóczy Ferdinánd
- Latkóczy Lajos 775
- Latkócziné: Latkóczy Lajosné Hivatal Anikó → Hivatal Anikó
- Laura → Hetényi Laura
- Laura → Mátray (Szaplóczay) Laura
- Laura, Lauri → Ujhelyi Laura
- Lauzanne de Vauroussel, Augustin Théodore de 12, 615, 956
- Lázár Kálmán 938
- Lázár Lukrécia 835
- Lebrun, Karl August 615
- Legouvé, Ernest 620, 768
- Lehóczky Lajos 193, 717
- Lenczi → Fáy Lőrinc
- Lendvay Márton, id. 26, 50, 223, 224, 228, 252, 268, 309, 324, 346, 347, 348, 350, 353, 613, 614, 625, 632, 633, 638, 731, 733, 745, 751, 774, 785, 799, 800, 802, 804, 943, 961
- Lendvay Márton, ifj. 67, 302, 304, 322, 326, 347, 350, 401, 404, 592, 646, 769, 770, 784, 785, 786, 797, 799, 835, 836, 927, 937, 949
- Lendvay Mártonné Fánscy Ilka 401, 404, 835, 836, 927

- Lendvayné: Lendvay Mártonné Hivatal
Anikó → Hivatal Anikó
- Lengyel 457, 870
- Lengyel Dániel (Przemysł'i) 969
- Lenke → Székely Lenke
- Lesniewska, Ludvika 161, 293, 698, 721, 761
- Lessing, Gotthold Ephraim 130, 678
- Leuchtenberg III. hercege → Beauharnais,
Maximilien Joseph Eugène Auguste Na-
poléon de
- Lévay József 379, 380, 393, 400, 794, 797,
820, 824, 825, 833, 835, 840, 914
- Lewald, August 674
- Libay Károly 792
- Liechtenstein, Franz de Paula Joachim Jo-
seph von 15, 290, 760, 806, 807, 845, 855
- Liechtenstein, Friedrich Adalbert von 290,
760
- Liedemanné: Liedemann Frigyesné Riecke
Róza 127, 676
- Lipcsey Péter 880
- Lipparini, Ludovico 792, 954
- Lipthay Endre 1041
- Lisznyai Kálmán 619
- Liszt Ferenc 165, 701, 852
- L. Marczy → Lendvay Márton, ifj.
- Lober, Emanuel 148, 688
- Lobmayer József 235, 236, 243, 737, 742
- Lobmayerné: Lobmayer Józsefné Weisz
Emília 235, 236, 243, 737
- Lonyai kisasszony: Lónyay Anna 380, 825
- Lónyai Gábor 877
- Lovas Csilla 776, 971
- Löwe, Ludwig 387, 830
- L. Róza → Jókainé: Jókai Mórné Laborfalvi
Róza
- Lukács Anikó 785, 971
- Lukács Lajos 27, 865, 870, 871, 872, 874,
879, 883, 884, 893, 894, 896, 897, 898,
900, 902, 903, 906, 907, 917, 918, 919,
925, 971
- Lukács Móric 821
- Lully, Jean-Baptiste 860
- Lumniczer Júlia → Kovács Sebestyén End-
réné Lumniczer Júlia
- Lutinsky, Ladislao 516, 893
- Luxemburgi Ferenc 858
- Lyonnet, Henry 630, 861, 971
- Macready, Kate 841, 845
- Madlain → Székely Imréné Halasy Made-
laine
- Mágoocsy (Mágócsy, Magótsy, Magóczy)
Vince 219, 287, 306, 309, 314, 369, 728,
757, 772, 774, 778, 814
- Magyar Bálint 966
- Magyar Imre 321, 325, 326, 782, 783, 786,
787
- Magyar László 326, 787
- Magyari Lajos 675
- Mai (May) Henrik 8
- Majdán János 756, 972
- Major Rita 925, 972
- Majoros István 655, 863, 924, 973
- Mályuszné Császár Edit 610, 624, 693, 747,
811, 941, 953, 966, 972
- Makány Julianna 837
- Makk Albert 931
- Makk Antal 585, 931
- Makriovszki Amália 339, 795
- Máli → Egressy Samuné Halász Amália
- Maller Sándor 967
- Maltitz, Gotthilf August von 961
- Malvieux, Christian Joseph 558, 913
- Manczi néni → Fáy Ferencné Máriaassy Ilo-
na
- Mán → Mann József
- Mano, Manó → Manno Károly
- Mann Julianna 724
- Mándics András 221, 729
- Mándics Lajos 221
- Mandics Pál 729
- Manhercz Orsolya 790, 950, 972
- Mann József 208, 209, 724
- Mann Józsefné Szalai Sztojka Klára 208,
209, 724
- Manno Károly 174, 176, 298, 308, 705, 706,
766
- Manojlovics Emil 783
- Marastoni József 553, 910
- Marchisio, Barbara 439, 861

- Marczell István (Kisudvarnoki) 157, 160, 171, 174, 693, 697, 704, 705
 Marczibányi István 672
 Mária Terézia 670, 691
 Máriássy László 334
 Marie-Antoinette 433, 858
 Márfi Attila 712, 761, 972
 Marggraff, Hermann 655
 Margócsy István 820, 972
 Mari néni → Telepy Györgyné Kozmovszky Mária
 Markó Károly 792
 Marsh, George Perkins (konstantinápolyi amerikai követ) 109, 668
 Martainville, Alphonse 861
 Martén Frigyes 977
 Marton Antónia 654, 661
 Mártonffy Dionysos 358, 807
 Mátay Mónika 942, 972
 Matisz Pál 959
 Mátray István 746
 Mátray (Szaplenczay) Laura 255, 256, 746, 747
 Mátray (Szaplenczay) Mária 256, 746, 747
 Mátrayné: Mátray Istvánné 255, 746
 Matthaidesz (Matthaides) János 457, 490, 870, 882
 Mátyás István 466, 871
 Mayer Mózes 649
 Mazères, Édouard-Joseph-Ennemond 615, 957
 Mazóly István 553, 910
 Mazzini, Giuseppe 533, 534, 537, 891, 897, 900, 902
 M. Császár Edit → Mályuszné Császár Edit
 Medgyasszay Pál 341, 796
 Medgyes Lajos 399, 835
 Medici Mária 858
 Medzsid, Abdul, I. (török szultán) 76, 77, 78, 81, 86, 88, 92, 96, 97, 98, 107, 125, 138, 655, 658, 660, 662, 663, 664, 668, 673, 683
 Meggyaszszay Pál → Medgyasszay Pál
 Mélesville (Duveyrier, Honoré Marie Joseph) 54, 615, 616, 617, 620, 621, 635, 707, 709, 758, 771, 773, 805, 886, 959, 960
 Megyeri Emília 947
 Megyeri (Stand) Károly 12, 31, 33, 127, 130, 488, 611, 613, 625, 675, 678, 800, 943
 Méhffi Jakab 832
 Meixner Vince 649
 Mentovich Ferenc 395, 834
 Merz Eduárd 649
 Mészáros Lázár 71, 76, 648, 649, 654, 664
 Meszlényi Anna → Bartáné, Bartháné: Bartha Jánosné Meszlényi Anna
 Metszősi Paulina 947
 Meurice, Paul 959
 Meyerbeer, Giacomo 891
 Mihályfi Károly 14
 Mihályi Gábor (Apsai) 209, 724
 Mihálék → Mihályi Gábor (Apsai) és Mann Julianna
 Mihalovits Károly 474, 873
 Miklós, I. (orosz cár) 78, 80, 657, 682
 Mikó Imre 26, 229, 242, 391, 734, 740, 832, 840
 Mikszáth Kálmán 651, 739, 972
 M..kácsiné: Munkácsy Pálné Mészáros Anna 172, 174, 704, 705
 Milko, Leopold 783
 Mircea, Ion 476, 875
 Mircse → Mircea, Ion
 Miskolczi Júlia 206, 219, 223, 723, 728, 731
 Mizsei Mari 495, 496, 885, 886
 Mogyoródy Adolf 474, 475, 481, 483, 484, 486, 490, 499, 500, 506, 507, 510, 511, 513, 514, 515, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 538, 547, 564, 869, 873, 874, 879, 882, 883, 884, 888, 891, 892, 897, 898, 903, 906, 907, 917
 Mojsisovics Lajos 947
 Moldoványi János 649
 Molière 54, 130, 437, 629, 636, 678, 861
 Molnár András 867, 968
 Molnár György 219, 339, 340, 359, 374, 380, 385, 597, 722, 723, 728, 794, 795, 808, 819, 825, 829, 941, 942, 946, 972
 Molnár István 155, 157, 159, 160, 167, 171, 173, 691, 695, 696, 697, 702, 703, 704

- Molnár József 452, 869
 Molnár László 952, 968
 Montalivet → Bachasson, Marthe Camille
 Montijo, Eugenia de 859
 Mosenthal, Salomon Hermann 768
 Mózer Vilmos 189, 212, 265, 266, 278, 312,
 713, 726, 750, 754, 777
 Mukics János 783
 Munkácsy Flóra 219, 728, 927, 949
 Murger, Henri 888
 Mustó Gusztáv 976
 Muzits Eliza 947
 Muzsikó György 520, 894
 Müller, Adolf 737, 752
 Müller József 328, 788
 Münch-Bellinghausen, Eligius Franz Joseph
 von 691

 Nagy Berta 17
 Nagy Csaba 631, 634, 972
 Nagy Ferenc 616, 977
 Nagy Ignác 122, 615, 617, 632, 672, 956
 Nagy Ignác (súgó) 977
 Nagy Imre Gábor 712, 973
 Nagy István (Hidaskürti) 174, 206, 705, 723
 Nagy János 450, 866
 N. K. → Nagy Károly (Rápoltai)
 Nagy Károly, I. 433, 858
 Nagy Károly (Rápoltai) 516, 517, 893
 Nagy Lajos 890
 Nagymama, n. mama → Szentpétery Zsig-
 mondné Szegő Julianna
 Nagy (Poleretzky) Mihály 833, 834
 Nagy Sándor 703, 722, 838, 973
 Nagyrévi György 776, 973
 Nagysándor József 131, 679
 Nánay István 946, 950, 973
 Náni (cseléd) 420, 849
 Napóleon, I. 433, 434, 443, 458, 629, 858,
 859, 860
 Napóleon, III. 434, 435, 514, 528, 533, 538,
 540, 549, 858, 859, 860, 862, 863, 864,
 866, 871, 882, 883, 884, 893, 897, 900,
 903, 908
 Napoleon herceg → Bonaparte, Napoléon-
 Jérôme

 Nebbien, Christian Heinrich 937
 Nelli → Szerdahelyi Kornélia
 Nemegyei Bódog (Ömer bej) 655
 Némethi Mihály 977
 Némethiné: Némethy Györgyné Eötvös
 Borcsa 592, 927, 937, 949
 Némethy György 99, 107, 326, 592, 665,
 668, 786, 927, 937, 944, 957
 Neogrády Antal 18
 Neogrády Dóra 18
 Neogrády László 18
 Neogrády Miklós 18
 Neogrády Sándor 18
 Nenadović, Persida 387, 830
 Nestroy, Nepomuk Johann 730, 737, 752
 Nina: Cseresnyés Sámuel (Felsőőri) lánya
 216
 Noblet, Alexandrine-Louise 46, 630
 Novák György 977
 Novák Sándor 42, 626
 Nutter, Charles-Louis Étienne 888

 Nyáry Albert báró 568, 902, 920
 Nyáry Pál 76, 77, 633, 654, 674
 Nyéki Mihály 738
 Nyitrai (Neutra) Sámuel 583, 585, 929, 931

 Obernyik Károly 12, 14, 19, 766, 795, 799,
 805, 809, 834, 842, 876, 886, 910, 955
 Obrenović, Miloš 865
 Odescalchi Gyula herceg 188, 713
 Offenbach, Jacques 886
 Oláh László 739, 973
 Omer pasa → Latas, Mihajlo
 O. Nagy Gábor 651, 712, 727, 777, 891, 973
 Orczy Emil báró 371, 817
 Orczy György báró 612, 738
 Orczy István báróné Liphay Auguszta 866
 Orient Gyula 835, 973
 Ormos Mária 655, 863, 924, 973
 Orosdy Adolf (Ömer bej) 655
 Orosz László 970
 Országh Antal 705, 735
 Ottlik István (Ozori és Kohanóczi) 203, 721
 Otto József 907
 Óváry Lipót 513, 515, 892, 893

- Ozoray Árpád 977
 Ozoro, Ina-Kullu 326, 787
- Ödön → Ujhelyi Ödön
 Örszike → Sismis Józsefné Ágoston Erzsébet
 Ömer pasa → Latas, Mihajlo
 Ötvös Ágoston 770, 973
 Ötvös Péter 909
- P. → Pulszky Ferenc
 Pádár Eszter 971
 Padberg, Martina 629, 858, 859, 973
 Pajor István (Csalomjai) 938
 Pályi Elek 880
 Pákh Albert 591, 829, 874, 936
 Paksi Lajos 157, 159, 172, 239, 240, 625, 693, 696, 704, 739
 Palánki László 952
 Palánki Mariska 952
 Pálfi herceg → Pompéry János
 Pálfi József (névtévesztés) → Pálffy Elek
 Pálffy Albert 820
 Pálffy Domokos, id. 481, 482, 492, 512, 878, 883, 892
 Pálffy Elek 580, 927
 Pálffy Móric 597, 942
 Palla Ákos 967
 Pallavicini Alfonz 423, 850
 Pallavicino Trivùlzio, Giorgio 540, 541, 903
 Pallos Lajos 648, 973
 Pálóczy → Pálóczy Tamás
 Pálóczy Tamás 474, 493, 555, 873, 884, 912
 Palugyai Imre 738
 Pap Dénes 973
 Pap György 649
 Pap József (a Nemzeti Színház főruhatárnoka, jelmezkészítője) 227, 298, 301, 355, 595, 596, 714, 732, 765, 768, 769, 806, 940
 Pápafty Timót 537, 902
 Papné 191, 714
 Papp Ferenc 835, 973
 Papp Izabella 816, 973
 Papp János 973
- Papp Zsigmond (Törökfalvi) 268, 271, 277, 751, 752, 754
 Paraizs Júlia 674, 973
 Pásztor Pál 824
 Patachich Károly 714
 Pataki Anna 835
 Pataki Dániel, id. 397, 834, 835
 Pataki Dániel, ifj. 834, 835
 Pataki Dánielné Lázár Lukrécia 835
 Pataki Emília 835
 Pataki Ferenc 397, 399, 834
 Pataki Gyula 834
 Pataki Katalin 397, 399, 835
 Pataki Sándor 834
 Patakyné: Pataki Dánielné Barthos Anna 399, 835
 Patay János 38, 39, 40, 41, 42, 150, 621, 624, 626, 688
 Patay János István 21, 150, 621, 688
 Patisz Károly 612
 Paulainé: Paulay Edéné Gvozdanovics Júlia 301, 559, 768, 914, 926, 927
 Paulay Ede 346, 559, 560, 768, 799, 914, 927, 945, 947, 973
 Pázmán Mihály 189, 192, 196, 200, 226, 242, 247, 255, 387, 390, 713, 715, 718, 720, 732, 741, 743, 746, 830, 831
 P. bácsi → Patay János
 Peitler Antal 943
 Peláthy György 8
 Pepita → Petipa, Lucien
 Perczel Miklós 80, 653, 657, 658, 660, 662, 678, 712, 881, 883, 973
 Perczel Mór 80, 489, 490, 640, 657, 664, 678, 881, 882, 883
 Perczelné: Perczel Mórné Sárközy Júlia 87, 88, 131, 661, 678
 Perczel Rudolf 513, 515, 517, 892, 897
 Perényi József 815, 816, 825, 973
 Perényi Klára → Stoykáné: Sztójka Imréné Perényi Klára
 Perényi Zsigmond 916
 Perényi Zsigmondné Kovachich Leopoldina 562, 916
 Pergner Móric 649

- Pergő Celesztin 308, 450, 773, 866
Pencz Fidél → Kupa Hümér/ Fidél
Pesty Béla 236, 278, 737, 754
Péter, I. 830
Péter Pál (álnév) → Pompéry János
Pethő Ilona 16
Petipa, Lucien 53, 293, 635, 761
Petőfi Sándor 11, 13, 14, 17, 26, 60, 65, 67, 126, 127, 130, 614, 634, 639, 643, 644, 646, 650, 651, 669, 672, 673, 674, 675, 677, 678, 715, 726, 727, 751, 755, 820, 822, 945, 974
Petrarca, Francesco 135, 681
Petrichevich Horváth Lázár 637
Philippovits István 19, 477, 494, 875, 885
Pichler József 712
Pintér József 649
Pirka → Kazinczy Piroska
Pitli → Büttel Károly
Pius, IX. (pápa) 463, 510, 514, 515, 871, 893, 902
Planché, James Robinson 617, 960
Plutarkhosz (Plutarch) 130, 677
Podmaniczky Frigyes 877
Podolsky, Eduard 137, 682
Podráczky (Podhráczky, Podhoráczky) Ferenc 35, 36, 616, 620
Pólya Jakab 622, 974
Polczery Gyula 456, 870
Pol..., Polg... → Polgár Mihály
Polgár Mihály 194, 200, 206, 234, 235, 240, 248, 270, 358, 359, 407, 718, 720, 723, 736, 743, 751, 807, 838
Pollack Mihály 765
Poltay Kazmér 977
Pompéry János 375, 407, 821, 838, 874
Pongrácz Lajos 474, 873
Pongrácz Soma 401, 836
Ponsard, François 617, 625, 735, 959
Poós János 618
Pozsgai Sándor 649
Pozsonyi Alajos 19, 391, 393, 832, 833, 923
Pribék Vilmos 27, 180, 252, 257, 271, 274, 709, 745, 747, 753
Prielle Kornélia (Priel Antónia) → Szerdahelyiné: Szerdahelyi Kálmánné Prielle Kornélia
Prielle Péter 226, 732
Priessnitz, Vinzenz 934, 935, 939
Prottmann, Joseph 256, 689, 747
P. Szathmáry Károly 840, 845, 929
P. Szegő László 385, 829
Pukánszky Kádár Jolán 941, 970, 974
P. U-ky → Pulszky Ferenc
P. Ulszki → Pulszky Ferenc
Pulszky Ágost 541, 869, 900, 903
Pulszky Ferenc 446, 447, 448, 452, 453, 454, 455, 467, 534, 541, 542, 548, 551, 555, 563, 568, 863, 864, 865, 869, 870, 871, 881, 900, 902, 903, 907, 909, 912, 917, 919, 974
Pulszky Károly 541, 869, 900, 903
Pulszkyné → Walter, Therese von
P-ur → Pulszky Ferenc
Puskás Pál 46, 629, 634
Pusztai Bertalan 974, 976
Pyat, Félix 769, 771, 773, 960
Rachel: Élisabeth-Rachel Félix 46, 53, 54, 130, 440, 630, 633, 634, 635, 678, 861
Racine, Jean 437, 629, 634, 841, 861
Rácz Sándor 15, 18, 57, 61, 71, 72, 75, 79, 80, 82, 83, 88, 89, 95, 101, 113, 123, 150, 151, 152, 291, 304, 624, 637, 641, 648, 650, 651, 657, 658, 662, 664, 666, 670, 672, 688, 689, 760, 769
Ráday (I.) Gedeon gróf 838
Ráday (I.) Pál gróf 838
Ráday (IV.) Gedeon gróf 31, 64, 65, 287, 306, 310, 311, 313, 339, 342, 347, 351, 384, 479, 579, 610, 612, 638, 644, 645, 689, 755, 758, 771, 775, 776, 777, 794, 796, 799, 801, 804, 814, 815, 818, 820, 828, 862, 877, 926
Ráday (I.) László gróf 281, 365, 755, 812
Ráday (II.) László gróf 281, 755
Ráday (IV.) Pál gróf 68, 647
Radits Ferenc 649
Radnich János 907, 917
Radnótfáy Nagy Sámuel 19, 561, 574, 579, 580, 584, 602, 914, 915, 925, 926, 929, 930, 933, 945, 946, 958
Radnóti Klára 14, 642, 650, 670, 673, 974

- Radó, A. → Egressy Ákos
 Radosavljević, Theodor Teja (belgrádi osztrák konzul) 109, 110, 668
 Radziwill, Lev Ludvigovich 656
 Rajnai Edit 28, 634, 974
 Rákóczi Ferenc, II. 699, 817
 Rakodczay Pál 12, 17, 18, 659, 680, 681, 684, 689, 774, 854, 911, 935, 936, 974
 Rákosi Nándor 792
 Ramszesz, II. 629
 Rattazzi, Urbano 527, 537, 540, 897, 902
 Régnier, Joseph 636
 Réh János 483, 879
 Reinfeld Dénes 466, 872
 Reisinger János 714
 Remellay Gusztáv 410, 694, 840, 841
 Rémy Lajos 191, 714
 Renz, Ernst Jakob 441, 861
 Rényi József 268, 751
 Reszler (Ressler) István 496, 497, 673, 886, 887
 Réthy József 829
 Réthy Mihály 35, 36, 42, 373, 616, 620, 626, 814, 818, 825, 927
 Révai Simon báró 926
 Reviczky Imre 612
 Rexa Dezső 966
 Reznák Erzsébet 21, 974
 Ricasoli, Bettino 521, 527, 537, 540, 894, 897, 902
 Ringelhán Frigyes 649
 Ristori, Adelaide 441, 862
 Ritter Sándor 424, 426, 851, 852
 Rohan, Alain von 21, 297, 764
 Rohn Alajos 410, 411, 412, 842, 843
 Romanová, Marija Nyikolajevna 657
 Romer Endre 464, 871, 893
 Róna József 953
 Rónai Gyula, id. 375, 376, 821, 822
 Rónay (Leitzinger) Jácint 498, 840, 841, 845, 849, 883, 887
 Rosenfeld Lipót 649
 Rossini, Giachino 439, 792, 860, 861, 886
 Róth Pál (Telegdi) 399, 835
 Róth Pálné Bádoki Soós Amália 399, 835
 Rousseau, Jean-Jacques 434, 858, 859
 Roux-Ferrand, Hippolyte 617, 707, 709, 758, 771, 773, 805, 959
 Róza → Szentpétery Zsigmondné Rozália
 Rózfi 170, 703
 Rózsa János 297, 299, 318, 320, 360, 380, 381, 764, 767, 780, 782, 808, 825, 826
 Rózsa Sándor 73, 651
 Rózsi (cseléd) 161, 174, 175, 176, 699, 705, 706
 Rozsnyai Kálmánné Dapsy Gizella 18
 Rötscher, Heinrich Theodor 674
 Rubinstejn, Anton Grigorjevics 347, 799
 Rudics József báró 783
 Rudics Móric (Almási) báró 321, 325, 783, 786
 Rudnyánszky Béláné Zádor Lilla 240, 740
 Rudnyánszky Etelka 240, 740
 Rupp Jakab 714
 Ruszoly József 867, 974
 Ruttkay Kálmán 966
 Sággy Antal 483, 879
 Saint-Georges, Henri de 438, 861
 Saintine, X.-B. 12, 615, 956
 Salamon Ádám 515, 893
 Salamon Alkalai 120, 671
 Salamon Ferenc 544, 904
 Samson, Joseph-Isidore 54, 437, 635, 861
 Samu, Samu bátyám, Samu bácsi → Egressy Samu
 Sámuel Pál (bajai levéltárnok) 296, 297, 764, 765
 Samu Nagy Dániel 614, 974
 Samuné → Egressy Samuné Halász Amália
 Sand, George 959
 Sándor → Rácz Sándor
 Sándor János 611, 974
 Sándorfi → Rácz Sándor
 Sándy Johanna → Terhes Sámuelné Sándy Johanna
 Sántha Antal 927
 Sardou, Victorien 860, 886
 Sárközy Ferenc 618
 Sárközy Imre 618
 Sárközy János 618
 Sarlay Ferenc 958

- Sárosi Gyula 403, 513, 836, 892, 974
 Sárpi György 483, 879
 Sály Fanni 36, 38, 39, 42, 43, 52, 53, 619, 621, 623, 626, 627, 634, 635
 S. bácsi → Egressy Samu
 S. bácsiék → Egressy Samu és Egressy Samu-
 né Halász Amália
 Scala, Regina della 891
 Schams, Franz 616, 974
 Schedel Ferenc → Toldy Ferenc
 Scheiter György 512, 513, 892, 907
 Schenk, Eduard von 12, 664, 714
 Schiller, Friedrich 16, 54, 620, 630, 636, 768, 773, 948, 949, 956
 Schleich, Martin Eduard 432, 855
 Schlick (szabómester) 226, 227, 241, 244, 324, 330, 732, 740, 742, 785, 789
 Schinberk (Tahir bej) 655
 Schindler, Josef Alois (gräfenbergi fürdő-
 orvos) 590, 603, 935
 Schmied-Kowarzik, Anatol 968
 Schmidt, Heinrich 629
 Schmidt, Elisabeth 103, 667
 Schmidt, Eliza 119, 671
 Schodel Jánosné Klein Rozália 51, 174, 224, 451, 633, 705, 731, 868
 Schodel Konstantin Joseph 451, 868
 Schöpflin Aladár 952
 Schreiber Ferenc 612
 Schreter → Sréter Lajos
 Schröderné: Schröder, Sophie 46, 630
 Schwarcz Gyula 938
 Schwarzenbrunner János 294, 297, 762, 764
 Schwendtner (pesti bádogos) 781
 Schwertner Júlia → Gyergyainé: Gyergyai
 Ferencné Schwertner Júlia
 Scitovszky János 943
 Scozia gróf 924
 Scribe, Eugène 12, 615, 616, 707, 768, 771, 795, 805, 886, 910, 956, 959
 Sebesné Kovács Anna 420
 Sédelné: Schedel (Toldy) Ferencné Tarnóczy
 Ida 34, 612, 614
 Sermann Eszter 28
 Serret, Ernest 705
 Seydelmann, Carl 126, 127, 675, 678
 S. F. → Simon Florent
 Shakespeare, William 14, 617, 640, 655, 678, 707, 708, 709, 716, 723, 729, 730, 734, 739, 751, 758, 766, 768, 771, 795, 805, 842, 851, 876, 886, 926, 938, 948, 956, 957, 958, 959, 960
 Sienkiewicz, Karol 635
 Sikor Ferenc 27, 124, 165, 166, 237, 252, 672, 701, 702, 737
 Sikorné: Sikor Ferencné 165, 166, 232, 237, 240, 252, 256, 259, 261, 267, 269, 270, 274, 701, 702, 735, 737, 740, 745, 747, 748, 749, 750, 751, 753
 Sikor Klára 165, 166, 237, 240, 261, 274, 701, 702, 737, 753
 Sikor Lajos 27, 124, 165, 166, 237, 672, 701, 702, 737
 Simoncsics József 449, 866
 Simon (színész) 949
 Simon Florent 157, 160, 161, 163, 166, 170, 171, 172, 183, 184, 186, 191, 200, 205, 208, 234, 235, 239, 240, 248, 254, 262, 263, 267, 270, 335, 336, 349, 355, 358, 359, 367, 388, 418, 693, 697, 698, 700, 701, 702, 703, 709, 710, 711, 714, 719, 720, 722, 723, 736, 739, 743, 746, 749, 750, 751, 791, 792, 793, 802, 806, 807, 813, 831, 847, 953
 Simon Florentné Hegedűs Zsófia 27, 209, 227, 239, 719, 724, 732, 739
 Simonffy Kálmán 370, 817
 Simontsits János 33, 50, 121, 611, 612, 613, 633, 668, 671, 732, 738
 Simonyi Ernő 450, 867
 Singer József 197, 232, 238, 242, 244, 247, 251, 252, 253, 267, 276, 330, 719, 735, 738, 741, 742, 744, 745, 746, 750, 753, 789
 Sirató Ildikó 11
 Sismis Anna 816
 Sismis Ádám 816
 Sismis Franciska 816
 Sismis József 27, 371, 385, 402, 403, 816, 817, 821, 824, 825, 827, 829, 836

- Sismis Józsefné Ágoston Erzsébet 27, 385, 402, 816, 818, 821, 824, 825, 827, 829, 831, 836
- Sismis Mihály, id. 816
- Sismis Mihály, ifj. 816
- Sismis Rozália 816
- Skalniczky Antal 880
- Skriván Ferenc 326, 786
- Slikk → Schlick (szabómester)
- Sodelné → Schodel Jánosné Klein Rozália
- Soltész-Nagy János (miskolci főszolgabíró) 152, 689
- Somló Sándor 946, 974
- Somogyi Gyula 482, 483, 517, 879, 893, 897
- Somogyi József 907
- Somogyi Sándor 969
- Soós Károly 835
- Soumet, Alexandre 861
- Sötér István 975
- Specht Lipót (Egressy törökországi menekülttársa) 387, 389, 830, 831
- Splény Béla 661, 974
- Splény Ignácné Szily Mária 661
- Sréter Lajos 474, 869, 870, 871, 873
- Staud Géza 623, 974
- Stefano, Tortics 498, 888
- Stein Maximilián báró (Ferahád pasa) 655
- Steinert Ágota 971, 975
- Stettner György → Zádor (Stettner) György
- Stockinger [Sulyok] Mór (Egressy törökországi menekülttársa) 387, 389, 830, 831
- Sztojka leány → Mann Józsefné Szalai Sztojka Klára
- Stoykáné: Sztojka Imréné Perényi Klára 199, 208, 209, 719
- Strachan Matild 792, 954
- Strauch György 649
- Stuver 861, 974
- Sue, Eugène 769
- Sükei Károly 155, 672, 691
- Süssenberg, Wilhelm Baselli von 845
- Szabad (Freyreich) Imre 483, 490, 879, 883
- Szabados János 501, 842, 889
- Szabó (Szákfy) Amália 722, 723
- Szabó Ferenc 665
- Szabó Ignác 665
- Szabó József (emigráns) 665
- Szabó József (színész, színingazgató) 19, 369, 372, 375, 380, 385, 387, 390, 494, 730, 735, 768, 816, 818, 821, 825, 829, 830, 831, 875, 885
- Szabó Károly 665
- Szabó Péter 665
- Szabó Sámuel 665
- Szabó T. Attila 773, 974
- Szabó Vilmos 665
- Szabolcsi Miklós 965
- Szákfy József 236, 239, 243, 248, 278, 621, 722, 737, 739, 742, 743, 754
- Szákfiné: Szákfy Józsefné 38, 40, 41, 621, 625
- Szalárdi Mór 767, 974
- Szalay József 562, 916
- Szalisznyó Lilla 615, 658, 662, 667, 680, 683, 687, 717, 732, 841, 849, 928, 948, 950, 974, 975
- Számwald Gyula 768
- Szappanos Balázs 971
- Szász Domonkos 391, 832
- Szász Károly 391, 828, 832, 948
- Szathmári Dani (honvéd) 649
- Szathmáry Dániel (színész) 728, 876
- Szathmáry Károly 477, 502, 874, 876, 889
- Szathmáry Király Borbála → Borbélyné: Borbély Lászlóné Szathmáry Király Borbála
- Szathmáry Király György 384, 829
- Szathmáry Király László 384, 829
- Szathmáry Király Pál 384, 829
- Szathmáry-Laczkóczy, Szathmáryné → Laczkóczy: Laczkóczy Ferdinándné Farkas Lujza
- Szathmáry Dánielné Farkas Lujza → Farkas Lujza
- Széchenyi Dénes 414, 845
- Széchenyi Ferenc 414, 845
- Széchenyi Gyula 414, 845
- Széchenyi István 420, 498, 714, 840, 845, 847, 887
- Széchenyi Lajos 845
- Széchenyi Pál 845

- Szegedy-Maszák Mihály 971
 Szegő → P. Szegő László
 Szegő György 14
 Szegő Julianna → Szentpétery Zsigmondné
 Szegő Julianna
 Székács József 350, 353, 677, 801, 802, 804, 828
 Székely Albert 713
 Székely György 966
 Székely Ilona 713, 727
 Székely Imre 27, 189, 191, 193, 196, 203, 212, 217, 279, 559, 561, 713, 714, 717, 718, 721, 726, 727, 754, 914, 916
 Székely Imréné Halasy Madelaine 27, 189, 191, 196, 203, 212, 217, 279, 559, 561, 713, 714, 718, 721, 726, 727, 754, 914, 916
 Székely Irén 713
 Székely István 27, 188, 189, 191, 192, 193, 198, 212, 239, 265, 266, 279, 559, 561, 713, 714, 715, 717, 719, 726, 739, 750, 754, 914, 916
 Székely Istvánné Bohn Mária 27, 189, 191, 198, 212, 266, 279, 559, 561, 713, 714, 719, 726, 754, 914, 916
 Székely József 768
 Székely Lajos 210, 265, 279, 559, 561, 713, 724, 726, 750, 754
 Székely Lenke 210, 724
 Székelyné: Székely Albertné Técsői Móricz Katalin 189, 191, 207, 212, 217, 234, 239, 265, 279, 559, 561, 713, 714, 723, 726, 727, 736, 739, 754
 Székelyné: Székely Józsefné Ungár Anna 308, 310, 311, 773, 775, 776
 Székely Sándor 713
 Székessy Károly 649
 Szelim bej → Albert Ignác
 Szemere Bertalan 450, 490, 629, 659, 824, 867, 882, 951, 975
 Szemere Miklós 840
 Szemere Pál 78, 83, 113, 126, 406, 410, 617, 656, 659, 669, 674, 837, 838, 840, 841, 845, 849, 951, 959
 Szendrey Franciska 816
 Szendrey Ignác 816
 Szendrey Júlia 816
 Szentimrei Jenő 611, 612, 614, 615, 975
 Szentkirályi Móric 601, 605, 641, 699, 944, 950
 Szentpéteriné: Szentpétery Zsigmondné Glatz Franciska 153, 167, 195, 200, 203, 237, 261, 290, 292, 295, 310, 319, 391, 399, 689, 698, 701, 702, 718, 720, 721, 737, 748, 759, 760, 763, 774, 775, 780, 793, 813, 832, 835, 952
 Szentpéteri Sámuel 824
 Szentpétery Zsigmond, ifj. 7, 12, 14, 33, 38, 39, 40, 42, 44, 45, 50, 53, 57, 65, 66, 73, 80, 82, 86, 89, 92, 95, 100, 102, 111, 116, 119, 123, 126, 127, 129, 130, 132, 134, 136, 138, 141, 142, 145, 147, 148, 149, 153, 156, 161, 165, 167, 169, 170, 180, 189, 195, 200, 203, 206, 215, 224, 229, 237, 238, 241, 252, 255, 257, 258, 274, 285, 290, 292, 293, 295, 300, 309, 311, 313, 319, 321, 323, 324, 326, 333, 334, 336, 337, 342, 344, 345, 346, 347, 348, 350, 353, 367, 610, 611, 613, 614, 617, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 630, 632, 635, 637, 638, 644, 645, 651, 657, 658, 660, 661, 662, 663, 664, 666, 669, 671, 672, 673, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 682, 685, 686, 687, 688, 689, 692, 698, 701, 702, 703, 709, 714, 718, 719, 723, 727, 731, 734, 737, 738, 745, 746, 747, 753, 758, 759, 760, 763, 767, 774, 776, 777, 780, 783, 784, 785, 787, 790, 791, 792, 793, 796, 798, 799, 801, 803, 804, 813, 836, 880, 943, 952, 953
 Szentpétery Zsigmond, id. 14
 Szentpétery Zsigmondné Rozália 31, 610, 709
 Szentpétery Zsigmondné Szegő Julianna 14, 18, 37, 42, 44, 49, 50, 52, 73, 80, 82, 83, 86, 89, 92, 95, 102, 113, 115, 123, 124, 127, 128, 132, 136, 137, 138, 141, 147, 148, 153, 156, 157, 159, 165, 167, 169, 170, 175, 176, 189, 190, 191, 195, 206, 215, 237, 249, 255, 258, 261, 280, 292, 293, 295, 300, 304, 319, 334, 336, 337,

- 344, 345, 367, 372, 383, 403, 418, 420,
421, 429, 478, 495, 525, 620, 627, 632,
633, 634, 651, 657, 658, 661, 662, 663,
664, 666, 670, 672, 676, 679, 681, 682,
683, 685, 687, 689, 692, 695, 696, 698,
699, 701, 702, 703, 705, 706, 714, 723,
727, 737, 743, 746, 748, 755, 756, 759,
760, 761, 763, 767, 769, 780, 791, 792,
793, 798, 813, 818, 827, 832, 835, 836,
847, 854, 876, 885, 895, 953
- Szenvey József 620
- Szép Gábor 580, 927
- Szepessy Kálmán 907
- Széppataki Róza → Déryné, Déry Róza:
Déry Istvánné Széppataki Róza
- Szerdahelyi József 36, 39, 40, 614, 615, 620,
623, 738, 771, 788, 880, 943
- Szerdahelyi Kálmán 328, 363, 377, 420, 423,
495, 496, 501, 553, 562, 566, 573, 583,
592, 597, 605, 758, 771, 788, 811, 816,
822, 828, 848, 850, 885, 886, 888, 889,
910, 916, 918, 923, 927, 929, 937, 942,
950
- Szerdahelyi Kornélia (Nelli) 255, 305, 747,
771, 788
- Szerdahelyiné: Szerdahelyi Józsefné
Schwertner Júlia → Gyergyainé:
Gyergyai Ferencné Schwertner Júlia
- Szerdahelyiné: Szerdahelyi Kálmánné Prielle
Kornélia 26, 340, 363, 382, 383, 404, 732,
795, 811, 827, 830, 837, 927, 949
- Szigethy Kálmán 649
- Szigeti (Tripámer) Imre 604, 941, 946, 947
- Szigeti (Tripámer) József 171, 172, 229, 252,
310, 323, 360, 369, 372, 373, 380, 381,
382, 403, 404, 407, 579, 583, 592, 602,
604, 703, 734, 745, 758, 775, 784, 793,
809, 814, 815, 818, 820, 822, 825, 826,
827, 836, 837, 838, 840, 844, 889, 926,
927, 929, 937, 945, 946, 949, 957
- Szigligeti Anna 425, 592, 851, 927, 937
- Szigligeti Ede 12, 18, 19, 31, 50, 294, 297,
298, 301, 314, 350, 351, 375, 425, 558,
562, 581, 592, 597, 602, 604, 605, 611,
621, 625, 629, 632, 633, 637, 640, 716,
741, 758, 762, 764, 766, 768, 772, 778,
790, 802, 804, 814, 815, 821, 851, 876,
889, 910, 913, 914, 915, 916, 923, 927,
937, 938, 942, 945, 946, 947, 949, 950,
953, 955, 957, 960, 961, 975
- Szigligetiné: Szigligeti Edéné Sperling Fran-
ciska 163, 167, 699, 702
- Szigligeti Jolán 425, 592, 851, 927, 937
- Sziklavári Károly 614, 621, 688, 975
- Szikszai Mihály 817, 975
- Szilágyi Erzsébet 832
- Szilágyi Sándor (névtévesztés) → Szilágyi
József
- Szilágyi József 580, 927
- Szilágyi Lilla → Bujovszkiné: Bulyovszky
Gyuláné Szilágyi Lilla
- Szilágyi Márton 28, 619, 711, 975
- Szilágyi Pál 206, 588, 723, 880, 927, 931
- Szilágyi Sándor (történész) 422, 849
- Szilágyi Virgil 435, 723, 784, 859, 877, 878
- Szinnyei József 614, 795, 975
- Sziráki Zsuzsa → Fáy Andrásné Sziráki Zsu-
zsa
- Szirmay Gábor 750, 975
- Szita Gábor 28
- Sz-kné: Sztvorik Mihályné
- Szlanyinka János 649
- Szluha Imre 612
- Sz.né → Szentpétery Zsigmondné Glatz
Franciska
- Szodtfriedt Ferdinánd Nándor 24, 534, 547,
549, 550, 551, 554, 564, 565, 566, 567,
569, 570, 572, 863, 900, 906, 908, 909,
911, 917, 918, 920, 921, 922
- Szombathelyi Gábor 391, 832
- Szombati József 374, 805, 820
- Szottfried → Szodtfriedt Ferdinánd Nándor
- Szöllősy Balázs (Szigeti) 583, 585, 586, 929,
931, 933
- Szöllősy Ferenc 732
- Szőnyi Pál 18, 911
- Szp → Szentpétery Zsigmond
- Szt.né → Sztvorik Mihályné
- Sztojka Imre 199, 208, 209, 719
- Sztranga Tamás 649
- Sztupa Andor 579, 926
- Sztvorik Mihály 899

- Sztvorik Mihályiné 531, 536, 899, 902
 Szuper Károly 580, 581, 619, 620, 927, 975
 Szutsits Caesar Béla (Pacséri) 346, 799
 Szűcsné: Szűcs Lajosné Szűcs Zsófia 342, 796
- T__ → Türr (Thier) István
 Tabódy Pál 193, 717
 Takács 41
 Takácsy József 69, 643, 647
 Tallián Tibor 633
 Tamás Ágnes 28, 845, 856, 909, 917, 975
 Tamáspolszky Gyula 604, 947
 Tarjányi Eszter 715, 951, 975
 Tasnádi Ágnes 973
 Tasner Antal 714
 Taub Markus 649
 Taubner, A. → Egressy Ákos
 Teleki József gróf 375, 821
 Teleki László gróf 449, 475, 498, 864, 865, 866, 867, 869, 874, 882, 887, 900
 Teleki Miksa gróf 689
 Teleki Miksáné gróf 153, 293, 295, 689, 952
 Teleki Oszkár gróf 464, 476, 512, 515, 871, 892
 Teleki Sándor gróf 8, 460, 464, 470, 471, 472, 476, 481, 487, 489, 494, 512, 568, 870, 878, 881, 884, 892, 893, 919
 Teleki Sándorné Mathilde Litez-Tiverval 452, 456, 868
 Teleki Sarolta grófnő 279, 284, 754, 756
 Telepy Abigail 17, 18
 Telepy András 17, 592, 598, 599, 600, 935, 937, 939, 943, 944, 946, 950
 Telepy Cordélia Zsuzsanna 17, 18
 Telepy Gabriella 17, 18, 426, 427, 433, 525, 552, 555, 558, 582, 584, 586, 592, 594, 599, 600, 603, 852, 853, 854, 857, 895, 909, 911, 914, 915, 928, 930, 931, 935, 937, 939, 943, 944, 946, 950
 Telepy György 12, 17, 53, 274, 278, 285, 303, 354, 357, 360, 361, 362, 363, 374, 380, 421, 427, 428, 587, 635, 752, 753, 754, 757, 769, 781, 797, 800, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 820, 823, 825, 847, 849, 850, 853, 854, 931, 935, 953
 Telepy Györgyné Kozmovszky Mária 354, 357, 360, 361, 362, 363, 380, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 813, 823, 825, 847, 850
 Telepy Károly, id. 7, 15, 17, 115, 141, 236, 257, 334, 335, 341, 342, 344, 347, 355, 365, 366, 370, 372, 374, 383, 386, 391, 392, 395, 399, 401, 402, 403, 410, 412, 415, 418, 419, 420, 421, 423, 424, 425, 427, 428, 444, 497, 498, 525, 553, 558, 561, 562, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 597, 598, 600, 601, 635, 670, 684, 685, 737, 747, 791, 792, 795, 796, 798, 799, 800, 805, 806, 812, 813, 816, 818, 819, 827, 829, 830, 832, 834, 835, 836, 842, 843, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 863, 886, 887, 895, 910, 913, 914, 915, 916, 929, 930, 931, 932, 935, 942, 943, 944, 950, 953, 954
 Telepy Károly, ifj. (Egressy Etelka unokája, Telepy Cordélia Zsuzsanna fia) 18
 Telepy Katalin 685, 792, 943, 953, 976
 Telepy Margit 17, 18
 Telepy Miklós, id. 18
 Telepy Miklós, ifj. 18
 Telepy Sára 17, 18
 Telkessy József 534, 538, 568, 900, 903, 919
 Tercsi László 28
 T. Erdélyi Ilona 614, 635, 952, 969, 976
 Terhes Sámuel 379, 381, 385, 824, 826, 828, 829
 Terhes Sámuelné Sándy Johanna 385, 829
 T. Gyuri → Telepy György
 Thaly Kálmán 410, 840, 841
 Than Jozefa → Farkas Ferencné Than Jozefa
 Than Mór 942, 943
 Thanné: Than, Carolina de 598, 942
 Théaulon, Emmanuel 611
 Thiboust, Lambert 771
 Thoult István (Ibrahim bej) 655
 Thürnagel, Emil 130, 678
 T.. igazgató ur → Türr (Thier) István
 Tilka → Kalos Károlyné Ujhelyi Otília

- Tilsch János 794
 Tímári Imre 661
 Tisza Kálmán 865, 867
 T. Károly → Telepy Károly
 Toldalagi Ferenc gróf 394, 833
 Toldy Ferenc 384, 614, 673, 674, 677, 828, 948, 969
 Tolnai Lajos 592, 935, 938
 Tolnai Mária 947
 Tolnay János 466, 473, 872, 873
 Tomka Béla 913, 976
 Tomori Anasztáz 294, 298, 299, 309, 311, 313, 328, 762, 766, 767, 775, 777, 788, 840
 Tompa Imre 275, 620, 753
 Tompa Mihály 126, 130, 380, 674, 677, 755, 825, 828, 840, 849, 934
 Toperczer Tamás 494, 884
 Torbányi Melinda 648, 973
 Torday Ede 488, 800
 Tordeus, Jeanne 440, 861
 Torma József 399, 835
 Tóth Antal 477, 875, 876
 Tóth Csaba 648, 973
 Tóth István 649
 Tóth János 649
 Tóth Jenő 604, 947
 Tóth József (győri kanonok) 622, 625
 Tóth József (színész) 306, 310, 328, 360, 562, 583, 592, 772, 775, 809, 814, 815, 816, 821, 916, 927, 929, 937
 Tóth József (színinövendék) 592, 604, 938, 947, 948
 Tóth Józsefné Kovácsy Mária 306, 310, 328, 772, 775, 788
 Tóth Kálmán 402, 783, 821, 828, 836, 949, 977
 Tóth Karolina 947
 Tóth Katalin 160, 171, 694, 697, 703
 Tóth Lőrinc 171, 703, 821
 Tóth Riza 836
 Tóth Sarolta 203, 217, 237, 281, 721, 727, 737, 755
 Tóth Soma 335, 792, 952
 Tóth Terézia 17, 609
 Tökés Emília 477, 876
 Töpfer, Karl 617, 956
 Török János 242, 260, 269, 271, 301, 741, 748, 751, 752, 768
 Török Miklós 66, 67, 645
 Török Pál 350, 353, 801, 802, 804
 Török Sámuelné Egressy Eszter 11, 404, 421, 680, 837, 849
 Török Sándor 768
 Török Zsigmond 317, 325, 779, 786
 Török Zsuzsa 742, 942, 976
 Trattner Mátyás 677
 Treichlinger József 320, 322, 782, 784
 Tripámer → Szigeti (Tripámer) Imre
 Turcsányi Imre 66, 645, 977
 Türr (Thier) István 26, 433, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 452, 454, 456, 467, 472, 473, 474, 475, 483, 484, 485, 486, 490, 493, 499, 500, 505, 507, 508, 509, 511, 512, 513, 514, 515, 517, 518, 522, 523, 524, 527, 528, 529, 535, 537, 538, 539, 540, 542, 543, 544, 545, 547, 551, 555, 563, 567, 568, 856, 858, 865, 868, 869, 870, 873, 879, 881, 882, 884, 888, 891, 894, 897, 900, 901, 902, 903, 905, 906, 909, 912, 916, 917, 919
 Türrné → Bonaparte-Wyse, Adèle
 Tyroler József 675
 Udvarhelyi Lajos 604, 947
 Udvarhelyi Miklós 12, 51, 413, 610, 633, 840, 844, 880, 943, 947
 Újfalusy Miklós 279, 280, 284, 754, 756
 Újfalusy (Ujfalusi, Ujfalussy, Ujfalussy) Sándor 178, 186, 187, 188, 292, 294, 296, 302, 708, 711, 712, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 769
 Ujfalusiné: Ujfalusy Sándorné Sáska Borbála 294, 762
 Ujfalussy Arpadine 284, 756
 Ujhelyiné: Ujhelyi Ágostonné (Ujhelyi Gusztiné) 256, 265, 266, 267, 268, 313, 561, 719, 747, 750, 777, 780
 Ujhelyi Árpád 217, 239, 256, 265, 266, 267, 268, 312, 319, 320, 321, 322, 324, 559, 561, 719, 727, 739, 747, 750, 777, 780, 781, 782, 784, 785, 787, 914, 915

- Ujhelyi Kálmán 256, 265, 266, 267, 307, 309, 311, 312, 313, 559, 561, 719, 747, 750, 772, 774, 777, 781, 914, 915
- Ujhelyi Kálmán neje → Becsky Valéria
- Ujhelyi Laura 250, 256, 266, 313, 559, 561, 719, 743, 747, 750, 777, 914, 915
- Ujhelyi Ödön 256, 265, 266, 267, 559, 561, 719, 747, 750, 780, 914, 915
- U. Kálmán → Ujhelyi Kálmán
- Ulrici, Hermann 655
- Urbán Aladár 640, 642, 644, 645, 646, 976
- Üchtritz Emilné Amade Dominika grófnő 661
- Vachott Sándor 674
- Vahot Imre 23, 35, 36, 38, 39, 40, 49, 159, 332, 617, 618, 619, 622, 623, 625, 632, 633, 674, 696, 697, 784, 790, 797, 934, 937, 959, 976
- Vacquerie, Auguste 958
- Vahot Mária 947
- Vajay Gábor 727
- Vajay Gáborné Szentmihályuri Pap Julianna 727
- Vajay Károly 208, 211, 216, 233, 251, 255, 256, 258, 259, 267, 272, 276, 278, 305, 372, 479, 724, 725, 727, 736, 744, 746, 747, 750, 752, 753, 754, 770, 818, 877, 878
- Vajda János 130, 548, 625, 678, 768, 883, 907
- Vajda Péter 617, 708, 957, 958, 959
- Vajdinger József 945
- Vajna Miklós 225, 241, 740
- Váli Béla 975
- Vályi Nagy Ferenc 674
- Vályi Pál 384, 387, 404, 828, 830, 837
- Valério, Théodore 827
- Vámos László 966
- Várad Ferenc 19, 299, 301, 766, 767, 923
- Váradiné: Várad Ferencné Németh Emília 219, 728
- Várady Ádám 474, 490, 873, 882
- Várady Gábor 198, 199, 208, 209, 210, 213, 227, 234, 239, 249, 251, 263, 267, 270, 359, 588, 719, 723, 724, 727, 732, 736, 739, 743, 744, 749, 750, 751, 934
- Váradyné: Várady Gáborné Hegedűs Krisztina 27, 199, 210, 213, 227, 234, 251, 263, 270, 355, 359, 719, 723, 724, 727, 732, 736, 743, 744, 749, 806
- Varga Zsigmond 474, 873
- Vári Emma 947
- Vas Amália 947
- Vas Gereben 206, 723, 784
- Vavrek János 893
- Vay Miklós báró 450, 867
- Vekerdi József 967
- Vendler János 71, 648
- Vér Ferenc 783
- Verdi, Giuseppe 711
- Verdösy József 554, 564, 565, 567, 568, 569, 874, 907, 911, 918, 919, 920
- Veres András 971
- Veres László 967
- Veron (cseléd) 57, 637
- Vértesy Jenő 8, 976
- Veszter Sándor 619
- Vetter Antal 444, 450, 464, 466, 468, 470, 471, 474, 476, 481, 489, 514, 515, 863, 866, 869, 870, 871, 872, 878, 881, 892, 893
- Vetterné: Vetter Antalné Pauer Aranka 514, 893
- Vezerle János 926
- Vezerle Nepomuk Imre 738
- Vidats István 729
- Vidats János 221, 729
- Vidéky János 792
- Viga Gyula 967
- Viktor Emánuel, II. 449, 463, 492, 509, 524, 533, 534, 539, 540, 541, 544, 555, 863, 866, 871, 884, 891, 900, 903, 905, 911
- Világfi Ádám 649
- Villásy Pál 490, 882
- Vilmos, IV. 841
- Vimmelsberg → Wimmersperg Ferdinánd báró
- Vincze József 477, 875
- Vladárné: Vladár Józsefné Lónyay Sarolta Karolin 237, 378, 379, 382, 383, 384, 737,

- 805, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 832, 952
 Vladár Kristófné Lónyai Ilona 237, 354, 737, 805
 V. Nyilassy Vilma 974
 Vojnics Barnabás 783
 Vojnics Gábor 783
 Vojnics Tivadar 325, 786
 Voltaire 434, 858, 859
 Völgyesi Orsolya 757, 976
 Völgyi György 603, 946
 Vörösmarty Mihály 9, 12, 13, 21, 127, 186, 257, 303, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 350, 353, 371, 395, 517, 625, 641, 667, 673, 674, 675, 677, 678, 680, 711, 714, 744, 769, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 802, 804, 828, 829, 834, 840, 893, 928, 948, 951, 952, 955
 Vranešević, Adam 485, 508, 512, 516, 517, 518, 519, 520, 522, 527, 538, 874, 879, 891, 892, 897, 903
 Vukovics 346, 799
 Vukovics Sebő 641, 799
 V. Waldapfel Eszter 25, 640, 641, 644, 645, 647, 648, 650, 652, 965
 V-y → Verdösy József
- Wachtel, David 932, 976
 Wagner, Richard 441, 860, 862
 Wailly, Augustin-Jules 956
 Waldstein-Wartenberg, Joseph 290, 760
 Walter, Therese von 542, 548, 869, 903, 907
 Walthier Antal 937, 943
 Walzel Ágost Frigyes 675
 Wasif pasa (belgrádi török pasa) 109, 119, 668, 671
 Weber János 411, 843
 Weidmann, Franz Carl 640
 Weisz Cecília → Fodorné: Fodor Imréné Weisz Cecília
 Weisz Emília → Lobmayer Józsefné Weisz Emília
 Weisz Gáspár 242, 250, 741, 744
 Weisz József 520, 894
- Weisz leány → Fodor Imréné Weisz Cecília
 Wesselényi Miklós 934
 Wieser Ferenc 885
 Wieserné 494, 524, 885, 895
 Wimmersperg Ferdinánd báró 293, 761
 Windisch-Grätz, Alfred Candidus Ferdinand zu 82, 659
 Winter Ignác 320, 322, 782, 784
 Wladárné → Vladár Józsefné Lónyay Sarolta Karolin
 Wohlgemuth, Ludwig von 137, 682
 Woroniecki, József (Juszuf bej) 655
 Wranicsevics Ádám → Vranešević, Adam
- Young, Friedrich 161, 698
- Zádor (Stettner) György 614, 740
 Zádor Lila → Rudnyánszky Béláné Zádor Lilla
 Zádorné Zsoldos Mária 967
 Zaitsek, Carl Johann von 759
 Zalay Alajos 612
 Zarzycki, Dyonizy (Oszmán bej) 655
 Závodszy Géza 973
 Zentai Mária 28
 Zerffi Gusztáv 13, 89, 92, 103, 110, 662, 663, 666, 667, 668, 669
 Zia pasa 76, 78, 81, 86, 88, 654, 662
 Zichy Mihály 8
 Zilahy Károly 912
 Zilahy Gyula 15
 Ziza → Gerzsenyi Gáborné Zsuzsanna
 Zlinszky István 412, 843
 Zlinszky János 738
- Zsiga, Zsiga bátyád, Zsiga bácsi, Zsigmond bácsi → Szentpétery Zsigmond
 Zsizsika → Gerzsenyi Gáborné Zsuzsanna
 Zsófia Friderika főhercegnő 790
 Zsoldog Ignác 174, 705
 Zsulavszky László 468, 482, 483, 872, 879, 893
 Zsurmay Károly 555, 568, 884, 912, 919

HELYNÉVMUTATÓ

- Abaújszántó 404, 621
 Abrudbánya, ma: Abrud 525, 526, 895
 Acqui Terme (Acqui) 16, 451, 474, 475, 476, 480, 483, 486, 487, 489, 491, 494, 498, 500, 504, 505, 508, 509, 510, 511, 520, 523, 524, 538, 547, 868, 873, 875, 878, 881, 882, 883, 887, 889, 890, 891, 897, 898, 906
 Aggtelek 385, 829
 Aknasugatag, ma: Ocna Şugatag 210, 265, 719, 743, 750, 932
 Aknaszlatina, ma: Ocna Slatina 743
 Alacska 406
 Aleppó 97, 127, 664, 676
 Alessandria 474, 487, 489, 508, 520, 524, 534, 535, 538, 544, 547, 864, 900, 901, 902, 905, 917, 919
 Alibunár, ma: Alibunar 643
 Amerikai Egyesült Államok (Amerika) 89, 92, 97, 104, 107, 108, 109, 112, 113, 121, 125, 450, 458, 480, 489, 490, 498, 509, 512, 520, 521, 526, 567, 568, 577, 648, 864, 867, 881, 883
 Ancona 15, 16, 93, 104, 515, 554, 563, 564, 568, 569, 573, 574, 580, 581, 662, 663, 667, 906, 908, 917, 919, 920, 923, 924, 927, 928
 Anglia 80, 83, 91, 92, 450, 489, 515, 526, 528, 577, 648, 655, 657, 717, 809, 826, 858, 865, 867, 881, 897
 Apanagyfalu, ma: Nuşeni 398
 Apátfalva → Béalpátfalva
 Apatin, ma: Apatin 643, 765
 Arad, ma: Arad 16, 19, 74, 76, 122, 204, 211, 215, 220, 221, 222, 223, 225, 226, 232, 238, 241, 244, 255, 276, 340, 346, 348, 349, 351, 385, 387, 477, 478, 494, 495, 501, 502, 592, 641, 651, 654, 728, 730, 732, 742, 800, 803, 812, 816, 821, 824, 830, 875, 880, 881, 885, 888
 Aradác, ma: Aradac 649
 Aspromonte (Aspromonte) 540, 900, 903
 Aszód 354
 Augsburg 42, 44, 430
 Ausztria 83, 103, 431, 482, 485, 512, 516, 518, 521, 646, 655, 657, 658, 663, 682, 717
 Bács vármegye 641, 944
 Bácsföldvár, ma: Bačko Gradište 20, 64, 67, 69, 70, 640, 642, 643
 Baja 9, 10, 296, 297, 299, 301, 303, 763, 764, 765, 766, 767
 Balatonfüred 9, 57, 174, 316, 592, 601, 602, 613, 631, 637, 709, 735, 739, 945
 Bánfalva, ma: Bánhorváti 354, 374, 378, 379, 380, 381, 383, 805, 825, 826, 832
 Bánya → Nagybánya
 Baranya vármegye 63, 644, 720, 867
 Bártfa, ma: Bardejov 162, 880
 Bécs 9, 13, 36, 38, 40, 41, 46, 57, 65, 66, 103, 108, 109, 114, 117, 125, 138, 152, 155, 166, 171, 195, 206, 219, 227, 234, 239, 270, 289, 301, 324, 372, 430, 518, 574, 575, 577, 579, 580, 613, 624, 625, 626, 629, 630, 631, 636, 645, 649, 658, 673, 690, 691, 705, 714, 722, 735, 736, 768, 774, 776, 790, 818, 861, 876, 899, 926, 927, 934, 942
 Becse → Óbecse
 Becskerek → Nagybecskerek
 Békéscsaba 19, 422, 532, 850
 Béalpátfalva 354, 805, 888
 Belényesszentmiklós, ma: Sănnicolau de Beiuş 19, 532, 545, 896, 899
 Belgium 551
 Belgrád, ma: Beograd 13, 85, 89, 92, 99, 102, 103, 105, 106, 109, 110, 111, 112, 116, 117, 118, 119, 120, 122, 125, 129, 653, 658, 662, 665, 666, 667, 668, 669, 671, 673, 676, 678, 679, 697, 865, 898
 Belső-Szolnok vármegye 834, 835
 Bereg vármegye 192, 561, 562
 Beregsurány 561
 Beregszász (Berek szász), ma: Berehove 188, 189, 408, 558, 583, 585, 588, 880, 913, 933
 Berettyó 952
 Berlin 414, 674, 861
 Bielitz-Biala, ma: Bielsko-Biala (lengyel város) 21, 482
 Biella (olasz város) 21, 482
 Bihar vármegye 236

- Bogdanetz, Bohdanetz, ma: Lázně Bohdaneč 20, 343, 361, 797, 798, 809
- Bologna 893
- Borsod vármegye 797, 824
- Bornyas 66, 67
- Bosznia 110, 669
- Brassó, ma: Braşov 824
- Bréb, ma: Breb 14, 582, 584, 586, 929, 931, 932
- Brescia 541
- Brusa, Bursa 90
- Brünn, ma: Brno 934
- Brüsszel 881
- B. Sz. Miklós → Belényesszentmiklós
- Bukarest 476, 771, 873, 875, 925
- Bulgária 80, 658, 659
- Calabria 869
- Caprera 458, 463, 475, 487, 533, 548, 870
- Carlsbad → Karlsbad
- Carlsruhe → Karlsruhe
- Castrogiovanni (Castro-Giovani), ma: Enna 533
- Cegléd (Czegléd) 393
- Cernobbio 499, 888
- Chambéry 441, 442
- Chioggia 792
- Ciprus (Cziprus) 83
- Como 489, 494
- Constantinápoly, Constantinápol → Konsztantinápoly
- Culoz 441
- Cuneo 16, 547, 548, 549, 550, 553, 554, 558, 563, 566, 567, 568, 569, 570, 572, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 913, 916, 918, 919, 920, 922, 924
- Csaba → Békéscsaba
- Csanád vármegye 13, 641, 650, 944
- Csege → Tiszacsege
- Csehország 300, 597, 729, 746, 806, 846, 893
- Cseke, ma: Čaka 916
- Csepe, ma: Chepa 561, 562, 915
- Csicsokeresztúr, ma: Cristeşti Ciceului 835
- Csongrád vármegye 13, 641, 650, 817, 884, 944
- Dabas 240
- Dánia 924
- Dardanellák 655
- Debrecen 9, 16, 132, 187, 204, 206, 207, 208, 211, 215, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 230, 231, 233, 234, 236, 241, 242, 243, 245, 250, 253, 254, 256, 257, 258, 261, 262, 265, 267, 272, 274, 276, 278, 279, 283, 285, 340, 342, 404, 408, 409, 496, 497, 592, 613, 631, 638, 646, 658, 708, 710, 711, 712, 725, 729, 730, 731, 732, 734, 735, 736, 740, 742, 744, 749, 753, 757, 790, 794, 795, 839, 866, 880, 885, 886, 892, 952
- Déva, ma: Deva 13, 74, 503, 504, 525, 651, 853, 889, 890, 895
- Dézs (Dés), ma: Dej 390, 391, 393, 395, 400, 833, 834, 835, 853
- Diósgyőr (D. győr) 17, 354, 360, 361, 362, 363, 377, 378, 379, 380, 420, 421, 423, 424, 427, 428, 429, 611, 806, 807, 810, 823, 847, 849, 850, 852, 853, 854
- Dobra, ma: Dobra 13, 651
- Drezda 862, 866
- Dsuma, ma: Dzuma 880
- Écska, ma: Ečka 649
- Edinburgh 840, 865
- Eger 9, 19, 49, 158, 374, 546, 632, 846, 892
- Egerszeg → Zalaegerszeg
- Egyiptom 629
- Elba 538
- Elemér, ma: Elemir 649
- Emilia [Reggio Emilia] 863
- Eperjes, ma: Prešov 186, 401, 404, 658, 880, 952
- Erdőd, ma: Ardud 208
- Ernesztháza, ma: Banatski Despotovac 649
- Eszék, ma: Osijek 761
- Eszlár → Tiszaeszlár
- Esztergom 603, 747, 927
- Fabriano 924, 925
- Fehérvár → Székesfehérvár
- Filippopolis [Philippopolisz], ma: Plovdiv 91, 92
- Firenze 541, 792, 954

Fiume [Rijeka] 925
 Florencz → Firenze
 Fót 660
 Földvár → Bácsföldvár
 Franciaország 80, 83, 91, 98, 104, 107, 109,
 435, 443, 450, 526, 648, 654, 655, 717,
 854, 858, 860, 865
 Frankfurt 645
 Freiwaldau, ma: Jeseník 590, 593, 934, 950
 Füred → Balatonfüred

 Gänzburg → Günzburg
 Genf 448, 493, 519, 520, 524, 528, 874, 884,
 894
 Genova 16, 446, 449, 454, 456, 457, 458, 475,
 476, 480, 489, 492, 499, 504, 505, 508, 517,
 519, 520, 521, 523, 524, 533, 535, 538, 541,
 554, 568, 865, 869, 870, 873, 882, 883, 890
 Genua, Génua → Genova
 Gomba 364, 406, 774, 812
 Gomora 865
 Gödöllő 365
 Gömör vármegye 379, 380, 639
 Görögország 44, 568
 Gräfenberg (Graefenberg) 14, 19, 590, 592,
 592, 594, 597, 605, 934, 939, 942, 943,
 945, 949, 950
 Graz (Gräcz, Graecz) 139, 142, 684
 Guadalupe 629
 Günzburg 431

 Gyöngyös 16, 158, 161, 162, 166, 171, 172,
 175, 704, 706
 Győr 9, 38, 41, 145, 310, 410, 580, 613, 622,
 631, 646, 660, 711, 728, 735, 772, 839,
 842, 844, 927
 Gyula 790
 Gyüre 14

 Hagymás 700
 Hamburg 511, 716, 736, 861, 867, 894
 Hannsdorf, ma: Hanušovice 934
 Havasalföld 653
 Hegyes → Tiszahegyes
 Hódmezővásárhely (Holdmező-Vásárhely)
 478, 877

 Hohenmauth, ma: Vysoké Mýto 291, 294,
 295, 357, 762, 763, 807
 Hohenstadt 934
 Huszt, ma: Huszt 221, 583, 729

 India 717
 Innsbruck 649

 Jánosi, ma: Rimavské Janovce 379, 380, 384
 Jászárokszállás 827
 Jászberény 27, 371, 372, 376, 378, 393, 395,
 399, 403, 790, 816, 817, 824, 827, 836
 Jászladány 827
 Jenke, ma: Jenkovce 488, 880
 Jersey (Csatorna-sziget) 870, 881, 883
 Jesi 908, 917
 Josefstadt, Józsefstadt (cseh erőd, börtön) 415,
 487, 846, 874, 879

 Kandia szigete → Kréta
 Kanizsa → Nagykanizsa
 Kápolna → Sajókápolna
 Kápolnásnyék 21, 186, 711
 Karlóca, ma: Sremski Karlovci 70
 Karlovicz → Karlóca
 Karlsbad, ma: Karlovy Vary 174, 316
 Karlsruhe 42, 445
 Károly, Károlj → Nagykároly
 Károlyfehérvár, ma: Alba Iulia 525
 Kaposvár 9, 19, 573, 613, 631, 735
 Kassa, ma: Košice 10, 12, 14, 15, 186, 363,
 374, 380, 385, 401, 404, 405, 586, 612,
 614, 633, 635, 638, 652, 673, 723, 745,
 758, 806, 811, 836, 837, 880, 952
 Kászon, ma: Cașin 561
 Kecskemét 42, 370, 371, 372, 382, 790, 856
 Kehl 431
 Kérő, ma: Băița 397
 Késmárk 952
 Keszthely 544, 580
 K. Fehérvár → Károlyfehérvár
 Kikinda → Nagykikinda
 Kiskunhalas 16, 18
 Kiskunlacháza 334, 336
 Kiuttahija, Kiutachia → Kütahya
 Kolín (Kolin) 317

Kolozsvár, ma: Cluj-Napoca 9, 10, 12, 14, 16,
 33, 228, 229, 232, 238, 242, 248, 251, 254,
 256, 258, 259, 261, 262, 265, 268, 269, 270,
 271, 272, 275, 276, 277, 301, 303, 305, 308,
 310, 313, 339, 390, 392, 393, 394, 395, 398,
 399, 400, 525, 611, 612, 613, 614, 616, 631,
 633, 646, 688, 715, 716, 722, 723, 728,
 735, 738, 745, 746, 752, 753, 767, 770,
 773, 778, 790, 799, 806, 831, 833, 841,
 866, 876, 880, 895, 947, 953
 Komárom 76, 86, 131, 654, 679, 865, 879, 927
 Komjáti 837
 Komó, Kómó → Como
 Konstantinápoly 13, 14, 17, 18, 76, 77, 78, 79,
 80, 81, 86, 88, 89, 90, 91, 98, 105, 109, 112,
 116, 118, 122, 125, 131, 132, 466, 475, 507,
 508, 512, 653, 656, 664, 667, 677, 678, 679,
 680, 712, 870, 891, 919
 Koronka, ma: Corunca 394
 Korzika 458
 Königrätz, ma: Hradec Králové 20, 414, 417,
 845, 892
 Krassó vármegye 641
 Kréta 77
 Kula ma: Kula 765
 Kumand, Kumán ma: Kumane 649
 Kütahya 88, 97, 664, 678, 683

 Laczháza → Kiskunlacháza
 Laibach, ma: Ljubljana 94, 660
 Leibach → Laibach
 Lengyelország 562, 908
 Lido di Venezia (Lido) 150
 Linz 42, 626
 Lipcse 682
 Liverpool 841
 Livorno 458, 541
 Lombardia 555, 891
 London 89, 118, 449, 450, 467, 468, 469, 476,
 483, 515, 517, 538, 550, 618, 625, 627,
 840, 841, 864, 865, 867, 870, 883, 887, 891
 Losonc, ma: Lučenec 9, 16, 58, 613, 631, 638,
 735, 824, 846, 856
 Lovcsa, ma: Lovecs 880
 Lőcse, ma: Levoča 810, 820
 Lugos, ma: Lugoj 13, 651

 Mâcon 441
 Magenta 510, 866, 883
 Makó 19, 424, 545, 546, 850, 905
 Málta 97
 Mantova 884
 Máramaros (Mármaros), ma: Maramureş 209,
 223, 236, 265, 719, 724, 873, 929
 Máramarossziget, ma: Sighetu Marmătiei 20,
 189, 191, 192, 193, 194, 196, 202, 203, 204,
 207, 208, 210, 213, 216, 221, 233, 235, 251,
 301, 359, 360, 361, 583, 585, 586, 592, 714,
 715, 718, 719, 721, 724, 743, 744, 757,
 880, 930, 931, 933, 934
 Marcali 589, 930, 934
 Marengo 858
 Marosvásárhely, ma: Târgu Mureş 9, 13, 391,
 393, 395, 398, 399, 613, 631, 651, 735,
 799, 833
 Marseille 97, 664
 Mátyfalva, ma: Matyijovo 188, 193, 198, 265,
 266, 713, 716, 750, 757
 Mehádiá, ma: Mehadia 113, 118
 Messina 533, 541, 869
 Mezőtúr (Mező-Tur) 411, 413
 Miglicz, Migléc, ma: Milhost' 934
 Milánó 470, 474, 475, 476, 481, 493, 494, 504,
 505, 509, 510, 512, 521, 522, 523, 524, 541,
 574, 792, 862, 865, 874, 889, 891, 925, 954
 Milazzo 571, 922
 Miskolc 9, 14, 16, 18, 20, 47, 75, 88, 186, 229,
 342, 349, 351, 354, 356, 357, 358, 359, 360,
 362, 363, 372, 374, 375, 376, 378, 379, 380,
 384, 391, 419, 422, 423, 424, 558, 631,
 637, 652, 688, 689, 699, 711, 734, 745,
 773, 796, 802, 805, 806, 810, 819, 820,
 821, 823, 824, 832, 837, 852, 853, 866,
 880, 914, 952
 Modena 863
 Mohács 187, 188, 294, 557, 559, 560, 712,
 913, 914, 915
 Mokrin, ma: Mokrin 73
 Mont Blanc 443
 Mont Cenis 442, 443, 863
 Morvaország 646
 M. Szigeth → Máramarossziget

- Munkács, ma: Munkacseve 193, 558, 561, 562, 880, 915
Muzsa → Nagymuzsaly
München 21, 42, 44, 46, 56, 141, 432, 480, 489, 626, 628, 636, 686, 881
M Vásárhely → Marosvásárhely
- Nagybánya, ma: Baia Mare 16, 226, 228, 229, 232, 242, 247, 255, 256, 258, 259, 264, 265, 267, 268, 271, 274, 275, 277, 278, 279, 281, 282, 284, 741, 746, 748, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 853
Nagybecskerek, ma: Zrenjanin 67, 68, 73, 494, 495, 501, 880, 885
Nagykanizsa 543, 544, 589, 904, 930
Nagykároly, ma: Carei 194, 204, 206, 208, 211, 215, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 236, 265, 267, 272, 276, 278, 279, 282, 283, 285, 729, 756, 757
Nagykikindai kerület 73, 650, 651
Nagykőrös (N. Kőrös) 416, 417, 789, 790, 834, 846, 849
Nagymuzsaly, ma: Muzsijeve 585
Nagyoroszi 335, 792
Nagyszeben, ma: Sibiu 390, 392, 395, 399, 658, 834, 940
Nagyszombat, ma: Trnava 592, 595, 597, 601, 603, 825, 937, 939
Nagyszőlős, ma: Vinohradiv 193, 256, 266, 561
Nagyvárad, ma: Oradea 9, 16, 204, 211, 215, 219, 220, 222, 225, 226, 228, 230, 232, 238, 241, 244, 255, 256, 261, 339, 340, 342, 382, 384, 638, 653, 658, 711, 725, 728, 729, 730, 732, 734, 740, 742, 746, 758, 773, 790, 794, 795, 797, 799, 849, 880, 890, 952
Namény, namény → Vásárosnamény
Nápoly 16, 443, 444, 445, 448, 451, 452, 456, 458, 459, 461, 462, 464, 468, 470, 471, 472, 473, 475, 476, 482, 484, 489, 492, 499, 512, 515, 516, 523, 528, 531, 533, 535, 541, 542, 858, 863, 868, 869, 870, 871, 872, 875, 881, 884, 888, 892, 896
Nbánya, N. Bánya → Nagybánya
N. Becskerek → Nagybecskerek
Néma, ma: Nima 397
- Neuzina, Nemény, ma: Neuzina 649
New York 450, 868
N. falu → Apanagyfalu
Nizza 863
Nkároly, N. Károly → Nagykároly
Nocera Inferiore (Nocera) 473, 475, 480, 481, 482, 523, 534, 878, 896, 897
Nola 16, 464, 468, 470, 473, 869
N. Várad, N Várad → Nagyvárad
N. York → New York
N. Zombor → Zombor
- Nyáregyháza 224, 731
Nyék → Kápolnásnyék
Nyíregyháza 404, 405, 497, 583, 725
Nyitra, ma: Nitra 553, 603, 910
- Óbecse, ma: Bečej 13, 15, 59, 61, 62, 64, 66, 68, 70, 72, 639, 640, 641, 643, 644, 645, 647, 650
Óhuta 692
Olaszország 16, 438, 575, 592, 679, 854, 861, 864, 865, 894, 896, 897, 899, 900, 906, 908, 912, 920, 922
Olmütz, ma: Olomouc 649, 660, 682, 934
Orléans 732
Orsova, ma: Orşova 13, 78, 85, 86, 113, 651
Oroszország 83, 655, 657, 717
Óvár 281, 755
- Padova 142, 146, 147, 149
Pádua, Padua → Padova
Palánka, ma: Bačka Palanka 880
Palermo 531, 541, 571, 869, 892, 898, 897, 899, 922
Pancsova, ma: Pančevo 113, 118
Pannonhalma 887
Parád 155, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 172, 173, 175, 294, 690, 691, 692, 695, 696, 699, 700, 701, 702, 704, 706, 932
Parasznya 11, 621
Parma 863, 891
Pápa 9, 19, 579, 580, 613, 631, 735, 825, 925, 927

Pardubicz, Pardubitz, ma: Pardubice 16, 20, 210, 289, 290, 302, 318, 328, 344, 357, 360, 361, 364, 366, 368, 384, 415, 681, 725, 726, 759, 760, 763, 769, 780, 787, 807, 811, 812, 813, 842

Párizs (Páris) 13, 16, 25, 39, 42, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 55, 97, 109, 112, 118, 119, 201, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 438, 439, 441, 445, 456, 476, 493, 499, 514, 524, 536, 538, 539, 549, 558, 613, 617, 619, 620, 628, 629, 630, 631, 634, 636, 678, 720, 728, 735, 841, 854, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 866, 867, 870, 883, 884, 913, 925

Patak → Sárospatak

Páva-sziget 598, 600, 937, 942, 943

Pécel 177, 201, 240, 270, 274, 278, 280, 282, 285, 337, 338, 361, 364, 365, 381, 392, 406, 407, 706, 720, 740, 751, 754, 755, 756, 774, 793, 794, 810, 811, 812, 832, 837, 838, 849, 951

Pécs 9, 10, 178, 186, 187, 292, 293, 712, 757, 761

Pelsóc, ma: Plešivec 11, 681

Perlasz, ma: Perlez 643

Perlesz → Perlasz

Pest-Buda (Pest, Pesth, Buda, Budapest) 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 31, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 43, 45, 49, 50, 55, 57, 58, 61, 64, 70, 71, 73, 82, 85, 86, 87, 88, 93, 99, 100, 104, 106, 110, 113, 114, 117, 120, 123, 124, 126, 128, 129, 130, 131, 134, 136, 137, 139, 142, 146, 147, 149, 152, 153, 154, 156, 157, 159, 161, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 172, 173, 174, 176, 177, 178, 179, 181, 184, 186, 187, 188, 189, 193, 194, 195, 199, 202, 204, 205, 208, 210, 212, 217, 218, 220, 223, 225, 227, 234, 237, 238, 240, 243, 247, 251, 252, 253, 259, 260, 262, 263, 265, 266, 267, 269, 273, 278, 279, 280, 282, 285, 286, 287, 289, 292, 294, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 307, 308, 309, 311, 313, 315, 316, 317, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 328, 329, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 367, 368, 369, 372, 373, 374, 375, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 388, 389, 393, 394, 395, 400, 407, 411, 413, 416, 417, 420, 421, 424, 425, 427, 428, 429, 431, 433, 450, 451, 459, 460, 474, 478, 479, 489, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 502, 515, 518, 524, 526, 536, 537, 546, 547, 548, 550, 552, 553, 555, 556, 557, 559, 560, 562, 565, 566, 567, 569, 574, 579, 580, 581, 584, 585, 586, 587, 589, 591, 592, 593, 594, 596, 597, 598, 600, 602, 604, 605, 609, 611, 612, 613, 615, 616, 617, 619, 621, 622, 627, 628, 631, 632, 633, 636, 637, 640, 643, 644, 648, 649, 651, 659, 661, 662, 663, 665, 667, 670, 671, 672, 675, 676, 677, 680, 681, 682, 684, 686, 687, 688, 689, 690, 693, 697, 698, 700, 701, 703, 704, 705, 706, 707, 709, 710, 711, 713, 714, 716, 718, 719, 720, 722, 725, 726, 727, 728, 729, 731, 733, 735, 736, 738, 739, 740, 743, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 754, 757, 758, 759, 760, 762, 763, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 779, 780, 781, 784, 785, 787, 789, 791, 792, 795, 797, 798, 799, 802, 803, 804, 806, 807, 810, 811, 812, 813, 814, 818, 820, 822, 824, 826, 828, 829, 830, 833, 835, 837, 838, 841, 842, 845, 846, 847, 850, 851, 852, 853, 854, 857, 866, 868, 876, 877, 878, 880, 881, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 893, 895, 896, 901, 902, 905, 908, 909, 910, 912, 913, 914, 915, 916, 918, 919, 920, 924, 925, 928, 930, 934, 936, 939, 940, 941, 942, 944, 946, 947, 950, 951, 953, 955

Pétervárad, ma: Petrovaradin 76, 647, 654

Piemont 468, 858, 862, 863, 865, 868, 908

Pilis 401

Plevna 880

Plevnik → Plevna, ma: Pleven

Porta → Törökország

Pozsony (Posony) 35, 37, 38, 39, 42, 57, 319, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 625, 631, 644, 646, 653, 661, 684, 728, 735, 758, 780, 824, 934, 944

- Pöttend 179
 Praden 361
 Prága 289, 317, 415
 Pressburg → Pozsony
 Privigye 867
 Pusztaszentkirály (P. Sz. Király) 315, 316, 317, 331, 332, 333, 334, 336, 337, 740, 779, 789, 790, 791, 793, 951
 Putnok 381
 Püspökladány (Püspök) 339, 794
- Quadelupe sziget → Guadalupe
- Rákos 609
 Ránk, ma: Rankovce 880
 Rimaszombat, ma: Rimavská Sobota 9, 58, 379, 380, 381, 383, 384, 613, 631, 638, 735, 824
 Róma 133, 230, 344, 370, 484, 510, 533, 734, 747, 792, 798, 858, 871, 892, 897, 900, 943, 954
 Romagna 863
 Románia 919
 Rónaszék, ma: Coștuii 743
 Rozsnyó, ma: Rožňava 11, 14, 416, 681, 846
 Rszombat, R. Szombat → Rimaszombat
 Ruszcsuk, Rusze (Rustsuk, Ruscsuk), ma: Pyce 83, 89, 111, 666
- Saint-Jean-de-Maurienne 442
 Sajókápolna 150, 621, 688
 Sajólászlófalva 11, 14, 837
 Salzburg 42, 430
 Santa Croce 792
 Sárospatak 341, 384, 404, 405, 422, 828, 952
 Sátoraljaújhely 20, 372, 384, 404, 405, 827, 837
 S. A. Ujhely, S. a Ujhely → Sátoraljaújhely
 Savigliano 449
 Savoya 443, 862, 863
 Schleswig 924
 Schweiz, Sweicz, Sweitz → Svájc
 Selvi, ma: Selvi 880
 Senigallia 908, 917
 Solferino 866
- Sopron (Soprony) 631, 735, 758
 Spezia: La Spezia 541
 Stambul → Konstantinápoly
 Strasbourg 42, 44, 430, 431
 Stuttgart 42
 Sugatag → Aknasugatag
 Suisse (Suise) → Svájc
 Šumla (Sumla), ma: Sumen 13, 83, 87, 88, 89, 90, 91, 94, 95, 96, 98, 102, 103, 107, 108, 110, 111, 118, 119, 122, 127, 653, 658, 661, 662, 663, 664, 671, 679, 684, 880
 Sumna → Šumla
 Surány → Beregsurány
 Svájc 443, 467, 494, 526, 535, 538, 858, 865, 868, 870, 918, 919
- Szabadka, ma: Subotica 9, 16, 256, 278, 320, 321, 322, 323, 325, 326, 329, 330, 346, 348, 708, 728, 747, 754, 757, 766, 768, 781, 782, 783, 785, 786, 787, 788, 798, 799, 800, 824, 927
 Szada 335
 Szántó → Abaujszántó
 Szarajevó 683
 Szárcsa, ma: Sutjeska 649
 Szardínia 526, 535, 896
 Szarvas 411, 412, 842, 843, 844
 Szászsebes, ma: Sebeș 13, 74, 651
 Szatmár vármegye 192, 223, 236, 276, 558, 562, 893
 Szathmár, Szatmár, Szath → Szatmárnémeti
 Szatmárnémeti, ma: Satu Mare 16, 194, 195, 197, 198, 207, 211, 212, 215, 216, 222, 226, 235, 236, 241, 242, 243, 244, 245, 247, 250, 251, 253, 254, 255, 257, 259, 265, 266, 268, 272, 274, 276, 278, 279, 281, 565, 592, 597, 718, 723, 724, 725, 741, 742, 744, 746, 747, 748, 757, 877, 918
 Szeben → Nagyszeben
 Szeged 9, 13, 15, 16, 18, 19, 25, 35, 61, 62, 67, 69, 72, 73, 82, 110, 274, 320, 322, 330, 346, 348, 359, 360, 361, 362, 369, 513, 546, 611, 615, 616, 631, 650, 658, 691, 700, 711, 728, 735, 753, 790, 800, 808, 809, 810, 816, 817, 841, 927

- Székesfehérvár 10, 16, 178, 181, 183, 184, 185,
186, 580, 646, 682, 706, 707, 708, 709,
710, 711, 745, 757, 795, 816, 927
- Szekszárd 296, 297, 764
- Szentes 423, 850
- Szentivánpuszta 711
- Szentpétervár 577
- Szenttamás, ma: Srbobran 63, 64, 67, 68, 69,
70, 640, 642, 644
- Sz. Fehérvár, Sz. Fehérvár → Székesfehérvár
- Szicília 533, 896, 900
- Szilágyosmlyó, ma: Șimleu Silvaniei 16
- Szilisztria 83
- Szinérváralja, ma: Seini 255
- Szíría (Syria) 107, 668
- Szirna 265, 266, 750
- Sz. Király → Pusztaszentkirály
- Szodoma 865
- Szolnok 282, 283, 307, 640, 794
- Szolyva, ma: Szvaljava 561
- Szombathely 9, 613, 631, 735
- Szöllös → Nagyszöllős
- Sz. Pétervár → Szentpétervár
- Tardona 303, 769
- Temerin, ma: Temerin 70, 643
- Temes vármegye 641
- Temesvár, ma: Timișoara 105, 369, 372, 385,
387, 389, 477, 494, 497, 646, 658, 728, 800,
830, 831, 880, 887, 940
- Tiszacsege 207, 562
- Tiszaeszlár 282
- Tiszaföldvár 649
- Tiszahegyes, ma: Idoš 20, 70
- Tiszaújhely, ma: Nove Szelo 27, 198, 217,
265, 266, 267, 378, 379, 380, 387, 719,
727, 781, 825, 830
- Tiszaújlak, ma: Vilok 20, 187, 188, 189, 192,
193, 197, 198, 203, 205, 206, 207, 208, 211,
212, 250, 256, 265, 266, 268, 273, 276, 278,
561, 562, 566, 583, 585, 715, 719, 721, 723,
725, 726, 747, 750, 757, 916
- Titel, ma: Titel 643
- Tokaj 189, 282, 283, 404, 405, 421
- Torcello (a velencei lagúna egyik szigete) 792
- Torda, ma: Turda 559
- Torino 16, 433, 438, 442, 443, 444, 445, 446,
451, 452, 453, 455, 465, 466, 467, 468, 471,
474, 475, 476, 481, 482, 483, 484, 486, 487,
489, 492, 493, 499, 509, 512, 515, 516, 519,
520, 522, 526, 531, 533, 534, 535, 536, 538,
539, 540, 541, 542, 544, 547, 549, 550, 558,
563, 564, 566, 567, 568, 570, 574, 578,
581, 854, 857, 864, 873, 883, 884, 896,
900, 901, 902, 905, 907, 913, 918, 921, 928
- Tornóc, ma: Trnovec nad Váhom 553
- Torontál vármegye 641, 944
- Toscana 475, 484, 489, 863, 881, 891
- Törökbecse, ma: Novi Bečej 66, 67
- Törökország 75, 83, 89, 91, 95, 103, 109, 127,
130, 131, 134, 176, 568, 648, 654, 652,
655, 657, 664, 665, 667, 668, 669, 670,
678, 679, 680, 682, 683, 693, 697, 712,
717, 720, 725, 745, 865, 869, 870, 871,
874, 884, 903
- Törökszentmiklós 339, 794
- Trieszt 131, 145, 150, 151, 686
- T. Ujlak → Tiszaújlak
- Túr → Mezőtúr
- Turia, ma: Turija 69, 70, 649
- Turin → Torino
- Ugocsa vármegye 27, 192, 208, 209, 223, 236,
312, 562, 713, 721, 916
- Ujhely, Újhely, ujhely → Tiszaújhely
- Ujlak → Tiszaújlak
- Újpest 15
- Újvidék, ma: Novi Sad 495, 643
- Ulm 42, 431
- Üllő 339
- Ung vármegye 192
- Ungvár, ma: Uzshorod 405, 406, 488, 837, 880
- Vác 114, 122, 132
- Várad → Nagyvárad
- Várallja → Szinérváralja
- Várgede, ma: Hodejov 58, 638
- Várna, ma: Varna 83
- Vásárosnamény 201, 205, 207, 208, 211, 212,
214, 215, 217, 220, 237, 583, 713, 720,
722, 723, 726
- Vecserova, ma: Vârciorova 13, 651

Velence 15, 137, 138, 140, 142, 148, 150, 153,
154, 475, 484, 510, 543, 681, 683, 688, 690,
792, 826, 892, 897, 954
Venaria Reale 908, 917
Verbász, ma: Vrbas 67, 69, 70
Verona 146, 582
Versailles (Versaill) 433, 434
Veszprém 9, 57, 613, 631, 735, 927
Vezúv 459, 462
Vicenza 141, 142, 146, 685
Vidin, ma: Vidin 13, 75, 77, 78, 80, 81, 83, 84,
85, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 96, 108, 122,
146, 652, 653, 654, 657, 658, 659, 660, 661,
662, 663, 664, 684, 712, 880
Világos, ma: Şiria 131, 653, 679
Villa Appoggi 792
Villafranca di Verona (Villafranca) 866, 883
Washington 636
Zágráb 653, 658
Zalaegerszeg 544
Zemplén vármegye 656, 772
Zenta, ma: Senta 765
Zilah, ma: Zaláu 16, 413, 841, 844
Zimony, ma: Zemun 89, 103, 110, 113, 116,
118, 119, 122, 126, 131
Zemlin → Zimony
Zombor, ma: Sombor 554, 556, 557, 910,
911, 912

DARABCÍMMUTATÓ

A mutató a levelezésben és a magyarázatokban szereplő valamennyi színmű és opera címét, valamint szerzőjének, zeneszerzőjének nevét tartalmazza.

Az aggszínész és leánya (Bayard, Jean-François-Alfred – Théaulon, Emmanuel) 611

Az áldozat (Vörösmarty Mihály) 308, 310, 314, 771, 773, 775, 829, 955

Ál Endre (Szigligeti Ede) 31, 611, 955

Antonius és Kleopátra (Shakespeare, William) 674

Ármány és szerelem (Schiller, Friedrich) 16, 604, 620, 945, 946, 948, 949

Árpád ébredése (Vörösmarty Mihály) 12, 714, 948, 952

Attila (ismeretlen szerző) 821

Bájital → Szerelmi bájital

Báléj (Auber, Daniel) 320, 782, 786

Bánk bán (Katona József) 12, 16, 351, 354, 378, 379, 382, 394, 395, 595, 642, 804, 805, 827, 834, 842, 886, 904, 915, 949, 955

Bartsai → Két Barcsai (Jósika Miklós)

Báró és bankár (Hugó Károly) 14, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 604, 910, 938, 948, 955

Bátori Mária (Erkel Ferenc) 51, 633, 828

Béldi Pál (Szigligeti Ede) 333, 790, 955

Belizár (Schenk, Eduard von) 12, 96, 664, 714

Bíbor és gyász (Hegedűs Lajos) 306, 307, 735, 772, 773, 889, 955

Brankovics György (Obernyik Károly) 12, 14, 19, 321, 343, 346, 360, 369, 374, 378, 387, 390, 394, 395, 402, 404, 558, 595, 596, 597, 601, 766, 795, 799, 805, 809, 834, 842, 876, 886, 910, 923, 955

Brankovics György, opera (Erkel Ferenc) 14

Brutus és Lucretia (Hugó Károly) 60, 640

Bűnt bűn követ (Dobsa Lajos) 774

Candidatus → Legjobb az egyenes út

A cárnő (Scribe, Eugène) 327, 330, 340, 795, 805, 910, 956

Charlotte kapitány (Bayard, Jean-François-Alfred – Dumanoir) 620

Clavigo (Goethe, Johann Wolfgang von) 223, 225, 231, 280, 282, 283, 314, 320, 321, 327, 330, 730, 731, 756, 758, 771, 956

Coriolanus, Coriolan (Shakespeare, William) 12, 36, 53, 60, 126, 130, 251, 261, 269, 330, 620, 634, 640, 673, 709, 748, 751, 766, 956

A családok (Serret, Ernest) 705

A csikós (Szigligeti Ede) 949

Csizmadia mint kísértet (Kisértet) (Szigeti József) 793

Csokonai szerelme (Szigligeti Ede) 758

Csongor és Tünde (Vörösmarty Mihály) 799, 946, 948

Deborah (Mosenthal, Salomon Hermann) 768
 Don Carlos (Schiller, Friedrich) 348, 956
 Dózsa György (Jókai Mór) 375, 377, 821, 822

 Egy bujdosó kuruc (Szigligeti Ede) 581, 927
 Egy csésze tea (Nuitter, Charles-Louis Étienne – Derley, Joseph) 888
 Az egy királyné (Tóth Kálmán) 821
 Egy pohár víz (Scribe, Eugène) 12, 35, 126, 130, 327, 498, 615, 616, 707, 771, 886, 887, 910, 959
 Egy színész élete (Desnoyer, Charles – Labat, Eugène) 615
 Egy úr és asszonyág (Saintine, X.-B. – Duvert, Félix-Auguste – Lauzanne de Vauroussel, Augustin Théodore de) 12, 378, 402, 615, 956
 Az ember tragédiája (Madách Imre) 799
 Ernani (Verdi, Giuseppe) 187, 711

 Falura kell mennie (Bayard, Jean-François-Alfred – Wailly, Augustin-Jules) 130, 225, 231, 956
 A falusiak (Szigeti József) 374, 380, 381, 383, 816, 820, 822, 825, 826, 827
 Falusi egyszerűség (Töpfer, Karl) 38, 617, 956
 Faust (Gounod, Charles) 860
 Fehér Othello (Brisebarre, Édouard) 795
 A felolvasónő (Töpfer, Karl) 595, 601, 886, 948, 956
 Ferdinand → Ármány és szerelem
 Férj az ajtó előtt (Offenbach, Jacques) 886
 Férjem kószál (Cormon, Eugène – Grange, Jean-Baptiste-Amédée) 130, 957
 Fiatal férj (Mazères, Édouard-Joseph-Ennemond) 58, 615, 957
 Fiatal házasok, vagy: Megházasodtam! (Csató Pál) 38, 617, 957
 Figaro házassága (Mozart, Wolfgang Amadeus)
 Figaro házassága (Beaumarchais, Pierre-Augustin Caron de) 860
 Fox és Pitt (Gottschall, Rudolf von) 325, 326, 787, 795, 957
 Fürdőre kell mennie (Gozlan, Léon) 301, 767

 A gályarab (Némethy György) 601, 944, 957
 Garrick Bristolban (Deinhardstein, Johann Ludwig) 12, 126, 194, 208, 211, 221, 222, 272, 277, 278, 280, 294, 314, 320, 321, 325, 349, 371, 387, 408, 615, 617, 707, 709, 721, 758, 771, 795, 805, 817, 886, 957
 Gauthier Margit → A kaméliás hölgy
 Gritti (Szigligeti Ede) 12, 231, 293, 306, 307, 310, 592, 758, 772, 775, 910, 938, 957

 Hamlet (Shakespeare, William) 12, 126, 130, 189, 194, 197, 208, 211, 220, 222, 239, 250, 272, 275, 277, 293, 296, 297, 301, 314, 327, 340, 346, 351, 354, 360, 369, 371, 378, 387, 390, 394, 395, 402, 408, 410, 496, 497, 498, 544, 595, 597, 601, 617, 673, 709, 716, 721, 723, 729, 736, 738, 758, 764, 768, 771, 778, 795, 804, 805, 809, 830, 834, 842, 886, 887, 910, 923, 948, 957
 Haramiák (Schiller, Friedrich) 308, 773
 III. Richárd (Shakespeare, William) 130, 669, 698, 958
 Harminc év egy játékos életéből, Harminc éves kártyás (Ducange, Victor) 329, 758, 771, 773, 778, 958

A ház becsülete (Battu, Léon) 758, 762
 A hazatértek (Hegedűs Lajos) 735
 A honfoglalók (Batthyány Apraxin Júlia) 942
 Horatiusok és Curiatiusok (Collin, Heinrich Joseph von) 31, 610, 958
 Humoristikai tanulmányok (Lebrun, Karl August) 615
 Hunyadi László (Erkel Ferenc) 875
 Hűség hűtlenségből (Kövér Lajos) 774
 Az igaz barát (Vacquerie, Auguste) 595, 958
 Ilka és a huszártoborzó (Doppler Ferenc) 949
 János király (Shakespeare, William) 592, 938
 A jó barátok (Sardou, Victorien) 923
 Julius Caesar (Shakespeare, William) 229, 233, 716, 739

 Kálmán király (Berényi Antal) 314, 762, 764, 765, 958
 Kalmár és tengerész (Czakó Zsigmond) 198, 958
 A kaméliás hölgy (Dumas, Alexandre, ifj.) 775, 860
 Kandidátus → Legjobb az egyenes út
 Kean, vagy: Könnyműség és lángész (Dumas, Alexandre, id.) 180, 197, 231, 314, 339, 340,
 354, 404, 424, 707, 709, 771, 795, 805, 806, 834, 842, 850, 886, 958
 Két Barcsai (Jósika Miklós) 757, 781, 783
 A király házasodik (Tóth Kálmán) 949
 A kísértés (Feuillet, Octave) 593, 594, 958
 A kísértet (Szigeti József) 889
 Könyves Kálmán (Jókai Mór) 307, 311, 772, 771, 773, 776, 785
 Kunok (Császár György) 204, 721

 La circassienne (Auber, Daniel) 861
 A lakat (Bickerstaff, Isaac) 698
 Lammermoori Lucia (Donizetti, Gaetano) 235, 737
 Lázár a pásztor (Bouchardy, Joseph) 192, 958
 Lear király (Shakespeare, William) 12, 31, 126, 130, 186, 205, 211, 225, 226, 231, 308, 313,
 314, 320, 339, 340, 360, 379, 425, 496, 611, 667, 673, 707, 708, 709, 711, 731, 734, 758,
 766, 771, 795, 799, 809, 851, 910, 958
 Le bourgeois gentilhomme (Molière) 437, 861
 Legjobb az egyenes út (Kotzebue, August von) 12, 19, 38, 194, 208, 211, 235, 272, 280, 378,
 379, 390, 402, 424, 526, 597, 615, 616, 617, 707, 721, 771, 805, 818, 850, 895, 923, 955
 A lelkiismeret, Lelkiösméret (Dumas, Alexandre, id.) 296, 299, 763, 766, 771, 773, 958
 Le pied de mouton (Martainville, Alphonse) 441, 861
 Les plaideurs (Racine, Jean) 437, 861
 Les massacres de Syrie (Calland, Henri) 440, 861
 Le Val d'Andorre (Saint-Georges, Henri de) 438, 861
 Lignerolles Lujza (Dinaux Arthur Martin – Goubaux, Prosper-Parfait – Legouvé, Ernest) 620
 Linda di Chamounix (Donizetti, Gaetano) 886
 Lowoodi árva (Birch-Pfeiffer, Charlotte) 633, 731
 Lucretia (Ponsard, François) 36, 41, 617, 625, 959
 Lumpaci vagabundus, vagy: A három jó madár (Nestroy, Johann Nepomuk Eduard Ambrosius)
 737, 752

Macbeth (Shakespeare, William) 12, 126, 130, 673, 698, 799, 959
Majom és vőlegény (Nestroy, Johann Nepomuk Eduard Ambrosius) 730
A makrancos hölgy (Shakespeare, William) 308, 314, 349, 378, 387, 402, 758, 771, 773, 830, 959
Márványhölgyek (Barrière, Théodore – Thiboust, Lambert) 771
Matild (Pyat, Félix – Sue, Eugène) 302, 769
II. Rákóczi Ferenc fogsága (Szigligeti Ede) 19, 477, 501, 559, 876, 889, 915
Mátyás diák (Balog István [Berki]) 60, 640
Mátyás fia (Szigligeti Ede) 60, 640
Mátyás király lesz (Szigligeti Ede) 19, 60, 477, 503, 557, 560, 876, 890, 912, 915
Mátyás király Ludason (Gaál József) 60, 640
Mátyás király Moldvában (Weidmann, Franz Carl) 60, 640
Még egy tisztújítás (Vahot Imre) 51, 633
A menekültek (Sand, George – Meurice, Paul) 593, 594, 959

Nagy Lajos és kora (Hegedűs Lajos) 735
IV. Henrik (Shakespeare, William) 12, 126, 130, 673, 959
IV. László (Dobsa Lajos) 323, 784
A néma és majma (Hafner, Karl) 730
Női harc (Scribe, Eugène – Legouvé, Ernest) 768
A nőuralom (Szigligeti Ede) 19, 923

A nyolcadik pont (Murger, Henri) 888

Országgyűlési szállás (Vahot Imre) 38, 617, 622, 623, 959
Othello (Shakespeare, William) 126, 130, 223, 225, 232, 242, 251, 280, 281, 282, 283, 298, 301, 327, 330, 355, 378, 379, 390, 560, 603, 604, 673, 698, 730, 731, 744, 748, 799, 806, 876, 945, 946, 948, 959

Az ördög naplója (Arago, Étienne – Guinot, Eugène) 615
Ördög Róbert (Meyerbeer, Giacomo) 509, 891
Az özvegy férje (Dumas, Alexandre, id.) 615, 758

A párisi adós (Duveyrier, Honoré Marie Joseph-Mélesville – Roux-Ferrand, Hippolyte) 126, 130, 235, 272, 390, 424, 617, 707, 709, 758, 771, 773, 805, 850, 886, 959
A párisi rongyszedő (Pyat, Félix) 308, 314, 327, 771, 773, 960
Párizs éjjel (Dupeuty, Charles – Cormon, Eugène) 38, 617
Pénz és becsület (Ponsard, François) 233, 735
Petur → Bánk bán
Phaedra (Racine, Jean) 53, 634
Pohár víz, pohár víz → Egy pohár víz
Poplavecz → A rab

A rab (Szigligeti Ede) 242, 741, 758, 960
Régi pénzek (Fáy András) 799
Rendkívüli előadás (Degré Alajos) 889
Rienzi (Wagner, Richard) 860
Róma leánya (Hegedűs Lajos) 735

rongy szedő, Rongyszedő → A párisi rongyszedő
Rózsakirályné (Hegedűs Lajos) 735

Saint Georges lovag (Beauvoir, Roger de –Duveyrier, Honoré Marie Joseph–Mélesville) 35,
616, 707, 960

Skót nemes (Dumas, Alexandre, id.) 126, 130, 960

A sevillai borbély (Rossini, Gioacchino) 496, 792, 886

Senneterre marquisné, vagy: Egy napi kacérság (Duveyrier, Honoré Marie Joseph–Mélesville) 620

Stuart Mária (Schiller, Friedrich) 54, 630, 636, 768

Szapáry Péter (Birch-Pfeiffer, Charlotte) 19, 477, 876

Szaracén (Dumas, Alexandre, id.) 46, 629, 630, 960

Szent a törvény, szent az esküvés (Gombos Imre) 11, 681

Szentivánéji álom (Shakespeare, William) 579, 926, 948, 960

A szép marquisnő (Kövér Lajos) 753, 768

Szerelem és örökség (Szigeti József) 844

Szerelmi bájital (Donizetti, Gaetano) 325, 786

A szigetvári vértanúk (Jókai Mór) 851

Szökött katona (Szigligeti Ede) 50, 632

Tannhäuser és a wartburgi dalnokverseny (Wagner, Richard) 441, 862

Tartuffe (Molière) 54, 636

A telivér (Pompéry János) 821

Tell Vilmos (Rossini, Gioacchino) 439, 861

Tévedések vígjátéka (Shakespeare, William) 12

Tisztújítás (Nagy Ignác) 50, 632

XII. Károly Rügen szigetén (Planché, James Robinson) 36, 38, 231, 617, 960

Tosca (Sardou, Victorien) 860

Tudtán kívül kém (Duveyrier, Honoré Marie Joseph–Mélesville) 38, 621

Une Fête de Néron (Soumet, Alexandre) 440, 861

Az utolsó levél (Sardou, Victorien) 886

Vadon fia (Münc–Bellinghausen, Eligius Franz Joseph von [Halm, Friedrich]) 155, 691

Vak Béla király (Berényi Antal) 298, 301, 762, 765, 767, 960

Vasálorca, Vasálarc (Fournier, Marc-Jean-Louis – Arnauld, Auguste) 12, 308, 314, 351, 758,
771, 804, 960

A velencei kalmár (Shakespeare, William) 674, 698, 799

Veszedelmes nagynéne (Albini) 38, 621

Vígjátéki tárgy (Dobsa Lajos) 774

Zách Felicián (Bajza Jenő) 912

Zolki (Maltitz, Gotthilf August von) 378, 961

Zsidó (Szigligeti Ede) 57, 637, 961

KÉPMELLÉKLET*

Egri Gábor úrnak, ott a hely találtatik (24)
 Sumlan, törökországban, November 25. 1849.

Öltöm kedves kőm, egyetlen Zsuzsannám! Meg fog-e tégedet találni
 e levelam, mely nem is tudom már hányadit? Élhet-e még édes
 anyimék, édesanyimék egyetlen reménye, vágya, mindene?! Egy órából
 valószínűleg órák vagyok már távol rólad. Megláthat-e még a sírom
 innen bennszeltem?! Miért kívánom hon maradni édes Zsuzsannám
 utóbbi elváraitunk alkalmával? miért nem követel engemet? Együtt
 nem leendünk ott szenvedésnek, ott végéreül nyomunknak, mint
 így különválasztva vagyunk. Tegnap írt meg ide Péterről egy kedves
 ember - kint én még Viddimből küldöt honod levelét. Ez azt
 mondja, hogy téged nem talál Péter. Maj valójában volt
 kedves, nem az anyim, s meg lehet, hogy hasznát, - meg lehet
 hogy utána vagy nem mert, vagy vesztettél tudkozodni. De
 én megis a legörösebb kétségem között hányatom, mióta
 ez az ember visszajött. Mert még bizonyos híreket hozott
 onnan hazulról hozzánk, mint a minőség eddig hallottunk. Mert
 azt mondja, hogy a fennvalóban réges férfiak nevével is
 borzalommal bannat, nevezetesen hogy Péterrel is, befogták,
 és tízenhárom más fogoly nővel van egy kis szobába záva,
 akik között van a korszak végével kizártnak. Kizártnak
 néha a szobát ellenlő, vagy hasonló vétele döntött talán
 végzetlen sárga, kerekéged, vagy kétregbe a sásból dacolaj?
 Nem volt ott alkalom e fel év alatt, melyet meg ne ragad:
 van volna, mint vízbe haló a fűfalas - hogy irhatok honod.
 Mind hiába! Mint ha végrelen tengeret valódtamának el
 költet, honnan még a madar, s a sélle sem juthat
 el idáig, - senki, senki sem hoz nezem hírt felőledet!!!
 Viddimbán már utóbbi aranyaimon fogadtam meg egy ember
 ki Péterre ment; ez nem csak arra valóhozott, hogy felkötésed
 bennszeltem, kérésre küldi levelemet, hanem hogy felkötöl, és
 elhozard mindnyajátotat. Boldogító reményed és nyugtalas
 hányatásod között vártam a pillanatot, midőn kivesemnek
 vagy valóddal, vagy veleket meg kell vala érkeznie;
 már csupán, 10, vagy 12 nap vala hátra, hogy a görög
 megérkezett; s íme Constantinápolyból rendelés jön,
 hogy a magyar és lengyel menekülteket 5 nap
 múlva Sumla-ra kell menniök. Kapcsolhatod helyresem
 lehet Zsuzsannám! Elhúzódom Viddimből, szeretéslen

OSZK Kt. Levelestár, Egri Gábor - Szentpétery Zsuzsannának, Sumla, 1849. november 25.

* Köszönöm Liphay Endrének, az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára osztályvezetőjének, hogy engedélyezte a kéziratokról készült másolatok közzétételét.

Pest october 18^{án}
1854

Édes Gáborom!

+ mert tegnap meg nem voltam otthon

13-án int levelet ~~16~~ lettem 4 és 5 iratok
mert mindig ijentéjba kapom meg más
napra ~~az~~ tegnap eljántam a csámhíjok
takba szingennél meg a kabát 2 képműve
les meg a köpenyt pedig csak ~~szombat~~ 21-én
tefem postakörbe a ~~tevé~~ meg belé
kevit 10 szapp 12 nap míg megkapod a kabát
pedig szapp egy háromkor minál voltam és
majd elküldi a simadist de mint isod hogy
az azalodon megtalálhasson himadist meg
is ~~kapítottam~~ is meg kel fizetned ~~240~~
240 pengőt és 57 + kor minak a bundit
atöbbi holmikkal együtt meg nem kapom
meg hívem hogy majd a köpeny küldés kor
meg ishitom hogy megjött a holmi kérték ide
ha kor minak is és pengőt küldöt küldel
akkor a sikorné 60 forintját is mert most
már kérte egy párkét alát kétesen azt
mondán hogy a mit azampénzt a Zalug há
ba adott ezek napunk beszállása ok most

OSZK Kt. Levelestár, Szentpétery Zsuzsanna – Egressy Gábornak, Pest, 1854. október 18.

T. Ujlak, Nov. 6. 1854.

Édes Leveletám!

Az ügyes megvárások csakugyan elfogadtak, s miután
csakely áldozatba került, - közel levén Kasmárán - utba
ejtő Ujlakot, Ujhelyt, Mátyfalvát és Kismát, Nagy
bányára menőben. Ez ugyan meglehetősen vargabetű
mint a magyar mondja, de hiszen épen túnidőnkbe
esett az itt mulásis, nem levén mielődsi állomásunk,
mint közelebbi levelemből tudod. Kasmáráról elindu-
lásunkkor még nem kaptuk meg a ruhaféle küldé-
ményt, s egy inezkedtem ott, hogy mind azt mind
leveleidet Bányára küldjék utánunk, hogy innen holnap
kedden, J. déien indulunk, s B. déien ott is leszünk.

Reményem hogy az ottani mulédeléssel vagy hármaz csak
járthárom, mi körülbelül két hétbe kerül, azise e leve-
lomme már oda is eljutott. Még az utlevél sincs
kezemben, mit Péterrel várt, csak egy papír schein, 8 napra.
Kasmárán tettem postáza hozzá ~~75~~ 310 pengő forintos
kötött ugyanakkor 5 font kávé, mellyet Eselkémek Jódor
baréi adott; megkaptad-e már, s eljárnál-e dolgozban,
nyugtan meg feltele. Eselkém roftul volt, három nap
feküdt Ujhelyben, Ujhelyi Agostinnál, ez igen áltsa jó
családnál, és dolgozban apoláruk közelebbiben se-

1997. évi
7. sz.

Esel 1859

Szeretettel kedves Testvér!

Azon édes örömet melyet arcképed el-
küldése szerezett, csak kiprésél, mert le-
írni nem tudom. Hanem csodéba viszom
zásul vedd azon öröm hirt hogy---

elvagyok választva testvéred szabad
öt évi kényszer után, ideje is ugye bár?

Két bíróság ítélte ugyan még hátra
van^{xxx} de arról nincs mit félni, kikétség
helyben hagyják az első ítéletet ök is-
leg alább mindenki azt hiszi. A pénz ügy
előbbre haladt ez írtam, abban már két íté-
let jött - még csak a harmadik van hátra,
s akkor el mondhatom Istennek legyen
hála hogy nyert ügyem van. Ki... by is itthon
sen szegény mandanom sem kell hogy is men-

Ernst Lajos
gyűjtőnév

935.

1939. év. 13.

xxx's ebbe még a költsége bele telik, mint mondják, míg ezek a hátra
lévő ítéletek kimondatnak - na de se baj aron én még aem aggdom.

OSZK Kt. Levelestár, Egressy Etelka - Egressy Ákosnak, Pest, 1859. január 13.

Acqui, October 18. 861.

Édes barátom! A száz frankot - Rónay utasítása szerint "Nigra freres" uraktól kálás könnöccel vettem át; - ezután a már több nap óta a vasuti állomáson levő ruha-csomagot váltottam ki; - kevés igazítás mellett minden kellek igen jó; - ezert esikolom értük a kegyes jószágú késkítettöt, valamint a salálmány-dix kedves himnönöt. - A müncheni pénzről a második-váltóra csak nyolcevan frankot kaptam meg, - a többit Fröhlich vonta le, - az illyféle úrsorások módja szerint felkámítani szokott postabér, irkálások, s egyéb aprólékos költségei fejében. Azonban kála Isternek, hogy a már szinte elvesztettnek tartott öfpegből ennyit is megekaphattam; hanem vajjon kinék a kezébe kerülhetett az ezt kísért levél? Ama bizonyos Stefano már itt az emigratio körül is annyit lopott és csalt, miszerint alig hiszem, hogy közelünkben magát mutatni merészelje. - Ervideig legalább még semmi híre; - lehet, hogy Amerikába ment; mert az afféle hazontestök, s szerencsevadászok - jó remény fejében, hogy az ottani zavaros körülmények közt kálátszassanak, - innen is többnyire mind oda sereglenek; de bízog a kitar. to, türelmes harafi nem hagyja ám el jelenleg olasz kont semmi-nemü kecsigetezésekre sem, - s ha a legreigorubb helyzetbe jutna is, mert itt minden jó ércelmü ember azon tántoríthatlan hitben él, hogy a szabadságharcosok gyül helyül-rövid

Ernst L... XI. 833.

5
Pápa május 20. 1864.

Szeresett kedves apám!

Deccs küldeményét már rég ideje hogy
megkaptam, hálás köszönetem érte;
eddig hallgatásomért bocsánatot ké-
ve, melegségemül meg kell említenem
azon körülményt, hogy, mióta Pé-
ternél vagyok — a hétfő és pénteki
napokat kivéve — mindennap jár-
tok, a darabot előttem nyit és
ismeretlenek lévén: a szerepet ta-
nulva, minden időmre igénybe ve-
szik.

Péteri Sándor és Péter László
tanár urak, nagy színté Pálfi Józ-
sef senior és többek baráti üd-
vözléssel üldik, és alig várják

ah

A SOROZATRÓL

A Debreceni Egyetem Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézete és a Debreceni Egyetemi Kiadó által közösen gondozott *Csokonai Könyvtár* monográfiásorozat első darabja 1993-ban jelent meg, s azóta évente átlagosan három kötet lát napvilágot belőle. E sorozat testvérvállalkozása a *Csokonai Könyvtár: Források* című, irodalomtörténeti forrásokat közreadó jelen sorozat, amelynek hátterét elsősorban az intézetben működő textológiai műhely jelenti.

A sorozat *feltáró és felfedező* jellegű egyszerre. Céljának tekinti, hogy a tudományos kutatás és az oktatás számára hozzáférhetővé tegyen olyan szövegeket, amelyek ha egykor nyomtatásban meg is jelentek, ma már alig elérhető kiadványokban olvashatók, vagy amelyek kézíratos voltak miatt mindmáig ismeretlenek maradtak. A közreadással egyúttal ráirányítjuk a szakmai figyelmet a kiválasztott művekre, műcsoportokra, kapcsolódva ezzel napjaink erőteljes rekanonizációs folyamataihoz. (A feltáró és a felfedező jelleg kötetenként eltérő arányokat mutathat.)

A szöveggondozásban egységesen a kritikai kiadások normái és eljárásai az irányadóak, a sorozat kötetei azonban nem feltétlenül közölnek részletes szövegkritikai apparátust, a szöveg- és kiadástörténetet összefoglalóan is ismertethetik. A szövegek megértését segítő magyarázó jegyzetek teljes filológiai feldolgozásra törekszenek. A kötetek kísérőtanulmányai minden esetben felvállalják a kiadott szövegek alaposabb értelmezését és kontextualizálását is.

MEGJELENT:

Kisfaludy Sándor: Szépprózai művek
Kemény Zsigmond: Kisregények és elbeszélések
Bolyai Farkas: Drámák
Arany János: Tanulmányok és kritikák
Retorikák a reformáció korából
Első folyóirataink: Uránia
Első folyóirataink: Orpheus
Dugonics András: Etelka
Retorikák a barokk korból
Nagyari József tábori prédikációi
Első folyóirataink: Magyar Museum I–II.
Schedius Lajos János széptani írásai
Petelei István összes novellái I–II.
Pántzél Pál önéletírása és más munkái
Arany János: Tanulmányok és kritikák I–II.
Szerdahely György Alajos: Aesthetica (1778)
Verseghy Ferenc drámái

ELŐKÉSZÜLETBEN:

Egressy Gábor családi levelezése